

Таємничий острів

Жуль Верн

Жюль Верн

Таємничий острів

Переклад Віктора Омельченка

Частина перша

ЗАГИБЕЛЬ ПОВІТРЯНОГО КОРАБЛЯ

РОЗДІЛ I

Ураган 1865 року. — Вигуки у повітрі.— Аеростат, підхоплений бурею.— Прорвана газова оболонка. — Хоч куди глянь — розбурхане море.— П'ятеро мандрівників. — Що сталося у гондолі? — На обрії з'явилася земля.— Розв'язка драми.

— Ми піднімаємось?

— Ні! Навпаки! Опускаємось!

— Гірше, пане Сайресе! Падаємо!

— О Боже! Скидайте баласт!

— Скинуто останній мішок!

— А тепер піднімаємось?

— Ні!

— Я чую щось схоже на плюскіт хвиль!

— Під гондолою море!

— До нього, здається, не більше п'ятисот футів! Цієї миті виття вітру перекрив гучний голос:

— Скидайте усе важке! Все за борт! Господи, поможе! Ці слова лунали вад безлюдними просторами Тихого океану близько четвертої години пополудні 23 березня 1865 року.

Напевне, й досі усі пам'ятають страшний ураган, який того року під час весняного рівнодення налетів із північного сходу, й атмосферний тиск на барометрі впав до семисот десяти міліметрів. Ураган не вщухав з 18 до 26 березня і завдав величезної шкоди в Америці, Азії та Європі, захопивши зону завширшки в тисячу вісімсот миль, що простягалася до екватора навкосо від тридцять п'ятої північної паралелі до сорокової південної паралелі. Зруйновані міста, викорчовані ліси, злизані велетенськими бурунами будівлі на узбережжях, викинуті на берег кораблі — а таких були сотні, за зведеннями інформаційного бюро "Верітао, — цілі краї, спустошені безліччю смерчів, що нищили все на своєму шляху, тисячі людей, загиблих на суші й поглинутих морською безоднею, — такі були наслідки нещадної люті того грізного урагану. За скоєним лихом він перевершив навіть ті тайфуни, що завдали неймовірної шкоди Гавані та Гваделупі 25 жовтня 1810 року і 28 жовтня 1825 року.

Отож саме тоді, коли на суші й на морі шаленів нечуваний ураган, не менша драма відбувалася і в розбурханому повітрі.

І справді, аеростат, захоплений у потужний повітряний коловорот, був винесений, мов кулька, на вершину смерчу і, обертаючись навколо своєї осі разом із стовпом повітря, помчав зі швидкістю дев'яносто миль на годину (1).

Під нижнім обручем сітки повітряної кулі хиталася гондола з п'ятьма пасажирами, які ледве бачили один одного в густому тумані, змішаному з водяним пилом, що здіймався від самого океану.

Звідки ж летіла та повітряна куля, ота беззахисна іграшка невмолимої бурі? З якої точки землі злетіла вона за хмари? Адже аеростат, безумовно, не міг вирушити в політ під час урагану. А ураган бушував уже добрих п'ять днів, — його перші ознаки з'явилися ще 18 березня. Отож були всі підстави гадати, що прилетів він із дуже далеких країв, бо за такої швидкості покривав, очевидно, не менш як дві тисячі миль на добу.

Та хоч би як там було, повітряні мандрівники не мали жодної можливості визначити відстань, подолану відтоді, як вони піднялися в повітря, — для цього їм бракувало і точки відрахунку, і засобів. До того ж на них мало позначитися дуже цікаве явище: несучись в епіцентрі бурі, вони її зовсім не відчували. Вони летіли й оберталися навколо своєї осі, не почувачи ні швидкості, ні навіть свого обертання. Їхні очі нічого не розрізняли крізь хмари, які клубочилися під гондолою. Навколо усе застеляв густий сірий туман. І та пелена була така щільна, що навіть важко було сказати, чи то був день, а чи ніч. Жодного відблиску світла, жодного відгуку із землі, найменшого відлуння океану не могло долинути до них у темне безмежжя, поки вони летіли у верхній зоні смерчу. І лише після стрімкого спуску додола, побачивши під гондолою розбурхані хвилі, мандрівники нарешті збагнули, яка небезпека чигає на них.

(1) Тобто 46 метрів за секунду, або 166 кілометрів на годину (близько сорока двох льє, рахуючи, що в кожному льє понад чотири кілометри). (Прим, автора.) [6]

Тим часом аеростат, з якого було скинуто всі важкі предмети, — набої, зброю й провізію, — знову піднявся у верхні шари атмосфери на висоту чотири тисячі п'ятсот футів. Пасажири, побачивши під гондолою море і вважаючи, що вгорі небезпека не така загрозлива, як унизу, не вагаючись, викинули за борт найнеобхідніші речі, аби лише зберегти життєдайний газ — душу літального апарату, що ніс їх над морською безоднею.

Ніч минула серед тривоги, що були б смертельними для менш мужніх людей. Потім знову розвиднилося, і з настанням нового дня ураган помітно почав ущухати. 24 березня ще вдосвіта з'явилися перші ознаки бурі. А на світанку хмари порідшали й піднялися високо в небо. За кілька годин воронка смерчу розійшлася і його стовп розпався. Ураганний вітер перейшов у штормовий, тобто швидкість руху атмосферних шарів зменшилася вдвічі. На ту пору, як кажуть моряки, дув "вітер на три рифи", та все ж таки стихія, безперечно, трохи вгамувалася.

Близько одинадцятої ранку водяний пил улігся, обрій помітно прояснився. Прозоре повітря променилося чистотою і вогкістю, що їх не так бачиш, як відчуваєш фізично після грімкотливої затяжної грози. Складалося враження, що ураган замість відлетіти

далеко на захід мовби впав грудьми на океан і вщент розбився на міриади морських пилинок. Можливо, коли розірвався стовп смерчу, ураган розсипався, пошматував самого себе блискавками, як це часом трапляється з тайфунами в Індійському океані.

Та це не все. Тепер мандрівники ще раз переконалися: їхній аеростат повільно й неухильно опускається. їм навіть здалося, що оболонка кулі вужчає, витягується і стає не круглою, як було досі, а яйцеподібною.

Близько полудня аеростат летів над океаном на висоті не більше двох тисяч футів. Об'єм кулі становив п'ятдесят тисяч кубічних футів (2) і міг протриматися досить довго в повітрі, то піднімаючись високо в небо, то летючи горизонтально. Тепер мандрівники скидали за борт гондоли все, що було зайвим тягарем: останні запаси їжі, речі, навіть дрібне начиння, яке ще лишалося у кишенях; потім один із них виліз на нижній обруч, до якого кріпилась мотузяна сітка, і спробував щільніше прив'язати нижній клапан аеростата.

Стало очевидно, що мандрівникам не пощастить піднятися вище в небо, — у кулі було вже замало газу.

На всіх пасажирів аеростата чигала неминуча смерть.

(2) Близько 1700 кубічних метрів. (Прим, автора.) [7]

Під ними й справді не було ні материкових земель, ні найменшого острівця. Ніде не виднілося ані клаптика суші, за яку можна було б зачепитися якорем і приземлитися.

Навколо тільки безмежне море з усе ще оскраженілим громаддям хвиль. Навіть не море, а неозорий океан, берег якого не бачили й наші мандрівники, хоча їхній зір із вишини сягав сорокамильної відстані. Скрізь простягалася безжально порита, вишмагана ураганом водяна пустеля, котра здавалася мандрівникам широкою мережею білих бурунів, що люто набігали один на одного. Хоч куди кинь оком — жодної цятки суші, жодного корабля!

Належало будь-що зупинити падіння аеростата, аби його не поглинули хвилі. І пасажири гондоли не шкодували для цього сил. Та попри всі їхні зусилля куля, гнана вітром із північного сходу на південний захід, стрімко летіла, щораз більше втрачаючи висоту.

Чи ж опишеш жахливе становище цих знедолених? Сумнівів не було: аеростат їм уже не корився. Всі спроби зарадити лиху виявилися марними. Оболонка кулі все звужувалась і звужувалась. З неї безупинно витікав газ, і втримати його не було ніякої змоги. Спуск помітно прискорювався; о першій пополудні гондола летіла над океаном щонайбільше на висоті шестисот футів. Та й не дивно: газу щохвилини меншало, — він вільно витікав крізь розрив у оболонці аеростата.

Геть спорожнивши гондолу, мандрівникам пощастило протриматися в повітрі ще кілька годин. Але неминучу трагедію можна тільки відтягти, і коли б до ночі перед їхнім зором не виринула земля, всіх їх разом з гондолою й кулею аеростата проковтнула б морська безодня. Лишалося випробувати конче потрібний захід, і тільки завдяки йому вони могли хоч ненадовго зарадити лихові в ті хвилини. Нема сумніву: пасажири гондоли були рішучі й діяльні, хто-хто, а вони вміли дивитися смерті в очі. З

їхніх уст не зірвалося жодного нарікання. Вони вирішили боротися до останньої миті і всіма засобами прагнули відтягти падіння аеростата. Їхня гондола — щось схоже на лозовий кошик — плавати не могла, і варто було їй упасти на воду, як вона зразу ж пішла б на дно.

О другій годині дня аеростат летів на висоті щонайбільше чотирьохсот футів над поверхнею моря.

тоді пролунав мужній голос — голос людини, чиє серце не знає страху. На той голос відгукнулися не менш мужні голоси його супутників.

— Все викинули? [8]

— Ні! Зосталося ще золото: десять тисяч франків! І тієї ж миті важка торбина полетіла в море.

— Куля піднімається?

— Ледь-ледь! І незабаром знов піде донизу!

— Що ще можна скинути?

— Нічого!

— Помиляєтесь!.. Гондолу!

— Чіпляймося за сітку! А гондолу — в море!

То й справді був єдиний останній засіб полегшити аеростат. Мотузки, на яких трималася гондола, було перерізано, і після цього куля піднялася на дві тисячі футів.

П'ятеро мандрівників видерлися вище обруча і, вчепившись у чарунки сітки, дивилися вниз на морську безодню. Відомо, які чутливі до навантаження аеростати. Варто скинути найлегший предмет, і куля в ту ж хвилину піднімається вгору. Пливучи в повітрі, цей літальний апарат подібний до математично точних терезів. Тож зрозуміло, що, позбувшись великої ваги, він поривчасто злітає у вишину. Так сталося й цього разу.

Однак, протримавшись кілька хвилин у верхніх шарах атмосфери, аеростат почав спускатися знову. Газ витікав через дірку в оболонці, і полагодити її не було змоги.

Мандрівники зробили все, що могли. Віднині їх не врятували б ніякі людські зусилля. Тепер зоставалося покладатись тільки на Бога.

О четвертій годині куля летіла на висоті лише п'ятисот футів над рівнем моря.

Раптом пролунав гавкіт. Мандрівники взяли з собою собаку, що на той час висів у сітці аеростата поруч із хазяїном.

— Топ щось побачив! — вигукнув один із них.

І відразу ж пролунав гучний голос:

— Земля! Земля!

Від світанку куля, яку вітер невпинно гнав на південний захід, пролетіла велику відстань, що вимірювалася сотнями миль, і справді у цьому напрямку перед мандрівниками завиднівся досить високий берег.

Але та земля була ще на відстані щонайменше тридцяти миль. Щоб досягти її, потрібна добра година та й то за умови, що не зміниться вітер. Ціла година! Чи не втратить куля до того часу рештки газу?

Жахливе питання! Мандрівники чітко бачили цяточку тверді, досягти якої необхідно будь-що. Вони ще не знали, острів там чи материк, так само, як не знали, в який кінець світу їх заніс ураган; та хоч би яна була та земля, гостинна чи ворожа, заселена чи непридатна для життя, її потрібно було досягти за будь-яку ціну. [9]

А тим часом о четвертій дня стало очевидно, що куля стільки часу в повітрі не протримається. Вона летіла, вже торкаючись поверхні води. Гребені величезних валів раз у раз лизали низ сітки аеростата, ще більше обважнюючи кулю, і тепер вона ледь підіймалася, як птах із перебитим крилом.

Через півгодини до суші лишалося не більше милі, та з кулі вийшов майже весь газ, залишки якого зберігалися тільки у верхній частіші плюсклої, витягнутої, пожмаканої оболонки. Мандрівники, котрі вчепилися за сітку, були надто важкі для кулі, тому незабаром вони напівзанури-лись у море і по них люто били розбурхані хвилі. Оболонка аеростата розпросталася, надулася, і вітер погнав її по воді, як вітрильника. Можливо, вони могли б добутися так аж до берега.

І справді, він уже був за два кабельтових від землі, коли з чотирьох грудей вирвалося жахливе волання. Налетів величезний вал, і куля, що, здавалося, ніколи вже не підніметься вгору, несподівано підстрибнула в вишину. Наче позбувшись іще раз значної частки свого тягаря, вона здійнялася на висоту тисячу п'ятсот футів і, потрапивши у вихор, полетіла не до берега, а майже паралельно до землі. Та хвилин через дві вона нарешті змінила напрямок, навскоси полинула до піщаного берега і впала на відстані, недосяжній для хвиль.

Помагаючи один одному, мандрівники насилу виплуталися із сітки. Підхоплена вітром куля, звільнившись від тягаря, полетіла вгору і зникла в небі, наче підбита птаха, що на мить знов ожила.

У гондолі аеростата було п'ятеро мандрівників і собака, але на берег викинуло лише чотирьох людей.

Одного із супутників напевне змило морською хвилею, що й дало змогу полегшеній кулі востаннє піднятися і за кілька хвилин досягти землі.

Як тільки чотири жертви повітряної катастрофи, — а їх інакше не назвеш, — ступили на землю, усі вони, не бачачи п'ятого супутника, в один голос вигукнули:

— Може, він намагається добратися уплав до берега! Порятуймо його! Порятуймо його! [10]

РОЗДІЛ II

Епізод громадянської війни у США. — Інженер Сайрес Сміт. — Гедеон Спілет. — Негр Наб. — Моряк Пенкроф. — Юний Герберт. — Несподівана пропозиція. — Побачення о десятій вечора. — Відліт у бурю.

Люди, викинуті на далекий невідомий берег, не були ні професійними аеронавтами, ні любителями повітряних мандрівок. Вони були військовими бранцями, що завдяки своїй сміливості відважились на втечу за найнезви чайні ших обставин. Разів сто вони могли загинути! Разів сто аеростат із розірваною кулею міг скинути їх у безодню! Та Небо накреслило для них яскраву, дивну долю, й тому двадцятого березня, утікши із

столиці Вірджинії міста Річмонда, на той час оточеного військами генерала Уліса Гранта, вони перебували за сім тисяч миль від найголовнішої фортеці сепаратистів під час жажливої війни між Північчю і Півднем. Їхня повітряна подорож тривала цілих п'ять днів. Ось за яких дивних обставин трапилася втеча полонених, що скінчилася уже відомою нам катастрофою.

Того ж 1895 року, у лютому, під час одного із штурмів, до якого ще раз безуспішно вдався генерал Грант, аби взяти приступом Річмонд, кілька його офіцерів опинилися в руках супротивника і були інтерновані в цьому місті. Один із найпомітніших полонених на ім'я Сайрес Сміт належав до штабу федеральної армії.

Уродженець Массачусетса Сайрес Сміт, котрому під час війни уряд Сполучених Штатів доручив керувати залізницями великого стратегічного значення, був не лише інженером, а й першорядним ученим.

Худий, сухорлявий, кістлявий Сайрес Сміт усією своєю зовнішністю уособлював північноамериканця, і, хоч мав не більш як сорок п'ять років, у його коротко стриженому чубові пробивалася сивина; помітна вона була і в бороді, однак він не носив бороди, лишаючи тільки густі вуса. Його вродливе обличчя з різьбленим профілем було з тих, що їх карбують на монетах та на медалях, а ясні палючі очі й строгі стиснуті губи виказували вченого, незламного в утвердженні власних ідей. Він належав до тих інженерів, котрі, починаючи свій трудовий шлях, свідомо беруться за молот і кайло, як деякі генерали починають службу солдатами. Отож він мав не лише винятково гострий і кмітливий розум, а й спритні умілі руки, а розвинені м'язи свідчили [12] про його неабияку силу. Справжня людина дії й мислитель, він трудився без будь-яких зусиль над собою, був рідкісно наполегливий і ніколи не боявся невдач, — ним рухала невгамовна життєва снага. Дуже освічений і практичний, вельми тямковитий, як кажуть у народі, він до того ж мав надзвичайну витримку і вмів за будь-яких обставин не втрачати самовладання. Водночас у нього найвищою мірою були розвинені три основні риси, сукупність яких і визначає сильну людину: духовна й фізична енергія, цілеспрямованість і могутня воля. Своім девізом він міг би взяти слова, сказані в XVII столітті Вільгельмом Оранським: "Беручись до справи, я не покладаюся на надії, а домагаючись її звершення, не маю потреби у перемозі". . Водночас Сайрес Сміт ніби уособлював шляхетну мужність. Він брав участь у всіх боях від самого початку громадянської війни. Ставши на службу під командуванням Уліса Гранта в загоні добровольців Іллінойса, він воював під Пад'юкою, Бельмонтом і Пітсбургом-Лендінгом, при облозі Корінфа, біля Порт-Пбсона й Чорної Річки, під Чаттанугою й Уайльдернессом, а також на Потомаці й усюди бився доблесно, як солдат, гідний свого генерала, а той завжди казав: "Я ніколи не лічу своїх убитих". І Сайрес Сміт міг сто разів бути серед тих, кого не лічив грізний Грант, однак, хоч він не жалів себе в битвах, йому завжди щастило аж до того дня, коли його, пораненого, було взято в полон під Річмондом.

І так сталося, що того самого дня в руках у південців опинилась інша відома людина, — не хто інший, як Гедеон Спілет, власний кореспондент газети "Нью-Йорк

геральд", відряджений до федеральної армії стежити за перебігом бойових дій.

Гедеон Спілет належав до тієї дивовижної породи англійських та американських журналістів, як Стенлі та інші йому подібні, журналістів, котрі не відступають ні перед чим, аби добути точні відомості про останні події і якнайшвидше повідомити їх читачам газети. Такі періодичні видання Сполучених Штатів, як "Нью-Йорк геральд", мають велику силу, і з надісланими від них кореспондентами не можна не рахуватися. Гедеон Спілет посів одне з почесних перших місць серед усіх інших спеціальних кореспондентів.

Достойний, енергійний, рухливий і рішучий газетяр, що об'їздив увесь світ, солдат, майстер пера й художник, кипучий розум, здатний правильно оцінити становище й дати корисну пораду, заповзятливий і діяльний, Спілет не [13] боявся тяжкої праці, втоми й небезпеки, коли належало дізнатися про щось для себе й для газет. Він був справжнім героєм цікавості, невтомним шукачем новин, інформації, всього нечуваного, неможливого — одним із тих відважних спостерігачів, які пишуть газетні дописи під посвист куль, складають хроніки під виття ядер і для яких усяка небезпека — захоплююча пригода.

Він також брав участь у всіх боях, завжди був у перших лавах з револьвером в одній руці і з записником у другій, і навіть під оскаженілим обстрілом олівець не тремтів у його долоні. На відміну від тих колег, котрі найбагато-слівніші тоді, коли не мають чого сказати, він не перевантажував телеграфних ліній нескінченними телеграмами, зате кожна його замітка — коротка, точна, ясна — завжди проливала світло на ту чи іншу важливу подію. А втім, він не був позбавлений почуття гумору. Саме він після битви біля Шорної Річки, прагнучи будь-що зберегти свою чергу під віконцем телеграфістки і сповістити в газету про наслідки бою, передавав дві години підряд перші розділи Біблії. Це обійшлося "Нью-Йорк геральду" в дві тисячі доларів, зате газета першою одержала інформацію.

Гедеон Спілет був високий на зріст чоловік віком щонайбільше сорока років. Його лице обрамляли рудуваті бакени. На обличчі світилися жваві й проникливі очі. То були очі людини, що звикла миттю схоплювати всі подробиці широкої панорами. Міцно збитий, він до того ж загартувався, мандруючи під різними широтами, як загартується сталевий брус у холодній воді.

Гедеон Спілет був постійним кореспондентом "Нью-Йорк геральд" уже десять років і, добре володіючи не лише пером журналіста, а й олівцем художника, збагачував газету замітками, статтями та малюнками. Журналіста взяли в полон саме тоді, коли він описував хід запеклого бою і робив замальовки. В його записнику лишилися такі останні слова: "Південець цілить у мене і..." Стрілець схибив, а Гедеон Спілет, як завжди, вийшов з бою без жодної подряпинки.

Сайреса Сміта й Гедеона Спілета, що лише чули один про одного, переправили до Річмонда. Інженер швидко залікував рану і, одужуючи, познайомився із журналістом. Обидва відчували взаємну повагу і заприятювалися. Незабаром їх об'єднала спільна мета: втекти, пристати до армії Гранта і знову битися в її лавах за федеральну єдність.

Отож обидва американці вирішили скористатися з першої-ліпшої нагоди, але хоча в Річмонді вони жили [14] загалом на волі, саме місто так пильно охоронялося, що втеча з нього видавалася неможливою.

Тим часом до Сайреса Сміта пробрався безмежно вірний йому служник. Той безстрашний відчайдух був негр, що народився на фермі інженерових батьків; його власні батько й мати були рабами, але Сайрес Сміт, за переконанням і голосом серця противник рабства, дав йому волю. Та, хоч як дивно, раб, і здобувши волю, не захотів покинути свого хазяїна. Він так любив Сайреса Сміта, що ладна був померти за нього. То був тридцятирічний неодружений чоловік, сильний, меткий і спритний, кмітливий, лагідний і спокійний, часом наївний, завжди усміхнений, послужливий і добрий. Його звали Навуходоносор, але він озивався тільки на скорочене, звичне змалечку наймення — Наб.

Довідавшись, що його хазяїна взято в полон, Наб, не вагаючись, залишив Массачусетс, прибув до Річмонда і спритно й хитро, двадцять разів ризикуючи життям, зумів проникнути в обложене місто. Немає слів, щоб змалювати радість Сайреса Сміта, коли той побачив свого служника, та щастя Наба, котрий віднайшов свого улюбленого хазяїна.

Отож хоча попри всі труднощі Наб і зумів пробратися в Річмонд, утекти звідти було далеко складніше, бо полонені федеральної армії перебували під пильним наглядом. І лише надзвичайно сприятливий збіг обставин міг дати змогу здійснити таку спробу втечі, котра мала б хоч найменші шанси на успіх. Однак сприятливі обставини не виникали, і створити їх було ой як не просто!

Тим часом Грант вів рішучі військові дії і здобув перемогу в запеклому бою під Петербургом. Але об'єднані сили його армії та військ Бутлера і далі не могли здолати оборони обложеного Річмонда. Отож ніщо не провіщало близького звільнення в'язнів. Прикрі будні ув'язнення не давали журналістові ніякої поживи для написання заміток, і він уже не витримував свого животіння. Його поїняло єдине бажання: будь-що вирватися з неволі в Річмонді. Кілька разів він робив спроби до втечі, але щоразу наштовхувався на нездоланні перешкоди.

А облога міста не припинялася, і якщо згадані полонені гаряче прагнулі? втечі, аби повернутися до армії Гранта, деякі із захисників міста, що давно перебували в облозі, не менш гаряче прагнули вирватися з Річмонда, аби приєднатися до армії сепаратистів; серед них був і якийсь Джонатан Форстер, запеклий прибічник південців. Справа в тому, що не тільки полонені федералісти, а й самі його захисники не мали змоги покинути Річмонд, бо армія північних [15] штатів оточила місто з усіх боків. Губернатор Річмонда вже давно втратив зв'язок з Генералом Лі, котрому вкрай потрібно було повідомити про стан міста і закликати швидше рушити свою армію на допомогу обложеним. І саме Джонатанові Форстеру спало тоді на думку скористатися аеростатом, аби перетнути лінії федеральних військ і таким чином дістатися табору сепаратистів.

Губернатор дав згоду на таку спробу. Незабаром було виготовлено аеростат і

надано його Джонатану Форстеру, який із п'ятьма супутниками мав піднятися на ньому в повітря, їх забезпечили зброєю на випадок зіткнення з ворогом під час приземлення та запасом харчів, якщо доведеться довго перебувати в повітрі.

Виліт аеростата був призначений на 18 березня. Його мали здійснити вночі, і при західному вітрі середньої сили аеронавти розраховували за кілька годин досягти штаб-квартири генерала Лі.

Але північно-західний вітер виявився набагато дужчим, ніж сподівалися. З раннього ранку 18 березня стало ясно, що насувається ураган. Незабаром здійнялася така буря, що відліт Форстера мусили перенести, — надто небезпечно було віддати аеростат на волю розбурханої стихії.

Наповнена газом повітряна куля зависла над центральним майданом Річмонда, готова піднятися в небо, як тільки трохи вщухне вітер, і все місто нетерпеливилось, бачачи, що погода не кращає.

Вісімнадцятого і дев'ятнадцятого березня буря не затихала ні на хвилину. Обслузі аеростата ледве вдавалося вберегти, від пошкоджень кулю, яку шарпало і хилило до самого долу.

Минула ніч з 19 на 20 березня, але на ранок ураган ще подужчав. Відліт був неможливий.

Того дня на одній з вулиць Річмонда до інженера Сай-реса Сміта підійшов незнайомець, смаглявий велетень із жвавими очима, що часто кліпали, та добродушним обличчям. То був моряк на ім'я Пенкроф — північноамерика-нець, котрий плавав по всіх морях світу і побував у всіх найнеймовірніших бувальцях, які тільки можна собі уявити. Нічого й казати: натуру він мав заповзятливу, відчайдушну і нічому не дивувався. На початку року Пенкроф приїхав у справах до Річмонда із Нью-Джерсі з п'ятнадцятирічним хлопцем, Гербертом Брауном, осиротілим сином свого каштана, а любив він цього хлопця як рідного. Не змігши залишити місто й перед облогою, він на своє велике невдоволення опинився замкнутим в Річмонді й [16] прагнув також лише одного: вирватися звідти будь-як. До нього докотилися чутки про інженера Сміта. Пенкроф знав, що той рішучий чоловік також невтримно рветься на волю. І ось на третій день бурі Пенкроф сміливо підійшов до інженера і без зайвих слів спитав:

— Пане Сміте, вам ще не обридло сидіти в Річмонді? Інженер пильно подивився на незнайомця, що несподівано заговорив до нього, а той стиха додав:

— Пане Сміте, ви втекти хочете?

— Коли?.. — миттю озвався інженер, і можна впевнено сказати, що ця відповідь зірвалася у нього з язика мимохіть, бо він іще не встиг навіть розгледіти незнайомця, котрий звернувся до нього з цим запитанням.

Але, уважно подивившись у відкрите морякове обличчя, він уже не мав сумніву, що перед ним чесна людина.

— Хто ви такий? — уривчасто запитав він. Пенкроф сказав, хто він такий.

— Гаразд, — промовив Сміт. — А яким чином ви пропонуєте мені тікати?

— А ось на цій ледачій кулі, яку покинули хтозна-навіщо. У мене таке враження, що

вона тільки нас і чекає!..

Моряк не мав потреби розтлумачувати свій план далі. Сміт зрозумів із півслова. Він ухопив Пенкрофа за руку й квапливо повів до свого помешкання.

Там моряк докладно виклав йому невігадливий простий план. Єдине, чим вони ризикували, це життям. Щоправда, ураган лютує, наче знавіснів, але такий вправний і відважний інженер, як Сайрес Сміт, і за такої погоди зумів би дати раду аеростатові. Якби він, Пенкроф, знав, як керувати кулею, то, не вагаючись, вилетів би звідси разом із Гербертом, звичайно. А щодо бур, то він їх бачив-перебачив за свій вік!

Сайрес Сміт слухав моряка, не кажучи й слова, але очі його загорілись. Ось той омріяний щасливий збіг обставин! Він був не з тих, хто проминув би таку нагоду. План украй небезпечний, але здійснений. Хоч на майдані встановлено варту, вночі під прикриттям темряви можна пробратися до аеростата, прослизнути в гондолу, а потім обрізати канати, що тримають її біля землі. Звичайно, вони важать власним життям, але, з другого боку, їм може й пощастити. От якби не ця буря... Хоча тоді аеростат давно вже вилетів би, і таку жадану для усіх нагоду було б втрачено назавжди. [17]

— Скількох людей ви хотіли б узяти з собою? — запитав моряк.

— Двох: свого друга Сшлета і служника Наба.

— Значить, вас троє, — підсумував Пенкроф. — З Гербертом і зі мною — п'ятеро. А на кулі мали летіти шестеро...

— Домовились. Полетимо! — твердо сказав Сайрес Сміт.

Сказав це не лише від свого імені, а й від імені журналіста; проте той був не з боягузів, і як тільки довідався про план утечі, підтримав його, не вагаючись. Щоправда, здивувався, як йому самому не спало це на думку. Що ж до Наба, то він ладен був піти за своїм хазяїном у вогонь і в воду.

— У такому разі, до вечора! — попрощався Пенкроф. — Прикинемося, що ми вп'ятох знічев'я вирішили погуляти.

— До вечора! — відповів Сайрес Сміт. — До десятої вечора. І дай Боже, щоб до нашого вильоту не вщухла буря!

Пенкроф попрощався з інженером і повернувся додому, де на нього чекав юний Герберт Браун. Відважний хлопець знав про моряків план і стурбовано чекав наслідків його зустрічі з інженером. Як бачимо, всі п'ятеро були мужні й рішучі люди, котрі, не вагаючись, ладні були кинутись у вир урагану.

Ні! Буря не вщухла, і Джонатан Форстер та його супутники в Таку негоду не могли б і думати про виліт у хисткій гондолі. Ураган не затихав цілий день. Інженер боявся одного: щоб куля прив'язаного аеростата, нахилиючись од вітру аж до землі, не вибухнула і не розірвалася на безліч клаптів. Він годинами блукав навколо майже безлюдного майдану, наглядаючи за полишеним літальним апаратом. Те саме робив і Пенкроф. Засунувши руки в кишені, він також блукав майданом, час від часу позіхаючи, як людина, що не знає, як згайнувати час, а насправді теж боявся, чи не лопне куля, чи не зірветься з канатів та не майне у небо аеростат.

Настав вечір. Спустилася непроглядна пітьма. Над землею котився густий туман.

Сльота сікла обличчя. До кісток проймав холод. Над Річмондом нависла мла. Шалена буря немовби встановила щось подібне до перемир'я між обложеними й обложниками, навіть гармати змовкли, наче злякавшись оглушливих вибухів урагану. На вулицях міста не видно було жодної живої душі. За такої бурі здавалося навіть зайвим тримати варту серед майдану, де на всі боки шарпало кулю аеростата. Все, звичайно, сприяло втечі бранців, але як летіти, здавшись на волю ошаленілої стихії?

"Клятий ураган! — думав Пенкроф, натягуючи капелюха, [18] що ледве втримувався на голові. — Чи ба! Ну та нічого, якось виборсаємось!"

О пів на десяту Сайрес Сміт зі своїми приятелями з різних боків прокралися на огорнений пільмою майдан. Усі газові ліхтарі погасив вітер, і тому не видно було навіть велетенського аеростата, прибитого ураганим вітром аж до землі. Крім мішків з баластом, прив'язаних до запобіжних кінців сітки аеростата, його тримав ще й міцний канат, пропущений у велике залізне кільце, вмуроване у бруківку; обидва кінці аеростата були прив'язані до бортів гондоли. Біля нього зустрілися п'ятеро полонених. Ніхто їх не помітив — стояла така темрява, що вони й один одного не бачили.

Сайрес Сміт, Гедеон Спілет, Наб і Герберт, не зронивши й слова, сіли в гондолу, а Пенкроф тим часом за наказом інженера відв'язав мішки з баластом. За хвилину моряк піднявся до супутників.

Відтепер аеростата тримав лише канат, і Сайресу Сміту зоставалося тільки дати наказ про виліт.

Цієї миті в гондолу стрибнув пес. То був Топ, Сайресів собака; порвавши ланцюга, він наздогнав хазяїна. Боячись перевантажити гондолу, інженер хотів прогнати бідну тварину.

— Яка важниця! На одного більше, на одного менше!.. — сказав Пенкроф і викинув з гондоли два мішки з піском.

Потім він одв'язав канат, і куля, злетівши навскоси, різко шугнула вгору, зачепила гондолою два димарі і збила їх.

На той час буря шаленіла, що й не розказати. Поночі інженер не міг і думати про спуск, а коли розвиднилось, то з'ясувалося, що через густий туман землі все одно не видно. Аж на п'ятий день під аеростатом, гнаним на шаленій швидкості нестримним буревієм, у провіттку між хмарами з'явилося безмежне море. Нам уже відомо, як із п'яти чоловіків, котрі 20 березня вилетіли на аеростаті з обложеного Річмонда, четверо було викинуто на пустельний берег за шість тисяч миль від міста(3), де вони скніли в полоні.

А той, кого бракувало чотирьом супутникам, що вирвалися із біди, той, на чій пошуки вони кинулися, ледве ставши на земну твердь, був інженер Сайрес Сміт, людина, яка очолила їхню групу.

(3) П'ятого квітня Грант захопив Річмонд, повстання сепаратистів було придушено. Лі відступив на захід, і справа єдності Сполучених Штатів перемогла. (Прим, автора.) [19]

П'ята година вечора. — Що сталося з інженером? — Набів розпач.— Пошуки в північному напрямку.— Острівець.— Сумна й тривожна ніч.— Ранковий туман.— Наб кидається плавом у море.— На обрії земля.— Перехід протоки вбхід.

Інженера змило морською хвилею, коли не витримали мотузки сітки у вічках, серед яких він тримався. Зник і його собака. Вірний чотириногий друг кинувся в море рятувати свого хазяїна.

— Вперед! — крикнув журналіст.

І всі четверо — Гедеон Спілет, Герберт, Пенкроф і Наб, — забувши про втому й голод, кинулись на пошуки інженера.

Бідолаха Наб аж плакав з люті й розпачу на саму думку про те, що втратив найдорожчу в світі людину.

Не минуло й двох хвилин відтоді, як зник Сайрес Сміт, а його супутники вже приземлилися на берег. І їхні сподівання врятувати його не були безпідставні.

— Шукаймо! Шукаймо! — розпачливо кричав Наб.

— Не турбуйся, Набе, — відгукнувся Гедеон Спілет. — Ми знайдемо його!

— Живого?

— Живого!

— Він уміє плавати? — запитав Пенкроф.

— Авжеж! — відповів Наб. — До того ж із ним Топ!.. Моряк, чуючи, як реве океан, тільки похитав головою.

Інженер зник із північного боку від узбережжя, приблизно за півмилі від місця, де приземлилися його супутники. Якщо йому пощастило добратися до найближчої коси, то вони мали пройти щонайбільше півмилі.

Була десь шоста вечора. Спустився туман, а разом з ним і непроглядна ніч. Потерпілі від повітряної катастрофи йшли в північному напрямку східним берегом землі, на яку їх викинуло волею випадку, зовсім невідомої їм землі, — вони не могли визначити навіть її географічного розташування. Нещодавні невдахи-аеронавти йшли всипаним галькою піщаним берегом, де не росло ні кущика, ні травинки. На кожному кроці траплялися купини й виїмки; їти було дуже важко. З виїмок щомиті зривалися дужі великі птахи і, важко махаючи крилами, розліталися навсібіч у темряву. Інші пташки, менші й спритніші, спурхували цілими зграями [20] і хмарами пролітали над головами людей. Морякові здавалося, що то баклани і чайки, — він пізнав їхнє пронизливе квиління, яке проривалося крізь гуркіт морського прибою.

Час від часу потерпілі зупинялися й гучно кричали, прислухаючись, чи не відгукнеться з моря голос загубленого супутника. Очевидно, вони гадали, що коли будуть поблизу того місця, де Сайрес Сміт виплив на берег, він або сам відгукнеться, або принаймні почувється гавкіт його собаки. Та ніхто не відгукувався, лише лунав прибіій та шурхотіла галька, перекочуючись під хвилями. І маленький загін простував далі, не минаючи жодної звивини берега.

Пройшовши хвилин двадцять у цьому напрямку, четверо супутників несподівано нашттовхнулися на водяну грядку з пінявими гребенями. Суша обривалася. Група

спинилася на вузькому краю острова, об який люто розбивалися морські хвилі.

— Ми опинилися на мисі. Треба вернутися, тримаючись правої руки, і таким чином іти далі островом.

— Але ж він там! — крикнув Наб, показуючи в бік океану, де в темряві білили гребені велетенських водяних валів.

— Гарзд, погукаймо його!

І всі четверо щосили стали кликати свого товариша, але на їхній крик знову ніхто не відгукнувся. Почекавши мить затишшя, вони гукнули разом удруге, втретє — все марно...

Тоді супутники обійшли мис і знову пішли піщаним, усіяним камінцями берегом. Та все ж Пенкроф помітив, що узбережжя стає крутішим, вищає, і висловив здогад: воно з'єднується досить витягнутим пасмом із пагорбом, який бовванів у темряві. Птахів тут було менше, море — спокійніше, тихіше, а хвилі нижчі. Майже не чулося шурхотіння гальки. З цього боку мису, що гострим виступом урізався в море й гасив океанські хвилі, безумовно, утворилася бухточка.

Однак, ідучи далі в тому самому напрямку, тобто на південь, вони не наближались б, а віддалялися б від тієї частини узбережжя, до якої міг добратися Сайрес Сміт. Так вони пройшли півтори милі й не знайшли жодного вигину в береговій лінії, що дав би змогу повернути в північний бік. Проте мис, виступ якого їм довелося вже обігнути, мав поєднуватися з материком. І супутники, хоч і вкрай виснажені, з останніх сил уперто простували вперед, сподіваючись от-от натрапити на крутий поворот берегової [21] лінії, що знову повів би їх у попередньому напрямку. І яке ж було їхнє розчарування, коли, пройшовши близько двох миль, вони знову вперлися в море, змушені зупинитись на краю високого виступу, що кінчався громадям слизьких скель.

— Ми на якомусь острівці! — сказав Пенкроф. — І обійшли його уже з кінця в кінець!

Моряк не помилився. їх викинуло не на континент і навіть не на острів, а на вузький маленький острівець, завдовжки щонайбільше зо дві милі.

Чи був цей кам'янистий острівець, сумний притулок деяких морських птахів, частиною якогось більшого архіпелагу? Важко сказати... Коли супутники побачили з гондоли смужку землі, повитої туманом, вони не мали змоги розгледіти її розміри. Проте тепер Пенкроф, маючи гострий зір моряка, який звик удивлятися в темряву, не сумнівався в тому, що розрізняє на заході невиразне пасмо гористого узбережжя.

Та через темну ніч годі було визначити, чи їхній острівець був поблизу іншого, більшого острова, чи належав до якогось архіпелагу. Не було змоги й вибратися з цього малесенького острівця, омитого морем. Отож пошуки інженера, котрий, на жаль, так і не озвався, доводилось відкласти на наступний день.

— Сайресова мовчанка іще нічого не значить, — мовив журналіст. — Можливо, він знепритомнів або лежить десь поранений і поки що не в змозі крикнути нам у відповідь. Не вдаваймося в розпач.

По цьому Гедеон Спілет запропонував розпалити на скелі вогнище, яке було б

інженерові сигналом і дороговказом. Та ніде не знайшлося жодного деревця, жодного кущика. Навколо лежало саме каміння й пісок.

Неважко уявити Набову тугу й тривогу його супутників, що встигли щиро полюбити свого мужнього товариша. Надто виразно бачили вони, що поки що безсилі допомогти йому. Доводилося чекати ранку. Інженер або загинув у морі, або ж йому пощастило врятуватися і знайти прихисток де-небудь на узбережжі. Попереду години і години прикрого, сумного чекання. Уночі дуже похолодало. Утікачі зуб на зуб не попадали, але майже не помічали своїх страждань. їм і на думку не спадало спочити. Не даючи згаснути останній надії, вони думали не про себе, а про свого керівника і весь час блукали безплідним островом, щоразу повертаючись до тієї точки північного берега, що була найближче до місця катастрофи. Недавні бранці кричали [22] знову й знову і прислухалися, чи не відгукнеться у відповідь інженер, чи не долине до них його поклик на допомогу; і, напевне, їхній крик лунав дуже далеко, бо вітер уже на той час затих, а з ним затихли й гуркіт прибою та хвилювання моря.

Якоїсь миті їм навіть почулося відлуння гучного На-бового крику; Герберт звернув на це увагу Пенкрофа й додав:

— Це свідчить, що неподалік на заході є інший берег. Моряк ствердно кивнув. Він не сумнівався в цьому — його ще не зраджували власні очі. Якщо він хоч на мить уздрів далеку землю, — там справді була земля.

Але луна була єдиним відгуком на Набів крик, — весь східний берег острівця, що загубився у безмежному океанському просторі, завмер у цілковитому безгомінні.

Тим часом небо мало-помалу очищалося від хмар. Десь опівночі у вишині зблищало кілька зірок, і якби інженер був поруч із своїми супутниками, він зауважив би, що зорі дуже відмінні від своїх посестер, які сяють у Північній півкулі. На новійу для пришельців обрії не світилася Полярна зірка; сузір'я в зеніті різнилося від зірок, які Сайрес Сміт звик бачити в північній частині Нового Світу, а з боку Південного полюсу сяяв Південний Хрест.

Минула ніч. Двадцять п'ятого березня близько п'ятої години ранку середина неба ледь-ледь порожевіла, хоч обрій лишався ще темним; а вдосвіта на море наліг такий туман, що кроків за двадцять нічого не було видно. Він розгортався сувоями сивих хвиль, які повільно котилися над землею.

Погода аж ніяк не сприяла пошукам. Потерпілі нічого довкола не розрізняли. Тим часом як Наб і журналіст вдивлялися в океан, моряк і Герберт шукали поглядом протилежний берег на заході. Проте ніде не виднілося ані п'яді землі.

— Байдуже, — сказав Пенкроф. — Я й не бачачи чую берег... Він он там... Он там... Це так само незаперечно, як те, що ми уже не в Річмонді!

Та незабаром туман розвіявся. Тепер над морем висів тільки легкий серпанок, що провіщав погожий сонячний день. Тепле проміння вже зігрівало не лише верхні шари повітря, а й діставало поверхні острова.

Через три чверті години після сходу сонця, тобто десь о пів на сьому, туман почав рідшати. Низом він потроху розвіявся і, згущуючись у хмарки, піднімався вище і вище.

Незабаром, немов із хмари, виринув весь острівець, а за [23] ним і обрій над морем, безмежний зі сходу і обірваний високим крутим берегом на заході.

Так, там була земля. Там хай і тимчасовий, а проте порятунок. Між острівцем і протилежним берегом, відокремленим протокою завширшки з півмилі, вирувала й шуміла стрімка течія.

І тут один із тих, що зазнали повітряної аварії, не радячись ні з ким, крім власного сумління, не питаючи думки супутників, — навіть не обізвавшись до них, прожогом кинувся у бурхливий вир. То був Наб. Він квапився на той бік, щоб піти берегом далі на північ. Ніхто не зміг би його зупинити. І марно кликав негра Пенкроф.. Журналіст також готувався пливати слідом за Набом.

Тоді до нього підійшов Пенкроф.

— Ви хочете пливати через протоку?

— Так, — відповів Гедеон Спілет.

— Гарзд. Але, повірте мені, краще почекати, — сказав моряк. — Наб і сам допоможе своєму хазяїнові. Якщо ми зараз попливемо через протоку, нас може віднести у відкрите море. Тут страшна течія. Та коли я не помиляюся, це течія відпливу. Ви бачите, як відступає море від краю берега? Наберімося терпіння, а під кінець відпливу ми, можливо, знайдемо десь перехід убрід...

— Ви маєте слухність, — погодився журналіст. — Тримаймося гурту, не дуже віддаляймося один від одного. .

А тим часом Наб мужньо боровся з течією, перепливаючи навкоси протоку. З кожним помахом рук із води виринали його чорні плечі. Негра дуже швидко зносило течією, та все ж він потроху наближався до протилежного берега. Півмилі, що відокремлювали острівець від другого берега, він подолав аж через півгодини і дістався землі за кілька тисяч футів від місця, навпроти якого кинувся у воду.

Нарешті Наб вийшов на сушу під високою прямовисною гранітною скелею, рішуче струсив із себе воду, побіг берегом і за кілька хвилин зник за' скелястим мисом, що виступав у море майже проти північного кінця їхнього невеличкого острова.

Набові супутники стривожено спостерігали за його відчайдушним вчинком, і, коли він зник із поля зору, всі троє, тамуючи голод устрицями, що рясно лежали на піску понад морем, задивились на землю, де сподівалися шукати прихистку. Убогий був їхній сніданок, та яка не яка, а їда. По той бік виднілася широка затока, обрізана з півдня дикою голою скелею, що виступала далеко в море. Скеля та поєднувалася [24] з узбережжям примхливо окресленим пасмом високих гранітних бескидів. Зате з півночі затока розширювалась, берег заокруглювався з південного заходу на північний схід і завершувався гострим мисом. Між двома отими виступами, якими кінчалася вигнута луком дуга затоки, відстань була, певно, миль вісім. Розташований за півмилі від невідомої землі вузький острівець, на якому вони стояли, скидався на велетенського кита завширшки зо чверть милі у найширшому місці.

Тривав відплив, і на тому боці дедалі ширшала піщана коса, всяяна темними скелями, що все вище виступали з води. За нею здіймалася, нагадуючи фортечний

редут, прямовисна, не менше трьохсот футів завширшки, гранітна круча, увінчана примхливим карнизом. Простягнувшись милі на три, праворуч вона обривалася, мов обрубана людською рукою, а ліворуч — навпаки, ніби розколослась на скелі призматичної форми, кам'яні прискалки і, поступово знижуючись, витяглася довгим спуском, що потроху переходив у підводні рифи південного мису.

Зверху на плоскогір'ї не росло жодного дерева. То була гола нагірна рівнина, що нагадувала гору поблизу Кейптауна біля мису Доброї Надії, тільки менших розмірів. Принаймні вона здавалася такою з острівця. Та все ж праворуч, за кручею, буяла зелень. Там виднілися крони великих дерев, що зливалися в суцільну зелену смугу і тягли-ся допоки сягав зір. Та зелень радувала око вчорашніх невдалих повітроплавців, вельми засмучених непривітними обрисами похмурої гранітної кручі.

А на задньому плані, на відстані щонайменше семи миль на північний захід під сонячним промінням сяяла біла вершина. То біліла снігова шапка, що вкривала далеку гору.

-Ніхто з мандрівників не міг би сказати, була та земля островом чи частиною материка. Зате, глянувши на судомно вигнуте пасмо скель, що громадилися ліворуч від острівця, кожен геолог, не вагаючись, упізнав би його вулканічне походження, — то, безумовно, були плоди праці бога підземного царства Плутона.

Гедеон Спілет, Пенкроф і Герберт уважно вдивлялися в землю, на якій мали, можливо, жити довгі роки, а то й померти, якщо повз її береги не пролягає шлях кораблів.

— Що скажеш, Пенкрофе? — запитав Герберт.

— Бачиш, — відповів моряк, — як і скрізь, є там, певно, і добре, й погане. Побачимо, чого більше... А відплив дедалі помітніший! Години через три спробуємо перебраться на [25] той бік, а там постараємось виплутатися з біди і знайти містера Сміта!

Пенкрофові розрахунки справдилися. Через три години відплив посяг найнижчого рівня, і більша частина піщаного дна у протоці виступила на поверхню. Між острівцем і протилежним берегом лишалася тільки смужка води, яку, звичайно, не важко було подолати.

Близько десятої ранку Гедеон Спілет з обома своїми супутниками роздяглися, позв'язували одягу і, примостивши її на головах, побрели через протоку, глибина в якій сягала щонайбільше п'ять футів. А Герберт, для котрого і така глибина була завелика, плавав, як риба, тож і він чудово вийшов зі скрути. Всі троє без труднощів добралися на другий берег. Там, швидко висохнувши на сонці, вони наділи вбережений від води одяг і стали радитися.

РОЗДІЛ IV

Літодожи. — Гирло річки.— Нетрі.— Подальші пошуки.— Зеленолиетий ліс.— Запас палива.— Чекання припливу.— З вершини прибережної кручі.— Пліт.— Повернення на берег.

Перш за все журналіст велів морякові чекати його на тому самому місці, куди й він мав повернутися, а сам, не марнуючи ні хвилини, пішов берегом туди, куди кілька

годин тому побіг негр Наб. Кваплячись дізнатися, що сталося з інженером, він швидко зник за виступом скелі.

Гербертові хотілося піти разом з ним.

— Сиди, синку, — зупинив його опікун-моряк. — Ми повинні опорядити стоянку і подивитись, чи не можна знайти поблизу що-небудь тривніше, ніж устриці. Коли наші приятелі повернуться, їм треба підкріпитися. У них своє діло, у нас— своє.

— Гаразд, Пенкрофе, — відповів Герберт.

— От і чудово, — похвалив хлопця моряк. — Почнемо по черзі. Ми змерзли, стомилися, зголодніли. Отож нам потрібен прихисток, вогнище і харчі. В лісі знайдеться дерево, в гніздах — яйця, залишається знайти житло.

— Домовилися, — відповів Герберт. — Я пошукаю серед скель печеру і таки знайду хоч якусь нору, що стане для нас притулком.

— Слушно, — підтримав його Пенкроф. — В дорогу, синку! [26]

І обидва попростували попід величезною урвистою кручею широким піщаним берегом, що оголився після відпливу. Проте вони пішли не на північ, а в протилежному напрямку. За кількасот футів від того місця, де вони переправилися, Пенкроф помітив вузьку розколину, що, на його думку, мала служити гирлом невеличкої річки або струмка. А їм, по-перше, важливо було розташуватися поблизу джерела питної води, а по-друге — не виключалося, що Сайреса Сміта віднесло саме в цей бік.

Як ми вже сказали, круча прямовисно здіймалася щонайменше на триста футів, але навіть біля підніжжя, до якого часом діставали хвилі, у ній не було жодної щілини, що могла б послужити для них тимчасовим прихистком. Уся вона здавалася суцільним гранітним муром, перед яким безсилі морські стихії. Вгорі під кручею цілі хмари морських птахів, переважно різні породи перетинчастопалих із довгими тонкими і загостреними дзьобами; усіх отих крикливих пернатих мало лякала присутність людей, котрі напевне вперше порушили їхню самотність. Серед морських птахів Пенкроф розпізнав багато поморників, один із видів бакланів, яких часом називають морськими розбійниками, а також ненаситних дрібних чайок, що гніздилися у впадинах гранітної кручі. Рушничний постріл у ту пташину хмару кинув би під ноги мисливцеві цілу купу пернатих, та для такого пострілу потрібна рушниця, а її, на жаль, не мали ні Пенкроф, ні Герберт. А втім, і чайки, і поморники майже не їстівні птахи, навіть їхні яйця дуже неприємні на смак.

Тим часом Герберт, трохи відійшовши ліворуч, незабаром помітив кілька порослих водоростями скель, що, очевидно, невдовзі знов зануряться в море. На них серед зелених і слизьких стебел фікусів була сила-силенна двостулкових скойок, якими на голодний шлунок не будеш нехтувати. Герберт гукнув Пенкрофа, і той відразу прибіг до нього.

— Еге-е-е, тут устриці! — гукнув моряк. — Ось що нам замінить пташині яйця, яких нам ще бракує!

— Ніякі це не устриці, — відповів підліток, уважно розглядаючи молюсків, що поприсмокувалися до скель. — Це літодоми.

— А їх їдять? — запитав Пенкроф.

— Ще й як!

— Тоді їстимемо літодомів.

Моряк міг цілком покластися на Герберта. Підліток був добре підкований у природознавстві, його завжди дуже [27] вабила ця наука. На ту сгезю хлопчину підштовхнув не-біжчик-батько, пославиш сина навчатися до найкращих викладачів Бостона, що не могли не перейнятися любов'ю до розумної дитини. Гербертові навички й знання натура-' ліста згодом не раз ставали всім у пригоді, та й на самому початку їхнього життя на острові він також не помилявся.

Тут цілі грона літодомів з видовженими скойками міцно поприсмоктувалися до скель. Вони належали до виду молю-сків-свердлильників, які виточують ямки у найтвердішому камінні, а їхні скойки заокруглені з обох боків, чого не буває в звичайних устриць.

Отож Пенкроф і Герберт уволю наїлися літодомів, що мирно розтулили скойки, гріючись на сонці. Наші мандрівники їли їх так само, як устриць, і обидва відзначили, що ці молюски досить гострі на смак, а тому не потребують ні перцю, ні будь-яких інших приправ. Вони швидко втамували голод, але після солонуватих літодомів спрага стала мучити їх ще дужче. Хоч-не-хоч, а треба було десь шукати прісну воду, і здавалося неймовірним, щоб на цій примхливо порізаний гористій місцевості не знайшлося хоча б джерельця.

Завбачливо запасшись літодомами, напхавши їх у всі кишені й набравши в носовики, Пенкроф і Герберт повернулися до підніжжя гірського узвишшя.

Пройшовши ще кроків двісті, вони наблизилися до ущелини; на її дні, як і передчував Пенкроф, текла невелика, проте повновода річка. У цьому місці кам'яна круча, здавалося, розколалась навпіл від якогось могутнього поштовху. Унизу вигиналася півколом бухточка, дно якої круто заглиблювалось. Ширина річища тут сягала ста футів, а береги — не більше двадцяти. Річка стрімко текла між двома гранітними кручами, які далі, вгору за течією, поступово знижувалися; потім вона різко повертала вбік і зникала в чагарниках за півмилі від гирла.

— Тут — вода! Там — дрова! — радо крикнув Пенкроф. — Чудово, Герберте, тепер нам бракує лише житла!

Вода в річці була чиста й прозора. Моряк переконався, що в такий час, тобто в години відпливу, коли до річки не доходять морські хвилі, вона прісна. Встановивши цю важливу обставину, Герберт кинувся на пошуки якої-небудь печери, що послужила б для них прихистком, та всі його зусилля знову виявилися марними: кам'яна круча скрізь була гладенька й рівна.

Проте поруч із гирлом річки, вище від того місця, куди доходив приплив, з величезних кам'яних брил утворилася [28] не так печера, як нагромадження уламків гранітних скель, що їх у горах називають "коминами". Пенкроф і Герберт зайшли досить глибоко в гранітну порожнину з шаром піску долі; світла не бракувало — воно лилося крізь щілини між кам'яними блоками — деякі з них лише чудом утримували

рівновагу. Та заодно із світлом у щілини вривався вітер, що аж свистів у проходах, а з ним — крижаний холод. Тут морякові спало на думку, що, перегородивши деякі ділянки проходів і заклавши камінням з піском кілька щілин, комин можна було б зробити придатним для житла. Якби його схему накреслити на папері, то вона нагадувала б літеру &, тобто скорочене *et caetera*(4). Отож, відгородивши верхню петлю значка, крізь яку в комин вривався південний і західний вітер, його нижню закрутку, безперечно, можна було б використати під житло.

— Оце те, що нам треба! — сказав Пенкроф. — А якщо побачимося із Смітом, він зуміє довести до ладу цей лабіринт.

— Побачимося, Пенкрофе! — запально вигукнув Герберт. — Але доки він повернеться, хотілося б хоч трохи обладнати тут наше житло. А цей комин нагадуватиме житло тільки тоді, коли ми зможемо зробити пічку в лівому коридорі, зберігши там отвір для диму.

— Зможемо, синку, не турбуйся, — відповів моряк. — І цей Комин, — Пенкроф та# і залишив цю назву за їхнім тимчасовим прихистком, — нам іще добре послужить. Та спочатку ходімо по паливо. Гадаю, дерево нам не зарадить і для того, щоб позакладати тут щілини, — в них так свище, наче чорт на трубі грає.

Герберт і Пенкроф вийшли з Комина і, обігнувши виступ скелі, подалися вгору лівим берегом річки. Її стрімка течія несла кілька підмитих дерев. А потужний приплив — він уже відчувався — очевидно, відкине їх знову далеко назад. І моряк подумав, що можна було б використати морські припливи й відпливи для перевезення річкою вантажів.

Пройшовши так іще чверть години, моряк і підліток добулися до крутого коліна річки, за яким вона різко повертала ліворуч і текла серед чудового лісу. Хоч уже хилилося на осінь, дерева й досі буйно зеленіли. Та й не дивно: вони належали до хвойних порід, поширених по всій земній кулі від північних широт до тропіків. Наш юний натураліст зокрема розпізнав деодарів, численні різновиди яких найпоширеніші в Гімалаях. Від деодарів віяло духмяним запахом. Поміж цих зелеяовітих красенів купчилися сосни, розкинувши вгорі широкі парасолі густих крон. Землю устеляли густі високі трави, й, ступаючи по них, Пенкроф раз у раз чув, як вія ногами лунко тріскотять, нагадуючи лускання ракет у небі, сухі гілки.

(4) I таке інше (лат.). [29]

— Добре, хлопче, — сказав Пенкроф. — Я не знаю назв усіх дерев, зате мені відомо, які з них горять у вогнищі, а на сьогодні для нас найпотрібніша саме така порода!

— Тоді починаймо збирати хмиз! — відповів Герберт і відразу взявся до роботи.

Збирання хмизу не потребувало великих зусиль. Не треба було навіть обламувати дерев: під ногами лежало безліч сухих гілок. Тож палива не бракувало, та натомість виникли труднощі з його перевезенням до стоянки. Сухий, як порох, хмиз миттю згоратиме, і до Комина належало наносити дуже багато дров, а удвох перенести їх не так просто. Герберт поділився своїми сумнівами із Пенкрофом.

— Нічого, синку, — відповів моряк. — Має бути якийсь вихід і в цьому ділі. Вихід

завжди є, треба тільки поміркувати. Нам би оце човна або возика, і не мали б ми ніякого клопоту!

— Зате в нас є річка! — вигукнув Герберт.

— Слушно! — погодився Пенкроф. — Річка сама понесе хмиз, недарма ж хтось придумав плоту.

— Щоправда, — зауважив Герберт, — вона нестиме дрова не туди, куди нам треба: зараз приплив.

— А ми з тобою зачекаємо відпливу, і вона їх перенесе аж до Комина. А поки що спробуймо змайструвати пліт.

І моряк, а слідом за ним Герберт пішли до узлісся, що підступало аж до коліна річки. Обидва несли на спині по такій в'язанці хмизу, на яку кожному стало сили. На порослому травою березі, де напевне ще не ступала людська нога, також валялося безліч сушняку. Пенкроф відразу взявся до роботи. В маленьку затоку, що утворилася за виступом берега, об який розбивалася течія, моряк зі своїм юним помічником принесли кілька колод і зв'язали їх сухими ліанами. Вийшло щось подібне до плоту; зверху на нього наклали увесь зібраний хмиз — ношу, яку спромоглися б нести не менш як двадцять чоловік. Десь за годину, закінчивши роботу, вони причалили пліт до берега, і тепер лишалося тільки чекати відпливу.

Пенкроф і Герберт мали ще в запасі кілька годин і вирішили піднятися на плоскогір'я, аби оглянути з вишини цей невідомий край.

Як на те, за двісті кроків від коліна річки плоскогір'я кінчалось кам'янистим зсувом, що, поволі знижуючись, спускався до узлісся. Він нагадував природні сходи. Герберт і моряк побралися ними на гору. Маючи міцні ноги, вони за кілька хвилин посягли гребеня плоскогір'я і підійшли до виступу, що височів над гирлом річки. Ледь піднявшись на високе плоскогір'я, обидва задивилися на океан, над яким недавно пролітали під час страшної бурі. Герберт і Пенкроф схвильовано вдивлялися в північний берег невідомої землі, де відбулася остання дія повітряної катастрофи.

Та й не дивно — там десь зник Сайрес Сміт. Вони шукали поглядом на хвилях хоча б шмат оболонки кулі, за який могла б ухопитися людина. Ніде ні душі, нічогісінько! Тільки неозора морська пустеля. Берег також пустельний. Не видно ні журналіста, ні Наба. Та, можливо, вони обидва зайшли надто далеко, щоб їх побачити.

— Щось мені підказує, — вигукнув Герберт, — що така діяльна людина, як Сайрес Сміт, не могла втопитися, як абихто. Не може бути, щоб він не вплив де-небудь на берег. Правда ж, Пенкрофе?

Моряк сумно кивнув. Сам він утратив найменшу надію побачити Сайреса Сміта, однак, аби не розчарувати хлопця, сказав:

— Атож, атож, наш інженер із тих, хто виплутається з якої завгодно біди!..

Тим часом Пенкроф пильно вдивлявся у берег. Перед його очима тяглася піщана смуга, обмежена праворуч від гирла річки пасмом підводних скель. Досі, здіймаючись над морем, вони скидалися на отари морських звірів, що лежали серед білих бурунів. За пасмом рифів виблискувало на сонці море. З півдня, затуляючи обрій, височів мис,

через який годі було сказати, куди далі тягнеться суша: прямо, на південний схід чи на південний захід, утворюючи видовжений півострів. Із північного боку затоки берег, м'яко її огинаючи, виднівся до самого небокраю. Він був низький, положистий, без скель, із широкими піщаними мілинами, що виступали на поверхню під час відпливу.

Пенкроф і Герберт обернулися на захід. Там перед їхніми очима на відстані шести чи семи миль постала увінчана засніженою вершиною гора. Від її найвищих при- скалків і аж за дві милі до берега росли густі ліси, на тлі яких широкими оазами вирізнялися ділянки вічнозелених дерев. Далі, від узлісся до берега, зеленіло розлоге плоскогір'я, всіяне примхливо розкиданими гайками. Ліворуч у [31] проясніннях між деревами часом — зблискувала звивиста річечка: вона, здавалося, поверталась до відрогів гори, серед яких, напевне, брала витoki. Там, де моряк залишив пліт, річка текла між двома гранітними кручами; лівий берег лишався урвистим на протязі всієї течії, а правий, навпаки, потроху знижувався. Ближче до моря його гранітна круча переходила в окремі скелі, скелі — в розсипи каміння, а ті у дрібну гальку, що встеляла берег аж до кінця коси.

— Де ми? На острові? — запитливо пробурмотів моряк.

— Якщо це й острів, то, мабуть, чималий, — відповів хлопець.

— Малий чи великий, острів є острів, — мовив Пенкроф. Та розв'язати вкрай важливе питання поки що не було змоги. Хоч-не-хоч, а вони мушили відкласти це на потім. Що ж до самого краю, де вони опинилися, — байдуже, острів це був чи материк, — то він здавався родючим, мальовничим, гостинним і багатим на дари природи.

— Нам іще пощастило, — зауважив Пенкроф. — Попри нашу скруту ми повинні дякувати Провидінню.

— Так, хвала Всевишньому! — відповів Герберт, набожне серце якого переповнювалося вдячністю до Творця всього суцього. Пенкроф і Герберт іще довго стояли й дивилися на невідому землю, куди їх закинула доля, проте ще не могли уявити, що їх на ній чекає.

Потім, спустившись південним гребенем плоскогір'я, обрамленого кетягом скель дивовижних обрисів, вони повернулися до річки. Дорогою їм раз у раз траплялися западини, у яких гніздилися сотні птахів. Перестрибуючи з каменя на камінь, Герберт розполохав їх цілу зграю.

— О, та це ніякі не баклани й не чайки! — вигукнув він.

— А що ж воно за пташки? — запитав Пенкроф. — Як на мене, вони вельми скидаються на голубів!

— Так воно й є. Це дикі голуби, точніше, гірські голуби, — відповів Герберт. — Я їх розпізнав: у них подвійне чорне пасмо на крилах, біла гузка й попелясто-голубе оперення. Ці дикі голуби, звичайно ж, їстівні, а їхні яйця — то справжнісінький делікатес! Аби лише їх хоч трохи знайшлося у гніздах!..

— Тепер якщо з них вилупляться пташенята, то тільки у вигляді омлету! — весело жартував Пенкроф.

— А на чому ж ти їх смажитимеш? На капелюсі?

— Та ні, — сказав моряк, — я не чаклун. Ми їх спечемо, синку, і найкрутіші я беруся впорати сам!

Пенкроф і Герберт уважно оглянули гранітні впадини і, [32] таки знайшовши в деяких ямках голубині яйця й набравши не один десяток їх у моряків носовик, вирішили, що приплив закінчився, й почали спускатися до річки. Коли вони підійшли до коліна річки, де залишився пліт, була перша година дня. Течія річки помітно, відновлювалася, тож вони мали скористатися відпливом, аби доставити саморобний пліт до її гирла. Пенкрофу не хотілося ні лишати пліт на волю течії, без керування, ні вилазити на нього, щоб "стернувати. Та коли йдеться про мотузки й канати, кмітливості моряка немає меж: минуло кілька хвилин, а Пенкроф уже зсукав із сухих ліан канат завдовжки в кілька морських сажнів. Прив'язавши його до плоту, моряк міцно тримав другий кінець каната, а Герберт довгою жердиною виштовхував плота на течію. Спосіб сплаву вдався напрочуд. Ідучи берегом, Пенкроф стримував плота, і величезний вантаж хмизу плив за течією. Завдяки крутому берегу річища плоту не загрожувала небезпека сісти на міліну, і, менше ніж за дві години допливши до гирла річки, він пристав за кілька кроків від Комина.

РОЗДІЛ V

Пристосування Комина під житло. — Як добути вогонь? — Коробка сірників.— Пошуки на березі. — Повернення кореспондента й Нова.— Єдиний сірник! Вогонь палахкотить.— Перша вечеря. — Перший нічліг на суші.

Як тільки з плоту було перенесено хмиз, Пенкроф узявся обладнувати Комин, аби зробити його більш-менш придатним для проживання, і затулив коридори, якими гуляв протяг. Піском, камінням, переплетеними гілками й мокрою глиною моряк і Герберт щільно заклали проходи й отвори, відкриті південним вітрам, і відсікли верхній виток знаку &. Лишили для тяги тільки одну вузьку щілину в боковій галереї, яка мала водночас служити і димарем. Отож у них зосталося кілька "кімнат", якщо так можна назвати темні барлоги, що, можливо, не задовольнили б і диких звірів. Зате там було сухо, й принаймні у центральному приміщенні вони могли ходити на повен зріст. У всіх "кімнатах" на кам'яній долівці лежав шар дрібного піску, і хай там що, а поки не знайшлося нічого кращого, можна було миритися і з таким прихистком. [33]

Влаштуваючи майбутнє житло, Герберт і Пенкроф уголос розмірковували:

— Може, — сумнівався Герберт, — наші супутники знайдуть кращу печеру?

— Може, й так, — відповів моряк. — Але якщо не впевнений, — не сиди склавши руки. Запас біди не чинить та й їсти не просить.

— Ех, аби вони знайшли містера Сміта, — уже вкотре повторив Герберт. — Тоді нам лишалося б тільки дякувати Всевишньому.

— Атож, — стиха проказав Пенкроф. — Гарний був чоловік, таких мало!

— Чому був?.. — перепитав Герберт. — Ти вже не віриш, що він повернеться?

— Та ні, Господь з тобою! — заперечив моряк. Незабаром усе, що можна, вони зробили, і Пенкроф

сказав, що він особисто цілком задоволений.

— Тепер і нашим друзям можна повертатися, — мовив він. — Ми для них приготували лепський притулок.

Лишалось скласти з каміння пічку та приготувати щось на вечерю, — діло просте й неважке. Ліворуч від центральної кімнати біля вузького отвору у глибині першого незакладеного коридора вони склали з широких пласких брил непогану пічку. Розташували її таким чином, щоб дим витягувало надвір, а значна частина тепла лишалась і підтримувала всередині належну температуру. Для хмизу знайшли місце в одній із кімнат, і Пенкроф поклав на каміння пічки кілька полін упереміш із дрібним хмизом. Не встиг він закінчити роботу, як підліток запитав, чи має він сірники.

— Звичайно, — відповів Пенкроф. — Я сказав би, на щастя, маю, бо без вогню і без тругу ми як без рук!

— Але ж ми могли б добути вогонь так, як його добувають дикі племена: тручи одна об одну дві цурки.

— Що ж, спробуйте, хлопче, побачимо, що з того вийде.

Тільки руки натrudите!

— А проте це дуже простий і дуже поширений на островах Тихого океану спосіб добувати вогонь.

— Не заперечую, — відповів Пенкроф, — та, напевне, дикуни краще знають, з якого боку взятися за це діло, або використовують якесь особливе дерево, бо я вже не раз пробував добути вогонь таким робом і щоразу марно! Я краще скористаюся сірниками. Де ж мої сірники?

Пенкроф заклопотано став шукати у куртці коробку сірників, з якими, будиши запеклим курцем, ніколи не розлучався. [34]

У куртці їх не знайшлося. Тоді він почав копатися в кишенях штанів і, приголомшений, переконався, що й там їх немає.

— От халепа, справжня біда, — пробурмотів Пенкроф, дивлячись на Герберта. — Очевидно, коробка сірників випала у мене з кишені, і я навіть не відчув цього. А у вас, Герберте, часом немає запальнички або чогось іншого, щоб розпалити вогнище?

— На жаль, ні, Пенкррфе.

Моряк, а за ним і хлопець, вийшли з Комина. Моряк стурбовано тер собі лоба.

Обидва взялися пильно шукати сірники на піску, між скелями, на березі річки, але всі їхні пошуки були марні.

Коробочка була з міді, і вони не могли б її не помітити.

— Пенкроф, а ти не викинув її з аеростата, — запитав Герберт.

— Та ні, цього я нізащо не зробив би, — відповів моряк. — Але нас так шарпонуло, що не було б нічого дивного, якби зникла така дрібничка. Я й люльки позбувся! Бісова коробка! Де вона ділася?

— Тоді ось що: знову настав відплив, — сказав Герберт. — Біжімо туди, де ми приземлилися.

Мало було надії розшукати сірникову коробочку, яку хвилі під час припливу, напевне, присипали галькою, однак не вадило ще раз спробувати щастя. Отож Герберт

і Пенкроф поквапились до того місця, де напередодні приземлилися за дві сотні метрів від Комина. Там вони уважно обстежили і всіяний галькою берег, і кожную западину між валунами. Марна праця! Якщо коробочка десь тут і впала, то її злизали хвилі. В міру того, як відплив оголював дно, моряк обнишпорив кожную щілину між рифами, але нічого не знайшов. За таких обставин то була дуже велика й поки що непоправна втрата.

Пенкроф не приховував свого гіркого розчарування. Він насупився, як хмара, і мовчав. Аби його хоч трохи утішити. Герберт зауважив, що сірники напевне намокли від морської води, і ними все одно не можна було б скористатися.

— Ні, хлопче, — відповів моряк. — Вони лежали в мідній коробочці із щільно припасованою кришкою. Що ж нам робити?

— Та нічого, я певен: вогонь ми добудемо, — сказав Герберт. — Містер Сміт або містер Спілет знайдуть якусь Радугу! [35]

— Атож, — відповів Пенкроф. — Але тим часом ми zostалися без вогню, і наші приятелі, повернувшись, залишаться без вечері!

— Та не може бути, щоб у них не знайшлося ні сірників, ні кресала! — жваво заперечив Герберт.

— Сумніваюся, — відповів моряк, скрушно похитуючи головою. — По-перше, Наб і Сміт не курять, а Спілет, гадаю, швидше рятуватиме записника, ніж коробочку сірників!

Герберт промовчав. Втрата коробочки була, безумовно, прикрим фактом. Та все ж підліток сподівався не так, то інак, а добути вогонь.

Досвідчений Пенкроф хоч і не належав до тих, хто панікує через дрібниці — та й не тільки через дрібниці, — був іншої думки. У всякому разі лишалося одне: чекати повернення Наба і журналіста. Але тоді вони мусили відмовитись од жаданої вечері печеними яйцями, а безперервне харчування сирими молюсками нікого не тішило.

Перш ніж повернутися до Комина, моряк і Герберт, не впевнені, що їм пощастить розпалити вогонь, поповнили запас літодомів і мовчки попростували до своєї нової домівки.

Ідучи, Пенкроф нишпорив очима по землі, й далі шукаючи свою незамінну коробочку сірників. Він навіть пройшов лівим берегом річки від її гирла аж до коліна, де вони майстрували пліт. Потім піднявся на плоскогір'я, там усе обійшов, шукав у високій траві на узліссі — все марно!

Була п'ята вечора, коли Герберт і моряк повернулися до Комина. Нічого й казати — вони й там обнишпорили всі коридори аж до найтемнішого закутка і з сумом дійшли висновку: усі їхні пошуки марні.

Близько шостої вечора, коли сонце ховалося за західним пагорбом, Герберт, що ходив піщаним берегом, повідомив про повернення Наба і Гедеона Спілета.

Вони поверталися самі!.. У підлітка з невимовної туги стислося серце. Морякові передчуття справдилися. Інженера Сайреса Сміта вже не знайти! Журналіст, підійшовши, мовчки сів на уламку скелі. Ледь живий від втоми й голоду, він не мав

сили і слово промовити!

Що ж до Наба, то самі його набряклі почервонілі очі красномовно свідчили, скільки він виплакав за Сайресом Смітом, та й зараз нестримні сльози ясно свідчили, що він утратив останню крихту надії!

Зрештою журналіст розповів про пошуки Сайреса Сміта. Разом з Набом вони обійшли вісім миль узбережжя, [36] тобто зайшли значно далі від того місця, де впав на воду аеростат і хвили змили інженера та його собаку Топа. На всьому узбережжі не виднілося жодної живої душі. Жодного сліду людини або тварини. Жодного недавно перевернутого каменя, жодної риски на піску, жодного сліду ступні на всьому пройденому узбережжі. Там, без сумніву, давно вже не ступала людська нога. Море було так само пустельне, як і узбережжя; десь там, за кількасот метрів від берега, інженер знайшов у морській безодні свою могилу.

Цієї миті Наб схопився на йоги і схвильовано, не мирячись із безнадією, закричав:

— Ні! Ні! Він не помер! Ні! Цього не може бути! Не може бути! Він?! Ніколи! Зі мною, із будь-ким іншим таке могло б статися! Тільки не з ним! Ніколи в світі! Немає таких труднощів, з яких він не знайшов би виходу...

І, похитнувшись, прошепотів:

— О, я вже не маю сили! Герберт підбіг до нього.

— Набе, — промовив хлопець, — ми знайдемо його! Господь поверне нам Сміта! А зараз ви голодні! Поїжте хоч трохи, прошу вас!

І він насипав перед бідним негром кілька жмень черепашок, — їжу пісню й убогу!

Наб відмовився їсти, хоч не їв відтоді, як вони приземлилися. Втративши хазяїна, він утратив і бажання жити!

Що ж до Гедеона Спілета, то він поїв, скільки зміг, молюсків і ліг на піску під скелею. Журналіст був украй виснажений, але спокійний.

До Спілета підійшов Герберт і торкнувся його руки.

— Пане, — промовив він, — ми знайшли притулок, де вам буде далеко краще, ніж тут. Спадає ніч. Вам треба спочити. А завтра побачимо, що робити...

Журналіст підвівся і слідом за хлопцем почвалав до Комина.

Цієї миті до Гедеона Спілета підійшов Пенкроф і, ніби нічого не сталося, поцікавився, чи він часом не має хоча б одного сірника.

Журналіст зупинився, пошпортався в кишенях і, нічого не знайшовши, промовив:

— У мене була коробка, але я, мабуть, її викинув... Тоді моряк звернувся до Наба з тим самим питанням і одержав таку саму невтішну відповідь.

— От прокляття! — не втримавшись, вилаявся моряк. [38]

Почувши це, журналіст підійшов до Пенкрофа.

— Що, немає жодного сірника?

— Жодного! І нічим розпалити вогонь.

— О, — вигукнув Наб, — якби тут був мій хазяїн, він знайшов би раду.

Усі четверо завмерли і мовчки не без занепокоєння подивились один на одного. Першим порушив тишу Герберт:

— Пане Спілет, ви курець і завжди маєте при собі сірники. Може, ви погано шукали? Пошукайте ще раз. Нам вистачить одного сірника!

Журналіст знов понишпорив у всіх кишенях штанів, жилета, пальта і нарешті, на превелику радість Пенкрофа і на ще більше власне задоволення, відчув щось за підкладкою жилета. Він намацав крізь тканину маленьку дерев'яну скалочку, але не міг її витягти. То напевне був сірник, до того ж єдиний, і конче треба було витягти його, не пошкодивши сірчаної головки.

— Дозвольте, я спробую, — запропонував юнак і дуже спритно, не зламавши, дістав маленьку дерев'яну паличку, здавалося б, нікчемну, але тепер неймовірно дорогоцінну дрібничку, що так багато значила для цих бідних людей. Сірник був цілий.

— Сірник! — закричав Пенкроф. — Це для мене таке щастя, наче в нас їх цілий ящик!

Він обережно взяв сірника і в супроводі товаришів по нещастю пішов у Комин.

Ця дерев'яна скалочка, до яких так мало шанів в містах і селах, які розкидають і ні за що не мають, тут була на вагу золота, і з нею належало поводитися вкрай обережно. Спочатку моряк пересвідчився, що сірник сухий. Потім задумано мовив:

— Треба б трохи паперу...

— Прошу, — повагавшись, озвався Гедеон Спілет і вирвав аркушик паперу із свого записника.

Пенкроф узяв у журналіста клаптик паперу і присів навпочіпки перед пічкою з хмизом. Там під накладеним сушняком уже лежала купка сухої трави, листя й моху, завдяки яким дерево мало швидко спалахнути й добре горіти.

Пенкроф згорнув різком аркушик паперу, як роблять курці люльок, запалюючи їх на сильному вітрі, і встромив його в мох. Потім узяв шорсткуватий, обточений хвилями камінець, старанно протер його і, затамувавши Дух, чуючи, як стукає у грудях серце, легенько чиркнув [39] сірником. Боячись обдерти фосфорну головку, Пенкроф тернув її ледь-ледь.

— Ні, я не можу, — пробурмотів він. — У мене тремтять руки... Я переведу сірника... Я не можу... Я не хочу!.. І, підвівшись, попросив Герберта спробувати розпалити замість нього вогнище.

Підліток іще ніколи так не хвилювався. Серце, здавалося, от-от вискочить із грудей. Прометей, що відважився викрасти вогонь із неба, і той не переживав так, як він! Проте, не довго думаючи, хлопець швидко чиркнув сірником об камінець. Почувся легенький тріск, і спалахнув голубуватий вогник, повитий їдкуватим димом. Герберт тихо повернув сірника, щоб той розгорівся, і просунув його в паперовий ріжечок. Не минуло й кількох секунд, як загорівся папір і тієї ж миті — мох.

За хвилину затріскотіли сухі дрова, і в темряві весело затанцювало полум'я, яке щосили роздмухував моряк. — Нарешті! — вигукнув Пенкроф, підводячись від вогнища. — Я зроду так не хвилювався!

Вогонь, що палахкотів у пічці, складеній із пласких кам'яних брил, звичайно тішив око й зігрівав душу. Дим легко виходив у вузький прохід, у пічці була добра тяга, і

незабаром по Комину пішло приємне сухе тепло.

Аби не згасло вогнище, за ним, звісно, треба стежити і завжди зберігати під золою кілька жевріючих вуглин. Завдання нескладне — воно потребувало лише трохи турботи та уваги, до того ж дров не бракувало і запаси палива легко було поповнити, коли у цьому виникне необхідність. Пенкроф вирішив скористатися пічкою перш за все для того, щоб приготувати більш тривну вечерю, ніж черепашки літодомів. Герберт приніс дві дюжини яєць. Журналіст, прихилившись до стіни в кутку, мовчки спостерігав за їхніми приготуваннями. В нього розколювалася голова від трьох питань: чи живий ще Сайрес? Якщо живий, то де він? Якщо інженер вижив, упавши в море, чому досі не знайшов можливості дати про себе звістку?

Тим часом Наб, наче безмовна тінь, блукав піщаним берегом.

Пенкроф знав п'ятдесят два способи приготування яєць, та за теперішніх обставин не мав вибору. Він мусив задовольнитись тим, що загорнув їх у гарячу золу і спік на тихому вогні.

За кілька хвилин яйця спеклися, і моряк запропонував журналістові пристати до вечері. Такою була перша трапеза невдах, що опинилися на невідомому їм острові. [40]

Яйця були чудові на смак, і оскільки вони мали всі речовини, необхідні для людського організму, то бідолахи швидко вгамували голод і відчували приплив сили.

О, коли б то за вечерю не бракувало одного з них! Коли б то всі п'ятеро колишніх в'язнів, що втекли з Річ-монда, були разом у цьому прихистку серед громаддя скель, біля цього теплого палахкотливого вогню, на сухому чистому піску, — і їм нічого не лишалося б, як тільки віддати хвалу Небу! Але Сайреса Сміта, найкмітливішого, найобізнанішого серед них, визнаного їхнього керівника тут не було! Вони навіть не могли віддати його прах землі!

Так минув день — 25 березня. Настала ніч. Знадвору долинув свист вітру і монотонний шум прибою. Хвилі з гуркотом перекочували гальку.

Нашвидкуруч занотувавши в записник події цього дня: появу невідомої землі, зникнення інженера, пошуки на узбережжі, випадок із сірниками тощо, журналіст примостився в глибині темного коридора і, стомлений, заснув.

Герберт теж заснув відразу. Моряк, куняючи цілу ніч, сидів поблизу вогнища, для якого не шкодував дров. Тільки один із товаришів по нещастю не спочивав у їхньому теперішньому житлі. То був згорьований невітшний Наб. Не зважаючи на умовляння товаришів хоча б трохи спочити, він аж до ранку блукав берегом, кличучи хазяїна.

РОЗДІЛ VI

Майно невдах-аеронавтів. — Обпалена ганчірна. — Прогулянка до лісу. — Лісова флора. — Запахий жааамар. — Сліди диких звірів. — Ку-рупу. — Тетері. — Дивне полювання з вудочками.

Перелічити майно, яке лишилося в невдах-аеронавтів, викинутих на, здавалося, безлюдний берег, не складало труднощів: вони zostалися практично без нічого, коли не рахувати одягу, що мали на собі під час падіння повітряної кулі. А втім, варто згадати, що у Гедеона Спілета, — певне, через недогляд, — зберігся записник і

годинник; зате в них не лишилося жодної рушниці, жодного інструмента, навіть маленького складаного ножика. Перебуваючи в повітрі, аеронавти викинули з гондоли все, що могли, аби тільки полегшити аеростат. [41]

Вигадані герої Дайієля Дефо чи Вісса, усі оті Селькір-ки і Райналі, що зазнали корабельних катастроф поблизу острова Хуан-Фернандес або в Оклендському архіпелазі, ніколи не стикалися з такою цілковитою відсутністю щонайпростіших засобів до існування. Вони або могли набрати вволю всього необхідного на розбитому кораблі — зерна, свійських тварин, зброї, пороху й зарядів, — або ж море викидало на берег уламки корабля і частину вантажу, завдяки чому ті могли задовольнити свої найперші потреби. Передусім вони не опинялися з голими руками перед безжальною природою. А тут люди не мали ні знаряддя, ні посуду. З нічого мусили самі створити все! Якби хоч Сайрес Сміт був із ними, коли б його знання й кмітливість, практичні навички і розум, то, може, ще жевріла б надія якось виплутатись із біди. Але, на превеликий жаль, на це марно сподіватися. Воли мали покладатися лише на самих себе та на Провидіння, що ніколи не покидає тих, хто сповнений щирої віри.

Та перш, ніж улаштуватися на цьому узбережжі, хіба не треба з'ясувати, на материку вони чи на якомусь безлюдному острові?

Питання вкрай важливе; воно потребувало найневідкладнішого розв'язання. Від цього залежали всі їхні подальші заходи. І все ж, на думку Пенкрофа, варто було кілька днів зачекати. Спочатку належало добути й підготувати запас тривніших харчів, ніж пташині яйця й черепашки. Попереду важкі й тривалі переходи, ночівля просто неба, без даху над головою, й вони мали підтримувати свої сили насамперед харчуванням.

Тим часом Комин міг і далі служити їм прихистком. Вогнище вони розпалили, а зберігати присок неважко. Та й напевне буде можливість забити як не палицями, то камінням кілька диких голубів, що сотнями літали над карнизом плато. А ще, може, в сусідньому лісі ростуть фруктові дерева з їстівними плодами? І нарешті під боком є прісна вода. Отож усі погодилися залишитись на кілька днів у Комині, аби підготуватися до експедиції чи то вздовж узбережжя, чи в глиб невідомого краю. Найбільше цей план улаштовував Наба. Він уперто чіплявся за свої незбагненні передчуття і зовсім не квапився покинути берег, поблизу якого сталася біда з його хазяїном. Він не вірив, не хотів вірити, що Сайреса Сміта немає живого. Йому здавалося неможливим, щоб така людина померла найбезглуздішою смертю; не міг він, змитий хвилиною, втопитися за кілька сотень метрів від берега! І поки [42] море не викине іюкенерового тіла на сушу, поки він, Наб, на власні очі не побачить його, не торкнеться руками останків свого хазяїна, він не повірить у його смерть! Ця настирлива думка не виходила у нього з голови. Можливо, все те було не більше, ніж самообман, але такий самообман заслуговував на повагу, і моряк не хотів розбивати його надій. Що ж до самого Пенкрофа, то він уже зовсім не вірив у повернення інженера. У душі він був переконаний, що Сайрес Сміт насправді знайшов собі могилу в морській безодні, але з Набом неможливо було сперечатися. Вія нагадував собаку, що не хоче покидати місця, де загинув його власник; Набове горе було таким щирим і

глибоким, що він, здавалося, не переживе свого хазяїна.

Вранці 26 березня, ледь розвиднилося, Наб знову пішов берегом у північний бік, туди, де море, очевидно, зімкнуло свої хвилі над головою бідолахи Сміта.

Того дня на сніданок вони мали тільки голубині яйця та молюски літодомів. У западині скель Герберт знайшов сіль, що залишилася внаслідок випаровування морської води, і за теперішніх обставин цей мінерал виявився дуже доречним.

Поснідавши, Пенкроф спитав у журналіста, чи той не хоче піти з ним і Гербертом до лісу й спробувати там полювати. Але, поміркувавши, вони вирішили" що комусь треба залишитися підтримувати вогнище, а також бути в печері на малоймовірний випадок, якщо Наб знайде хазяїна і тому потрібна буде допомога.

— Ходімо, Герберте, на полювання, — сказав моряк. — Набої знайдемо дорогою, а рушницю виріжемо в лісі.

Але, уже виходячи, Герберт зауважив, що у них немає трута і не завадило б його чим-небудь замінити.

— Чим? — запитав Пенкроф.

— Обпаленою ганчіркою, — відповів хлопець. — Коли треба, вона може замінити трут.

Моряк, звичайно, визнав Гербертову думку вельми слушною. Шкода тільки, що він мусив пожертвувати шматком свого носовика. Та все ж мета виправдувала жертву, і Пенкрофову картату хусточку було розірвано на два шматки, один з яких перетворився на обпалену ганчірку. Цю легкозаймисту матерію поклали у центральному приміщенні на дно ямки в кам'яному валуні, — там вона була захищена від вогкості й вітру.

Настала дев'ята ранку. Небо супилося, дув сильний південно-східний вітер; Герберт і Пенкроф зайшли за ріг Комина, кинувши погляд на дим, що вився над вершиною [43] однієї зі скель, і пішли лівим берегом проти течії річки. Діставшись лісу, Пенкроф відламав од першого ж дерева дві грубі гілки і зробив з них замашні кийки, а Герберт загострив їхні кінці об скелю. О, чого б він тільки не віддав тепер за простого невеличкого ножа! Потім мисливці пішли далі берегом, що заріс високою травою. Від коліна, де річка повертала на південний захід, вона потроху звужувалась і текла у вузькому руслі з крутими високими берегами, над якими з обох боків здіймалися крони дерев. Аби не заблукати, Пенкроф вирішив триматися берега річки, що завжди приведе їх до того місця, звідки вони вирушили. Але йти берегом було не просто: вони весь час наштовхувалися на дерева, віти яких опускалися аж до води, на густе плетиво ліан та колючий чагарник, крізь які Пенкроф і Герберт мусили продиратися, розчищаючи собі дорогу кийками. Часто Герберт спритно, мов кошеня, прослизав поміж потрощених кущів і зникав у чагарнику. Але Пенкроф відразу гукав його, просячи не віддалятися. А тим часом моряк уважно придивлявся до рельєфу місцевості та навколишньої природи. Лівий берег був низький і переходив у похилу рівнину. Подекуди він ставав болотистим, і тоді відчувалося, що під ґрунтом сочиться ціла мережа струмків, які, знайшовши підземну розколинку, вливаються в річку. Деякі з них бігли поверхнею серед чагарників, але через них легко було перескочити. Протилежний берег був вищий, горбистіший, і

долина, якою звивалося русло річки, по той бік окреслювалася чіткіше. Пагорб, порослий згори донизу пасмами зелених дерев, ніби завіса, приховував від очей краєвид. Правим берегом іти було б важче, бо схили його час від часу ставали урвистими, а дерева, схилені до води, втримувало лише міцне коріння.

Нічого й казати, що в лісі, так само, як і на пройденому березі, не виднілося жодного сліду людини. Пенкроф помітив тільки свіжі відбитки чотириногих, але, що то були за тварини, визначити не міг. Безумовно, деякі сліди належали великим і страшним хижакам, з якими не можна не рахуватися, — так думав і Герберт, — але ніде ні разу не трапилося жодної зарубки сокирою на стовбурах віковичних дерев, жодних решток згаслого вогнища, жодного відбитка людської ступні; можливо, цьому треба було тільки радіти, бо на цій невідомій землі, що загубилася у просторах Тихого океану, присутність інших людей була не так бажаною, як небезпечною.

Шлях виявився тяжким, тож Герберт і Пенкроф, зрідка [44] перекидаючись словом і повільно просуваючись уперед, за годину подолали не більше ніж милю. Досі мисливцям не всміхалася доля. А довкола у кронах дерев щебетали пташки, перепурхуючи з гілки на гілку й інстинктивно сахаючись людей, котрі цілком справедливо викликали в них страх. У болотистій частині лісу Герберт помітив серед пернатих птаха, схожого на рибалочку, з довгим і гострим дзьобом. Та на відміну від згаданого рибалочки він мав яскравіше пір'я з металевим відблиском.

— Це, мабуть, жакамар, — прошепотів Герберт, намагаючись поближче підкрастися до птаха.

— Непогано було б скуштувати його м'яся, коли б він погодився настромитись на рожен і дати себе підсмажити! — відповів моряк.

У цю мить камінь, спритно запущений хлопцем, ударив птаха в крило, однак удар виявився несильним, бо жакамар прожогом кинувся геть і зник з очей.

— Ну й шелепа ж я! — вигукнув Герберт.

— Б ні, синку! — озвався моряк. — Не кожен зміг би поцілити в пташку. Та не журися! Ми його спіймаємо іншим разом!

Мисливці не зупинялися. І що далі вони йшли, то більші й розкішніші здіймалися дерева, тільки на жодному з них не було їстівних плодів. Марно Пенкроф шукав серед них і безцінні пальми, з яких стільки користі для домашнього вжитку і які зустрічаються в Північній півкулі до сорокової паралелі, а в Південній — до тридцять п'ятої. Але тут росли лише хвойні дерева, — такі, як уже раніше розпізнані Гербертом деодари, дугласи, схожі на своїх родичів із пів-нічно-західного узбережжя Америка, та красуні ялинки в сто п'ятдесят футів заввишки.

Цієї хвилини ціла зграя невеличких пташок з яскравим оперенням і довгими різноколірними хвостами всілася на гілля, розсипавши довкола цілу хмарку пір'я, що встелило землю ніжним пушком. Герберт підняв кілька пір'їнок, роздивився їх і сказав:

— Це куруку.

— Краще б замість них прилетіли цесарки чи глухарі, — відповів Пенкроф. — Зрештою, їх можна їсти?

— Ще й як можна! У них дуже ніжне м'ясо, — запевнив його Герберт. — До того ж, якщо я не помиляюся, вони близько підпускають до себе, і їх легко вбити звичайною палицею.

Моряк і Герберт, ховаючись у високій траві, прослизнули до стовбура розлогого дерева, низькі віти якого обсіли [45] пташки. Куруку чатували на комах — свою їжу. Зблизька видно було, як вони вчепилися волохатими лапками за гілочки, на яких повсідалися.

Підкравшись, мисливці схопилися на ноги і палицями, як косами, стали цілими рядами косити пташок, котрі й не думали злітати у повітря, і безглуздо дозволяли вбивати себе. На землі вже лежала добра сотня пташок, перш ніж решта зграї надумалася полетіти геть.

— Таки пощастило! Оце дичина! Саме для таких мисливців, як ми! Руками бери!

Моряк нанизав пташок, як пічкурів, на лозину і пішов з Гербертом далі. Стало помітно, що русло річки, ледь заокруглюючись, робить гак на південь, але цей поворот, імовірно, не був дуже довгим, бо витoki річки були в горах і жилилися талим снігом, що лежав на схилах центральної конусоподібної вершини.

Як відомо, метою походу було добути для поселенців гірського Комина якнайбільше дичини. Досі вони не могли сказати, що мети досягнуто, отож моряк активно вів далі пошуки й сердито лаявся, коли якась тварина, котрої він навіть не встигав розгледіти, втікаючи, зразу зникла у високій траві. От якби з ними був ще й собака Топ! Але Топ зник разом із своїм хазяїном і, мабуть, теж загинув!

Близько третьої пополудні Пенкроф і Герберт у провітку між деревами помітили ще одну зграю птахів, що мирно дзьобали ягоди ялівцю. І раптом у лісі залунали ніби мідні фанфари. Цими дивними звуками перегукувалися птахи з родини курячих — тетеруки, котрих у Сполучених Штатах називають тетрасами. Вони завбільшки з курку і мають смачне, як у рябчиків, м'ясо. Незабаром мандрівники побачили кілька нар цих птахів з рудуватим і коричневим оперенням та коричневими хвостами. Герберт упізнав самців по красивому пухнастому коміру з двома зубцями, що вимальовувались обабіч шії. Пенкроф загорівся бажанням будь-що вполювати хоч одного тетерука, але то була непроста справа — тетеруки не підпускали близько до себе. Після кількох марних спроб, коли вони тільки розполохали птахів, моряк сказав Гербертові:

— От що: раз ми не можемо збити їх на льоту, спробуймо ловити їх на вудку.

— Як коропів? — вигукнув хлопець, здивований такою пропозицією.

— Атож, — поважно відповів Пенкроф.

Він знайшов у траві півдюжини тетерячих гнізд, у кожному з яких було двоє-трое яєць. Моряк пильнував, щоб [46] не торкнутися гнізд, знаючи, що птахи неодмінно до них повернуться, і розставляв навколо них не сильця з петлями, а справжні вудочки з гачком на кінці, які приготував з таким терпінням і спритністю, що це зробило б честь навіть учневі Ісаака Уалтона (5). Герберт стежив за цією роботою із цілком зрозумілою зацікавленістю, та все ж сумнівався в успіху морякового задуму. Жилки той зробив із тонких, зв'язаних між собою ліан завдовжки від п'ятнадцяти до двадцяти футів. Замість

гачків на кінці ліан поприв'язував міцні гачкуваті шпички, які відламав од карликової акації. За наживку слугували великі товсті черви, що повзали по землі.

Закінчивши роботу, спритно крадучись у високій траві, Пенкроф розклав кінці жилок з наживкою біля гнізд тетеруків, а решту кінців зібрав у один пучок і сховався з Гербертом за великим товстим деревом. І тоді обидва стали терпляче чекати. Тут треба сказати, що Герберт не дуже сподівався на успіх морякового винаходу.

Минуло понад півгодини, і, як і передбачав Пенкроф, кілька пар тетеруків повернулося в свої гнізда. Вони підстрибували, подзьобували щось на землі і зовсім не відчували присутності поблизу мисливців, котрі передбачливо засіли з підвітряного від птахів боку.

Тепер Герберт відчув справжній азарт. Він затамував дух, а Пенкроф, витріщивши очі, розтуливши рота і випнувши губи, наче він уже жував тетерятину, взагалі майже не дихав.

Проте тетеруки байдуже походжали поміж гачками. Тоді Пенкроф став потроху посмикувати — і наживка заворушилася, ніби черви були ще живими.

Немає сумніву, що в цю хвилину моряк хвилювався дужче, ніж рибалка, котрий сидить на березі з вудочкою, не бачачи своїх жертв крізь товщу води.

Посмикування незабаром привернуло увагу тетеруків, і ті стали дзьобати наживку. Троє тетеруків, очевидно, найжадібніших, проковтнули її разом з гачком. Несподівано Пенкроф різко підсік свої вудочки, і лопотіння крил засвідчило, що птахи попалися.

— Ура! — закричав моряк, кидаючись до дичини і миттю'схопивши здобич.

Герберт заплескав у долоні. Хлопець уперше бачив відловлювання птахів, зате моряк скромно сказав, що хоча він і не вперше застосовує такий спосіб, проте не йому належить заслуга цього винаходу.

(5) Відомий автор книжки про риболовлю на вудочку. [47]

— У всякому разі, — додав він, — у нашому становищі нам ще й не таке доведеться вигадувати.

Тетеруків зв'язали за лапки, і Пенкроф, щасливий, що вони не з порожніми руками, і бачачи, що вже вечоріє, вирішив повертатися додому. Дорогу їм указувала течія річки, лишалося тільки йти берегом, і близько шостої вечора, досить стомлені мандрівкою, вони повернулися до Комина.

РОЗДІЛ VII

Наб іще не повернувся. — Роздуми журналіста. — Вечеря. — Напередодні тривожної ночі. — Жахлива гроза, — Пошуки в нічну пору. — Боротьба з дощем і вітром. — За вісім миль від пертої стоянки.

Схрестивши на грудях руки, Гедеон Спілет нерухомо стояв на березі й дивився, як над морем зі сходу швидко насувається на все небо аж до зеніту темна грозова хмара. Дув сильний вітер, і під кінець дня різко похолодало. Небо зловісно насупилось, у всій природі виразно відчувалися перші ознаки грози.

Герберт зайшов у Комин, а Пенкроф попростував до журналіста. Той, поглинутий думками, ле помітив, як він підійшов.

— Нас чекає тривожна ніч, пане Спілете! — сказав моряк. — Така буде злива та вітер, що всі буревісники тішитимуться.

Журналіст обернувся, помітив Пенкрофа і несподівано запитав:

— Як ви гадаєте, на якій відстані від берега хвилі вдарили по гондолі аеростата і змили в море нашого приятеля?

Моряк не чекав такого питання. Він на мить замислився і відповів:

— Щонайбільше за два кабельтових.

— А що таке "кабельтовий"? — перепитав Гедеон Спілет.

— Близько ста двадцяти сажнів або шістсот футів.

(6) Морські птахи, що найбільше люблять грозу. [48]

— Отже, — уточнив журналіст, — Сайрес Сміт зник за тисячу двісті футів від берега?

— Приблизно так, — відповів Пенкроф.

— І його собака також?

— Також.

— Найбільше мене дивує одне, — додав журналіст. — Допустимо, наш товариш загинув, але як міг загинути і його собака? Чому хвилі досі не викинули на берег ні трупа собаки, ні його хазяїна?

— У цьому немає нічого дивного за такого шторму, — відповів моряк. — До того ж течія могла знести їх і викинути на берег десь далі.

— То ви гадаєте, наш товариш потонув у морській глибині? — ще раз перепитав журналіст.

— Атож, така моя думка.

— А як на мене, — замислено мовив Гедеон Спілет, — при всій моїй повазі до вашого досвіду, Пенкрофе, в цьому цілковитому подвійному зникненні Сайреса й Топа — живих або мертвих — є щось незбагненне і неймовірне.

— Я хотів би думати так само, як ви, пане Спілет, — відповів Пенкроф, — але, на жаль, не можу!

По цих словах моряк повернувся до житла. Там уже в пічці палахкотів вогонь. Герберт підкинув у нього оберемок сушняку, і високі язики полум'я освітили всі темні закутки коридора.

Пенкроф відразу взявся готувати вечерю. Йому здавалося доречним поповнити меню чимось тривнішим, бо всім їм треба було поновити сили. Нанизані на лозину пташки залишилися на завтрашній день, а двох тетеруків обпатрали, і незабаром настромлена на рожен дичина смажилась на вогні.

О сьомій вечора Наб іще не повернувся. Така тривала його відсутність не могла не хвилювати Пенкрофа. Він побоювався, чи не сталося з Набом якоїсь пригоди на цій невідомій землі або чи не скоїв собі чого-небудь той бідолаха. Зате Герберт робив зовсім інші висновки із Набової відсутності. Він вважав: якщо Наб не вертається, то виникли якісь нові обставини, котрі змусили його не припиняти пошуків. А будь-що нове могло свідчити лише на користь Сайреса Сміта. Чому б то Наб не повертався,

якби в нього не з'явилась надія? Може, він знайшов на березі якийсь знак, сліди ніг, шматок оболонки аеростата і веде пошуки далі? Може, саме тепер він іде вірним слідом? Може, він уже навіть знайшов хазяїна?..

Отак міркував юнак. Він поділився своїми думками з [49] супутниками. Ті слухали, не заперечуючи. Тільки журналіст кивав головою, а Пенкрофові було ясно, що Наб пішов узбережжям дуже далеко і тому ще не міг повернутися.

Проте Гербертові не давали спокою невиразні передчуття, і він кілька разів поривався піти назустріч Набові. Та Пенкроф пояснив йому, що це марна річ: у такій темряві й за такої негоди Наба знайти неможливо, найкраще тепер — чекати. Якщо завтра Наб не повернеться, Пенкроф, не вагаючись, піде разом із Гербертом на його пошуки.

Гедеон Спілет підтримав моряка, що їм не треба розпорошуватись, і Герберт мусив скоритися, але з його очей скотилося дві великі сльози.

Журналіст не втримався і поцілував великодушного хлопця.

А тим часом гроза наче з ланцюга зірвалася. З південного сходу на узбережжя налітав ураганний вітер. Було чути, як море при відпливі ревіло і билося на межі першої смуги рифів удалині від берега. Підхоплений і посічений шквалами вітру, дощ перетворювався на густий водяний пил і мокрими хвостами тягся над узбережжям, де галька так гуркотіла, наче її возами висипали на берег. Піднімаючи із землі пісок, вітер змішував його з потоками зливи і цією мокрою сумішшю невтримно шмагав усе навколо. Наштовхуючись на прямовисну гранітну кручу, він вихором уривався в ущелину, звідки витікала річка, і, не маючи іншого виходу, ошаленіло гуготів над її водами, летячи вузькою долиною. Так само час від часу вривався він і у вузьку гірську щілину, що правила для їхнього вогнища за димар, і заганяв у печери й коридори Комина дим, що виїдав очі й не давав дихати.

Тому, як тільки тетеруки підсмажилися, Пенкроф загасив вогонь і, залишивши жар, прикрив його попелом.

Не повернувся Наб і о восьмій вечора, але тепер можна було припустити, що винна в цьому жахлива негода: він, певне, мусив шукати прихистку в якій-небудь печері, аби перечекати грозу чи принаймні діждатися дня. За таких обставин не могло бути й мови про його пошуки.

Єдиною стравою на вечерю була дичина. Усі троє залюбки поїли надзвичайно смачного м'яса. Пенкроф і Герберт, зголоднівши за цілоденний похід, пожадливо трошили запашну дичину. Потім кожен примостився там, де спочивав минулої ночі, і Герберт невдовзі заснув під боком у моряка, котрий улігся поблизу вогнища.

Надворі в нічному мороці щораз дужче бушувала [50] гроза. Вона не поступалася перед ураганом, що заніс бранців із Річмонда аж на цю землю в Тихому океані. Над його безмежними просторами нема перешкод для лютих вітрів, і нерідкі в час рівнодення бурі завдають великого лиха. Цілком зрозуміло, східний берег протистояв фронтальному штурму грози, і вона так безжально шмагала його, що цього не описати найяскравішими словами.

На щаетя, нагромадження скель, які утворили Комин, трималося міцно. Проте навіть серед тих величезних гранітних брил деякі, найменш стійкі, здавалось, здригалися біля основи. Пенкроф відчував це, приклавши долоню до кам'яної перегородки. Та він заспокоював себе, цілком резонно міркуючи, що боятися нічого, — їхнє імпрізоване сховище не розвалиться. Та все ж моряк чув, як гуркочуть зірвані з вершини плато брили, летячи схилом на піщаний берег. Деякі з них котилися навіть по гранітному перекриттю Комина, а ті, що падали прямовисно, розбивалися на дрібні скалки. Двічі моряк підводився і, хапаючись за стінки кам'яного коридора, навпомацки добирався до виходу, аби подивитися, що там надворі; але обвали були незначні, не являли собою ніякої небезпеки, і він знову лягав на своє місце поблизу вогнища, де під шаром попелу тихо потріскували жарини.

Незважаючи на лютий ураган, виття вітру і грім обвалів, Герберт спав глибоким спокійним сном. Зрештою сон здолав і Пенкрофа, котрого життя моряка привчило до всяких бур. Не міг заснути лише стурбований Гедеон Спілет; він дорікав собі, що не пішов разом із Набом. Як ми знаємо, його не полишала надія. Передчуття, що хвилювали Герберта, не давали спокою і йому. Він увесь час думав про Наба. Чому Наб досі не повернувся? Гедеон Спілет тривожно перевертався з боку на бік на піщаній постелі, майже не помічаючи битви стихій. Іноді його поймала втома— і важкі повіки очей на хвилину склеплялися, але якась думка, майнувши в голові, будила його, і він зразу ж розплющував очі.

Тим часом минала ніч, і вже могло бути близько другої ранку, коли Пенкрофа, котрий тоді вже міцно спав, хтось сильно шарпнув за плече."

— Що таке? — вигукнув він, прокинувшись і миттю повернувшись до тьми, як і належить справжньому морякові.

Журналіст, нахилившись над ним, тихо повторював:

— Прислухайтесь, Пенкрофе, прислухайтесь! [51]

Моряк нашорошив вуха, але, крім завивання вітру, нічого не чув.

— Виє вітер, — промовив він.

— Ні, — відповів Гедеон Спілет, знову прислухавшись, — мені здавалося, що я почув...

— Що саме?

— Гавкіт собаки!

— Гавкіт собаки? — аж скрикнув Пенкроф і скочив на ноги.

— Так... Гавкіт собаки...

— Не може бути! — заперечив моряк. — Та й буря так виє, хіба розбереш?..

— Стривайте... Послухайте... — додав журналіст. Пенкроф прислухався ще уважніше, і йому в мить

затишшя справді здалося, ніби він почув далекий гавкіт собаки.

— А що я казав!.. — радо прошепотів журналіст, стискаючи морякові руку.

— Атож... Атож... — бурмотів Пенкроф.

— Це Топ! Це Топ!.. — крикнув, шойно прокинувшись, Герберт, і всі троє

поквапилися до виходу з Комина.

Вони ледве вибралися надвір — сильний вітер раз у раз заштовхував їх усередину, — а коли це їм нарешті вдалося, то вони могли встояти, тільки притулившись до скель. Всі троє вдивлялися в темряву; розмовляти вони не могли.

Над ними нависала темна і непроглядна ніч. Море, небо, земля — все злилося в одну чорну пляму. Здавалось, у світі не лишилося жодної іскорки світла.

Кілька хвилин Гедеон Спілет і його обидва супутники не могли й кроку ступити — шквал немов причавив їх до скель; усі троє промокли до нитки, лісок сліпив очі. Минуло ще кілька хвилин, і вони в мить затишшя знову почули собачий гавкіт, на їхню думку, дуже далекий.

Так міг гавкати лише Топ! Але був він сам чи з людиною? Певно, сам, адже якби з ним ішов Наб, то він одразу прибіг би до їхнього Комина.

Через шалений вітер неможливо було перемовитися жодним словом, і моряк потиснув журналістові руку, ніби хотів сказати: "Почекайте", — і зник у печері. За хвилину він з'явився із запаленим пучком хмизу і, розмахуючи ним у темряві, оглушливо засвистів.

Гавкіт почувся ближче, собака ніби чекав цього сигналу і незабаром ускочив у прохід Комина. Пенкроф, Герберт і Гедеон Спілет увійшли слідом. [52]

Чоловіки підкинули в жар оберемок хмизу. Гірське пристановище освітилося яскравим вогнем.

— Та це ж Топ! — вигукнув Герберт.

То справді був Топ, чудовий англо-нормандський гончак, що успадкував від схрещення двох порід швидкі ноги і надзвичайно тонкий нюх — найперші якості мисливського пса.

Отож інженерів собака знайшовся.

Однак Топ прибіг сам. Ні його хазяїн, ні Наб не прийшли слідом за ним!

Але яким чином інстинкт міг привести собаку до Комина, де він ніколи не був? Це здавалось незбагненним, особливо якщо зважати на нічну темряву, на страшну бурю! Та ще незбагненнішою здавалась інша обставина: собака не був стомлений, змучений і навіть не вимащений у болото й пісок...

Герберт пригорнув його і обняв за голову. Собака, не пручаючись, терся шиєю об хлопцеві руки.

— Якщо собака знайшовся, то й його хазяїн знайдеться! — сказав журналіст.

— Дай Боже! — відповів Герберт. — Ходімо! Нас поведе Топі

Пенкроф не сказав ні слова проти. Він почував, що повернення Топі могло спростувати його попередні припущення.

— У дорогу! — сказав він.

Старанно прикривши попелом жар у вогнищі, поклавши кілька шматків дерева так, щоб, повернувшись, можна було відразу розпалити вогонь, Пенкроф прихопив рештки вечері й кинувся слідом за собакою, котрий, погавкуючи, ніби кликав їх за собою; за моряком бігли журналіст і Герберт.

Гроза шаленіла, не стихаючи, і на той час досягла, можливо, найбільшої сили. Наставав молодик; місяць, затулений від Сонця Землею, не сіяв крізь хмари жодного промінчика світла. Іти прямо ставало дедалі важче; найліпше було покластися на Топів інстинкт, що вони й зробили. Журналіст і Герберт ішли за собакою, а моряк тепер замикав ланцюжок. Неможливо було перемовитися й словом. Розпорошений вітром дощ не був надто рясним, зате ураган був жахливим.

Все ж одна обставина виявилася вельми сприятливою Для моряка та його супутників. Справді, вітер віяв з південного сходу, а отже, штовхав їх у спину. Мокрий пісок, шмагання якого ніхто не витримав би, летів їм у потилицю, [53] і якщо не обертатися, то ніщо не заважало рухатися вперед. Загалом вони часто ішли далеко швидше, ніж того самі хотіли, мусили підбігати, аби їх не перекинув вітер, але їхні сили подвоювала нездоланна надія — тепер вони не йшли навмання. Всі троє нітрохи не сумнівалися, що саме Наб, знайшовши хазяїна, послав по них вірного пса. Але чи був бідолашний інженер ще живий? Може, Наб кликав супутників, аби віддати останню шану небіжчикові Сміту?

Минувши гострий виступ високого плоскогір'я, який вони обійшли збоку, Герберт, журналіст і Пенкроф зупинилися, аби перевести дух. Вигин скелі захищав їх од вітру, і всі, важко дихаючи, перепочивали після чверті години швидкої ходи, а насправді — бігу.

Цієї хвилини супутники нарешті могли чути один одного, перекинутися словом, і як тільки хлопець промовив ім'я Сайреса Сміта, Топ уривчасто загавкав, ніби хотів сказати, що його хазяїн урятувався.

— Урятувався, правда? — повторював Герберт. — Він урятувався? Скажи, Топе.

І собака гавкав, ніби ствердно відповідаючи на його запитання.

Вони пішли далі. Було десь о пів на третю ночі. Починався приплив, один із тих припливів, які в шторм та ще за молодика сягають найвищого рівня. Високі хвилі гриміли біля смуги рифів, так люто штурмуючи їх, що напевне перекочувалися через зовсім невідомий острівець. Тепер він уже не прикривав, як довга дамба, берег невідомої їм землі, і на неї без перешкод налітали морські вали.

Як тільки моряк та його супутники вийшли з-за скелі, на них знову оскаженіло налетів вітер. Згорбившись, підставляючи бурі спину, вони підбігцем простували за Топом, що впевнено вибирав дорогу. їхній шлях пролягав на північ; праворуч від них сіріли нескінченні гребені хвиль, що з оглушливим громом розбивалися об берег, а ліворуч губилася в мороці незрима земля. Та все ж вони відчували, що поверхня її досить рівца й полога, бо відтепер ураган віяв над їхніми головами в одному напрямку, не за-вихряючись, як тоді, коли наштовхувався на гранітну кручу.

До четвертої ранку вони пройшли близько п'яти миль. Хмари вже не летіли понад землею, а підбилися вище. Водяний пил розсіявся, шквали вітру стали сухіші й водночас холодніші. Пенкроф і Гедеон Спілет промерзли аж до кісток, але з їхніх уст не зірвалося жодного нарікання. [54]

Вони твердо вирішили йти за Топом, хоч би куди вів їх розумний собака.

Близько п'ятої ранку почало розвиднятися. Спочатку в zenіті, де хмари здавалися

рідшими, їхні краї окреслилися сіруватими смугами, і незабаром під темними хмарами трохи світлішою лінією вималювався морський обрій. По хвилях пробігли бляклі відблиски, і їхні піняві гребені знов побіліли. Водночас ліворуч на чорному тлі став невиразно позначатися сірий горбистий берег.

О шостій ранку зовсім розвиднілося. Досить високо над головою ще мчали розбурхані хмари.

На ту пору моряк і його супутники були за шість миль від Комина. Вони прошкували пологим берегом, окресленим удалині пасмом підводних скель, верхівки яких ледь виглядали з води, — був пік припливу. Ліворуч простягався дикий піщаний берег із кількома дюнами, що поросли чортополохом. Тільки рідке пасмо невисоких пагорбів захищало від океанських вітрів ледь покрайний берег. То там, то сям корчилися одне-двоє дерев, судомно нахилившись і простягнувши свої віти на захід. Удалині на південному заході виднівся заокруглений пружок лісу.

Цієї хвилини Топ недвозначно заметушився. Він то забігав уперед, то, повертаючись, підбігав до моряка і ніби просив його наддати ходи. Тепер собака звернув із піщаного пляжу і, гнаний непомильним інстинктом, не вагаючись, побіг поміж дюнами.

Усі троє супутників подалися за ним. Місцевість здавалася зовсім пустельною. Навколо — жодного живого створіння.

Серед широкої смуги дюн примхливо здіймалися пагорки й навіть горби. Місцевість нагадувала маленьку піщану Швейцарію, і лише завдяки надзвичайному інстинкту собака міг угадувати дорогу.

Хвилин за п'ять після того, як журналіст і його супутники звернули з піщаного берега, вони опинилися перед западиною, виритою у підвітряному боці високої дюни. Топ зупинився і дзвінко гавкнув. Спілет, Герберт і Пенкроф зайшли в печеру.

Там стояв навколішки Наб, схилившись над тілом, що лежало на трав'яній підстилці...

То було тіло інженера Сайреса Сміта.

РОЗДІЛ VIII

Чи живий Сайрес Сміт — Набова розповідь.— Людські сліди.— Нерозв'язане топання.— Перші слова Сайреса Сміта.— Вивчення слідів.— Повернення до Комина.— Пенкроф нажаханий.

Наб не ворушився. Моряк кинув йому тільки одне слово:

— Живий?

Негр нічого не відповів. Гедеон Спілет і Пенкроф сплотніли. Герберт завмер, міцно стиснувши руки. Але було ясно, що бідолашний негр такий пригнічений горем, що не помітив товаришів і не почув морякових слів.

Журналіст опустився навколішки біля нерухомого тіла і, ростебнувши інженерів одяг, приклав вухо до його грудей. Минула хвилина — ціла вічність, — поки Гедеон Спілет прислухався до ледь чутного серцебиття.

Наб трохи підвівся з невидючими, хоч і широко розплющеними очима. Важко

уявити собі більш змучене відчаєм людське обличчя. Виснаженого, стомленого, зломленого невимовним горем Наба неможливо було впізнати. Він не сумнівався, що його хазяїн помер.

Довго й пильно подивившись на інженера, Гедеон Спілет підвівся й промовив:

— Вів ще живий!

Пенкроф і собі став навколішки біля Сайреса Сміта, вухом почув кілька слабеньких ударів серця, а губами, прикладеними до губів інженера, — ледь помітне дихання.

Журналіст кинув короткий наказ, і Герберт прожогом побіг по воду. За сотню кроків від дюни натрапив на переповнений нещодавніми дощовими водами прозорий струмок, що в'юнився серед пісків. Але чим набрати води? Серед дюн не було жодної черепашки! Хлопцеві нічого не лишалося, як намочити в струмку хустину і бігом повернутися до печери. На щастя, цієї намоченої хустини виявилось достатньо для Гедеона — той хотів тільки змочити інженерові губи. Кілька краплин холодної вологи майже відразу справили чудодійний вплив. Із грудей Сайреса Сміта вирвалося зітхання, і навіть здалося, що він намагається щось сказати.

— Ми врятуємо його! — переконано сказав журналіст. Його слова пробудили в Набовому серці втрачену надію.

Він роздягнув хазяїна, аби побачити, чи немає на тілі ран. І диво дивне, — ні на обличчі, ні на тулубі, ні на руках чи [56] ногах не було жодного синця, жодної подряшшочки, навіть кисті рук були цілі, що й зовсім не вкладалося в голову, адже інженер мусив докладати величезних зусиль, аби подолати лінію рифів.

Та пояснення цих загадок надійде пізніше. Коли до Сайреса Сміта повернеться мова, він сам пояснить, що з ним сталося. А поки що конче треба було повернути його до життя, і напевне цьому допоможе розтирання всього тіла. Що й зробили за допомогою морякової куртки. Розігрітий активним масажем, інженер ледь випростав руки і став дихати трохи рівніше. Сайрее Сміт помирав від виснаження, і якби не прибув журналіст із товаришами, безумовно віддав би Богові душу.

— Отже, ви вирішили, що ваш хазяїн помер? — запитав Наба моряк.

— Еге ж! Думав, помер! — відповів Наб. — Коли б Топ не знайшов вас, коли б ви не прийшли, я його поховав би і помер у нього коло могили!

Можете уявити, на якій волосинці трималося життя Сайреса Сміта!

І Наб розповів, що сталося. Напередодні, покинувши на світанку Комин, він пішов берегом знову на північ і дійшов до місця, де вже був раніше.

Там, ні на що уже не надіючись, як Наб сам зізнався, він став шукати інженера на узбережжі, серед скель і пісків. Найуважніше негр придивлявся до тієї частини берега, куди не діставала найбільша вода, бо край моря припливи й відпливи напевне змили всі сліди. Наб уже не сподівався знайти хазяїна живого. Він шукав тільки інжеиерове тіло, котре хотів власноруч поховати в землі!

Наб шукав дуже довго. Та всі його пошуки лишилися марними. Здавалося, іа тому пустельному березі зроду не ступала людська нога. Ніде не було жодної розтоптані черепашки, мільйони яких лежали на смузі берегової тераси, що до неї доходив

приплив. Жодної! На відстані двох-трьох сотень ярдів (7) анінайменшого сліду людини, котра будь-коли ступала б на землю.

Отже, Наб вирішив пройти над водою ще кілька миль — морські течії могли віднести бездиханне тіло десь далі. Коли потопельник пливе недалеко від пологого берега, рідко трапляється, щоб рано чи пізно хвилі не викинули його на сушу. Наб це знав, і йому хотілося востаннє глянути на хазяїна.

(7) Англійська міра довжини (91,44 см). [57]

— Я йшов ще дві милі, передивився всі рифи під час відшиту, весь берег під час припливу, і впав уже у відчай: нічого я не знайду! І раптом вчора близько п'ятої вечора несподівано помітив на піску сліди ніг.

— Сліди ніг! — вигукнув Пенкроф.

— Еге ж! — мовив Наб.

— І його сліди починалися біля самих рифів? — перепитав журналіст.

— Ні, аж за межею припливу, — відказав Наб, — а між береговою смугою й рифами море, мабуть, змило їх.

— Розповідай далі, Набе, — попросив Гедеон Спілет.

— Побачив я ті сліди і мало з глузду не з'їхав. Чіткі, ще не розвіяні на піску, вони вели в напрямку дюн. Не спускаючи з них очей і намагаючись не пошкодити їх, я пробіг добрих чверть милі. Біг хвилин п'ять; уже спускалися сутінки, і тут чую: собака гавкає. Наш собака, Топ; він і привів мене ось сюди до мого хазяїна!

Під кінець Наб розповів, яка туга опанувала його, коли він побачив бездиханне інженерове тіло! Хоч як він придивлявся, та не міг виявити в Сайреса Сміта жодних ознак життя. Він шукав мертве тіло, а тепер, знайшовши його, прагнув удихнути в нього життя. Та всі його відчайдушні зусилля лишалися марними! Йому залишалося тільки віддати останню шану своєму улюбленцеві!

І тоді Наб згадав про товаришів. Вони, безумовно, також хотіли б востаннє попрощатися із бідолашним небіжчиком. Поруч був Топ. Хіба не міг він покластися на кмітливість такого вірного чотириноного друга? Наб кілька разів повторив журналістове ім'я: серед усіх інженерових супутників Топ його знав найкраще. Потім негр показав рукою на південь, і собака помчав берегом у вказаний бік.

Ми вже знаємо, як Топ, керуючись інстинктом, котрий може здатися мало не надприродним, знайшов їхній Комин, хоч ніколи досі там не був.

Набові супутники слухали його розповідь, затамувавши дух. Для них лишалося незбагненним, як Сайрес Сміт попри неймовірні зусилля, потрібні, аби вибратися з бурунів, що кипіли навколо рифів, не мав жодного синця чи подряпини. Не легше було зрозуміти, як інженер міг потім пройти понад милю від берега до цього гроту, що загубився серед дюн.

— Послухай, Набе, — спитав інженер, — то це не ти переніс сюди свого хазяїна?

— Ні, не я, — відповів Наб. [58]

— Цілком очевидно, що Сміт прийшов сюди сам, — мовив Пенкроф.

— Очевидно-то очевидно, — зауважив Гедеон Спілет, — а в голові не вкладається!

Пояснення цієї загадки можна було почути лише з інженерових уст. А для цього треба було чекати, поки він заговорить. На щастя, життя потроху поверталось до нього. Розтирання відновило кровообіг. Сайрес Сміт знову ворухнув руками, потім головою, і з вуст у нього зірвалося ще кілька незрозумілих слів.

Нахилившись, Наб покликав його, але інженер, здавалося, нічого не чув, лежачи із заплющеними очима. Життя прокидалося в ньому, він починав ворушитися, та, на жаль, цього аж ніяк не можна було сказати про його свідомість.

Пенкроф побивався, що немає вогню і нічим його добути, бо, на нещастя, забув прихопити джут із обпаленої ганчірки, яку легко було б запалити, висікаючи іскри двома кремінцями. Що ж до інженерових кишень, то з'ясувалося, що вони, крім жилетної кишеньки, де вцілів годинник, зовсім порожні. Тож конче треба було якнайшвидше перенести Сайреса Сміта до Комина. Такої думки дійшли всі присутні.

Та активне розтирання тіла привело інженера до тями набагато скоріше, ніж вони сподівалися. Потроху відживляла їхнього товариша й вода, якою йому раз по раз змочували губи. Пенкрофові спало на думку додати до води кілька краплин м'ясного соку, вичавленого із принесеної тетерятини. Герберт побіг на берег і приніс звідти дві великі двостулкові скойки. Моряк приготував щось подібне до мікстури і влив її в рот інженерові, котрий пожадливо ковтнув каламутну суміш.

Очі його розплющились. Над ним схилилися Наб і журналіст.

— Хазяїне! Хазяїне! — окликав його Наб.

Інженер почув. Він пізнав Наба й Спілета, потім — двох інших своїх супутників, — Герберта й моряка, і його рука ледь-ледь потисла їхні долоні.

Із його уст знову зірвалося кілька слів, тих самих слів, які він, певно, вже намагався сказати і які свідчили про те, що за думки не давали йому спокою навіть за тих обставин. Товариші нарешті зрозуміли його.

— Острів чи материк? — прошепотів Сайрес Сміт.

— А-а-а! — не втримався Пенкроф. — Хай йому чорт! Чхати нам, пане Сайресе, острів це чи материк, аби тільки ви жили! А острів це чи материк, побачимо пізніше!
[59]

Інженер кивнув, відкинув голову й ніби заснув. Усі притихли, й журналіст відразу вирішив ужити заходів, аби, якнайменше тривожачи інженера, перенести його до Комина. Наб, Герберт і Пенкроф вийшли з печери і попростували до високої дюни, увінчаної кількома рахітичними деревцями; дорогою збентежений моряк раз у раз повторював:

— Острів чи материк? Он про що він думає, а сам ледве дихає! Ото людина!

Зійшовши на вершину дюни, Пенкроф із двома супутниками, не маючи ніяких знарядь, голіруч відчахнули кілька найгрубіших гілок від чахлуватого дерева, схожого на пошарпану всіма вітрами морську сосну. Потім із відламаних гілок змайстрували носі й наклали зверху листя й трави, аби інженерові було зручніше лежати.

На це пішло хвилин сорок, і годині о десятій ранку моряк, Герберт і Наб повернулися до Сайреса Сміта, від котрого не відходив журналіст.

Інженер прокинувся зі сну, чи то пак із забуття, в якому його знайшли перед тим. Його досі бліді, як віск, щоки ледь порожевіли. Спираючись на лікті, Сайрес Сміт трохи підвівся і, ніби питаючи, де він, оглянувся довкола.

— Чи не буде для вас надто втомливим вислухати мене, Сайресе? — запитав журналіст.

— Прошу, — тихо відповів інженер.

— Як на мене, — сказав моряк, — краще нехай пан Сміт спочатку скуштує оце желе із тетерятини, а вже потім слухає вас. Скуштуйте, пане Сміт, — додав він, — простягаючи інженерові трохи желе, в яке поклав цього разу кілька шматочків м'яса.

Сайрес Сміт пожував шматочки, а решту поділили між собою троє його зголоднілих супутників, жоден з яких, звичайно, не наївся.

— Нічого, — озвався моряк, — на нас чекає їжа в Комині. Вам, пане Сміте, не завадить знати, що там, на півдні, ми маємо житло, з кімнатами, постелями і вогнищем, а у коморі в нас лежить кілька десятків пташок, яких наш Герберт називає "куруку". Ноші для вас готові, і як тільки ви трохи оклигаєте, ми вас перенесемо.

— Дякую, друже, — тихо відказав інженер. — Іще година або дві, й можна буде рушати... А поки що розповідайте, Спілете.

Тоді журналіст розповів про те, що з ними сталося, повідомив про події, яких не міг ще знати Сайрес Сміт: про останнє падіння кулі, приземлення на невідомій їм, здається, [60] незаселеній землі, — байдуже, острів це чи материк, — про те, як пощастило знайти Комин, про пошуки самого інженера, Набову відданість йому, про те, чим вони всі завдячують розуму Топа і таке інше.

— Хіба не ви знайшли мене на березі? — запитав ще слабким голосом Сайрес Сміт.

— Ні, — відповів журналіст.

— І не ви перенесли мене в цю печеру?

— Ні.

— А на якій відстані печера рифів?

— Десь за півмилі, — відповів Пенкроф. — І якщо сас це дивує, пане Сміт, то ми не менше дивуємось, як ви могли тут опинитися.

— Справді, — мовив інженер, потроху оживаючи і з дедалі більшою цікавістю слухаючи всі подробиці. — Це справді дивина!

— А чи не могли б ви розповісти, — вів далі моряк, — що відбулося після того, як вас змило хвилею?

Сайрес Сміт намагався зібратися з думками. Але він мало що пам'ятав. Ударом хвилі його відірвало від сітки аеростата. Спочатку він занурився в глибину на кілька саженив. Випірнувши на поверхню моря, в сутінках вія відчув, що поруч борсається якесь живе створіння. То був Топ, котрий кинувся в море рятувати свого хазяїна. Звівши догори очі, інженер не побачив кулі аеростата — той, позбувшись його ваги та ваги собаки, стрілою злетів у небо. Сайрес Сміт опинився серед пінявих хвиль не менше ніж за півмилі від берега. Сильно гребучи руками, він намагався втриматися на хвилях. Топ піддержував його зубами за одяг, але їх підхопила шалена течія, понесла

на північ, і через півгодини нерівної боротьби інженер став тонути, тягнучи за собою в безодню Топа" Від тієї миті й до хвилини, коли Сайрес Сміт опинився на руках своїх друзів, він нічого не пам'ятав.

— Однак вас мало викинути на берег, — допитувався далі Пенкроф, — і у вас мало стати сили дійти сюди, бо Наб знайшов сліди ваших ніг!

— Атож... Саме так і мало бути, — задумливо відповів Сайрес Сміт. — А вам не зустрічались на березі сліди інших людей?

— Жодного сліду, — заперечив йому журналіст. — До того ж, якби у найкритичнішу мить вам і трапився якийсь рятівник, то чому б він покинув вас, витягнувши з води?

— Ваша правда, дорогий Спілете... Скажи, Набе, — звернувся інженер до свого служника, — чи не міг ти сам... [61]

Може, тобі на якийсь час затьмарилася пам'ять... і ти... Ні, це безглуздя... А чи не лишилися на піску хоч деякі з тих слідів? — запитав Сайрес Сміт.

— Так, хазяїне, лишилися, — відповів Наб. — Дивіться, ось тут, при вході, біля внутрішнього схилу цієї дюни, де вони захищені від вітру й дощу. А решту, звичайно, змила гроза.

— Пенкрофе, — сказав на це Сайрес Сміт, — чи не могли б ви взяти мої черевики і точно прикласти їх до слідів?

Не зволікаючи, моряк виконав інженерів наказ. Він пішов разом з Гербертом туди, де показував Наб, і знайшов сліди, а тим часом Сайрес Сміт казав журналістові:

— Трапилося щось незбагненне!

— Справді, незбагненне! — ногодився Гедеон Спілет.

— Та облишмо поки що цю загадку, дорогий Спілете, повернімося до неї згодом.

За хвилину моряк, Наб і Герберт повернулися до печери.

Тепер розвіялися будь-які сумніви: підошви інженеро-вих черевиків точно співпадали з уцілілими слідами ніг на піску. Отже, вони належали Сайресу Сміту.

— Нічого собі, — сказав він, — то це в мене самого стався провал у пам'яті, в якому я звинуватив Наба! Я брів, як сновида, не тямлячи, що роблю, а Топ, керуючись інстинктом, провів мене сюди, витягнувши з води... Ходи сюди, любий Топику! Йди до мене, собачко!

Красень собака, гавкаючи, кинувся на груди хазяїнові, і той віддячив йому ніжними пестощами.

Погодьтеся: годі було дати якесь інше пояснення врятуванню Сайреса Сміта, й ця заслуга належала лише Топу.

Близько полудня Пенкроф запитав Сайреса Сміта, чи не можна вже нести його. Замість відповіді Сайрес Сміт, напруживши всю силу, підвівся, що свідчило про його непо-гаслу волю, але похитнувся і, щоб не впасти, мусив спертися на морякову руку.

— Годі, годі, — поблажливо мовив Пенкроф, — подай-те-но панові інженеру ноші.

До печери внесли встелеш довгою травою та м'яким мохом ноші, поклали на них Сайреса Сміта і понесли його до берега. Пенкроф тримав ноші з одного— боку, Наб — із другого.

Вони мали пройти миль вісім, та швидко з ношами не підеш, можливо, доведеться часто спинятися, тож їм потрібно буде щонайменше шість годин, аби добратися до Комина. [62]

Досі не стихав вітер, зате, на щастя, припинився дощ. Інженер хоч і лежав на ношах, та все ж, спершись на лікоть, уважно вдивлявся в берег, особливо з протилежного від моря боку. Вій мовчав, але погляд його був дуже пильний, і, безумовно, в його пам'яті закарбувались обриси всього узбережжя із пагорбами й видолинками, із перелісками й пісками. Однак години за дві його усе ж таки здолала втома і він заснув.

О пів на шосту вечора їхня групка досягла прямовисної кам'яної кручі, а трохи згодом підійшла до Комина.

Всі зупинились і опустили ноші на пісок. Сайрес Сміт спав глибоким сном і не прокинувся.

Украй здивований Пенкроф побачив, що недавній ураган геть змінив вигляд уже знайомої місцевості. Сталися досить великі обвали. Піщаний берег всіяло валунами, укрило товстим шаром морських водоростей. Очевидно, хвилі, перекочуючись через острівець, діставали аж до підніжжя високої гранітної кручі.

Перед отвором, який вів до Комина, глибоко поритий ґрунт свідчив, що зазнав безжального наскоку хвиль. Пенкрофа полоснуло болісне передчуття. Він кинувся у кам'яний прохід. Відразу ж вибіг звідти й остовпів, дивлячись широко розплющеними очима на товаришів.

Вогнище у Комині згасло. Залитий водою попіл перетворився на болото. Обпалена ганчірка, що мала їм правити за трут, зникла. Морські хвилі, діставшись аж у глибину коридорів, усе поруйнували і поперекидали всередині Комина!

РОЗДІЛ ІХ

Сайрес змову я товаришами. — Пенкрофові експерименти.— Тертя двох гілок.— Острів чи материні — Плани інженера Сміта.— У якій точці Тихого океану? — В лісових хащах.— Соснова шишка.— Полювання на морських свинок.— Легкий димок — провісник добрих сподівань.

Кількома словами моряк розповів Спілетові, Гербертові й Набу про все, що сталося. Пригоду, яка могла мати дуже тяжкі наслідки, — принаймні так вважав Пенкроф, — сприйняли по-різному супутники славного добряги-моряка. [63]

Наб, радий, що знайшов хазяїна, не слухав, а точніше, не хотів і думати про те, що казав Пенкроф.

Герберт, здавалося, трохи поділяв морякові побоювання. А журналіст на його бідкання байдуже кинув:

- Повір, Пенкрофе, це мене аж ніяк не хвилює!
- Так кажу ж вам: ми не маємо вогню!
- Чи й не горе!
- І нічим розпалити дрова!
- Облиште, друже!

— Але, пане Спілете...

— Хіба Сайрес не з нами? — запитав журналіст. — Хіба наш інженер не живий? Він знайде спосіб, як добути вогонь.

— Із чого?

-З НІЧОГО.

Що відповів Пенкроф? А нічого, бо в глибині душі поділяв віру товаришів у Сайреса Сміта. Інженер був для них чудом природи, мікрокосмосом, що втілював у собі всю глибину людських знань і мудрості. Ніхто з них не сумнівався: краще опинитися з Сайресом Смітом на безлюдному острові, ніж без нього у найбільшому промисловому місті Сполучених Штатів. З ним їм нічого не бракуватиме. З ним вони не втратять надій. Якби хтось сказав цим мужнім людям, що землю, де вони перебувають, знищить виверження вулкана або що її поглине безодня Тихого океану, вони незворушно відповіли б: "Тут Сайрес! З нами Сайрес Сміт!"

Та все ж інженер, стомлений довгою подорожжю на ношах, знову впав у напівпритомний стан, і його супутники поки що не могли скористатися його винахідливістю. Отож вони мусили вдовольнитися більш ніж скромним підвечірком. Та й не дивно: усе м'ясо тетеруків вони поїли напередодні і не мали жодної можливості підсмажити якусь дичину. А втім, заготовлені харчові припаси — куруку — зникли. Тому треба було вжити належних заходів.

Перш за все Сайреса Сміта перенесли до центрального коридора в Комині. Там йому влаштували постіль із майже не підмочених морських водоростей. Інженер заснув глибоким спокійним сном, що міг Повернути йому силу швидше й краще, ніж тривна їжа.

Настала ніч, вітер різко змінив напрямок і, віючи тепер із північного сходу, приніс холод. Морські хвилі поруйнували перебірки, споруджені Пенкрофом у коридорах. Там тепер вільно гуляли протяги, тож Комин став незатишним і холодним. Інженер опинився б у вельми кепських умовах, [64] якби супутники старанно не вкрили його своїми куртками й блузами.

На вечерю вони знову їли молюски, зібрані Набом і Гербертом на березі моря, та ще хлопець додав до них потроху їстівних водоростей, знайдених на досить високих прибережних скелях, котрі затоплювало тільки під час найбільших припливів. Ті водорості, що належали до родини фікусових, були різновидом саргасів, які, висохнувши, давали клейку, багату на поживні речовини масу. Добре наївшись літодомів, журналіст та його супутники взялися смоктати згадані вже саргаси й вирішили, що ті мають досить непоганий смак; загалом треба сказати, що на тихоокеанських берегах Азії цій страві належить вельми поважне місце у харчуванні аборигенів.

— А все ж таки, — сказав Пенкроф, — пора б уже інженерові допомогти нам.

Тим часом холод дощуляв щораз більше, і годі було захиститися від нього. Вкрай роздратований, моряк усіляко намагався добути вогонь. Йому допомагав навіть Наб. Знайшовши трохи сухого моху, він бив камінь об камінь, висікаючи іскри; але

вогкуватий мох не загорався, та й іскри від камінців були набагато слабші, ніж ті, що висікають у звичайній металевій запальничці. Отже, спроба добути таким чином вогонь не увінчалась успіхом.

Тоді Пенкроф, уже не дуже й надіючись, надумав дістати вогонь тим способом, який застосовують дикуни, тобто тертям двох сухих деревин. Якби Набові й Пенкрофові зусилля згідно з новими теоріями перетворення енергії перевести в тепло, то його вистачило б закип'ятити воду в котлі паровоза. А дерево не загоралося. Тільки й того, що нагрілося, хоча й далеко менше, ніж ті, хто ним орудував. За годину розчарований Пенкроф, умиваючись потом, пожбував обидві цурки і заявив:

— Нехай не плещуть, ніби дикуни так добувають вогонь, бо тому, хто мені ще раз це скаже, я і взимку нагрію чуба! У мене швидше спалахнули б долоні, поки я тер оці цурки!

Та все ж моряк даремно Заперечував прадавній метод добування вогню. Усім відомо: дикуни справді вміють добувати вогонь швидким тертям двох шматків дерева. Але тут придатне не всяке дерево, до того ж у цьому випадку, як то кажуть у народі, треба ще мати кебету, а такої кебети в цьому ділі Пенкроф не мав.

Розчарування та невдоволення моряка тривали недовго. Піднявши цурки, Герберт і собі взявся щосили терти їх [65] одну об одну. Бачачи, як підліток із шкури пнеться, аби зробити те, що не вдалося йому самому, здоровило-моряк розреготався.

— Три, хлопче, три! — під'юджував він Герберта.

— І тертиму, — сміючись відказав Герберт. — Не все ж мені, Пенкрофе, мерзнути, а тобі — грітися. Нехай і я погріюсь, а на більше я не претендую.

І таки нагрівся.

Хай там як, а цієї ночі вони мусили відмовитися від наміру добути вогонь. Геден Спілет повторив двадцять разів, що для Сайреса Сміта така справа — абищиця, і вклався спати на піску в одному з коридорів. Комина. За його прикладом Наб, Герберт і Пенкроф також притулилися хто де, а Топ заснув біля ніг хазяїна.

На другий день, двадцять восьмого березня, прокинувшись близько восьмої ранку, інженер побачив навколо себе товаришів, що чекали його пробудження, і так само, як напередодні, передусім запитав:

— Острів чи материк?

Очевидно, ця думка не давала йому спокою.

— Чи бачите, — відповів Пенкроф, — ми ще не знаємо, пане Сміт.

— Ще не знаєте?..

— Але дізнаємось, як тільки під вашим проводом дослідимо цей край, — додав Пенкроф.

— Здається, я вже можу встати, — мовив інженер, досить легко підводячись і стаючи на рівні ноги.

— Ото добре! — не втримався моряк.

— Я помирав через виснаження, — вів далі Сайрес Сміт. — Мені б трохи поїсти, друзі, і все минеться. Сподіваюсь, у вас є вогонь?

На його запитання супутники відповіли не зразу.

— Де там! Немає у нас вогню, — трохи помовчавши, сказав Пенкроф. — Точніше, пане Сайресе, ми вже зовсім не маємо вогню!

І моряк розповів Сайрееові Сміту про те, що сталося напередодні. Та ще й розвеселив його, згадавши, як вони знайшли єдиного сірника, а потім марно намагалися добути вогонь дикунським методом.

— Подивимось, — нарешті відповів Сміт. — Якщо нам не пощастить знайти щось схоже на трут...

— То й що тоді? — занепокоєно запитав моряк.

— Наробимо сірників.

— Хімічних?

— Так, хімічних! [66]

— Не так усе це складно! — вигукнув журналіст, ляснувши моряка по плечу.

Той не вважав, що все дуже просто, але не заперечував. Усі гуртом вийшли з Комина. Знову встановилася гарна погода. Ясне сонце піднялося над обрієм, і його проміння відбивалося золотими зблисками на призматичних виступах гранітної кручі.

Окинувши швидким поглядом навколишній край, інженер сів на уламок скелі. Герберт запропонував йому кілька пригорщ скойок та водоростей і вибачливо сказав:

— Це все, що ми на сьогодні маємо, пане Сміт. Охоче з'ївши пісний сніданок, він запив його кількома ковтками свіжої води, яку зачерпнули з річки великою мушлею.

Інженерові супутники мовчки дивились на нього. Зрештою, так-сяк поївши, Сайрес Сміт схрестив на грудях руки й сказав:

— Отож, друзі мої, ви й досі не знаєте, куди нас закинула доля: на острів чи на материк?

— Ні, пане Сміт, — відповів підліток.

— Гаразд, завтра дізнаємося, — кинув інженер. — А доти доведеться зачекати, нічого не вдієш.

— От тільки... — заїкнувся Пенкроф.

— Що, тільки?

— Вогню ж то ми не маємо... — знову повів своєї моряк, котрого теж не покидала власна настирлива думка.

— Вогню добудемо, Пенкрофе, — заспокоїв Сайрес Сміт. — Коли ви вчора несли мене сюди, я нібито помітив на заході високу гору, що панує над цим краєм...

— Так, ви не помилилися, — підтвердив Гедеон Спілет. — Та гора має бути досить високою...

— Атож, — мовив інженер. — Завтра піднімемося на її вершину і побачимо, острів це чи материк. А доти — повторюю — доведеться зачекати, нічого не вдієш.

— Я не згоден. Нам потрібен вогонь, — уперто повторив моряк.

— Та буде вам вогонь! — відказав Гедеон Спілет. — Трохи потерпіть, Пенкрофе!

Моряк промовисто зміряв поглядом Гедеона Спілета, ніби кажучи: "Якби це залежало від вас, то ми не скоро скуштували б смажини!" — але промовчав.

Тим часом Сайрес Сміт не озвався жодним словом. Здавалося, найменше, що його турбує, це вогонь. Кілька хвилин він сидів, заглибившись у свої роздуми. А потім знову заговорив: [67]

— Друзі мої, наше становище, може, й жалюгідне, але десять ясне: або ми опинилися на материку, й тоді принаймні після більш-менш важкого переходу доберемося до якогось населеного пункту, або ж аеростат викинув нас на острів, і тут можливе одне з двох: якщо острів заселений — спробуємо вийти зі скрути за допомогою його жителів, а якщо безлюдний — виплутаємося самі.

— Атож, усе дуже просто, так просто, що простіпіє § не придумаєш, — пробурчав Пенкроф.

— Гаразд, нехай це буде материк, хай острів, та, Сайресе, куди ж нас, на вашу думку, занесло тайфуном? — запитав Гедеон Спілет.

— Я не можу відповісти напевне, — сказав інженер, — але є всі підстави гадати, що перед нами Тихий океан. Подумайте: коли ми вилетіли з Річмонда, дув північно-східний вітер, і сама сила урагану свідчить про те, що його напрямок не змінився. А якщо ми весь час рухались у напрямку з північного сходу на південний захід, то аеростат перелетів над штатами Північна Кароліна, Південна Кароліна і Джорджія, над Мексиканською затокою, над самою Мексикою у найвужчій її частині, а потім над якоюсь смугою Тихого океану. Гадаю, що аеростат подолав відстань не менш як шість-сім тисяч миль, і якщо вітер повернув хоч на піврумба, то він мусив занести нас або на Маркиські острови або на острови Туамоту; якщо швидкість була більшою, ніж я думаю, то, можливо, нас донесло до Нової Зеландії. Коли справдилася остання гіпотеза, нам легко буде повернутися на батьківщину. Англійці або населення племені маорі завжди допоможуть нам вийти на потрібних людей. Коли ж це узбережжя якогось безлюдного острова мікронезійського архіпелагу — що ми, можливо, зможемо визначити з вершини гори, яка височить над місцевістю, — тоді ми подумаємо про таке влаштування, ніби ми повинні залишитися тут назавжди!

— Назавжди! — вигукнув журналіст. — Ви кажете сназавжди", дорогой Сайресе?!

— Краще відразу приготуватися до найгіршого, — відповів інженер, — а хороше хай буде для нас приємною несподіванкою.

— Гарно сказано, — підтримав Пенкроф. — І не треба також відкидати надій, що коли це й острів, то він .принаймні лежить неподалік від морського шляху. В іншому разі це було б для нас справжнім нещастям!

— Ми зможемо визначитись аж після того, як піднінемося на гору, — мовив інженер. [68]

— Та чи стане вам сили, пане Сайресе, — стурбовано запитав Герберт, — здійснити завтра цей важкий перехід і сходження?

— Сподіваюся, стане, — відповів інженер, — але за умови, що боцман Пенкроф і ти, синку, виявитесь вмілими й спритними мисливцями.

— Пане Сайресе, — озвався моряк, — оскільки ви заговорили про полювання, то, повернувшись, я хотів би бути так само впевненим, що зможу підсмажити дичину, як і

в тому, Що вполюю її...

— Аби тільки ви її вполювали, Пенкрофе, — заспокоїв Сайрес Сміт.

Домовилися, що інженер із журналістом перебудуть день поблизу Комина, аби обстежити узбережжя і плоскогір'я. Тим часом Наб, Герберт і моряк підуть до лісу, поновлять запаси хмизу і впіймають якомога більше здобичі — і пернатої, й четвероногої, яка тільки трапиться.

Отож близько десятої ранку вони вирушили в похід: Герберт — сповнений сподівань; Наб — веселий і безтурботний; Пенкроф — невдоволений і недовірливий.

— Чи ба! Надвечір буде вогонь! Аякже, дождемося! Хіба грім ударить та розпалить вогнище! — бурмотів Пенкроф.

Усі троє пішли проти течії берегом річки; дійшовши до її коліна, моряк зупинився і сказав супутникам:

— З чого почнемо? З полювання чи збирання хмизу?

— З полювання, — відповів Герберт. — Он Топ уже натрапив на слід.

— Гарзд, почнемо з полювання, а потім повернемося сюди по хмиз.

Виламавши з молодих сосонок три кийки, Герберт, Наб і Пенкроф рушили слідом за Топом, що біг у високій траві.

Цього разу мисливці не пішли берегом річки, а заглибилися в гущавину лісу. Навколо здіймалися хвойні дерева, переважно сосни. Подекуди ліс рідшав, і серед нього височіло по кілька могутніх сосон, які своїми розмірами, здавалося, свідчили, що земля ця лежить у вищих широтах, ніж гадав інженер. Подекуди траплялися встелені хмизом і буреломом галявини з купами давнього сухостою — справжні невичерпні склади палива, та за ними чагарник знову здіймався густою, майже непрохідною стіною.

Іти у цій гущавині дерев без жодної стежки непросто, До того ж там легко було заблукати. Отож моряк час від часу заламував на деревах гілки, які мали служити віхами, Що легко впадали б в очі. Але, можливо, він припустився [69] помилки, не пішовши понад берегом, як ішов з Гербертом минулого разу, бо, йдучи цілу годину, вони не зустріли ніякої дичини. Топ, бігаючи під низько навислими гілками, лише полохав птахів, котрі й близько не підпускали до себе жодного з озброєних кийками мисливців. Десь зникли навіть куруку, і стало очевидним, що моряк муситиме повернутися у болотисту частину лісу, Де він так вдало вполював тетеруків.

— Ех, Пенкрофе, Пенкрофе, — глузливо кинув Наб, — і оце вся дичина, яку ви обіцяли моему хазяїнові? Щоб її смажити, нам не треба великого вогнища!

— Потерпіть, Набе! — відповів моряк. — Без дичини ми Не повернемося! Коли нам чогось і бракуватиме, то не дичини!

— Ви не вірите панові Сміту?

— Чому ж, вірю.

— Але не вірите, що він добуде для нас вогонь?

— І в це повірю, коли він палахкотітиме в пічці.

— Якщо сказав мій хазяїн, — палахкотітиме!

— Побачимо!

Сонце ще не досягло зеніту. Експедиція могла тривати далі, й тут їм трапилася щаслива знахідка: Герберт помітив дерево з їстівними плодами. То була кедрова сосна, що росте в помірній смузі Америки та Європи й дає чудові дуже корисні горішки. Горішки виявилися цілком стиглими, Герберт сказав про це супутникам, і ті залюбки полузали їх.

— Еге ж, — сказав Пенкроф, — водорості замість хліба, сирі молюски замість м'яса й кедрові шишки на десерт, — оце й уся їжа для тих, хто не має жодного сірника в кишені!

— Не треба скаржитися, — зауважив Герберт.

— А я не скаржуся, хлопче! — відповів Пенкроф. — Тільки повторюю: без м'яса цим добром не наїсися!

— А в Топа власна думка!.. — крикнув Наб, кинувшись у хащі, де, гавкаючи, зник собака. До його гавкоту домішувалося дивне хрюкання.

Моряк і Герберт подалися за Набом. Якщо там виявилась дичина, то тут не до суперечок, як її засмажити, — треба її ловити!

Мисливці, вскочивши у чагарник, побачили собаку, що Тягав за вухо якесь звіря. То було схоже на порося четве-роноге, завдовжки футів два з половиною, вкрите рідкуватою темно-коричневою щетиною, трохи світлішою на животі, і з перетинчастими лапами, що міцно упиралися в землю. [70]

Герберт упізнав у ньому водосвинку — одну з найбільших представниць родини гризунів.

Проте звіря й не думало відбиватися від собаки. Воно тільки безглуздо витріщило глибоко посаджені очі, що запливли салом. Ймовірно, що воно вперше бачило людей.

Наб, зваживши в руці кийок, хотів уже вдарити його по ролові, та раптом воно вирвалося у Топа із зубів, лишивши в них шматочок вуха, і, голосно хрюкаючи, кинулось на Герберта, мало не збило його з ніг і зникло в хащах.

— От пройдисвіт! — вигукнув Пенкроф.

Усі троє подалися слідом за Топом доганяти втікача, і, коли ось-ось мали його вхопити, звіря зникло під водою озерця, оточеного столітніми соснами.

Наб, Герберт і Пенкроф розгублено спинилися. Топ скочив у воду, але водосвинка, пірнувши аж на дно, більше не з'являлася.

— Почекаймо, — сказав підліток, — незабаром вона ви-пірне, аби дихнути повітрям.

— А вона не втопиться? — запитав Наб.

— Ні, — відповів Герберт. — У неї лапи із перетинками, ця тваринка майже земноводна. Вистежмо її!

Топ залишився у воді, а Пенкроф і його супутники поставали навколо озерця, аби відрізати водосвинці шлях до Втечі.

Герберт не помилився. Через кілька хвилин звіря випірнуло. Топ плигнув на нього, не даючи йому пірнути знову. А за хвилину водосвинку, підтягнену до берега, оглушив Кийком Наб.

— Слава! — крикнув Пенкроф, що полюбляв цей переможний клич. — Тепер нам хоч одну жарину — й ми самі обсмокчемо цього гризуна аж до кісточок.

Пенкроф закинув здобич на плече і, визначивши за сонцем, що вже близько другої дня, велів усім вертатися.

Тепер мисливцям ще раз дуже прислужився Топів інстинкт: завдяки розумному собаці вони швидко поверталися назад і за півгодини опинилися біля коліна річки.

Так само, як і вперше, Пенкроф швидко змайстрував пліт, хоча через брак вогню вважав це марною працею, і, пустивши пліт за течією, всі троє незабаром повернулися до Комина.

Та метрів за п'ятдесят моряк спинився, знову гучно закричав "Слава!" — і показав рукою на ріг скелі.

— Герберте! Набе! Гляньте! — вигукнув він. [71]

РОЗДІЛ X

Інженерів винахід. — Питання, що турбує Сай-реса Слота. — Похід у гори. — Ліс. — Вулканічний ґрунт. — Трагопани. — Муфлони. — Перше плато. — Ночівля. — Вершина гори.

За кілька хвилин троє мисливців опинилися біля веселого й гомінкого вогню у пічці. Коло нього сиділи Сайрес Оміт та журналіст. Пенкроф завмер і лише мовчки переводив очі з одного на другого, тримаючи в руці забиту водо-свинку.

— Так, голубе, як бачите: вогонь! — вигукнув журналіст. — Справжній вогонь! На ньому дуже добре підсмажиться ваша чудова дичина, і нею незабаром ми всі поласуємо!

— А хто розвів?.. — запитав Пенкроф.

— Сонце!

Відповідь Гедеона Спілета була цілком правильна. Саме сонце подарувало їм оте тепло, якого прагнув і яким захоплювався Пенкроф. Моряк не міг повірити власним очам; він так отетерів від здивування, що й не подумав розпитати інженера детальніше.

— То у вас, пане, є лупа? — запитав Герберт інженера.

— Ні, синку, — відповів той. — Це власний витвір.

І показав пристрій, що послужив йому замість лупи. Ті о було двоє скелець, знятих із двох годинників: його і журналістового. Наливши поміж скельця води і обережно скріпивши їхні краї глиною, він виготовив справжню лупу, сконцентрував сонячне проміння на сухий мох і запалив його.

Моряк оглянув прилад, потім мовчки подивився на інженера. І його погляд був промовистіший за будь-які слова! Сайрес Сміт віднині став для нього якщо й не божеством, то майже надлюдиною. Нарешті до нього повернувся дар мови, і він вигукнув:

— Занотуйте це, пане Спілете, занотуйте це до своєї книжки!

— Вже занотував, — відповів журналіст.

Потім із Набовою допомогою моряк прилаштував рожен, і майстерно випатрана водосвинка, схожа на молочне поросля, незабаром смажилася на веселому ясному вогні.

У коридорах потеплішало не лише від пічки з вогнем, а й завдяки відновленим перекриттям із каменю й піску, і Комин знову став придатним для життя. [72]

Як видно, інженер із Гедеоном Спілетом не марнували часу. Сайрес Сміт майже одужав і, аби випробувати себе, спробував піднятися на верхнє плато. Звідти пильним оком, що звикло визначати висоту і відстань, він довго вдивлявся в гору, на яку мав намір піднятися наступного дня. Вона здіймалася миль за шість на північний захід на висоту близько трьох тисяч п'ятисот футів над рівнем моря. Отож з її вершини мало бути видно на— відстань щонайменше п'ятдесяти миль. Завдяки цьому Сайресові Сміту, певно, пощастить легко розв'язати найважливіше, як на нього, питання: "острів чи материк?", а інженер вважав його найважливішим аж ніяк не безпідставно.

Закинуті на невідому землю вчорашні бранці смачно повечеряли і одноставно вирішили, що м'ясо водосвинки смачне, аж солодке. Доповнили вечерю водорості й кедрові горішки. Інженер мовчав. Усі його думки витали навколо плану завтрашнього переходу на вершину гори.

Разів зо два Пенкроф висловлював власні думки щодо майбутнього переходу, та Сайрес Сміт, котрий напевне мав методичний розум, у відповідь лише кивав головою.

— Завтра, — повторив він, — залежно від обставин вирішимо остаточно, як нам бути.

Після вечері у вогонь наклали багато дров, і мешканці Комина, а серед них і вірний Топ, поснули мирним глибоким сном. Жодна пригода не порушила спокою тієї тихої ночі, і на другий день, 29 березня, всі прокинулися свіжі й бадьорі, готові до походу, що мав визначити їхню долю.

Нарешті все готове. М'яса водосвинки, яке лишалося від вечері, вистачало для харчування Сайреса Сміта і його супутників на цілу добу. До того ж вони сподівалися дорогою поповнити запаси харчів. Скульця обох годинників інженер та журналіст поставили на місце, і Пенкроф обпалив шмат ганчірки, аби надалі використовувати її як трут. Що ж до кременю, то його не бракувало на острові, який, безумовно, мав вулканічне походження.

О пів на восьму ранку озброєні кийками дослідники вийшли з Комина. На думку Пенкрофа, їм належало йти через ліс уже знайомим шляхом, а повернутися можна й іншою дорогою. Крім того, той шлях найкоротший. Отож, повернувши за південний край плоскогір'я, вони пішли лівим берегом річки, а від того місця, де вона повертала на південний захід, рушили в гліб лісу. Натрапивши на стежку, прокладену напередодні під густими деревами, о Дев'ятій ранку Сайрес Сміт і його супутники вийшли на Узлісся із західного боку лісу. [73]

Спочатку болотиста, згодом піскувата рівнина поступово перейшла в пологий схил, що підіймався від узбережжя в глибину цієї незнайомої землі. Під кронами дерев траплялися прудкі звірята. Та варто було Топові зігнати дичину, як його хазяїн відкликав його, вважаючи, що ще не час для полювання. Пізніше видно буде. Інженер був не з тих, хто, маючи тверду мету, розпорошується на дрібниці. Ми навіть не помилилися б, якби сказали, що він не звертав уваги ні на довколишню місцевість, ні

на природні багатства цього краю. Єдина його мета полягала в тому, щоб піднятися на вершину гори, і він ішов, не збочуючи ні на крок.

О десятій вони зупинилися на кількахвилинний перепочинок. Коли супутники вийшли з лісу, перед їхніми очима постали обриси гірського хребта, над яким здіймалися дві вершини. Перша сягала близько двох з половиною тисяч футів і спиралася на примхливі відроги, які скидалися на велетенську лапу птаха, що вп'явся кігтями у землю. Між цими відрогами пролягали ущелини, урвисті схили яких поросли деревами аж до зрізу першої вершини. Та все ж північно-східний бік гори поріс деревами далеко менше, і на ньому вирізнялися досить глибокі смуги голизни, певне, потоки лави.

Перша "вершина ніби підпирала другу з ледь заокругленою, трохи перекошеною маківкою і нагадувала заломлену набакир шапку. На її голих схилах там і сям стриміли червонясті скелі.

Їм належало піднятися на вершину саме тієї другої гори, і найзручніший шлях, напевне, пролягав по гребенях відрогів.

— Ми перебуваємо у горах вулканічного походження, — мовив Сайрес Сміт, і його супутники, рушивши за ним, мало-помалу стали підніматися по звивистому й досить положистому схилу одного з відрогів, що вів до першого плато.

Під впливом вулканічних сил земля була всіяна численними розколинами і пухлинами. Скрізь були розкидані валуни, брили базальту, пемзи та обсидіану. Подекуди здіймалися поодинокі сосни, що біля підніжжя гір, кількома сотнями метрів нижче, а також у вузьких ущелинах зливалися в густі хащі, крізь які майже не могло пробитися сонячне проміння.

На першому етапі сходження по внутрішньому схилу Герберт звернув увагу на свіжі сліди великих звірів, можливо, й хижаків. [74]

— Ці звірі навряд чи схочуть поступитися нам своїми володіннями, — висловив припущення Пенкроф.

— Що ж, спробуємо позбутися їх, — мовив журналіст, котрому вже доводилося полювати на тигрів у Індії і на левів у Африці. — А тим часом будьмо пильні!

Супутники потроху піднімалися вище й вище, та їм доводилося раз у раз обходити всілякі перешкоди, через які не підеш навпрошки, і тому дорога була важкою й довгою. А іноді перед очима розверзалася земля, і хоч-не-хоч, а вони мусили обходити глибокі прірви. Мусили також вертатися назад, відшукуючи зручнішу для підйому стежку, а це, звичайно, забирало багато часу й сили. Ополудні, коли їхній маленький загін зупинився пообідати біля підніжжя сосен, серед яких дзюрчав, збігаючи каскадом через валуни, струмок, вони пройшли ще тільки половину шляху до першої гори і зрозуміли, що дійдуть до неї не раніше, ніж уночі.

Перед ними відкривався тепер далеко ширший краєвид, але праворуч обрїй заступав високий крутий мис, що тягся на південний схід і не давав змоги визначити, чи переходить берег у материк. Ліворуч відкривалася далечінь на кілька миль на північ. На північному заході, коли дивитися із того місця, де перебувала експедиція,

здіймався високий відріг химерних обрисів гірського хребта, — він видавався за холодним потоком лави, що вирвалася із кратера головної вершини. Отож поки що не було можливості дати відповідь на те питання, яке найбільше турбувало Сайреса Сміта.

О першій дня експедиція знову вирушила в похід. Треба було відхилитися на південний захід, а потім ще раз заглибитись у густі хащі.

Там під кронами дерев літали парами птахи із родини фазанів. То були трагопани, прикрашені м'ясистим наростом під дзьобом і двома маленькими циліндричними ріжками за очима. Серед цих пар птахів, завбільшки як домашній півей, самки мали однотонне коричневе оперення, а самці пишалися червоними шатами, всіяними білими краплинами. Гедеон Спілет сильно й точно шпурнув камінець, убив одного з трагопанів, на яких аж ніяк не байдуже поглядав Пенкроф, що добре вже зголоднів на свіжому повітрі.

Минувши хащі, подорожні, допомагаючи один одному, піднялися крутим схилом заввишки футів сто і опинилися на верхній майже безлісій терасі хребта, який щораз більше виказував своє безумовно вулканічне походження. Тепер треба було знову повернутися на схід і рухатися [75] схилом, петляючи, — підйом ставав дедалі крутішим, і кожен мав уважно вибирати місце, куди поставити ногу. Наб і Герберт ішли попереду, Пенкроф — у хвості, а між ними Сайрес і журналіст. Тварини, що блукали на цих висотах, — а їхніх слідів не бракувало, — мусили мати міцні ноги й гнучку спину: то мали бути сарни та дикі кози. Деякі з них навіть траплялися мандрівникам на очі, і, побачивши їх уперше, Пенкроф вигукнув:

— Барани!

Усі подорожні зупинилися кроків за п'ятдесят від півдесятка досить великих тварин зі сплющеними на кінцях, міцними, закрученими назад рогами та з густим хутром, прихованим під рудуватою довгою шовковистою вовною.

То були не звичайні барани, а та їхня порода, яка найпоширеніша в гірських місцевостях помірного клімату і яку Герберт охрестив "муффонами.

— Аз них печеню й котлети можна смажити? — запитав моряк.

— Можна, — відповів Герберт.

— А коли так, то це барани! — правив своєї Пенкроф.

Завмерши серед базальтових скель, гірські тварини здивовано, ніби вперше бачачи, дивилися на людей. Та раптом у них прокинувся страх, і вони, стрибаючи з валуна на валун, миттю зникли за скелями.

— До побачення! — крикнув їм навздогін Пенкроф так комічно, що Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Наб не втрималися від сміху.

Сходження на гору тривало далі. На деяких схилах часто вбачалися напливи лави з химерними візерунками. Іноді доводилося обходити кратери діючих сірчаних вулканчиків, сольфатарів, що перепиняли шлях подорожнім. Подекуди сірка відкладалася в формі вкраплених у породи кристалічних друз, що, як правило, викидаються із вулканів перед витоком лави, крупнозернисті, дуже спечені іуццолани та білястий вулканічний попіл, що складався з численних дрібних кристалів польового шпату.

Наближаючись до першого плато, утвореного подошвою нижчої гори, подорожні мусили долати дедалі більші труднощі. Близько четвертої дня вони минули останню зону підлісків. Тепер лише зрідка траплялися покорчені хирляві сесонки, яким нелегко було вистояти на такій височині Під натиском океанських вітрів. На щастя для інженера і його супутників, установилася безвітряна тепла погода — на висоті близько трьох тисяч футів різкий вітер дуже ускладнив би їхнє сходження на вершину. Над головами здійсалося наповнене прозорим чистим повітрям голубе шатро безхмарного неба. Навколо панувала глибока тиша, бонце вже зайшло за верхній конус вулкана, що затуляв аа заході пів-обрію; його величезна тінь простягалась аж до берега моря і в міру того, як опускалося надвечірнє сонце, витягувалась далі й далі. На сході з'явився легкий серпанок хмарин, що вигравали під сонцем усіма веселковими барвами.

Лише п'ятсот футів відокремлювало експедицію від плато, де вона мала намір зупинитися на ночівлю, та, аби дійти до нього, довелося стільки кружляти, що їхній шлях подовжився більше, ніж на дві милі. Часто з-під ніг просто вислизала земля. Схили нерідко були такі круті, що коли вивітрені породи не давали достатньої точки опори, ноги раз у раз ковзали по гладенькій, ніби відполірованій, поверхні застиглої лави. Вже сутеніло, а коли Сайрес Сміт та його супутники, виснажені семигодинним сходженням, піднялися на плато першого конуса, на землю спустилася ніч.

Треба було розбити табір для ночівлі та відновити сили: повечеряти й виспатися. Другий ярус гори здіймався над скелями, серед яких подорожні легко знайшли прихисток. Палива було небагато. Та все ж вони могли розвести вогнище, назбиравши моху й сухого хмизу, що подекуди ріс на плато. Поки моряк готував місце для вогнища, обкладаючи його з усіх боків камінням, Наб і Герберт пішли шукати сухі дрова. Незабаром вони повернулися з оберемком хмизу. Вдарили кремінь об кремінь, бризнули іскри, затлівся трут із обпаленої ганчірки, і за хвилину в затишку під скелею запалахотіло роздмухане Набом вогнище.

Вогнище було потрібне експедиції, аби тільки погрітися — з настанням ночі стало холоднуvато, — на ньому не смажили фазана, котрого Наб приберігав на завтрашній День. Вечеряли рештками водосвинки, на закуску до якої мали ще кілька десятків кедрових горішків. До пів на сьому всі повечеряли.

Тоді Сайресові Сміту спало на думку, поки зовсім не стемніло, оглянути широку заокруглену площину, на яку спирався верхній конус гори. Перш ніж лягти спочивати, він хотів дізнатися, чи можна обійти навколо конуса на той випадок, якщо не пощастить піднятися по крутосхилах на його вершину. Це питання не давало йому спокою, адже з того боку, куди хилилася снігова шапка, тобто з півночі, [77] гора могла виявитися неприступною. А якщо не пощастить ні піднятися на вершину гори, ні обійти її, вони не зможуть побачити західної частини невідомої землі, і сходження на гору виявиться марним.

Отож, попри всю свою втому, інженер лишив Пенкрофа й Наба готувати таку-сяку постіль, Гедеона Спілета — занотовувати найважливіші події дня, а сам пішов на північ

понад заокругленим краєм плато. До нього пристав і Герберт.

Ніч видалась ясною й тихою, а темрява ще не була дуже густою. Сайрес Сміт і підліток ішли поруч мовчки. Подекуди плато розширювалось, і йти було досить легко, а часом на ньому траплялися завали каміння, і тоді доводилось пробиратися поодиночі вузькою стежкою. І ось хвилин за двадцять походу Сайрес Сміт і Герберт спинилися. Тут основи обох конусів зовсім зрослися. Обійти ж гору схилом, який опускався під кутом близько сімдесяти градусів, було неможливо.

Але якщо інженер зі своїм юним супутником мусили відмовитися від наміру обійти низом вершину гори, у них з'явилася можливість почати сходження на неї.

Справді, перед ними розчахнулася глибока тріщина у гірському масиві. То була воронка верхнього кратера, якщо хочете, його горловина, через яку в давнину, коли вулкан був іще діючим, виливалася лава. Охолонувши і затвердівши разом зі шматками шлаку, вона утворила щось подібне до широких сходів, які мали полегшити підйом на вершину гори.

Окинувши оком тріщину, Сайрес Сміт відразу помітив цю особливість у її розміщенні й, не вагаючись, пішов у глибину попереду хлопця, хоч темрява дедалі густішала.

. Вони мали піднятися вгору ще принаймні на тисячу футів. Та чи зможуть вони зробити це по внутрішніх стінках кратера? Про це ми дізнаємося згодом. Інженер підніматиметься вище і вище, аж поки його зупинить якась перепона. На щастя, по внутрішніх стінках кратера тяглися звивисті борозни, ніби широкі нарізки гвинта, які полегшували підйом.

Що ж до самого вулкана, то не було найменшого сумніву: він давно згас. Жоден димок не вився над його схилами. Жоден язичок полум'я не виривався з його глибин. Жодного приглушеного гуркоту, жодного найменшого звуку чи струсу в надрах землі не долинали з бездонної темної прірви, що сягала, можливо, найглибших надр планети. [78]

Всередині кратера не відчувалося й духу сірчаних випарів. Вулкан не заснув — він до краю вичах і згас.

Спроба Сабреса Сміта піднятися вгору кратером мала закінчитися вдало. Крок за кроком вони з Гербертом щораз вище піднімалися по внутрішніх стінках вулкана, а над їхніми головами кратер розширювався більше і більше. Кругла пляма неба, обмежена воронкою, вже помітно поширшала. І тепер, так би мовити, з кожним кроком Сайреса Сміта й Герберта в полі їхнього зору з'являлися нові зірки. Над ними сяяли невимовної краси небесні сузір'я. У зеніті в сузір'ї Скорпіона горів ясным вогнем чудовий Антарес, а поряд, у сузір'ї Кентавра, виблискувала зірка Бета, яку вважають найближчою до Землі. Далі, в міру того, як розширювався конус кратера, з'явилися Фомальгаут із сузір'я Риби, Зоряний Трикутник, і нарешті майже над антарктичним полюсом засяяв Південний Хрест, який у Південній півкулі грає ту саму роль провідної зірки, що й Полярна зірка — в Північній півкулі.

Близько восьмої вечора Сайрес Сміт і Герберт ступили на вершину вулкана, що

увінчував гору.

У ту хвилину запанувала темрява: видно було не далі як за дві милі. Чи ця невідома земля з усіх боків оточена морем, а чи на заході прилягає до якогось материка з узбережжям, що входить до Тихого океану? На це питання поки що неможливо було відповісти. На заході смуга хмар, які чітко вимальовувалися на обрії, робила темряву ще густішою, і перед очима небо й вода зливалися в темне коло.

Але в одній точці несподівано замерехтіло невиразне світло, що повільно опускалося вниз у міру того, як хмари піднімалися до середини неба.

То був тонкий серп місяця, який от-от мав зайти за виднокруг. Проте його світла стало, щоб чітко вималювалась лінія обрію, від якої вже відірвалася хмара, і щоб інженер устиг помітити, як на мить забриніла місячна доріжка на водній рівнині.

Сайрес Сміт ухопив хлопця за руку, і в ту мить, коли серп місяця поринав у океанські хвилі, низьким голосом вигукнув:

— Острів! [79]

РОЗДІЛ XI

На вершині згаслого вулкана. — Всередині кратера.— Навколо — море.— Ніде не видно ні купки землі.— Узбережжя з висоти пташиного польоту.— Гідрографія й орографія.— Чи заселений людьми острів? — Хрещення бухт, заток, мисів, річок і т. ін.— Острів Лінкольна.

Через півгодини Сайрес Сміт і Герберт повернулися на стоянку. Інженер сказав своїм супутникам лише те, що земля, на яку їх закинув випадок, — великий острів, і що завтра треба буде все обміркувати. Потім кожен, як міг, улаштувався, аби переспати цю тиху ніч під прикриттям базальтової скелі на висоті двох тисяч п'ятисот футів над рівнем моря, і остров'яни поснули глибоким сном. — На другий день, 30 березня, після дуже скромного сніданку, що складався тільки з трагопана, засмаженого на рожні, інженер захотів ще раз піднятися на вершину вулкана, аби уважніше оглянути невідомий острів, де він із товаришами, можливо, лишиться ув'язненим на все життя, якщо цей острів розміщений на великій відстані від будь-якої іншої землі чи морських шляхів, по яких ходять кораблі, відвідуючи тихоокеанські архіпелаги. Цього разу інженерові супутники вирушили в нову експедицію слідом за ним. Їм також хотілося побачити із височини острів, від щедрот якого залежатиме задоволення всіх їхніх потреб.

Близько сьомої ранку Сайрес Сміт, Герберт, Пенкроф, Гедеон Спілет і Наб залишили свою стоянку. Здавалося, нікого не тривожило становище, в якому вони опинилися. Безумовно, всі вірили у свої сили, але тут варто зауважити, що мотиви віри в інженерових супутників і в нього самого дуже різнилися між-собою. Інженер мав віру у майбутнє, бо почував у собі силу вирвати в дикій природі все необхідне для власного життя і для життя приятелів, а вони нічого не боялися саме тому, що з ними Сайрес Сміт. І в цьому немає нічого дивного. Відтоді, як у піщці знову запалахотів вогонь, Пенкроф не впав би й на хвилину в безнадію, навіть якби вони всі опинилися на голій скелі, аби лиш поруч з ними був інженер.

— Велика важниця! — мовив він. — Ми втекли з Річ-монда, не питаючи властей! А який чорт завадить нам рано чи пізно залишити місце, де нас ніхто не стереже?!

Сайрес Сміт повів супутників тією самою дорогою, що й напередодні. Обігнувши конус вулкана по плато, вони добралися [80] до горловини величезного розлому. Стояла чудова погода. В безхмарне небо піднімалось ясне сонце і заливало промінням увесь східний схил гори.

Нарешті вони підійшли до кратера. Він здавався саме таким, яким невиразно бачив його Сайрес Сміт у темряві: тобто воронкою, що розширювалася догори, здіймаючись на тисячу футів над плато, де вони перебували. Від нижньої розколини схилом гори зміїлися широкі й грубі закам'янілі потоки лави, а брили вивергнутих вулканічних порід усіяли всю північну частину острова. Внутрішні схили кратера розходилися під кутом не більш як тридцять п'ять — сорок градусів, і підніматися по них було неважко. На них zostалися помітні дуже давні сліди лави, яка, напевне, вивергалася ще через конус кратера, тому що бокова розколина не відкрила їй нового виходу.

Що ж до внутрішнього каналу, який ішов від кратера до надр землі, то його глибину годі було осягнути оком — він губився в темряві. Та безсумнівною залишалася та обставина, що цей вулкан давно згас.

До восьмої ранку Сайрес Сміт і його супутники піднялися на вершину кратера — конічний горб, що стримів із північного боку вулкана.

— Море! Скрізь навколо море! — в один голос вигукнули супутники, ніби не могли стримати слів, які значили, що вони опинилися на острові.

Справді навколо стелився безмежний морський простір! Можливо, вдруге піднімаючись на вершину кратера вулкана, Сайрес Сміт хоч трохи сподівався виявити берег чи сусідній острів, якого він не міг помітити напередодні через темряву. Та аж до обрію, тобто на відстань п'ятдесяти миль навколо, нічогосінько не було видно. Жодного клаптика землі! Жодного вітрила! Лише безмежний простір океану, серед якого загубився їхній острів!

Мов остовпівши, інженер і його супутники кілька хвилин стояли мовчки, тільки нишпорячи поглядом по поверхні океану. Їхні очі пильно вдивлялися в океанську далину, шукаючи хоч цяточку на обрії. Проте навіть Пенкроф, що мав надзвичайно гострий зір, нічого не побачив, а немає сумніву в тому, що якби хоч смужечка землі мріла на обрії навіть у вигляді ледь помітного туману, то моряк, звичайно, побачив би її, бо природа наділила його справжніми телескопами, що світилися з-під густих брів.

Від океану вони перевели очі на острів, котрий стелився вусібіч у них під ногами, і перше запитання прозвучало з уст Гедеона Спілета: [81]

— А які приблизно розміри цього острова?

Серед безмежжя океану великим острів справді не здавався.

На хвилину Сайрес Сміт замислився, уважно подивився на його обриси, взяв до уваги висоту гори, де всі вони стояли, і відповів:

— Друзі, я думаю, не помилюся, коли скажу, що побережжя острова тягнеться на добру сотню миль.

— А площа?..

— Важко сказати, — мовив інженер. — Надто примхливо він порізаний.

Сайрес Сміт не помилявся: за величиною острів не поступався перед Мальтою або островом Закінфом у Середземномор'ї, але відрізнявся від них більш неправильною формою, мав менше мисів, стрілок, кіс, заток і бухт. Його дивні обриси вражали, і, коли за інженеровою порадою Ге-деон Спілет накидав на папері острівні контури, усім здалося, що він скидається на якусь фантастичну тварину, на крилоноге чудовисько, яке заснуло на поверхні океану.

Тут і справді не завадить ознайомити шановних читачів з обрисами острова, що їх і швидко, й досить точно накреслив на папері журналіст.

Східна частина узбережжя, на яку пошкоджений аеростат викинув групку людей, скидалась на широку бухту, обмежену з південного сходу довгим гострим мисом, прихованим від Пенкрофових очей під час його першої експедиції берегом острова. З північного сходу бухту захищали дві інші коси, а між ними врізалася вузька затока, що нагадувала пащу велетенської акули.

З північного сходу на південний захід берег виступав у море, наче сплюснутий череп хижака, а потім, неподалік від згаслого вулкана, що підносився у його центрі, здіймався невиразним пагорбом.

Далі берег тягся досить плавною кривою з півночі на південь аж до невеликої бухти, що врізалася в нього на дві третини периметра острова; за нею вигинався скелястий мис, який скидався на хвіст гігантського алігатора.

Цей хвіст утворював справжній півострів, витягнутий більше ніж на тридцять миль у море, якщо міряти від південно-східного згаданого вже мису, і плавно заокруглювався, утворюючи широку затоку — незахищений, відкритий рейд, який доповнював химерний візерунок острова.

У своєму найвужчому місці — між Комином і бухтою на західному березі, що лежала якраз навпроти їхнього тимчасового житла, — острів був завширшки близько десяти [82] миль, а в найширшому — від північно-східного мису, схожого на акулячу щелепу, до вузького хвостовидного мису на південному заході — не менше тридцяти миль. Що ж до поверхні острова, то вона була досить-таки різноманітною: весь південь острова від гори до узбережжя поріс густим лісом, а північна його частина була безводна, піщана й гола. Між вулканом і східним берегом Сайрес Сміт та його супутники, на своє здивування, побачили озеро, обрамлене зеленню густих дерев. Вони й гадки не мали про його існування. З вишини здавалося, що озеро лежить на одному рівні з морем, але, подумавши, інженер пояснив своїм супутникам, що воно перебуває футів на триста вище, бо водоймищем для нього служить западина плоскогір'я, що є не чим іншим, як продовженням гранітного берегового пасма.

— То це прісноводне озеро? — запитав Пенкроф.

— Звичайно, — відповів інженер. — Його напевне живлять гірські джерела.

— А он у нього впадає річечка, — вигукнув Герберт, показуючи на вузький потік, витоки якого, мабуть, починалися у західних відрігах хребта.

— Ай справді, — зауважив Сайрес Сміт. — А раз ця річечка впадає в озеро, то, очевидно, там, з боку моря, є стік води, через який її надлишок витікає з озера. Ми в цьому переконаємося на зворотному шляху.

Цей звивистий потічок і вже досліджена річка, очевидно, і являли собою всю річкову систему острова, принаймні ту, яка відкривалася зору мандрівників. Проте не виключалося, що в хащах дерев, які вкривали густим лісом дві третини острова, до моря текли й інші струмочки та річечки. Це навіть видавалося ймовірним, адже лісиста частина острова на вигляд була дуже родючою й багатою на чудові зразки флори помірного поясу. Що ж до північного боку острова, то там не було помітно ніяких потоків. Можливо, вони траплялися лише в болотистій північно-східній його частині, а решта була вкрита дюнами, пісками й камінням — безплідною, дикою місцевістю, яка становила різкий контраст із розкішною природою на більшій частині острова.

Вулкан, що здіймався не в центрі острова, а ближче до північно західного узбережжя, ніби ділив його на дві нерівні зони. На південному заході, на півдні та південному сході нижні прискалки відрогів гірського хребта зовсім зникали під зеленим шатром лісів. Зате на півночі простежувались усі їхні розгалуження, аж поки ті розчинялися у піщаних [83] рівнинах. Якраз із того боку проклала собі шлях лава, що вивергалася з вулкана, і широкі крем'яні шляхи, де пролягали її русла, тяглися аж до вузького мису, який виступав у море на північному сході острова й утворював затоку.

Цілу годину залишався Сайрес Сміт зі своїми супутниками на вершині гори. Острів розгортався у них перед очима, мов рельєфна різнобарвна карта, зелена там, де росли дерева, ліс, жовтувата, де розкинулися піски, і з голубими морем, озером та річечками. Вони охоплювали поглядом весь обшир краєвиду, і для їхнього зору залишилися 'непроникні лише зелені хащі, глибинь тінявих долин та глибокі ущелини, вириті природою біля підніжжя гори-вулкана.

Лишалось розв'язати одне чи не найважливіше питання, що згодом справить дивовижний вплив на всю майбутню долю потерпілих.

Чи є на острові ще якісь люди?

На висловлене журналістом запитання після нещодавно здійсненого огляду всього острова, здавалось, уже можна сказати рішуче "ні".

Ніде не помічалось слідів праці людських рук. Ані сільця з таких-сяких хатинок, ані окремих хижок чи рибальських сіток на морському узбережжі. Так само ніде не вився у повітря бодай легенький димок, що свідчив би про життя на острові інших людей. Щоправда, довга, схожа на хвіст алігатора, кінцівка острова, витягнута на південний схід, ледь мріла миль за тридцять від спостерігачів, і там навіть Пенкроф із його соколиними очима не міг би розрізнити людського житла. Неможливо було також підняти зелену запону, що вкривала три чверті острова, і подивитися, чи не сховалось якесь селище в густому лісі. Але, як правило, остров'яни, що населяють вузькі клаптики землі, котрі неначе виринули з тихоокеанських хвиль, переважно селяться поблизу берега, а тут усе узбережжя здавалось зовсім безлюдним.

Отож до повного дослідження острів міг вважатися безлюдним.

Та, може, сюди навідувалися, бодай зрідка, аборигени із сусідніх островів? На це питання важко було відповісти. На п'ятдесят миль довкола не виднілося ніякої землі. Проте п'ятдесят миль не складно подолати в малайських прао чи у великих полінезійських пірогах. Усе залежало від розташування острова, від того, чи він загубився серед тихоокеанських просторів, чи, навпаки, перебуває неподалік [84] від заселених архіпелагів. Чи ж пощастить Сайресові Сміту, не маючи інструментів, визначити широту й довготу острова? Складна то буде справа... А оскільки нічого ще це відомо, то не завадило б підстрахуватися на випадок наскоку сусідів-aborигенів.

Загальне знайомство з островом було завершено, визначено його конфігурацію і рельєф, гідрографію й орографію, обраховано площу. Журналіст накреслив на аркушику паперу план розташування лісів і долин. Лишалось тільки спуститися схилом гори та обстежити острів з погляду його мінеральних багатств, рослинного і тваринного світу.

Та перш ніж подати супутникам сигнал вирушати в дорогу, Сайрес Сміт спокійно й поважно сказав:

— Ось, друзі мої, вузька смужка землі, на яку закинула нас рука Всевишнього. Тут доведеться нам жити, можливо, тривалий час. Може трапитись також, що нам неждано прийдуть на підмогу, якщо випадково поблизу пропливатиме якийсь корабель... Кажу "випадково", бо острів цей незначний, він не має навіть природної гавані, придатної для стоянки суден, і, побоююсь, лежить поза звичними морськими шляхами, тобто набагато південніше шляхів, якими ходять кораблі до тихоокеанських архіпелагів, і далеко північніше курсу тих суден, які ходять до Австралії, огинаючи мис Горн. Я не хочу нічого від вас приховувати...

— І добре робите, дорогий Сайресе, — жваво відповів журналіст. — Ви маєте справу з чоловіками. Вам вірять, і ви завжди можете сподіватися на нашу підтримку. Чи не так, друзі?

— Я виконуватиму всі ваші розпорядження, пане Сайресе! — запевнив Герберт, ухопивши інженерову руку.

— Мій пане, я завжди піду за вами в огонь і в воду! — вигукнув Наб.

— Що ж до мене, — мовив моряк, то хай мене грім поб'є, коли я ухилитимусь від роботи, і, якщо хочете, пане Сміт, ми влаштуємо на цьому острові нашу маленьку Америку! Ми тут набудуємо мостів, прокладемо залізниці, встановимо телеграфні лінії, і якогось чудового дня, коли він стане невпізнаним, упорядкованим, культурним, подаруємо його уряду Сполучених Штатів! Я прошу вас тільки про одне.

— Про що? — запитав журналіст.

— Вважати себе не нещасними потерпшими, а коселен-цями, що прибули сюди, аби обжити нову землю!

Сайрес Сміт, не втримавшись, усміхнувся, і таким чином схвалив морякову пропозицію. Потім подякував товаришам [86] і додав, що розраховує на їхню активну підтримку та на поміч Наба.

— Гарзд! У дорогу! До Комина! — вигукнув Пенкроф.

— Хвилинку, друзі, — зупинив їх інженер. — Як на мене, то треба було б дати наймення й острову, і кожному мису, і косі, й річкам, які тут бачимо.

— Чудово! — підтримав журналіст. — У майбутньому це полегшить справу, коли доведеться вести мову про якусь місцевість на острові.

— Слушно, — згодився моряк. — Найзручніше, коли можеш сказати, куди і звідки йдеш. До того ж тоді здаватиметься, що живеш у пристойному місці.

— Наприклад, у Комині, — сказав Герберт.

— Саме так, — відповів Пенкроф. — Дуже підходяща назва і якимось сама собою спала мені на думку. То як, залишимо за нашою першою стоянкою назву "Комин", пане Сміте?

— А чому б і ні, Пенкрофе, коли ви так її вже охрестили.

— Домовилися. Що ж до решти, то це також не важко, — повів далі моряк, захопившись грою. — Чи не взяти нам такі назви, як у книжці про Робінзона, яку не раз почитував мені Герберт? Чим не назви: "бухта Провидіння", "коса Кашалотів", "мис Несправджених Надій"!

— А ще краще назвати затоки й миси іменами Сміта, Спілета, Наба!.. — додав Герберт.

— Моїм іменем! — вигукнув Наб, виширивши в усмішці білосніжні зуби.

— А чого ж? — кинув Пенкроф. — Бухта Наба. Чудово звучатиме. Або мис Гедеона...

— А як на мене, то краще давати ті назви, що траплялися на рідній землі, — відповів журналіст, — аби вони нагадували нам про Америку.

— Атож, — погодився Сайрес Сміт, — для головних пунктів, бухт, заток так і треба зробити. І я охоче на це пристаю. Он ту велику бухту на сході можна було б назвати бухтою Єдності, а ту, що на півдні, — бухтою Вашингтона; гору, на якій стоїмо, — горою Франкліна, а озеро, що відкривається нашим очам, — озером Гранта. Краще й не придумаш, друзі мої. Ці назви нам нагадуватимуть батьківщину і великих, шанованих там громадян. Що ж до річок, заток, мисів і скель, які видно з цієї гори, то краще їм давати назви, в яких відбивалися б їхні контури чи інші особливості. Тоді їх легше буде пам'ятати, і ми матимемо з цього практичну користь. Обриси острова такі незвичайні, що нам не важко придумати для них образні назви. А річки, яких [87] ми ще не бачили, але, можливо, побачимо в лісі, досліджуючи його, затоки й бухточки, які згодом виявимо, ми називатимемо в міру того, як їх будемо знаходити. Що ви, друзі, на це скажете?

Інженерові супутники одноставно схвалили його пропозицію. Острів лежав перед ними, як розгорнена карта, і лишалося тільки дати назви кожному мису, кожній затоці, пагорбу й долині. Гедеон Спілет записував назви, і незабаром було остаточно встановлено всю географічну номенклатуру острова.

Перш за все записали такі назви, запропоновані інженером: "бухта Єдності", "бухта Вашингтона", "гора Франкліна".

— Тепер, — сказав журналіст, — он той півострів, що простягся на південний захід, я пропоную назвати "Звивистим", бо він і справді нагадує вигнутий хвіст змії.

— Домовилися, — відповів, інженер.

— А зараз, — озвався Герберт, — подивіться на протилежний бік острова, на он ту затоку, що так нагадує роззявлену акулячу пащу. Назвемо її "Акулячою затокою".

— Добре придумав! — вигукнув Пенкроф. — А щоб доповнити образ, назвімо обидва миси, які захищають бухту, "мисами Щелепи".

— Але ж їх два, — зауважив журналіст.

— То й що? — не знітився Пенкроф. — Один назвемо "Північною Щелепою", а другий — "Південною Щелепою".

— І це записали, — відповів Гедеон Спілет.

— Треба ще дати назву он тому гострому мису на південному сході острова, — мовив Пенкроф.

— Тобто на самому краю бухти Єдності? — перепитав Герберт.

— "Мис Кіготь", — тієї ж миті вигукнув Наб, котрому також кортіло бути хрещеним батьком хоч частки їхніх теперішніх володінь.

І справді Наб придумав чудову назву — той мис надзвичайно скидався на потужний кіготь якогось фантастичного звіра, якого нагадував острів своїми незвичайними обрисами.

Пенкроф був у захопленні від цього веселого заняття, що давало такий простір для гри уяви, і незабаром з'явилися нові назви.

Річку, біля якої їх скинула куля аеростата і яка давала новим поселенцям питну воду, назвали "річкою Вдячності" — на знак щирої вдячності Провидінню. [88]

Острівцю, на який вперше ступила їхня нога після повітряної катастрофа, дали назву "острів Порятунку".

Плоскогір'я, що вінчало високу гранітну стіну над Комином і давало змогу охопити зором усю широку бухту, назвали "плоскогір'ям Широкий Обрій".

І, нарешті, масив непрохідних лісових хащів, що вкривали півострів Звивистий, назвали "лісами Далекого Заходу".

Усім доступним погляду пунктам і розвіданій частиш острова було дано назви і вирішено, що їхній список поповнюватимуть у міру того, як з'являтимуться нові відкриття.

Місцезнаходження острова щодо різних країв світу інженер визначив приблизно, за сонцем, і виявилось, що бухта Єдності й плоскогір'я Широкий Обрій лежать на сході. Але Сайрес Сміт мав намір наступного дня замітити точний час сходу і заходу сонця, його місцезнаходження в небі на середині шляху від сходу до заходу і розраховував точно визначити, де північний бік острова, бо в Південній півкулі в момент свого перебування в зеніті (тобто ополудні) сонце стоїть на півночі, а не на півдні, на відміну від того, що ми спостерігаємо в Північній півкулі.

Отож цю справу було завершено, і новоявленим остров'янам лишалося тільки спуститися з гори Франкліна і повернутися до свого Комина, як раптом Пенкроф вигукнув:

— Ну й телепні ж ми!

— Чому? — запитав Гедеон Спілет, закривши записника і підвівшись, щоб іти.

— А наш острів? Його ж то ми забули назвати! Герберт уже розтулив було рота, аби запропонувати

назвати острів на честь Сайреса Сміта, що, безумовно, бурхливо підтримали б усі супутники, коли інженер просто сказав:

— Назвімо його, друзі, іменем великого громадянина, котрий бореться зараз за єдність американської республіки! Хай він називається "острів Лінкольна"!

У відповідь на інженерові слова з трьох чоловічих грудей вихопилось могутнє "слава!".

Того вечора нові поселенці, полягавши спати, довго ще згадували далеку вітчизну, жахливу війну, через яку лилася кров на рідній землі; вони й на хвилину не сумнівалися в перемозі над Півднем, у тому, що справедлива справа Північних Штатів, завдяки таким людям, як Грант і Лінкольн, неодмінно візьме гору. [89]

Усе це відбувалося 30 березня 1865 року, і воля ще нічого не знали про те, що через шістнадцять днів у Вашингтоні станеться страшний злочин: у страсну п'ятницю Авраам Лінкольн упаде, скошений кулею якогось фанатика.

РОЗДІЛ XII

Перевірні годинників. — Пенкроф задоволений. — Підозрілий дим. — Червоний струмок. — Флора острова Лінкольна. — Фауна. — Гірські фазани. — Полювання на кенгуру. — Агуті. — Озеро Гранта. — Повернення до Комина.

Поселенці острова Лінкольна окинули прощальним поглядом усю місцевість, обійшли кратер по його вузькому пружку і за півгодини спустилися на плато першого конуса, де ночували минулої ночі.

Пенкроф висловив думку, що пора вже й поснідати, і з цього приводу Сайрес Сміт і журналіст вирішили звірити годинники.

Ми знаємо, що годинник Гедеона Спілета не був пошкоджений морською водою, бо його власника першим викинуло на берег, де він був недосяжним для хвиль. Той годинник мав один із найдосконаліших механізмів і був справжнім кишеньковим хронометром, а Гедеон Спілет ніколи не забував щодня старанно накрутити його.

Що ж до інженерового годинника, то він, звичайно, спинився, коли Сайрес Сміт лежав серед дюн.

Тепер інженер накрутив його знову і, визначивши за сонцем, що час наближається до дев'ятої ранку, відповідно перевів стрілку годинника.

Гедеон Спілет уже намірявся і собі перевести годинника, коли інженер, зупинивши його жестом руки, сказав:

— Ні, дорогий Спілете, почекайте. У вас на годиннику річмондський час, чи не так?

— Так, Сайресе!

— Отже, він відрегульований за меридіаном того міста, тобто, можна сказати, майже за меридіаном Вашингтона.

— Саме так.

— От і добре, не переводьте стрілок. Регулярно накручуйте годинник, але не

торкайтеся стрілок! Це нам може пригодиться.

"Навіщо?" — подумав моряк.

За сніданком усі добре поїли, не лишивши в запасі ні [90] дичини, ні горішків. Проте Пенкрофа це нітрохи не турбувало: харчі знайдуть дорогою! Топ, якому малувато дісталось, напевне підніме в гущавині лісу якусь дичину. Крім того, моряк уже намислив собі попросити інженера, щоб той приготував порох та змайстрував одну-дві мисливські рушниці — на його думку, для інженера то справжня абищиця.

Покидаючи плато, Сайрес Сміт запропонував супутникам повернутись до Комина іншим шляхом. Він хотів зблизька роздивитися озеро Гранта, чудово обрамлене кронами дерев. Експедиція стала спускатися гребенем одного із відрогів, між якими, напевне, й зароджувалися витoki річки, що живила озеро. Тепер, розмовляючи, колоністи вживали спільно придумані назви, і це на диво полегшувало обмін думками про острів. Герберт і Пенкроф — один ще майже дитина, а другий — по-дитячому безпосередній, — не могли цим натішитися, і моряк, широко ступаючи, казав хлопцеві:

— Ти дивись, Герберте, як чудово! Тепер, синку, вже не загубишся: чи підемо повз озеро Гранта, чи через ліси Далекого Заходу до річки Вдячності, все одно вийдемо до плоскогір'я Широкий Обрій, а отже, й до бухти Єдності!

Супутники домовилися не йти щільною групою, але й не надто розпорошуватися. В густих лісах острова напевне водяться хижі звірі, і обачливість вимагала не втрачати пильності. Попереду йшли переважно троє: Пенкроф, Герберт і Наб, а перед ними біг Топ, заглядаючи у всі закутки. Інженер і журналіст ішли поруч, Гедеон Спілет тримав наготові записника, аби невідкладно занотувати будь-яку помітну подію, а мовчазний інженер часом відходив убік лише для того, щоб підібрати якийсь мінерал або гілку, і мовчки клав їх у кишеню.

— Що він у чорта весь час підбирає? — бурмотів Пенкроф. — Хоч скільки дивлюся, не бачу нічого вартого, аби за ним нахилитися!

До десятої ранку групка супутників спустилася з останніх найнижчих схилів гори Франкліна. Під горою поки що траплялися лише кущі та зрідка поодинокі дерева. Колоністи йшли жовтуватою, ніби випаленою долиною, що простяглася майже на милю від гори до узлісся. На нерівній горбкуватій землі то тут, то там траплялися величезні уламки базальту, для охолодження яких у земній корі за теорією Бішофа знадобилося близько трьохсот п'ятдесяти мільйонів років. Проте тут не спостерігалось слідів лави — очевидно, вона стікала колись по північних схилах гори. [91]

Сарес Сміт уже думав, що вони без пригод дійдуть до річки, яка текла, за його розрахунками, між деревами край долини, коли раптом побачив, що Герберт, який ішов попереду, біжить назад, а Наб і моряк заховалися за скелями.

— Що сталося, синку? — запитав Гедеон Спілет.

— Дим! — відповів захеканий Герберт. — Кроків за сто ми побачили поміж скелями дим.

— Невже тут є люди? — вигукнув журналіст.

— Не показуймося їм, поки не дізнаємося, з ким маємо справу, — відповів йому

Сайрес Сміт. —Якщо на острові є ту земці, то, як на мене, зустріч із ними скоріш небезпечна, ніж бажана. Де Топ?

— Топ десь попереду.

— Він не гавкав?

— Ні.

— Дивно. Та все ж спробуймо його погукати.

За кілька хвилин інженер, Гедеон Спілет і Герберт приєдналися до Наба й моряка і так само сховалися за базальтовими валунами.

Звідти вони ясно бачили, як у повітря в'ється жовтуватий дуже характерний дим.

Топів хазяїн тихеньким посвистом підкликав собаку, зробив знак супутникам почекаати і тихо прослизнув поміж скелями.

Стривожені колоністи, завмерши, чекали наслідків розвідки, а почувши гучний оклик Сайреса Сміта, прожогом кинулися слідом за інженером. За хвилину вони були поруч із ним і спочатку аж відсахнулися від задушливого запаху, що стояв у повітрі.

За цим запахом Сайрес Сміт відразу здогадався, звідки йде дим, який спершу небезпідставно стривожив його.

— Цей дим, — сказав він, — а точніше, ці випари, породила сама природа. Тут звичайнісіньке сірчане джерело; воно допоможе нам лікувати застуджене горло.

— Чудово! — вигукнув Пенкроф. — Шкода тільки, що в мене зараз немає нежитю!

Колоністи попростували туди, звідки здіймався дим, і побачили велике сірчане джерело, що бігло між валунами; його води, поглинаючи кисень із повітря, виділяли їдкий запах сірчаної кислоти.

Сайрес Сміт опустив у джерело руку і виявив, що вода масляниста на дотик. Покуштувавши її, він сказав, що вона має солодкуватий присмак, а її температура, на його думку, сягає дев'яноста п'яти градусів за Фаренгейтом (35 градусів за стоградусною шкалою). Коли Герберт запитав, чому він так вирішив, інженер відповів: [92]

— Все дуже просто, синку: опустивши руку у воду, я не відчув ні холоду, ні тепла. Отже, вона має температуру людського тіла, а та сягає близько дев'яноста п'яти градусів за Фаренгейтом.

Оскільки сірчане джерело поки що не мало для них ніякої практичної користі, колоністи попрямували до густого узлісся, що здіймалося за кількасот кроків.

Там, як вони й передбачали, серед високих берегів червонозему, що свідчило про наявність у ньому окису заліза, стрімко біг прозорий струмок. За кольором берегів колоністи, не вагаючись, назвали його "Червоний струмок".

Це й справді був глибокий прозорий струмок, що мав витoki у горах. То рівнинною дрімотною річкою, то бурхливим гірським потоком, то мирно протікаючи по піщаному дну, то з сердитим гуркотом стрибаючи по скелястих порогах і спадаючи водоспадом, долав він свій шлях до озера. Довжину він мав близько півтори милі, а ширину — де тридцять, а де сорок футинг. Струмок був прісноводний, а це мало означати, що прісна вода і в самому озері. Ця обставина була б дуже до речі, якби на острові знайшовся

притулок, зручніший за Комин.

Дерева, в затінку яких струмок вився кількасот футів, переважно належали до порід, поширених у помірній смузі Австралії і Тасманії, й відрізнялися від тих хвойних дерев, що росли в уже дослідженій частині острова за кілька миль від плоскогір'я Широкий Обрій. Тієї пори року, тобто на початку осені, — у Південній півкулі квітень відповідає нашому жовтню, — вони ще не скинули листя. Найбільше тут росло казуарин та евкаліптів, деякі з них, напевне, навесні давали солодку манну, подібну до манни Близького Сходу. Серед галяв здіймалося по кілька могутніх австралійських кедрів, навколо росла буйна трава, яку в Австралії називають туссок, але кокосові пальми, що ними всіяні тихоокеанські архіпелаги, ще ніде не зустрічалися — певне, широта острова була віддалена від тропіків.

— От шкода, — бідкався Герберт, — що тут немає таких навдивовижу корисних дерев! А горіхи в них які!..

Зате в лісі водилося безліч птахів, що вільно пурхали між гілок евкаліптів і казуарин, — їхньому лету не заважала рідкувата зелень тих дерев. Чорні, білі й сірі какаду, розцяцьковані усіма барвами папуги, ясно-зелені корольки з червоним чубчиком, блакитні лорі аж мерехтіли веселковим оперенням, літаючи й оглушливо щебечучи серед дерев. [93]

Несподівано в зелених хащах почулися незбагненні незграйні звуки: звідти долинали то дзвінке щебетання, то наче звіряче гарчання, то ніби людське плямкання. Наб і Герберт, забувши про найменшу обережність, кинулися до кущів. На щастя, там не виявилось ні хижих звірів, ні небезпечних туземців, а лише півдюжини співочих глузливих пташок, пересмішників, або, як їх ще називають, гірських фазанів. Кілька влучних ударів палицями урвали пташиний концерт і дали колоністам чудову дичину на вечерю.

Герберт зауважив також красунь-горлиць із бронзовим пір'ям — одні з них пишалися яскравим чубчиком, інші — зеленим комірцем, як їхні родичі з берегів Маккуорі, але ці птахи й близько не підпускали мисливців, так само, як ворони й сороки, що зграями здіймалися у небо. Пальнувши з рушниці дрібним шротом, можна було б настріляти їх цілі купи, але поки що в наших мисливців тільки й зброї було, що каміння, а замість списів грубі необтесані кийки — з ними багато не вполюєш.

Безпорадність мисливців ще яскравіше виявилася тоді, коли повз них майнула зграя четвероногих, що одним стрибком долали футів по тридцять; ті досі небачені летючі ссавці мчали так швидко і стрибали так високо над чагарниками, що здавалося, ніби вони, як білки, перестрибують із дерева на дерево.

— Кенгуру! — помітивши їх, крикнув Герберт.

— А їх їдять? — запитав Пенкроф.

— Протушковані на тихому вогні, вони смачніші за яку завгодно дичину! — запевнив його журналіст.

Не встиг Гедеон Спілет договорити, як збуджений його словами моряк, а за ним Герберт і Наб кинулися навздогін за кенгуру — І марно Сайрес Сміт гукав, намагаючись

їх зупинити. Так само, як марна була спроба його супутників наздогнати спритних гнучких тварин, що відскакували від землі, наче м'ячики. За п'ять хвилин відчайдушно гонитви мисливцям забило дух, а кенгуру зникли в чагарях.

Топ спостигла така сама невдача, як і його хазяїв.

— Пане Сайресе, — сказав Пенкроф, коли інженер із журналістом підійшли до невдах-мисливців, — пане Сайресе, от бачите, як треба зробити нам рушниці. Як ви гадаєте, чи це можливо?

— Можна спробувати, — відповів Сайрес Сміт, — але спочатку наробимо луків та стріл, і я не сумніваюся: ви навчитеся орудувати ними не гірше, ніж австралійські мисливці. [94]

— Луки й стріли? — закопилів губи Пенкроф. — То дитячі забавки.

— Не гордуйте ними, друже, — мовив журналіст. — За століття війн із луками й стрілами на земній кулі пролилися ріки крові. Порох — ще порівняно недавній винахід, а війни тривають відтоді, як існує рід людський, на превеликий жаль.

— Ай справді, пане Спілете, — вибачливо сказав моряк, — я завжди вихоплююся, як Пилип із конопель. Пробачте мені, безголовому!

Тим часом Герберт, у полоні найулюбленішої з наук, природознавства, знову повів мову про кенгуру:

— Зрештою, ми зіткнулися із тими кенгуру, котрих найважче спіймати, — велетенськими довгошерстими кенгуру. А якщо я не помиляюся, є ще чорні й руді кенгуру, є гірські кенгуру і кенгуру-щури, яких спіймати набагато легше. Є добра дюжина порід оцих тварин...

— Герберте, — повчально сказав моряк, — для мене є тільки одна порода кенгуру: смажені кенгуру, і нам якраз їх бракуватиме сьогодні на вечерю.

Важко було втриматися від посмішки, почувши цю нову Пенкрофову "наукову" класифікацію. Бравий моряк нітрохи не приховував розчарування, що доведеться вечеряти самими пересмішниками, але доля ще раз змилостивилася до нього.

Справді, Топ, відчуваючи, що тут зачеплено і його інтереси, все нюшкував та шастав по кущах, а його нюх через нестерпний голод ще дужче загострився. Цілком можливо, що коли б яке-небудь звіря потрапило йому на зуби, мисливцям він не залишив би й кісточок; ото ж собака полював задля самого себе. Проте Наб не спускав із нього очей і мав, звісно, слухність.

Близько третьої дня Топ зник у заростях чагарників, і незабаром глухе гарчання засвідчило, що він зчепився з якоюсь твариною.

Наб кинувся за ним і побачив, що собака пожирає якесь четвероноге створіння — секунд за десять ніхто вже не довідався б, яке, бо воно було б у Топовому шлунку. На щастя, Топ натрапив на цілий виводок, задушив уже трьох гризунів — як з'ясувалося, то були гризуни, — і двоє з них лежало неподалік.

Наб, торжествуючи, вернувся, тримаючи в руках двох гризунів, кожен з яких був більший за зайця. Вони мали жовту шкіру в зелених цятках та коротенькі ледь помітні хвостики. [95]

Колоністи, будучи американцями, не вагаючись знайшли для них найбільш підходящу назву: мараси — в Америці т# був один із різновидів агуті, але трохи більший за їхніх тропічних родичів. Мараси — справжні американські кролики з довгими вухами і п'ятьма корінними зубами з кожного боку щелепи — саме цим вони й відрізняються від агуті.

— Ура! — закричав Пенкроф. — Смаженина прибула! От тепер можна й додому вертатися!

Незабаром колоністи знову вирушили в дорогу. Вони й далі йшли берегом Червоного струмка, що ніс прозорі чисті води під навислим сплетінням віт казуарин, банксій і велетенських каучукових дерев. Невимовної краси рослини з родини лілійних здіймалися на двадцять футів. Інші, незнайомі юному натуралістові деревовидні чагарники, схилялися над струмком, що дзюрчав під зеленим склепінням.

Через якийсь час русло струмка помітно поширшало, і Сайрес Сміт уже схильний був думати, що невдовзі вони вийдуть до його гирла. І справді, ледь колоністи вибралися з лісових хащів, порослих красенями деревами, як у них перед очима постало гирло Червоного струмка.

Дослідники опинилися на західному березі озера Гранта. На нього таки варто було подивитися! Водне дзеркало в береговому околі завдовжки близько семи миль і площею акрів двісті п'ятдесят (8) спочивало, обрамлене зеленим вінком різноманітних дерев. На сході крізь подекуди мальовничо відхилену зелену запону виблискував морський обрій. На цьому маленькому Онтарію не злічити було водоплавних птахів. За кількасот футів від південного краю водоймища з води здіймалася скеля, замінюючи собою тисячу островів, якими й славиться однойменне озеро в Америці. Тут жили колонією безліч пар зимородків-рибалок. Поважно, нерухомо стоячи на якому-небудь прибережному камені вони чатували, коли близько до поверхні підпливе риба, потім, пронизливо скрикуючи, кидалися у воду і, пірнувши, за мить виринали зі здобиччю в дзьобі. Далі, на берегах і на острівці, переважно ходили дикі качки, пелікани, водяні курочки, червоноголівки, бджолоїдки, котрих природа наділяла язичком, що нагадує пензлика, два-три представники лірохвостів, надзвичайно гарних птахів, хвостове оперення яких за формою нагадує ліру.

Вода в озері виявилася прісною, прозорою, ледь синюватою, а судячи з бульбашок та сплесків, від яких, перетинаючись, по поверхні розходились водяні кола, в озері водилося багато риби.

(8) Близько 200 гектарів. (Прам. автора.)

— Ай справді красиве озеро! — захоплено сказав Спілет. — Отут оселитися б!

— Оселимось, — без зайвих слів відповів Сайрес Сміт. Аби повернутися до Комина найкоротшим шляхом,

колоністи пішли до південного кінця озера, де береги сходилися під кутом. Не без труднощів прокладаючи собі дорогу серед чагарників і лісових хащів, яких ніколи не торкалася людська рука, вони рушили далі до узбережжя, тримаючи напрямок таким чином, щоб підійти до плоскогір'я Широкий Обрій з північного боку. Так вони пройшли

зо дві милі, і, коли розступилася остання стіна дерев, перед ними постало плоскогір'я з густим зеленим килимом трав, а трохи далі — безкрає море.

Тепер, щоб повернутися до Комина, досить було, пройшовши з милю, навскоси перетнути це плоскогір'я і спуститися його схилом до коліна річки Вдячності. Але інженерові хотілося знати, де і як витікають з озера надлишкові води, і тому дослідники пройшли під деревами ще півтори милі на північ. І справді було цілком імовірно, що десь існував стік, можливо, вода збігала через розколину в гранітній стіні. Адже озеро являло собою величезну кам'яну западину, потроху наповнювану водою з струмка, а й надлишок мусив десь витікати, спадаючи водоспадом у море. А якщо так, то інженер розмірковував, чи не пощастить використати силу падіння води, що досі втрачалася марно, не приносячи жодної користі. Отож, піднявшись на плоскогір'я, вони пішли далі понад берегом озера Гранта, пройшли ще милю, але, попри всі сподівання Сайреса Сміта, так і не виявили стоку води, який все ж таки мусив десь бути.

На той час було шв на п'яту пополудні. Щоб приготувати вечерю, колоністи мали повертатись до своєї домівки. Маленький загін повернувся назад і лівим берегом річки Вдячності Сайрес Сміт зі своїми супутниками дійшли нарешті до Комина. Вони розвели вогонь; Наб і Пенкроф від природи мали кулінарні здібності, один — тому, що був негром, а другий — досвідченим моряком. Отож вони швидко приготували смаженину з агуті й віддали їй належну честь.

Коли всі супутники, попоївши, вже готувались лягати спати, Сайрес Сміт витяг з кишені невеличкі камінці — зразки мінералів — і коротко пояснив: [97]

— Дивіться, друзі. Оце — залізна руда, це — пірит, це — глива, це — вапняк, а це — вугілля. Ось що дає нам тут щедра природа, це її частка у спільну працю. А завтра черга за нами.

РОЗДІЛ XIII

Що носім на собі Топ. — Виготовлення луків і стріл. — Цегельня. — Гончарна піч. — Кухонне начиння. — Перша юшка. — Полин. — Південний Хрест. — Важливе астрономічне спостереження.

— Пане Сайресе, то з чого ж ми почнемо? — запитав на другий день уранці Пенкроф.

Із самого початку, — відповів Сайрес Сміт.

І справді, колоністи мусили братися за все "із самого початку". їм бракувало найнеобхіднішого для виготовлення вкрай потрібного знаряддя та начиння; не мали вони змоги брати приклад із природи, в якій вдосталь часу, і тому вона не квапиться й не розтрачує марно сили. А їм, що не кажи, вкрай бракувало часу; борючись за існування, вони повинні були невідкладно виготовити безліч різних речей, і якщо й не винаходити їх, то принаймні поробити власними руками. Поки Що залізо й сталь були для них не більше ніж мінералом, гончарні вироби — сирою глиною, а для пошиття білизни й одягу треба було ще знайти із чого їх виткати.

А втім, варто зауважити, що наші колоністи були людьми в найкращому й найвищому значенні цього слова. Інженер Сміт не міг і мріяти про розумніших,

відданіших і працюватіших товаришів. Із кожним він мав відверті й цікаві розмови, знав їхні здібності.

Гедеон Спілет, обдарований журналіст, досить усього вивчив, щоб писати й говорити про найрізноманітніші речі; його талант, знання й руки дуже здадуться при створенні колонії на острові. Він не відступить перед найважчим завданням, а будучи пристрасним мисливцем, охоче перетворить своє дотеперішнє захоплення на постійне заняття.

Герберт — славний хлопчина, неабияк освічений у природознавстві, — буде вельми корисним у спільній справі.

Наб — живе втіленням відданості. Розумний, спритний і невтомний, міцний і дужий, він до того ж розумівся на [98] ковальстві й також буде дуже корисним для острівної колонії.

Що ж до Пенкрофа, то він борознив усі моря й океани, теслював на корабельнях у Брукліні, трудився підмайстром у кравця на державних кораблях, обробляв землю й доглядав садок, приїздивши у відпустку до рідного краю, одне слово, як і будь-який моряк, — на всі руки майстер.

Справді важко було б підібрати п'ятеро чоловіків, більш спроможних боротися з підступною долею й здобути в тій боротьбі перемогу.

"Із самого початку", — сказав Сайрес Сміт, відповідаючи на запитання, з чого вони мають почати. І тим початком, про який говорив інженер, мало стати створення пристрою для переробки мінеральної сировини, що її давала природа. Відомо, яку роль у такій переробці грає висока температура. Палива — як дерева, так і кам'яного вугілля — не бракувало. Для його використання треба було тільки скласти піч.

— А нащо вона потрібна? — запитав Пенкроф.

— Щоб випалювати горшки, без яких ми не обійдемося, — відповів Сайрес Сміт.

— З чого ж ми складемо її?

— Із цегли.

— А цеглу з чого зробимо?

— Із глини. А тепер, друзі, в дорогу! Аби не надриватися, переносячи вантажі, ми влаштуємо майстерню на тому місці, де добуватимемо сировину. Наб носитиме нам харчі, а вогню для приготування їжі там буде вдосталь.

— Воно-то так, — озвався й собі журналіст, — але може статися, що ми залишимося без харчів, бо не маємо зброї для полювання.

— Ех, якби нам хоч звичайнісінький ніж! — мало не зойкнув моряк.

— І що це змінило б? — запитав Сайрес Сміт.

— "Що це змінило б?" Я швиденько зробив би лук та наробив би стріл, і ми завалили б себе дичиною!

— Так, ніж, яке-небудь лезо... — промовив інженер, ніби розмірковуючи вголос.

У цю мить Сайрес Сміт глянув на Топа, що бігав берегом моря, і його очі враз заблищали.

— Топе, сюди! — крикнув він.

Собака прибіг на поклик хазяїна. Той узяв голову пса в Руки, зняв з нього нашійника, розламав надвоє і сказав:

— Ось вам, Пенкрофе, аж два ножі!

У відповідь моряк двічі крикнув "ура". Топів нашійник було виготовлено із стрічки тонкої гартованої сталі. Досить було нагострити її об камінь, щоб одержати гостре лезо, а потім зняти шершавість уламком дрібнозернистого пісковіку. Такого каміння було скільки завгодно на піщаному березі, і через дві години колоністи мали два гострі леза, що їх зовсім не важко було вправити у міцні руків'я.

Появу першого знаряддя праці було зустрінuto із захопленням як значну перемогу. Це справді була перемога, до того ж дуже доречна.

Колоністи вирушили в дорогу. Сайрес Сміт мав намір повернутися на західний берег острова, де напередодні помітив глину, зразок якої захопив із собою. Спочатку колоністи пішли понад берегом річки Вдячності, потім перетнули плоскогір'я Широкий Обрій і, пройшовши щонайбільше п'ять миль, вийшли на галявину, що лежала за дві сотні кроків від озера Гранта.

Дорогою Герберт помітив дерево, з гілок якого індіанці в Південній Америці роблять луки. То була крехімба, дерево, що належить до родини пальмових, але не дає їстівних плодів. Вибравши довгі рівні гілки, їх зрізали, обшмульгали листя, підстругали так, щоб на кінцях вони були тонші, а посередині товщі й міцніші, й тепер лишалося тільки знайти рослину, котру вдалося б використати як тятиву. Така рослина також знайшлася; вона належить до родини мальвових і називається латиною *hibiscus heterophyllus*. Її волокна за міцністю не поступаються перед сухожиллям тварин. Отож Пенкроф мав тепер кілька досить потужних луків, до яких лише бракувало стріл. Їх, звичайно, легко було наробити з рівних міцних гілок без сучків, але як бути із наконечниками? Де взяти матеріал, здатний замінити метал, залізо? Очевидно, то непросте завдання. Та Пенкроф тішився думкою, що коли він постарається, то завершити роботу допоможе пан Випадох.

І ось колоністи добулися до того місця, яке обстежили напередодні. Грунт тут складався з рудої глини, що її використовують для випалювання цегли і черепиці, глини, цілком придатної для здійснення їхнього задуму. Труднощів із браком робочих рук у них не було. Отож їм лишалося тільки змішати глину з піском, наліпити цегли і випалити її на великому вогнищі.

Звичайно цеглу роблять, накладаючи глину у форми, але інженер мусив задовольнитися її формуванням голіруч. На цю роботу пішло два дні. Намочену водою глину місили і ногами, й руками, а потім ту глиняну масу ділили на [100] бруски однакового розміру. За дванадцять годин вправний робітник може виготовити ручним способом до десяти тисяч цеглин, а п'ятеро цеглярів з острова Лінкольна за два дні зліпили не більш як три тисячі штук і поклали їх у кілька рядів із невеличким проміжком, доки вони підсохнуть і можна буде почати їх випалювати, тобто на тричотири дні.

Другого квітня вдень Сайрес Сміт зробив спробу визначити положення острова

відносно сторін світу.

Напередодні він точно записав годину, коли сонце опустилося за обрій, враховуючи явище рефракції. А другого квітня вранці не менш точно визначив час сходу сонця. Від сходу сонця до його заходу минуло дванадцять годин двадцять чотири хвилини. Отож того дня, через шість годин і дванадцять хвилин після сходу, сонце мало пройти меридіан острова, і точка, на якій воно в ту хвилину перебуватиме в небі, вказуватиме, де північ (9).

У визначений час Сайрес відзначив ту точку в небі і, провівши подумки лінію від сонця через два дерева, які вибрав замість віх, дістав постійний меридіан для астрономічних спостережень.

Протягом двох днів, що передували випалюванню цегли, колоністи запаслися паливом: довкруг галявини пообламували гілки на деревах, визбирали весь бурелом, сушняк і хмиз під деревами. Не обійшлося, звичайної без полювання в околицях, тим паче, що Пенкроф мав тепер кілька дюжин стріл із дуже гострими наконечниками. Ті наконечники постачав їм Топ, притягти до табору дикобраза, не дуже придатного для споживання, зате цінного своїми довгими й гострими голками, якими втикано його тіло. Оті голки добре понасаджували на кінець стріл, з протилежного кінця яких приладнали оперення з пір'їн какаду, аби стріли летіли рівніше. Журналіст і Герберт незабаром виявилися на диво спритними лучниками. Отож у Комині стало вдосталь і пернатої, і чотиринової дичини: водосвинок, голубів, агуті, тетеруків тощо. Більшість із них було впольовано на лівому березі річки Вдячності, в тій частині лісу, яку назвали "ліс Жакамара", на честь того птаха, що за ним марно гналися Пенкроф і Герберт першого дня знайомства з островом.

Дичину їли свіжою, підсмаживши її на вогні, а окости водосвинок, нашпиговані ароматичними травами, закоптили на вогнищі із зелених гілок. Така їжа була дуже поживною, однак надто одноманітною — усе смаженина та смаженина! — і колоністи аж згорали від нетерпіння почути нарешті, як бульяє в горщику звичайнісінька юшка. Та не все так швидко складається, як того сподіваються: перш ніж наліпити та випалити горшки, належало скласти гончарну піч.

Справді, тієї пори року і на тій широті сонце сходить о 5 годині 53 хвилини і заходить о 6 годині 17 хвилин вечора. (Прим, автора.) [101]

Під час походів, що обмежувалися околицями цегельні, мисливці не раз помічали свіжі сліди якихось великих тварин із могутніми кігтями, але що то за тварини, визначити не могли. Отож Сайрес Сміт порадив усім бути надзвичайно обачними — цілком імовірно, що в лісі водяться хижаки, а зустріч із ними не обіцяла нічого доброго.

І не помилився. Справді одного дня Гедеон Спілет і Герберт помітили звіра, що дуже скидався на ягуара. На щастя, того разу хижак не напав на них, інакше нашим мисливцям довелося б не солодко така сутичка не обійшлася б без тяжких ран. Гедеон Спілет дав собі слово, що як тільки матиме варту поваги зброю, тобто одну з тих рушниць, що їх раз у раз вимагав Пенкроф, то оголосить нещадну війну всім острівним хижакам і не заспокоїться, аж поки очистить від них цей острів.

Кілька днів ніхто й не думав обладнувати Комин, бо інженер сподівався знайти або при потребі й збудувати більш підхоже житло. Колоністи вдовольнилися тим, що настелили на пісок у коридорах свіжу постіль із сухого моху та листя і, виснажені важкою щоденною працею, спали на ній глибоким здоровим сном.

Вони також полічили, скільки днів уже провели на острові Лінкольна після свого приземлення, і вирішили й надалі не припиняти того рахунку. П'ятого квітня, в середу, виповнилося дванадцять днів відтоді, як ураган закинув їх на це узбережжя.

Шостого квітня, на світанку, інженер зі своїми товаришами прийшов на галявину, де мав намір випалювати цеглу. Цілком природно, цю роботу вони мусили виконувати не в печах, а просто неба, точніше, нагромадження цегли мало стати велетенською піччю, де її випалювання відбувалося б саме по собі. Колоністи розіклали на землі в'язанку хмизу, а навколо в кілька ярусів поставили одну на одну висохлу цеглу, вибудувавши таким чином великий куб, у якому лишили продухвини. Ця робота тривала цілий день, і аж увечері колоністи запалили хмиз.

Тієї ночі ніхто й не подумав спати — усі стежили, аби не стихав вогонь.

Випалювання цегли тривало сорок вісім годин і завершилося [102] незаперечним успіхом. Відтепер лишалося тільки дати схолонуті розпеченому цегляному громаддю, а тим часом Наб і Пенкроф за вказівкою Сайреса Сміта, зробивши з густо переплетених гілок ноші, наносили добру купу вапняку, досить поширеної гірської породи, великі поклади якої виявились на північному березі острова. З цього каміння, що розсипалося під дією вогню, вони одержали масне негашене вапно, яке кипіло й вирувало, коли його гасили водою, і було так само чисте, як і вапно, котре одержують при випалюванні мармуру або крейди. Змішуючи напіврідкий розчин гашеного вапна з піском, що не давав йому затвердіти занадто швидко, колоністи одержували чудову цементуючу речовину.

Внаслідок тривалої напруженої праці 9 квітня інженер мав уже чимало гашеного вапна і кілька тисяч цеглин.

Після цього остров'яни, не марнуючи часу, заходилися класти піч для випалювання конче потрібних у побуті гончарних виробів. Це вдалося їм без надмірних труднощів. Через п'ять днів піч завантажили вугіллям, поклади якого просто неба інженер відкрив поблизу гирла Червоного струмка, і з її комина заввишки футів двадцять повалив дим. Галявина перетворилася на завод, і Пенкроф був майже ладен думати, що з тієї печі незабаром вийдуть усі вироби сучасної промисловості.

Тим часом колоністи заходилися ліпити й випалювати звичайний глиняний посуд, досить неоковирний на вигляд, але цілком придатний для вжитку. Сировиною служила та сама глина, до якої Сайрес Сміт додавав потроху вапна і кварцу. Таким чином вони мали справжню гончарну глину, з якої ліпили горщики й чашки, формуючи їх на камінцях належної форми, а також тарілки, миски, чани для зберігання води тощо. Всі ці вироби виходили незграбними, кособокими, але після того, як їх випалили в печі за високої температури, в Комині з'явилося конче потрібне кухонне начиння, яке на той час було не менш цінним, ніж най-вишуканіші порцелянові сервізи.

Тут варто зауважити, що Пенкроф, аби з'ясувати, чи придатна ця глиняна суміш для виготовлення люльок, виліпив їх кілька штук; люльки вийшли досить потворні, але Пенкрофу його вироби дуже сподобалися, шкода тільки, що тютюну не було. Ото жаль! Треба сказати, що для Пенкрофа це була неабияка втрата.

— Байдуже! Роздобудемо ще й тютюну, всього роздобудемо, — повторював він, сповнений непохитної віри в майбутнє. [103]

Ці роботи тривала до 15 квітня, і, зрозуміло, колоністи не марнували часу. Ставши гончарями, вони тільки гончарювали. А якби Сайресу Сміту потрібно було, щоб вони зробилися ковалями, то вони довели б, що й ковальство їм до снаги. Та наступного дня мала бути неділя, і не просто неділя, а Паска, Великдень, отож усі одностайно вирішили присвятити цей день відпочинку. Наші американці були люди набожні, ретельно дотримувалися приписів Біблії, а за теперішнього становища в їхніх серцях ще більше виросла віра в Творця всього суцього.

Отож 15 квітня надвечір вони повернулися до Комина, забравши з собою залишки посуду і лишивши погаслу піч чекати свого нового призначення. На зворотному шляху до Комина було зроблено радісне відкриття: Сайрес Сміт знайшов рослину, яка могла замінити трут. Як відомо, губчасті, бархатисті шматочки трута являють собою м'якуш грибів із родини пал тористих. Належно оброблені, ці гриби надзвичайно займисті, особливо якщо їх просочити порохом або прокип'ятити в розчині азотнокислої солі чи хлорно-кислого калію. Але досі колоністам не траплявся жоден із поліпористих грибів, не траплялися навіть зморшки, які у крайньому разі могли б також так-сяк їх замінити. Зате того дня інженер побачив рослину, що належала до родини полинових, головними підвидами яких є полин, меліса, острог ін тощо. Вирвавши жмут тієї трави, він простяг її морякові:

— Тримайте, Пенкрофе, ця травичка потішить вас. Пенкроф пильно подивився на зілля із стеблом, густо вкритим довгими шовковистими волосинками, і з білястим пухнастим листям.

— А що це, пане Сайресе? — запитав він. — О, дар Неба! Невже тютюн?

— Ні, — відповів Сайрес Сміт, — це чорнобиль, по-вче-ному — китайський полин, а нам він служитиме замість трута.

І справді, належно висушений, цей полин дає дуже займисту речовину, особливо після того, як інженер обробив її розчином азотнокислої солі калія — на острові виявилися цілі поклади цієї речовини, котра є не чим іншим, як селітрою.

Того вечора колоністи, зібравшись в центральній кімнаті Комина, споживали досить смачну і тривну вечерю. Наб приготував юшку з агуті, окіст із водосвинки, нашпигований запашними травами, і подав до нього варені корені *caladium macrorhizum*, трав'янистої рослини з родини ароїдних, [104] яка в тропічній зоні набуває деревовидної форми. Її корені мають чудовий смак, дуже поживні й нагадують портландське саго, що його подають до столу в Англії: ця страва могла певною мірою замінити хліб, якого поки що бракувало колоністам острова Лінкольна.

Повечерявши, Сайрес Сміт зі своїми товаришами пішли на берег моря подихати

перед сном свіжим повітрям. Була восьма вечора. Надходила лагідна тиха ніч. Місяць, що п'ять днів тому був уповні, ще не зійшов, але на обрії вже засріблвся м'яким блідим світлом край неба — те бліде сяйво можна було б назвати місячним світанком. У зеніті виблискували навколополярні сузір'я, серед яких найбільше вирізнявся Південний Хрест, що ним кілька днів тому милувався інженер з гори Франкліна.

Сайрес Сміт і тепер задивився на це чудове сузір'я, де зверху і знизу сяють дві зірки першої величини, ліворуч — зірка другої величини, а праворуч — зірка третьої величини.

Подумавши, він запитав хлопця:

— Герберте, сьогодні у нас п'ятнадцяте квітня?

— Так, пане Сайресе, — відповів Герберт.

— Чудово, і якщо я не помиляюсь, завтра буде один із тих чотирьох днів року, коли справжній час збігається із середнім часом, тобто завтра ополудні за годинником, (різиця може бути лише кілька секунд) сонце перетне меридіан цієї місцевості. Отож, якщо буде гарна погода, гадаю, я зможу визначити довготу острова з точністю до кількох градусів.

— Без інструментів, без секстанта? — із сумнівом у голосі запитав Гедеон Спілет.

— Авжеж, — відповів інженер. — А оскільки сьогодні безхмарна ніч, то я спробую сьогодні ж увечері визначити й нашу широту, врахувавши, як високо над обрієм стоїть Південний Хрест — сузір'я Південного полюса. Сподіваюсь, ви добре розумієте, друзі мої, що, перш ніж братися за важливі роботи і влаштовуватися тут на тривалий час, мало визнати, що наша земля — острів, треба ще, наскільки можливо, визначити, на якій він відстані від Американського чи Австралійського континентів або від головних архіпелагів Тихого океану.

Цілком слушно, — зауважив журналіст. — Замість будинку для нас, можливо, важливіше збудувати корабель, якщо раптом з'ясується, що ми перебуваємо лише за сотню миль від заселеного людьми берега.

Отож я й хочу, — повів далі Сайрес Сміт, — спробувати [105] цієї ночі визначити широту острова Лінкольна, а завтра ополудні — обчислити його довготу.

Якби інженер мав секстант — прилад, завдяки якому можна дуже точно виміряти кутові відстані за кутом віддзеркалення предметів, це завдання не викликало б жодних складнощів. Увечері за висотою полюса над обрієм, а завтра в полудень за проходженням сонця через меридіан місцевості він легко визначив би координати острова. Однак, не маючи секстанта, вони мусили чимось його замінити.

Отож Сайрес Сміт знову пішов до Коми́на. При світлі вогнища він вистругав дві пласкі лінієчки і, з'єднавши їх з одного боку, склав щось подібне до циркуля, ніжки якого можна було розсовувати і зсовувати. Скріпив він їх міцною голкою акації, гілки якої лежали в купі хмизу біля вогнища.

Змайструвавши такий прилад, інженер знову пішов на берег моря; він мав обчислити висоту полюса над обрієм, для чого треба було вибрати найчіткіший, тобто морський, обрій, а оскільки мис Кіготь затуляв південний бік обрію, Сайресові Сміту

довелося шукати зручнішого місця для спостереження. Найбільше, звісно, підійшло б південне узбережжя, але для цього він мав би перебратися на той бік річки Вдячності, досить повноводої на ту пору, а це було — "єпросто.

Все зваживши, Сайрес Сміт вирішив провести свої спостереження на плоскогір'ї Широкий Обрій, врахувавши при обчисленні його висоту над рівнем моря, висоту, яку він розраховував визачити завтра шляхом застосування елементарних теорій геометрії.

Пройшовши лівим берегом річки Вдячності, колоністи піднялися на плоскогір'я і влаштували спостережний пункт біля того краю, який вів із північного заходу на південний схід, тобто над пасмом примхливо вирізьблених скель, що обрамляли берег річки.

Ця частина плоскогір'я здіймалася футів на п'ятдесят над пагорбами правого берега річки, що спускалися двома заломами до мису Кіготь і до південного берега острова. Отже, ніщо не заступало від спостерігача півколо обрію від мису Кіготь до високого Зміїного мису. На півдні лінія обрію, освітленого першими променями місяця, різко розмежовувала море й небо, що сприяло досить точному обчисленню.

У цю хвилину Південний Хрест постав перед очима спостерігачів у перевернутому вигляді — зірка Альфа цього сузір'я опинилася внизу, тобто найближче до Південного полюса. [106]

Це сузір'я перебуває не так близько до Південного полюса, як Полярна зірка — до Північного. Зірка Альфа Південного Хреста розташована на відстані близько двадцяти семи градусів від полюса, але Сайрес Сміт знав це і вирішив врахувати цю відстань при своєму обчисленні. Він також потурбувався, аби не пропустити спостереження за нею в той момент, коли вона проходить через меридіан острова, що мало полегшити спостереження.

Сайрес Сміт спрямував один кінець свого дерев'яного циркуля на лінію обрію, а другий — на зірку Альфа: ніби наставив на них кутомір, і відстань між двома ніжками відповідала куту між Альфою та обрієм. Аби міцніше зафіксувати отриманий кут і не допустити зміни відстані між планками, Сайрес Сміт прикріпив їх голками акації до поперечини.

Тепер лишалося тільки обчислити отриманий кут, узявши до уваги, що спостереження відбувалося не на рівні моря, а для цього конче потрібно було ще виміряти висоту плоскогір'я. Величина кута мала дати висоту Альфи Південного Хреста, а отже, й висоту полюса над обрієм, тобто широту острова, оскільки географічна широта будь-якої точки земної кулі завжди дорівнює висоті полюса над обрієм у цій точці.

Проте ці обчислення колоністи відклали до наступного дня і о десятій вечора всі спали міцним глибоким сном.

РОЗДІЛ XIV

Вимірювання гранітної кручі. — Застосування теореми про подібні трикутники. — Широта острова.— Експедиція на північ острова.— Устрична коса,— Плани на майбутнє.— Проходження сонця над меридіаном острова.— Координати острова

Лінкольна.

На другий день, 16 квітня, у Великдень, колоністи з раннього ранку повиходили з Комина і заходилися прати білизну та вибивати й чистити верхній одяг. Згодом інженер розраховував наварити мила, як тільки знайдуться потрібні для цього складові частини: сода чи поташ і жир або якась олія. Життєво важливе питання про поповнення гардероба також мало бути обмірковане за належних обставин і в належний час. Принаймні їхній одяг був досить міцний, аби протриматися ще добрих шість місяців, зважаючи [107] на важку фізичну працю. Поки що найголовніше завдання полягало в тому, щоб визначити, як далеко перебуває острів від заселеної землі, що й мало бути зроблено того ж дня, якщо дасть змогу погода.

Сонце, що нарешті виринуло над обрієм, обіцяло чудовий день, один із тих теплих осінніх днів, коли літо ніби прощається із землею.

Тепер належало доповнити вчорашні спостереження новими даними, вимірявши висоту плоскогір'я Широкий Обрій над рівнем моря.

— Вам, мабуть, потрібен прилад на зразок учорашнього? — запитав Герберт інженера.

— Ні, синку, — відповів Сайрес Сміт, — Тепер ми застосуємо ifmnrir, хоч і не менш точний засіб.

Герберт, маючи невтоленну жадобу до знань, пішов слідом за інженером, а той відійшов од гранітної кручі аж до води край берега. Тим часом Пенкроф, Наб і журналіст робили свої справи.

Сайрес Сміт прихопи? із собою пряму жердину завдовжки футів дванадцять, вимірявши її так точно, як тільки міг, за власним зростом, який знав достеменно, до міліметра. Герберту Сайрес Сміт доручив нести висок, тобто камінець, прив'язаний до лика.

Зупинившись кроків За двадцять від краю моря і футів за п'ятсот від гранітної кручі, що зводилася перпендикулярно до водної гладі, Сайрес Сміт застромив жердину на два фути в пісок і за допомогою виска старанно виставив її перпендикулярно до лінії обрію.

Після цього він одійшов і ліг на землю на такій відстані, щоб у полі його зору перебував верхній кінець жердини та гребінь гранітної кручі, й старанно позначив це місце на піску кілочком. Потім, звертаючись до Герберта, інженер запитав:

— Ти не забув іще Основ геометрії?

— Ще трохи пам'ятаю, пане Сайресе, — обережно, аби не перехвалити себе, відповів Герберт.

— Пам'ятаєш властивості двох подібних трикутників?

— Авжеж, — відповів хлопець. — У двох подібних трикутників відповідні сторони пропорційні одна одній.

— Отож, синку, я щойно побудував два подібних трикутники, обидва прямокутні: один менший, сторонами якого будуть жердина, встромлена перпендикулярно в пісок, і пряма, рівна відстані від нижнього кінця жердини до кілочка, а гіпотенузою — мій промінь зору; у другого трикутника сторонами є прямовисна лінія гранітної кручі, [108]

яку нам треба виміряти, і відстань од кілочка до підшви стіни, а гіпотенузою — знову ж таки мій промінь зору, тобто продовження гіпотенузи першого трикутника.

— О, пане Сайресе, я зрозумів! — вигукнув Герберт. — Відстань од кілочка до жердини пропорційна відстані од кілочка до підшви стіни, а висота жердини пропорційна висоті стіни.

— Саме так, Герберте, — відповів інженер. — І коли ми виміряємо обидві відстані од кілочка, то, знаючи висоту жердини, швидко розв'яжемо пропорцію і таким чином дізнаємось, яка висота кручі, позбувшись мороки міряти її безпосередньо.

Основи обох трикутників були виміряні за допомогою тієї самої жердини, висота якої над поверхнею піску дорівнювала десяти футам.

Виявилося, що перша відстань — між кілочком і жердиною, застромленою в пісок, — п'ятнадцять футів.

Друга відстань — між кілочком і підшвою кручі — п'ятсот футів.

Закінчивши виміри, Сайрес Сміт і хлопець повернулися до Комина.

Там інженер узяв плаский камінь, принесений ним із попередніх експедицій, щось на зразок шиферного сланцю, на якому легко було надряпати цифри гострою скойкою, і написав на ньому таку пропорцію:

$$15 : 500 = 10 : 500 \times \text{Ю} = 5000 \text{ 333,33.}$$

Отже, висота стіни дорівнювала трьомстам тридцяти трьом футам Ю.

Мається на увазі англійський фут, що дорівнює тридцяти сантиметрам. (Прим, автора.)

Тоді Сайрес Сміт знову взяв свій інструмент, виготовлений напередодні; кут між розсунутими ніжками циркуля відповідав кутовій відстані од Південного Хреста до площини обрію. Він дуже точно відміряв цей кут на колі, поділивши його на триста; шістдесят рівних частин. Кут виявився рівним десяти градусам. Збільшивши цей кут на двадцять сім градусів, що відокремлювали Альфу від Південного пол'са' зробивши поправку на висоту плоскогір'я, де здійснювалося спостереження, він одержав тридцять сім градусів. Таким чином Сайрес Сміт дійшов висновку, що острів [109] Лінкольна перебуває на тридцять сьомому градусі південної широти; але, враховуючи недосконалість своїх спостережень і обчислень (це могло дати помилку близько п'яти градусів), вважав за правильніше рахувати, що острів перебуває між тридцять п'ятою і сороковою паралелями.

Аби одержати обидві координати острова, залишалось ще визначити його довготу. Сайрес Сміт вирішив спробувати зробити це того ж дня ополудні, тобто в момент, коли сонце проходить через меридіан острова.

Домовилися використати цю неділю для прогулянки, а якщо точніше, для дослідження тієї частини острова, що перебувала між північним берегом озера та Акулячою затокою, а за сприятливої погоди дійти і до північного схилу мису Південна Щелепа. На обід можна спинитися серед дюн, а повернутися до Комина аж надвечір.

О пів на дев'яту того ж ранку групка колоністів простувала вже понад берегом затоки. По той бік її, на острові Порятунку, поважно походжало безліч птахів. То були

водоплавні й пірнаючі птахи з родини пінгвінів, яких легко пізнати за неприємним криком, що нагадує осяче ревіння. Пенкрофа вони цікавили тільки з погляду придатності для споживання, і його цілком задовольнило повідомлення, що їхнє м'ясо хоч і темнувате, але їстівне.

На піщаному березі також плазували якісь великі ссавці, мабуть, тюлені, котрі, очевидно, обрали той острівець для свого лігвища. Годі було й думати про харчування їхнім м'ясом — надто воно жирне і неприємне на смак, але Сайрес Сміт довго не відривав од них очей і зрештою, не ділячись намірами, оголосив товаришам, що незабаром треба буде відвідати той острівець.

Берег, яким ішли колоністи, було всіяно незліченними скойками; деякі з них вельми порадували б любителів і знавців молюсків. Тут траплялися і фізіанелли, і свердлильники, й тригонії, й багато інших. Та далеко кориснішим відкриттям стала устрична мілина, виявлена під час відпливу, — Наб помітив її серед скель миль за чотири від Комина.

— Наш Наб не змарнував сьогоднішнього дня, — радо вигукнув Пенкроф, вдивляючись у всіяну устрицями косу, що тяглася далеко в море. —

— Це відкриття справді дуже корисне для нас, — погодився з ним журналіст, — а якщо взяти до уваги, що кожна устриця відкладає від п'ятдесяти до шістдесяти тисяч яєць на рік, то тут ми маємо невичерпний їхній запас. [110]

— От тільки, як на мене, в устриць не дуже поживне м'ясо, — зауважив Герберт.

— Не дуже, — згодився з ним Сайрес Сміт. — В устрицях замало білків, і щоб утамувати голод, їх треба з'їсти дюжин п'ятнадцять-шістнадцять на день.

— От і добре! — сказав Пенкроф. — Ми їх їстимемо, сотнями, перш ніж вичерпаємо всі запаси на косі. А чи не набрати нам кількасот устриць на обід?

І, не чекаючи на відповідь, знаючи заздалегідь, що їх лише підтримають, моряк і Наб відразу заходилися збирати скойки в сітку, сплетену Набом із волокон гібіска; там уже лежало дещо з харчів, якими колоністи запасилися на обід. Потім вони попростували далі берегом повз дюни.

Час від часу Сайрес Сміт поглядав на годинник, щоб підготуватися до спостереження, яке мав здійснити точно ополудні.

Уся прибережна смуга острова була дика, гола й безплідна аж до краю мису, що замикав бухту Єдності і був названий Південною Щелепою. Довкола лежали тільки піски, скойки й уламки лави. На цей понурий берег прилітали морські птахи — баклани, ширококрилі альбатроси й дикі качки, котрі не без підстав збуджували мисливський азарт Пенкрофа. Він спробував підстрелити їх із лука, але марно, бо на берег вони не сідали, і но них можна було стріляти лише на льоту.

Це дало морякові привід знову звернутися до інженера:

— От бачите, пане Сайресе, доки ми не матимемо хоча б однієї чи двох мисливських рушниць, ми й далі будемо безпорадні!

— Ви цілком маєте слухність, Пенкрофе, — відповів йому журналіст, — але все залежить від вас! Дістаньте нам заліза для цівки рушниці, сталі для магазину й

затвора, селітри, деревного вугілля і сірки для пороху, живого срібла, азотної кислоти для запалу, а ще — Свинцю для куль, і Сай-рес наробить нам першокласних рушниць.

— Ну, всі ці речовини ми, безумовно, зможемо розшукати на острові, — сказав інженер, — але для вогнепальної зброї потрібні досконалі прилади і дуже точні інструменти. Та нічого, пізніше подивимося...

— І навіщо, — вигукнув Пенкроф, — навіщо ми викинули за борт гондоли всю зброю, усе знаряддя і навіть кишенькові ножі?!

— Та ж якби ми їх не викинули, то самі опинилися б на дні моря, Пенкрофе! — зауважив Герберт.

— Атож, ваша правда, синку, — погодився з ним моряк і додав:— Хотів би я бачити, як отетеріли від здивування Джонатан Форстер і його супутники, побачивши наступного ранку порожню площу! Глядь, а кулі як не було!

— Мені байдуже, здивувалися вони чи не здивувалися! — сказав журналіст.

— Е-е, що не кажи, а це таки моя ідея! — задоволено мовив Пенкроф.

— Чудова ідея, Пенкрофе! — сміючись, зауважив Ге-деон Спілет. — Завдяки їй ми й опинилися на цьому острові!

— Краще я сидітиму на цьому острові, ніж у полоні в південців! — вигукнув моряк. — Особливо відтоді, як до нас-приєднався Сайрес Сміт!

— І я теж, слово честі! — погодився з ним журналіст. — А втім, чого нам бракує? Нічого!

— Чи то пак... усього! — додав Пенкроф і вибухнув сміхом, аж затрусилися його широчезні плечі. Зрештою, рано чи пізно ми виберемося звідси!

— І, можливо, набагато раніше, ніж ви можете уявити, друзі мої! — заспокою їх інженер. — Якщо, звісно, острів Лінкольна лежить не надто далеко від якогось заселеного архіпелагу чи континенту. За годину ми про все довідаємо-ся. Я не маю при собі карти Тихого океану, але дуже чітко уявляю собі його південну частину. За широтою, яку ми з вами сьогодні визначили, острів Лінкольна, безумовно, мав лежати на паралелі, що перетинає на заході Нову Зеландію, а на сході — Чілі. Але між цими двома землями відстань щонайменше шість тисяч миль. Тепер нам залишається визначити, в якій саме точці цього широкого морського простору перебуває наш острів, і незабаром ми дізнаємося про це, сподіваюсь, досить точно визначивши географічну довготу острова.

— Мені здається, що на тій самій широті найближче до нас лежить архіпелаг Туамоту, чи не так? — запитав Герберт.

— Так, — відповів інженер, — але й до нього відстань понад тисячу двісті миль.

— А там що? — вказуючи рукою на південь, запитав Наб, який дуже зацікавлено прислухався до їхньої розмови.

— Там нічого немає, — відповів Пенкроф.

— Там справді нічого немає, — додав інженер.

— Добре, Сайресе, а якщо острів Лінкольна лежить лише за двісті чи триста миль від Нової Зеландії або Чілі?.. — запитав журналіст.

— Що ж, — відповів інженер, — у такому разі ми збудуємо [112] не хижку, а корабель, і боцман Пенкроф поведе його морем.

— Залюбки! — вигукнув моряк. — Я ладен стати й капітаном... аби тільки ви подумали, як змайструвати човна, який тримався б на воді і не боявся хвиль!

— Треба буде — все придумаємо! — відповів Сайрес Сміт.

Поки тривала ця розмова між чоловіками, котрі справді не знали жодних сумнівів, наближався час, коли інженер мав починати спостереження. Але як же він це зробить без інструментів? От цього Герберт не міг ніяк збагнути.

На ту пору спостерігачі перебували на відстані шести миль від Комина, недалеко від дюн, де розшукали інженера після його загадкового порятунку. У цьому місці вони стали на перепочинок і приготували свій обід — як-не-як, а вже було пів на дванадцяту. Герберт пішов по прісну воду до струмка, що тік неподалік, прихопивши з собою глечика, — його ніс Наб.

Поки інші готувалися до обіду, Сайрес Сміт у свою чергу готувався до астрономічних спостережень. Він вибрав чисту й рівну площину на піщаному березі, вилизану морем під час відпливу. Дрібний пісок лежав дзеркально рівним шаром. А втім, не мало великого значення, чи горизонтальна його поверхня, так само, як не варто було домагатися того, щоб палиця завдовжки шість футів, устромлена інженером у пісок, стояла перпендикулярно до поверхні. Навпаки, інженер навіть трохи нахилив її на південь, тобто у бік, протилежний сонцю, адже не треба забувати, що для колоністів острова Лінкольна, що лежав у Південній півкулі, сяєuche денне світило здійснювало свій рух над північним, а не над південним обрієм.

Лише тоді Герберт збагнув, яким чином інженер хоче визначити кульмінаційну точку перебування сонця в зеніті, тобто його проходження через меридіан острова, іншими словами, визначити полудень для даної місцевості. Він хотів зробити це, скориставшись тінню, що падатиме на пісок від застромленої жердини, — цей спосіб і без астрономічних інструментів міг дати йому хоч і не зовсім точну, наближену, та все ж потрібну шукану величину.

У той момент, коли довжина тіні стане найменшою, і справді настане полудень, а тоді досить буде стежити за кінцем тіні, аби помітити, коли вона після поступового скорочення почне видовжуватися. Трохи нахиливши жердину в протилежний від сонця бік, Сайрес Сміт таким чином видовжив тінь, а отже полегшив можливість стежити за [113] зміною її довжини. І справді, що довша стрілка годинника, то легше стежити за рухом її кінчика по циферблату. В даному разі тінь від жердини була нічим іншим, як стрілкою на циферблаті.

Коли Сайрес Сміт вирішив, що настала вирішальна мить, він став навколішки на піску і, встромлюючи в пісок маленькі дерев'яні кілочки, почав відмічати послідовне скорочення тіні від жердини. Надзвичайно зацікавлені товариші нахилились у нього над головою і напружено спостерігали за його діями.

Журналіст тримав у руці годинника, аби точно відмітити час, коли тінь стане найкоротшою. Крім того, оскільки Сайрес Сміт здійснював свої спостереження 16

квітня, коли істинний і середній час збігаються, то час, відзначений Гедеоном Спілетом, мав бути істинним часом для Вашинг-тона, що повинно полегшити інженерові розрахунки.

Проте сонце рухалося дуже повільно, а тінь від жердини мало-помалу скорочувалась, і коли Сайресові Сміту здалося, що вона починає збільшуватись, він запитав:

— Котра година?

— Одна хвилина на шосту, — відповів Гедеон Спілет.

Тепер лишалося тільки обчислити результати спостережень, а це вже було простіше простого. Як ми бачимо, відстань між вашингтонським меридіаном і меридіаном острова складала п'ятигодинну часову різницю у круглих числах, тобто на острові Лінкольна був полудень у той час, коли у Вашингтоні була п'ята вечора. Сонце, рухаючись небозводом, пересувається на один градус за чотири хвилини, або на п'ятнадцять градусів за годину. П'ятнадцять градусів, помножені на п'ять годин, складають сімдесят п'ять градусів.

Оскільки географічна довгота Вашингтона дорівнює $77^{\circ} 3' 11''$, а з заокругленням сімдесят сім градусів, рахуючи від Грінвіцького меридіана, що його і американці, й англійці беруть за відправну точку, визначаючи довготу, то острів перебуває на сімдесят-сім градусів плюс сімдесят п'ять градусів на захід від Грінвіцького меридіана, або на сто п'ятдесят другому градусі західної довготи.

Сайрес Сміт оголосив цей результат своїм товаришам, беручи до уваги ймовірні похибки при спостереженні, так само як зробив, визначаючи широту, і вважаючи за можливе твердити, що острів Лінкольна перебуває між тридцять п'ятою і тридцять сьомою паралелями та між сто п'ятдесятим і сто п'ятдесят п'ятим меридіанами на захід від Грінвіцького меридіана. [114]

Можлива похибка, яку він відносив на рахунок неточності спостережень, "складала, як ми бачимо, п'ять градусів і за широтою, і за довготою, а оскільки один градус дорівнює шістдесяти милям, то похибка у визначенні точного місцезнаходження острова може складати до трьохсот миль за довготою й за широтою.

Проте ця похибка не повинна впливати на майбутню ухвалу Сайреса Сміта і його супутників. Для кожного з них було цілком очевидним, що острів Лінкольна лежить на такій відстані від будь-якої землі чи архіпелагу, що лише шаленець міг би відважитись спробувати перетнути її на хисткому невеличкому човні.

Та й справді, одержані координати свідчили, що до Таїті й островів архіпелагу Туамоту щонайменше тисячу двісті миль, до Нової Зеландії — тисячу вісімсот миль, а до берегів Америки — понад чотири з половиною тисячі миль.

І хоч як Сайрес Сміт напружував пам'ять, він не міг пригадати, щоб хоч який-небудь острів у цій частиш Тихого океану був розміщений так само, як острів Лінкольна.

РОЗДІЛ XV

Зимівля неминуча. — Питання металурги.— Дослідження острівця Порятунку.—

Полювання на тюленів.— Лови дикобраза.— Куала.— Каталонський спосіб.— Виплавлення заліза.— Як отримують сталь.

Наступного дня, 17 квітня, перші слова, промовлені моряком, були звернені до Гедеона Спілета:

— Отже, пане, що ми сьогодні робитимемо?

— А що Сайрес скаже, — відповів журналіст.

Як з'ясувалося, з цеглярів і гончарів інженерові супутники тепер мали стати металургами.

Напередодні, після обіду, колоністи дійшли аж до краю мису Щелепи, що за миль сім від Комина. Саме там закінчувалося пасмо піщаних дюн і починалися пагорби вулканічного походження. Навколо вже здіймалися не гранітні кручі на зразок плоскогір'я Широкий Обрій, а тяглося пасмо дивовижних примхливої форми скелястих пагорбів, які обрамляли вузьку бухту, відгороджену мисами, що утворилися з мінералів, вивержених вулканом. Дійшовши до того місця, колоністи повернули назад і до ночі добулися до Комина, [115] але не лягали спати, аж поки остаточно вирішили питання, чи можуть вони думати про спробу залишити свій острів.

Від архіпелагу Туамоту їх відокремлювала значна відстань — тисяча двісті миль. Жодне суденце не допомогло б подолати таку відстань, особливо напередодні осінньої негоди. Про це категорично заявив Пенкроф. Крім того, спорудження найзвичайнісінького човна, навіть якби були всі необхідні інструменти, — надзвичайно складна справа, а оскільки колоністи їх не мали, то потрібно було починати з виготовлення молотків, сокир, тесел, пилок, свердел, стругів і такого іншого, що потребуватиме значного часу. Тож колоністи ухвалили зимувати на острові Лінкольна і для цього підшукати зручніше житло, аніж Комин.

Перш за все йшлося про використання залізної руди, поклади якої інженер помітив у північно-західній частині острова, і виплавку з неї чи то заліза, чи то сталі.

Як правило, в руді не буває металів у чистому вигляді. Переважно знаходять їхні хімічні сполуки з киснем або із сіркою. І саме ті два зразки, які знайшов Сайрес Сміт, належали до таких сполук: один — магнітний залізняк без домішок вуглеводів, а другий — пірит, іншими словами — залізний колчедан. Найбільше підходила перша руда, окис заліза, з якої за допомогою кам'яного вугілля можна було добути чистий метал шляхом її розпикання, аби видалити з неї кисень. Для видалення кисню руду й вугілля доводять до високої температури або досить простим каталонським способом, котрий потребує тільки одного процесу для отримання заліза, або використовуючи доменні печі, в яких із руди виплавляють чавун, а потім, видалюючи з чавуну три-чотири відсотки вуглецю, що входили до нього, отримують залізо.

Яку ж найнагальнішу потребу мав Сайрес Сміт? Передусім він мав потребу в залізі, а не в чавуні й мусив знайти найшвидший спосіб його виплавлення. Слід зазначити, що знайдений мінерал був дуже чистий і дуже багатий на цей метал. Це був окис заліза — руда, що зустрічається розсипчастими покладами темно-сірого кольору, дає чорнуватий порошок, кристалізується з розчинів правильними восьмикутниками й

утворює іноді природні магніти; в Європі вона служить сировиною для випалювання найвищих гатунків сталі, якою славляться Швеція і Норвегія. Неподалік від її покладів перебували і поклади кам'яного вугілля, яким уже користувалися колоністи. А завдяки тому, що всі елементи, необхідні для виробництва, були зосереджені поблизу, обробка руди дуже полегшувалась. Подібні обставини ефективно використовуються в Об'єднаному Королівстві, де кам'яне вугілля служить для виплавлення металу, добутого в тій самій, місцевості, що й вугілля.

— То що, пане Сайресе, — запитав Пенкроф, — почнемо виплавляти залізо?

— Так, друже мій, — відповів інженер. — А для цього — сподіваюсь, вам це сподобається, — спочатку вирушимо на острівець Порятунку і пополюємо там на тюленів.

— На тюленів?! — радісно вигукнув моряк, обертаючись до Гедеона Спілета. — А хіба для обробки руди потрібні тюлені?

— Якщо так вважає Сайрес, то потрібні! — відповів журналіст.

Але інженер уже вийшов із Комина, і Пенкроф почав готуватися до полювання на тюленів, не діставши ясної відповіді.

Незабаром Сайрес Сміт, Герберт, Гедеон Спілет, Наб і моряк зібралися на березі протоки між островами в тому місці, де її легко перейти бродом під час відпливу. Саме на той час вода була на найнижчому рівні, й мисливці перебрали через протоку, не замочивши ніг вище колін.

Отож Сайрес Сміт уперше ступив на острівець, а його супутники — вдруге, оскільки саме сюди їх викинула повітряна куля.

Коли вони вийшли на берег, сотні пінгвінів дивилися на них довірливими очима. Озброєні важкими кийками, колоністи легко могли б забити багатьох із них, та вони не мали наміру здійснювати таке подвійно марне винищення, адже, крім усього іншого, важливо було не налякати земноводних, що лежали на піску за кілька кабельтових від колоністів. Пришельці не зачепили невинних тварин із куцими обрубками замість крил, більше схожих на риб'ячі плавці з рідким лускоподібним пір'ячком.

Колоністи обережно йшли до північного кінця острова, ступаючи по землі, всіяній ямками, де гніздилися морські птахи. На краю острівця, у морі, перед очима колоністів з'явилися великі темні точки, що плавали на поверхні води і скидалися на рухливі маківки підводного каміння.

То були саме ті амфібії, що їх хотіли вполювати колоністи. Але треба було зачекати, поки вони виповзуть на бе-Р(1)". — завдяки вузькій, веретеноподібній формі тіла та густій короткій вовні тюлені чудово плавають, і піймати їх у морі дуже важко, а на суші вони здатні лише повільно плазувати на своїх коротких лапах. [117]

Знаючи їхні звички, Пенкроф порадив зачекати, поки вони виберуться на пісок і, зігріті сонячним промінням, позасинають глибоким сном. Тоді потрібно буде їх відрізати від моря і бити кийками по переніссі.

Отож мисливці поховалися за прибережні скелі й зачалися в чеканні.

Минула ціла година, поки тюлені повдягалися на піску. їх нарахували з півдюжини.

Тоді Пенкроф і Герберт вийшли з-за скель і крадькома пішли край берега, аби відрізати тюленим шлях до відступу. Тим часом Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Наб поповзом скрадалися за скелями до майбутнього театру бойових дій.

Раптом на березі підвелася висока постать моряка. Пенкроф заклично крикнув. Інженер і двоє його товаришів щодуху кинулися напереріз тюленим, аби не допустити їх до моря. Двох толенів було забито, і вони лишилися лежати на піску, а іншим пощастило доповзти до води, і вони зникли в морі.

— Ось вам і замовлені тюлені, пане Сайресе! — сказав моряк, підходячи до інженера.

— Чудово! — відповів Сайрес Сміт. — Ми з них зробимо ковальські міхи!

— Ковальські міхи? — вигукнув Пенкроф. — От пощастило нашим тюленим!

Інженер і справді сподівався зробити з тюленьчих шкур міхи, конче потрібні для роздмухування вогню під час виплавлення металу.

Туші були середньої величини — їхня довжина не перевищувала шести футів, а голови чимось скидалися на собачі.

Нести на плечах важезні туші двох тварин було марною роботою, тому вирішили зняти з них шкури на місці, а тим часом Сайрес Сміт і журналіст пішли обстежувати далі острів.

Моряк і негр спритно впорались із завданням, і через три години Сайрес Сміт мав до своїх послуг дві тюленьчі шкури, які вирішив використовувати, не вичиняючи.

Колоністи дочекалися, поки спаде вода, і, перебрівши через протоку, повернулись до Комина.

Натягти шкури на квадратні рами, щоб висушити і зшити їх за допомогою волокон так, аби з них не виривалося в дірки повітря, виявилось непростю справою. Довелось кілька разів переробляти цю роботу. Сайрес Сміт мав тільки двоє сталевих лез, зроблених із Топового нашійника, проте, як з'ясувалося, він мав ще й золоті руки, а товариші так [118] старанно й мудро йому в усьому допомагали, що за три дні їхня невеличка колонія поповнилась ще одним інструментом — ковальським міхом.

Двадцятого квітня вранці в колоністів почався "металургійний період", як його назвав журналіст у своїх записах. Як нам відомо, інженер вирішив провадити роботи на місці покладів вугілля і залізної руди. За його спостереженнями, ці поклади перебували біля північно-східних відрогів гори Франкліна, тобто за шість миль від Комина. Нічого було й думати про те, щоб кожен день вертатися на ніч до Комина, і тому домовилися надалі жити в курені з гілок, аби початі вкрай важливі роботи тривали день і ніч.

Вирішивши так, колоністи рано-вранці вирушили в дорогу. Наб і Пенкроф несли на плетених ношах ковальський міх і певну кількість провіанту — рослинну їжу й м'ясо, маючи, до речі, на думці дорогою його поповнити.

Шлях пролягав через ліс Жакамара, і колоністи перетнули його навскоси з південного сходу на північний захід крізь найбільші зарості. Отож доводилося прокладати дорогу, що мала стати у майбутньому найкоротшою стежиною між плоскогір'ям Широкий Обрій і горою Франкліна. Тут росли величні красені дерева, які

вже зустрічалися колоністам на острові. Та Герберт виявив між ними і нові, ще не бачені породи, а серед них і драгоцену, котру Пенкроф прозвав "хвальком-пореєм", бо, незважаючи на розміри, вона належала до тієї самої родини лілейних, що й цибуля, шар-лот і спаржа. Варто зауважити, що волокнисті корені цих рослин, коли їх проварити, мають чудовий смак, а перебродивши у відварі, дають вельми приємний п'яний напій. Тож колоністи запаслися і цим корінням.

Лісом ішли довго. Похід тривав від ранку до вечора, зате колоністи дістали змогу ще раз дослідити острівну фауну і флору. Топ, якому доручили вивчати перш за все фауну, нишпорив у травах і чагарниках, піднімаючи всляку здобич. Герберт і Гедеон Спілет підстрілили з луків двох кенгуру та ще якусь тварину, що скидалась водночас на їжачка і мурахоїда: на першого тим, що згорталася в клубок, наїжачуючи голки, а на другого — кігтями землерийки, вузьким писком, що кінчався чимось схожим на дзьоб, і тонким довгим язиком із маленькими колючками, призначеними для полювання на комах.

— А коли зварити з неї юшку, — цілком природно запитав Пенкроф, — на що вона скидатиметься?

— На шмат смачної яловичини, — відповів Герберт.

— Більшого від неї нам і не треба, — сказав моряк. [119]

Під час експедиції колоністи помічали диких кабанів, які не мали жодних намірів напасти на їхній невеличкий загін, і прихідцям уже здавалося, що на острові немає небезпечних хижаків, коли в густих хащах за кілька кроків від себе журналіст побачив на нижніх гілках дерева якогось звіра, що нагадував ведмедя, і відразу став його замальовувати. На превелике щастя для Гедеона Спілета, згадана тварина не належала до грізної родини стопохідних. Це виявився звичайнісінький коала, більше відомий під назгією "лінивець", — звір завбільшки як великий кошлатий брудний собака, з довгими міцними кігтями на лапах, завдяки яким він міг лазити по стовбурах дерев і харчуватися листям. Коли було встановлено, який саме звір слугує за натуру Гедеонові Спілету, котрий і далі ретельно малював його на папері, художник стер зроблений під малюнком напис "Ведмідь" і натомість написав "Коала", після чого експедиція рушила далі...

О п'ятій вечора Сайрес Сміт запропонував зупинитися на відпочинок. На той час колоністи вже вийшли з лісу і були біля підніжжя східних відрогів на підступах до гори Франкліна. За кількасот кроків від місця зупинки протікав Червоний струмок, отож питна вода була недалеко.

Колоністи відразу взялися обладнувати нову стоянку. На узліссі між деревами менше ніж за годину було споруджено курінь із гілок, переплетених ліанами та обмазаних глиною, — цілком задовільний прихисток. Геологічні пошуки відклали до наступного дня. Приготували вечерю, розвели перед куренем велике вогнище, над яким весело завертівся рожен із настромленою дичиною, і о восьмій вечора, поки один із колоністів чатував, підкидаючи дрова у вогонь, на випадок появи в околицях небезпечного хижачка, решта спали глибоким сном.

На другий день, 21 квітня, Сайрес Сміт у супроводі свого юного помічника вирушив на пошуки тих земель давньої формації, де знайшов зразки залізної руди. Її поклади він бачив майже під поверхнею ґрунту поблизу витоків джерела біля бокової основи одного з північно-східних відрогів гори. Багатюща на залізо легкоплавна руда цілком годилася для того способу виплавлення металу, до якого мав намір вдатися проводир колоністів; ми вже згадували, що спосіб той називається каталонським і широко застосовується на Корсиці.

Справжній каталонський спосіб потребує спорудження великих плавильних печей і тиглів, у яких розміщені шарами руда й вугілля перетворюються на метал, звільняючись [120] від шлаку. Але Сайрес Сміт, аби уникнути надмірних споруд, вирішив просто скласти руду й вугілля у великий куб і нагнітати туди міхами струмені повітря. Напевне, цей спосіб застосовував ще біблійний Тубал Каїн і прадавні металурги на світанку людства. І те, що пощастило зробити Адамовим онукам, що й досі давало цілком задовільні наслідки в місцевостях, багатих на добру руду і кам'яне вугілля, не могло не вдатися колоністам за тих умов, у яких вони опинилися на острові Лінкольна.

Вугілля, так само, як і залізну руду, легко можна було добути неподалік у верхніх шарах ґрунту. Залізну руду спочатку побили на дрібні шматки і руками очистили від домішок ґрунту й піску на її поверхні. Потім насипали шар за шаром кам'яне вугілля і залізну руду так, як складають дрова вуглярі, перепалюючи їх на деревне вугілля. Таким чином під впливом повітря, що його нагнітають міхи, вугілля в цій купі перетворювалось у двоокис, а потім в окис вуглецю, який, впливаючи на окис заліза, забирав із нього кисень.

Сайрес Сміт зробив для цього все, що належало. Біля основи насипаної купи вугілля й руди встановили міхи з тюленьчих шкур, обладнаних трубками з вогнетривкої глини, що їх виготовили колоністи заздальгідь у печі для випалювання глиняного посуду. Механізм міхів, що складався з рухомої рами, саморобної мотузки і противаги, привели в дію, і тією ж миті з трубки вирвався потужний струмінь повітря, завдяки якому не лише піднімалася температура згорання вугілля, а й посилювався хімічний процес при взаємодії руди і вугілля, що мало дати колоністам чисте залізо.

Робота була складна. Колоністи мусили виявити велике терпіння і кмітливість, аби впоратися з таким непростим завданням, та нарешті вони здобули перемогу й одержали залізні злитки з пористою поверхнею, котрі треба було ще прокувати, аби зняти з них окалину й налиплий шлак. Було очевидно, що нашим аматорам ковальської справи бракувало елементарного молотка, але, врешті-решт, вони опинилися в таких самих умовах, у яких була перша людина, котрій спало на думку виплавити метал, і зробили те саме, Що й робив їхній далекий пращур.

Узявши перший-ліпший злиток і прив'язавши до нього палицю замість руків'я, колоністи стали обковувати ним інші злитки на гранітному кувадлі й одержали метал хоч і грубого кування, проте придатний для виготовлення різних виробів. [121]

Нарешті після великих зусиль і тяжкої праці на 25 квітня колоністи викували

кілька залізних штаб, а з них уже — різне начиння: общеньки, кліщі, ломи, кайла, мотики й таке інше; Пенкроф і Наб оголосили їх справжніми коштовностями.

Та найбільше їм могло прислужитися не чисте залізо, а сталь. Що ж до сталі, то вона являє собою сполуку заліза й вуглецю, і її добувають або з чавуну, видаляючи з нього надлишок вуглецю, або із заліза, додаючи до нього ту кількість вуглецю, якої йому бракує. В першому випадку шляхом виведення вуглецю з чавуну одержують натуральну, або пудлінгову, сталь; у другому, коли залізо насичується вуглецем, одержують томлену сталь.

Дістаючи чисте залізо, Сайрес Сміт мусив віддати перевагу саме цьому, останньому способу. І він домігся свого, переплавляючи залізо в суміші з розтертим на порошок вугіллям у тиглі з вогнестійкої глини.

Потім ця сталь, що піддається обробці як у гарячому, так і в холодному стані, обковувалася молотом. Під умілим керівництвом Сайреса Сміта Наб і Пенкроф нарobili сокир, розпекли їх до червоного і, швидко опустивши в холодну воду, добре загартували.

Нарobili й іншого знаряддя, звичайно, грубого й нековирного: лез для рубанків, сокир, топірців, сталевих штаб, що мали згодом перетворитися на пилки, столярні ножиці, мотики, кайла, заступи, ломи, молотки, цвяхи і таке інше.

Нарешті 5 травня перший металургійний період закінчився; ковалі повернулися до Комина, а з часом нові види робіт надали їм можливість здобути нові професії.

РОЗДІЛ XVI

Знову виникав питання про заміну житла. — Пенкрофові вигадки.— Дослідження північної частини острова.— Північний край плоскогір'я.— Змії.— Віддалений край острова.— Топів неспокій.— Топ кидається в озеро.— Боротьба під водою.— Морська корова.

Настало 6 травня — день, що відповідає 6 листопада в краях Північної півкулі. Уже кілька днів супилось небо, і виникала доконечна потреба підготуватися до зимівлі. Та все ж температура ще не дуже знизилася, і якби на острові Лінкольна був стоградусний термометр, він іще показував [122] би від десяти до дванадцяти градусів вище нуля. В цьому немає нічого дивного, адже острів Лінкольна, розташований напевне між тридцять п'ятою і сороковою паралелями, мав підлягати у Південній півкулі таким самим кліматичним умовам, що й Сицилія або Греція в Північній півкулі. Але як у Греції чи Сицилії бувають люті холоди, морози й сніги, Так сама, очевидно, і на острові Лінкольна має місце, особливо в зимову пору, певне зниження температури, щодо якого належало вжити деяких застережних заходів.

У всякому разі, якщо холод іще й не загрожував, то все ж таки наближався сезон дощів, і на цьому самотньому острові, що загубився в Тихому океані й був відкритий всім вітрам, мабуть, нерідко бували несамовиті бурі.

Отож питання про зручніше, ніж Комин, житло мало бути серйозно обмірковане і невідкладно розв'язане. Пенкрофові, звичайно, подобалося відкрите ним пристановище, але й він зрозумів, що треба все ж таки шукати щось інше. Комин, як ми

пригадуємо, якось уже зазнав морської навали, і гріх було допустити повторення такого нещастя.

— До того ж, — додав Сайрес Сміт, — котрий того дня розмовляв про це зі своїми товаришами, — ми повинні подбати про захист.

— Навіщо? — запитав журналіст. — Адже острів безлюдний.

— Може, й так. — відповів інженер. — Хоча ми не до кінця його дослідили. Але якщо на ньому й немає людей, то, як на мене, тут аж кишить усіякою небезпечною звіриною. Отож треба запобігти можливому нападу, інакше нам доведеться чергувати ночами, щоб підтримувати вогонь. Та й взагалі, друзі мої, потрібно все передбачити. Ми опинилися в тій частині Тихого океану, яку часто навідують малайські пірати...

— Що? — здивувався Герберт. — На такій відстані від будь-якої землі?

— Атож, синку, — відповів інженер. — Пірати — сміливі мореходи і небезпечні головорізи; нам конче треба вжити належних заходів.

— Гарзд, — відповів Пенкроф, — припустімо, ми спорудимо укріплення від двоногих і чотириногих звірів. Але, пане Сайресе, чи не варто нам перш за все до кінця обстежити острів?

— Ото було б найкраще! — додав Гедеон Спілет. — Хто-зна, може, на тому боці острова ми знайдемо печери, яких не знайшли з цього боку? [123]

— Ви маєте слухність, друзі мої, — відповів інженер. — Але забуваєте, що ми повинні розташуватися поблизу якоїсь водойми, а з вершини гори Франкліна на заході не помітно ні струмка, ні річки. Тут навпаки — ми перебуваємо між річкою Вдячності й озером Гранта; це важлива перевага, нею не можна нехтувати. До того ж цей берег більш захищений від пасатів, що віють із північного заходу в цій півкулі.

— Пане Сміт, то збудуймо дім на березі острова! — запропонував моряк. — Тепер нам не бракує ні цегли, ні інструментів. Ми вже були і цеглярами, і гончарами, і ливарниками, і ковалями, то чом би в чорта, нам не стати ще й будівельниками?

— Воно-то так, друже. Та перш ніж остаточно вирішити, треба ще спробувати щось пошукати. Якби знайшлося житло, споруджене самою природою, це позбавило б нас від важкої тривалої праці, й ми, безумовно, мали б надійне пристановище, захищене і від ворогів — мешканців острова, і від усіяких зайд.

— Ваша правда, Сайресе, — сказав у відповідь журналіст, — проте ми дослідили вже весь гранітний масив узбережжя і не знайшли жодної дірочки, жодної щілинки!

— Жоднісінької! — додав і собі Пенкроф. — Ех, якби ми могли видовбати його он у тій гранітній стіні на такій висоті, щоб ніхто не міг напасти на нас. Ото було б добре! Я так і бачу: фасад на море, шість або й сім кімнат...

— З широкими вікнами, крізь які лилося б багато світла, — сміючись мовив Герберт.

— Із кам'яними сходами! — додав Наб.

— Що тут смішного? — обурено крикнув моряк. — Чого ви смієтеся? Що я таке неможливе запропонував? Чи ми не маємо ломів і кайл? Чи пан Сайрес не може зробити пороху, аби висадити скелю в повітря? Скажіть, пане Сайресе, адже ви зробіте

для нас порох, коли буде треба?

Сайрес Сміт уважно слухав Пенкрофові вигадки, його фантастичні плани. Врізатися в гранітну стіну, навіть висадивши в повітря порохову міну, було б подвигом Геркулеса. Зоставалося лише пожалкувати, що природа не взяла на себе найважчої частини роботи. Однак інженер у відповідь тільки запропонував морякові уважніше оглянути всю гранітну стіну — від гирла річки до того кута, яким вона кінчалася на півночі.

Колоністи рушили в дорогу й на відстані близько двох миль пильно обстежили кожен квадрат гранітної кручі. Але вона була скрізь рівна й прямовисна, на ній не виявилось [124] жодної западини. Гнізда гірських голубів, котрі літали над нею, були лише заглибинами на її гребені та нерівному гранітному карнизі.

Брак печери виявився вельми прикрою обставиною, бо не доводилося й мріяти, що пощастить самим пробити для себе в цьому граніті досить просторий грот, застосувавши кайла чи навіть порох.

Волею випадку на всій цій частині узбережжя трапилося лише одне тимчасове пристановище, що його першим помітив Пенкроф, — отой Комин, якому незабаром вони мали знайти заміну.

Колоністи завершили дослідження гранітної кручі з її північного боку, де вона переходила в довгий положистий схил, іцо доходив аж до морського берега. Від цього схилу і до кінця узбережжя на заході острова його крутизна не перевищувала сорока п'яти градусів і являла собою нагромадження каміння, землі й піску, скріплених корінням кущів, низеньких дерев і трави. Подекуди понад берегом здіймалися гострі гранітні скелі. На терасах схилів зеленіли великі букети дерев і килими густої трави. Але нижче рослинності ставало дедалі менше, і від підніжжя схилу до моря від краю до краю тяглася довга піщана смуга.

Сайресові Сміту спало на думку — і не без підстав, — що десь тут має бути водоспад, який утворюється із надлишків води в гірському озері. Адже повинен був десь знайти вихід надмір води, яку ніс у озеро Червоний струмок! Та інженерові ще не пощастило знайти це місце на всьому вже дослідженому узбережжі, тобто від гирла Червоного струмка ка заході до самого плоскогір'я Широкий Обрій.

Тож інженер запропонував супутникам перетнути чагарі й, повертаючись до Комина пагорбами, дослідити дорогою північний і східний береги озера.

Усі погодилися, й за декілька хвилин Герберт і Наб вибралися на плоскогір'я. Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Пенкроф, не поспішаючи, йшли слідом за ним.

Футів за двісті крізь листя заблищала під промінням сонця казкова гладінь озера. Тут був чудовий краєвид. Водойму мальовничо обрамляли густі дерева, пестячи зір осіннім багрянцем листя. Кільки їхніх велетенських стовбурів, звалених рукою часу, вирізнялися своєю чорною корою на килимі зеленої трави. Перестрибуючи з гілки на гілку, лунко перегукувалися какаду, схожі на маленькі рухливі райдуги. Здавалося, сонце, проникаючи в гай, розбивалось на всі барви райдуги. [125]

Замість простувати до північного берега озера колоністи пішли краєм плоскогір'я,

аби вийти таким чином на лівий берег струмка. Тож вони мали зробити гак відстанню щонайбільше півтори милі. Йшлося легко — тут дерева росли рідше, й між ними залишалось досить місця, аби пройти людині. Відчувалося, що тут кінчається родючий ґрунт: рослинність стала значно хирлявішою порівняно з тією, яка росла між течією струмка і річки Вдячності.

Сайрес Сміт і його товариші не без деякої недовіри йшли по цій новій для себе місцевості. Вони тільки й мали зброї, що луки, стріли та кийки, обкуті залізом із гострими шипами. Проте їм не трапився жоден хижак — вони, певно, блукали тільки в густих лісах на півдні острова; і раптом сталася досить неприємна зустріч: Топ зробив стойку перед величезною змією завдовжки від чотирнадцяти до п'ятнадцяти футів. Наб забив її кийком. Оглянувши змію, Сайрес Сміт сказав, що вона не отруйна і належить до виду діамантових змій, яких їдять тубільці у Новому Південному Уельсі. Та цілком можливо, що тут водилися й інші, отруйні, змії, такі, наприклад, як глухі гадюки із роздвоєним хвостом, що раптом високо здіймається вгору, як тільки станеш поблизу, або крилаті змії із двома вушками, завдяки яким вони блискавично кидаються на свою жертву. Оговтавшись від несподіванки, Топ заходився так запекло полювати на гадюк, що ставало страшно за нього. Тому хазяїн раз у раз кликав його до себе.

Незабаром колоністи досягли гирла Червоного струмка, і на протилежному боці побачили вже знайому місцевість, ту, яку спостерігали, коли спускалися з гори Франкліна. Сайрес Сміт відзначив, що Червоний струмок несе чимало води, отже, не могло бути, щоб вона десь не витікала, природа мала знайти вихід її надлишкам, інакше озеро могло б переповнитися. Отже, їм треба було знайти витік і скористатися силою падіння води як механічним двигуном.

Розбившись на групи, але не дуже віддаляючись одні від одних, колоністи почали обходити круті береги озера. В озері напевне водилося багато риби, і Пенкроф вирішив згодом скористатися його багатством, наробивши риболовецької снасті.

Належало спочатку йти до північно-східного вузького краю озера. Імовірно було допустити, що вода витікає десь поблизу цього місця, бо озеро доходило тут майже до краю плоскогір'я. Але ці міркування не підтвердилися, і колоністе пішли далі берегом озера, яке після вигину потяглося паралельно узбережжю моря. [126]

З цього боку берега ліс був уже не таким густим, та мальовничо розкидані купки дерев надавали ще більшої чарівності гірському краєвиду. Тут озеро Гранта цілком постало перед зором колоністів у всій красі; жоден подих вітру не морщив його дзеркального плеса. Нишпорячи по чагарниках, Топ підняв у повітря зграї різних птахів, і Гедеон Спілет із Гербертом радо привітали їх стрілами. Одна з них, вправно випущена підлітком, влучила в ціль, і птах упав у очереті. Топ кинувся по нього і приніс мисливцям водоплавного красеня птаха з лискучим темно-чорним пір'ям, коротким дзьобом, опуклим лобом, низкою пружків на кігтях і білою облямівкою на крилах. То була лиска, така завбільшки, як велика куріпка; вона належала до групи довгопалих птахів, перехідних від ряду голінастих до ряду перетинчасто-лапих. Правда, далеко не найкраща дичина, смачною її не назвеш. Але Топ не був таким вибагливим, як його

хазяїн, отож усі зійшлися на тому, що лиска піде йому на вечерю. На той час колоністи простували східним берегом озера і наближалися до вже дослідженої місцевості. Інженера просто вражала відсутність жодних ознак витоку води з озера. Розмовляючи з моряком і журналістом, він не приховував від них свого здивування.

І в цю мить досі спокійний Топ раптом чомусь захвилювався. Розумний собака бігав берегом, несподівано зупинявся і, дивлячись у воду, піднімав лапу, ніби робив стоику перед невидимою дичиною; потім він люто гавкав, наче підкликав хазяїна, і знову замовкав.

Ні Сайрес Сміт, ні його товариші спочатку не зважали на його дивну поведінку, але гавкіт собаки незабаром почастішав, став ще наполегливішим, тож інженер мусив озватися до нього.

— Що сталося, Топе? — запитав він.

Не на жарт занепокоєний собака кількома стрибками підбіг до хазяїна, знову кинувся до берега і раптом стрибнув у озеро.

— До мене, Топе! — крикнув Сайрес Сміт, що не хотів пускати свого собаку на пошуки здобичі в цих незнайомих і, можливо, небезпечних водах.

— Що там відбувається у глибині? — здивувався Пенкроф, вдивляючись у озеро.

— Певне, Топ почув якусь земноводну тварину, — відповів Герберт.

— Чи не алігатора? — запитав журналіст.

— Не думаю, — відповів Сайрес Сміт. — Алігатори та й інші крокодили водяться у нижчих широтах. [128]

Топ, повернувшись на поклик свого хазяїна, знову вибрався на берег, але й далі не знаходив спокою; він стрибав серед високої трави і, керований інстинктом, ніби стежив за якимсь невидимим створінням, що пірнуло в озеро й рухалося під водою попід самим берегом. Проте поверхня озера була спокійна, на ній не з'являлося жодної зморшки. Колоністи раз у раз зупинялися на березі й пильно придивлялися до води. Там нічого ніяк не було видно. Все це здавалося загадкою.

Інженера вельми зацікавила їхня пригода.

— Доведімо до кінця нашу розвідку, — запропонував він.

За півгодини колоністи добулися до південно-східного краю озера й опинилися на плоскогір'ї Широкий Обрій. Тут дослідження берегів озера мало вважатися закінченим, а інженер так і не з'ясував, де витікає надлишок води із озера.

— І все ж таки тут десь повинен бути стік, — повторював Сайрес Сміт. — А раз його немає на поверхні, то він пробив собі дорогу в гірській породі!

— Але яке це має для нас значення, дорогий Сайресе? — запитав Гедеон Спілет.

— Досить велике, — відповів інженер, — бо якщо стік відбувається усередині масиву, вода могла б там вирити печеру, де можна було б оселитися, відвівши воду в інше русло.

— А чи не може вода витікати з дна озера і впадати в море підземним руслом? — запитав Герберт.

— Звичайно, може, — відповів інженер, — і якщо це справді так, нам доведеться

будувати житло власноруч, бо природа нам не вимурувала стін і стелі.

Колоністи вже мали намір піти через плоскогір'я до Комина — була вже п'ята година вечора, — коли Топ знову захвилювався. Він став люто гавкати і, перш ніж хазяїн устиг його затримати, вдруге стрибнув у озеро.

Всі кинулися до берега. Собака відплив уже футів на двадцять, Сайрес Сміт гучно кликав його, як раптом із води виринула величезна голова; озеро у тому місці не було глибоким.

Герберт відразу впізнав, до якого виду земноводних належить конічна морда з витрішкуватими очима і довгими шовковистими вусами.

— Ламантин! — вигукнув він.

Але то був не ламантин, а інший представник того виду ссавців, і називався він дюгонь — ніздрі розміщені у нього в верхній частині морди. [129]

Величезний звір кинувся на собаку, і марно Топ намагався вивернутись і повернутися на берег. Його хазяїн був безсилий врятувати свого вірного друга, і перш ніж Гедеоно-ві Спілету чи Герберту спало на думку покласти стріли на тятиву, дюгонь схопив собаку й зник із ним під водою.

Наб, стиснувши в руці кийка із залізним наконечником, хотів був кинутися рятувати Топа і битися з велетенською тварюкою в її ж стихії.

— Набе, зупинися! — крикнув інженер, хапаючи свого відважного служника.

А під водою тривала незбагненна, певно, люта боротьба, що могла скінчитися тільки загибеллю собаки! Та раптом серед кола піни виринув Топ; підкинутий у повітря якоюсь невідомою силою, він підлетів над озером футів на — десять, знову впав у водяний вир, і, дивом урятувавшись, незабаром підплив до берега, не маючи на тілі серйозних ран.

Сайрес Сміт і його товариші лише отетеріло дивилися на нього. Та була ще одна обставина, так само незбагненна: під водою й далі точилася запекла боротьба. Не було сумніву, що на дюгоня напав якийсь іще сильніший звір, і той, облишивши собаку, сам мусив боронити своє життя.

Та сутичка не тривала надто довго. Вода зачервоніла кров'ю, пляма якої щораз ширшала, і скоро на вузьку піщану мілину в південному кінці озера впливло нерухоме тіло-дюгоня.

Туди кинулися колоністи. Дюгонь був мертвий. То була велетенська тварина, завдовжки футів п'ятнадцять чи шістнадцять і вагою тисячі три-чотири фунтів. У неї на шш зяяла рана, ніби розпорена великим лезом.

Що ж то за земноводне, здатне завдати такого страшного удару, знищило велетенського дюгоня? Ніхто не міг цього сказати, занепокоєні пригодою в озері, Сайрес Сміт і його товариші вернулися до Комина.

РОЗДІЛ XVII

Дослідження озера. — Свідчення течі.— План" Сайреса Сміта.— Сало дюгоня.— Застосування сірчаного колчедану.— Сірчисте залізо.— Як виготовляється гліцерин.— Мило.— Селітра.— Сірчана кислота.— Азотна кислота.— Народження водоспаду.

На другий день, 7 травня, Сайрес Сміт із Гедеоном Спі-летом, залишивши Наба готувати сніданок, піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій, а Герберт із Пенкрофом пішли берегом річки по хмиз.

Інженер і журналіст швидко дійшли до невеличкої коси з південного краю озера, на яку викинуло дюгоня. На його м'ясисту тушу злетілися вже зграї птахів; їх довелося відганяти камінням — Сайрес Сміт хотів зберегти дюгоняче сало для потреб колонії, а м'ясо тварини могло стати смачною поживною їжею, адже неспроста в деяких районах Малайзії його подають як делікатес до столу місцевих князьків. Але то вже був Набів клопіт.

Сайреса Сміта на той час не полишали інші думки. Дивна пригода, що сталася наперерододні, й далі не давала інженерові спокою. Йому кортіло розгадати таємницю загадкової битви в глибинах озера, дізнатися, що ж то за мастодонт чи інше морське чудовисько завдало велетневі-дюгоню такої дивної різаної рани.

Отож він мовчки стояв на березі й пильно дивився на озеро, але в його спокійних водах, що виблискували під ранковим промінням сонця, нічогісінько не було видно.

Біля вішаної смужки берега, де лежав труп дюгоня, було досить мілко, але далі озеро потроху глибшало і посередині, очевидно, мало дуже велику глибину. Напевне, то була гірська западина, наповнена водами Червоного струмка.

— То що, Сайресе, — мовив журналіст, — як на мене, в цьому озері нема нічого підозрілого.

— Ваша правда, дорогий мій Спілете, — відказав інженер, — я і сам не знаю, як пояснити те, що сталося вчора!

— Зізнаюся, — повів далі Гедеон Спілет, — рана, завдана тому земноводному, мені здається щонайменше дивною, а ще здається незбагненим, що могло так високо викинути Топа з води. Складалося враження, що його підкинула чиясь могутня рука і та сама рука, озброєна кинджалом, потім завдала смертельної рани дюгоню!

— Так, — задумливо погодився інженер. — Для мене теж у цьому є щось незбагненне. А чи розумієте ви, дорогий Спілете, яким чином я сам урятувався? Хто мене витяг із моря й переніс у дюни? Ні, чи не так? Я передчуваю в цьому якусь таємницю, і рано чи пізно ми, безумовно, її розгадаємо. Будьмо спостережливими, тільки не треба заводити мови про ті загадкові пригоди з товаришами. Залишмо ці спостереження при собі й мовчки займаймося своїми справами!

Як відомо, інженер досі не міг знайти, де витікав надлишок води з озера, але оскільки не було жодних ознак, що воно будь-коли переповнювалося, витік неодмінно мав існувати. Тут Сайрес Сміт здивовано помітив досить сильну течію поблизу того місця, де стояв. Він кинув у воду кілька паличок і побачив, що вони пливуть на південь. Інженер пішов берегом за течією і дійшов до південного краю озера.

Там рівень води знижувався, ніби вона різко впадала в якусь розколину в землі.

Сайрес Сміт нахилився, майже торкаючись вухом озера, і ясно почув шум підземного водоспаду.

— Саме тут, — промовив він, випростуючись, — витік надлишків води. Тут, у

гранітному масиві, вона прорила вихід у море через якісь печери, а ми використаємо їх для себе! Чудово! Зараз перевіримо!

Інженер відламав довгу гілку, обшмульгав з неї листя, і, застромивши її там, де два береги озера сходилися під кутом, визначив, що на глибині одного лише фута справді є широкий отвір. Це й був отой давно шуканий витік води, а сила течії в тому місці була такою великою, що гілку вирвало із Сайресових рук і вона зникла в глибині.

— Тепер немає сумніву, — повторив Сайрес Сміт, — саме тут отвір витоку; я оголю його.

— Яким чином? — запитав Гедеон Спілет.

— Опустивши на три метри рівень води в озері.

— А як можна опустити її рівень?

— Відкривши їй інший вихід, ширший, ніж теперішній.

— Де, Сайресе?

— Там, де берег озера найбільше наближається до краю плоскогір'я.

— Але ж у озера гранітний берег! — зауважив журналіст.

— Нічого, — відповів Сайрес Сміт. — Я висаджу його в повітря, вода рине у вилом, рівень її спаде, і таким чином звільниться отвір до підземної печери... [132]

— А на берег моря литиметься водоспад, — додав Гедеон Спілет.

— Так, водоспад. І ми використаємо його силу, — відповів Сайрес. — Ходімо, ходімо скоріше!

Інженер швидко пішов попереду свого супутника, а той так довіряв йому, що й на хвилину не засумнівався в успіхові Сайресових планів. І все ж таки, як проломити гранітну кручу? Як без пороху, з примітивним знаряддям розколоти ці скелі? Чи не брався інженер за непосильну справу?

Коли Сайрес Сміт і журналіст повернулися до Комина, Герберт і Пенкроф уже розвантажували пліт, на якому привезли дрова.

Зараз, пане Сайресе, дроворуби кінчать своє діло, — сміючись, сказав моряк, — і якщо вам знадобляться муляри...

— Муляри — ні, а хіміки потрібні, — відповів інженер.

— Так, так, — додав Гедеон Спілет. — Ми висадимо в повітря острів...

— Висадимо в повітря острів?! — вигукнув Пенкроф.

— Принаймні частину острова, — підтвердив журналіст.

— Слухайте, друзі, що я вам скажу, — промовив інженер.

І розповів товаришам про відкриття. На його думку, в гранітному масиві під плоскогір'ям Широкий Обрій мала бути досить велика печера, і він збирався туди пройти. Для цього необхідно перш за все звільнити отвір, крізь який тече вода, знизивши її рівень в озері, тобто проломити для води ширший отвір у кам'яному березі. Звідси ж випливає необхідність виготовити вибухівку і зробити добре "кровопускання" озера на іншому його березі. І він, Сайрес Сміт, спробує виготовити потужну вибухівку з тих матеріалів, які їм надала природа.

Нічого й говорити про захоплення, з яким зустріли викладений план усі колоністи,

а найбільше Пенкроф. Висадити у повітря гранітну скелю, створити водоспад — таке страх подобалося морякові! І він так само радо стане хіміком, як муляром або шевцем, аби лише прислужитися інженерові. Якщо треба, він стане ким завгодно, "навіть учителем танців та вишуканих манер", казав він Набу.

Набові й Пенкрофу передусім було доручено оббілювати Дюгоня, зрізати з нього сало й зберегти м'ясо для харчу. Ті відразу вирушили по дюгоня, навіть не питаючи про додаткові настанови. Їхня довіра до керівника загону не мала меж. [133]

А через кілька хвилин Сайрес Сміт, Герберт і Гедеон Спілет, несучи плетені ноші, вирушили понад річкою до покладів вугілля, де було також багато вугільного колчедану, що зустрічається у перехідних формаціях порівняно недавнього походження. Сайрес Сміт уже приносив зразки цього мінералу.

Цілий день пішов на перенесення піриту до Комина. Надвечір його зібрали кілька тонн.

Наступного дня, 8 травня, інженер узявся до своїх дослідів. Перитоносні сланці переважно складаються з вуглецю, окису алюмінію і сірчистої сполуки заліза — найбільше там саме Його; треба було виділити сірчисте залізо і якнайшвидше перетворити його на залізний купорос, а одержавши залізний купорос, добути з нього сірчану кислоту. У цьому й полягала інженерова мета. Сірчана кислота має дуже широке застосування, і промисловий розвиток різних країн можна визначити за кількістю її використання. Надалі ця кислота виявиться дуже корисною для колоністів при виготовленні свічок, дубленні шкір і таке інше, але поки що інженер мав намір використати її для іншої мети. Вибравши за Комином майданчик, Сайрес Сміт разом з товаришами старанно вирівняли його, наклали купу сухих гілок і нарубали дров, а зверху поклали шматки залізного колчедану таким чином, щоб між ними проходило повітря; потім на них насипали тонкий шар сірчистого колчедану, подрібненого на шматочки завбільшки як горіх.

Підготувавши таким чином вогнище, колоністи підпалили дрова; розпечені сланці також загорілися, бо до їх складу входять вуглець і сірка. Тоді зверху поклали ще кілька шарів подрібненого колчедану і всю цю величезну куну прикрили землею й дереном, залишивши отвори, як це робиться, коли складають купу дров, перепалюючи їх на деревне вугілля.

Всю цю підпалену масу дерева й вугілля покинули тихо горіти, аби там від десяти до дванадцяти днів відбувалися відповідні процеси, під час яких колчедан мав перетворитися в сірчисте залізо, а потім — у залізний купорос, а окис алюмінію — в сірчаноокислий алюміній, тобто в однаково розчинні сполуки, тоді як кремнезем і вуглець, що переходять у золу, нерозчинні.

Поки тривали ці хімічні процеси, Сайрес Сміт розпорядився почати інші роботи. Колоністи виконували їх не просто старанно, а самозречено.

Наб і Пенкроф зрізали з дюгоневої туші все сало і поклали його у великі глиняні горшки. Із цього сала, обробивши [134] його содою чи вапном, треба було виділити одну з його складових частин — гліцерин. І в першому, і в другому випадках колоністи

дістали б мило й необхідний Сайресові Сміту вже згаданий гліцерин. Як нам відомо, вапна їм не бракувало, але обробка жиру вапном могла б дати лише нерозчинне, а отже, непотрібне колоністам мило, в той час як обробка содою дала б розчинне мило, що знадобилося б у побуті. Будучи людиною практичною, Сайрес Сміт мав спочатку знайти спосіб, як добути соду. Чи складно це? Ні, бо на морському узбережжі було вдосталь необхідних водоростей: плакун-трави, фукоїдів, морського моху та інших. Колоністи назбирали цілі купи отих водоростей, висушили їх і спалили у відкритих ямах. Згорання тривало кілька днів і підтримувалося при такій високій температурі, що зола розплавилася, внаслідок чого утворилася суцільна сірувата маса, яку віддавна називають природною содою. Одержавши її, інженер піддав сало обробці содою і дістав, по-перше, розчинне мило, а по-друге, — таку нейтральну речовину, як гліцерин.

Але то ще не все. Для здійснення майбутніх планів Сайресові Сміту потрібна була ще одна речовина: азотнокисла сіль, більш відома під назвою селітра.

Сайрес Сміт міг би виготовити цю речовину, обробивши азотною кислотою вуглекислу сіль поташу, яку легко добути з рослинної золи. Але йому бракувало азотної кислоти, і саме її він хотів одержати. Отже, він опинився у замкненому колі, з якого, здавалося, ніколи не вибратися. На щастя, цього разу селітру давала сама природа — треба було тільки добре потрудитися, аби її назбирати досхочу. Герберт відкрив її поклади на півночі острова, біля підніжжя гори Франкліна, і Сайресові Сміту лишалося очистити її.

Згадані роботи тривали щонайменше тиждень і закінчилися ще до того, як сталося, неретворення сірчистого заліза у залізний купорос. У наступні дні колоністи ще мали час Для виготовлення вогнетривкого посуду з глини і спорудження особливої печі, в якій можна перегнати залізний купорос після його одержання. Всі ці роботи закінчилися 18 травня, д"сь на той час завершувалися і відомі нам хімічні иронеси в купі дерева й сланцю. Гедеон Спілет, Герберт, Наб і Пенкроф під мудрим Сайресовим керівництвом стали майстрами на всі руки. А втім, біда — найкраща вчителька: нікого так не слухають і ні в кого так не вчаться! Коли перепалили всю купу колчедану, внаслідок хімічних перетворень було одержано залізний купорос, сірчаноокислий алюміній, кремненезем, рештки вугілля і золу. Все [135] це висипали в посудину з водою, збовтали, дали осісти й злили, внаслідок чого одержали розчин залізного купоросу і сірчаноокислого алюмінію, а решта речовин лишилися на дні посудини у вигляді нерозчинного осаду. Рідину частково випарували, при цьому відклалися кристали залізного купоросу, а невипарувану воду з купоросом алюмінію лишили без ужитку.,

Тепер Сайрес Сміт мав чимало кристалів залізного купоросу, з яких належало добути сірчану кислоту.

У промисловій практиці для виробництва сірчаної кислоти потрібне досить дороге обладнання. Необхідні цілі заводи із спеціальними лабораторіями, приладами з платини та камерами із свинцевими стінками, які не піддаються дії кислоти і в яких відбуваються всі хімічні процеси і таке інше. Інженер, звичайно, нічого того не мав,

зате знав, що у Богемії, наприклад, сірчану кислоту виготовляють простішим способом, що дає навіть кращі наслідки, — одержують кислоту вищої концентрації. Саме так добувають так звану кислоту Норхаузена.

Щоб одержати сірчану кислоту, Сайресові Сміту лишалося здійснити лише одну, останню, операцію: розпекти у закритій посудині кристали залізного купоросу, аби сірчана кислота виділилася з них у вигляді пари, а пара, конденсуючись, перетворилася в сірчану кислоту.

Для перегонки послужила вогнетривка глиняна посудина, куди всипали кристали, і піч, завдяки якій мало відбутися дистилювання сірчаної кислоти. Перегонку й конденсацію колоністи робили бездоганно, отож 20 травня, через дванадцять днів після початку всього процесу, інженер дістав дуже сильний реактив, який він планував використати з різною метою.

Але вавігда йому знадобився тол реактив? Перш за все, аби одержати надалі ще й азотну кислоту. Тепер це було неважко: обробивши сірчаною кислотою селітру, він — також шляхом дистиляції — домігся виділення азотної кислоти.

Та, врешті-решт, для чого йому потрібна азотна кислота? Цього товариші ще не знали — він досі не розкрив їм остаточної мети усіх здійснених робіт.

Тим часом інженер неухильно наближався до мети, і останні його досліди дали нарешті ту речовину, для одержання якої всі вони поклали стільки праці.

Одержавши азотну кислоту, інженер долив до неї гліцерину, попередньо згустивши його шляхом випарювання у водяній бані, і дістав, навіть не використовуючи охолоджувальної [136] суміші, кілька пінт жовтуватої, схожої на олію рідини.

Завершальну операцію Сайрес Сміт здійснив сам-один на значній відстані від Комина, — існувала небезпека вибуху — після чого прийшов до товаришів, несучи в руках посудину з добутою речовиною, і коротко заявив:

— Ось нітрогліцерин!

Справді, він добув жажливу речовину, вибухова потужність якої, можливо, в десять разів перевищує силу дії пороху і вже викликала безліч нещасливих випадків. Та все ж відтоді, як знайдено спосіб перетворювати її в динаміт, змішуючи з такими пористими речовинами, як цукор чи глина, що можуть убирати в себе цю страшну рідину, її використання стало безпечнішим. Проте на той час, коли колоністи опинилися на острові Лінкольна, динаміт іще не був відомий.

— І оце цією водичкою ви маєте намір висадити в повітря скелі? — досить недовіжливо запитав Пенкроф.

— Так, друже, — відповів Сайрес Сміт. — І потужність цього нітрогліцерину зросте ще більше через надзвичайну твердість граніту та його великий опір вибуховій силі.

— А коли ми це побачимо, пане Сайресе?

— Завтра, як тільки продовбаємо шурф для вибухівки, — відповів інженер.

Наступного дня, 21 травня, зі сходом сонця мінери вирушили на східний берег озера Гранта, край якого був лише за п'ятсот кроків від морського узбережжя. У цьому місці плоскогір'я було нижче рівня води в озері, і її стримував тільки високий гранітний

берег. Не викликало сумніву, що, коли, висадити його з повітря, води озера ринуть у вилом і утворять потік, який, пробігши пологою площиною узвиш-' шя, поллеться водоспадом на морський берег. Внаслідок цього знизиться загальний рівень води в озері і відкриється отвір теперішнього стоку води, а це й було кінцевою метою колоністів.

Отже, Сайрес Сміт мав намір висадити в повітря гранітний берег. За його настановами Пенкроф, озброївшись кайлом, точними й сильними ударами став довбати шурф у кам'яній стіні. Граніт почали довбати біля горизонтальної основи берега, і шурф спрямували навскоси таким чином, щоб його дно опинилося значно нижче від рівня води в озері. Сила вибуху, розбивши скелю, повинна була дати воді широкий вихід і помітно знизити її рівень. Робота тривала довго, адже інженер хотів улаштувати надзвичайно потужний вибух, використавши для цього не менше десяти [137] літрів нітрогліцерину. Проте Пенкроф і Наб, працюючи по черзі, довбали скелю з таким запалом, що до четвертої вечора мали готовий шурф.

Лишалось вирішити, як викликати спалах вибухівки. Як правило, для цього застосовують запальні патрони з гримучої ртуті, що й викликають вибух нітрогліцерину. Тобто для вибуху потрібен поштовх, а якщо нітрогліцерин просто запалити, то він горітиме, але вибуху не станеться.

Сайрес Сміт, звичайно, міг виготовити запальні патрони. Гримучої ртуті він не мав, та завдяки азотній кислоті міг одержати речовину, подібну до пороху з бавовни. А досить було опустити в нітрогліцерин патрон із тим порохом і підпалити його ґнотом, як він, спалахнувши, викликав би вибух.

Але інженер знав, що нітрогліцерин може вибухати від удару, і вирішив використати цю його властивість, а якщо не пощастить, удатися до іншого способу.

Справді, варто налити кілька крапель нітрогліцерину на камінь, вдарити по них молотком — і станеться вибух. Та той, хто вдався б до такого досліду, сам став би його жертвою. Отож Сайрес Сміт вирішив установити над шурфом із нітрогліцерином козли і причепити на мотузці важкий залізний брус. Другу мотузку, просякнуту сіркою, мали прив'язати посередині першої й протягти по землі на відстань кількох футів від шурфу. Варто її підпалити, і вогонь, добігши до її кінця, підпалив би першу мотузку, а та, перегорівши, розірвалася б і важкий залізний брус щосили вдарив би по нітрогліцерину.

Колоністи встановили цей пристрій, потім інженер звелів їм відійти чимдалі, налив у шурф нітрогліцерину таким чином, щоб невелика його кількість опинилася на камені під уже підвішеною залізякою.

Зробивши все це, Сайрес Сміт запалив вільний кінець мотузки, нросоченої сіркою, і повернувся до своїх товаришів у Комин.

Мотузка мала "п'яти хвилин двадцять п'ять; і справді, через двадцять п'ять хвилин стався вибух, що його важко й описати. Здавалося, задвигтів увесь острів аж до надр. Високо в повітря полетіли купи каміння, наче при виверженні вулкана. Сила повітряної хвилі була така, що захиталися кам'яні брили Комина. А колоністи хоч і були на

відстані двох миль, попадали на землю.

Потім вони схопилися на ноги, вибігли зі свого сховища і, вибравшись на плоскогір'я, кинулись до того берега, де стався вибух... [138]

І тут потрійне "слава!" вихопилося у них із грудей! В гранітному березі озера з'яв широкий отвір! Вируючи й пінячись, із нього вирвався на плато широкий потік і, досягнувши його краю, зірвався водоспадом із висоти трьохсот футів на берег моря!

РОЗДІЛ XVIII

Пенкроф уже ні в чому не сумнівається, — Колишній водостік озера. — Підземний хід.— Дорога крізь гранітний масив, —Зникнення Топа.— Центральна печера.— Нижній водостік.— Таємниця.— Допомогло кайло.— Повернення.

Інженерів план здійснився, але за своїм звичаєм він не висловлював ніякого задоволення, а, стиснувши губи, стояв і мовчки дивився на наслідки свого задуму. Тим часом Гер-берт не приховував захоплення, Наб підстрибував з радіщів, а Пенкроф тільки похитував великою головою і тихо повторював:

— Оце-то робота! Ну й інженер!..

Що й казати, нітрогліцерин здійснив неймовірне. Отвір, пробитий у березі озера, був такий великий, що новий водостік виявився принаймні утричі більшим, ніж попередній. Внаслідок цього незабаром після вибуху рівень води в озері мав знизитись щонайменше на два фути.

Колоністи повернулися до Комина по кайла, кілки із залізними наконечниками, мотузки, а також по кресало і трут; узявши все необхідне, вони повернулися на плоскогір'я, їхній маленький загін, як завжди, не полишав Топ.

Дорогою моряк не витримав і запитав інженера:

— А чи знаєте ви, пане Сайресе, що тією лепською настоянкою, яку ви приготували, можна висадити в повітря Цілий наш острів?

— Безумовно. І острів, і цілі континенти, і навіть земну кулю, — відповів Сайрес Сміт. — Усе залежить від її кількості.

— А не можна використати отой нітрогліцерин для зарядів у вогнепальній зброї? — запитав моряк.

— Ні, Пенкрофе, нітрогліцерин має надто велику вибухову силу. Хоча ми легко могли б виготовити бавовняний чи навіть звичайний порох, адже у нас є все необхідне: [139] азотна кислота, селітра, сірка й вугілля. Біда лише в тому, що ми не маємо самої вогнепальної зброї.

— О, пане Сайресе, — відповів моряк. — Аби ви тільки захотіли!..

Як бачимо, Пенкроф рішуче викреслив слово "неможливо" із словника мешканців острова Лінкольна.

Прийшовши на плоскогір'я Широкий Обрій, колоністи негайно подалися до тієї точки озера, де мусив відкритися отвір колишнього водостоку, що тепер мав уже виступити з води. Оскільки в той отвір уже не текла вода, колоністи могли спуститися в нього й обстежити його зсередини.

За кілька хвилин вони прибули на південний край озера, і варто їм було кинути

погляд на озеро, щоб переконатися: вони досягли мети.

І справді, у гранітному березі озера, тепер уже над рівнем води, з'явився отвір, що його вони так довго шукали. Підійти до нього можна було вузькою смужкою берега, що оголилася після того, як відступила вода. Отвір був футів двадцять завширшки, однак лише футів зо два заввишки і чомусь нагадував стічний колодязь, що чорніє за решіткою край тротуару. Колоністам нелегко було б пробратися в нього, але Наб і Пенкроф узялися за кайла, і менше ніж за годину отвір мав висоту цілком достатню для того, щоб у нього вільно могла зайти людина.

Тоді до нього підійшов інженер і переконався, що водостік у верхній частині має ухил не більш як тридцять — тридцять п'ять градусів. Отже, він був придатний для спуску, і якщо ухил не збільшиться, по колишньому водостоку неважко буде спуститися аж до рівня води у морі. Коли ж що цілком вірогідно — всередині гранітного масиву виявиться досить велика печера, то нею, можливо, колоністам пощастить скористатися.

— Ну, пане Сайресе, чого ж ми чекаємо? — запитав моряк, нетерпляче бажаючи пройти у темний прохід. — Дивіться, Топ уже побіг туди!

— Гаразд, — відповів інженер. — Але нам потрібне світло. Набе, піді-но наріж для нас соснових гілок!

Наб із Гербертом побігли на берег озера, де росли сосни та інші вічнозелені дерева, і скоро повернулися з оберемком гілок, із яких тут же наробили смолоскипів. Колоністи кресалом запалили їх і на чолі з Сайресом Смітом рушили темним проходом, яким нещодавно витікали надлишки води з озера.

Всупереч побоюванням прохід дедалі розширювався, і за [140] кілька хвилин дослідники змогли йти спуском, не пригинаючись.

Але гранітне дно, яке вода полірувала багато віків, було дуже слизьке, а тому колоністи мусили не втрачати обачності, аби не впасти. Тому вони зв'язалися один з одним мотузкою, як роблять альпіністи, штурмуючи гори. На щастя, спуск полегшували кам'яні виступи, схожі на східці. Краплі води, що сочилися ще по граніті, освітлені смолоскипами, виблискували всіма веселковими барвами, і здавалося, що все склепіння вкрите численними сталактитами. Інженер уважно оглядав темні гранітні стіни проходу. Він не помічав жодного нашарування, жодної тріщини! Скрізь тільки щільна дрібнозерниста гранітна твердь. Підземний хід напевне існував від часів виникнення самого острова. Не вода потроху пробила собі цей шлях. Його власноручно пробив Плутон, а не Нептун на стінках досі виднілися сліди вулканічних поштовхів, сліди, що їх досі до кінця не стерла вода.

Колоністи посувалися дуже повільно. Усіх їх охопило хвилювання від усвідомлення того, що вони спускаються у глибину масиву, де напевне вперше ступала людська нога. Всі мовчали, але в їхніх головах безперервно пульсувала думка, і, мабуть, не в одного виникло побоювання, чи не зачаївся десь у цьому підземеллі, зв'язаному з морем, якнй-небудь спрут чи велетенський головоногий. Отож потрібно було йти у глиб тунелю вельми обережно. Та, зрештою, попереду маленького загону біг Топ, і можна було

покладатися на його чуття; у разі чого він сповістив би колоністів.

Спустившись звивистим тунелем футів на сто, Сайрес Сміт, котрий ішов попереду, спинився, і до нього підійшли його супутники. Там, де вони спинилися, прохід розширювався і утворювалась невелика печера. З її склепіння крапала вода. Але вона не сочилася крізь гранітну стелю — то були тільки рештки стрімкого потоку, який так довго вирував тут; повітря у печері дихало вогкістю, але у ньому не вчувалося ніяких тлінних запахів.

— Дивись, дорогий Сайресе, — сказав тоді Гедеон Сні-лет. — Ось нікому не відомий, добре захований у кам'яних глибинах притулок, та, на жаль, у ньому неможливо жити.

— Чому ж неможливо? — запитав моряк.

— Бо він надто малий і темний.

— А чому б нам не розширити його та не пробити отвори, аби впустити сюди світло й повітря? — сказав Пен-Роф, який уже ні в чому не сумнівався. [141]

— Ходімо далі, — відповів Сайрес Сміт. — Не припиняймо пошуків. Можливо, нижче природа звільнить нас від зайвої роботи.

— Ми спустилися лише на третину висоти плоскогір'я, — зауважив Герберт.

— Приблизно на третину, — відповів Сайрес Сміт. — Ми пройшли футів сто від входу, а коли пройдемо' ще сто футів, то, можливо...

— А де Топ? — урвав, хазяїна Наб. Колоністи обшукали всю печеру. Собаки не було.

— Мабуть, він побіг уперед, — сказав Пенкроф.

— Ходімо слідом за ним, — запропонував Сайрес Сміт.

Колоністи пішли далі. Інженер уважно придивлявся до численних звивин проходу і досить легко визначив, що, попри всі його повороти, він іде в напрямку моря.

Колоністи спустилися ще футів на п'ятдесят, рахуючи по вертикалі, коли їхню увагу привернули віддалені звуки, що чулися з глибини гранітного масиву. Колоністи зупинилися й прислухалися. Звуки ці долинали кам'яним коридором цілком чітко, як через слухову трубку.

— Це гавкає Топ! — вигукнув Герберт.

— Атож, — відповів Пенкроф. — Це гавкає наш славний собака, та ще й як люто гавкає!

— Ми маємо обковані залізом кілки, — нагадав Сайрес Сміт. — Будьте наготові. Вперед!

— Стає шораз цікавіше, — прошепотів Гедеон Спілет на вухо морякові, і той ствердно кивнув у відповідь.

Сайрес і його товариші кинулись на допомогу Топу. Його уривчасте гавкання ставало дедалі виразнішим, і в ньому вчувалася незвичайна лють. Може, він зіткнувся з якоюсь твариною, випадково потурбувавши її? Не думаючи про небезпеку, яка загрожувала їм особисто, колоністи, можна сказати, бігли вперед, охоплені непереборною цікавістю. Вони вже не спускалися, а скочувалися слизьким дном каналу і, подолавши за кілька хвилин футів шістдесят, побачили нарешті собаку.

Там прохід виводив у велику казкової краси печеру, де, лоте гавкаючи, бігав Топ.

Пенкроф і Наб, розмахуюча смолоскипами, освітлювали зблизька всі впадини в гранітних стінах, а Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Герберт, піднявши кілки, приготувалися до будь-якої несподіванки.

Велнчеша печера виявилася порожньою. Колоністи обстежили її уздовж і впоперек. У ній нікого не було: жодної тварини, жодної істоти! [142]

А проте Топ не переставав гавкати, його несила було вгамувати ні пестощами, ні погрозами. — Тут має бути якийсь отвір, через який вода з озера впадала в море, — мовив інженер.

— Цілком можливо, — відповів Пенкроф. — Будьмо обережні, щоб не впасти в яму.

— Шукай, Топе, шукай! — крикнув Сайрес Сміт. Собака, збуджений словами хазяїна, кинувся в кінець печери і там загавкав ще гучніше.

Колоністи рушили слідом за ним і при світлі смолоскипів побачили в граніті отвір справжнього колодязя. Саме в нього досі зливались озерні води, що текли крізь гранітний масив, але канал цей був перпендикулярний, і спуститися туди колоністи не мали змоги.

Над отвором колодязя вони схилили смолоскипи, однак нічого не побачили. Сайрес Сміт висмикнув із смолоскипа запалену гілочку й кинув її у прірву. Смолиста гілка, швидко падаючи, розгорілася ще дужче й освітила стік ізсередини, але, крім його стінок, колоністи більш нічого не побачили. Потім полум'я затрепетало й згасло — певно, гілка долетіла до води, тобто, до поверхні моря.

Прикинувши, скільки часу летіла гілка, інженер міг приблизно вирахувати глибину стоку — близько дев'яноста футів.

Отже, печера перебувала на висоті дев'яноста футів над рівнем моря.

— Отут ми житимемо, — мовив Сайрес Сміт.

— Але до нас тут жив хтось інший, — сказав Гедеон Спілет, чия цікавість не була вдоволена.

— Що ж, попередній мешканець — амфібія чи щось інше — втік через оцей колодязь, — мовив інженер, — і поступився нам місцем.

— Байдуже, — додав моряк. — Чверть години тому я хотів би бути на місці Топа; зрештою, він неспроста так гавкав!

Сайрес Сміт подивився на свого собаку, і ті, хто стояв ближче до нього, почули, як він тихо сказав:

— Так, я впевнений: Топ багато чого знає, далеко більше, ніж ми всі разом.

Тим часом можна зауважити, що бажання колоністів мати житло значною мірою здійснилося. Волею випадку, якому допомогла незвичайна проникливість їхнього керівника, зони знайшли те, що хотіли. Тут їм дісталася велика й висока печера, розміри якої вони ще не могли визначити при бляклому світлі смолоскипів; її, без сумніву, ще можна [144] було розділити цегляними перестінками, виокремивши таким чином кілька кімнат, і створити якщо не справжній дім, то принаймні просторе житло. Вода з печери витекла і не могла її залити знову. Місце було вільне.

Зоставалося подолати ще дві труднощі: знайти можливість освітити цю величезну

порожнину в кам'яній породі та зробити вхід до неї легшим і приступнішим. Нічого було й думати, щоб прорубати отвори в стелі, — надто велика гранітна товща височіла над склепінням печери, але лишалася можливість пробити отвори у стіні, оберненій до моря. Сайрес Сміт, спускаючись, приблизно визначив кут нахилу тунелю та його довжину і мав підстави вважати, що передня стіна печери не товста. А якщо пощастить прорубати в ній вікна, то можна пробити й двері, а з них спустити драбину.

Своїми задумами Сайрес Сміт поділився з супутниками.

— Тоді, пане Сайресе, до праці! — рішуче мовив Пенкроф. — Кайло зі мною, і будьте певні: я проб'ю вікно в цій стіні. Де бити?

— Ось тут, — показав інженер дужому морякові на досить глибоку западину, завдяки якій гранітна товща стіни у тому місці, бузумовно, була значно менша.

Пенкроф заходився лупати стіну, освітлену смолоскипами, навколо нього навсібіч полетіли скалки каміння. Від кайла снопами розліталися іскри. Через півгодини моряка змінив Наб, а потім і Гедеон Спілет.

Колоністи довбали стіну понад дві години, і в них уже виник сумнів, чи можна пробити кайлом товщу граніту в тому місці, як раптом останній удар, завданий Гедеоном Спілетом, проломив камінь, і кайло, вирвавшись із рук, через дірку полетіло вниз.

— Слава! Слава! Слава! — закричав Пенкроф.

У тому місці товщина стіни не перевищувала трьох футів.

Сайрес Сміт приклав око до отвору, пробитого на висоті дев'яноста футів. Перед ним лежала піщана смужка берега, далі — острівець, а за ним — безмежне море. "

Крізь досить великий отвір у гранітній стіні ринуло ясне світло й осяяло чудовий підземний грот! Якщо ліворуч від отвору він мав щонайбільше тридцять футів у ширину й вишину та сто футів у довжину, то праворуч був величезний, а його склепіння височіло не менше ніж на вісімдесят футів. У ньому то там, то сям здіймалися кам'яні колоші, підпираючи склепіння, наче нефи в соборі. По боках склепіння спиралося на масивні стовпи, з'єднані то кам'яними заокругленнями, [145] то високими стрілчастими арками, що зникли вдалині між темними прогонами; було оздоблене безліччю виступів, схожих на штучні ліпні прикраси, і вражало своєрідним мальовничим поєднанням рис, характерних для візантійської, романської й готичної архітектур. Здавалося, грот створено руками будівничих, а проте його створила сама природа! Саме вона видовбала у гранітному масиві цю незрівнянну ні з чим Альгамбру!

Захоплені його красою, колоністи аж остовпіли. Там, де вони сподівалися знайти лише тісну печеру, їм трапився неповторний палац, а Наб, як у хмарі, скинув капелюха!

Мить захопленої мовчанки змінилася радісними вигуками присутніх. "Слава! Слава!" — загриміло, раз у раз від-лунюючи під склепінням і затихаючи у темній глибині за нефами.

— О друзі мої! — вигукнув Сайрес Сміт. — Коли ми впустимо багато світла в надра цього гранітного масиву, обладнаємо кімнати, склади й майстерні в лівій частині зали,

нам іще залишиться оцей чудовий грот, у якому ми влаштуємо музей і кабінет.

— А як нам його назвати? — запитав Герберт.

— Гранітний палац, — відповів Сайрес Сміт, і колоністи зустріли його слова новими вигуками "слава!".

На той час смолоскипи вже догоряли, і оскільки ще потрібен був час, щоб вибратися вузьким проходом на поверхню плоскогір'я, колоністи вирішили відкласти влаштування нового житла на наступний день.

Перш ніж піти, Сайрес Сміт іще раз нахилився над темним колодязем, що прямовисно опускався до рівня моря. Інженер уважно прислухався. З колодязя не долинали жодного звуку, навіть не чулося плюскоту, — а хвили все ж таки повинні були часом битися об його стінки. Знову кинули запалену гілочку. Стінки колодязя на мить освітилися, але так само, як і першого разу, колоністи нічого не побачили. Коли якесь морське чудовисько було заскочене зненацька відступом води, воно втекло в морську глибину через канал, що ним виливалися в море надлишкові води з озера, поки їм не зробили нового стоку.

Та все ж таки Сайрес Сміт довго мовчки стояв біля провалля й уважно прислухався, пильно дивлячись у його темне жерло'.

Тоді моряк підійшов до нього і, торкнувши за плече, мовив:

— Пане Сміт... [146]

— Що, друже? — озвався інженер, ніби прокинувся зі сну.

— Скоро погаснуть смолоскипи.

— У дорогу! — звелів Сайрес Сміт.

Група людей покинула печеру і стала підніматися темним водостоком. Топ замикав ланцюжок і, як не дивно, досі ще час від часу гарчав. Іти вгору було досить важко. Колоністи зупинилися на кілька хвилин у верхньому гроті, що являв собою щось на зразок майданчика посередині довгих гранітних сходів. Перепочивши, вони знову крок за кроком бралися вгору.

Незабаром повітря у підземному проході посвіжішало. Краплі води повисихали і вже не виблискували на стелі й стінах. Поблякло світло смолоскипів. Набів смолоскип погас, і, щоб не йти в цілковитій темряві, треба було поспішати.

Колоністи наддали ходи, і менше ніж за чверть години, у ту хвилину, коли згас і смолоскип моряка, Сайрес Сміт та його супутники вже виходили з отвору колишнього водостоку.

РОЗДІЛ XIX

Інженерів план. — Фасад Гранітного палацу.— Мотузьяна драбина.— Пенкрофові мрії.— Духмяне зілля.— Природний сажок.— Водогін для потреб нового житла. — Краєвид із вікон Гранітного палацу.

На другий день, 22 травня, почалися роботи по влаштуванню нового житла. Колоністам не терпілося якомога швидше поміняти свій незатишний і тісний Комин на простору суху оселю, створену самою природою у гранітному масиві й неприступну ні морським хвилям, ні небесним зливам. Проте вони не мали наміру зовсім відмовитися

від Комина — інженер запланував улаштувати там одну з май-стерей.

Перш за все Сайрес Сміт узявся визначити, в який бік обернено фасад Гранітного палацу. Він пішов на морський берег під величезною гранітною кручею, а оскільки кайло, вирвавшись із Спілетових рук, мало летіти перпендикулярно до неї, досить було його знайти, щоб визначити, де у скелі пробито дірку. [147]

Інженер легко знайшов кайло — воно встромилося у пісок саме по перпендикулярній лінії від отвору, пробитого на висоті близько вісімдесяти футів над берегом. У нього вже влітали й вилітали гірські голуби, наче саме для них з'явився вхід до Гранітного палацу.

Інженер мав намір поділити праву частину печери на кілька кімнат із передпокоєм і освітити їх, прорубавши у фасаді п'ятеро вікон та великі двері. Пенкроф підтримував ідею про п'ять вікон, але не розумів, навіщо двері, адже у старому водостоці сама природа зробила сходи, по яких завжди легко спуститися до Гранітного палацу.

— Друже, — відповів Пенкрофу Сайрес Сміт, — якщо нам легко пройти колишнім водостоком, то так само легко це зробити й будь-кому іншому. Навпаки, я хочу щільно затулити, навіть замурувати отвір водостоку, а якщо треба, то й . цілком його сховати, спорудивши дамбу і піднявши рівень води в озері.

— А як ми будемо заходити туди? — запитав моряк.

— Зовнішньою драбиною, — відповів Сайрес Сміт. — Зробимо зовнішню драбину. Піднявшись по ній нагору, ми зможемо при потребі її також підняти, і тоді ніхто не дістанеться до нашого житла.

— А навіщо така обережність? — запитав Пенкроф. — Досі нам не зустрічалося небезпечних звірів. Що ж до тубільців, то й їх тут немає.

— Ви в цьому впевнені, Пенкрофе? — запитав Сайрес Сміт, дивлячись на моряка.

— Звичайно, ми в цьому зможемо переконатися тільки тоді, коли обстежимо увесь острів, — відповів Пенкроф.

— Атож, бо поки що ми дослідили тільки маленьку його частину. Та хай там що, навіть коли у нас немає тут ворогів, вони можуть прийти з інших місць — ці широти Тихого океану мають недобру славу. Про всяк випадок нам треба вжити заходів перестороги. >

Інженер мав слухність, і, не вступаючи в подальші суперечки, Пенкроф приготувався виконувати всі його вказівки, ц

Отже, у фасаді Гранітного валацу мали бути вирубані для його освітлення п'ятеро вікон та двері, а в чудовий грот що стане урочистим залом, світло литиметься через широкий отвір у передній стіні й маленькі круглі віконця. Фасад, що знаходився на висоті вісімдесяти футів над землею, був обернений на схід, і ранкове сонце вітало його своїм першим промінням. Гранітний грот перебував у тій-частині кряжу, що тяглася від виступу біля гирла річки. [148]

Вдячності й до нагромадження уламків скель, які утворили Комин. Отож холодні північно-східні вітри його обходили, ледь зачіпаючи, — він був захищений від них саме отим гранітним виступом. А втім, чекаючи часів, коли пощастить зробити рами,

інженер мав намір зачиняти віконні пройми щільними віконницями, які не пропускали б ні вітру, ні дощу й які, при потребі, можна було б приховати від чужих очей. Та, звісно, передусім належало пробити ті отвори. Пробивання ломом твердої скелі забрало б багато часу, а Сайрес Сміт, як ми знаємо, любляв рішучі дії. У нього ще лишалося трохи нітрогліцерину, і тут він йому знов знадобився. Інженер уміло локалізував дію вибухівки, й отвори в ґрунті утворилися саме там, де він їх намітив. Потім кайлами й ломами надали стрілчастої форми п'яти віконним проймам, широкому вікну, слуховим віконцям і дверям, вирівняли краї пробоїн, які мали спочатку досить химерні обриси, і через кілька днів важкої праці Гранітний палац ясно освітлювало проміння ранкового сонця, що діставало до найдальших закутків печери.

За інженеровим планом житло мали поділити на п'ять кімнат із вікнами на море: праворуч — передпокій, із прорубаними у стіні дверима, до яких передбачалося добиратись мотузкою драбиною, потім — кухня завширшки тридцять футів, їдальня — сорок футів, спальня таких самих розмірів і, нарешті, на вимогу Пенкрофа, — вітальня, суміжна з урочистим залом.

Кімнати, чи то пак, ряд кімнат, з яких складатиметься помешкання у Гранітному палаці, не займатиме всієї глибини гроту. Там залишиться іще місце для коридора між житлом і довгою просторою коморою, де складатиметься різне начиння, інструмент, продукти й харчові припаси. Дичина, овочі й фрукти, впольовані або зібрані на острові, тобто всі дарунки острівної фауни і флори, зберігатимуться в коморі й будуть захищені від вогкості. Крім того, колоністи матимуть до своїх послуг невеликий грот, розташований на півдорозі до великої печери, і його можна використати як засіку.

План виробили, і тепер лишалося втілити його в життя. Мінери знову стали цеглярами; а ще раз наробивши цегли, наносили її й покладали біля підніжжя Гранітного палацу.

Досі Сайрес Сміт і його товариші мали доступ до печери тільки через колишній водостік. Такий спосіб сполучення примушував їх спочатку, обійшовши берегом річки гранітну кручу, підніматися на плоскогір'я Широкий Обрій, потім спускатися колишнім водостоком на двісті футів у глибину [149] гранітного масиву, а згодом ним же підніматися, кола вони хотіли вийти з печери. Дорога забирала багато часу й дуже стомлювала. Тому Сайрес Сміт вирішив негайно взятися плести міцну мотузку драбину; піднявшись по ній і витягти її у Гранітний палац, можна не допустити туди жодного заброду.

Мотузку драбину робили надзвичайно старанно, сукаючи мотузки з волокнистих рослин за допомогою вертушки; за міцністю вони не поступалися перед товстими канатами. Щаблі робили з легких і міцних гілок червоного кедра; увесь пристрій змонтував своїми вмільми руками Пенкроф.

Так само із рослинних волокон насукали ще мотузку і нагорі, біля дверей печери, встановили щось на зразок грубої корби. Завдяки їй цеглу легко підняли у грот. Таким чином дуже полегшилося транспортування різних будівельних матеріалів, і колоністи зразу ж узялися обладнувати своє майбутнє житло. Вапна не бракувало, до того ж

напохваті були тисячі цеглин. Легко встановивши дерев'яні досить грубі стояки, вони швидко поділили житло на кімнати й комору.

Під Сайресовою орудою робота посувалася дуже швидко; та й сам він не цурався ні молотка, ні кельми. Здавалося, Сайрес Сміт знав усі ремесла й власним прикладом допомагав своїм кмітливим і старанним товаришам. Працювали дружно й навіть весело; Пенкроф, стаючи то теслею, то мотузником, то муляром, умів усіх насмішити, і його добрий гумор передавався усій компанії. Його віра в інженера не мала меж. Ніщо не могло б її похитнути. Він вважав Сайреса Сміта здатним здійснити найважче діло. Як обновити зношений одяг і взуття (питання, безумовно, вкрай важливе), як забезпечити освітлення у довгі зимові ночі, як використати родючі ґрунти острова і перетворити дику рослинність у сільськогосподарські культури — ніщо не турбувало моряка: Сайрес Сміт усьому зможе дати раду! Пенкроф мріяв про канали, що полегшать перевезення добутих природних багатств острова, про розробку шахт і каменоломень, про машини для всіляких промислових виробів, про залізницю, так, про залізницю, мережа яких укріє весь острів" Лінкольна.

Інженер не розчаровував Пенкрофа, не висміював химерних мрій цієї славної людини. Він знав, яка то штука впевненість, і навіть усміхався, слухаючи моряка, й нічого не казав про неспокій, що часом його опановував, коли він думає про майбутнє. Та й не дивно: в цій частині Тихого океану, [150] вдалині від морських шляхів, існувала небезпека, що ніхто не прийде їм на допомогу. Отже, колоністи мали важити тільки на власні сили, тільки на самих себе, бо відстань до найближчої землі була така, що спроба подолати її на саморобному і, безумовно, вутлому кораблику була б зухвалою і більше ніж небезпечною.

Та, як казав Пенкроф, вони у сто разів вартніші за всіх колишніх Робінзонів, для яких найменший успіх здавався справжнім дивом.

І це так, адже вони мали знання, а навчений і вмілий завжди вийде переможцем там, де іншого чекає неминуче животіння й загибель.

Під час влаштування житла дуже відзначився Герберт. Розумний і діяльний, він швидко схоплював усе нове, добре виконував усіляку роботу, і Сайрес Сміт дедалі більше проймався почуттям любові до хлопця. Герберт також платив йому глибокою і шанобливою любов'ю. Пенкроф, звичайно, бачив, як між ними зав'язується гаряча, щира дружба, але й не думав ревнувати підлітка до інженера.

Наб лишався Набом. Тобто — втілення сміливості, старанності, відданості й самозречення, як це було завжди. Він вірив у свого хазяїна не менше, ніж Пенкроф, але висловлював це не так гучно. Коли моряк бурхливо виявляв своє захоплення, Наб поглядав на нього з таким виглядом, ніби казав: <Інакше й бути не могло!" Він заприязнився з Пенкрофом, і незабаром перейшов із ним на "ти".

Гедеон Снілет у роботі не відставав від інших, чим неабияк дивував Пенкрофа. Оце-то газетяр — не тільки має голову на плечах, а ще й уміє все робити власними руками!

Драбину остаточно встановили 28 травня. І на її вісімдесят футів довжини налічувалося не менше як сто шаблів. Щоправда, Сайресові Сміту пощастило розділити

її надвое, скориставшись виступом гранітної кручі футів за сорок над землею. Цей старанно вирівняний кайлом виступ став ніби майданчиком, до якого прикріпили першу драбину, яка тепер розхитувалася вдвічі менше і яку, користуючись додатковою мотузкою, можна було затягти в Гранітний палац. Що ж до другої драбини, то її нижній кінець прикріпили на майданчику, а верхній прив'язали до дверей. Таким чином спуск значно полегшився А втім. Сайрес Сміт мав намір згодом виготовити гідравлічний шдійомаяк аби зберігати час і сили мешканців Гранітнього палацу.

Колоністи дуже швидко призвичаїлися лазити мотузкою драбиною. Вони були меткі і спритні, а Пенкроф, Що звик видиратися на ванти га реї. міг давати їм уроки.

Але йому довелося навчати й Топа. Бідний собака зі своїми чотирма лапами аж ніяк не був створений для акробатичних вправ. Проте Пенкроф виявився таким терплячим учителем, що зрештою, і Топ навчився так-сяк видиратися драбиною, а незабаром став нею підніматися й спускатися не гірше за своїх родичів, котрих показують у цирку. Важко сказати, чи пишався Пенкроф своїм учнем, проте морякові не раз доводилося тягти його на своїй спині, на що Топ ні разу не поскаржився.

Варто зауважити: під час робіт, які велися дуже активно, бо наближалася холодна пора, колоністи ще й не забували запасатися провізією. Журналіст і Герберт стали справжніми постачальниками колони і щодня кілька годин присвячували полюванню. Щоправда, досі полювали тільки в лісі Жакамара, на лівому боці річки Вдячності; ні моста через річку, ні човна поки що не мали, а тому на правий берег ще не перебиралися. Величезні лісові хащі, які колоністи називали лісами Далекого Заходу, лишалися для них невідомими. Важливу експедицію, аби їх дослідити, відклали до перших теплих днів наступної весни. Проте і в лісі Жакамара було досить дичини; не бракувало кенгуру та диких кабанів, і в спритних руках мисливців лук, стріли й обкуті залізом кілки творили дива. Крім того, Герберт відкрив на південно-західному краю річкової затоки природний сажок, невеличкий вогкуватий луг, порослий вербами й травами, що напували духмяними пахощами повітря: кмином, чебрецем, васильками, м'ятою та всякими запашними рослинами із родини губоцвітних, що їх так любляють кролики. Побачивши цей лужок, журналіст зауважив, що було б дивно, якби не знайшлося кроликів там, де для них удосталь смачних страв, і обидва мисливці уважно обстежили цей сажок. У всякому разі, там росло безліч корисних рослин, які, безумовно, привернули б увагу природознавця, давши йому нагоду вивчити чимало представників рослинного царства. Отож Герберт нарвав кілька пучків васильків, розмарину, меліси, буквиці та інших цілющих трав, серед яких одні допомагають від застуди й легеневих хвороб, другі — від кровотечі, треті — від лихоманки, серцевних спазм або від ревматизму. І коли згодом Пенкроф запитав, навіщо) здалося це сіно, хлопець йому відповів:

— Для того, щоб лікуватися, коли захворіємо.

— А чого б ми хворіли, коли на острові нема лікарів? — без тіні усмішки заперечив йому моряк.

Такі міркування нічим крити, та все ж таки Герберт і далі збирав свій урожай, який

дуже доброзичливо зустріли [152] в Гранітному палаці, тим паче, що крім цілющого зілля Герберт приніс ще багато золотої монарди, відомої в Північній Америці під назвою "чай Освего"; настоянка з цієї трави — чудовий напій.

Нарешті одного дня, після довгих пошуків, мисливці натрапили на справжній кролячий сажок. Там уся земля була в норах, як друшляк у дірках.

— Нори! — вигукнув Герберт.

— Атож, — погодився Журналіст, — я їх добре бачу.

— А в них хтось живе?

— Оце головне питання.

Проте це питання з'ясувалося дуже швидко: майже відразу в усі боки порснули сотні маленьких тварин, схожих на кроликів, які бігли так швидко, що їх не міг наздогнати й Топ. Марно мисливці з собакою бігли то за одним, то за другим, — гризуни легко тікали від них. Але журналіст рішуче поставив собі за мету не піти звідти, не впіймавши хоча б півдюжини четвероногих. Перш за все він хотів нагодувати ними колоністів, а згодом можна подумати й про те, щоб приручити й розводити цих тварин як домашніх, їх не важко було б наловити, наставивши пасток біля виходів із нір. Але зараз пасток вони з собою не мали та й зробити їх було ні з чого. Отож хоч-не-хоч довелося оглядати кожную нору, шурхати в неї палицею, одне слово, набратися терпіння, іншої ради не було.

Цілу годину вони нишпорили по норах і нарешті зловили чотирьох гризунів. Виявилось, що ті маленькі звірята, котрих, як правило, називають американськими кроликами, вельми подібні до своїх європейських родичів.

Мисливці принесли здобич у Гранітний палац, і смакували нею за вечерею. Кролики були надзвичайно смачні. До того ж вони могли стати важливою підтримкою для колонії, як, здавалося б, невичерпне джерело свіжого м'яса.

Тридцять першого травня колоністи завершили споруджувати перестінки. Лишалось тільки умеблювати кімнати, але цю справу відклали на довгі зимові дні. У першій кімнаті, що мала правити за кухню, поставили плиту. Найбільшого клопоту пічникам-самоукам завдали комин і димар. Сайрес Сміт вважав за найпростіше викласти їх із цегли; про те, щоб вивести димар нагору крізь гранітний масив, не могло бути й думки, тому пробили отвір у гранітній стіні над кухонним вікном і навскоси підвели до нього комин — як роблять димарі для залізних переносних пічок. Можливо, — в цьому навіть не було сумніву, — що за сильного східного вітру, який шмагав їхнє житло з фасаду, плита [153] й димітиме, але ті вітри віяли не так часто, та й головний їхній кухар Наб не дуже зважав на такі дрібниці.

Завершивши внутрішні роботи, інженер узявся виконувати інше завдання — замурувати отвір колишнього водостоку на дні озера, аби закрити доступ через нього до Гранітного палацу. До отвору прикотили великі уламки скель і міцно їх замурували. Сайрес Сміт поки що не здійснив висловленого раніше наміру затопити отвір, спорудивши греблю і піднявши воду в озері до попереднього рівня, а обмежився його замаскуванням, насадивши між камінням траву й кущі, які буйно розростуться навесні.

Та все ж він скористався водостоком, щоб підвести струмочок прісної води до їхнього житла. Цього досягли, пробивши невеликий отвір нижче рівня води в озері, і водостоком тепер біг тоненький струмочок, який давав щоденно від двадцяти до тридцяти галонів " чистої прозорої води. Отже, відтепер мешканцям Гранітного палацу ніколи не бракуватиме питної води.

Нарешті колоністи завершили всі найважливіші роботи і, слід сказати, дуже вчасно — настала пора дощів і холодів. Грубі віконниці давали змогу зачиняти вікна, поки надійде час, коїш інженер виготовить скло для шибок.

Навколо вікон Гедеон Спілет дуже вдало насадив різних рослин з виткими стеблами й декоративних трав, красиво розмістивши їх на виступах скелі: і тепер віконні пройми, обрамлені мальовничою зеленню, тішили око.

Мешканці здорового для проживання, міцного і надійного житла не могли нарадуватися плодами своєї праці. З вікон відкривався неозорий краєвид, що замикався з півночі двома мисами Щелеп, а з півдня — мисом Кіготь. Перед ними мальовничо красувалася бухта Єднання. Так, ці славш люди мали всі підстави радіти, і Пенкроф не скупився на хвалу їхній, як він жартома казав, "квартирі на шостому поверсі над балконом"!

" Галви — міра рідких тіл; дорівнює 4,5 літра. {Прим, автора.)

РОЗДІЛ XX

Пора дощів. — Питання одягу. — Полювання на тюленів.— Виготовлення свічок.— Обладнання кімнат у Гранітному палаці.— Два місточки.— Повернення на устричну міліну.— Гер-бертова знахідка у власній кишені.

Зима по-справжньому далася взнаки у червні, який у Північній півкулі відповідає грудню. Він почався зливами й холодними вітрами, що по черзі без упину шмагали острів. Лише тепер мешканці Гранітного палацу змогли належно оцінити переваги житла, непідвладного розбурханій стихії, їхній притулок у Комині напевне не зміг би захистити їх від негоди і зимового холоду; могло також статися, що під час великого припливу його знову залили б гнані вітром океанські хвилі. Передбачаючи таку можливість, Сайрес Сміт навіть ужив деяких заходів перестороги, аби запобігти псуванню ковальського горна і плавильних печей, що їх спорудили там колоністи.

Весь червень вони використали для виконання різних робіт, але не забували й про полювання та риболовлю, завдяки чому запаси харчів не вичерпувалися, а поповнювались. Пенкроф мав намір, як тільки в нього з'явиться хоч трохи вільного часу, повлаштовувати усілякі пастки, на які покладав великі надії. Він наробив із рослинних волокон багато силець, і не минало й дня, щоб сажок не постачав їм удосталь гризунів. Наб цілі дні порався з м'ясом, запасаючись на майбутнє чудовими копченостями та солониною.

Згодом довелося поважно обмірковувати питання про одяг. Колоністи мали тільки те вбрання, яке носили на собі, коли куля аеростата викинула їх на острів. їхній одяг був теплий, міцний, вони дуже охайно ставилися до нього, так само, як г до білизни, тримали його в ідеальній, наскільки можливо, чистоті, та все ж таки він помітно

зносився і потребував заміни. Крім того, якби настала сувора зима, колоністи добряче мерзли б у ньому. Та саме про одяг кмітливий Сайрес Сміт потурбувався найменше. Він був заклопотаний іншими, важливішими і невідкладнішими завданнями: влаштуванням житла та забезпеченням харчовими продуктами, тож холод міг настати іще до того, як пощастить розв'язати і це питання. Хоч-не-хоч, колоністи мусили змиритися з думкою, що першої зими їм доведеться померзнути, і не дуже скаржилися на це. З настанням [155] теплим пори року вони влаштують великий мисливський похід на муфлонів, яких бачили, обстежуючи гору Франкліна, а, здобувши їхню вовну, інженер напевне зуміє виготовити теплі й міцні тканини... Яким чином? Це його клопіт.

— Що ж, доведеться грітися біля грубки в Гранітному палаці! — міркував уголос Пенкроф. — Палива в нас удосталь, нічого його шкодувати.

— До речі, — відповів Гедеон Спілет, — острів Лінкольна лежить аа дуже високих широтах, і цілком можливо, що зими тут не "уворі. Чи не казали ви, Сайресе, що тридцять п'ята паралель відповідає тій паралелі у Північній півкулі, де перебуває Іспанія?

— Авжеж, — відповів інженер. — Але в Іспанії зими часом дуже холодні: зі снігом, із кригою, заметілями; можливо, зима не щадить і острів Лінкольна. Та все ж таки ми на острові, і я сподіваюся, що тут холод буде помірніший.

— Чому, наше Сайресе? — запитав Герберт.

— Бо мере, с инку, це величезний резервуар, де накопичується літве теюло. Коли надходить зима, воно повертає тепло і таким чнном забезпечує землям, які воно омиває, середню температуру, не дуже високу влітку й не надто низьку взимку.

— У нас іще все попереду, — докинув Пенкроф. — Холодна буде зима чи ні — мене мало турбує. Зате ні в кого з нас нема сумніву, що дні стали короткі, а вечори — довгі. Чи не варто обміркувати, як освітлювати наш дім?

— Нема нічого легшого, — відповів Сайрес Сміт.

— Обміркувати?

— Здійснити"

— І коли ж еми візьмемося до цього?

— Завтра. Підемо полювати на тюленів.

— Щоб наробити сальних свічок?

— Чому ж сальних, Пенкрофе? Стеаринових! ^Справді, саме таким був інженерів задум, задум цілком

здійснений, адж"е вони мали тепер вапно і сірчану кислоту, а острівні туюіені дадуть необхідне для цього сало.

Настало і червня. Була неділя, та ще й Тройця, і, за спільною згодою, колоністи вирішили відсвяткувати її. Вони припинати шсі роботи й послали до неба свої молитви в ім'я Творця всь"ого сущого. Але тепер їхні молитви належали до звичайного ритуалу набожних людей. Колоністи острова Лінкольн а вже не були безпорадними, викинутими на маленький пучггельний острів людьми, що зазнали повітряної катастрсмфи. Вони зверталися до Всевишнього не з благаннями, а з подякою.

Наступного дня, 5 червня, за вельми похмурої днини колоністи вирушили на острівець. Аби перебратися вбхід через протоку, довелося чекати відпливу, і тому вони домовилися, що з часом зроблять, як зможуть, хоч вутленького човна — він полегшить сполучення з острівцем і дасть змогу підніматися вгору річкою Вдячності під час дослідження південно-західної частини острова, яке вони відклали до перших теплих весняних днів.

На ліжбищі було безліч тюленів, і мисливці легко вполювали їх цілу дюжину. Наб і Пенкроф оббілували туші, але принесли до Гранітного палацу тільки їхнє сало та шкури, з яких задумали пошити міцне взуття.

Сала колоністи добули близько трьохсот фунтів; воно повністю мало піти на виготовлення свічок.

Спосіб виробництва застосували найпростіший і одержали свічки якщо не найвищого гатунку, то принаймні цілком придатні для використання. Мав би Сайрес Сміт лише сірчану кислоту, то й тоді, нагрівши її разом із якимось нейтральним жиром, наприклад із тюленячим, міг би виділити з тієї маси гліцерин, потім, із нової суміші, заливши її окропом, легко відокремив би олеїн, пальмітин і стеарин. Проте, аби спростити цей процес, він волів омилити жир розчином вапна. Таким чином колоністи одержали вапня-кове мило, яке під дією сірчаної кислоти легко розкласти на сірчисте вапно й жирові кислоти.

Із отих трьох кислот — олеїнової, пальмітинової і стеаринової — першу, олеїнову, що перебувала у рідкому стані, було вичавлено кам'яним гнітом, а дві інші утворюю—вали саме ту масу, з якої треба було виливати свічки.

Виготовлення свічок забрало не більше доби. Гноти після кількох спроб зробили із скручених рослинних волокон, занурили їх у розтоплену стеаринову масу й одержали справжні свічки, які сформували вручну; тепер саморобним свічкам бракувало тільки відбілювання й полірування. Вони, звичайно, поступалися перед фабричними, гніт яких просочується борною кислотою, а тому скляніє в міру згорання і згорає цілком; але завдяки тому, що Сайрес Сміт зробив пару гарненьких щипчиків для знімання нагару, мешканці Гранітного палацу високо оцінили виготовлені свічки, користуючись ними довгими зимовими вечорами.

Цілий місяць колоністи з ранку й до вечора обладнували нове житло. Неофіти-столяри мали вдосталь роботи. Взялися вони поліпшувати й своє вельми неоковирне знаряддя та поповнювати його новим. [157]

Тепер у Гранітному палаці з'явилися й ножиці, тож. колоністи могли нарешті постригти чуби і якщо ще й не мали змоги голитися, то принаймні могли, як кому хотілося, підстригти бороди. Щоправда, Герберт бороди ще не мав, та й у Наба вона майже не росла, зате їхні приятелі так позаростали, що виготовлені ножиці виявились вельми доречними.

Неймовірних зусиль коштувало зробити ручну пилку, так звану ножівку, проте, зрештою, й це вдалося, і міцні чоловічі руки могли різати нею будь-яке дерево. Після цього колоністи змайстрували стола, стільці й навіть шафи, які поставили в кімнатах;

наробили вони й дерев'яних ліжок, устеливши їх, щоправда, лише морською травою. Кухню обладнали полицями, на них наставили посуду з випаленої глини, й тепер із цегляною грубкою і навіть із шматками пемзи для чищення посуду кухня мала чудовий вигляд, а Наб тримався в ній так поважно, ніби чаклував у хімічній лабораторії.

Та незабаром столяри поробилися теслярами. Воно й не дивно: після пролomu вибухівкою другого водостоку, плоскогір'я й морський берег перетинав потік, який хоч-не-хоч доводилося долати убрід, аби потрапити на північ острова. Щоб уникнути цього, колоністи мусили робити великий гак і огинати плоскогір'я із заходу, доходячи аж до витоків Червоного струмка. Найпростіше було б перекинути на плоскогір'ї й на березі два містки завдовжки від двадцяти до двадцяти п'яти футів. Їхньою основою могли стати кілька ледь обтесаних стовбурів. На це знадобилося лише кілька днів. Навівши мости, Наб і Пенкроф відразу скористалися ними, аби піти до Устричної коси, яку відкрили раніше поблизу дюн. Вони тягли за собою незграбний візок, який використовували тепер замість надто незручних нош, і привезли кілька тисяч устриць, що швидко прижилися серед шдводних скель поблизу гирла річки Вдячності, де тепер утворилася нова їхня колонія. Ці молюски мали чудовий смак, і відтепер колоністи ласували ними майже щодня.

Як бачите, острів Лінкольна хоч і був досліджений поселенцями ляше незначною мірою, та задовольняв уже майже всі їхні потреби. І здавалося цілком імовірним, що, дослідивши його ліси від річки Вдячності до Зміїного мису, колоністи виявлять на ньому нові скарби надзвичайно щедрої природи.

Колоністам бракувало тільки одного. Вони мали достатньо і м'ясної, й рослинної їжі, що використовувалась як приправа до м'ясних страв; готували відвар із коренів драцени,[148] який, перебродивши, давав кислуватий, схожий на пиво напій — вони пили його ще охочіше, ніж воду; навчилися навіть виготовляти цукор, хоча не мали ні цукрових буряків, ні тростини, а збирали для цього солодкий сік цукрового клена (*Acer saccharinum*) — одного з представників родини кленових, які буйно ростуть на всій землі в зонах із помірним кліматом і яких на острові було вдосталь; готували приємний чай із монарди, що росла в природному кролячому сажку; зрештою, не бракувало їм і солі — єдиного мінералу, який людина вживає в їжу; не мали вони тільки хліба.

Можливо, згодом його пощастило б замінити чимось подібним — крупою з серцевини сагової пальми чи борошністими плодами хлібного дерева; може, на півдні острова й росли ті надзвичайно цінні дерева, проте досі вони не траплялися колоністам.

Та Провидіння й тут, за цих непростих обставин, знову прийшло їм на допомогу; щоправда, допомога ця з'явилася у вигляді безмежно малої величини, однак навіть мудрий і винахідливий Сайрес Сміт ніколи не зміг би створити того, що несподівано дарував їм випадок: якимось Герберт, лагодячи одяг, за підкладкою куртки знайшов зернинку.

Того дня — тоді як із відра лив дощ — мешканці Гранітного палацу саме зібралися в Урочистій залі, коли хлопчик вигукнув:

— Гляньте, пане Сайресе} Зернятко пшениці!

І показав приятелям зернинку, єдине зернятко, що через дірочку в кишені потрапило в підкладку куртки.

А сталося це через Гербертову звичку годувати в Річ-монді горлиць, які подарував йому моряк.

— Зернятко пшениці? — жваво перепитав інженер.

— Так, пане Сайресе, але тільки одне-єдине!

— Ну, синку, — сміючись вигукнув Пенкроф, — ти нас ошасливив! Слово честі, ошасливив! Та що ж ми можемо зробити з однієї зернини?

— Напечемо хліба, — відповів Сайрес Сміт.

— Авжеж, хліба, тістечок, тортів!.. — глузливо підхопив моряк. — Розкажіть ще щонебудь! Поки ми діждемося хліба з однієї зернини — всі посивіємо!

Не надаючи жодного значення своїй знахідці, Герберт Уже ладен був викинути знайдене зернятко, але Сайрес Сміт узяв його, пильно оглянув, переконався, що воно не пошкоджене. і, дивлячись морякові в очі, спокійно запитав: Чи знаєте ви, Пенкрофе, скільки колосків пшениці виростає з однієї зернини? [159]

— Один, гадаю, — відповів моряк, здивований таким запитанням.

— помиляєтеся, Пенкрофе, — десять! А знаєте, скільки зернин в одному колоску?

— їй-Богу, ні?

— У середньому — вісімдесят, — пояснив Сайрес Сміт. — І якщо ми посадимо цю зернинку, на перший урожай ми матимемо вісімсот зернин, на другий — шістсот сорок тисяч, на третій — п'ятсот дванадцять мільйонів, а на четвертий — понад чотириста мільярдів зерен. Ось така пропорція.

Коли Смітові товариші почули його слова, в них відібрало мову.

Названі цифри всіх приголомшили. Проте Сайресові розрахунки були правильні.

— Саме так, друзі мої, — повів далі інженер. — Плідна природа родить зерно саме в такій прогресії. А втім, чого варте розмноження пшениці, одна зернина якої за першого врожаю дає вісімсот зерен, якщо порівняти його з маком, — у одній його коробочці визріває тридцять дві тисячі мачинок, або з тютюном, одне стебло якого дає триста шістдесят тисяч насінин? Якби не існувало різних перешкод для їхнього розмноження, за кілька років ці рослини заповнили б цілий світ.

Та інженер не закінчив іще свого невеликого допиту моряка.

— А тепер, Пенкроф, — правив він своєї, — чи знаєте ви, скільки потрібно буассо (12), аби в них помістилося чотириста мільярдів зернин?

— Ні, не знаю, — відповів моряк. — Знаю тільки, що я бовдур.

— Так-от, Пенкрофе, потрібно понад три мільйони буассо, кожен з яких уміщував би сто тридцять тисяч зерен.

— Тримільйонні!.. — приголомшено скрикнув Пенкроф.

— Три мільйони.

— За чотири роки?

— Так, за чотири роки, — відповів Сайрес Сміт. — Або й за два, якщо на цих широтах,

як я сподіваюся, збирати щороку по два врожаї.

Тут на його слова Пенкроф, за звичкою, міг відповісти лише гучним вигуком "слава!".

(12) Давня міра для сипких речовин (приблизно 1 декалітр, або одне відро). [160]

— Отож, Герберте, — додав Сайрес Сміт, — твоя знахідка надзвичайно важлива. За наших умов, друзі, нам може знадобитися все, буквально все! Дуже вас прошу не забувати цього.

— Ні, пане Сайресе, ми не забудемо, — відповів Пенкроф. — І якщо мені попадеться тютюнове зернятко, яке дає по триста шістдесят тисяч таких самих зернят, запевняю: я не кину його на вітер! А тепер ви знаєте, що нам залишається зробити?

— Нам залишається посадити це зернятко в землю, — відповів Герберт.

— Авжеж, — погодився Гедеон Спілет. — І до того ж з усіма належними пересторогами, бо воно таїть у собі всі наші майбутні врожаї.

— Аби воно хоч проросло! — вигукнув моряк.

— Проросте, — відповів Сайрес Сміт.

Усе це трапилося в червні, на його двадцятий день. Спочатку виник намір посадити єдину дорогоцінну пшеничну зернину в горщику, та після тривалих міркувань усі вирішили більше покладатися на природу й довірити її ґрунту; того самого дня зернину посадили в землю. Зайве й казати, що колоністи вжили всіх можливих заходів, аби створити для неї якнайкращі умови для росту й розвитку.

Небо саме прояснилося, і колоністи, вийшовши з Гранітного палацу, піднялися на плоскогір'я. Там вони вибрали у затишку місце, куди ополудні сонце, мабуть, щедро лило світло й тепло. Землю очистили від каміння, старанно її скопали, розпушили, навіть перебрали руками, аби очистити від комах та черв'яків, потім додали перегною з сталого листя, домішавши до нього трохи вапна, обгородили це місце загорожею й нарешті посадили зернинку в землю.

Чи не здавалося колоністам, що вони закладають наріжний камінь майбутньої величної будівлі? Пенкрофові пригадався день, коли він із безліччю пересторог готувався запалити єдиного сірника. Але тепер справа була далеко важливіша. Ще б пак, наші невдахи-повітроплавці так чи інакше здобули б вогонь, проте жодна наймудріша й наймогутніша в світі людина не поновила б для них пшеничної зернинки, якби раптом, на нещастя, вона загинула!

РОЗДІЛ XXI

Кілька градусів натече нуля. — Дослідження болотистої південно-східної частини острова. — Лисиці. — Морський обрій. — Розмова про майбутнє Тихого океану. — Неперервна й невгамовна праця інфузорій. — Що станеться із Зем-яею — Полювання. — Качине болото.

Відтоді не минало жодного дня, щоб Пенкроф не відвідав їхнього, як він казав "пшеничного поля". І бідні були комахи, що відважувалися опинитися поблизу! Пощади їм не було.

Наприкінці місяця, після нескінченних дощів, помітно похолодало, і 29 червня

термометр Фаренгейта, безперечно, опустився б до позначки не більше ніж 29 градусів вище нуля (6,67° нижче нуля за Цельсієм).

Наступного дня, 30 червня, що відповідає 31 грудня в Північній півкулі, була п'ятниця. Наб зауважив, що рік кінчається нещасливим днем, на що Пенкроф відповів, що Новий рік випадає на суботу, тобто на щасливий день, а це переважає першу прикмету.

У всякому разі Новий рік почався з сильного морозу. У гирлі річки Вдячності громадилися крижини; незабаром замерзло й озеро.

Колоністи мусили кілька разів поповнювати запаси палива. Не чекаючи, поки замерзне річка, Пенкроф сплавив по ній кілька величезних плотів із дровами. Течія, наче невтомний двигун, використовувалася колоністами для транспортування дерева, аж поки крига зовсім скувала річку. До палива, що його так щедро дарував ліс, додали ще кілька візків вугілля, по яке довелося ходити до підніжжя відрогів гори Франкліна. Сильне тепло кам'яного вугілля по-справжньому оцінили в дні найбільших морозів, а на 4 липня температура впала до восьми градусів за Фарен-гейтом (13° нижче нуля за Цельсієм). В ідальні склали другу грубку і гуртом займалися там своїми справами.

У зимовий холод Сайрес Сміт міг тільки привітати себе за те, що підвів до Гранітного палацу струмочок води з озера Гранта. Витікаючи з-під криги й плинучи колишнім водостоком, вона не замерзала й збиралася у невеличкій водоймі в кутку печери, за коморою, а надлишок її стікав через колодязь у море.

На той час стояла дуже суха погода, і колоністи, одягнувшись якнайтепліше, вирішили присвятити один день [162] дослідженню південно-східної частини острова між річкою Вдячності й мисом Кігтя. То була простора болотиста місцевість, де мало водитися багато водоплавних птахів, що обіцяло добре полювання.

Відстань до боліт була миль вісім — дев'ять, та стільки ж на дорогу звідти до Гранітного палацу, тож експедиція мала забрати цілий день. А оскільки йшлося ще й про дослідження невідомої частини острова, в поході мусили взяти участь усі колоністи. Ось чому 5 липня вже в шостій ранку, ледве засіріло небо, Сайрес Сміт, Геден Спілет, Герберт, Наб і Пенкроф, озброївшись кийками, сильцями, луками й стрілами, прихопивши достатню кількість їжі й узявши з собою Топа, вийшли з Гранітного палацу; собака, вистрибуючи, біг попереду.

Вирішивши йти навпрошки, загін перетнув річку Вдячності, вкриту крижаними торосами.

— На жаль, крига не замінить справжнього моста, — слушно зауважив журналіст.

Тож будівництво "справжнього" моста внесли до плану майбутніх справ.

Колоністи вперше ступили на правий берег річки Вдячності й відважно йшли серед величезних, укритих снігом хвойних дерев.

Та не встигли вони пройти й півмилі, як із густих лісових хащів вискочила й помчала геть ціла сім'я лісових звірів, наляканих гавканням Тона.

— Гляньте, ніби лисиці!.. — крикнув Герберт, дивлячись услід наполоханим звірам, котрі щодуху втікали у глиб лісу.

Він не помилився: то були лисиці, але дуже великі; до того ж вони гавкали, що дуже здивувало Топа, — він аж остовпів, а прудкі тварини тим часом зникли.

Собаці, що не знав природознавства, можна вибачити його здивування. Та якраз цей гавкіт і поміг визначити походження дивних лисиць — рудувато-сірих, з чорним хвостом, прикрашеним білою китицею на кінці. І Герберт, не вагаючись, оголосив їх справжню назву: "шакалові лисиці". Вони часто зустрічаються в Чілі, на Мальвінських островах і у всіх краях Америки між тридцятою і сороковою паралелями. Герберт дуже жалкував, що Топові не пощастило спіймати жодного з хижаків.

— А їх їдять? — запитав Пенкроф, котрий розглядав острівну фауну тільки з одного погляду.

— Ні, — відповів Герберт. — До того ж зоологи досі не визначили, як влаштовані зіниці у цих лисиць, — чи бачать вони вночі так само добре, як і вдень, і чи варто їх віднести до породи власне собак.

Сайрес Сміт не втримався від усмішки, слухаючи хлопцеві міркування, що свідчили про його непересічний розум і глибину знань. Що ж до моряка, то, ледве довідавшись, що м'ясо шакалових лисиць не їстівне, він тієї ж хвилини втратив до них будь-який інтерес. Проте зауважив: коли поблизу Гранітного палацу вони влаштують пташник, треба буде вжити заходів проти можливих нападів цих чотириногих злодюг. Ніхто, звичайно, не заперечував.

Обігнувши мис Знахідки, колоністи побачили довгу смугу піщаного берега, омитого безмежним морем. Була восьма ранку. Чисту глибіню неба не затьмарювала жодна хмаринка, як часто трапляється, коли довго тривають морози. Проте Сайрес Сміт і його супутники, розігрівшись від швидкої ходи, майже не помічали пощипування морозу. Щоправда, день був безвітряний, а в тиху погоду набагато легше переносити навіть великі морози. Сліпуче, але холодне сонце якраз виринуло з океану, і його величезний диск завис над обрієм. Спокійна гладінь моря простягалася, як синя скатертина, і нагадувала яку-небудь затоку Середземномор'я погожої днини. Миль за чотири на південний схід чітко вимальовувались обриси мису Кіготь, вигнутого, мов турецький ятаган. Ліворуч на краю болота несподівано виринав вузький шпичак, що в промінні ранкового сонця здавався вогнистою рискою. Безумовно, в цій частині бухти Єдності, нічим, навіть піщаною косою, не відокремленої од відкритого моря, кораблі, гнані східними вітрами, не знайшли б собі жодного пристановища. Судячи зі спокійної, нічим не потривоженої поверхні моря, з рівного синього кольору його вод, ніде не заплямованих жовтуватим відтінком, і, нарешті, з цілковитої відсутності рифів, відчувалося, що морський берег там обривається кручею і зразу ж за ним починаються страшні океанські глибини. Позаду, на заході, на відстані чотирьох миль темніла смужка лісів Далекого Заходу. Картина розгорталася така, ніби колоністи опинилися на похмурих берегах якогось острова Антарктики, вкритого снігом і кригою. У цьому місці подорожні зупинилися, щоб поснідати. Розпалили вогнище з хмизу і висохлих водоростей, і Наб приготував сніданок із холодного м'яса та чаю Освего.

Колоністи їли, розглядаючись навколо. Ця частина острова Лінкольна здавалася

зовсім безплідною й дуже різнилася від західного його краю. І журналіст задумливо зауважив, що коли б волею випадку вони після повітряної [164] катастрофи опинилися саме тут, на східному березі, у них склалося б вельми невтішне враження про свої володіння.

— Я гадаю, нам не пощастило б навіть досягти цього берега, — відповів інженер. — Море тут дуже глибоке, і на ньому не помітно жодної скелі, на якій ми могли б знайти для себе прихисток. Поблизу Гранітного палацу є принаймні мілини, є острівцець, це все ж таки збільшувало наші шанси на порятунок. А тут зовсім нічого — сама безодня!

— Досить дивно те, — додав Гедеон Спілет, — що на цьому порівняно невеликому острові таке розмаїття ґрунтів і рельєфів. За логікою, так буває тільки на материках із великою сушею. Складається враження, що багату на рослинність західну частину острова Лінкольна з родючими землями омиває тепла течія Мексиканської затоки, а північну й південно-східну — води Льодовитого океану.

— Ваша правда, дорогий Спілете, — мовив Сайрес Сміт. — У мене теж виникла така думка. І сам острів, і його обриси, і природа мене дуже дивують. Тут ніби зібрані зразки всіх краєвидів, які трапляються на материку, і я не здивувався б, довідавшись, що він був колись частиною материка.

— Що? Материк посеред Тихого океану? — вигукнув Пенкроф.

— А чому б і ні? — відповів йому Сайрес Сміт. — Чому Австралія, Нова Ірландія і все, що англійські географи називають Австралазією, не могло колись являти собою разом із теперішніми Тихоокеанськими архіпелагами, єдиний материк, що займав шосту частину земної суші, таку саму завбільшки, як Європа чи Азія або обидві Америки? Мене нітрохи не здивувало б припущення, що всі острови, які здіймаються нині над просторами Великого океану, не що інше, як гірські вершини поглинутого морською безоднею материка, що колись, у доісторичні часи, лежав над поверхнею вод.

— Як колись Атлантида, — додав Герберт.

— Так, синку... Якщо вона все ж таки існувала.

— І острів Лінкольна був частиною цього континенту? — запитав Пенкроф.

— Цілком імовірно, — відповів Сайрес Сміт. — І тоді стала б зрозумілою розмаїтість дарів природи, які ми тут зустрічаємо.

— І велику кількість тварин, що тут водяться, — додав Герберт. [165]

— Авжеж, синку, — відповів йому інженер. — Ти мені подав ще один доказ на користь мого припущення. Адже, судячи з того, що ми бачили на нашому острові, тут дуже багато тварин, а найдавніше те, що тваринний світ вирізняється надзвичайною різноманітністю. Цьому є причина, і, на мою думку, вона полягає в тому, що острів Лінкольна колись міг бути частиною якогось великого материка, який мало-помалу занурився у води Тихого океану.

— Тоді одного чудового дня, — заперечив Пенкроф, якого, здається, не зовсім переконали інженерові міркування, — те, що лишилося від колишнього континенту, в свою чергу зникне також, і між Америкою та Азією не зостанеться ніякої суші?

— Так, — відповів Сайрес Сміт. — Але з'являться нові континенти, що їх тепер вибудовують мільярди мільярдів мікроскопічних створінь.

— Що ж то за такі будівельники?

— Коралові поліпи, — пояснив Сайрес Сміт. — Саме вони своєю тривалою невпинною працею спорудили острів Клермон-Тоннер, численні атоли і Коралові острови в Тихому океані. Сорок сім мільйонів поліпів важать один лише гран, та все ж, попри свої розміри, ці мікроскопічні створіння, поглинаючи морські солі й тверді частки води, виробляють вапняк, а з нього утворюються величезні підводні споруди, що не поступаються твердістю й міцністю навіть перед гранітом. За прадавніх часів, коли утворювалася Земля, природа використовувала вогонь, здіймаючи земну кору, але тепер вона переклала цю місію на мікроскопічних істот, бо сила вогню у надрах Землі значно спала, і про це, зокрема, переконливо свідчить безліч згаслих вулканів на її поверхні. І я переконаний, що через багато століть завдяки праці безлічі поколінь поліпових інфузорій Тихий океан може перетворитися на великий континент, який заселять нові покоління людей і в свою чергу принесуть туди цивілізацію.

— Довго чекати! — скептично зауважив Пенкроф.

— Природі нікуди квапитися, — відповів інженер.

— Але навіщо нові континенти? — запитав Герберт. — Як на мене, теперішній простір суші цілком достатній для людства. А природа нічого марно не робить.

— Справді, природа нічого марно не робить, — повів далі інженер. — Та ось як, на мою думку, можна пояснити, навіщо людству стануть потрібні в майбутньому нові материки, до того ж саме в тропічній зоні, де зустрічаються [166] коралові острови. Принаймні, таке пояснення мені здається цілком припустимим...

— Ми слухаємо, пане Сайресе, — нетерпляче озвався Герберт.

— Мої міркування полягають ось у чому: більшість учених гадає, що колись на нашій планеті скінчиться життя, чи то пак, стануть неможливі тваринна й рослинна форми життя через надмірне охолодження земної кори. Не доходять згоди вони лише щодо причин цього охолодження. Одні гадають, що так станеться через мільйони років унаслідок охолодження Сонця; інші — через поступове згасання вогню, що палає в надрах нашої планети, для якої внутрішня температура має далеко більше значення, ніж багатьом здається. Особисто я дотримуюсь останньої гіпотези, виходячи з міркування, що Місяць — це охололе світило, на якому вже неможливе життя, хоча Сонце зігріває його так само, як і за сивої давнини. А охолов Місяць тому, що в його надрах остаточно згас вогонь, якому він зобов'язаний своїм виникненням, так само, як і всі інші тіла зоряного світу. Зрештою, хоч би якою була причина, колись наша Земля охолоне, але охолодження відбуватиметься дуже повільно. І що ж тоді? А те, що зони помірного клімату у більш чи менш віддаленому майбутньому стануть так само непридатними для життя, як тепер полярні райони. Отож цілі народи і різні види тварин ринуть до широт, краще зігрітих сонцем. Відбуватиметься величезне переселення людства. Люди поступово покинуть Європу, Центральну Азію, Північну Америку так само, як Австралазію та частину Південної Америки. Слідом за людьми на

південь переміститься і рослинність. До екватора відступить і флора, і фауна. Все життя переміститься в Центральну Америку та Екваторіальну Африку. Лапландці та їхні сусіди знайдуть звичні для них кліматичні умови узбережжя Льодовитого океану на берегах Середземномор'я. Хто нам доведе, що в ту епоху екваторіальні області не стануть затісними для людства, що там зможе оселитися й прохарчуватися населення всієї Землі? Тож чому б передбачливій природі не готувати вже тепер під екватором основу нового континенту і не доручити це будівництво кораловим поліпам? Я часто розмірковував про ці речі, друзі мої, і, не прикидаючись, вірю, що вигляд земної кулі з часом цілковито зміниться, що з підняттям нових материків деякі старі зануряться в море і що в майбутніх століттях нові Колумби попливуть відкривати острови Чімборасо, Гімалаї або Монблан, які залишаться над водою як рештки затопленої [167] Америки, Азії або Європи. Зрештою і нові континенти стануть непридатними для життя, тепло розвіється, як тепло тіла, з якого вилетіла душа, і життя зникне на всій земній кулі якщо й не назавжди, то принаймні на певний період. Наш сфероїд, заснувши, здавалося б, мертвим сном, із часом, можливо, несподівано відродиться до життя за якихось нових, кращих умов! Проте все це, друзі мої, незбагненні для нас таємниці Творця всього сущого, а щодо праці коралових поліпів, то тут я, мабуть, надто захопився своїми здогадами про майбутнє Землі.

— Дорогий Сайресе, — відповів йому Гедеон Спілет, — викладена вами теорія для мене — пророцтво; воно колись напевне здійсниться.

— Про те тільки Бог відає, — задумливо сказав інженер.

— Все це чудово, все прекрасно, — озвався знову Пенкроф, котрий слухав інженерову розповідь, нашорошивши вуха, — та чи не могли б ви, пане Сайресе, пояснити мені: невже й острів Лінкольна збудували поліпи?

— Ні, — відповів Сайрес Сміт. — Він чисто вулканічного походження.

— І колись зникне?

— І таке може статися.

— Сподіваюсь, на той час нас уже тут не буде.

— Ні, не турбуйтеся, Пенкрофе, нас уже тут не буде, адже ми не маємо найменшого бажання тут помирати, і врешті-решт, нам, можливо, все ж таки пощастить розпрощатися з цим островом.

— А поки що, — додав Гедеон Спілет, — влаштуймося на ньому ніби навіки. Ніколи нічого не треба робити наполовину.

На тому й закінчилася їхня розмова. Доївши сніданок, колоністи знову вирушили в дорогу і невдовзі підійшли до межі, за якою починалися болота.

То були такі болота, і розкинулися вони на величезному просторі, тягнучись аж до заокругленого виступу на південно-східному кінці острова, тобто тисяч на двадцять квадратних миль. Грузькі ґрунти склалися тут із глини й кремнезему, змішаних із численними рештками трав та болотних рослин. Тут росли очерети, болотний мох, осока, рогоза; подекуди поверхню болота укривав шар дерну завтовшки як грубий килим. Подекуди поблискували на сонці затягнуті кригою болотні озера. Ніякі дощі,

ніякі несподівані річкові повені не могли б отак затопити долину. Напрошувався природний висновок, що болота тут живляться [168] підземними водами; та так воно й було. Треба було побоюватися, що в спеку над болотом витають отруйні випари, які викликають болотну лихоманку.

Над болотними травами, що росли на поверхні стоячих вод, літало безліч птахів. Знавці полювання на болотах і досвідчені стрільці не втратили б тут марно жодного набою. Дикі качки, шилохвости, чирки, кулики водилися великими зграями, і вся ця нелякана дичина вільно підпускала до себе людей.

Одним пострілом із дробовика, напевне, пощастило б поранити кілька десятків птахів — так близько сиділи вони одне біля одного. Проте колоністам довелося вдовольнитися своїми луками й стрілами. Наслідки їхнього полювання були, звичайно, далеко скромніші, зате тиха стріла мала ту перевагу, що не лякала птахів, а постріл із вогнепальної зброї розігнав би їх аж на край болота. Отож цього разу мисливці вдовольнилися дюжиною білих качок із коричневим пояском, зеленою шапочкою, пласким дзьобом і чорними крилами з білими та рудими цяточками — Герберт відразу пізнав у них казарок. Топ старанно і спритно допомагав ловити підстрелених птахів, на честь яких цю місцевість назвали Качиним болотом. Отож колоністам дісталось нове невичерпне джерело водоплавної дичини. Надалі треба тільки не лінуватися ходити туди, до того ж цілком можливо, що деякі породи цих птахів можна якщо й не зробити свійськими, то хоча б переселити на околиці гірського озера, де вони були б наповхаті у колоністів.

Близько п'ятої вечора Сайрес Сміт і його супутники вирішили повертатися додому, до свого житла; вони йшли назад знову тим самим Качиним болотом, перейшли по кризі річку Вдячності і о восьмій вечора прибули в Гранітний палац.

РОЗДІЛ XXII

Пастки. — Лисиці— Пекарі.— Шквали півтч-но-західних вітрів.— Заметіль.— Кошикарі.— Люті морози.— Цукор із кленового еощ.— Загадковий колодязь.— Заплановане дослідження.— Дробинка.

Міцні морози стояли до 15 серпня, проте не опускалися нижче згаданої температури за Фаренгейтом. У безвітряну тиху погоду колоністи перекосили їх досить легко, але як [169] тільки здіймався вітер, погано вдягненим остров'янам ставало невесело. Пенкроф навіть уже нарікав, що на острові Лінкольна не знайшлося місця кільком сім'ям ведмедів замість лисиць чи тюленів, хутро яких, на його думку, лишало бажати кращого.

— Ведмеді, — казав він, — як правило, добре вдягнені. І я нічого так не хотів би, як позичити в них на зиму хоч одну їхню теплу шубу.

— Пенкрофе, — сміючись, відповідав йому Наб, — а що, коли вони не погодяться віддати тобі своєї шуби? Не такі вже вони щедрі добряги!

— А ми їх примусимо, Набе, ми їх примусимо! — незаперечним тоном заявляв Пенкроф.

Та ці могутні хижакі не водилися на острові, принаймні досі не потрапляли

колоністам на очі.

І все ж таки Герберт, Пенкроф і журналіст заходилися ставити пастки на плоскогір'ї Широкий Обрій та на узліссі. На морякову думку, будь-яка здобич заслуговує шани, і чи гризуни попадуться в їхні пастки, чи хижаки, — усіх їх радо зустрінуть у Гранітному палаці.

До речі, пастки ті влаштувалися надзвичайно просто: викопані в землі ями прикривали гілками й травою, а на дно клали принаду, сильний запах якої міг привабити звірів, — ото й усього. Слід зауважити: ями копали не де завгодно, а там, де зустрічалось багато слідів, які свідчили, що ці місця часто відвідують четвероногі. Мисливці щодня ходили оглядати пастки і першого ж дня знайшли трьох лисиць, яких бачили напередодні на правому боці річки Вдячності.

— От тобі й маєш! Та в цьому краю тільки лисиці й водяться! — вигукнув Пенкроф із вельми заклопотаним виглядом, витягуючи з ями третю лисицю. — Вони ж ні на що не придатні!

— Чому, — заперечив Гедеон Спілет. — На щось та придатні!

— На що ж?

— Хоча б на принаду, аби ловити інших звірів! Журналіст мав слухність, і в пастки відтоді клали принаду з лисячого м'яса.

Моряк також наробив силець із волокон гібіску, і вони давали більше здобичі, ніж пастки-ями. Рідко минав день, щоб у них не опинився кролик із природного сажка. Отож весь час доводилося їсти кролятину, але завдяки Набовому вмінню готувати всілякі соуси колоністи аж ніяк не скаржилися на одноманітність. [170]

Проте в середині серпня мисливці разів зо два витягли із пасток не лисиць, а набагато корисніших тварин. То були пекарі, що вже траплялися їм на північному боці острова. Пенкроф тепер не мав потреби питати, чи їстівне їхнє м'ясо. Це було видно й так: надто вони скидалися на американських або європейських свиней.

— Але це не домашні свині, — зауважив Герберт. — Попереджую тебе: будь із ними обережніший.

— Синку, — відповів моряк, схилиючись над ямою й витягуючи здобич за маленький відросток, що правив замість хвоста цьому представникові парнокопитних, — хай я краще думатиму, що це свині!

— Чому?

— Бо мені так хочеться!

— Ти так любиш свиней, Пенкрофе?

— Я люблю свинину, — відповів моряк, — а найбільше люблю свинячі ніжки, і якби у цього поросяти їх було не четверо, а восьмеро, я любив би його удвічі дужче!

Зловлені тварини належали до одного з чотирьох видів пекарі; то були таясу, їх можна пізнати за темною шкірою й відсутністю довгих іклів, якими озброєні їхні родичі. Ці пекарі, як правило, живуть стадами, і їх, напевне, водилося досить багато в лісистій частині острова. У всякому разі, вони були придатні до вживання від голови до ніг, а морякові нічого більшого від них і не треба було.

У середині серпня несподівано сталася різка зміна погоди: повіяв північно-західний вітер, мороз послабшав на кілька градусів, і вивари води, що накопичилися в повітрі, незабаром випали на землю снігом. Весь острів укrywся білою пеленою і постав перед очима своїх жителів у зовсім новому вигляді. Сніг щедро падав кілька днів підряд, і його шар незабаром досяг двох футів.

Вітер дедалі дужчав, і з висоти Гранітного палацу колоністи чули, як гримить море, б'ючись хвилями в скелі. Подекуди, наштовхуючись на скелясті виступи, вітер починав крутитися стрімким вихором, здіймаючи вгору високі снігові стовпи, які нагадували водяні смерчі, що шалено мчать, ті небезпечні смерчі, по яких судна палять із гармат. Та все ж таки ураган наскакував на острів із північно-західного боку, тобто у тил Гранітному палацу, захищеному від його прямих ударів. Але серед страшної заметілі, що бушувала, ніби у полярному краю, ні Сайрес Сміт, ні його Друзі, попри їхнє бажання, не могли відважитись і носа висунути з печери й сиділи, зачинившись у ній, цілих п'ять днів, від 20 до 25 серпня. Вони чули виття бурі в лісі Жака-мара, [171] що напевне дуже постраждав від неї. Мабуть, там було вирвано з корінням безліч дерев, і Пенкроф утішав себе лише тим, що після цього їх не треба буде рубати.

— Вітер найнявся до нас у лісоруби, — казав він. — Хай трудиться.

Та де знайшлася б така сила, що завадила б йому робити своє діло!

Мешканці Гранітного палацу не мали слів, щоб висловити свою вдячність Небу за непохитний міцний притулок! Звичайно, Сайрес Сміт мав законне право на частку тієї вдячності, та, зрештою, сама природа створила для них цю простору затишну печеру, а він її тільки відкрив. Тут усі були в безпеці, недосяжні для шквалів бурі. Якби на плоскогір'ї Широкий Обрій остров'яни побудували хижку з цегли й дерева, вона не встояла б під натиском урагану. Що ж до Комина, то, судячи з гуркоту розбурханого моря, можна було здогадатися, що він став зовсім непридатний як житло, бо хвилі, перекочуючись через острівець Порятунку, певне, люто бились об його стіни. Зате тут, у Гранітному палаці, розміщеному в серці кам'яного масиву, проти якого безсилі і вода, й вітер, колоністам не загрожувала небезпека.

Під час кількох днів вимушеного ув'язнення вони не сиділи склавши руки. У коморі було вдосталь деревини, порізаної на дошки, і вони потроху майстрували нові меблі, обставляючи кімнати міцними і надійними столами й стільцями, адже дерева на них не шкодували. Їхнє рухоме майно не зовсім відповідало цій назві, бо занадто важко було його пересовувати, проте Наб і Пенкроф так пишалися ним, що не поміняли б і на витончені меблі роботи Буля.

Потім столяри стали кошикарями і досягай неабияких успіхів на ниві нового ремесла. На той час вони виявили на північному березі острова густі зарості верболозу й, зокрема, червоного гостролистого верболозу. Напередодні дощів Пенкроф і Герберт нарізали багато гілок цього корисного чагарника, старанно очистили їх і тепер могли використати для нової справи. Перші кошики виявилися дуже незграбними, але завдяки спритності й кмітливості новояв-лених кошикарів, котрі радилися один з одним, пригадували різні форми кошиків, які їм доводилося бачити, змагалися, чий

кошик краще вдасться, у їхньому господарстві незабаром з'явилося безліч кошків різної форми й призначення. Наплели їх і для комори, і тепер Наб поскладав у них їстівні кореневища, кедрові горіхи й коріння драцени. Протягом останнього серпневого тижня погода ще раз [172] різко змінилася. Знову трохи похолодало, але буря вляглася. Відразу по тому колоністи вийшли з печери. На берег насипало не менше ніж на два фути снігу, проте зверху він узявся твердою кіркою, і йти по ньому було неважко. Сайрес Сміт і його супутники піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій.

Як усе змінилося! Досі зелений ліс, особливо неподалік, де переважали хвойні дерева, вкрився одноманітною білою пеленою. Від вершини гори Франкліна й аж до узбережжя ліси, долини, озера, річка, морський берег — усе стало біле-біле. Вода в річці Вдячності текла під крижаним панциром, який за кожного припливу й відпливу з гуркотом ламався на окремі шматки. Над замерзлою поверхнею озера літало безліч птахів: качки і чирки, шилохвости і чистуни. Хмари птахів! Скелі, між якими з озера водоспадом лилася вода, настовбурчилися химерними шпичками крижин. Здавалося, вода виливається з велетенської страхітливої ринви, вирізьбленої якимось скульптором епохи Відродження у формі роззявленої пащі чудовиська. Що ж до шкоди, завданої ураганними вітрами лісам, то про неї ще не можна було судити, аж доки з них спаде біла снігова товща.

Гедеон Спілет, Пенкроф і Герберт, звичайно ж, не проминули нагоди відвідати пастки. Їх нелегко було, знайти під пеленою снігу. Троє мисливців мусили й самі стерегтися, аби не провалитися в одну з них, а вскочити в свою ж пастку було б і небезпечно, й принизливо. Проте їм пощастило уникнути такої халепи і розшукати пастки; принада лежала в них незачеплена. Отож у ямах здобичі не знайшлося, але навколо лишилося багато слідів, а серед них і чіткі відбитки лап із гострими пазурами. Герберт запевнив, що то походили якісь хижаки з родини кошачих, тим самим підтвердивши інженерову думку, що на острові Лінкольна водяться небезпечні звірі. Безумовно, ті хижаки досі жили в густих лісах Далекого Заходу, але, гаані голодом, вони забрели й на плоскогір'я Широкий Обрій. А може, вони почули дух мешканців Гранітного палацу?

— І що ж то воно за такі хижаки з родини кошачих? — запитав Пенкроф.

— Тигри, — відповів Герберт.

— А я думав, ці тварини водяться тільки в теплих краях.

— У Новому Світі вони водяться на просторі від Мексики до аргентинських памп, — відповів підліток. — А по-заак острів Лінкольна перебуває приблизно на тій самій [173] широті, що й басейн річки Ла-Плати, немає нічого дивного, що на ньому водяться тигри.

— Добре, гав не ловитимемо, — відповів Пенкроф.

Нарешті потеплішало, сніг потав, а дощі й зовсім змили його білу пелену. Хоча стояла негода, колоністи поповнювали запаси рослинної їжі: кедрових горіхів, коріння драцени та інших їстівних рослин, кленового соку, а м'ясо їм постачали кролі із відомого нам сажка, агуті та кенгуру. Задля цього вони мусили кілька разів ходити на

полювання до лісу й там переконалися у великому буреломі після останнього урагану. Прихопивши возика, моряк із Набом навіть ходили по вугілля, аби припасти кілька тонн, і дорогою бачили, що димар печі для випалювання глиняного посуду дуже пошкоджено вітром, а його верхівку збито не менше ніж на шість футів.

Крім вугілля, до Гранітного палацу завезли ще й дров, сплавивши їх на кількох плотах скреслою річкою Вдячності. Могло статися, що знову вдарять морози.

Відвідавши також Комин, колоністи не могли не зрадіти, що не зоставалися в ньому, коли бушував ураган. Море залишило там незаперечні сліди свого вторгнення. Підняті бурею океанські хвилі, перекочуючись через острівець Порятунку, з дикою силою вривалися в кам'яний лабіринт і лишили по собі товстий шар піску й водоростей, що лежали купами долі й поналіплювалися на скелі. Поки Наб і Гер-берт із Пенкрофом полювали й поновлювали запаси палива, Сайрес Сміт і Гедеон Спінет наводили лад у Комині й виявили, що горно та плавильна піч, захищені насипаним на них піском, майже не постраждали.

Колоністи не даремно запасалися паливом, зима ще не закінчилась. Ми знаємо, що в Північній півкулі в лютому ще тріщать морози. Очевидно, те саме траплялося у Південній півкулі наприкінці серпня, що відповідає лютому в Північній Америці.

Напередодні 25 серпня після перемінної погоди з дощем і снігом повіяв південно-східний вітер і відразу по цьому вдарив сильний мороз. За інженеровою оцінкою, ртутний стовпчик термометра Фаренгейта опустився б на вісім градусів нижче нуля (22,22° морозу за Цельсієм), і цей лютий холод, що тривав кілька днів, ще важче було витримувати через різкий вітер. Колоністи мусили знову сховатися в Гранітному палаці й щільно позатуляти вікна й двері, зоставивши лише вузький отвір, крізь який могло б надходити свіже повітря; свічок палили дуже багато, і, аби заощадити їх, часто вдовольнялися відблесками вогню, що [174] горів у грубці, а дров вони не шкодували. Кілька разів хтось із їхнього невеликого товариства спускався на берег моря, де щодня приплив нагромаджував цілі купи криги, та незабаром знову повертався до Гранітного палацу, не без труднощів піднімаючись нагору драбиною, за яку тримався задубілими руками. Від пронизливого холоду обмерзлі щаблі аж обпікали пальці.

Відгородившись через морози од цілого світу, мешканці Гранітного палацу мусили чимось заповнити вимушене дозвілля, і Тоді Сайрес Сміт почав нову роботу, яку можна виконувати і при затулених вікнах.

Як нам відомо, замість цукру колоністи споживали солодкий кленовий сік, який добували, роблячи на стовбурах кленів глибокі надрізи. Сік той вони збирали в глиняні глеки й застосовували в різноманітних кулінарних рецептах, тим більше, що з часом він відстоявся і став густим, як сироп.

Але такий' спосіб отримання цукру можна було вдосконалити, і якимось Сайрес Сміт оголосив приятелям, що вони мають стати цукроварниками.

— Цукроварниками? — перепитав Пенкроф. — За такою роботою, здається, буває спекоти©.

— Дуже спекотно! — відповів інженер.

— Тож саме на часі! — відгукнувся моряк.

Тільки нехай сам термін "цукроваріння" не викликає у вашій уяві великих заводів із складним обладнанням та безліччю робітників. Аж ніяк! Кристалізувати солодкий сироп можна було досить просто. Поставивши на вогонь у великих глиняних мисках, сироп піддали випаровуванню, і незабаром на поверхні рідини з'явилася піна. Коли рідина погустішала, Наб узявся її розмішувати дерев'яною кописткою, що мало прискорити випаровування і водночас не дати їй пригоріти.

Покипівши кілька годин на доброму вогні, який був на користь і цукроварам, і самій рідині, вона зрештою перетворилася на густий сироп. Його розлили у глиняні формочки, заздалегідь виготовлені у тій самій кухонній печі після того, як їм надали різноманітної форми. На другий день сироп затвердів, набувши форми цукрових голів і брусків. То був справжній цукор, трохи рудуватий, але майже прозорий і чудовий на смак.

Холод тривав до середини вересня, і бранці Гранітного палацу починали вже нудитись у своєму ув'язненні. Майже не минало дня, щоб вони не робили спроб вийти з печери, однак їхні прогулянки не могли бути тривалими. Отож [176] і далі велася робота по влаштуванню житла. Працюючи, колоністи обмінювалися думками, спогадами, різними міркуваннями. Сайрес Сміт навчав товаришів багатьох речей, головним чином пояснюючи їм практичне застосування всіляких прикладних наук. Колоністи не мали ніякої бібліотеки, зате інженер був як ходяча енциклопедія, завжди готова до послуг товаришів, завжди розгорнена на потрібній для кожного з них сторінці, й до цього джерела, де знаходилася відповідь на будь-яке питання, вони зверталися вельми часто. Отак минав їхній час, і цих славних мужніх людей, здавалося, зовсім не лякало майбутнє.

Тим часом наближався кінець їхньому зимовому полону. А всі так нетерпляче чекали якщо не тепла, то хоча б кінця нестерпного холоду! Мали б вони теплий одяг, в якому не страшні ніякі морози, скільки походів вони здійснили б і до дюн, і на Качине болото! Тепер було легко підкрастися до дичини, і полювання напевне було б завжди багатим. Але Сайрес Сміт стежив, щоб ніхто з них не важив своїм здоров'ям — за будь-яких обставин йому потрібні були їхні умілі руки, — і товариші його слухалися.

Проте варто сказати, що найнетершчіше серед них, крім Пенкрофа, звичайно, переносив ув'язнення Топ. Їхньому вірному помічникові було надто тісно в Гранітному палаці. Він блукав із кімнати в кімнату і по-своєму, але дуже виразно давав зрозуміти, як йому набридло сидіти взаперті.

Сайрес Сміт помічав, підходячи до темного колодязя, який сполучався з морем і мав верхній отвір у кутку комори, що собака якось дивно гарчав. Він аж кружляв навколо того колодязя, прикритого дощаною лядою. Інколи він навіть намагався просунути лапи під ляду, ніби силкуючись підняти її. І гавкав тоді дуже дивно: люто й стривожено.

Інженер нерідко спостерігав за такою його поведінкою. Що ж ховалося в тій ямі? Що могло так хвилювати розумного пса? Колодязь виходив у море, в цьому не було

сумніву. Можливо, всередині гранітного масиву він розгалужується на вузькі проходи? Можливо, сполучається з якоюсь іншою печерою, схованою в гранітних надрах? Чи час від часу не припливало якесь морське чудовисько пере-днжяути в його глибині? Інженер не знав уже, що й думати, і мимоволі почав уявляти собі якісь нісенітниці. Звикнувши глибоко заглядати у світ науково поясненої дійсності, він не міг простити собі, що його уява поривається у царину надто загадкових і майже надприродних явшц. Але як тоді [177] пояснити той факт, що Топ, розумний собака, який ніколи не вив на місяць, так уперто обнюхує ляду колодязя й нашорошено прислухається, якщо там немає нічого такого, що могло б викликати його занепокоєння? Топова поведінка цікавила й непокоїла Сайреса Сміта дужче, ніж він одважу-вався зізнатися самому собі.

У всякому разі, він поділився власними враженнями лише з Гедеоном Спілетом, вважаючи зайвим утаємничувати інших товаришів у мимовільні здогади, що їх викликають у нього, можливо, звичайні собачі дивацтва.

Нарешті морози спали. Пішли дощі упереміш із мокрим снігом чи градом, налітали бурі, але негода довго вже не тривала. Крига розтала, зійшов сніг; стали доступними й узбережжя океану, і береги річки Вдячності, й ліс. На превелику радість мешканців Гранітного палацу, повернулася весна, і незабаром колоністи стали проводити в своєму помешканні лише години сну та обідів.

У другій половині вересня колоністи багато часу присвячували полюванню, і тепер Пенкроф знову почав наполегливо вимагати вогнепальної зброї, нагадуючи, що Сайрес Сміт обіцяв її виготовити. Добре знаючи, що без спеціального обладнання майже неможливо виготовити хоч на що-небудь придатну рушницю, інженер ухилявся і відкладав виконання обіцяного надалі. При цьому він зауважував, що Герберт і Гедеон Спілет стали чудовими лучниками і приносили з полювання прекрасну четвероногу й пернату здобич: агуті, кенгуру, пекарі, голубів, дрохв, диких качок, чирків, отож можна ще почекати. Та впертий моряк і слухати нічого не хотів і не давав Сайресові Сміту спокою, домагаючись, щоб той виконав його бажання. А втім, і Гедеон Спілет підтримував Пенкрофа.

— Не виключено, пю на острові, — казав він, — водяться хижакі, і треба подумати, як із ними боротися і як винищити. Можливо, настане час, коли це етане для нас першою необхідністю.

Та на той час Сайреса Сміта найменше турбувало виготовлення вогнепальної зброї, зате дуже турбував брак нового одягу. Той одяг, який ще носили колоністи, пережив зиму, але міг не витримати до наступної зими. Будь-що треба було добути достатньо шкур хижаків та вовни травоїдних тварин, а раз на острові водилися гірські кози, треба було знайти спосіб приручити їх і розвести цілу отару для потреб колонії. За теплої пори року належало здійснити два основні плани: влаштувати обору для прирученої худоби і пташник для пернатих — одне слово, заснувати [178] в якому-небудь куточку острова щось подібне до ферми.

Саме через це виникла доконечна потреба здійснити розвідку в ще не дослідженій частині острова Лінкольна, а саме у високих лісах, що розкинулися на правому боці

річки Вдячності, від її гирла до кінця півострова Звивистого, та на всьому західному березі острова. Але в такий похід можна вирушати лише за стійкої погоди, яку належало почекати ще з місяць.

Колоністи нетерпляче ждали певного потепління, і тут трапилася подія, яка ще дужче підігріла їхнє бажання побачити всі свої володіння.

Сталося це 24 жовтня. Того дня, як завжди, Пенкроф вирушив перевірити пастки і поновити принаду, що робив дуже сумлінно. В одній із ям він виявив три вельми бажані для колоністів тварини: самку пекаті з двома поросятами.

Дуже радий, що здобув такі надзвичайні трофеї, моряк повернувся до Гранітного палацу і, як завжди, став невтримно хвалитися ними.

— Ну, пане Сайресе, сьогодні ми приготуємо чудовий обід! — вигукнув він. — І ви також, пане Спілете, добре ним поласуйте!

— Я не проти, — відповів журналіст, — а що ж ми їстимемо?

— Молочне порося.

— Молочне порося... Як послухати вас, Пенкрофе, то можна подумати, що ви принесли куріпок із трюфелями!

— Що? — вигукнув Пенкроф. — Чи не хочете ви сказати, що вам начхати на молочних поросят?

— Ні, чому ж, — відповів Гедеон Спілет без помітного захоплення. — Якщо тільки не зловживати ними...

— Гаразд, гаразд, пане журналісте, — обурився моряк зневажливим ставленням до своєї здобичі. — Зараз ви крутите носом, а сім місяців тому, коли приземлилися на острів, були б на сьомому небі, якби трапилася така дичина!..

— Що вдієш, — відповів журналіст. — Людина істота недосконала: її ніколи не вдовольниш.

— Хай там як, — повернувся до свого Пенкроф, — сподіваюся, Наб сьогодні покаже своє мистецтво. Погляньте на цих поросят! Та не більш як три місяці! їхнє м'ясо ніжне, мов у перепеличок! Гей, Набе, йди-но сюди! Ходімо на кухню. Я сам простежу за їхнім приготуванням. [179]

І моряк, пішовши попереду Наба на кухню, заходився куховарити.

Ніхто з колоністів не втручався в Пенкрофове чаклування. Разом із Набом він приготував чудовий обід: двох поросят, юшку з кенгуру, копчений окіст, кедрові горішки і пиво з відвару драцени, — все найкраще, що знайшлося в коморі. Та серед усіх страв найбільше смакувала ніжна печеня з молодесеньких пекарі.

О п'ятій у їдальню Гранітного палацу подали вечерю. На столі парувала юшка з кенгуру. Усі погодилися, що вона просто чудова.

Після юшки надійшла черга пекарі; Пенкроф зажадав сам порізати м'ясо і кожному вділив добрячий шматок.

Молочні поросята справді вдалися надзвичайно смачні, і Пенкроф жадібно вминав свою пайку, та несподівано в нього вирвалася гучна лайка.

— Що сталося? — запитав Сайрес Сміт.

— Я... Я... Щойно зламав собі зуба! — відповів моряк.

— От тобі й маєш! У ваших пекарі виявилися камінці? — запитав Гедеон Спілет.

— Мабуть, так, — відповів Пенкроф, виймаючи з рота щось тверде, чим зламав кутнього зуба.

Але то був ніякий не камінець... То була свинцева дробинка.

Частина друга

ПОКИНУТИЙ

РОЗДІЛ I

Про дробинку. — Будівництво піроги.— Полювання.— На верхівці каурі.— Ніщо не свідчить про присутність людини.— Гербертова й Набова риболовля.— Перевернута черепаха.— Черепаха зникла.— Інженерове пояснення.

Минуло рівно сім місяців від того дня, як пасажирів аеростата викинуло на острів Лінкольна. Відтоді попри всі пошуки вони не виявили на острові жодної людської істоти, жодного разу не бачили нінайменшого диму, що свідчив би про присутність на ньому людини. Школи не знаходили жодної речі, зробленої людськими руками, яка означала б, що в далекі чи в недалекі часи тут побувала людина. Складалося враження: острів не лише не заселений, а на нього взагалі ніколи не ступала людська нога. І тепер усі спостереження й умовиводи розсипалися, як картковий будиночок, через дрібну металеву зернинку, знайдену в тілі невеликого гризуна!

Та й справді, дробинка вилетіла із цівки вогнепальної зброї, а хто ж, крім людини, міг скористатися такою зброєю?

Коли Пенкроф поклав свинцеву дробинку на стіл, його приголомшені товариші лише мовчки дивилися на неї. Несподівано вони яскраво уявили всі наслідки цього, на перший погляд, незначного випадку. Навіть якби перед їхнім зором постала якась надприродна сила, то й тоді вони не були б такі вражені.

Сайрес Сміт, не вагаючись, висловив деякі міркування з приводу цієї дивовижної і несподіваної знахідки. Він узяв свинцеву дробинку двома пальцями, подивився, на неї з одного, потім з другого боку, помацав її і спитав Пенкрофа:

— Ви впевнені в тому, що пекарі, поранений цією дробинкою, мав не більше трьох місяців? [181]

— Не більше, пане Сайресе, — відповів Пенкроф. — Коли я знайшов його в ямі, він смоктав свою матір.

— Таким чином, — сказав інженер, — це означає, що не більш як три місяці тому на острові Лінкольна хтось вистрілив із рушниці.

— І свинцева дробинка, — додав Гедеон Спілет, — вразила, але не смертельно, цю тваринку.

— У цьому немає сумніву, — погодився Сайрес Сміт. — І ось які висновки належить зробити з цієї пригоди: або на острові були люди до нашого прибуття, або ж вони з'явилися тут щонайбільше три місяці тому. Прибули вони з власної волі чи мимохіть, через повітряну катастрофу чи через корабельну аварію в морі? Все це ми зможемо з'ясувати лише згодом. І європейці вони чи малайці, вороги нам чи друзі — нам також

поки що не розгадати, так само, як ми не можемо знати, чи zostалися вони ще на острові, чи вже покинули його. Але ці питання такі важливі для нас, що ми не можемо далі лишатися в невідомості.

— Ні! Сто разів ні! Тисячу разів ні! — вигукнув моряк, схоплюючись із-за столу. — На острові Лінкольна немає інших людей, крім нас! Хай йому чорт! Він надто малий, і якби на ньому хто-небудь жив, ми давно помітили б цих людей!

— Справді, було б дивним, якби тут хтось жив, і ми жодного разу з ним не зустрілися, — мовив Герберт.

— Але, — заперечив йому журналіст, — було б ще дивніше, якби пекарі народився з дробинкою в тілі!

— Якщо тільки вона не сиділа у Пенкрофа в зубі... — поважно озвався Наб.

— Ви думаєте, що кажете, Набе? — огризнувся Пенкроф. — То це я п'ять, а то й добрих шість місяців носив би в щелепі свинцеву дробину? Та й де б вона заховалася? — додав моряк, роззявляючи рота і показуючи два ряди з тридцяти двох чудових зубів. — Дивись добре, Набе, і якщо знайдеш бодай одного зуба з дуплом, я тобі дозволяю вирвати хоч півдесятка зубів!

— Набове припущення справді неприйнятне, — відповів Сайрес Сміт, котрий, незважаючи на глибоку задуму, не міг стримати усмішки. — Немає сумніву: на острові хтось стріляв із рушниці, і не більш як три місяці тому. Але, можливо, якісь люди, висадившись на берег, перебували на острові зовсім недовго або просто обійшли його, бо якби у той час, коли ми роздивлялися острів із гори Франкліна, на ньому жив ще хтось, крім нас, то або ми його побачили б, або він нас побачив би. Отож найімовірніше, що лише [182] кілька тижнів тому зазнав аварії якийсь корабель і буря викинула його пасажирів на берег острова. Та хай там як, а ми повинні зупинитись поки що на такому припущенні.

— На мою думку, — сказав журналіст, — нам слід подвоїти обережність.

— Я також так вважаю, — підтримав його Сайрес Сміт. — На жаль, я побоююсь, чи не висадилися на острів малайські пірати.

— Пане Сайресе, — звернувся до нього моряк, — чи не краще було б спочатку збудувати човна, а вже потім вирушати у розвідку? Ми змогли б і піднятися на ньому вгору річкою, і, якщо треба, пройти понад усім узбережжям острова. Аби тільки не заскочили нас зненацька!

— Гарна думка, Пенкрофе, — відповів інженер, — але ми не можемо далі чекати. Швидше як за місяць човна не збудуєш... ~-

— Великого човна не збудуєш, — заперечив моряк, — але поки що нам потрібний не такий човен, на якому можна виходити в море, а невеличкий човник, і щонайбільше днів за п'ять я беруся зробити пірогу — для нашої річки Вдячності вона підійде.

— За п'ять днів збудувати човна? — вигукнув Наб.

— Так, Набе, індійського човна.

— З дерева? — недовіжливо перепитав негр.

— З дерева, — відповів Пенкроф. — Чи то пак, із кори. Повторюю, пане Сайресе, для

цієї обуродки п'ять днів — і досить!

— Хай буде по-вашому. Якщо за п'ять днів — згоден, — відповів інженер.

— Але відтепер нам краще триматися насторожі! — зауважив Герберт.

— Незмінно насторожі, друзі мої, — відповів Сайрес Сміт, — і я проситиму вас обмежити походи на полювання околицями Гранітного палацу.

Вечеря закінчилася далеко не так весело, як на те сподівався Пенкроф.

Отже, на острові живуть або жили інші люди, крім колоністів. Після пригоди з дробинкою то був незаперечний факт, і таке відкриття не могло не викликати глибокого занепокоєння колоністів.

Перед сном Сайрес Сміт і Гедеон Спілет довго розмірковували про дробинку. Перед ними знову постало питання: чи не було тут раптом зв'язку між пригодою з дробинкою, незбагненим інженеровим урятуванням та іншими дивними подіями, що не раз уже усіх їх приголомшували? Проте, [183] зваживши всі "за" і "проти" в цьому питанні, Сайрес Сміт під кінець мовив:

— Одне слово, чи хочете ви знати мою остаточну думку, дорогий Спілете?

— Звичайно, Сайресе.

— Так-от: хоч би як старанно ми дослідили острів, нам нічого не пощастить знайти.

З наступного ж дня Пенкроф узявся до роботи. Йшлося про будівництво не шлюпки із шпангоутами і обшивкою, а звичайнісінької плоскодонки, що якнайкраще підійшла б для плавання по річці Вдячності, особливо біля її витоків, де було мілко. Із зшитих між собою шматків кори мало вийти легке суденце, яке завдяки невеликим розмірам і малій вазі при необхідності можна переносити на руках. Пенкроф хотів зшити довгі смуги кори дерев'яними цвяхами і так щільно, що човен вийшов водонепроникний.

Для цього слід було відібрати дерева з гнучкою і міцною корою. Як на те, останній ураган, що лютував на острові, повалив кілька хвойних дерев, цілком придатних для побудови такого човна. Деякі сосни лежали долі, і лишалося тільки здерти з них кору, але інструменти у колоністів були такі недосконалі, що саме це й виявилось найскладнішим. Та зрештою впоралися і з цим ділом.

Поки, не марнуючи й хвилини, Пенкроф трудився під керівництвом інженера, Гедеон Спілет і Герберт, узявши на себе обов'язок постачати всіх харчами, також не сиділи склавши руки. Журналіст не міг намілюватися підлітком, який вправно стріляв з лука й метав списа. Герберт виявляв виняткову відвагу і витримку, поєднання яких можна назвати розумною сміливістю. Обидва товариші по полюванню дотримувалися порад Сайреса Сміта і не відходили далі, як на дві милі від Гранітного палацу. Але навіть поблизу, скраю лісу, вони вбивали достатньо агуті, кенгуру, пекарі та всілякої іншої здобичі. І хоч після холодів звірі стали рідше потрапляти в пастки, кролячий сажок і далі давав значну кількість звірят, аби вдосталь нагодувати всіх поселенців острова Лінкольна.

Під час полювання з Гедеоном Спілетом Герберт часто заводив мову про свинцеву дробинку та про інженерові висновки з тієї пригоди, й одного дня, 26 жовтня, сказав журналістові:

— Пане Спілете, чи не дивує вас, що потерпілі, які зазнали корабельної аварії і висадилися на острові, досі не з'явилися на узбережжя поблизу Гранітного палацу? [184]

— Дуже дивує, якщо вони ще на острові, — відповів журналіст. — Але зовсім не дивує, якщо їх уже тут немає!

— Гадаєте, вони покинули острів? — перепитав Герберт.

— Напевне покинули, синку, бо якби затрималися, а тим паче, якби й досі лишилися тут, щось та сталося б, що виказало б їхню присутність.

— Однак якщо ті люди покинули острів, то вони не зазнали корабельної аварії?

— Не обов'язково, Герберте, Принаймні вони могли, так би мовити, зазнати тимчасової аварії. Цілком можливо, що ураган викинув їх на острів, не розбивши судна, а коли вітер стихився, вони вийшли в море.

— Мушу зізнатися, — мовив Герберт, — що мені здається, ніби пан Сміт не тільки не хоче, а навіть побоюється зустріти якихось людей на нашому острові.

— Що правда, то правда, — відповів журналіст. — Він переконаний, що в тутешніх водах можуть плавати лише малайські пірати, а ті панове — люті злодії, і від них краще триматися чимдалі.

— Але ж може бути, — міркував далі Герберт, що рано чи пізно ми виявимо на острові їхні сліди, і тоді все з'ясується, чи не так, пане Спілете?

— Не заперечую, синку. Покинутий табір, погасле вогнище можуть навести нас на слід, і саме їх ми й шукатимемо під час наступної експедиції.

Того дня, коли відбувалася ця розмова, обоє мисливців ішли краєм лісу з красенями деревами поблизу річки Вдячності. Над їхніми головами здіймалися на двісті футів угору велетні серед хвойних дерев; тубільці Нової Зеландії називають їх "каурі".

— Пане Спілете, — раптом звернувся до журналіста Герберт, — знаєте, що мені спало на думку? Якби я піднявся на верхівку одного із цих каурі, то міг би оглянути острів на дуже велику відстань.

— Непогана думка, — відповів журналіст. — Але як ти видерешся на верхівку такого велетня?

— І все ж таки я спробую, — сказав Герберт. Спритний і меткий хлопець швидко виліз на нижні

гілки, які росли так, що підніматися по них було досить легко, і за кілька хвилин опинився аж на верхівці каурі, котра здіймалася над морем заокруглених верхівок інших Дерев величезного лісу.

З височини зір сягав аж до південного краю острова, від мису Кіготь на південному сході до Зміїного мису на [185] південному заході.. На північному заході здіймалася гора Франкліна, що затуляла собою добру чверть обр'ю.

Зі свого спостережного пункту Герберт міг бачити всю ту ще невідому частину острова, де могли сховатися або й ховалися люди, про присутність яких підозрювали острівні поселенці.

Підліток пильно вдивлявся і в ліс, і в море. На морі нічого не було видно. Жодного

вітрила ні на обрії, ні поблизу берега. Щоправда, лісовий масив приховував узбережжя, і якби до самого берега причалив якийсь корабель, особливо корабель без рангоута, то Гербертові його просто не було б видно. Не міг він нічого розгледіти і в хащах лісів Далекого Заходу. На багато квадратних миль ліс утворював над землею щільний купол без єдиної прогалини, без єдиного просвіту. Неможливо було навіть простежити за руслом річки Вдячності і розгледіти те місце в горах, де вона брала початок. Можливо, десь на захід текли й інші струмки та річечки, але Герберт не міг цього стверджувати.

Та коли не видно жодної ознаки людського табору, то, може, десь в'ється хоч невеличкий димок, що свідчив би про присутність людини? Тож Герберт і далі пильно вдивлявся в навколишній простір. Повітря було чисте, прозоре, і на тлі неба за такої погоди вирізнявся б найменший димок. На якусь мить Гербертові здалося, ніби він помітив на заході тоненьку цівку диму, однак, придивившись уважніше, хлопець дійшов висновку, що помилився. А дивився він дуже пильно і зір мав чудовий... Ні, справді, нічого там не було.

Герберт зліз із дерева, й мисливці повернулися до Гранітного палацу.

Через день, 28 жовтня, знову трапилася пригода, якої ніхто не міг пояснити.

Миль за дві від Гранітного палацу Герберту й Набові пощастило натрапити на березі й піймати чудовий екземпляр черепахи — морської черепахи, панцир якої був поділений на квадратики з прекрасним мінливим зеленим полиском.

Герберт помітив її поміж скелями, коли вона пластувала до берега.

— Сюди, Набе, сюди! — крикнув він. Прибігши, Наб захоплено вигукнув:

— Прекрасне створіння! Але як нам забрати її з собою?

— Дуже просто, Набе, — відповів Герберт. — Перевернемо черепаху на спину, і вона не зможе від нас утекти. Візьми свого кийка і роби так, як я. [186]

Відчувши небезпеку, черепаха заховалася всередину панцира. Сховалося все — і голова, і лапи — перед мисливцями лежала ніби кам'яна брила.

Тоді Герберт і Наб підклали під неї кийки й не без натуги перевернули її на спину. Маючи футів три завдовжки, черепаха важила щонайменше чотириста фунтів.

— Добре! — вигукнув Наб. — Ото зрадіє наш друзяка Пенкроф!

Та й як було не зрадіти друзяці Пенкрофові — м'ясо черепах, що харчуються водоростями, аж солодке на смак. У цю мить із-під панцира виглянула сплюснута маленька голівка, що дуже розширювалася ближче до шиї через глибокі западини в скронях, схованих під шатром панцира.

— І що ж ми тепер робитимемо? — спитав Наб. — Не можемо ж ми тягти її до Гранітного палацу!

— Лишімо її тут, — відповів Герберт. — Сама вона перекинутися не зможе, а ми повернемося по неї, прихопивши візок.

— Домовились.

Та все ж задля перестороги, яку Наб вважав зайвою, Герберт попідкладав під черепашачий панцир великі камінці, що не дали б їй розхитуватися. Після цього мисливці пішли до Гранітного палацу, простуючи піщаним берегом, що широко

оголився під час відпливу.

Аби здивувати Пенкрофа, Герберт нічого йому не сказав про "чудовий екземпляр черепахи", перевернутої догори черевом на піщаному березі; через дві години Герберт і Наб повернулися з візком на те місце, де залишили черепаху. Та "чудового екземпляра черепахи" там не було. Наб і Герберт перезирнулися, потім уважно подивилися навколо. Ні, вони не помилялися: черепаха лежала саме на цьому місці. Хлопець навіть знайшов камінці, що їх підкладав під панцир, а отже, був упевнений, що помилитися він не міг.

— От тобі й маєш! — розчаровано сказав Наб. — То ці тварюки спроможні ще й перевертатися?

— Виходить, так, — відповів неспроможний нічого збагнути Герберт, розглядаючи на піску камінці.

— Ото побиватиметься Пенкроф, коли довідається про все!

"А панові Сміту, мабуть, теж важко буде пояснити зникнення черепахи", — подумав Герберт.

— Добре, — мовив Наб, котрому хотілося б приховати їхню невдалу пригоду. — Ми нікому нічого не скажемо. [187]

— Навпаки, Набе, ми повинні про все розповісти, — заперечив Герберт.

І обидва, знову взявши марно притягнутого возика, повернулись додому.

Підійшовши до інженера і моряка, котрі в цей час разом майстрували човна, Герберт розповів їм про все, що сталося.

— Ну й щелепи! — не стримав роздратування моряк. — Отак проґавити щонайменше п'ятдесят супів!

— Схаменися, Пенкрофе! — обурився Наб. — Ми не винні в тому, що втекла черепаха, — ми перевернули у на спину!

— То погано перевернули! — не здавався впертий моряк.

— Погано?! — вигукнув Герберт і розповів, що навіть попідкладав камінці під черепашачий панцир.

— Чудасія та й годі, — пирхнув Пенкроф.

— Пане Сайресе, — звернувся до інженера Герберт. — Я вважав, що перекинута на спину черепаха — надто коли вона великих розмірів, — не може сама стати на лапи, правда ж?

— Правда, синку, — відповів Сайрес Сміт.

— Тоді як це могло трапитися?..

— На якій відстані від моря ви залишили черепаху? — запитав інженер, припинивши роботу і обмірковуючи те, що сталося.

— Щонайбільше, футів за п'ятнадцять, — відповів Герберт.

— На ту пору був час відпливу?

— Так, пане Сайресе.

— Все ясно, — відповів інженер. — Те, чого черепаха не могла зробити, лежачи на піску, вона легко могла зробити у воді, очевидно, перевернувшись, коли її підхопив

приплив, і спокійно попливши в море.

— Ми таки й справді шелепи! — вигукнув Наб.

— Саме це я й мав честь вам повідомити! — сказав Пенкроф.

Ніхто не засумнівався у поясненні Сайреса Сміта. Але чи був він сам переконаний у безперечності такого пояснення? Важко сказати. [188]

РОЗДІЛ II

Перше випробування піроги. — Знайдені на березі речі.— Буксир.— Мис Знахідки.— Вміст ящика: знаряддя праці, зброя, прилади, одяг, книжки, різне начиння.— Чого бракує Пенкрофові,— Євангеліє.— Вірш із Священної Книги.

Двадцять дев'ятого жовтня легкий човен був готовий. Пенкроф дотримав обіцянки і за п'ять днів спорудив із кори щось на зразок піроги, корпус якої скріпив гнучкими прутами з крехімби. Лавка на кормі, друга лавка посередині, аби укріпити борти, спереду — третя лавка, по боках планшири для закріплення кочетів, двоє весел, стернове весло, — так було споряджено човна завдовжки дванадцять футів і вагою не більше двохсот фунтів. Щодо його спуску на воду не виникло жодних труднощів. Це було надзвичайно просто: легеньку пірогу перенесли на піщаний берег, поставили біля самого моря навпроти Гранітного палацу, приплив підняв його, і човен загойдався на поверхні води. Відразу вскочивши в нього, Пенкроф спробував керувати стерновим веслом і переконався, що пірога цілком придатна для здійснення його задумів.

— Слава! — гучно закричав моряк, не нехтуючи нагодою похвалитися власним успіхом. — На човні можна здійснити навіть подорож навколо...

— Світу? — підхопив Гедеон Спілет.

— Ні, острова, — відповів Пенкроф. — Кілька каменів для баласту, на ніс мачту й вітрило, яке нам коли-небудь змайструє пан Сайрес, і ми вирушимо в далеке плавання! То що, пане Сайресе, пане Спілете, Герберте і ти, Набе, невже ви не хочете випробувати наше нове судно? Хай йому чорт! Треба ж нам дізнатися, чи втримає воно всіх п'ятьох!

Справді, вони мушили здійснити цей дослід. Пенкроф одним помахом весла підвів човна вузькою затокою поміж скелями до піщаної коси, і друзі вирішили, що вони сьогодні ж випробують пірогу, пройдуть на ній понад берегом до першого скелястого мису в південній частині бухти.

Залазячи в човен, Наб вигукнув:

— Та в твоєму кораблі повно води, Пенкрофе!

— Дрібниці, Набе! — відповів моряк. — Дерево повинне набрякнути. Днів через два сюди й краплі не просочиться, і в нашому човні буде не більше води, ніж у шлунку п'яниці. Залазьте! [189]

Отож усі сіли в човен, і Пенкроф повів його у відкрите море. Стояла чудова погода, море — тихе, наче поверхня невеличкого озерця, і пірога могла плисти ним так само, безпечно, як тихою течією річки Вдячності.

Наб сів за одне весло, Герберт — за друге, а Пенкроф став на кормі зі стерновим веслом.

Моряк перетнув затоку і обігяув південний кінець сусіднього острівця. З півдня віяв легенький бриз. Хвиль не було ні в протоці, ні у відкритому морі, а легеньких довгих брижів, що здіймалися на поверхні моря, важко навантажений човен майже не відчував. Колоністи відпливли десь на півмилі від берега і тепер могли бачити гору Франкліна у всій її величі.

Потім керований Пенкрофом човен зробив віраж, повернувся до гирла річки Вдячності й поплив понад берегом, що, вигинаючись, тягся до крайньої точки мису і затуляв від зору колоністів Качине болото.

Крайня точка перебувала миль за три від річки Вдячності, рахуючи не по прямій, а по береговій лінії. Колоністи вирішили добратися до краю мису і звідти побіжно оглянути все узбережжя до мису Кіготь.

Човен плив не більше ніж за два кабельтових від узбережжя, обминаючи підводні скелі, що поступово занурювалися глибше й глибше через приплив, який набирав сили. Кам'яний берег полого знижувався від гирла річки до краю мису. Дуже відрізняючись від кручі, якою обривалося плоскогір'я Широкий Обрій, він являв собою примхливе нагромадження суворих диких скель. Їх ніби висипала там могутньою рукою якась потужна надприродна сила. На всьому кам'яному гребені гранітного пасма завдовжки зо дві милі не росло жодної травинки, і воно вельми нагадувало голу руку велетня, котра стримить із зеленого рукава лісу. На двох веслах човен легко плив морем. Гедеон Спілет, тримаючи в одній руці записника, а в другій олівця, великими штрихами замальовував це дике узбережжя. Наб, Пенкроф і Герберт перемовлялися, розглядаючи ще невідому для них частку їхніх володінь, і в міру того, як пірога пливла на південь, обидва миси Щелеп мов переміщалися, іще тісніше замикаючи вхід до бухти Єдності.

Сайрес Сміт мовчки недовірко вдивлявся в берег, ніби вивчав чужу далеку землю, сповнену глибоких таємниць. Пропливши так зо три чверті години, пірога підійшла майже до краю мису, і Пенкроф уже намірився обійти його, коли Герберт несподівано підвівся і, показуючи на якусь темну пляму, гукнув: [190]

— Гляньте, що там видніється на березі? Всі подивилися у вказаний бік.

— Справді, там щось є, — промовив журналіст. — Ніби якісь засипані піском уламки.

— А-а-а, — вигукнув Пенкроф, — я бачу, що то!

— Що? — запитав Наб.

— Бочки, бочки, які можуть бути повними! — відповів моряк.

— До берега, Пенкрофе! — звелів Сайрес" Сміт. Кілька помахів веслами, і пірога пристала в бухточці,

а її пасажири повискакували на пісок.

Пенкроф не помилився. На березі лежали дві бочки, присипані піском і міцно прив'язані до великого ящика; вони його підтримували на воді, поки їх не викинуло на острів.

— Невже поблизу острова зазнав аварії якийсь корабель? — запитав Герберт.

— Певно, так, — відповів Гедеон Спілет.

— Цікаво, що в тому ящику? — вигукнув Пенкроф із цілком природним нетерпінням. — Що ж у ящику? Він забитий, і нічим збити покришку! Може, спробувати каменем?..

І моряк, піднявши важку брилу, вже намірився щосили вдарити нею по стінці ящика, та раптом інженер зупинив його:

— Пенкрофе, чи не могли б ви вгамувати своє нетерпіння хоч на годину?

— Таж пане Сайресе, самі подумайте: може, в цьому ящику є все, чого нам бракує!

— Ми про все довідаємося, Пенкрофе, — мовив інженер, — але послухайтеся мене^ не розбивайте ящика, він нам, може, ще знадобиться. Перевезімо його до Гранітного палацу: там і не ламаючи неважко відкрити. До того ж ящик добре наладали для морської подорожі, і якщо він доплив сюди, то допливе й до гирла річки.

— Ваша правда, пане Сайресе, я не подумав, — відповів моряк. — Хіба все передбачиш?

Сайресова думка була вельми мудрою. Справді, в пірогу, мабуть, і не помістилися б усі речі, що лежали в напевне важкому ящику, бо до нього прив'язали аж дві порожні бочки. Тож краще було прибуксувати його непошкодженим До Гранітного палацу.

Але звідки взявся корабельний ящик? Це питання було Дуже важливим. Сайрес Сміт і його супутники уважно подивилися навкруги і пройшли кількасот кроків берегом. [191]

Жодних уламків поблизу не виявилось. Вдивлялися вони і в море. Герберт із Набом піднялися на високу скелю, але обрїй, як і досі, був пустельний. В морі не виднілось ні дрейфуючого корабля, ні неушкодженого вітрильника.

А проте не було сумніву: неподалік у морі сталася корабельна катастрофа. Можливо, їхня знахідка чимось пов'язана й з дробинкою? Можливо, якісь інші люди прибилися на берег з іншого боку острова? А може, вони й досі там? Поміркувавши, колоністи вирішили, що в будь-якому разі чужинці не були малайськими тратами, бо речі, викинуті морем, належали або американцям, або європейцям.

Тепер усі вони зібралися навколо ящика завдовжки п'ять футів і завширшки три фути. Він був зроблений з дубових дощок, старанно збитий і обшитий товстою шкірою, прибитою мідними цвяхами. Дві великі герметично закупорені й, судячи зі звуку, порожні бочки були прив'язані до ящика міцними мотузками, як легко встановив Пенкроф, морським вузлом. Ящик, здавалося, зберігся якнайкраще, та воно й не дивно: його викинуло море на пісок, а не на скелі. Уважно роздивившись його, колоністи дійшли висновку, що у воді він був недовго та й на березі лежить недавно. Вода ніби зовсім не проникла всередину, а отже, й речі мали залишатися неушкоджені.

Очевидно, ящик викинули за борт судна, яке зазнало аварії й мимохіть пливло до острова, викинули, сподіваючись, що ящик допливе до берега, де його знайдуть пізніше, тож пасажери судна потурбувалися забезпечити його плавучість поплавками з двох бочок.

— Ми візьмемо ящика на буксир, дотягнемо його до Гранітного палацу, — мовив

інженер, — а там опишемо все, що є в ньому; потім, коли знайдемо на острові когось із уцілілих після можливої аварії, повернемо їм усі речі. Якщо ж нікого не знайдемо...

— Зоставимо їх собі! — вигукнув Пенкроф. — О Господи, та що ж там усередині?

Приплив потроху підбирався до ящика, й здавалося, що коли море досягне найвищого рівня, ящик знову вирветься з піску і попливе у відкритий океан. Колоністи відв'язали одну з мотузок, які зв'язували ящик з бочками, і прикріпили її до корми човна. Потім Пенкроф і Наб підкопали веслами пісок під ящиком, витягли його на плав, і незабаром після цього човен із вантажем на буксирі вийшов у море й став огинати мис, охрещений віднині мисом Знахідка. Ящик був важкий, і бочки ледве втримували його над водою. Не дивно, що моряк весь час побоювався, аби він не відв'язався [192] й не пішов на дно. На щастя, його страхи не здійснилися, і через півтори години після відплиття — саме стільки часу знадобилося, щоб подолати три милі відстані, — човен пристав до берега поблизу Гранітного палацу.

Після цього пірогу й ящика з бочками витягли на пісок, а оскільки море починало знову відступати, то незабаром ящик із човном опинились на суші. Наб збігав додому по інструменти, щоб відкрити ящик, якомога менше його пошкодивши. Зробивши це, колоністи почали описувати знайдене майно. Пенкроф і не пробував приховати своє хвилювання.

Почав він із того, що відв'язав бочки; вони були в доброму стані й ще могли знадобитися, це зрозуміло без ніяких пояснень. Потім, узявши обценьки й повитягавши цвяхи, колоністи швидко зняли кришку.

Всередині вони виявили другий, цинковий, ящик, що, очевидно, мав за будь-яких обставин захистити речі від вогкості.

— Ти ба, — вигукнув Наб, — чи не консерви там усередині?

— Сподіваюся, ні, — відповів журналіст.

— О, якби там знайшовся... — стиха пробурмотів моряк.

— Що саме? — запитав Наб, почувши його слова.

— Та нічого!

Цинкову кришку розсікли посередині по всій ширині ящика, відігнули її до країв і мало-помалу стали діставати різноманітні предмети й складати їх на пісок. Побачивши кожен новий предмет, Пенкроф горлав "слава!", Герберт плескав у долоні, а Наб танцював... як той негр. Знайшлися там і книжки, які викликали Гербертове захоплення, і кухонне начиння, що його готовий був розцілювати Наб.

Зрештою, колоністи мали всі підстави почувати себе щасливими: у ящику знайшлося різне знаряддя і зброя, прилади й одяг, а також книжки; ось точний список речей, що його Гедеон Спілет заніс у записник.

ЗНАРЯДЯ ПРАЦІ

3 ножі а кількома лезами.

2 сокири для лісоповалу.

2 теслярські сокири.

3 рубанки.

2 маленькі тесла.

1 двостороння сокира. [194]

6 стамесок.

2 терпуги.

3 молотки.

3 великих свердла.

3 малих свердла.

10 мішків із цвяхами б шурупами.

3 пилки різних розмірів.

2 коробки голок.

ЗБРОЯ

2 кремінні рушниці.

2 пістонні рушниці.

2 карабіни центрального бою.

5 мисливських ножів.

4 абордажних шаблі.

2 барильця з порохом фунтів по двадцять п'ять у кожному.

12 коробок із капсулями.

ПРИЛАДИ

1 секстан.

1 бінокль.

1 далекоглядна труба.

1 готовальня.

1 кишеньковий компас.

1 термометр Фаренгейта.

1 барометр-анерощ.

1 коробка з фотографічним апаратом із додатковим об'єктивом, фотопластинками, хімічними речовинами для проявлення фотографій і т. ін.

ОДЯГ

2 дюжини сорочок із тканини, схожої на вовняну, але, напевне, виткану з рослинного волокна.

3 дюжини шкарпеток із тієї самої тканині.

КУХОННЕ НАЧИННЯ

1 чавунець.

6 мідних луджених каструль.

3 чавунні сковорода. [195]

10 алюмінієвих приборів. 2 чайники.

1 маленька переносна пічка. 6 столових ножів.

КНИЖКИ

1 Біблія із Старим та Новим Заповітом.

1 атлас.

2 словники полінезійських говірок.

1 енциклопедія природничих наук у шести томах.

3 пачки білого паперу.

2 конторські книги з білими аркушами.

— Треба визнати, — сказав журналіст, закінчивши опис майна, — що власник цього ящика — практична людина! Знаряддя праці, зброя, прилади, одяг, кухонне начиння, книжки, — нічого тут не бракує! Таке враження, що він чекав корабельної катастрофи і заздалегідь до неї приготувався!

— Тут справді нічого не бракує, — замислено прошепотів Сайрес Сміт.

— І зовсім не викликає сумнівів те, — додав Герберт, — що ні корабель, який віз цього ящика, ні його власник не мали нічого спільного з малайськими піратами.

— Якщо тільки його власник не опинився у полоні в піратів... — зауважив Пенкроф.

— Навряд, — відповів журналіст. — Швидше всього, буря пошкодила поблизу острова американське або європейське судно і його команда, аби врятувати хоча б найнеобхідніше, запакувала ящик і кинула його в море.

— Ви такої самої думки, пане Сайресе? — запитав Герберт.

— Авжеж, синку, — відповів інженер. — Могло й так статися. Можливо, в момент корабельної аварії або передбачаючи її, екіпаж зібрав у цей ящик різні предмети першої необхідності, щоб потім підібрати їх десь на березі острова...

— Навіть фотоапарат? — досить недовірливо запитав моряк.

— Що ж до фотоапарата, — відповів Сайрес Сміт, — то я не зовсім розумію потребу в ньому, і для нас, як і для будь-кого, хто зазнав корабельної катастрофи, було б краще, якби в ящик поклали більше різного одягу та бойових припасів!

— А чи немає на приладах, знарядді або книжках [196] якоїсь позначки чи назви міста, завдяки яким ми довідалися б, звідки вони? — запитав Гедеон Спілет.

Слушна думка. Колоністи уважно передивилися кожен річ, особливо книжки, прилади й зброю. Та всупереч усталеним правилам ні на зброї, ні на приладах не виявилось жодної заводської марки, хоча вони були в такому чудовому стані, наче ними ще ніхто не користувався. Те саме виявилось й після огляду знарядь праці та інструментів; усе було зовсім нове, свідчачи про те, що речі бралися не навмання, аби лише вкинути їх у ящик, а відбиралися старанно й продумано. Про те саме свідчив і внутрішній цинковий ящик, який захищав речі від вогкості і не міг бути злютований у хвилини панічного поспіху.

Що ж до енциклопедії природничих наук і словників полінезійських говірок, надрукованих англійською мовою, то на жодній із книжок теж не було ні прізвища видавця, ні року видання.

Те ж саме стосувалося й англійської Біблії, чудово виданої in-quarto (13), хоча її, здавалося, часто читали й перечитували.

На прекрасному атласі з картами світу і обох півкуль, виконаними в проекції Меркатора і з географічними назвами французькою мовою, також не було ні року видання, ні прізвища видавця.

Отож по жодній із речей неможливо було визначити, в якій країні вона виготовлена, а отже, і якій країні належить той корабель, котрий нещодавно пропливав поблизу цієї землі. Та звідки не з'явився б ящик, він виявився справжнім скарбом для колоністів острова Лінкольна. Досі вони користувалися тільки дарами природи, все робили своїми руками і лише завдяки своєму розуму та знанням виходили зі скрути. Здавалося, саме Провидіння послало їм різноманітні промислові товари як винагороду за терпіння і працю. І колоністи гуртом звернулись до Неба з молитвою вдячності.

А втім, один із них не мав святкового настрою. То був Пенкроф. Здавалося, в ящику не виявилось того, чого йому вкрай бракувало, і поки витягували предмет за предметом, його "слава!" лунало щораз тихіше, а коли кінчався опис майна, усі почули, як він пробурчав:

— Все це чудово, але побачите, що в цьому ящику для мене так нічого й не буде!

На що Наб здивовано запитав:

(13) V чверть паперового аркуша (лат.). [197]

— Отакої! А чого ж ти, друже, хотів?

— Півфунта тютюну, — без тіні усмішки відповів Пенкроф. — Тоді нічогісінько не бракувало б мені для щастя!

Колоністи співчутливо засміялися.

Отже, знайшовся ящик, і тепер більше, ніж будь-коли, належало якнайпильніше дослідити острів, Тому домовилися вирушити завтра ж на світанку, піднятися вгору річкою Вдячності й добратися до західного узбережжя. Якщо хто-небудь із потерпілих десь вибрався на тому боці острова, то він, можливо, ледве животіє без харчів і потребує невідкладної допомоги.

Протягом дня колоністи перенесли речі до Гранітного палацу і охайно розклали їх у великій залі.

Того дня, 29 жовтня, була неділя, і перш, ніж лягти спати, Герберт запитав інженера, чи не хотів би той прочитати який-небудь уривок із Євангелія. — Залюбки! — відповів Сайрес Сміт. Він узяв Священну Книгу і вже мав її розгорнути, як несподівано його спинив Пенкроф:

— Пане Сайресе, я забобонний. Відкрийте навмання і прочитайте перший вірш, який потрапить вам на очі. Побачимо, чи підійде він до нашого становища.

Сайрес Сміт усміхнувся на морякові слова і, виконуючи його бажання, розгорнув Євангеліє саме в тому місці, де між сторінками лежала закладка.

І раптом його погляд упав на червоний хрестик, намальований олівцем перед восьмим віршем VII розділу Євангелія від Матвія.

І тут він прочитав такого вірша:

"Просіть — і буде вам дано, шукайте — і знайдете".

РОЗДІЛ III

Відплиття. — Початок припливу.— Берести і кропив'яні дерева.— Різноманітна рослинність.— Жакамар.— Лісова краса.— Велетенські евкаліпти.— Чому їх називають "деревами від лихоманки" У — Мавпяча зграя.— Водоспад.— Зупинка на ночівлю.

Наступного дня 30 жовтня, все було готове для запланованої експедиції, яку через останні події належало здійснити щонайскоріше. Та й справді, обставини склалися так, що поселенці острова Лінкольна вже думали не про те, [198] що самі потребують допомоги, а про те, як допомогти іншим.

Отож вони вирішили піднятися якомога вище проти течії річки Вдячності, так далеко, як тільки дасть змогу глибина річки. Таким чином вони подолають значну частину дороги і, не стомлюючись, зможуть доправити зброю й харчі досить далеко на захід острова.

Принагідно колоністам належало вирішити не тільки яке спорядження необхідно взяти з собою, а й які речі, можливо, доведеться везти назад, до Гранітного палацу. Коли й справді, як усе про те свідчило, якийсь корабель поблизу острова зазнав катастрофи, на березі знайдеться ще немало корисних і потрібних речей. У такому разі візок більше знадобився б, аніж хисткий човник, але у важкого і громіздкого возика довелося б упрягтися самим, що не полегшувало їхнього завдання і змусило Пенкрофа висловити щирий жаль, що в ящику не знайшлося не лише "півфунта тютюну", а й пари сильних нью-джерсійських коней, котрі вельми знадобилися б колоністам!

Наб уже повантажив у човен харчі, солонину, кілька галонів пива й напою з коріння драцени, тобто припаси на три доби — найдовший термін, визначений Сайресом Смі-гом для подорожі. А втім, колоністи сподівалися при потребі поповнити свої, харчові припаси в дорозі, і Наб до всього передбачливо прихопив переносну пічку.

Колоністи взяли також дві сокири, щоб прокладати дорогу в густому лісі, бінокль і кишеньковий компас.

Зі зброї вони вибрали дві кремінні рушниці, що годилися тут більше, ніж пістонні, бо для кремінних рушниць потрібні тільки кремені, які легко замінити, а запас пістонів, коли б їх часто використовували, швидко вичерпався б. Проте вибрали вони також один карабін і взяли до нього патронів. Мусили прихопити й пороху — в барильцях його було близько п'ятдесяти фунтів; але надалі інженер мав намір виготовити якусь іншу вибухову речовину, що дало б змогу заощаджувати фабричний порох. До вогнепальної зброї додали п'ять мисливських ножів у шкіряних чохлах, і за цих умов колоністи могли відважитися вирушити у невідомий густий бір з надією, що їм за будь-яких обставин пощастить вибратися зі скрути.

Нічого й казати, що озброєних до зубів Пенкрофа, Гер-берта й Наба аж розпирало від радощів за таку амуніцію, хоч вони й обіцяли Сайресу Сміту не робити без потреби жодного пострілу.

О шостій ранку пірогу зіштовхнули на воду. В неї посідали [199] всі колоністи, не забувши й Топа, і попливли до гирла річки Вдячності.

Лише півгодини тому почався приплив. Колоністи могли пливати ще кілька годин за течією, і цим належало скористатися, бо пізніше, за відпливу, течія повернеться у зворотний бік і пливати вгору річкою стане важче. Через три дні місяць мав уже бути вповні, тому приплив був досить високий, і пірога, яку він підганяв угору за течією, швидко пливла між високими берегами, і навіть не треба було дуже налягати на весла.

За кілька хвилин дослідники дісталися коліна річки, де сім місяців тому Пенкроф спорудив свого першого плоту.

За цим коліном річка робила досить крутий поворот і текла далі на південний захід під густим суцільним шатром вікових хвойних дерев.

Річка Вдячності текла мов убрана в чудові зелені шати. Сайрес Сміт і його супутники не могли намілуватися красою, що їй так легко творить мати-природа, поєднуючи синяву чистих річок і зелень дерев. Що далі вони пливли, то більше змінювалися породи дерев. Праворуч ярусами здіймалися прекрасні зразки родини ільмових — могутні берести, з незамінною у будівництві деревиною, здатною довго зберігатись у воді; цілі гаї інших дерев з тієї самої родини, а серед них і кропив'яні дерева, що дають дуже корисну олію. Ще далі Герберт помітив кілька лардизаба-лових дерев, — з їхніх гнучких гілок, вимочених у воді, виходять чудові канати, — і два-три стовбури чорного дерева красивого темного кольору з примхливими прожилками.

Час від часу там, де легко було пристати до берега, човен причалював. Тоді Гедеон Спілет, Герберт і Пенкроф із рушницями в руках виходили з нього й разом із Топом досліджували околиці. Тут траплялася не лише дичина, а й корисні рослини, якими не варто було нехтувати, і юний натураліст був надзвичайно вдоволений, відкривши різновиднісь дикого шпинату, схожого на лободу, та багато хре-стоцвітних рослин, що належали до родини капустяних, — їх, без сумніву, можна було "одомашнити", пересадивши в інший ґрунт; тут росли хрінниця лугова, хрін, ріпа й невеликі, заввишки з метр, укриті пушком кущові рослини з коричневим насінням.

— Знаєш, що це за рослина? — запитав Герберт моряка.

— Тютюн! — вигукнув Пенкроф, котрому, без сумніву, доводилося бачити улюблене зілля тільки в люльці. [200]

— Ні, Пенкрофе! — відповів Герберт. — Не тютюн, а гірчиця.

— Гірчиця так гірчиця, — розчаровано мовив моряк, — але якщо раптом тобі, синку, потрапить на очі тютюн, — не нехтуй ним.

— Знайдемо і його колись! — заспокоїв моряка Гедеон Спілет.

— Справді?! — вигукнув Пенкроф. — Коли це нарешті станеться, на нашому острові бракуватиме хіба що пташиного молока!

Вони старанно викопували різні рослини, й переносили їх до піроги, якої не покидав замислений Сайрес Сміт.

Журналіст, Герберт і Пенкроф таким чином кілька разів висаджувалися то на лівому, то на правому березі. Лівий берег був пологіший і лісистіший. Стежачи за кишеньковим компасом, інженер визначив, що від першого коліна річка тече з південного заходу на південний схід майже по прямій близько трьох миль. Можливо, напрямком її русла десь далі змінювався і вона повертала на північний захід, до відрогів гори Франкліна, звідки, очевидно, й починалися її витoki.

Під час одного з походів на берег Гедеону Спілетові пощастило впіймати живими двох самок і двох самців з родини курячих. То були птахи з довгими й тонкими дзьобами, довгою шиєю, короткими крилами і без ознак хвоста. Герберт мав цілковиту

слухність, визначивши, що то одна з порід курей, і колоністи одноставно вирішили, що вони стануть першими поселенцями їхнього майбутнього пташника.

Але досі рушниці мовчали, і перший постріл пролунав у лісі Далекого Заходу тільки тоді, коли з'явився дуже красивий птах, який нагадував рибалочку.

— Я його впізнав! — крикнув Пенкроф, рушниця якого вистрелила ніби сама собою.

— Кого ви впізнали? — запитав журналіст.

— Птаха! Він утік від нас, коли ми вперше досліджували наш острів: саме на його честь ми й дали назву лісові.

— Жакамар! — вигукнув Герберт.

І справді то був жакамар — прекрасний птах із досить жорстким оперенням, що відливало металевим блиском. У нього вцілило кілька дробинок, і він каменем упав на землю; Топ приніс його в човна, а за ним і з дюжину чубатих попугайчиків із родини парнопалих, завбільшки з голуба: їхнє оперення яскраво-зелене, підкрилки малинові, а знизу чубчика — білий пружок. Чеєть поцілити в попугайчиків [201] належала підліткові, і він тим дуже пишався. Попугайчики смачніші за жакамара, — його м'ясо досить жорстке, — але Пенкрофа важко було переконати, що на світі знайдеться дичина, краща за жакамара.

О десятій ранку пірога опинилася біля другого коліна — миль за п'ять від гирла річки. Тут мандрівники стали на перепочинок, поснідали і посиділи на траві в затінку високих красивих дерев.

Ширина річки ще сягала від шістдесяти до сімдесяти футів, а глибина — шести футів. Інженер помітив, що в неї впадає багато приток, роблячи її повноводішою, але всі вони не судноплавні. Що ж до лісу, який поселенці називали лісом Жакамара, а також лісом Далекого Заходу, то йому, здавалося, не було меж. Ні в хащах, ні біля берега річки ніщо не свідчило про присутність людини. Колоністи не виявили нічогісінько, що свідчило б про те, що тут є люди; і було ясно, що ні сокира дроворуба не торкалася дерев, ні мисливський ніж першопрохідника не зачіпав ліан, які перекинулись зі стовбура на стовбур серед густих чагарників і високих трав. І якщо люди, котрі зазнали корабельної аварії, й висадилися на острів, то вони ще перебували десь на узбережжі, а не тут, у непрохідних заростях; не тут належало шукати їх.

Тому-то інженер і квапився якнайшвидше добутися до західного узбережжя острова Лінкольна, до якого, за його розрахунками, було щонайменше п'ять миль. Колоністи знову рушили в дорогу, і хоч їм здавалося, що русло річки веде їх не до узбережжя, скорше до гори Франкліна, все ж вони вирішили пливти човном доти, доки під днищем буде досить води, — так зберігалися сили й час, бо якби йшли лісом, довелося б прокладати шлях у хащах сокирами.

Та незабаром течія спинилася, на той час, очевидно, приплив закінчився або ж уже не відчувався на такій великій відстані від гирла річки Вдячності. Треба було братися за весла. Наб і Гербертсіли за гребні весла, Пенкроф — за стернове, й пірога знову попливла вгору проти течії. Що далі пливли вони до лісу Далекого Заходу, то рідшав ліс. Дерев росли не так густо, а подекуди стояли й поодиночі. Та саме завдяки тому, що

поміж ними було багато місця, світла й повітря, вони буйно розрослися на волі й милували око неповторною красою.

Які розкішні зразки флори ростуть у цих широтах! Поглянувши на них, ботанік, не вагаючись, визначив би, на якій паралелі лежить острів Лінкольна. [202]

— Евкалипти! — вигукнув Герберт.

І справді, то були величні дерева, останні велетні субтропічної зони, родичі тих евкалиптів, які ростуть в Австралії й Новій Зеландії і лежать на тій самій широті, що й острів Лінкольна. Деякі з них здіймалися на двісті футів. Обсяг стовбура біля основи сягав двадцяти футів, а кора, по якій стікала запашна живиця, була завтовшки у п'ять дюймів. Нема на світі нічого своєріднішого і прекраснішого, ніж ці величезні дерева з родини миртових, листя котрих, обернуте ребром до світла, не затуляє сонячного проміння, і завдяки цьому воно доходить аж до землі!

Біля підніжжя евкалиптів землю вкривали яскраві соковиті трави, із яких зграйками спурхували крихітні пташки, переливаючись на сонці, наче крилаті пурпурові камінці.

— Оце дерева так дерева! — вигукнув Наб. — Але чи є з них який-небудь толк?

— Де там! — озвався Пенкроф. — Мабуть, на світі є дерева-велетні так само, як велетні-люди. Їх тільки на базарі показувати!

— Гадаю, ви помиляєтесь, Пенкрофе, — відповів Гедеон Спілет. — Евкаліпт починають використовувати, й досить успішно, у червонодеревних виробках.

— А я іще додав би, — сказав підліток, — що евкалипти належать до роду дерев, у якому безліч дуже корисних видів: фейхоа, що дає плоди фейхоа; гвоздикове дерево, із квітів якого готують прянощі; гранатове дерево, що дає гранати: "eugenia cauliflora", з її плодів одержують непогане вино; мирт "ugni", його сік — смачний алкогольний напій; мирт "caryophyllus" — з його кори добувають чудову корицю; "eugenia pimenta" дає ямайський стручковий перець; мирт звичайний, його ягоди замінюють перець; "eucaliptus robusta", з нього добувають дуже смачну манну; "eucaliptus Gunei", з переброженого соку якого готують пиво; нарешті, дерева, відомі під назвою "дерева життя", або "залізні дерева", які належать до того ж роду миртових і налічують сорок шість родин і тисячу триста видів.

Підлітка не уривали, і він натхненно прочитав товаришам урок із ботаніки. Сайрес Сміт слухав усміхаючись, а Пенкроф — з невимовною гордістю.

— Дуже добре, — сказав Пенкроф, — але я ладен заприсягтися, що всі корисні рослини, які ти назвав, не такі велетні, як оті дерева.

— Ти маєш рацію, Пенкрофе.

— Отже, я лишаюсь при власній думці: велетні ні на що не придатні, — не відступав Пенкроф. [203]

— І все ж таки ви помиляєтесь, Пенкрофе, — промовив інженер. — Саме ці велетні-евкалипти, під якими ми перебуваємо, дуже корисні.

— Для чого ж?

— Для оздоровлення краю, де вони ростуть. Чи відомо вам, як їх називають в Австралії й Новій Зеландії?

— Ні, пане Сайресе, не відомо.

— Їх там називають "лихоманкові дерева".

— Тому, що вони викликають лихоманку?

— Ні, вони їй запобігають!

— Чудово, я собі це занотую, — мовив журналіст.

— Занотуйте, дорогий Спілете, вже доведено, що евкаліпти оздоровлюють місцевість. Цей природний запобіжний засіб давно випробували в країнах Південної Європи й Північної Африки, в місцевостях, де багата боліт, — . і що ви думаєте? Стан здоров'я тамтешніх жителів поступово ставав далеко кращим, ніж перед тим. У районах, укритих евкаліптовими лісами, назавжди зникає переміжна пропасниця. Цей факт уже не підлягає сумніву, що має тішити і нас, поселенців острова Лінкольна.

— О, який острів! Який благословенний острів! — вигукнув Пенкроф. — Кажу ж вам: на ньому є все...

Тільки б...

— Знайдеться й це, Пенкрофе, і це знайдемо, — мовив інженер. — Та пора в дорогу. Пливтимемо, аж поки річка зможе нести пірогу!

Отже, мандрівники попливли далі й зо дві милі пропливли серед величних евкаліптів, які у цій частині лісу здіймалися над усіма іншими деревами. Простягалися вони на неоглядну далину по обидва боки річки Вдячності, що зміїлася поміж високих і зелених берегів. Подекуди на дні річки росли високі трави й навіть виступали гострі скелі, через які пливти ставало щораз важче. Зрештою ніяк стало гребти веслами, і Пенкроф мусив штовхати човна жердиною. Відчувалося також, що вода весь час спадає, й недалеко та хвилина, коли човен буде змушений спинитися через мілководдя. Сонце хилилося до обрію, і на землю лягали довжелезні тіні від дерев. Сайрес Сміт, бачачи, що цього дня вони не зможуть досягти західного узбережжя острова, вирішив отаборитися на березі в тому місці, де вже не буде змоги пливти далі. Він вважав, що до морського берега іще від п'яти до шести миль, а така відстань була надто велика, аби намагатися пройти її вночі у невідомому густому лісі.

Човен, не спиняючись, просувався річкою в глиб лісу, [204] що знову дедалі густішав, та й звірів у ньому ставало щораз більше, — моряка ще не зраджували очі, а він нібито бачив цілі зграї мавп, які бігали попід деревами. Іноді навіть то одна, то друга зупинялися неподалік від човна і дивилися на мандрівників, не виявляючи ніякого страху, так, ніби, бачачи людей уперше, іще не знали, що їх треба боятися, їх дуже легко було б усіх перестріляти, але Сайрес Сміт рішуче заперечив проти безглузлого винищення мирних тварин, хоч у зятятого мисливця Пенкрофа аж надто свербіли руки. Та це було й обачніше, бо дужі й надзвичайно спритні мавпи могли стати небезпечними, якби їх роздратували нікому не потрібним нападом.

Щоправда, моряк їх розглядав із чисто кулінарного погляду, і ці травоїдні тварини могли б вважатися вельми смачною дичиною, але колоністи мали вдосталь їжі й не марнуючи своїх набоїв.

Близько четвертої після полудня через річкові водорості й каміння пливти по річці

Вдячності стало ще важче. На берегах здіймалися щораз вищі кручі: тепер вузька річка пробиралася між першими відрогами гори Франкліна. Напевне, її витoki були вже недалеко, адже вона живилася водами, що бігли з південних схилів гори.

— Не мине й чверті години, як нам доведеться зупини— тися, пане Сайресе.

— Ну що ж, зупинимось, Пенкрофе, і розташуємося на нічліг.

— На якій ми відстані від Гранітного палацу? — запитав Герберт.

— Миль за сім, — відповів інженер. — Беручи при цьому до уваги повороти річки, через які ми відхилилися на північний захід.

— Попливемо далі? — запитав журналіст.

— Так, поки зможемо, пливтимемо, — відповів Сайрес Сміт. — Завтра на світанку ми залишимо пірогу, дійдемо, сподіваюся, годин за дві до берега моря і цілий день присвятимо дослідженню західного узбережжя острова.

— Вперед! — сказав Пенкроф,

Та незабаром пірога черкнула днищем кам'янисте дно річки, ширина якої тепер ледь сягала двадцяти футів. Густа зелень аркою звелася над її руслом і огортала її сутінками. Тут уже досить чітко чувся шум водоспаду, а це свідчило про те, що за кількасот футів угору проти течії є природна гребля.

І справді, за наступним поворотом річки мандрівники побачили за деревами невеликий водоспад. Човен уперся [205] в мілке дно, і через кілька хвилин мандрівники припнули його мотузком до стовбура якогось дерева на правому березі річки.

Це сталося приблизно о п'ятій вечора. Останні промені сонця, пробиваючись крізь густі крони дерев, заломлювалися у дзеркальному потоці водоспаду, дрібний водяний пил якого мінився всіма барвами веселки. Далі річка Вдячності зникала в чагарниках, де її живили невідомі джерела. Річечки, що впадали в неї вздовж усього русла, нижче перетворювали її в справжню річку, а тут вона була не більшою, ніж прозорий мілкий струмок.

У цьому мальовничому куточку лісу мандрівники спинились на ночівлю. — Вони вийшли з човна, розвели вогнище й приготували вечерю в невеличкому гаю кропив'яних дерев, серед віт яких Сайрес Сміт і його супутники могли в разі потреби знайти притулок на ніч.

Зголоднілі поселенці швидко впоралися з вечерею, і тепер лишалося одне — виспатися. Та як тільки стемніло, почулося підозріле гарчання й рикання, і подорожні мусили підкинути ще сушняку у вогнище, аби воно горіло цілу ніч яскравим полум'ям і захищало їхній сон. Наб і Пенкроф навіть по черзі чергували і не шкодували палива. Мабуть, вони не помилялися, коли їм увижалися тіні якихось звірів, що блукали круг табору серед кущів і низьких віт дерев; та ніч минула все ж таки спокійно, і на другий день, 31 жовтня, о п'ятій ранку всі були вже на ногах, готові вирушити у подальшу подорож.

РОЗДІЛ IV

Дорогою до узбережжя. — Мавпи.— Ще одна річка.— Чому не відчувається приплив — Ліс замість берега.— Зміїний мис.— Герберт заздрить Гедеону Спінету.

—Як горить бамбук.

О шостій ранку, поснідавши, колоністи вирушили в дорогу, маючи намір навпрошки добутися до західного узбережжя острова. Скільки часу їм потрібно, щоб дійти туди? Сайрес Сміт визначив дві години, але це, мабуть, залежало від того, які перепони виникнуть на їхньому шляху. Ця частина Далекого Заходу, здавалося, була всуціль укрита лісом із різноманітними породами дерев. Тож колоністам, імовірно, доведеться прокладати шлях сокирою крізь зарості чагарників, ліан, високих трав, не випускаючи з рук, звичайно, й руїниці, адже не даремно чулося вночі ричання звірів. [206]

Точне місце табору можна було визначити, орієнтуючись на гору Франкліна; вулкан здіймався менше, ніж за три милі на півночі, і, щоб дістатися узбережжя, треба було йти просто на південний захід.

Мандрівники старанно прив'язали човна й рушили. Пенкроф і Наб несли харчі — їх мало вистачити для маленького загону щонайменше на два дні. Більше не могло бути й мови про полювання, інженер навіть порадив своїм супутникам уникати будь-якого пострілу, аби не виказати своєї присутності поблизу узбережжя.

Першими ударами сокири вони розчистили собі дорогу в густих чагарниках серед мастикових дерев, що росли вище водоспаду. Сайрес Сміт із компасом у руці пішов трохи попереду, показуючи товаришам дорогу.

Майже всі дерева в цьому лісі вже зустрічалися їм на озері й на плоскогір'ї Широкий Обрій. Були тут деодари, дугласи, казуарини, камедні дерева, евкаліпти, драцени, гібіски, кедрі тощо, однак більшість серед них були низькі й непоказні, бо росли надто густо, що заважало їх розвою. Колоністи повільно просувалися стежкою, прокладаючи її сокирами, і тут, дорогою, інженер задумав з'єднати її згодом з дорогою уздовж Червоного струмка.

З самого ранку колоністи йшли вниз, спускаючись широкими заломами, типовими для орографічної системи острова; ґрунт був хоч і сухий, але порослий розкішною рослинністю, що вказувало або на густу мережу ґрунтових вод, або на близькість якоїсь річечки. Та Сайрес Сміт щось не пригадував, чи бачив, коли був на кратері погаслого вулкана, інші річки, крім річки Вдячності й Червоного струмка.

Протягом кількох перших годин походу колоністам знову зустрілися цілі зграї мавп, котрих, здавалося, вкрай дивували люди, — їх вони напевне бачили вперше. Дивлячись на них, Гедеон Спілет жартома питав, чи ці меткі й дужі четверорукі не сприймають його самого і його супутників за своїх звироднілих родичів? Та й справді, подорожні щокроку спотикалися в чагарниках, перечіплювалися через ліани, нашттовхувалися на повалені стовбури дерев і мали досить жалюгідний вигляд порівняно зі спритними тваринами, що, легко перестрибуючи з гілки на гілку, залюбки долали будь-які перешкоди. Мавп було багато, проте, на щастя, вони не виявляли ворожих намірів.

Траплялися також дикі кабани, агуті, кенгуру, різні гризуни і навіть два-три сумчасті ведмеді, у яких Пенкроф з задоволенням всадив би кілька куль. [207]

— Але, — як він казав, — полювання ще не відкрито. Підстрибуйте, літайте й стрибайте собі з миром, друзі мої. Ми побалакаємо, коли повертатимемось назад!

О пів на десяту ранку дорогу їм заступила невідома річка завширшки від тридцяти до сорока футів, стрімка течія якої вирувала і з гуркотом розбивалася об численні скелі. Річка була глибока й прозора, але зовсім не придатна для судноплавства.

— От ми й відрізані від моря! — вигукнув Наб.

— Ні, — відповів Герберт, — річка вузька, перепливати її нам не важко.

— Навіщо? — запитав Сайрес Сміт. — Поза всяким сумнівом вона впадає в море. Підемо лівим берегом униз за течією, і мене вельми здивувало б, якби за дуже короткий час вона не вивела нас до моря. В дорогу!

— Хвилиночку! — спинив їх журналіст. — А дати назву річці ви забули? Не залишаймо-білих плям на нашій карті.

— Слушно! — підтримав його Пенкроф.

— Придумай, синку, назву, — мовив інженер, звертаючись до підлітка.

— А чи не краще зачекати, поки дійдемо до її гирла? — завагався Герберт.

— Гарзд, — погодився Сайрес Сміт. — Гайда вниз за течією!

— Зачекайте ще хвилину! — т попросив Пенкроф.

— Що сталося? — обернувся журналіст.

— Полювання заборонене, та риболовля, як на мене, іще дозволена, — сказав моряк.

— Не можна марнувати часу, — зауважив інженер.

— О, тільки п'ять хвилин! — попросив Пенкроф. — Я вас затримаю тільки на п'ять хвилин, зате від цього виграє наш обід!

Моряк одразу ж ліг на берег, занурив руки у стрімку воду й за хвилину наловив кілька десятків прекрасних раків, що аж кишіли поміж камінням.

— Ото смакота буде! — вигукнув Наб, кидаючись друзові на допомогу.

— Казав же я: крім тютюну, все є на цьому острові, — пробурмотів, зітхнувши, Пенкроф.

Не минуло й п'яти хвилин, як колоністи наловили безліч раків, — так багато їх водилося в річці. Набравши цілий мішок членистоногих із синім, наче кобальт, панциром та з клешнями із зубчиками на кінці, вони знову вирушили в дорогу.

Іти понад річкою стало легше, й колоністи просувалися [208] тепер набагато швидше. На березі й досі не стрічалось ознак присутності інших людей. Час від часу траплялися тільки сліди великих тварин, що спускалися до річки на водопій, — ото й усе; зрозуміло, не в цій частині лісу Далекого Заходу в пекарі хтось поцілив дробинкою, яка коштувала морякові зуба.

Проте, спостерігаючи за стрімким потоком, що мчав до моря, Сайрес Сміт дійшов висновку, що він зі своїми товаришами перебуває набагато далі від західного узбережжя, ніж досі здавалося. Та й справді, на той час у морі настав приплив, і якби гирло річки було хоча б за кілька миль, він неодмінно погнав би течію річки в зворотному напрямку. Проте цього не відбувалося, і річка текла за своїм природним нахилом русла. Інженер, очевидно, украй здивований, часто подивлявся на компас, аби на власні очі побачити, чи не веде їх звивиста річка в глиб лісів Далекого Заходу.

А тим часом вона все ширшала й ширшала і води її ставали щораз спокійнішими. Дерева на правому боці річки росли так само густо, як і на лівому, і там, і там стіною стояли хащі, проте ліси тут, безумовно, були безлюдні, адже Топ жодного разу не гавкнув, а розумний собака обов'язково повідомив би свого хазяїна, якби поблизу річки опинився якийсь заброда.

О пів на одинадцять, на превелике здивування Сайреса Сміта, Герберт, котрий трохи випередив супутників, раптом спинився і крикнув:

— Море!

за кілька хвилин перед колоністами, що спинилися на узліссі, постало давно очікуване західне узбережжя острова.

Але як воно відрізнялося від східного узбережжя, на яке їх закинув випадок! Тут не було ні гранітних круч, ні рифів у морі, ні навіть піщаного берега. Все воно поросло густим лісом, і хвилі добігали аж до дерев, що схилилися над водою. То був не звичний для ока берег, який його найчастіше творить природа, стелячи широкий піщаний килим чи примхливо нагромаджуючи кам'яні скелі, а чудове узлісся, поросле найпрекраснішими в світі деревами. Русло річки лежало так високо над рівнем моря, що в нього не проривалися морські хвилі навіть під час найбільших припливів, і величні дерева пустили в родючу землю на гранітній основі таке саме міцне коріння, як і там, у глибині острова.

Колоністи опинилися біля невеличкої бухти, в якій чіе помістилося б навіть дві-три рибальські шхуни; ото й було [209] гирло нової для колоністів річки, води якої не впадали в море, м'яко котячись рівним похилим руслом, а падали з висоти понад сорок футів, — ось чому приплив не впливав на течію річки. Та й справді, навіть найбільший тихоокеанський приплив ніколи не міг досягти берегів річки, що утворювала ніби природний шлюз, і, безумовно, тільки через мільйони років водам судилося розмити його гранітне дно і створити зручніше гирло для річки. Отож, за спільною згодою, потік назвали Водоспадною річкою.

Ліс тягнувся на північ берегом миль на дві; потім дерева рідшали, і за ними вздовж узбережжя, яке котилося вдаль по прямій лінії, виднілося мальовниче пасмо невисоких гір. Уся південна частина берега між Водоспадною річкою і Зміїним мисом, навпаки, була вкрита густими лісами з надзвичайно красивих струнких чи похилених до моря дерев, коріння яких часом лизали високі хвилі. Саме з цього боку, тобто на всьому півострові Звивистий, і належало вести далі пошуки, бо люди, що зазнали корабельної катастрофи, — хто б вони не були, — могли б знайти прихисток лише тут, а не в другій, безплідній і дикій частині узбережжя.

Стояла чудова ясна погода, і з висоти скелястого берега, на якому Наб із їїєнкрофом розклали сніданок, відкривався широкий краєвид. Обрій був зовсім пустельний, у відкритому морі не білів жодний парусник. На узбережжі так далеко, як сягав зір, не виднілося не те що судна чи човна, а навіть якихось корабельних уламків. Але щодо цього інженер міг дійти остаточного висновку, лише пильно обстеживши все узбережжя аж до краю Звивистого півострова. Колоністи швидко поснідали, і о пів на

дванадцяту Сайрес Сміт знову покликав усіх у дорогу. Тепер перед ними лежали не прибережні піски і не кам'янистий берег, а густі хащі, що підступали аж до води, і це дуже ускладнювало вросування вперед.

Відстань від гирла Водоспадної річки до Зміїного мису становила миль зо дванадцять. По звичайному березі колоністи могли б їх подолати, не кваплячись, години за чотири, але тут вони мусили йти вдвічі довше, аби досягти визначеної мети, адже доводилось обходити дерева, прорубувати стежку в чагарниках і розрубувати ліани, що перетинали дорогу. Все це дуже подовжувало їхній шлях.

Та хоч скільки вони йшли, ніщо не свідчило, що поблизу цього узбережжя сталася корабельна катастрофа. Щоправда, як справедливо зауважив Гедеон Спілет, всі сліди могли змити хвилі, понісши рештки розбитого корабля у відкрите [210] море; навіть якщо не пощастить знайти жодного уламка, не можна з певністю твердити, ніби море не викидало розбитого судна на західний берег острова Лінкольна.

Журналіст міркував слушно, крім того, випадок із дробинкою незаперечно доводив, що зо три місяці тому на острові хтось стріляв із рушниці.

Настала шоста вечора, а подорожнім лишалося пройти ще дві милі до кінця Звивистого півострова. Не викликало сумніву, що, дійшовши до Зміїного мису, вони не встигнуть до заходу сонця повернутися до того місця, де зранку зупинялись на перепочинок, — біля витоків річки Вдячності. Тому належало провести ніч на мисі. Та, на щастя, харчів їм не бракувало, і то було дуже добре, бо в цьому лісі на західному узбережжі зовсім не траплялися звірі. Тате серед дерев літало безліч птахів: жакамари, куруку, траго-пани, тетеруки, маленькі й великі папуги, какаду, фазани, голуби й сотні інших пернатих. Не було жодного дерева без гнізда ані гнізда, з якого не долиняло б лопотіння крил!

Близько сьомої вечора украй стомлені колоністи дісталися Зміїного мису, що химерною закруткою виступав у море. Тут кінчався прибережний ліс півострова, і південна частина його узбережжя набувала звичного вигляду, — зі скелями, рифами й широкими піщаними косами. Можливо, саме тут десь на берег було викинуто корабель, що зазнав катастрофи, але вже стемніло, і подальше дослідження колоністи мусили відкласти на завтра.

Пенкроф і Герберт, не зволікаючи, кинулись шукати зручне для ночівлі місце. Тут ліс Далекого Заходу уривався, і на його краю підліток із здивуванням помітив густі бамбукові гаї.

— О, чудове відкриття! — вигукнув він.

— Чим же воно чудове? — запитав Пенкроф.

— Справді, чудове, — переконував моряка Герберт. — Почнемо з того, що бамбукові стовбури, порізані на тонкі смужки, використовують для плетіння кошків; якщо його стебла вимочити й перетворити на тісто, можна приготувати китайський папір; із бамбукових стовбурів, залежно від їхньої товщини, роблять тростини, ціпки, чубуки і навіть труби для водогону; великі бамбукові стовбури — чудовий, легкий і міцний будівельний матеріал, що не боїться шашеля. А ще, розпилявши стовбур між двома

вузлами і зберігши замість дна поперечну перетинку, одержують міцні й зручні посудини, дуже поширені у Китаї. Але, як я бачу, тобі все це байдуже. Крім того...

— Крім того?.. [211]

— Коли ти не знаєш, я тобі розповім, що в Індії бамбук їдять замість спаржі.

— Оце-то спаржа, заввишки тридцять футів! — вигукнув моряк. — І вона смачна?

— Неймовірно смачна! — відповів Герберт. — Тільки їдять не тридцятифутові стовбури, а бамбукові пагінці.

— Чудово, синку, чудово! — похвалив хлопця Пенкроф.

— Додам іще, що молоді пагони, замариновані в оцті, — прекрасна приправа.

— Що далі, то краще, Герберте.

— І, нарешті, в стовбурах бамбуку є цукристий сік, а з нього готують приемний напій.

— І це все? — перепитав моряк.

— Усе!

— А його, часом, не курять?

— На превеликий жаль, Пенкрофе, не курять. Герберт і моряк не довго шукали місце, зручне для ночівлі. Хвили, гнані південно-західним вітром, нещадно били у прибережні скелі, й там зяяли глибокі печери, де можна було переночувати й сховатися від негоди. Та як тільки вони спробували увійти в одну з печер, звідти почулося люте ричання.

— Назад! — крикнув Пенкроф. — Наші рушниці заряджені лише дробом, а для звірів із таким гучним голосом дріб не страшніший від крупинки солі!

Моряк, схопивши хлопця за руку, відтяг його під прикриття скелі, й тієї ж миті при виході з печери з'явився великий красивий звір. То був ягуар, такий самий завбільшки, як і його родичі в Азії. Тобто завдовжки п'ять футів. Його руду шкіру вкривали чорні плями, яскраво вирізняючись на тлі білої шерсті на животі. Герберт упізнав у ньому кровожерного суперника тигра, далеко небезпечнішого, ніж кагуар, що є лише суперником вовка.

Ягуар ступив кілька кроків і озирнувся; його шерсть настовбурчилася, очі палали вогнем, ніби він уже не вперше стикався з людиною. В цю хвилину з-за високих скель вийшов журналіст, і Герберт, подумавши, що той не помітив ягуара, хотів кинутися йому назустріч, але Гедеон Спілет подав йому знак рукою і йшов далі вперед. Журналіст уже зустрічався з тиграми, і, підійшовши кроків на десять до звіра, він зупинився і став цілитись у нього з карабіна. На Спілетовому обличчі не здригнувся жоден м'яз.

Ягуар підібрався і стрибнув на мисливця, але в ту мить, коли він злетів у повітря, йому межі очі вцілила куля, і він замертво впав на землю. [212]

Герберт і Пенкроф кинулися до ягуара. Наб і Сайрес Сміт прибігли також, і всі вони на кілька хвилин завмерли навколо розпластаного на землі красеня звіра, шкура якого мала в майбутньому оздобити урочисту залу Гранітного палацу.

— О, пане Спілете! Як я вами захоплююсь і як вам заздрю! — вигукнув Герберт у

пориві цілком природного захвату.

— Та що ти, синку, — відповів журналіст, — ти вистрілив би не гірше.

— Я? Із такою холоднокрівністю?!

— Треба, Герберте, лише уявити, що перед тобою не тигр, а заєць, і ти також стрілятимеш із незворушним спокоєм.

— Ото й усього! — підтримав журналіста Пенкроф. — Нічого хитрого в цьому немає!

— А тепер, — сказав Гедеон Спілет, — раз ягуар покинув своє лігво, чому б нам, друзі, не скористатися ним на одну ніч?

— А що, як повернуться інші? — занепокоєно мовив Пенкроф.

— А ми при вході до печери розпалимо вогнище, — заперечив йому Гедеон Спілет, — і вони не відважаться переступити через цей бар'єр.

— Тоді вперед, у житло ягуарів! — вигукнув моряк, тягнучи за собою труп хижака.

Колоністи рушили до покинутого лігва, і поки Наб знімав шкуру з ягуара, його товариші наклали перед входом до печери цілу купу сушняку, якого в лісі було більше ніж удосталь.

Сайрес Сміт, побачивши бамбуковий гай, зрізав кілька бамбуків і підмішав їх до хмизу.

Покінчивши з цими справами, коліністи влаштувалися в печері на піску, всіяному кістками, й зарядили рушниці на випадок несподіваного нападу; всі повечеряли і перш, ніж лягти спати, розвели вогнище при вході до печери.

І зразу ж, ніби за командою, залунав тріск рушничних залпів. То, загорівшись, стріляв бамбук — він спалахнув, як фейерверк! Самого цього гуркоту було достатньо, щоб відлякати найсміливіших хижаків.

Цей спосіб викликати стрілянину не був Сайресовим винаходом, бо, як свідчить Марко Поло, його здавна застосовували монголи, аби відлякувати від таборів страшних середньоазіатських хижаків. [214]

РОЗДІЛ V

Рішення повернутися південним узбережжям. — Обриси берега.— Пошуки слідів корабельної аварії.— Рештки повітряної кулі.— Відкриття природної гавані.— Опівночі на берегах річки Вдячності.— Човен поплив за течією.

Сайрес Сміт і його супутники виспались, як байбаки, в печері, люб'язно наданій їм покійним ягуаром.

Зі сходом сонця всі уже були на березі в кінці мису і знову оглядали широкий обрій, що у цьому місці відкривався на дві третини кола. Інженер ще раз переконався, що на морі немає ні вітрила, ні остова розбитого судна, навіть у далекоглядну трубу не виднілося нічого підозрілого.

Нічого не побачили вони й на узбережжі, принаймні тому, що з південного боку мису простяглася миль на три прямою смугою, бо далі вигин невеликої затоки ховав від погляду подальшу частину берега, і навіть, стоячи на крайньому виступі Звивистого півострова, не видно було мису Кіготь, затуленого високими береговими скелями.

Отож лишалося дослідити тільки південну частину острова. Але чи варто було зразу ж вирушати в що експедицію і присвячувати їй цілий день 2 листопада?

Це не входило до їхнього попереднього плану. Справді, zostавивши пірогу біля витоків річки Вдячності, вони мали намір, оглянувши західний берег, повернутися по неї і пливати вниз за течією ріки Вдячності до Гранітного палацу. Тоді Сайрес Сміт сподівався знайти на західному березі судно, що зазнало аварії або там кинуло якір, а тепер доводилось шукати у південній частині острова те, чого не знайшли у західній.

Гедеон Спілет запропонував обстежувати острів далі, аби остаточно з'ясувати питання, чи не сталося десь поблизу острова корабельної аварії, і запитав, яка приблизно відстань від мису Кіготь до крайньої точки півострова.

— Миль тридцять, — відповів Гедеон Спілет, — якщо йти берегом і врахувати всі повороти.

— Тридцять миль! — повторив Сайрес Сміт. — Це цілий день напруженої ходи. Та все ж таки, на мою думку, ми повинні повернутися до Гранітного палацу південним берегом.

— Але від мису Кіготь до Гранітного палацу, — зауважив Герберт, — ще принаймні десять миль.

— Вважаймо, разом — сорок миль, — промовив журналіст. — [216] Тож не марнуймо часу на вагання. Адже ми пройдемо весь іще не досліджений берег і уникнемо необхідності знову вирушати на його дослідження.

— Слушно, — мовив Пенкроф. — А як нам бути з пірогою?

— Пірога пробула вже добу поблизу витоків річки Вдячності, — відповів Гедеон Спілет. — Так само вона може пробути там дві доби! Досі ми не маємо жодних підстав вважати, що острів кишить злодіями!

— Проте, — сказав моряк, — як тільки я пригадую пригоду з черепахою, у всьому починаю сумніватися.

— Черепаха, черепаха! — вигукнув журналіст. — Хіба вам не відомо, що її перевернуло хвилиною? — Хто його знає?.. — стиха мовив інженер.

— Так, але... — почав було Наб.

Негр вочевидь хотів щось сказати, бо вже розтулив рота, і раптом змовк.

— Що ти хотів сказати, Набе? — запитав інженер.

— Якщо ми повернемося берегом, обійшовши мис Кіготь, то опинимося відрізаними від дому...

— Річкою Вдячності! Це справді так, — підхопив Гер-берт. — І ми не матимемо ні човна, ні мосту, щоб переправитися на другий бік.

— Це дрібниці, пане Сайресе, — відповів Пенкроф. — Зробимо із колод пліт і легко переберемося через річку.

— І все ж таки, — сказав Гедеон Спілет, — нам не завадило б побудувати міст, аби полегшити сполучення з Далеким Заходом!

— Велике діло — міст! — вигукнув Пенкроф. — Хіба пан Сміт не інженер? Треба буде — збудує нам міст! А сьогодні ввечері я беруся переправити вас на той бік річки

так, що ви і ніг не замочите. Харчових запасів нам вистачить іще на день, цього цілком достатньо, та й дичини, гадаю, наїм сьогодні трапиться не менше, ніж учора. Отож у дорогу!

Спілетова пропозиція, гаряче підтримана моряком, знайшла загальне схвалення, бо кожному хотілося якнайшвидше позбутися будь-яких сумнівів і, обігнувши мис Кіготь, завершити обстеження острова. Але не можна було марнувати жодної години, бо сорок миль — довгий шлях, а до Гранітного палацу належало добратися ще завидна.

О шостій ранку маленький загін вирушив у дорогу. Передбачаючи можливі неприємні зустрічі з двоногими або чотириногими тваринами, колоністи зарядили рушниці кулями, [216] а Топові, що біг завжди попереду, дали наказ обстежувати узлісся.

Починаючи від мису на краю півострова, що скидався на хвіст велетенського плазуна і, вгинаючись, тягнувся миль на п'ять, іти було досить легко, й колоністи швидко подолали цей шлях, не виявивши, попри всю уважність, жодних слідів ні колишньої чи недавньої катастрофи, ні решток табору чи попелу згаслого вогнища, ні відбитків людських ніг.

Добувшись на те місце, де берег, утворюючи бухту Вашингтона, повертав на північний захід, вони змогли обняти поглядом усе південне узбережжя острова. За двадцять п'ять миль від них у ранковому тумані ледь виднівся мис Кіготь, здавалося, зависнувши, мов міраж, між небом і морем. Від того місця, де перебували колоністи, і до кінця величезної бухти спочатку тягся широкий рівний піщаний берег, обрамлений смугою лісу; далі узбережжя ставало дуже порізаним, у море виступали гострі піщані коси, а на самому краю мису Кіготь чорніли безладно й химерно нагромаджені скелі.

Ось такі були обриси тієї частини острова, яку дослідники побачили вперше і, на хвилину спинившись, оглянули всю від краю й до краю.

— Навантажене судно, потрапивши сюди, точно загинуло б, — сказав Пенкроф. — Піщані коси, які виступають далеко в море, а за ними — підводні рифи! Лихі місця!

— І все ж таки хоч що-небудь від нього та було б! — зауважив журналіст.

— На рифах zostалися б уламки судна, а на піску нічого не лишилося б, — відповів моряк.

— Чому?

— Бо піски набагато небезпечніші, ніж скелі, — вони відразу все засмоктують. І за кілька днів геть зникне навіть корпус корабля тоннажем у кілька сотень тонн.

— Отже, Пенкрофе, — запитав інженер, — якщо корабель затонув, сівши на піщану мілину, то немає нічого дивного, коли від нього й слідів не лишилося?

— Так, пане Сміте, час або буря мали замести всі сліди. Та все ж таки мене дивує, чому навіть у такому разі немає уламків щогл чи рангоутного дерева на березі, Де їх не змили б хвилі.

— Гарзд, ведімо наші пошуки далі, — запропонував Сайрес Сміт.

О першій пополудні мандрівники дійшли до середини бухти Вашингтона, подолавши на той час добрих двадцять миль. [217]

Колоністи зупинилися на обід і спочинок. Тут починався нерівний, химерно порізаний скелястий берег, на зміну піщаним косам у море витяглася довге пасмо підводного каміння, що тепер ховалося через приплив і мало оголитися під час відпливу. Мандрівники бачили, як хвилі з пінявими шлейфами м'яко розбиваються об верхівки підводних скель. Звідси до мису Кіготь берег тягся вузькою смугою, затиснутою між пасмом рифів і лісом.

Йти ставало дедалі важче: берег захаращували численні уламки скель. Гранітна круча здіймалась дедалі вище, і від дерев, що росли на ній, виднілися тільки зелені маківки, яких не ворушив найменший вітерець.

З півгодини перепочивши, колоністи пішли далі, пильно оглядаючи берег і прибережні скелі. Пенкроф і Наб відважно добиралися аж до найдальших рифів, коли що-небудь привертало їхню увагу. Але щоразу помилялися, приймаючи химерні виступи скель за корабельні уламки. Зате мали змогу переконатися, що й тут берег усіяний їстівними скойками, але використовувати ті запаси не було змоги, поки через річку Вдячності не з'явиться переправа й поки колоністи не матимуть досконаліших транспортних засобів. ' Отож і з цього боку узбережжя не пощастило виявити слідів гаданої корабельної катастрофи, хоч, скажімо, корпус корабля або його уламки, викинуті на берег моря, неможливо не помітити, як неможливо було не помітити ящика, знайденого щонайменше миль за двадцять звідси. А проте на березі нічого нічого не було.

До третьої пополудні Сайрес Сміт із товаришами підійшли до тісної, закритої бухти, в яку не впадала жодна річка. То була невидима з моря невеличка природна гавань, куди вів вузький прохід поміж рифами.

У глибині бухточки, напевне, сильний підземний поштовх розколов гірське пасмо й утворив пологий схил, яким легко було вибратися на майданчик, розташований менше ніж за десять миль від мису Кіготь, тобто за чотири милі по прямій лінії від плоскогір'я Широкий Обрій.

Гедеон Спілет запропонував друзям зупинитися на перепочинок. Усі погодилися, бо в дорозі зголодніли, і хоча ще не настав час вечері, ніхто не відмовлявся підкріпитися шматком гдични. Завдяки цій перекусці можна було потерпіти до вечері у Гранітному палаці.

Через кілька хвилин колоністи посідали під чудовими приморськими соснами і заходилися вмінати їжу, добуту Набом із торби. [218]

Кам'яниста місцина здіймалася на висоті п'ятдесяти — шістдесяти футів над рівнем моря. Перед очима колоністів стелився широкий простір до самої бухти Єдності, яка виднілася за скелястим мисом. Але ні острівця, ні плоскогір'я Широкий Обрій не було та й не могло бути видно, бо рельєф ґрунту і стіна високих дерев заступали північну частину обрію.

Зайве й казати, що хоча перед очима супутників відкрився безмежний простір океану, а інженер пильно й послідовно обстежив увесь обрій у далекоглядну трубу, вони не помітили жодного корабля.

Колоністи так само пильно обстежили в далекоглядну трубу й ту частину узбережжя, яка лежала між берегом і рифами, але й там не виявили жодних слідів корабельної катастрофи.

— Ну що ж, — сказав Гедеон Спілет, — доведеться нам змиритися і тішитись думкою, що ніхто не стане заперечувати наших прав на острів Лінкольна.

— А як же тоді бути з дробинкою? — запитав Герберт. — Адже вона, як я гадаю, нам не привиділася!

— Таки ні, хай їй чорт! — вигукнув Пенкроф, згадавши про свого зламаного зуба.

— То який же висновок? — запитав журналіст.

— А ось який, — відповів інженер, — щонайбільше три місяці тому до острова з доброї волі чи несамохіть пристало якесь судно...

— Отже, ви, Сайресе, припускаєте, що воно затонуло, не залишивши жодних слідів? — вигукнув журналіст.

— Ні, дорогий Спілете, але погодьтеся, що на острів напевне ступала якась людина, і так само певно й те, що на сьогодні її тут немає.

— Тоді, якщо я добре вас розумію, пане Сайресе, — промовив Герберт, — корабель відплив у море?..

— Очевидно, так.

— І ми навіки втратили нагоду повернутись додому? — вигукнув Наб.

— Боюся, що навіки.

— Ну що ж, якщо нагоду втрачено, ходімо далі, — сказав Пенкроф, що вже знудився за Гранітним палацом.

Та як тільки він підвівся, пролунало гучне гавкання Топа, і собака вискочив з лісу, несучи в зубах брудний клапоть тканини.

Наб вирвав його із собачої пащі й побачив шматок голубого сирового полотна. [219]

Топ збуджено гавкав, метався з боку в бік і, здавалося, запрошував свого хазяїна йти за ним у ліс.

— Мабуть, він знайшов щось таке, що могло б пояснити, звідки взялася дробинка! — вигукнув Пенкроф.

— Одного з тих, хто зазнав корабельної аварії! — крикнув Герберт.

— Може, він поранений? — запитливо мовив Наб.

— Або й небіжчик, — додав журналіст.

І всі кинулись за собакою між високими соснами, що стіною стояли на узліссі. Про всяк випадок Сайрес Сміт із товаришами звели курки.

Колоністи зайшли досить глибоко в ліс, але, на превеликий жаль, не виявили жодного сліду людської ноги. Чагарники й ліани були недоторкані, і їх доводилось розрубувати сокирами, як і досі в непрохідних лісах. Отож важко було припустити, що тут ступала людина, а проте Топ біг не як собака, що шукає щось навмання, а як створіння, що наполегливо йде до усвідомленої мети.

Через сім-вісім хвилин Топ зупинився. Колоністи вийшли на галявину, обрамлену великими деревами, але нічого не побачили ні в чагарниках, ні між стовбурами дерев.

— Та що з тобою, Топе? — здивовано запитав Сайрес Сміт.

Топ гавкав дедалі дужче, стрибаючи біля підніжжя велетенської сосни.

І раптом Пенкроф вигукнув:

— Ти ба! Оце знахідка!

— Що там? — запитав Гедеон Спілет.

— А ми шукаємо рештки корабля на морі й на суші!

— То й що?

— А те: виявляється, вони у повітрі!

І моряк показав на величезне білясте полотнище, яке зависло на маківці сосни; саме його клапоть, знайдений на землі, й приніс їм Топ.

— Ніякі то не рештки корабля! — вигукнув Гедеон Спілет.

— Вибачте... — глузливо заперечив Пенкроф.

— Як? Невже це?..

— Це все, що залишилося від нашого повітряного, корабля, від кулі аеростата, що зависла вгорі на верхівці дерева!

Пенкроф не помилився і, щосили гукнувши "слава!", Додав:

— Дивіться, скільки добрячого полотна! Тепер ми роками матимемо з чого шити собі білизну! Тепер нам не бракуватиме [220] ні сорочок, ні носових хусток! То як, пане Спілете, що ви скажете про острів, де сорочки ростуть на деревах? Таки поселенцям острова Лінкольна дуже поталанило, що куля аеростата, здійнявшись востаннє в повітря, знову впала на острів, а їм пощастило знайти її. Вони могли або зберегти її, щоб спробувати покинути острів повітряним шляхом, або ж використати кількасот ліктів якісного бавовняного полотна, попередньо знежиривши його. Можна уявити радість не тільки Пенкрофа, а й усіх інших!

Але завислу колишню кулю ще належало зняти з дерева й покласти в надійне місце, а то було нелегке завдання. Наб, Герберт і моряк, вилізши на верхівку дерева, мусили виявляти чудеса спритності, аби відчепити велетенську оболонку аеростата.

Ця робота забрала майже дві години, і нарешті колоністи спустили додолу не тільки оболонку з клапаном, пружинами й мідними частинами, а й сітку, тобто велику кількість канатів та мотузків, а також обруч кулі та якір аеростата. Оболонка збереглася добре й мала розрив лише в одному з капшуків у нижній своїй частині.

Можна без перебільшення сказати, що їм упало щастя з неба!

— Все ж таки, пане Сайресе, — сказав моряк, — якщо ми колись вирішимо покинути оцей острів, ми не вдаватимемось до аеростата, чи не так? Повітряні кораблі не туди несуть, куди хочеш, ми вже навчені! Ось краще послухайте: якщо ви мені довіряєте, збудуймо доброго корабля, тонн на двадцять, а я, з вашого дозволу, виріжу з оцього полотна фок і клівер. Решта, звичайно, піде на одяг.

— Побачимо, Пенкрофе, — відповів Сайрес Сміт. — Побачимо.

— А поки що все треба сховати в надійне місце, — сказав Наб.

І справді, не могло бути й мови, щоб нести на плечах, без візка, такий важкий тягар із полотна, канатів та мотузків аж до Гранітного палацу, поки що найважливіше було

сховати це багатство від негоди. Зібравшись на силі, колоністам пощастило відтягти свої трофеї до узбережжя, де серед скель знайшли подібне до печери заглиблення, захищене од вітру й дощу та недоступне завдяки своїй орієнтації для морських хвиль.

— Ви хотіли мати шафу — ось шафа, — сказав Пенкроф. — Вона, щоправда, без дверцят і не замикається, а тому варто добре прикрити її. Зізнаюся, мене турбують не так двоногі, як четвероногі злодії! [222]

О шостій вечора роботу закінчили, і, цілком виправдано назвавши бухточку в затоці "порт Повітряної Кулі", колоністи пішли далі до мису Кіготь. Пенкроф і Сайрес Сміт уголос розмірковували, які плани належало здійснити найближчим часом. Перш за все, аби встановити легкий зв'язок із південною частиною острова, слід було збудувати міст через річку Вдячності; потім прибути з возиком по оболонку аеростата, бо човен її не підніме, і, нарешті, спорудити палубне судно. Пенкроф, звичайно, оснастить його як тендер, і вони зможуть спочатку вирушити в кругосвітню подорож... навколо острова, а згодом...

Тим часом наближалася ніч. Коли мандрівники дісталися мису Знахідки і опинилися саме у тому місці, де знайшли, скажемо без перебільшення, коштовний ящик, спускалися сутінки. Але й там не виявилось жодних слідів корабельної катастрофи; доводилось погодитися з висновком, який-уже висловлював Сайрес Сміт.

Від мису Знахідки до Гранітного палацу лишалося не більше чотирьох миль; колоністи досить швидко подолали що відстань, та аж після півночі підійшли узбережжям до гирла річки Вдячності, а згодом і до першого її коліна.

Ширина річки сягала там вісімдесяти футів, і перепливти її було ой як нелегко, але Пенкроф обіцяв здолати цю перешкоду й мусив дотримати слова.

Треба сказати, що колоністи на той час геть вибилися з сили. Шлях був важкий і довгий, а пригода із знайденою оболонкою кулі — не з тих, які дають відпочити рукам і ногам: Тож подорожні квапилися до Гранітного палацу, щоб повечеряти й виспатися, і якби був міст, то за якихось чверть години вони відпочивали б удома.

Ніч була дуже темна. Пенкроф узявся виконувати обіцянку: будувати щось схоже на сякий-такий пліт, аби переправитися через річку Вдячності. Моряк і Наб, озброївшись сокирами, вибрали при березі двоє дерев, придатних для спорудження плоту, і почали їх рубати при самому корені.

Сайрес Сміт і Гедеон Спілет сіли на березі й чекали, поки знадобиться їхня підмога, а Герберт неподалік ходив понад річкою.

І раптом підліток, що піднявся трохи вгору проти течії, прибіг назад і, показуючи на річку, крикнув:

— Подивіться, що то пливе?

Пенкроф кинув роботу, випростався і побачив, що річкою, невиразно проглядаючи в темряві, пливе якийсь предмет. [223]

— Човен! — крикнув він.

Всі підійшли до берега і, на превелике своє здивування, справді побачили човна.

— Гей; там, у човні! — крикнув Пенкроф за давньою звичкою моряка, нг

подумавши, що за таких обставин, можливо, краще було б мовчати.

У відповідь — жодного слова. Човен і далі плив за течією й коли опинився кроків за дванадцять від колоністів, моряк здивовано крикнув:

— То це ж наша пірога! Фалінь, яким ми її прив'язали, порвався, і вона попливла за течією! Треба зізнатися, вона припливла дуже вчасно!

— Наша пірога?.. — пробурмотів інженер.

Пенкроф мав рацію. То був таки їхній човен; безперечно, його фалінь перервався, і човен поплив за течією від самих витоків річки Вдячності! Його треба було впіймати, доки швидка течія не винесла його у відкрите море, що й зробили Наб і Пенкроф, скориставшись для цього довгою жердиною.

Човен пристав до берега. Інженер, залізши в нього першим, відразу взяв фалінь, помацав його і переконався, що він розірвався, перетершись об скелі.

— Ось саме те, що називається "його величність випадок", — стиха сказав журналіст.

— Дивно! — погодився Сайрес Сміт.

Дивно чи ні, але випадок був щасливий! Герберт, журналіст, Наб і Пенкроф також посідали в човен. Вони не сумнівались в тому, що фалінь перетерся. Та найдавнішим здавалося, що пірога підпливла саме тоді, коли вони могли її перехопити, бо за чверть години її вже віднесло б у море.

Якби це трапилося за часів, коли ще вірили в духів, колоністи з повним правом могли б подумати, що на острові оселилася якась надприродна сила, котра оберігає їх від усяких нещасть.

Кілька помахів веслами, і ось колоністи вже у гирлі річки Вдячності. Вони витягли пірогу на піщаний берег під Комин і попростували до мотуззяної драбини, спущеної із дверей Гранітного палацу.

Та біля підніжжя кам'яної кручі раптом люто загавкав Топ, і Наб, шукаючи перший щабель драбини, розпачливо закричав...

Драбина зникла. [224]

РОЗДІЛ VI

Пенкрофів крик. — Ніч у Комині.— Гербертова стріла.— Інженерів план.— Несподіваний вихід зі скрути.— Що сталося в Гранітному палаці.— Як у колоністів з'явився новий служник.

Сайрес Сміт мовчки спинився. Його товариші обшарили в темряві не тільки гранітну кручу на той випадок, якщо вітер відсунув драбину десь трохи вбік, а й землю на випадок, якщо вона відірвалась і впала... Проте драбина зникла, наче випарувалась. А довідатись, чи не закинув її вітер на перший майданчик посередині гранітної кручі, не було змоги через глибоку темряву.

— Якщо це жарт, — сердито крикнув Пенкроф, — то поганий жарт! Прийти додому й не знайти драбини, щоб підняти до своєї оселі, — стомленим людям тут не до сміху!

Наб тільки охав.

— Але ж вітру не було, — зауважив Герберт.

— Уже й мені здається, що на острові Лінкольна кояться якісь дива, — буркнув Пенкроф.

— Дива? — перепитав його Гедеон Спілет. — Ні, Пенкрофе, все цілком природно. Хтось прийшов, коли нас не було, зайняв наше житло й підняв драбину!

— Хтось! — крикнув моряк. — А хто?

— Хоча б і отой мисливець, що поранив дробом пекарі, — припустив журналіст. — Має ж хтось нести відповідальність за всі наші халепи!

— Що ж, якщо є хтось нагорі, — сказав Пенкроф і, втративши терпіння, вилаявся, — він повинен зараз же озватися!

І моряк громовим голосом закричав:

— Е-ге-ге-ге-гей-й-й!..

Але тільки луна повторила гучний його крик.

Колоністи затамували подих, і їм почулося, що нагорі, в Гранітному палаці, хтось захихотів, а хто — визначити було неможливо. Проте ніхто не озвався, й Пенкроф знову став щосили марно гукати в темну ніч.

Те, що сталося, приголомшило б і найбайдужіших на світі людей, а колоністи тим паче не могли лишатися байдужими. В їхньому становищі кожна дрібниця набувала великого значення, та за сім проведених на острові місяців така дивовижна пригода з ними ще не траплялася. [225]

Хай там як, а колоністи, попри всю свою втому, стояли під гранітною кручею такі приголомшені, що не знали ні що думати, ні що робити; вони мучилися питаннями, на які не було відповіді, і висловлювали найнеймовірніші міркування, Наб побивався, що не може повернутись на кухню, тим паче, що взяті у дорогу харчі вичерпалися і він не знав, де тепер роздобути їжі.

— Шановне товариство, — мовив тоді Сайрес Сміт, — нам залишається одне: дочекатися ранку, а потім діяти, як покажуть обставини. А тим часом ходімо до Комина. Там ми знайдемо прихисток, і хоча й не повечеряємо, зате виспимось.

— Але що ж то за нахаба втнув нам таку штуку? — знову скипів Пенкроф, котрий ніяк не міг заспокоїтись.

Хоч би ким був отой "нахаба", у колоністів була одна рада: послухатися Сайреса Сміта, піти до Комина і дочекатись, там ранку. Про всяк випадок собаці звеліли сидіти під вікнами Гранітного палацу, а якщо Топ діставав наказ, то виконував його, не сперечаючись. Отож вірний собака зостався біля підніжжя гранітної кручі, а його хазяї знайшли притулок у Комині.

Якби ми сказали, що вкрай стомлені колоністи добре спали на піску серед скель, то погрішили б супроти істини. Вони не тільки були надто стривожені, усвідомлюючи вагу несподіваної пригоди, байдуже, спричинила її стихія чи людське створіння, що стане відомо наступного дня, а ще й тому, що їм було дуже незручно спати на голій землі. Проте, так чи інакше, на той час їхнє житло було кимось зайняте, і спочивати дома вони не мали змоги.

Крім того, в Гранітному палаці були не тільки житлові кімнати, а й комора та склад.

Там зберігалося їхнє майно, зброя, начиння і реманент, прилади, боеприпаси, харчі... Якщо все це розкрадено, їм доведеться знову влаштувати свій побут, майструвати зброю й різне начиння. Важка то справа! Розтривожені, то один, то другий щохвилини виходили з Комина, аби глянути, чи стереже Топ кручу. Тільки Сайрес Сміт із властивою йому стриманістю чекав ранку, хоча його чіпкий і глибокий розум марно бився в здогадах щодо незбагненої загадки; йому здавалося, що їх зусібч оточують могутні таємні сили, назви яким він не міг знайти, й тому в душі лютував на себе. Гедеон Спілет, безумовно, був його однодумцем, і вони не раз упівголоса обмінювалися міркуваннями про незбагненні обставини, що виявили всю їхню короткозорість і безпорадність. Без сумніву, острів мав якусь таємницю, але як її [226] розгадати? Герберт не знав, що й думати, йому дуже хотілося розпитати про все Сайреса Сміта. А Наб кінець кінцем вирішив, що все те не його діло, а діло його хазяїна, і якби він не боявся видатися нечемним щодо товаришів, то цієї ночі славний негр спав би так само міцно, як і на ліжку в Гранітному палаці!

Найдужче лютував Пенкроф — він аж шаленів од злості.

— Оце так жарти! Хто ж нам утнув цю штуку? Такі витівки мені не до шмиги, і хай начувається той штукар, коли він попадеться мені в руки!

Ледь засіріло небо, як колоністи, належно озброївшись, вирушили на берег, де виглядав пружок підводних скель. Гранітний палац виходив вікнами на схід, і з хвилини на хвилину його мало осяяти вранішнє сонце. І справді, не настала ще й п'ята ранку, як воно порснуло промінням у зачинені віконниці, що відразу проглянули крізь зелену завісу листя.

Здавалося, ніби все гаразд, та колоністи мимоволі скрикнули, побачивши, що двері, які вони, йдучи з дому, щільно зачинили, тепер навстіж відчинені.

Хтось пробрався до Гранітного палацу. В цьому не лишалося ніяких сумнівів.

Верхня драбина, що вела від майданчика до дверей, залишилась на місці, зате нижню хтось витяг аж до порога. Було більш ніж очевидно, що забродили хотіли зробити все, аби уникнути небажаних несподіванок.

А дізнатися, хто ті забродаг і скільки їх, іще не було змоги, бо жоден з них не виглянув у вікна чи двері.

Пенкроф став гукати знову.

У відповідь жодного звуку.

— Паскуди! — крикнув моряк. — Розіспались, наче в себе дома! Гей, ви, пірати, розбійники, корсари, виродки Джона Буля!

Варто зауважити, що щирий американець Пенкроф обзивав "виродком Джона Буля" лише того, кому хотів найдужче допекти, бо, як на нього, більшої образи не було.

В цю хвилину зовсім розвиднилося, і фасад Гранітного палацу спалахнув під сонячним промінням. Однак і всередині, й зовні було тихо й спокійно. Так тихо, що колоністи вже й самі не знали, зайняв хтось їхній дім чи ні. Та сумніватися не доводилось, і про те вельми переконливо свідчила драбина. Свідчила вона й про те, що непрохані при-шельці, хоч би хто вони були, не могли втекти! Але як до них дістатися?

Гербертові спало на думку прив'язати до стріли мотузку [227] і пустити стрілу так, щоб вона пройшла між крайніми шаблями драбини, яка висіла на порозі дому. Потім можна потягти за мотузку, стягти драбину вниз і піднятися нею до Гранітного палацу.

Очевидно, нічого іншого їм не лишалося, і, якщо виявити спритність, їхній задум міг здійснитися. На щастя, лук і стріли було складено в одному з коридорів Комина, так само, як і кілька десятків сажнів тонкої мотузки з рослинного волокна. Пенкроф розмотав мотузку і прикріпив її до добре опереної стріли. Потім Герберт уклав стрілу в лука й старанно прицілювався у кінець драбини, що звисала біля входу.

Сайрес Сміт, Гедеон Спілет, Пенкроф і Наб відступили трохи назад, аби краще бачити вікна Гранітного палацу. Журналіст, приклавши карабін до плеча, націлювався на двері.

Тягива випросталась, у повітрі просвистіла стріла разом з мотузкою і поцілила між двома останніми шаблями мотузяної драбини.

Справу було зроблено.

Герберт відразу схопив кінець мотузки; але тієї миті, коли він потяг її, щоб скинути драбину, в проїмі дверей майнула чиясь рука, вхопила драбину і затигла її всередину Гранітного палацу.

— Клята тварюка! — вигукнув моряк. — Хочеш дістати кулю, то дістанеш зараз!

— Хто то? — запитав Наб.

— Хто? Ти не впізнав?..

— Ні, не впізнав.

— Та мавпа ж! Якась макака, сапажу, орангутанг, бабуїн, горила, сагуїн! Наше житло заповнили мавпи, вибравшись драбиною, поки нас не було дома!

І тієї ж миті, мов підтверджуючи морякову думку, троє чи четверо чотирируких повідчиняли всі віконниці й, виглядаючи у вікна, стали кривлятися й гримасувати, ніби отак, по-своєму, вітаючи справжніх господарів житла.

— Я знав, що це чийсь кепський жарт! — крикнув Пенкроф. — Тож хай один із тих проклятих штукарів поплатиться за всіх інших!

Моряк приклав рушницю до плеча, швидко прицілювався в одну з мавп і вистрілював. Усі мавпи зникли, і лише одна, смертельно поранена, впала на піщаний берег.

То була велика мавпа, і належала вона до першого розряду чотирируких, у цьому не було сумнівів. Якої б вона не була породи — шимпанзе, орангутанг, горила чи [228] гібон, все одно вона належала до людиноподібних мавп, названих так завдяки схожості з людьми. А втім, Герберт сказав, що то орангутанг, а нам відомо, що хлопець знався на зоології.

— Чудова тварина! — вигукнув Наб.

— Хай чудова, якщо вона тобі подобається! — відповів Пенкроф. — Тільки я не знаю, як нам повернутися додому!

— Герберт — добрий стрілець, — мовив журналіст. — Лук при ньому. Нехай спробує ще...

— Воно то так, але ті мавпи дуже хитрі! — вигукнув Пенкроф. — Вони вже не

висовуватимуться у вікна, і ми не зможемо їх перестріляти. А коли я думаю про шкоду, якої вони можуть накоїти у кімнатах, у коморі...

— Трохи потерпіть! — відповів Сайрес Сміт. — Ці тварини не зможуть довго нам заважати.

— Я в це повірю тільки тоді, коли всі вони будуть на землі, — сказав моряк. — До речі, чи вам, пане Сміт, відомо, скільки дюжин тих штукарів зібралось там, нагорі?

Відповісти на Пенкрофове питання було важко, нелегко було й здійснити Гербертів задум, бо драбину мавпи затягли за двері і, коли хлопець знову потяг за мотузку, вона лопнула, а драбина залишилася на місці.

Становище ускладнювалося. Пенкроф дедалі більше лютував. У всьому цьому був і смішний бік, але моряк рішуче відмовлявся помічати, що тут є щось кумедне. Не було сумніву, що колоністи зрештою виженуть непроханих гостей і повернуться до свого житла, але коли і як? Цього ніхто з них не міг сказати.

Минуло дві години; мавпи не з'являлись на очі, причаївшись в Гранітному палаці; лише кілька разів мавпяча морда чи лапа висовувалися то в дверях, то в вікнах, і по них відразу били рушничні постріли.

— Сховаймося, — запропонував інженер. — Тоді, можливо, мавпи подумують, що ми пішли, і знов покажуться в отворах печери. Герберт і Спілет хай сховаються за скелями й стріляють, як тільки висунеться будь-яка з мавп.

Усі виконали інженерів наказ, а найкращі стрільці — журналіст і підліток — зайняли зручну позицію між скелями, де мавпи їх не бачили. Тим часом Наб, Пенкроф і Сайрес Сміт вибралися на плоскогір'я й пішли до лісу постріляти дичини, бо настав час сніданку, а в них не лишилося харчів.

Через півгодини мисливці повернулися з кількома гірськими голубами й нашвидкуруч підсмажили їх. А з дому так і не показалася жодна мавпа.[229]

Гедеон Спілет і Герберт пішли й собі поснідати, лишивши Топа стерегти мавп під вікнами. Поївши, вони повернулися на свій пост.

Промайнуло ще дві години, але становище зовсім не змінилося. Четверорукі не виказували жодної ознаки життя, можна було подумати, що вони порозбігалися; напевне, їх так налякала смерть одного з їхньої зграї, так настрахав грім пострілів, що вони всі поховалися по кутках Гранітного палацу або й у коморі. Згадуючи про багатства, що зберігалися в коморі, колоністи втрачали терпіння й, попри інженерові вмовляння, аж лютували й, відверто кажучи, не без підстав.

— Ото халепа! — зрештою сказав журналіст. — І немає надії, що це скоро скінчиться!

— Годі! Треба гнати геть усіх тих негідників! — крикнув Пенкроф. — Ми впораємось із двадцятьма мавпами! Тільки б зчепитися з ними впритул! Невже нема жодної можливості дістатися до них?

— Є одна, — відповів інженер, якому, певно, щось спало на думку.

— Одна? Що ж, і то добре, коли більше немає. Яка ж?

— Спробуймо спуститись до Гранітного палацу через колишній водостік, — відповів

інженер.

— О, сто тисяч чортів! — вигукнув моряк. — І як я до цього сам не дотумкав?!

І справді, тільки таким робом можна було пробратися до Гранітного палацу, вступити в бій з мавпами й прогнати їх геть. Хоч отвір водостоку закладено міцною кам'яною кладкою, яку доведеться зруйнувати, але нічого: згодом її можна відновити. На щастя, Сайрес Сміт ще не здійснив свого задуму приховати отвір, піднявши рівень води в озері, бо в такому разі довелось б змарнувати немало часу, аби прокласти дорогу в дім.

Сонце схилилося за полудень, коли поселенці, добре озброївшись і прихопивши кайла й лопати, вийшли з Комина, пройшли під вікнами Гранітного палацу, звелівши Топові лишатись на місці, й намірилися йти лівим берегом річки Вдячності до плоскогір'я Широкий Обрій.

Та не встигли вони пройти й п'ятдесяти кроків, як почули лютий собачий гавкіт. Здавалося, Топ у відчаї кличе їх до себе.

Всі зупинилися.

— Біжімо назад! — крикнув Пенкроф.

І всі щодуху кинулись до узбережжя. [230]

Обігнувши скелю, вони побачили, що становище різко змінилося.

І справді, мавпи, опановані раптовим незбагненим страхом, шукали втечі з Гранітного палацу. Кілька з них спритно, наче клоуни, стрибали з одного вікна у друге. Вони навіть не робили спроби скинути драбину, що полегшило б їм спуск на землю, мабуть, із переляку, мабуть, забувши про цей спосіб утечі. Незабаром п'ятеро чи шестеро з них опинилися на мушці в колоністів, і ті, спокійно цілячись, відкрили стрілянину. Деякі з мавп, поранені або вбиті, виючи з болю, падали в кімнати. Інші стрибали вниз і розбивалися на смерть, і через кілька хвилин у Гранітному палаці, певно, не лишилося жодної мавпи.

— Слава! — гукнув Пенкроф. — Слава! Слава!

— Не кваптеся кричати "слава", — зауважив Гедеон Спілет.

— Чому? Адже вони всі перебиті, — відповів моряк.

— Та певно, але ми все одно не можемо повернутись додому.

— Ходімо до водостоку! — запропонував Пенкроф.

— Безумовно, — погодився інженер. — Та, можливо, було б краще...

І в цю мить, ніби у відповідь на зауваження Сайреса Сміта, вони побачили, як драбина зісковзнула з порога дверей, потім розгорнулася і впала вниз.

— О, клянуся люлькою! Оце дива! — вигукнув моряк, дивлячись на Сайреса Сміта.

— Таки дива! — пробурмотів інженер і першим кинувся до мотуз'яної драбини.

— Обережно, пане Сайресе! — крикнув Пенкроф. — Може, там іще є мавпи...

— Побачимо, — відповів інженер, видираючись драбиною нагору.

Його товариші побралися вгору слідом за ним і за хвилину опинилися на порозі дому.

Колоністи обшукали весь дім. Нікого не було ні в кімнатах, ні в коморі, не

пограбованій четверорукими.

— А драбина? — вигукнув моряк. — Який добродій її нам спустив?

У цю хвилину пролунав дивний крик, і величезна мавпа, що ховалася в коридорі, кинулася до зали, а за нею— Наб.

— Ах ти бандюга! — крикнув Пенкроф і заніс сокиру, щоб розчерепити тварині голову.

Та Сайрес Сміт зупинив його і сказав:

— Пощадіть її, Пенкрофе. [231]

— Щоб я змилювався над цією чорнопикою тварюкою?

— Атож. Адже вона скинула нам драбину!

Інженерів голос пролунав із такими нотками, що важко було зрозуміти, жартує він чи говорить серйозно.

Та все ж усі кинулися на мавпу, що відважно відбивалася, звалили її і зв'язали.

— Ух, — зітхнув, відсапуючись, Пенкроф. — А що ж нам далі робити з нею?

— Вона стане нашим служником, — відповів Герберт. Кажучи це, підліток і не думав жартувати, бо знав, які корисні, можуть бути деякі з четвероруких.

Колоністи підійшли до мавпи й уважно подивились на неї. Вона належала до того виду людиноподібних, лицевий кут яких не дуже відрізняється від лицевого кута австралійців і готтентотів. То був орангутанг, а орангутангам не властиві ні кровожерність бабуїна, ні легковажність макаки, ні неохайність сагуїна, ні непосидючість мато, ні погані нахили павіана. Саме у цієї родини людиноподібних безліч рис свідчать мало не про людський розум. Приручені орангутанги можуть прислужувати за столом, прибирати ' в кімнатах, чистити одяг і взуття, користуватися ножом, виделкою й ложкою і навіть цмулити вино часом не гірше, ніж двоногі служники, в яких на тілі немає шерсті. Відомо, що орангутанг довго ходив у служниках Бюффона, був йому вірним і старанним помічником. Мавпа, що лежала зв'язана у залі Гранітного палацу, була справжнім велетнем шести футів на зріст, мала пропорційне тіло, широкі груди, голову середньої величини; її лицевий кут дорівнював шістдесяти п'яти градусам, череп був круглий, ніс — великий, тіло — вкрите м'якою лискучою шерстю. Одне слово, то був досконалий зразок людиноподібної мавпи. Очі, трохи менші, ніж у людини, світилися жвавим розумом, й-під вусів поблискували білі зуби, а нижче кучерявилась каштанова борідка.

— Гарний парубок! — сказав Пенкроф. — Якби ми знали його мову, можна було б побалакати!

— То це правда, пане? — перепитав Наб. — Він стане нашим служником?

— Так, Набе, — посміхаючись, мовив інженер. — Тільки не ревнуй!

— І, сподіваюся, чудовим служником, — додав Гер-берт. — Він ще, здається, молодий, його неважко приручити і всього навчити. Нам не доведеться застосовувати щодо нього силу, аби виривати в нього ікла, як часом роблять [232] у таких випадках! Він, напевне, прихилиться до хазяїв, якщо ті будуть добрі до нього.

— Звісно, будемо до нього добрі, відповів Пенкроф, забувши, як він сердився на

"штукарів".

І, підійшовши до орангутанга, спитав:

— Як ся маєш, хлопче?

Орангутанг у відповідь щось стиха пробурчав, не виявляючи великого невдоволення.

— Хочеш пристати до нашого людського гурту? — далі запитував моряк. — Разом служитимемо Сайресові Сміту?

Знову почулося згідливе буркотіння мавпи.

— І нам замість платні достатньо їжі? Втретє почулося задоволене буркотіння.

— Мова його дещо одноманітна, — зауважив Гедеон Спілет.

— Ото й добре, — заперечив Пенкроф. — Найкращі ті служники, які не розбалакують. То слугуватимеш, не вимагаючи платні! Чуєш, хлопче? На перший час платні не призначаємо, зате якщо справно будеш поводитися, згодом плата стане подвійною!

Так група колоністів поповнилася ще одним помічником, котрий зробив їй згодом безліч послуг. Прозвали його на Пенкрофове прохання і за згадку про мавпу, яку той знав, Юпітером, а скорочено — Юпом.

Ось як без надмірних церемоній Юп оселився у Гранітному палаці.

РОЗДІЛ VII

Невідкладні плани. — Міст через річку Вдячності.— Платогір'я Широкий Обрій стане островом.— Звідний міст.— Жнива.— Струмок.— Місточки.— Пташник.— Голубник.— Двоє онагрів.— Візок з упряжжю.— Поїздка до порту Повітряної Кулі.

Отже, колоністам острова Лінкольна пощастило відвоювати своє житло, не вдаючись до замуrowаного водостоку і не марнуючи часу та сил на мулярські роботи. Справді пощастило, бо коли вони вирішили взятися за оті роботи, —зграю мавп опанував несподіваний незбагнений жах, вигнавши їх із Гранітного палацу. Невже їх поїняло передчуття нападу з іншого боку? Тільки так можна було пояснити їхню втечу. [233]

Під кінець дня колоністи перенесли трупи мавп у ліс і там їх закопали; потім вони впорядкували житло, де заброди все перевернули догори дном, але нічого не пошкодили й не поламали. Наб розпалив пічку й приготував із припасів, що зберігалися у коморі, смачну вечерю, яку хвалили усі їдці.

Не забули колоністи й про Юпа, який охоче уминав кедрові горішки та коренеплоди, а їх майбутньому служникові не шкодували. Пенкроф розв'язав мавпі руки, проте ноги вирішив ще не розв'язувати, доки не переконається у її слухняності.

Потім, перед сном, Сайрес Сміт зі своїми товаришами, сидячи довкруг столу, обмірковували деякі плани, що їх слід було здійснити передусім.

Найважливішим і найневідкладнішим було будівництво мосту через річку Вдячності, аби налагодити зв'язок Гранітного палацу з півднем острова, потім належало зробити загін для муфлонів та іншої худоби, яку колоністи сподівалися приручити.

Як бачимо, здійснення обох планів дало б їм змогу розв'язати чи не найважливіше на той час питання — питання одягу. Та й справді, через міст легко переправити оболонку кулі, яка дасть їм нову білизну, а в загоні можна настригти вовни для зимового одягу.

Сайрес Сміт мав намір поставити загін поблизу витоків Червоного струмка поряд із гірськими пасовищами, де жуйні тварини матимуть удосталь соковитих трав. Дорогу від плоскогір'я Широкий Обрій до Червоного струмка частково було прокладено, а маючи досконалішого возика, ніж попередній, їм не так складно буде перевозити вантажі, особливо коли пощастить спіймати якусь в'ючну тварину.

Але якщо загін для свійської худоби можна було зробити на значній відстані від Гранітного палацу, то пташник мусив бути поряд, і Наб звернув на це увагу приятелів, Та й справді, птиця мала бути наповхаті в кухаря, і, на думку колоністів, найкраще місце для пташника поблизу озера, поряд із колишнім водостоком. Водоплавні птахи жили б там на привіллі так само, як і інші пернаті, і колоністи вирішили зробити першу спробу, приручивши пару тінаму, спійманих під час недавньої експедиції.

На другий день, 3 листопада, вони почали нові роботи з будівництва мосту, і цій важливій справі віддавали всі сили. Тепер вони поставали теслями і, взявши на плечі пилки, сокири, долота, стамески та молотки, спустилися на берег. [234]

І тут Пенкроф уголос подумав:

— А що, коли в той час, як нас не буде, дядечкові Юпу спливе на думку витягти ту саму драбину, яку він так люб'язно нам спустив учора?

— Прив'яжімо її знизу, — запропонував Сайрес Сміт. І колоністи прив'язали драбину до двох кілець, глибоко забитих у пісок. Потім піднялися лівим берегом річки Вдячності й незабаром підійшли до першого її коліна.

Тут вони спинилися, аби подивитись, чи не можна перекинути моста в тому місці. Воно здалося їм дуже зручним.

І справді, звідси до порту Повітряної Кулі, відкритого напередодні на півдні острова, було лише три з половиною милі; від коліна річки й до порту не складало труднощів прокласти проїжджий шлях, завдяки якому виникло б легке сполучення між Гранітним палацом і південною частиною острова.

Отоді Сайрес Сміт і поділився з товаришами давно виношуваним планом, здійснення якого не вимагало значних зусиль і давало величезні переваги. Він полягав у тому, щоб цілком відокремити плоскогір'я Широкий Обрій від решти острова й таким чином убезпечитися від нападу четвероногих і четвероруких. Тоді Гранітний палац, Комин, пташник і вся горішня частина плоскогір'я, яку вони збиралися засіяти пшеницею, були б захищені від хижаків.

Здійснити його план було досить легко, й полягав він ось у чому.

Плоскогір'я й так було вже оточене з трьох боків двома річками — штучною, що витікала з озера, і природною.

На північному заході плоскогір'я лежало озеро Гранта, берег якого тягся від невеличкої затоки, де колись був водостік, до водоспаду, створеного на східному березі.

для стоку надлишку води.

Новий потік проклав собі русло на півночі плоскогір'я по його схилу і по піщаному морському березі, й досить було поглибити оте русло, щоб вийшла нездоланна перепона на шляху звірів.

Вздовж усього східного краю острова від гирла цієї річки до гирла річки Вдячності плоскогір'я було захищене морем.

Нарешті, на півдні воно було відокремлене нижньою течією річки Вдячності, від її гирла до коліна, де колоністи мали намір збудувати міст.

Отож лишалася незахищеною тільки західна частина плоскогір'я між коліном річки й південним берегом озера на відстані менше однієї милі — там могли пройти будь-які [235] зайти. Колоністи мали лише викопати широкий та глибокий рів і заповнити його водою з озера, пробивши другий водостік, але цього разу — в бік річки Вдячності. Звичайно, рівень води в озері через це трохи знизився б, але Сайрес Сміт розраховував, що Червоний струмок дасть цілком достатньо води для здійснення його нового задуму.

— Таким чином, — додав інженер, — плоскогір'я Широкий Обрій перетвориться на справжній острів, оточений з усіх боків водою, а сполучатиметься з рештою наших володінь мостами, — один ми перекинемо через річку Вдячності, два місточки через потік біля початку водоспаду і біля моря ми вже маємо, ще два збудуємо: один через рів, котрий, як на мене, треба викопати, а другий — через річку Вдячності. А якщо мости й місточки будуть звідними, на плоскогір'я Широкий Обрій ніхто й носа не поткне.

Аби зрозуміліше все пояснити своїм друзям, Сайрес Сміт намалював приблизну карту плоскогір'я, і всім відразу став ясним його задум. Тож колоністи схвалили інженерів план, а Пенкроф, потрясаючи сокирою, вигукнув:

— Уперед! На будівництво мосту!

То була найневідкладніша справа. Колоністи вибрали дерева, повалили їх, обрубали гілки, розпиляли стовбури на балки, бруси і дошки. Міст мав бути нерухомим з правого боку річки Вдячності, а ліва його половина мусила підніматися за допомогою противаг, як ворота в деяких шлюзах.

Звісно, робота була складна і хоч як уміло її виконували, потребувала чимало часу, бо в цьому місці ширина річки Вдячності сягала вісімдесяти футів. Спочатку колоністи мусили забити у дно річки палі, на яких мала лежати нерухома частина мосту, а для цього довелося спорудити копер. Палі повинні були служити за опору мосту, який витримував би досить велике навантаження.

На превелике щастя, колоністам не бракувало ні знаряддя для обробки дерева, ні цвяхів, ні кмітливості, ні бажання якнайшвидше дати лад початій справі: до того ж інженер був добрим фахівцем, а його товариші за сім останніх місяців набули багато корисних навичок. Варто сказати, що Гедеон Спілет не пасував перед товаришами, навіть більше — він змагався у спритності з моряком, котрий ніколи не чекав такої вправності від газетяра.

Побудова мосту через річку Вдячності тривала три тижні, й усі трудилися, не

покладаючи рук. Обідали вони, де й працювали, і завдяки гарній ясній погоді повертались додому аж на вечерю.[236]

За цей час поселенці дійшли висновку, що дядечко Юп дедалі більше звикає до нових умов життя та до своїх хазяїв, з яких він не спускав жвавих цікавих очиць. Проте обачний Пенкроф цілком слушно ще не знімав із нього всіх пут, а вирішив зачекати кінця роботи, коли вони відокремлять плоскогір'я від решти острова. Топ і Юп заприятелювали і залюбки бавилися разом, хоча Юп, і граючись, не втрачав поважності.

Двадцятого листопада колоністи закінчили будувати міст. Його звідна частина, врівноважена противагами, підіймалася й опускалася дуже легко, потребуючи для цього зовсім невеликих зусиль; між краєм опори, на яку лягав її рухомий кінець, і її шарніром відстань сягала двадцяти футів і була неподоланною для будь-яких звірів.

ї тоді колоністи подумали, чи не вирушити вже по оболонку аеростата, — їм не терпілося перенести її в безпечне місце; але для цього треба було перетягти возика в порт Повітряної Кулі, а перед тим — прокласти шлях крізь лісові хащі Далекого Заходу. Це вимагало немало часу. Отож спочатку Наб і Пенкроф сходили в розвідку; відвідавши бухту, вони переконалися, що з полотняними припасами зовсім нічого не сталося в тій печері, де їх заховали; після цього колоністи спільно вирішили спершу завершити всі роботи, пов'язані з перетворенням плоскогір'я Широкий Обрій у захищений водою острівцець.

— Це нам дасть змогу, — сказав Пенкроф, — улаштувати там пташник, — не буде страху, що прийдуть лисиці або наскочить якась інша капосна звірина.

— А крім того, — додав Наб, — ми зможемо скопати землю, пересадити ближче деякі плодові дерева й кущі...

— І скопати наше друге пшеничне поле! — переможно вигукнув моряк.

Річ у тім, що перше поле з єдиним зернятком завдяки Пенкрофовому доглядові дало чудові сходи. З нього вродили напророковані Сайресом Смітом десять колосків; кожен колосок дав вісімдесят зернят, тобто разом — аж вісімсот зерен, до того ж тільки за півроку, що провіщало протягом одного року два врожаї пшениці.

Задля перестороги із восьмисот зернят п'ятдесят про всяк випадок було заховано, а решту колоністи мали висіяти на новому полі, та ще й не менш пильно, ніж попереднє єдине зернятко.

Скопавши й обробивши поле, колоністи обгородили його міцним частоколом із високих гострих кілків, через який не могли перебратися будь-які чотириногі. Птахів мали відлякувати [237] деренчала та страшні опудала, витворені фантастичною уявою моряка. Усі сімсот п'ятдесят зерен обережно вклали в рівні борозенки; решту справи мусила довершити природа.

Двадцять першого листопада Сайрес Сміт став креслити план рову, що мав відокремити плоскогір'я із заходу, — від південного краю озера Гранта до першого коліна річки Вдячності. Там на два-три фути лежав родючий ґрунт, а під ним — кам'яний масив. Тож знову довелося готувати нітрогліцерин, дія якого відома. Тож не

минуло й два тижні, як у твердому ґрунті плоскогір'я з'явився рів завширшки дванадцять і завглибшки шість футів. Так само зробили ще один отвір у кам'яному березі озера, і вода, ринувши в нове русло, потекла в річку Вдячності; нову протоку назвали "Гліцериновим струмком". Як і завбачав інженер, вода в озері трохи спала, але майже непомітно. Нарешті, аби замкнути водяне кільце, значно розширили русло струмка, що впадав у море, і добре укріпили його береги подвійними рядами забитих у пісок кілків.

У першій половині грудня колоністи закінчили всі ці роботи, й оточене водняним поясом плоскогір'я Широкий Обрій, що формою нагадувало неправильний п'ятикутник із периметром близько чотирьох миль, було захищене від будь-якого нападу.

У грудні стояла велика спека. Та поселенці не хотіли й на короткий час припинити виконання своїх задумів; влаштування пташника ставало вкрай невідкладним, і вони взялися до нової роботи.

Цілком зрозуміло, що, обгородивши плоскогір'я водняним кільцем, вони дали цілковиту волю дядечкові Юпу. Він не одходив від своїх господарів і навіть не пробував кудись тікати. Орангутанг був неймовірно дужий і спритний, а проте спокійний і приязний. Найбільше захоплення він викликав у колоністів, коли піднімався чи спускався драбиною. Йому вже доручали деяку нескладну роботу: носити в'язанки дров чи тягати каміння, залишене після робіт на березі Гліцеринового струмка.

— Він, звісно, ще не муляр, але вже добра мавпа, — жартував Герберт, маючи на увазі те, що муляри називають своїх підмайстрів мавпами. І нікому не пасувало так жодне прізвисько!

Пташник улаштували на площі в двісті квадратних ярдів, вибравши місце на південно-східному березі озера. Його обвели частоколом, а всередині огорожі набудували з гілок різних сараїв для майбутніх пернатих мешканців. [238]

У сараях колоністи поставили лозові клітки, що тепер лише чекали на своїх гостей.

Першими мешканцями пташника стали скритохвости, що не забарилися привести численних пташенят. З ними заприятелювало півдюжини качок, які водилися на березі озера. Серед них виявилось й кілька китайських качок, у яких крила розкриваються віялом, а пір'я таке яскраве й блискуче, що не гріх змагатися і з золотистими фазанами. Через кілька днів Герберт спіймав самця й самку з родини курячих із довгим заокругленим хвостом — чудових чубачів, які невдовзі також прижилися у пташнику. А пелікани, рибалочки, водяні курочки самі поприлітали на берег озера до пташника, і все те птаство, котре щебетало, пищало й кудкудакало, після перших сварок зрештою порозумілося між собою і стало множитись у такій кількості, що колоністи могли надалі не турбуватися про своє майбутнє харчування.

Аби завершити почату справу, Сайрес Сміт прибудував у кутку двору голубник. Там колоністи поселили дюжину голубів, що гніздилися на високих скелях. Голуби швидко звикли повертатись увечері до свого нового житла, і приручити їх виявилось набагато легше, ніж горлиць — їхніх родичів, — котрі до того ж не розмножуються в неволі.

Нарешті настав час скористатися оболонкою аеростата й нашити з неї одягу та

білизни; справді, зберігати тканину, аби ризикнути покинути острів і наосліп полетіти на наповненій теплим повітрям кулі над, так би мовити, безмежним морем, могли лише люди, позбавлені будь-яких засобів до існування, а Сайрес Сміт, як чоловік розумний і тверезий, не міг про це й думати.

Отож треба було переправити оболонку кулі до Гранітного палацу, і поселенці перш за все взялися переробити свого важкого возика на легшого й зручнішого. Тепер вони змайстрували справжнього досить зручного воза, але їм бракувало тяглової сили. Невже на острові не знайдеться жуйних тварин, які могли б замінити коня, осла, вола чи корову? Ніхто не міг відповісти на таке питання.

— Що не кажи, а тяглова худоба нам дуже знадобилася б, — уголос міркував Пенкроф, — поки Сайрес Сміт не збудує платформу з паровим двигуном або й паровоза, — адже ми напевне діждемося дня, коли від Гранітного палацу до порту Повітряної Кулі проляже залізниця з віткою до гори Франкліна!

Простодушний моряк щиро вірив у те, про що говорив! О, уяво, ти всемогутня, коли тебе живить глибока і щира віра! [239]

Та не треба перебільшувати: моряка задовольнила б яка завгодно тяглова тварина, а оскільки Провидіння виявляло до Пенкрофа певну прихильність, то й цього разу воно не примусило його довго чекати своєї ласки.

Якогось дня, точніше, 23 грудня, раптом почувся крик Наба, а за ним — гучний собачий гавкіт. Поселенці, що якраз працювали у Коміні, кинулися на крик, побоюючись, чи не трапилася біда.

І що ж вони там побачили? А те, що дві росляві чудові тварини — самець і самка — необачно заблукали на плоскогір'я, — міст не був зведений. Вони скидалися і на коней, і на віслюків; стрункі, буланої масті, з білими ногами й хвостом, з чорними, як у зебр, смугами на голові, шиї й тулубі, тварини спокійно, нічого не боячись, попаски підходили щораз ближче і розумними очима подивлялися на людей, котрих іще не визнавали за своїх господарів.

— Це онагри! — крикнув Герберт. — Щось середнє між зеброю і кваггою.

— Хіба це не віслюки? — запитав Наб.

— Ні, в них коротші вуха, і вони стрункіші!

— Віслюки чи коні, — не здавався Пенкроф, — усе одно "тяглова сила", як сказав би пан Сміт, а тому їх треба зловити!

Крадькома, аби не злякати тварин, моряк прослизнув у травах до містка через Гліцериновий струмок, звів його, і онагри опинилися у полоні.

Що з ними робити — захопити силоміць і відразу примусити ходити в упряжі? Ні. Колоністи вирішили протягом кількох днів дати їм змогу вільно поблукати плоскогір'ям, що поросло буйними травами, а тим часом інженер звелів невідкладно будувати поблизу пташника затишну стайню, де онагри могли б знайти підстілку й прихисток на ніч.

Отож колоністи лишили гарну пару тварин на волі й намагалися не наближатися до них кілька днів, аби їх не лякати. А проте не раз складалося враження, що онаграм

хочеться вирватись за межі надто тісного для них плоскогір'я, — вони звикли до широких просторів і тінистих густих лісів. Колоністи бачили, як онагри, бігаючи над водою, намагаються знайти вихід із водяного зашморгу, що нездоланною межею відокремлював їх від решти острова, пронизливо іржуть, скачуть чвалом серед високих трав, а потім, притихнувши, годинами стоять і сумно дивляться на величезну стіну лісів, куди їм уже не повернутися!

Тим часом колоністи змайстрували для них із рослинних [240] волокон упряж, а через кілька днів не тільки приготували воза для майбутнього походу, а й проклали пряму дорогу через ліс Далекого Заходу, — прорубали просіку від коліна річки Вдячності до порту Повітряної Кулі. Там тепер міг проїхати їхній новий віз, і наприкінці грудня колоністи вперше спробували запрягти онагрів.

Пенкроф уже так приручив онагрів, що ті підпускали його до себе і їли з рук, та як тільки їх запрягли, вони стали дибки і їх ледве утихомирили. Проте незабаром вони все ж таки скорилися й почали виконувати незвичні нові обов'язки — загалом онагрів, більш покладистих, ніж зебри, часто запрягають у гористій місцевості Південної Африки; вони навіть приживалися у порівняно прохолодних смугах Європи.

Того дня всі колоністи, крім Пенкрофа, що вів онагрів, посідали на вози і поїхали до порту Повітряної Кулі. Не варто й казати, як їх трусило на вибоїнах іще не впорядкованого шляху, та все ж таки вони без перешкод дісталися до місця призначення і повантажили на воза оболонку кулі й снасті колишнього аеростата.

О восьмій вечора віз, переїхавши мостом через річку Вдячності, спустився її лівим берегом і зупинився біля моря перед Гранітним палацом. Онагрів розпрягли і відвели до стайні, а Пенкроф, перш ніж заснути, так голосно і вдоволено зітхнув, що луна прокотилася всіма приміщеннями Гранітного палацу.

РОЗДІЛ VIII

Білизна. — Черевики із тюленячої шкіри.— Виготовлення піроксиліну.— Пересаджування рослин.— Риболовля.— Черепашачі яйця.— Юпові успіхи.— Загін для худоби.— Полювання' на муфлонів.— Нові багатства рослинного й тваринного світу.— Спогади про далеку батьківщину.

Весь перший тиждень січня колоністи присвятили пошиттю конче потрібної тепер білизни. Знайдені в ящику голки аж миготіли в якщо не дуже гнучких та делікатних, то зате в досить сильних пальцях, і можете не сумніватися, що все шилося на совість.

Сайресові Сміту спало на думку використати нитки, якими шили оболонку кулі, отож їх не бракувало. Гедеон [241] Спілет і Герберт із дивовижним терпінням розшили колишню кулю на окремі довгі смуги полотна; щоправда, Пенкроф відмовився виплутувати нитки — така робота його вкрай дратувала, зате коли дійшло до пошиття одягу, тут ніхто не зміг би з ним змагатися. Та й справді, всім відомо, що моряки — неабиякі кравці.

Розшите полотно знежирили, скориставшись содою й поташем, одержаними із золи спалених рослин, і воно знову стало м'яким; потім його розстелили на осонні, й невдовзі воно стало білим, як сніг.

Тепер кілька дюжин сорочок та шкарпеток — не плетених, звісно, а шитих — поповнили одяг усіх колоністів. І яка ж то була для них радість, коли врні нарешті наділи на тіло свіжу чисту білизну, — дуже грубу, щоправда, але на такі дрібниці вони не зважали, — і лягли спати на простирадла, завдяки яким постільні полики в Гранітному палаці тепер сприймалися друзями, наче справжні ліжка.

На ту саму пору колоністи пошили собі взуття з тюленьчих шкур, бо привезені з Америки старі чоботи й черевики зовсім зносилися. І можна переконано сказати, що широке й довге нове взуття ніколи не муляло їм ніг.

На початку 1866 року снека ще тривала, але полювання не припинилося. Агуті, пекарі, водяні свинки, кенгуру, різна перната й пушна дичина аж кишіла на острові, а Гедеон Спілет і Герберт стали такими мисливцями, що тепер не марнували жодної кулі.

Сайрес Сміт щоразу радив їм > ошадити набої і сам ужив певних заходів, щоб замінити знайдені в ящику порох та свинцевий дріб, аби зберегти їх на майбутнє. Що й казати, хто знає, де він разом із товаришами міг опинитися з волі випадку, покинувши свої володіння?.. Потрібно було заздалегідь приготуватися до несподіванок і берегти бойові припаси, замінюючи їх тим, що можна легко поповнити.

Замість свинцю, жодних слідів якого Сайрес Сміт на острові не знайшов, він застосував без великої шкоди для справи подріблене звичайне залізо, заготувати яке для них не складало труднощів. Залізний дріб мав меншу вагу, ніж свинцевий, тому доводилося робити його крупнішим; у набої таких дробинок тепер було менше, але спритність мисливців відшкодовувала цей гандж. Маючи селітру, сірку й вугілля, Сайрес Сміт міг би виготовляти і порох, проте його виробництво потребує надзвичайної пильності, до того ж без спеціальних пристосувань важко одержати порох доброї якості.

Отож Сайрес Сміт волів виготовляти піроксилін — [242] вибухівку, яку, загалом, одержують із бавовни; однак можна обійтися і без бавовни, адже та застосовується лише задля її клітковини, а клітковина — іншими словами, первісна тканина рослин — є майже в чистому вигляді не тільки в бавовні, а й у волокнах льону, конопель, у папері, старому ганчір'ї, в серцевині бузини тощо. А якраз бузини на острові росло скільки завгодно, особливо поблизу Червоного струмка, і колоністи заварювали замість кави ягоди цієї жимолостевої рослини.

Таким чином, треба було тільки заготувати серцевину бузини, тобто целюлозу, а друга речовина, необхідна для виготовлення піроксиліну, — джина азотна кислота. Сірчану кислоту Сайрес Сміт уже мав, і для нього не складало ніяких труднощів добути азотну кислоту, обробивши сірчаною кислотою селітру, яку йому надала природа.

Отож він вирішив виготовляти і застосовувати піроксилін, хоч і визнавав досить значні його вади: нерівномірність дії, надмірну займистість — він спалахує при ста сімдесяти градусах Фаренгейта замість двохсот сорока — і, нарешті, миттєвий спалах, який може поспувати вогнепальну зброю. Та має він і переваги: не боїться вогкості, не забруднює цівку рушниці й має в чотири рази більшу вибухову силу, ніж порох.

Щоб отримати піроксилін, досить занурити на чверть години клітковину в димну

азотну кислоту, потім промити її у воді й висушити. Як бачимо, простішого не придумаєш.

Сайрес Сміт на той час мав лише звичайну азотну кислоту, а не димну, або міцну, тобто таку, яка на вологому повітрі виділяє білясту пару; але, замінивши димну азотну кислоту на звичайну, змішану в пропорції три до п'яти із концентрованою сірчаною кислотою, інженер мав домогтися таких самих наслідків, і таки домігся. Отож у острівних мисливців незабаром з'явилася чудова вибухова речовина, яка за вмілого застосування давала прекрасні наслідки.

На той час колоністи освоїли три акри (14) землі на плоскогір'ї Широкий Обрій, а решту земель відвели під пасовиська для онагрів. Кілька разів колоністи ходили в ліс Жакамара та в ліси Далекого Заходу і приносили звідти розсаду диких овочів — шпинат, крес-салат, хрін і ріпу; незабаром, за вмілого догляду, овочі повинні були поліпшити свої якості і внести різноманітність у м'ясну їжу, якою поки що мусили вдовольнитися поселенці островаЛінкольна. Навозили вони також чимало дров та вугілля. Водночас кожна їхня поїздка поліпшувала дороги — їх постуново утрамбовували колеса нового воза.

(14) Один акр дорівнює 0,4046 гектара. (Прим, автора.) [243]

Кроликів до послуг хазяїв Гранітного палацу дедалі більшало. Кролятник перебував вище Гліцеринового струмка, тому його мешканці не могли пробратися на заповідне плато, а отже, й пошкодити висаджену рослинність. На мілині серед берегових скель колоністи щоденно збирали устриць і часто оновлювали запас цих смачних молюсків. Крім того, вони ловили рибу в озері і в річці Вдячності. Вилов тепер був досить значний завдяки тому, що Пенкроф установив донні вудочки із залізними гачками, й на них часто ловилася чудова форель та ще якась дуже смачна срібляста з жовтуватими цяточками на боках риба. Отож головний кухар Наб міг вносити приємну різноманітність у щоденне меню колоністів. Поки що лише хліба не було на столі в колоністів, і, як ми вже казали, його відсутність була для них дуже відчутна.

Колоністи стали полювати і на морських черепахах, що виповзали на мис Щелепи. Тут піщаний берег був увесь у горбках через безліч круглих великих яєць із твердою білою шкаралупою, білок яких не згортається, як білок пташиних яєць. Під дією сонячного тепла з них вилуплювалися крихітні черепахи. А яєць тих було стільки, що й не злічити, адже одна черепаха може знести протягом року до двохсот п'ятдесяти яєць.

— Справжнє яєчне поле, — казав Гедеон Спілет. — Тільки ставай та збирай урожай.

Але колоністи не тільки збирали яйця, а й полювали на самих черепахах, і після кожного полювання в Гранітному палаці з'являлася дюжина цих плазунів, м'ясо яких важко переоцінити. А за черепашачу юшку, приправлену запашними травами й овочами із родини хрестоцвітних, колоністи завжди винагороджували заслуженою похвалою видатного кухаря Наба.

Треба ще згадати про одну щасливу обставину, завдяки якій пощастило збільшити запаси їжі на зиму. В річку Вдячності запливли косяки лососів і піднялися на кілька миль угору проти течії. То був той самий чає, коли самки в пошуках зручних для

нересту місць випереджають самців, з шумом ринучи в прісноводні річки. Отож тисячі рибин завдовжки до двох з половиною футів бурхливо попливли річкою, і, щоб наловити безліч цієї риби, досить було поставити кілька лозових гаток. Вилловивши кілька сотень рибин, їх засолили і про запас заховали на зиму, [244] бо коли ріки вкриються кригою, будь-яка риболовля стане неможлива.

На той час Юпові, що виявився дуже кмітливим, надали звання камердинера. Його вирядили в куртку, короткі штани з білого полотна і фартух із кишенями, які йому вельми сподобалися, — він раз у раз засовував туди лапи і нікому не дозволяв їх перевіряти. Наб на диво вишколив спритного орангутанга, і коли вони розмовляли, здавалося, ніби негр і мавпа одне одного розуміють. Юп по-справжньому прихилився до Наба, і Наб відповідав на його почуття взаємністю. Якщо нікому не потрібна була Юпова допомога — не треба було возити дрова або вилазити на високе дерево, — орангутанг не виходив із кухні й намагався у всьому наслідувати Наба. А втім, учитель виявляв виняткове терпіння і навіть надзвичайне старання, аби навчити здібного учня, а учень із винятковою сприйнятливістю застосовував знання, перейняті від свого учителя.

Можете уявити, як Юп потішив своїх хазяїв, коли одного чудового дня несподівано став із серветкою на руці прислужувати за обіднім столом. Спритний, уважний, він так бездоганно виконував нові обов'язки — міняв тарілки, приносив страви, наливав напої — і все те робив так поважно, що колоністи не могли натішитися, а Пенкрофа поійняло несказанне захоплення.

— Юпе, підсип іще супу!

— Юпе, ще порцію агуті!

— Юпе, тарілку!

— Юп! Наш хороший Юп! Молодчина Юп!

Того дня за столом тільки й чулися оті вигуки, а Юп, нітрохи не розгубившись, усе виконував, за всім стежив і тямучо кивнув головою, коли Пенкроф знову пожартував, як колись першого дня:

— Хоч-не-хоч, Юпе, а доведеться подвоїти вам платню! Нічого й казати, що орангутанг на той час уже зовсім

призвичаївся до життя у Гранітному палаці й часто супроводжував своїх хазяїв у походах до лісу, жодного разу не виявивши бажання втекти. Побачили б ви, як потішно він виступав, поклавши на плече замість рушниці кийка, якого зробив для нього Пенкроф. А знадобиться часом зірвати з верхівки дерева плід, і Юп миттю опинюється на верхівці! Застряє в болоті колесо воза, підважить його разок Юп своїм могутнім плечем, і віз покотився далі!

— Здоровий парубок! — часто захоплювався Пенкроф. — Не доведи, Господи, щоб він мав лиху вдачу, — ми з ним не впоралися б! [245]

Під кінець січня колоністи взялися за велику роботу в центральній частині острова. Неподалік від витоків Червоного струмка, біля підніжжя гори Франкліна, було вирішено влаштувати загін для жуйних тварин, що їх недоречно було б селити в

сусідстві з Гранітним палацом. Перш за все ішлося про гірських баранів — муфлонів, котрі мали давати колонії вовну для зимового одягу.

Колоністи щоранку, іноді всі разом, а найчастіше тільки Сайрес Сміт, Герберт і Пенкроф, вирушали до витоків Червоного струмка, ніби здійснюючи розважальну прогулянку, адже всі п'ять миль онагри везли їх дорогою, нещодавно прокладеною під зеленим склепінням дерев і названою "шлях до Загону".

Там між двома відрогами гори Франкліна вони вибрали досить велику луку, на якій росло по кілька дерев і яку з одного боку захищав один із гірських відрогів. Гірська річечка, протікаючи схилами навскоси відрогів, упала в Червоний струмок. На луці густі соковиті трави хвилювалися від подиху вітерцю, що вільно гуляв між розкиданими там і сям деревами. Отож треба було оточити луку таким частоколом, щоб через нього не могли перескочити й най-спритніші тварини, і підвести огорожу з двох боків до відрогів гірського пасма. В загоні могла жити не тільки сотня голів гірських баранів або диких кіз, а й молодняк, що згодом мав з'явитися на світ.

Після того як інженер намітив межі загону, колоністи взялися рубати дерева для спорудження частоколу; але, коли прокладали дорогу, чимало дерев було вже повалено, отож їх перевезли на луку і нарobili з них сотні кілків, які міцно позабивали у землю.

У передній частині частоколу змайстрували досить широкі двостулкові ворота, збиті з товстих дощок і брусів, що повинні були укріпити ворота.

Будівництво загону тривало не менш як три тижні, бо, крім частоколу, колоністи під керівництвом Сайреса Сміта збили ще й кілька просторих дощаних сараїв, де за негоди худоба могла б знайти прихисток. До того ж усі будівлі мусили бути дуже міцні, адже гірські барани — муфлони — сильні тварини, і колоністи побоювалися, що, опинившись у неволі, вони перший час шаленітимуть від розпуки.

Загострені зверху та обвуглені задля міцності великі кілки було скріплено поперечними брусами, а потім через деякі проміжки ще й укріплено підпірками.

Збудувавши загін, колоністи почали готуватися до облави на жуйних тварин, що паслися на гірських луках біля [246] підніжжя гори Франкліна. Сьомого лютого, ясної літньої днини, всі вирушили на облаву. Уже досить добре об'їджені онагри, на яких їхали верхи Гедеон Спілет і Герберт, знову стали їм у великій пригоді.

їхній простий задум полягав у тому, щоб оточити муфлонів та кіз і, поступово звужуючи кільце, гнати їх до загону. Сайрес Сміт, Пенкроф, Наб і Юп розташувалися в різних кінцях лісистого видолінку, а обидва вершники й Топ за півмилі мали їздити чвалом навколо загону. В тій частині острова водилося безліч муфлонів. Ці красиві тварини з більшими, ніж у баранів, рогами й довгою сіруватою шерстю були на зріст майже такі, як лань, і чимось скидалися на аргалі.

Нелегке те було полювання! Скільки цілоденної метушні, скільки довелося бігати туди та сюди, скільки гвалту і крику! Із сотні муфлонів, піднятих на початку облави, понад дві третини втекло від своїх переслідувачів; але зрештою зо три десятки муфлонів та ще з десятків диких кіз пощастило мало-помалу підігнати до

новозбудованого загону, відчинені ворота якого, здавалося, обіцяли їм порятунок; ошаліла дика худоба кинулася в отвір і опинилася у полоні.

Загалом облава завершилася успішно, і колоністам ні на що було нарікати. Виявилось, що серед муфлонів найбільше самок: деякі з них ось-ось мали окотитися. Тож не виникало сумніву, що отара зростатиме і через деякий час колоністи матимуть не лише вовну, а й шкури.

Увечері друзі повернулися до Гранітного палацу, знемагаючи від втоми. Та наступного ж дня вони знову вирушили до загону. їхні бранці справді робили спроби повалити частокіл загорожі, але марно, й тепер, трохи заспокоївшись, посмирнішали.

Протягом лютого не відбулося ніяких важливих подій. Колоністи виконували різні буденні роботи, поліпшували дороги до загону й до порту Повітряної Кулі, а також почали прокладати третю дорогу: від загону до західного узбережжя острова. Вони досі ще не мали змоги обстежити одну ділянку острова Лінкольна — порослий густими лісами півострів Звивистий, де водилися хижакі, від яких давно хотів очистити свої володіння Гедеон Спілет.

До настання холодів друзі старанно вирощували дикі овочі, пересажені з лісу на плоскогір'я Широкий Обрій. Не було, певне, жодного випадку, щоб Герберт не приніс із своїх походів яку-небудь корисну рослину: то цикорій, із насіння якого можна давити чудову олію; то звичайний [247] щавель, протицинговими властивостями якого також не випадало нехтувати; то коренеплоди, яким не було ціни і які за всіх часів вирощували в Південній Америці, зокрема картоплю, що тепер налічує понад двісті сортів. Город доглядали, старанно поливали, турботливо охороняли від птахів; на окремих грядках росли салат, картопля, щавель, ріпа та інші хрестоцвітні. Грунт на плоскогір'ї був неймовірно родючий, і колоністи сподівалися одержувати багатющі врожаї.

Не бракувало й різноманітних напоїв за винятком хіба що вина, — і найбільші вередуни не могли б поскаржитися. До "чаю Освего", що його збирали із губоцвітних, і шипучого напою, який готували з коріння драцени, Сайрес Сміт додав ще й справжнє пиво, яке виготовляв із молодих пагонів "abies nigra"; якщо їх закип'ятити і піддати бродінню, виходить приємний і дуже корисний напій, названий американцями "spring beerg", тобто "ялинове пиво".

Під кінець літа пташник поповнився самкою і самцем дрохв із породи дрохв-красенів з розкішним оперенням на зразок пелеринки, дюжиною великих широконосок із наростами з обох боків дзьоба й чудовими дикими індіками, схожими на мозамбікських індіків, — вони походжали берегом озера так поважно, ніби пишалися своїми чорними гребенями, чорним оперенням і волон. '•

Отож усе йшло успішно завдяки працьовитості цих мужніх і розумних людей. Безумовно, Провидіння багато робило для них, та, дотримуючись мудрої заповіді, колоністи самі допомагали собі, а вже потім їм допомагало Небо.

Увечері, після спекотного літнього дня, коли з моря віяв легенький вітерець, колоністи любили посидіти на краю плоскогір'я Широкий Обрій під альтанкою із

витких рослин, які власноручно виростив Наб. Вони провадили там тривалі розмови, ділилися знаннями, планами на майбутнє, а грубуваті добродушні морякові жарти веселили їхній невеличкий гурт, у якому завжди панувала злагода.

Розмовляли вони і про свою батьківщину, про улюблену велику Америку. Чи й далі там триває громадянська війна? Не може бути, щоб вона так довго не припинялася! Річмонд, поза всяким сумнівом, швидко опинився в руках генерала Гранта! Взяття столиці конфедератів мало стати останнім актом тієї кривавої боротьби! Тепер Північ здобула перемогу в справедливій борні! О, як хотілось вигнанцям з острова Лінкольна прочитати хоч яку-небудь газету! Минуло вже одинадцять місяців, як між ними і рештою світу урвався всілякий зв'язок, і незабаром, 24 березня, буде [248] річниця від того дня, коли повітряна куля викинула їх на берег нікому не відомого острова! Тоді вони зазнали повітряної катастрофи і не мали уявлення, чи пощастить їм у боротьбі зі стихією врятувати своє жалюгідне життя! А тепер завдяки знанням свого керівника, завдяки власному розуму вони стали колоністами, мали зброю, знаряддя праці, різні інструменти і прилади; вони зуміли поставити собі на службу тварин, рослини і мінерали острова, тобто всі три царства природи!

Так, вони часто розмірковували про все це й будували щораз нові плани на майбутнє!

А Сайрес Сміт переважно мовчав, приязно слухаючи товаришів. Іноді якесь Гербертове зауваження або Пенкрофова витівка викликали у нього усмішку, але завжди і всюди він думав про ту незбагненну загадку, таємницю якої досі не міг розгадати!

РОЗДІЛ ІХ

Негода. — Гідравлічний підйомник. — Виготовлення віконного скла і посуду.— Хлібне дерево.— Постійне відвідування загону.— Приріст поголів'я в отарі.— Журналістове запитання.— Точні координати острова Лінкольна.— Пенкрофова пропозиція.

З настанням першого березневого тижня погода змінилася. На самому початку березня місяць був уповні; стояла нестерпна спека. Відчувалося, що повітря перенасичене електрикою, — це провіщало тривалі грози й дощі.

І справді, 2 березня загуркотів оглушливий грім. Вітер віяв зі сходу, і град став бити просто в фасад Гранітного палацу — стояв такий гуркіт, ніби по скелі стріляли картечю. Довелося щільно зачинити двері й віконниці, інакше затопило б усі кімнати.

Побачивши град завбільшки з голубине яйце, Пенкроф зразу ж згадав про поле: йому загрожувала страшна небезпека.

Ні хвилини не зволікаючи, він кинувся до пшеничного лану, де колоски вже підняли зелені голівки, і прикрив його полотнищем від оболонки аеростата, врятувавши майбутній врожай. Морякові добре дісталось від граду, але він не скаржився. [249]

Грозові дощі не стихали протягом цілого тижня; вісім днів блискавки майже невпинно розтинали небо. Гроза йшла за грозою — ледь притишувалось відлуння громів далеко за обрієм, як несамовито накочувався новий грозовий шквал. Криві

ламані стріли блискавок раз у раз шматували хмари і побили багато дерев на острові, а серед них і величезну сосну, що здіймалася на узліссі поблизу озера. Дві-три блискавки вдарили у піщаний берег і розплавляли пісок, перетворивши його на скло. Натрапивши на "гromові стріли", інженер подумав, що можна вставити в вікна товсті й міцні шибки, які витримали б удари вітру і граду та потоки дощу.

Не маючи нагальної роботи надворі, колоністи вирішили скористатись негодою, щоб попрацювати в Гранітному палаці, обладнання якого з дня на день поповнювалось і поліпшувалось. Інженер установив токарний верстат і на ньому виточив деяке кухонне начиння й туалетні речі, особливо гудзики, брак яких дуже відчували всі колоністи. Змайстрували вони і козли для зброї, яку тримали у зразковому стані, нарobili шаф і полиць. Колоністи пиляли, стругали, шліфували, обточували, і, поки стояла негода, у відповідь на оглушливий гуркіт грому лунав виск і скреготіння знарядь праці та фуркотіння верстата.

Не забули й про дядечка Юпа: поряд із головним складом йому виділили окрему кімнатку, що нагадувала каюту з підвісним ліжком, застеленим свіжою підстилкою, — там йому було дуже затишно.

— От молодчина наш Юп, — часто казав Пенкроф. — Ні тобі сварок із ним, ні суперечок, — лихого слова не почувеш від нього! А який служник, Набе, який служник!

— Мій учень, — гордо відказував Наб. — Скоро хазяйнуватиме не гірше за мене!

— Краще за тебе, — сміючись, кепкував з нього моряк. — Бо ти, Набе, забагато балакаєш, а він мовчить та на вус мотає!

Нічого й казати: Юн опанував свої обов'язки бездоганно. Він вибивав одяг, крутив рожен, підмітав кімнати, прислуговував за столом, складав дрова і — що найбільше тішило Пенкрофа — щодня перед сном загортав ковдрою шановного моряка.

Здоров'я у всіх членів колонії — двоногих і дворуких, четвероруких і четвероногих — було дай Боже кожному! Свіже повітря, здоровий помірний клімат, фізична і розумова праця... Вони й гадки не мали про якісь там хвороби!

Справді, всі почували себе чудово. Герберт за рік виріс [250] на цілих два дюйми. Його обличчя мужнішало, ставало строгішим, і все свідчило, що з нього виросте гарний чоловік, сильний фізично й морально. До речі, як тільки у хлопця з'явився час, вільний від фізичної праці, він залюбки брався до навчання: перечитував книжки, знайдені в ящику, а крім практичних занять, безпосередньо пов'язаних із життям на острові, він мав ще двох добрих учителів — інженера в царині різноманітних наук і журналіста в царині іноземних мов, — котрі охоче допомагали йому поповнювати освіту.

Інженер перейнявся нездоланим прагненням передати юнакові все, що знав сам, навчити його і словом, і власним прикладом, а Герберт, як губка, вбирав уроки Сайреса Сміта.

"Якщо я помру, — думав Сайрес Сміт, — він у всьому замінить мене!"

Буря вшухла 9 березня, але небо так і не очистилося від хмар до кінця цього останнього літнього місяця. Повітря через потужні електричні розряди ніяк не могло відновити своєї попередньої чистоти, раз у раз ішов дощ, над землею котилися тумани,

і за цілий місяць видалося тільки три чи чотири погожих дні, що сприяли різноманітним походам.

На ту пору самка онагра привела чудове здорове лошатко — теж самку. Водночас у загоні росло поголів'я муфлонів, у сараях мекало кілька маленьких ягнят на превелику радість Наба і Герберта, кожен з яких мав улюбленців серед новонароджених.

Колоністи спробували приручити й пекарі, і та спроба чудово вдалася. Поблизу пташника збудували хлів, і незабаром там з'явилися поросята, котрі щосили намагалися якнайшвидше зробитися свійськими, тобто що не день жир-нішали завдяки Набовому доглядові та добрим харчам. Дядечкові Юпу доручили щоденно носити їм їжу — помиї, недоїдки тощо, й він сумлінно виконував і ці обов'язки. Щоправда, він часом трохи необережно жартував зі своїми невеликими підопічними, смикаючи їх за хвости, але робив те без лихих намірів, — просто їхні закручені хвостики тішили його, як дитину тішить іграшка, а вдача в нього була зовсім дитячою.

Одного з тих березневих днів Пенкроф, розмовляючи з інженером, нагадав йому про обіцянку, взятися за виконання якої той і досі не мав часу.

— Колись ви балакали про такий пристрій, що замінить нам довгі драбини до Гранітного палацу, пане Сайресе, — [251] сказав він. — Чи не могли б ви як-небудь усе ж таки зробити його?

— Ви маєте на увазі щось подібне до ліфта? — запитав Сайрес Сміт.

— Назвемо це ліфтом, коли вам так хочеться, — відповів моряк. — Зрештою, назва не має ніякого значення, аби тільки нам стало легше підніматися додому.

— У цьому немає нічого складного, Пенкрофе, тільки чи буде нам із нього користь?

— Звісно, буде, пане Сайресе. Усе необхідне ми маємо, тепер настав час подумати і про деякі зручності. Для людей такий підйомник, коли ви хочете знати, — розкіш, а для вантажів — необхідність! Не дуже воно весело й зручно Дертися довгою драбиною, коли за спиною важка ноша!

— Гарзд, Пенкрофе, спробуємо вам догодити, — відповів Сайрес Сміт.

— Але ж у вас немає машини.

— А ми її зробимо!

— Парову?

— Ні, водяну.

І справді, інженер мав могутню природну силу, якою можна було скористатися без особливих труднощів, щоб привести в дію підйомник. Для цього досить було збільшити потік у невеликому каналі, відведеному від озера, що постачав водою Гранітний палац. Колоністи розширили порослий травою отвір у верхній частині водостоку, і в канал ринув сильний потік води, надлишок якої водоспадом збігав у колодязь. Під цим водоспадом інженер установив циліндр із лопатями, з'єднав його з зовнішнім колесом, обмотаним дуже міцним канатом, а до нього прив'язав підйомного кошика. Довгою мотузкою, що звисала аж до землі, колоністи могли вмикати і вимикати гідравлічний пристрій, який піднімав великий навантажений кошик до дверей Гранітного палацу.

Сімнадцятого березня, на превелику радість усіх колоністів, підйомник почав

працювати. Віднині цей простий пристрій, замінивши примітивну драбину, за якою піхсо й не думав пожалкувати, став піднімати нагору вугілля, харчі та й самих колоністів. Найбільше радів цьому нововведенню Топ, який не міг видряпуватися драбиною так спритно, як дядечко Юп, і не раз Набові й навіть Юпові доводилося нести його на спині, коли вони піднімалися в Гранітний палац.

На той час Сайрес Сміт спробував також виготовити віконне скло і задля цього вирішив скористатися старою [252] гончарною піччю. Це виявилось дуже складною справою, та після багатьох марних спроб усе ж таки пощастило влаштувати склоплавильну майстерню — гуту, з якої вірні інженерові помічники — Гедеон Спілет і Герберт — не виходили кілька днів.

Щоб виготовити скло, треба мати пісок, крейду і соду (вуглекислий або сірчаний натрій). Піску було скільки завгодно на березі моря, крейду колоністи добували із вапняку, соду — з водоростей, сірчану кислоту — із сірчаного колчедану, а з надр добували кам'яне вугілля для нагрівання печі до потрібної температури. Отож Сайрес Сміт мав усе необхідне для виготовлення скла.

Виявилось, що найважче зробити залізну трубку складува завдовжки п'ять-шість футів, одним кінцем якої набирають розплавлену скляну масу. І тут Пенкрофові спало на думку взяти довгу смугу заліза і, згорнувши її на зразок рушничної цівки, одержати необхідну трубку.

Двадцять восьмого березня затопили піч. Сто частин піску, тридцять п'ять — крейди, сорок — сірчаноокислого натрію змішали з двома-трьома частинами вугільного порошку і цю масу поклали в тиглі з вогнетривкої глини. Коли все це розтопилося під впливом високої температури в печі, а точніше, набуло вигляду густої тягучої каші, Сайрес Сміт набрав її трохи трубкою і на заздальгідь приготовленій широкій залізній дошці став перемішувати, надаючи їй зручної для видування форми; потім він простяг трубку Гербертові й запропонував йому подути в неї з другого боку.

— Так, як видувають мильні бульки? — запитав юнак.

— Авжеж, — відповів інженер.

Герберт набрав у груди повітря і, безперервно обертаючи трубку, став сильно, але обережно дути в неї, видуваючи скляного пухиря. До нього додали ще скляної маси, і незабаром утворився скляний пухир діаметром в один фут. Тоді Сайрес Сміт узяв трубку з хлопцевих рук і став розгойдувати її, як маятника; м'який скляний пухирл витягся й набрав форми конусоподібного циліндра.

Отож колоністам пощастило видути скляний циліндр із двома напівсферичними поверхнями на кінцях, які легко зрізали гострим ножем, намоченим у холодній воді; так само розрізали циліндр по довжині, знову нагріли і, розм'якшивши скло, поклали його на залізну дошку й розкатали дерев'яною качалкою.

Перша шибка була готова, і варто було повторити п'ятдесят разів ту саму операцію, щоб одержати п'ятдесят [253] шибок. І ось на вікнах Гранітного палацу з'явилися хай і не дуже ясні та прозорі, але все ж таки скляні шибки.

Виготовлення скляного посуду, склянок і пляшок стало для колоністів справжньою

розвагою. І хоч би якої форми' набрав той чи той предмет, його залюбки використовували в господарстві. Пенкроф і собі попросив дозволу що-небудь видути, і як же він щиро тішився! Щоправда, моряк дув так сильно, що його вироби набирали вкрай химерних форм, і це викликало непідробне його захоплення.

А ще колоністи, вирушивши в експедицію, виявили нове дерево, завдяки якому їхнє харчування стало ще різноманітнішим.

Того дня Сайрес Сміт і Герберт пішли на полювання в ліси Далекого Заходу, на лівий берег річки Вдячності, і, як завжди, хлопець ставив інженерові безліч запитань, а той охоче відповідав на них. Та полювання, як і всяка інша справа, потребує зосередження, інакше успіху не буде. А оскільки Сайрес Сміт не був мисливцем, та й Герберт надто захопився фізикою й хімією, того дня не одне кенгуру, агуті й не одна водосвинка врятувалися від юнакових куль, хоч і були на відстані рушничного пострілу. День уже хилився до вечора, і обидва мисливці, здавалося, змарнували його, коли Герберт несподівано спинився і радісно вигукнув:

— О, пане Сайресе, погляньте на це дерево!

І показав скоріше не на дерево, а на деревце з лускатою корою й листям, помережаним паралельними прожилками.

— Що це за дерево? Воно скидається на невеличку пальму, — сказав Сайрес Сміт.

— Це "сусас revoluta", воно зображене у нашій енциклопедії природничих наук!

— Але на цьому кущі не видно плодів.

— Так, пане Сайресе, — відповів Герберт, — зате у його стовбурі є борошно, природа нам дає його вже змеленим.

— То це хлібне дерево?

— Атож! Хлібне дерево.

— Чудово, синку, — радо мовив інженер. — Поки не вродила пшениця, це справді цінна знахідка. До роботи, і дай Боже, аби ти не помилився!

Герберт таки не помилився. Він розрубав стовбур дерева, що складався з пористої кори і борошнистої серцевини, порослої волокнами, які розділяли концентричні кільця з тієї самої речовини. Крохмаль частково був просякнутий гіркуватим клейким соком, що його неважко вичавити під пресом. Колоністи тепер матимуть високоякісне, дуже [254] поживне борошно, яке колись японськими законами заборонялося вивозити з країни.

Сайрес Сміт і Герберт, старанно обстеживши ту частину лісів Далекого Заходу, де росли сагові пальми, зробили мітки на деревах і поквапилися повернутися до Гранітного палацу, щоб розповісти друзям про своє відкриття.

На другий день колоністи вирушили по борошно, і Пенкроф, дедалі більше захоплюючись островом, запитав інженера:

— Пане Сміт, вам не здається, що на землі є острови, навмисно створені для тих, хто зазнав повітряної або морської аварії?

— Що ви хочете сказати?

— Я питаю, чи є на світі острови, біля яких не страшно зазнати будь-якої аварії, де

бідолахи завжди можуть вибратися з біди?

— Може, й бувають, — усміхаючись, відповів інженер. '

— Мабуть, таки бувають, пане Сайресе, — не замовкав моряк, — і ясно, що до них належить острів Лінкольна.

До Гранітного палацу колоністи повернулися з багатими ужинками стовбурів сагової пальми. Інженер улаштував прес, вичавив з одержаної маси клейкий сік, змішаний із крохмалистою речовиною, і вийшло досить багато борошна, яке у Набових руках перетворилося в печиво і пудинги. Нові Набові страви мали майже такий смак, як із пшеничного борошна.

На ту пору онагри, кози та муфлони, що жили в загоні, щоденно давали молоко. І колоністи часто посилали до загону легкий візок, зроблений замість важкого воза; коли в поїздку вирушав Пенкроф, він брав із собою Юна, давав йому віжки, а той, ляскаючи батогом, як завжди, вправно виконував доручене йому діло.

Загалом усе йшло якнайкраще і в загоні, і в Гранітному палаці, тож якби не цілковита відірваність од батьківщини, колоністам нарікати було б ні на що. Вони вже так пристосувалися до умов життя на острові, так до нього звикли, що якби довелося з ним розлучатися, не раз би жалкували за його гостинною землею!

Але в людському серці живе така неподоланна любов до рідної землі, що коли б у далині забовваніло судно, колоністи все зробили б, аби привернути його увагу і змусити підійти до острова, щоб попливти додому!.. Тим часом вони жили безжурним життям і скоріше побоювалися, ніж хотіли, щоб його порушили якісь непередбачені події. [255]

Однак хто може похвалитися, що він назавжди осідлав примхливе щастя і убезпечив себе від ударів долі?

Колоністи не раз, не два, зібравшись укупі, розмовляли про острів, де жили вже понад рік, і якось зачепили те питання, яке згодом привело до вельми поважних наслідків.

Сталося те у неділю, 1 квітня, на Великдень, який Сайрес Сміт і його друзі присвятили молитвам і спочинку. День був ще теплий і погожий, як бувають погожі жовтневі дні в Північній півкулі.

На схилі дня, після вечері, всі зібралися на веранді край плоскогір'я Широкий Обрій і дивились, як на обрії помалу сутеніє. Замість кави Наб подав напій із бузини. Розмова знов зайшла про острів і про те, як самотньо лежить він у Тихому океані, коли несподівано Гедеон Спілет запитав:

— Дорогий Сайресе, чи не робили ви нових обчислень довготи і широти нашого острова отим секстаном, що знайшовся в ящику?

— Ні, — відповів інженер.

— А може, варто було б спробувати... Все ж таки той прилад досконаліший, ніж раніше застосований вами.

— Ет, кому це треба? — махнув рукою Пенкроф. — Все одно острів буде там, де й був!

— Не заперечую, Пенкрофе, — погодився Гедеон Спілет, — але ніколи не завадить

знати точно, де перебуваєш, і тепер це легко було б перевірити...

— Ви маєте цілковиту слухність, дорогий Спілете, — урвав його інженер, — це давно варто було зробити; а втім, якщо я й помилився, то похибка не повинна перевищувати п'яти градусів довготи чи широти.

— Хто його знає... — не здавався журналіст. — Хто його знає, може, ми набагато ближче до землі, де живуть люди, ніж досі нам здавалося?

— Завтра дізнаємось, — відповів Сайрес Сміт. — Коли б менше роботи, через яку я не мав і хвилини вільного часу, ми давно вже знали б це.

. — Та що там балакати! — знову встряв Пенкроф. — Пан Сайрес надто вчений чоловік, щоб помилитися, і якщо острів сам не з'їхав із свого місця, то й тепер перебуває там, де він його поставив!

— Завтра побачимо.

Наступного дня, узявши секстан, інженер зробив нові розрахунки координат острова і отримав уточнені результати. [256]

Першого разу він одержав такі приблизні дані розташування острова Лінкольна:

Західна довгота — від 150° — до 155° , південна широта — від 30° — до 35° . Наступні цілком точні розрахунки дали: західна довгота — $150^{\circ}30'$, південна широта — $34^{\circ}57'$

Отож, попри недосконалий спосіб першого вимірювання, Сайрес Сміт у своїх попередніх обчисленнях помилився менше ніж на п'ять градусів.

— Тепер ми маємо не лише секстан, а й атлас, — не заспокоювався Гедеон Спілет, — подивімося, дорогий Сайресе, де точно розташований наш острів.

Герберт приніс атлас, виданий, напевне, у Франції, — всі назви було надруковано там по-французькому.

Розгорнули карту Тихого океану; інженер із циркулем в руці уже намірився нанести острів на карту.

Раптом циркуль завмер у нього в руці, і він вигукнув:

— Але ж у цій частині Тихого океану є ще один острів!

— Острів?! — крикнув Пенкроф.

— Очевидно, це і є наш острів? — запитливо сказав Гедеон Спілет.

— Ні, — відповів інженер. — Цей острів розташований на сто 'п'ятдесят третьому градусі довготи і тридцять сьомому градусі одинадцятій минуті широти, на два з половиною градуси західніше і на два градуси південніше острова Лінкольна.

— Що ж це за острів? — запитав Герберт.

— Острів Табор.

— Він великий?

— Ні, це маленький острівець, що загубився у Тихому океані, на який, можливо, ніколи ніхто й не висаджувався!

— От і добре, а ми висадимося! — мовив Пенкроф.

— Ми?

— Так, пане Сайресе. Ми збудуємо палубне судно, і я беруся ним керувати, А на якій ми відстані від острова Табор?

— Приблизно за сто п'ятдесят миль на північний схід, — відповів Сайрес Сміт.

— За сто п'ятдесят миль! Хіба ж це відстань? Та за ходового вітру ми там будемо через дві доби!

— Для чого нам туди пливти? — запитав журналіст. [257]

— Хтозяя. Треба ж подивитися на нього. І колоністи вирішили збудувати судно й вийти в море у жовтні, коли знову потепліє.

РОЗДІЛ X

Побудова судне. — Другий урожай хліба. — Полювання на сумчастих ведмедів.— Нова рослина, більш приємна, ніж корисна.— Кит у морі. — Гарпун із Вайн'ярда.— Тушу кита оббіловано.— Використання китового вуса.— Наприкінці травня.— Пенкроф мав усе, чого душа бажав.

Коли Пенкрофові спадало щось на думку, він не заспокоювався, поки не доводив задуманого до кінця. Тепер йому схотілося відвідати острів Табор, і хоча судно мало бути досить великим, довелося його будувати.

З морякової згоди інженер накреслив його проект.

Довжина судна мала дорівнювати тридцяти п'яти футам, ширина — дев'яти футам; це надало б йому значної швидкохідності, якби вдалися обводи й не було надмірної осадки, що не повинна перевищувати шести футів; проте, щоб судно мало добру остійність, воно повинне сидіти досить глибоко у воді. Палубу вирішили настелити суцільну, від носа до корми і, зробивши у ній два люки, обладнати дві каюти, розділені водонепроникною перебіркою; оснастити судно як великий шлюп — косим гротом, фоком, брі-фоком, топселем і клівером, тобто з парусами, якими легко керувати, маневрувати під час шторму або йти круто проти зустрічно-бокового вітру. Крім того, вирішили збудувати його корпус із високим надводним бортом, дошки зовнішньої обшивки з'єднувати впритул, а не накладати одну на одну, обшивку судна дійшли згоди приганяти до фальшивих шпангоутів, а потім кріпити до набору судна.

З якого ж дерева будувати судно? З береста чи з сосни? Тих і тих не бракувало на острові. Зупинилися на сосні, щоправда, це дерево, як кажуть теслі, скіпке, зате його легко тесати, до того ж сосна так само, як і берест, не боїться води.

Продумавши все до дрібниць, колоністи вирішили, що судно будуватимуть тільки Сайрес Сміт і Пенкроф, адже до весни лишалося ще цілих півроку. Гедеон Спілет і Герберт, [258] як і досі, ходитимуть на полювання, а Наб і його помічник дядечко Юп і далі виконуватимуть доручені їм хатні обов'язки.

Вибравши дерева, їх зрубали, обтесали і попиляли на дошки. А за тиждень у природному заглибленні між Комином і гранітним пасмом виникла корабельня, і там на піску лежав уже тридцятип'ятифутувий брус — киль судна з ахтерштевнем позаду і форштевнем попереду.

Сайрес Сміт узявся до діла як досвідчений корабел. Він мав досвід у кораблебудуванні так само, як і в багатьох інших справах, і перш за все зробив креслення судна. Щоправда, він мав чудового помічника — Пенкрофа, який кілька років трудився на Бруклінській корабельні й тямив у кораблебудуванні. Отож після

старанних розрахунків і тривалих роздумів вони вирішили зробити додаткові шпангоути.

Можна уявити, як гаряче Пенкроф узявся споруджувати судно. Він ладен був працювати з ранку до ночі, й на мить не розгинаючи спину.

Тільки одна важлива справа могла відірвати його від роботи на корабельні, та й то лише на день. Сталося те 15 квітня, коли він удруге знімав урожай пшениці. Другий урожай не поступався перед першим і дав очікувану заздалегідь кількість зерна.

— П'ять буассо, пане Сайресе! — сказав Пенкроф, старанно зваживши своє багатство.

— П'ять буассо, — повторив інженер. — А в буассо — сто, тридцять тисяч зерен; отже, ми маємо шістсот п'ятдесят тисяч зерен.

— Чудово! — сказав моряк. — Тепер посіємо усе зерно, але якусь дещицю все ж таки залишимо про запас!

— Гарзд, Пенкрофе, і якщо наступний урожай пропорційно не поступатиметься перед нинішнім, через півроку ми зберемо чотири тисячі буассо.

— І матимемо хліб?

— І матимемо хліб.

— Мабуть, доведеться будувати млин.

— Збудуємо і млин.

Утретє під хлібне поле відвели далеко більшу ділянку, ніж досі, і, якнайстаранніше обробивши землю, знову посіяли пшеницю. Управшись з цією справою, Пенкроф знову повернувся до спорудження судна.

Тим часом Гедеон Спілет і Герберт полювали в околицях або заглиблювались у ще невідомі хащі лісів Далекого Заходу, сторожко тримаючи рушниці з кулями на випадок [259] небезпечних зустрічей. Часом вони наштовхувалися на непрохідні зарості красенів-дерев, які тулилися одні до одних, ніби їм бракувало місця. Досліджувати густі ліси було вкрай важко, і журналіст ніколи не відважувався вирушати в такі подорожі без компаса в кишені — сонячне проміння ледь пробивалося крізь густі віти дерев, серед яких неважко й заблудитися. Природно, дичини траплялося тут менше, бо звірі й птахи не мали простору. Проте у другій половині квітня колоністи вполювали трьох великих травоїдних. То були сумчасті ведмеді, що вже стрічалися їм на північному березі озера; мисливці їх убили, коли вони безглуздо намагалися сховатись між товстими гілками дерев. Колоністи принесли шкури до Гранітного палацу, обробили їх сірчаною кислотою, вичинили, і ті стали придатні для подальшого використання.

Якось під час полювання їм дісталася цінна знахідка, і заслуга в тому належала Гедеону Спілетові.

Було 30 квітня. Мисливці зайшли в південно-західну частину лісу Далекого Заходу, до того ж журналіст, випередивши Герберта кроків на п'ятдесят, опинився на якійсь галявині, де густі дерева розступилися і трохи пропускали сонячне проміння.

Гедеона Спілета спочатку здивував п'янкий і гострий запах, що йшов від незнайомих йому рослин із прямим та круглим стеблом із відгалуженнями, на яких

китицями цвіли квіти й висіли коробочки з дрібними зернятками. Журналіст зірвав кілька стебел і повернувся до підлітка:

— Глянь, Герберте, що це таке?

— Де ви знайшли цю рослину, пане Спілете?

— Он на тій галявинці. Там повно їх.

— Ну, пане Спілете, — промовив Герберт, — Пенкроф вам не надякується за цю знахідку!

— Невже тютюн?

— Авжеж, хоча й не першосортний, та все ж таки тютюн.

— Ото зрадіє друзяка наш Пенкроф! Ото потішиться! Та, сподіваюся, він не викурить усе до дрібки, хай йому біс! Може, і нам залишить?!

— О, я придумав, пане Спілете, — відповів Герберт. — Не кажімо поки що йому нічого; насушімо листя й. одного чудового дня подаруймо йому набиту тютюном люльку!

— Домовилися, Герберте, і того дня наш славний друг матиме все, що його душа бажає!

Журналіст і підліток набрали вдосталь листя цінної рослини і повернулися до Гранітного палацу, занісши його потайки в приміщення так обережно, ніби Пенкроф був найсуворішим Митним доглядачем.

Сайрес Сміт і Наб були також посвячені у їхню таємницю, а моряк ні про що й не здогадувався весь той досить довгий час, поки належало висушити вузьке листя, посікти його й трохи підсмажити на розпеченому камінні. На це пішло два місяці, і змовникам пощастило все зробити так, що Пенкроф нічого не помітив, — він був надто заклопотаний роботою на спорудженні судна й повертався до Гранітного палацу тільки пізно ввечері, коли треба готуватися до сну.

Та хай там що, а все ж таки одного разу — випав той день саме на 1 травня — він мусив урвати свою улюблену роботу і вкупі з товаришами взяти участь у незвичайній риболовлі.

Вже кілька днів за дві-три милі від острова Лінкольна плавав велетенський кит. Важко навіть уявити тварину більших розмірів, очевидно, то був південний, або канський, кит.

— От було б щастя, якби ми загарпунили його! — вигукнув моряк. — Був би у нас добрий корабель та гарпун, я перший крикнув би: "Вперед! Здобич тяжка, та варта ризику!"

— Хотів би я побачити, Пенкрофе, як ви орудуєте гарпуном, — сказав Гедеон Спілет. — Цікаве, певно, то було б видовище!

— Цікаве й небезпечне, — мовив інженер. — Та оскільки ми не маємо можливості почати полювання на цю тварину, нічого про це й думати.

— Мене дивує одне: як міг кит запливти у такі далекі широти? — вів далі журналіст.

— Чому ж, пане Спілете? — заперечив Герберт. — Ми перебуваємо саме в тій частині Тихого океану, яку англійські й американські моряки наживають "Whale-Field"

(15), і саме тут, між Новою Зеландією та Америкою у Південній півкулі трапляється найбільше китів.

— Цілковита правда, — відповів Пенкроф. — І найбільше мене дивує те, що ми й досі їх не бачили. Та зрештою, раз ми не можемо до них підпливти, то який з того толк?

І Пенкроф знову взявся до роботи, прикро зітхаючи, бо кожен моряк у глибині душі ще й рибалка, і якщо задоволення від риболовлі залежить від величини рибини, то можете уявити почуття китолова, коли він бачить кита.

(15) Китове поле (англ.). [261]

Якби ж то йшлося тільки про задоволення! Ніхто з колоністів не міг не усвідомлювати, якою корисною була б для них така здобич, як знадобилися б їм для всіляких потреб і ворвань, і сало, й китовий вус!

Та сталося так, що кит ніби й не думав покидати води поблизу острова. І в години, вільні від полювання, Герберт, Гедеон Спілет та Наб, що часом відходив од плити, раз у раз брали далекоглядну трубу й то з вікон Гранітного палацу, то з вишини плоскогір'я Широкий Обрій спостерігали, як кит плаває туди й сюди.

Він забрався у широку бухту Єднання і стрімко борознив її води від мису Щелепи до мису Кіготь, рухаючись ніби стрибками за допомогою неймовірно могутнього хвостового плавця і розвиваючи швидкість, що часом сягала дванадцять миль на годину. Іноді він підпливав так близько до острівця, що його можна було роздивитися від голови до хвоста. То справді був типовий південний кит — увесь чорний і з головою, далеко більше сплюснутою, ніж у пів-' нічних китів.

Було видно, як він викидає з ніздрів на велику висоту фонтан пари... чи води, адже, хоч як це дивно, природознавці й китобої досі не дійшли згоди, що ж то таке: водяний фонтан чи тепле повітря, яке видихає кит і яке на холоді відразу стає паром, конденсується і випадає дощем.

Близька присутність величезного морського ссавця не давала спокою колоністам; найбільше про нього думав Пенкроф, який геть утратив спокій і не міг навіть працювати. Це для нього стало ніби насланням, і йому вже так кортіло добути кита, як дитині часом хочеться мати заборонену іграшку. Моряк ним марив, голосно розмовляв уві сні, і, якби мав знаряддя для китобійного полювання та судно, що могло б триматися на воді, він, і хвилини не вагаючись, кинувся б у гонитву за здобиччю...

Але те, чого не могли зробити колоністи, зробив замість них випадок, і 3 травня Наб, виглянувши у кухонне вікно, криком сповістив про те, що кит викинувся на берег острова. Герберт і Гедеон Спілет, що зібралися на полювання, відклали рушниці, Пенкроф покинув сокиру, до них пристали Сайрес Сміт і Наб, і всі кинулися до узбережжя, де лежав кит.

Під час припливу кит викинувся на піщаний берег поблизу мису Знахідки, за три милі від Гранітного палацу. Цілком очевидно, що тепер йому нелегко було звідти вибратися. У всякому разі, колоністи мусили квапитися, аби при потребі відрізати йому шлях до втечі у відкрите море. [262]

Прихопивши списи й кілки з залізними наконечниками, всі побігли до мису. Вони

минули міст через річку Вдячності, перебралися на її правий бік, швидко попростували піщаним берегом моря і за двадцять хвилин були біля океанського велетня, над яким кружляли вже хмари птахів.

— Оце чудовисько! — вигукнув Наб.

Кращого слова й не знайдеш: на березі лежав велетенський австралійський кит завдовжки щонайменше вісімдесят футів і завважки не менш як сто п'ятдесят тисяч , фунтів!

Однак чудовисько, що викинулося на берег, не ворушилося, не било хвостом і не намагалось впливти, поки рівень води у морі був ще досить високий.

Та незабаром, коли настав відплив, і колоністи могли обійти кита з усіх боків, вони збагнули, чому він не ворушиться.

Він здох, а в його лівому боці стримів гарпун.

— Невже в наші краї запливають китобійні судна? — здивувався Гедеон Спілет.

— Чому ви так вирішили? — запитав моряк.

— У його туші гарпун...

— Ет, пане Спілете, це ще нічого не доводить, — відповів Пенкроф. — Траплялося, кит пропливав тисячу миль із гарпуном у боці, і я ніскілечки не здивувався б, якби цього кита поранили на півночі Атлантичного океану, а він приплив здихати на південь Тихого океану!

— І все ж таки... — задумливо мовив Гедеон Спілет, не переконаний Пенкрофовими словами.

— Цілком можливо, — сказав Сайрес Сміт. — Огляньмо, гарпун. А що, як китобої, за своїм звичаєм, наслідки на ньому назву'свого корабля?

І справді, витягнувши гарпун із китового боку, Пенкроф прочитав напис:

"Марія-Стелла" Ваіііі'ярд |(6)

— Корабель із Вайн'ярда! Корабель із мого міста! — вигукнув він. — "Марія-Стелла"! їй-Богу, славне китобійне судно! Я його добре знаю! Ех, товариство, судно із Вайн'ярда, китобійне судно із Вайн'ярда!

І моряк, стрясаючи гарпуном, схвильовано повторював дорогу його серцю назву, назву рідного краю!

(16) Порт у штаті Нью-Йорк. (Прим, автора.) [263]

Та оскільки колоністи не могли й сподіватися, що "Марія-Стелла" підпливе до острова і її екіпаж зажадає повернути пораненого кита, поки китова туша не зіпсувалася, вони вирішили розрубати її на частини. Хижі птахи, що вже кілька днів вистежували багату здобич, хотіли, не зволікаючи, захопити її собі, і їх довелося розігнати рушничними пострілами.

Кит виявився самкою, з її сосків текло багато молока, яке, на думку природознавця Діффенбаха, подібне до коров'ячого, не відрізняється від нього ні жирністю, ні кольором, ні смаком.

Свого часу Пенкроф служив на китобійному судні й тепер міг керувати розчленуванням туші за всіма правилами. Праця та була не з приємних і тривала цілих

три дні, та жоден із колоністів не відмовився від нагальної роботи, навіть Гедеон Спілет, котрий, як сказав Пенкроф, "зуміє дати собі раду в якій завгодно біді".

Китове сало розрізали на рівні шматки по два з половиною фути завдовжки, потім ділили їх на менші шматки вагою близько тисячі фунтів кожен і топили у величезних глиняних посудинах, доставлених на узбережжя, аби не забруднювати околиць плоскогір'я Широкий Обрій. На цьому колоністи втрачали третину жиру, але його й так було надміру: з одного тільки язика вони натопили шість тисяч фунтів жиру, а з нижньої губи — чотири тисячі. Відтоді вони мали, крім жиру, з якого згодом зможуть добувати стеарин та гліцерин, ще й китовий вус, що також міг знайти застосування, хоч мешканці Гранітного палацу не користувалися ні парасольками, ні корсетами. В китовій пащі з двох боків верхньої щелепи звисало по вісімсот дуже еластичних, звужених донизу рогових пластинок, ряди яких нагадували два велетенських гребінці з зубцями завдовжки шість футів. Ті гребінці затримували безліч мікроскопічних морських тварин, дрібної риби й молюсків, якими живляться ці морські велетні.

Завершивши, на превелику втіху, цю роботу, колоністи віддали рештки туші на поживу птахам, після яких від неї не залишиться й сліду, й повернулися до Гранітного палацу, до щоденних справ.

Та перш, ніж повернутися на корабельню, інженер узявся щось майструвати, викликавши цікавість усіх колоністів. Узявши дюжину пластинок китового вуса, він розрізав кожну на шість частин і загострив по краях. Кінець кінцем Герберт не втримався:

- Навіщо ви це робите, пане Сайресе?.. [264]
- Для полювання на вовків, лисиць і навіть ягуарів.
- Тепер?
- Ні, взимку, коли буде мороз.
- Не розумію...

— Зараз зрозумієш, синку, — урвав його інженер. — Цей спосіб полювання придумав не я, він часто застосовується алеутськими мисливцями на американських землях, що належать росіянам п. Отож послушайте, друзі: як тільки вдарить мороз, я їх скручу і поливатиму водою, доки вони вкриються таким шаром криги, який не даватиме їм змоги випростатись; потім начиню ними шматки сала й розкидаю їх по снігу. Що ж трапиться, коли голодний звір проковтне ці кульки? А ось що: від тепла у шлунку крижані кульки розтануть, пластинки з китового вуса випростаються і проколять гострими кінцями нутрощі звіра.

- Добре придумано! — захоплено вигукнув Пенкроф.
- До того ж це нам заощадить порох і набої, — додав Сайрес Сміт.
- Це краще за всяку пастку! — сказав Наб.
- Що ж, почекаємо зими!
- Почекаємо зими.

Спорудження судна посувалося далі, й під кінець місяця корпус був наполовину обшитий. Уже й тепер можна було передбачити його обриси і сказати, що воно матиме

добрі ходові якості.

Пенкроф трудився з незрівнянним запалом і тільки завдяки богатирському здоров'ю не падав з ніг від втоми. А тим часом друзі таємно готували йому несподівану винагороду, і 31 травня морякові судилося зазнати чи не найбільшої радості в житті.

Того дня наприкінці обіду Пенкроф уже намірився встати з-за столу. Аж тут хтось поклав йому на плече руку.

То була рука Гедеона Спілета, котрий, притримуючи моряка, сказав:

— Зачекайте, боцмане, куди вам квапитись? А про десерт забули?

— Дякую, пане Спілете. Я йду на роботу.

— Ну, друже, випийте хоча б чашку кави!

— Також не хочеться. Дякую!

— То, може, закурили б люльку?

Пенкроф схопився на ноги, і його широке добродушне лице поблідло від хвилювання: він побачив, що журналіст простягає йому набиту тютюном люльку, а Герберт — червону— вуглину.

(17) Аляску, що з 1741 року належала Росії, в 1867 році було продано (разом з Алеутськими островами) царським урядом Сполученим Штатам Америки. [265]

Моряк хотів був щось сказати, але йому перехотіло дух; він схопив люльку, підніс її до рота, прикурив від вуглини і разів п'ять чи шість квапливо затягся.

Сизувата запашна хмара огорнула морякову постать, а з тієї хмари пролунав радісний, щасливий голос:

— Тютюн! Справжній тютюн!

— Атож, Пенкрофе, — відповів Сайрес Сміт. — Та ще й добрий тютюн!

— О, божественне Провидіння! Творець усього суцього! — вигукнув моряк. — Тепер у нас на острові є все, чого душа забажає!

І Пенкроф курив, курив, курив і не міг накуритися.

— А хто знайшов тютюн? — нарешті запитав він. — Напевне, ви, Герберте?

— Ні, Пенкрофе, Спілет.

— Пане Спілет! — вигукнув моряк, стиснувши журналіста, якому ще ніколи не доводилося потрапляти у такі міцні обійми.

— Ух, Пенкрофе! — ледве вимовив Гедеон Спілет, бо йому аж дух перехопило. — Подякуйте також і Герберто-ві — він розпізнав тютюн, і Сайресові Сміту, що його готував, і Набові, котрий доклав стільки зусиль, аби не вибовкати таємницю!

— Друзі мої, не я буду, якщо рано чи пізно вам не віддячу! — розчулено мовив моряк. — Не забуду до самої смерті!

РОЗДІЛ XI

Зима. — Валяння вовни. — Сукновальня. — Невідчепна думка Пенкрофа. — Принада із китового вуса. — На що може знадобитися альбатрос. — Пальне прийдешніх поколінь. — Топ і Юп. — Бурі. — Пошкодження у пташнику. — Експерсія до боліт. — Сайрес Сміт лишається дома сам. — Дослідження колодязя.

Зима настала в червні, що за кліматом відповідає грудню у північних широтах;

головна турбота колоністів полягала тепер у тому, щоб забезпечити себе міцним і теплим одягом. [260]

Улітку вони настригли з муфлонів вовни, і тепер належало перетворити цю цінну сировину в тканину.

Нічого й говорити про те, що Сайрес Сміт не мав" чесальної, тіпальної, гладильної, прокатної, сукальної й прядильної машини, не мав ні прядки, щоб прядти вовну, ні ткацького верстата, щоб ткати вовняну тканину, й мусив удатися до найпростіших засобів, аби й не ткати, й не прядти. І справді, він вирішив не мудрувати, а скористатися тим, що волокна вовни, коли їх стискають, переплітаються і зчіплюються одні з одними, внаслідок чого утворюється повсть. Повсть можна виготовити найпростішим чином і, валяючи вовну, дістати досить грубу, але теплу тканину. Вовна у муфлонів була коротка, а для виготовлення повсті саме така вовна й потрібна.

Інженер за допомогою своїх друзів, у тому числі й Пенкрофа, котрий іще раз мусив відкласти спорудження судна, спершу взявся підготовляти сировину, — треба було передусім очистити наявну вовну від брудної маслянистої речовини, яку в ткацтві називають "жиропотом". Для цього колоністи поклали вовну у великі чани, залили її водою, нагріли до сімдесяти градусів і тримали при такій температурі цілу добу; потім її добре промили в содовому розчині, віджали, й вона стала придатною для валяння, тобто для виробництва войлоку — міцної грубої тканини, що не мала попиту у промислових центрах Європи й Америки, проте була безцінною на "ринках острова Лінкольна".

Як відомо, войлок знали з давніх часів, і перші вовняні тканини виготовлялися тим самим способом, який застосував Сайрес Сміт.

Знання в технічних галузях іще раз вельми знадобилися інженерові, коли виникла потреба в конструюванні валяльної машини, і він зумів застосувати ще не використовувану доти рушійну силу водоспаду.

То була найпростіша сукновальна машина. Вал, обладнаний кулачками, що поперемінно то піднімали, то опускали вертикальні вальці; ящики, призначені для вовни, по якій і били оті вальці; міцна дерев'яна рама, що з'єднувала весь цей пристрій, — ото й уся машина. Саме такою була вона протягом багатьох віків, аж поки винахідники замінили вальці компресорами й, переставши валяти вовну, почали її прокатувати.

Сайрес Сміт, як завжди, керував роботою, і справа посувалася дуже добре. Вовну валяли, попередньо змочивши її мильною водою для того, щоб волосинки стали слизькими й м'якими, краще зчіплювались одна з одною і не рвалися [267] при валянні, тож із сукновальні виходили грубі полотнища войлоку. Шерстинки завдяки крихітним борозенкам і горбикам, що завжди на них бувають, переплелися і звалялися так щільно, що утворилася вовняна матерія, з якої можна було шити ковдри й одяг. Звісно, тій матерії було далеко до тканин з вовни мериноса, до мусліну, шотландського кашеміру, штофу, репсу, китайського атласу, орлеанської вовни, альпагу, тонкотканого сукна або фланелі! То був "лінкольнський войлок"-ще один місцевий острівний виріб.

Віднині колоністи мали теплі ковдри й одяг і могли без остраху чекати настання зими 1866 —1867 років.

По-справжньому похолодало із двадцятих чисел червня, і Пенкрофові, на його превеликий жаль, довелося припинити спорудження судна; а втім, він був упевнений, що до наступної весни усе закінчить.

Моряка не полишала думка вирушити в плавання, аби обстежити острів Табор, хоч Сайрес Сміт не схвалював такої подорожі, вважаючи її марною забаганкою Пенкрофа вдовольнити свою цікавість. Та й хто їм міг допомогти на тому скелястому, напівпустельному островці, що загубився в океані? Його тривожила ота майбутня подорож по невідомому морю у маленькому суденці на відстань сто п'ятдесят миль. А що, як, вийшовши в море, їхнє суденце не зможе ні дійти до острова Табор, ні повернутися назад до острова Лінкольна? Що тоді з ним станеться посеред сповненого небезпек Тихого океану?

Сайрес Сміт часто розмовляв про це з Пенкрофом, але моряк і" незбагненною впертістю відстоював вигадану затію, напевне, сам не усвідомлюючи причини своєї впертості.

— Зрештою, — якось зауважив інженер, — я, друже, мушу нагадати вам, що ніхто не хвалив острів Лінкольна так, як ви, ніхто стільки не казав, що йому шкода буде розлучатися з цим островом, а тепер ви перший хочете його покинути.

— Лише на кілька днів, — умовляв Пенкроф. — Лише на кілька днів, пане Сайресе! Туди й назад, аби тільки побачити, що воно за острівець!

— Але ж він не вартий острова Лінкольна!

— Я це знаю наперед!

— То навіщо вам ризикувати?

— Аби знати, що там відбувається, на тому острові Табор!

— Нічого там не відбувається й не може відбуватися!

— Хто його знає...[268]

— А якщо здійметься шторм?

— Улітку шторми не страшні, — відповів Пенкроф. — До того ж, пане Сайресе, я вам ось що скажу: звичайно, треба все передбачити, тому я попрошу вас відпустити зі мною в цю подорож тільки Герберта.

— Пенкрофе, — мовив інженер, поклавши йому руку на плече, — як ви гадаєте, якщо з вами і хлопцем, котрий волею випадку став нам усім за сина, щось станеться, хіба ми зможемо пережити таке?

— Пане Сайресе, — з непохитною впевненістю відповів Пенкроф, — ніколи ми не завдамо вам такого горя. Ми ще повернемося до цієї розмови, коли настане час До того ж, гадаю, коли ви побачите наше судно, збудоване й цілком оснащене, коли ви переконаєтесь у його морехідних якостях після спуску на воду та обійдете на ньому наш острів, — адже ми зробимо це вкупі, — тоді, повторюю, я переконаний — ви відпустите нас, не вагаючись! Я не приховую: ваш бот буде найкращим у світі судном!

— Кажіть принаймні "наш бот", Пенкрофе, — відповів миттю обеззброєний інженер.

Отож розмова закінчилася нічим: ні інженер, ні моряк ні в чому не переконали один одного і згодом ще не раз верталися до цієї теми.

Перший сніг випав наприкінці червня. Колоністи заздалегідь заготовували в загоні великий запас корму для ху-' доби, аби щоденно туди не навідуватись, але вирішили, що наглядатимуть за нею хоч раз на тиждень.

Крім того, колоністи знову нарobili пасток і випробували інженерів спосіб полювання. Скручений китовий вус заморожували в кульці криги, густо змащувала шаром жиру й розкидали на узліссі, там, де, як правило, звірі ходили до озера на водопій.

На превелику інженерову втіху, винахід алеутських рибалок діяв безвідмовно. На принаду попалися дюжина лисиць, кілька диких кабанів і навіть ягуар — їх знайшли мертвими, із шлунком, пробитим випростаним гострим китовим вусом.

Тут варто розповісти також про першу спробу колоністів установити зв'язок із світом, з людьми.

Гедеон Спілет уже не раз думав, чи не кинути в море пляшку з запискою, розраховуючи, що течія винесе її до населених людьми берегів, або чи не послати звістку про себе з голубом. Та хіба можна сподіватися, що голуби чи пляшка донесуть записку до землі за тисячу двісті миль? Сподіватися на таке — безумство. [269]

Але 36 червня колоністи, хоч і не без труднощів, упіймали альбатроса, якого Герберт легко поранив із рушниці в ланку. Красень-птах належав до родини тих підхмарних велетнів, розмах крил яких сягає десяти футів, завдяки чому вони здатні перетнути навіть простір над Тихим океаном.

Гербертові кортіло залишити в себе чудового птаха, — рана в альбатроса швидко заживала, і хлопець мріяв приручити його, — але Гедеон Спілет пояснив, що не можна нехтувати нагодою зв'язатися через цього можливого кур'єра з узбережжям Тихого океану; Герберт зрештою здався — як-не-як альбатрос прилетів із краю, де живуть люди, і як тільки його випустити, він неодмінно полетить у рідний край.

Певне, Гедеон Спілет, у якому часом прокидався журналіст, у глибині душі не проти був віддати на волю випадку захоплюючий нарис про пригоди колоністів острова Лінкольна! Який бурхливий успіх чекав на власного кореспондента газети "Нью-Йорк геральд" і на сам номер газети, якби нарисові пощастило дістатись на адресу її головного редактора, вельмишановного Джона Бенетта!

Отож Гедеон Спілет написав стислу замітку, яку поклав у торбинку з непромокальної тканини разом із зверненням до кожного, хто її знайде, надіслати текст до редакції газети "Нью-Йорк геральд". Торбинку прив'язали до шиї, а не до ноги альбатроса, бо ці птахи люблять спочивати на поверхні моря; потім швидкокрилого посланця випустили на волю, і схвильовані колоністи довго дивилися в небо, аж поки він зник у туманній далині на заході.

— Куди він полетів? — запитав Пенкроф.

— До Нової Зеландії, — відповів Герберт.

— Щасливої дороги! — крикнув моряк, не покладаю-чись у душі на успіх такого

роду листування.

Взимку знову відновилася робота в Гранітному палаці: лагодили одяг, майстрували різне' начиння і, крім того, шили вітрила для судна, викроївши їх із тієї самої, здавалося, невичерпної оболонки аеростата.

У липні тріщав мороз, лютував холод, та колоністи не жаліли ні дров, ні вугілля. Сайрес Сміт поставив ще один камін у великій залі, й біля нього колоністи проводили довгі зимові вечори. Працюючи, вони вели розмови, під час дозвілля читали книжки, й таким чином час минав непомітно і з користю для всіх друзів.

Сидячи після ситної вечері у нагрітій кам'яним вугіллям, ясно освітленій свічками залі, попиваючи з чашок гарячу [270] "каву" з бузини й покурюючи запашні люльки, колоністи раювали, слухаючи, як надворі виє буря. Можна сказати, вони були щасливі, якщо можуть почуватися щасливими люди вдалині від рідних, знайомих, не маючи можливості навіть подати про себе звістку! Вони завжди розмовляли про батьківщину, далеких друзів, про велич американської республіки, вплив якої дедалі зростає, і Сайрес Сміт, що добре розумівся на державних справах Сполучених Штатів, захоплював друзів своїми розповідями, міркуваннями, і передбаченнями.

Якось Гедеон Спілет вирішив його запитати:

— Чи не здається вам, шановний Сайресе, що безперервному технічному і промислому прогресу, в якому ви нас запевняєте, рано чи пізно настане край?

— Настане край? Чому?

— Хоча б тому, що вичерпається все вугілля, яке можна — назвати найціннішим серед корисних копалин!

— Так, кам'яне вугілля справді найцінніший мінерал, — промовив інженер. — І природа ніби вирішила довести це, створивши алмаз, який, по суті, не що інше, як чистий кристалізований вуглець.

— Сподіваюся, пане Сайресе, — втрутився Пенкроф, — ви не хочете сказати, що алмази палитимуть замість вугілля в топках парових котлів?

— Ні, друже, — відповів Сайрес Сміт.

— І все ж таки я переконаний, і ви не заперечите цього, — вів далі Гедеон Спілет, — настане день, коли всі поклади кам'яного вугілля вичерпаються.

— О, поклади вугілля ще великі, і сто тисяч вуглекопів, котрі дістають із надр землі щороку сто мільйонів квін-талів палива, іще не скоро його вичерпають!

— Зважаючи на те, що споживання кам'яного вугілля у всіх країнах зростає, можна передбачити: незабаром/ вуглекопів буде не сто, а двісті тисяч і добування вугілля подвоїться.

— Безумовно, але коли європейські запаси вугілля виснажаться, хоча за допомогою нових машин його можна добувати і в дуже глибоких пластах, шахти Америки й Австралії даватимуть ще дуже довго кам'яне вугілля для промисловості.

— Як довго? — запитав журналіст.

— Принаймні років двісті п'ятдесят або триста.

— Для нас це втішно, — сказав Пенкроф. — Зате скрутно доведеться нашим

правнукам! [271]

— На той час люди знайдуть щось інше, — промовив Герберт.

— Треба сподіватися, знайдуть, — відповів Гедеон Спі-лет. — Бо без вугілля не буде парових машин, без парових машин не буде залізниць і кораблів, зупиняться заводи й фабрики, не стане всього того, чого потребує поступ сучасного життя!

— Але що ж люди можуть винайти, аби замінити кам'яне вугілля? — запитав Пенкроф. — Чи ви, пане Сайре-се, маєте про це якесь уявлення?

— Приблизно маю, друже.

— То що ж палитимуть замість вугілля?

— Воду, — відповів Сайрес Сміт.

— Воду? — крикнув здивований Пенкроф. — Вода грітиме котли локомотивів і парових машин на кораблях? Вода грітиме воду?

— Авжеж, але вода, розкладена на частини, — пояснив Сайрес Сміт. — Це, без сумніву, робитимуть за допомогою електрики, яка в руках людини стане могутньою силою, адже всі великі відкриття за незбагненим законом розвитку суспільства з'являються одні за одним щоразу, ніби нашаровуючись і доповнюючи одні одних. Так, друзі, гадаю, вода колись використовуватиметься як пальне; водень і кисень, із яких вона складається, взяті окремо або разом, стануть тим невичерпним джерелом тепла й світла, з потужністю якого ніколи не зрівняється ніяке кам'яне вугілля. Настане день, і в трюми пароплавів та в тендери паровозів вантажитимуть не вугілля, а балони з двома цими стиснутими газами, що згоратимуть у топках з величезною тепловіддачею. Отже, нема чого боятися. Поки на Землі житимуть люди, вода їх забезпечить усім потрібним: їм ніколи не бракуватиме тепла й світла, так само, як не бракуватиме продуктів харчування рослинного, тваринного і мінерального походження. Я вірю, що коли вичерпаються родовища вугілля, люди топитимуть і зігріватимуться водою. Вода — то паливо майбутнього.

— Хотів би я побачити усе те, — сказав моряк.

— Рано ти, Пенкрофе, на світ з'явився, — тільки й мовив Наб, що досі не встрявав у розмову.

Його слова були останні, бо несподівано загавкав Топ і знову гавкав якимось дивно, що не раз уже примушувало інженера задуматись. Водночас Топ закружляв навколо отвору колодязя у кінці внутрішнього коридора.

— І чого це Топ так знову гавкає? — запитав Пенкроф.

— Юп теж чогось бурчить, — додав Герберт. [272]

Орангутанг і справді приєднався до собаки, виказуючи недвозначне збудження, і, що важливо, обидва, здавалося, були скоріш стривожені, аніж розлючені.

— Колодязь вочевидь зв'язаний із морем, — зауважив Сайрес Сміт, — і якесь морське створіння час від часу впливає в ньому на поверхню, щоб подихати повітрям.

— Напевне, так, — погодився Пенкроф. — Іншого пояснення я теж не бачу... Годі, замовкни, Топе! — додав моряк, обертаючись до собаки. — Юпе, геть у свою кімнату!

Мавпа й собака замовкли. Юп пішов спати, а Топ лишився в залі й цілий вечір

глухо гарчав.

Про несподівану подію більше ніхто не згадував, але інженерове чоло затьмарила стурбованість.

Весь кінець липня то дощило, то сипав сніг. Температура вже не опускалася так низько, як минулої зими, — не нижче восьми градусів за Фаренгейтом (13,33° нижче нуля за Цельсієм). Зима випала хоч і не холодна, проте буряна та вітряна. Шалені хвилі не раз люто накидалися на Комин, загрожуючи затопити всі його приміщення. А на кам'яну кручу знизу Гранітного палацу накочувалися такі вали, ніби їх гнав цунамі, викликаний поштовхами у морських глибинах.

Нахилившись до вікон, колоністи зачудовано спостерігали, як у безсилій люті океану величезні хвилі йдуть приступом на берег і відступають, розбиваючись на пінясті фонтани; як берег то зникає під водою, то ніби виринає з моря із цілим гірським пасмом, огорненим сліпучо-білою морською піною, на висоту до сотні футів.

Під час бурі важко й небезпечно було вирушати в дорогу — вітер нерідко валив на шлях дерева. Та колоністи попри все щотижня відвідували загін для худоби. На щастя, він був захищений південно-східними відрогами гори Франкліна, і жахливі урагани не завдали йому значної шкоди, вони немов щадили тут дерева, будівлі та частокіл. Зате пташник, улаштований на плоскогір'ї Широкий Обрій і цілком відкритий усім східним вітрам, неабияк руйнували бурі. Двічі скинуло голубника, повалило паркан. Все це належало відбудувати, зробити міцнішим, адже віднині стало ясно, що острів Лінкольна розташований у найбурхливіших широтах Тихого океану. Здавалося, він перебуває в центрі формування могутніх циклонів, котрі шмагали його, як батіг дзигу, тільки в цьому разі дзига була нерухома, а навколо неї біснувато метляв батіг.

На початку серпня буря потроху почала стихати, і до повітря, неба й моря став повертатися, здавалось, назавжди [273] втрачений спокій. Нарешті вітер зовсім ущух, ударили морози, і стовпчик термометра упав до восьми градусів нижче нуля за Фаренгейтом (-22° за Цельсієм).

Третього серпня колоністи вирушили у давно задуманий похід до південно-східної частини острова, до Качиноного болота. Мисливців вабила водоплавна дичина, яка збиралася там на зимівлю. Водилося Там багато диких качок, бекасів, чирків, нирків, гагар та шилохвостів, і колоністи вирішили присвятити цілий день полюванню на диких птахів.

У поході взяли участь не тільки Гедеон Спілет і Герберт, а й Пенкроф та Наб. Тільки Сайрес Сміт, пославшись на невідкладні справи, не пристав до товаришів і залишився у Гранітному палаці.

Колоністи вирушили до болота дорогою, що пролягала повз порт Повітряної Кулі, пообіцявши увечері повернутися. Вкупі з ними пішли Топ та Юп. Як тільки вони перейшли міст через річку Вдячності, інженер підняв його й повернувся до Гранітного палацу — він вирішив здійснити свій давній задум, а для цього хотів залишитися дома сам.

Йому кортіло пильно обстежити колодязь, верхній отвір якого виходив у коридор

Гранітного палацу, а нижній сполучався з морем, бо раніше через нього стікав надлишок озерної води. Чому Топ так часто крутиться навколо верхнього отвору? Чому так дивно чавкає, стривожено до нього підбігаючи? Чому і Юп так само непокоїться? До того ж, може, від колодязя, що сполучається з морем, іще йдуть відгалуження? Може, вони ведуть у інші кінці острова? Ось, що хотів з'ясувати Сайрес Сміт, ні з ким не ділячись своїми сумнівами. Він вирішив дослідити колодязь, коли всі підуть з дому, і нарешті така нагода трапилась.

У глибину колодязя легко було спуститись мотузяною драбиною, якою колоністи не користувалися відтоді, як поставили підйомник, — її довжина була більш ніж достатня. Інженер так і зробив. Він підтяг мотузяну драбину до отвору діаметром близько шести футів і, міцно прив'язавши верхній край, скинув її вниз. Потім, узявши ліхтаря і револьвера та засунувши за пояса ножа, почав спускатися; першими шаблями.

Гранітні стіни були гладенькі, але через деякі проміжки зі стін стриміли кам'яні виступи, і, чіпляючись за них яка-небудь спритна тварина, без сумніву, могла добратись аж до верхнього отвору. [274]

Зауваживши це, інженер посвітив ліхтарем на всі ті виступи, але не виявив на них жодного сліду, жодної зазубрини, — ніщо не свідчило про те, що хтось недавно чи давно пробував піднятись ними.

Сайрес Сміт спустився ще нижче, освітлюючи кожен сантиметр стін.

І там нічого підозрілого він не помітив.

Спустившись до останніх шаблів, інженер відчув під ногами непорушно спокійну воду.

Ні тут, біля її поверхні, ні в стінах не видно було бокових підземних ходів, що вели деінде всередині гірського масиву. Сайрес Сміт простукав стіни руків'ям ножа і визначив, що порожнин немає. Довкола нависав суцільний граніт, крізь який не могло прокласти собі шлях жодне живе створіння; аби потрапити на дно колодязя, а потім піднятись нагору, треба було спершу пройти затопленим водою каналом, що з'єднував колодязь із морем під скелястим берегом, а це могли зробити тільки морські тварини. Та неможливо було з'ясувати, де й на якій глибині цей канал виходить у море.

Оглянувши колодязь, Сайрес Сміт піднявся нагору, витяг драбину, накрив отвір колодязя і, замислений, вернувся до урочистої зали Гранітного палацу, подумки кажучи собі: "Я нічого не помітив, та все ж таки там щось є!"

РОЗДІЛ XII

Спорядження судна. — Напад шакалових лисиць. — Юп поранений.— Юпа лікують.— Юп видужує.— Бот збудовано. — Пенкроф святкує перемогу.— "Бопадвентур.— Перше випробування бота у поході до південного берега острова.— Несподівана записка.

Того ж вечора мисливці повернулися додому, нав'ючені трофеями після вдалого полювання — вони принесли стільки здобичі, скільки могли донести четверо дужих чоловіків. До того ж у Топу круг шиї висіла ціла низка нирків, а Юпа оперезали кількома низками бекасів.

— Ось, хазяїне! — радо вигукнув Наб. — Ми не марнували часу! Тепер будемо мати вдосталь і копченини, і паштетів! Але треба, щоб мені хтось допоміг. Я, Пенкрофе, розраховую на тебе.

— Е-е ні, Набе, — відповів моряк. — Мене чекає бот, спробуй якось обійтися без мене. [27G]

— А ти, Герберте?

— Я, Набе, завтра мушу їхати до загону, — відповів ~ хлопець.

— То, може, ви мені допоможете, пане Спілете?

— Залюбки, Набе, — відповів журналіст, — але попереджаю заздалегідь: як тільки вивідаю твої кулінарні таємниці, розголошу їх у газеті.

— Як вам до вподоби, пане Спілете, — відповів Наб, — як вам до вподоби.

Ось так наступного дня Гедеон Спілет опинився в ролі Набового помічника на кухні. А напередодні інженер розповів йому про свій спуск у колодязь, і журналіст погодився, що хоч Сайрес Сміт нічого й не виявив, все ж таки там криється якась непевна таємниця.

Морози протрималися ще цілий тиждень; колоністи майже не покидали Гранітного палацу, лише зрідка виходячи, аби навідати пташник. У їхньому домі витав незрівнянний дух смачнущих страв, які готував досвідчений кухар Наб разом із журналістом; та не всі свої трофеї колоністи мусили заготовляти на майбутнє — децю чудово зберігалось на морозі; колоністи смакували свіже м'ясо диких качок, хором хвалили його й запевняли, що немає нічого смачнішого за водоплавну птицю.

Пенкроф і Герберт, котрий дуже спритно шив голкою вітрила, цілий тиждень працювали з таким запалом, що незабаром було готове все спорядження для бота. Завдяки сітці, знайденій разом з оболонкою аеростата, конопляних канатів їм не бракувало. До того ж ті мали бездоганну якість, і моряк не міг не скористатись ними. Вітрила він обшив міцними лік-тросами; канатів вистачало, аби виготовити фали, ванти, шкоти й інший такелаж. За порадою Пенкрофа Сайрес Сміт виточив на токарному верстаті потрібні блоки, отож спорядження для бота колоністи мали ще раніше, ніж збудували сам бот. Пенкроф навіть пошив прапор і розфарбував біле тло в червоний і синій кольори, добувши барвники з різних рослин, яких на острові не бракувало. Тільки до тридцяти семи зірок, цю означали тридцять сім штатів на американських прапорах, моряк домалював ще й тридцять восьму — зірку "штату Лінкольна", бо вважав їхній острів уже приєднаним до великої республіки.

— Ет, — казав він, — якщо він і не приєднаний іще фактично, то приєднаний у наших серцях!

А до спуску бота на воду прапор, під потрійне дружне "слава!", виставили над центральним вікном Гранітного палацу. [277]

Тим часом надходив кінець зими, і колоністам здавалося, що вона мине без незвичайних лихих пригод, аж раптом у ніч на 11 серпня плоскогір'я Широкий Обрій опинилося перед загрозою спустошення.

Тієї ночі після напруженого трудового дня всі спали глибоким сном, коли десь о

четвертій ранку їх несподівано розбудив Топів гавкіт.

Цього разу собака гавкав не біля колодезного отвору, а біля порога дверей і кидався на них, наче хотів їх висадити. Юп і собі пронизливо завив.

— Ти чого, Топе? — крикнув, першим прокинувшись, Наб.

Собака замість відповіді загавкав ще лютіше.

— Що сталося? — запитав Сайрес Сміт.

Усі колоністи швидко вдягайся, кинулися до вікон і повідчиняли їх.

Перед очима в них стелилася снігова пелена, що ледь біліла в непроглядній темряві ночі. Вони нічого не бачили, тільки чули дивний безладний гавкіт. Стало зрозуміло, що на берег пробралися якісь звірі, але їх неможливо було розгледіти.

— Що це? — крикнув Пенкроф.

— Вовки, ягуари або мавпи! — відповів Наб.

— Хай їм чорт! Вони можуть побігти на плоскогір'я! — вигукнув журналіст.

— А що тоді станеться з пташником? А поле!.. — закричав Герберт.

— Як вони опинилися на острові? — дивувався Пенкроф.

— Мабуть, перебігли через місток, — сказав інженер. — Хтось із нас забув його підняти.

— Саме так, — зізнався Спілет, — я, пригадую, залишив його, не піднявши...

— Гарний подарунок ви зробили нам, пане Спілете! — крикнув моряк.

— Що зроблено, того не вернеш! — урвав Пенкрофа Сайрес Сміт. — Краще подумаймо, що нам тепер робити!

Такі були питання й відповіді, якими перекинулися колоністи. Ніхто не сумнівався, що якісь звірі, перебравшись через місток, уторглися на узбережжя, а тепер піднявшись лівим берегом річки Вдячності, могли добратися за плоскогір'я Широкий Обрій. Тому треба, не зволікаючи, прогнати їх, а може, й стати з ними до бою.

— Але що ж це за звірі? — здивовано перепитували вони один одного, а тим часом гавкіт лунав дужче й дужче. [278]

Герберт прислухався і, здригнувшись, згадав, що чув його, уперше побувавши поблизу витоків Червоного струмка.

— Це шакалові лисиці — крикнув він.

— Уперед! — вигукнув моряк.

І всі колоністи, озброївшись сокирами, рушницями й револьверами, повскакували в кошик підйомника і за хвилину спустилися на берег.

Коли шакалові лисиці збиваються в голодні зграї, вони стають страшенно небезпечні. Та колоністи, ні хвилини не вагаючись, кинулися в гущу звірів, і револьверні постріли, що розрізали вогняними спалахами темряву, змусили передні лави нападників позадкувати.

Найперше і найважливіше завдання полягало в тому, щоб не допустити чотириногих розбійників на плоскогір'я Широкий Обрій, — вони накоїли б страшного лиха в пташнику й на полі. Але звірі могли вторгнутися на плоскогір'я лише лівим берегом річки Вдячності, і, щоб перешкодити цьому, потрібно було стати нездоланною

стіною на вузькій смужці берега між річкою й гранітною кручею.

Колоністи відразу це зрозуміли і за наказом Сайреса Сміта побігли в той бік; чотиринога зграя кинулась за ними.

Сайрес Сміт, Гедеон Спілет, Герберт, Пенкроф і Наб швидко вишикувалися впоперек дороги. Поперед них стояв Топ, широко роззявивши велику пащу з гострими зубами, а за ним — Юп, озброєний сучкуватим важким кийком, яким розмахував, наче легкою палицею.

Ніч затопила все чорною пільмою. Тільки спалахи пострілів, — а марнувати набої колоністи не мали права, — вихоплювали з темряви не менше сотні розлючених звірюк із палаючими, наче жар, очима.

— Не пропускайте їх! — крикнув Пенкроф.

— Не пропустимо! — відгукнувся інженер.

Та хоча звірі й не могли прорватися крізь живу перепону, вони знову й знову кидалися вперед. Задні лави насувалися на передні, й колоністи безупинно стріляли і рубали на всі боки сокирами. Землю встеляли купи звірячих трупів, але зграя, здавалося, не меншає, а більшає, ніби лисиці бігли й бігли через місточок на березі річки.

Незабаром лавина звірів підступила впритул до колоністів, і тепер уже не обійшлося без ран, на щастя, дріб'язкових. Герберт вистрілив і убив з револьвера звіра, що, як дика кішка, вискочив на спину Набу. Топ люто кидався на шакалових лисиць і миттю перегризав їм горло. Юп, ніби оглухнувши, нещадно бив ворогів кийком, і марно [279] йому кричали, щоб він трохи відступив назад. Напевне, маючи здатність бачити в темряві, він увесь час був у гущі бою і лише іноді лунко свистів, що свідчило про його надзвичайне збудження і втіху. В розпалі бою він вирвався так далеко вперед, що під час спалаху одного з револьверних пострілів його побачили оточеним п'ятьма-шістьма великими лисицями, від яких він затято й мужньо відбивався.

Зрештою, після двох годин січі перемога стала схилитися на бік колоністів. Ледь засіріло небо — це зіграло, безумовно, вирішальну роль, — лисиці стали задкувати, а відтак — тікати на північ через місток, який відразу звів за ними Наб.

Коли ж зовсім розвиднилося, колоністи нарахували на березі не менше як півсотні звірячих трупів.

— А де Юп? — закричав Пенкроф. — Де наш Юп? Юп зник. Наб раз у раз гукав його, та Юп уперше

не відгукувався на приятелів голос.

Усі кинулись на пошуки орангутанга, тремтячи на саму думку, що його роздерли звірі. Колоністи розгребли звірячі трупи на политому кров'ю снігу і відкопали свого вірного товариша із-під цілої купи шакалових лисиць із потрощеними щелепами та перебитими хребтами, що переконливо засвідчувало: їм довелося скуштувати кийка безстрашного орангутанга. У його руці досі ще був уламок палиці — певне, втративши зброю, Юп не міг далі змагатися з безліччю ворогів, — а на грудях зяяли глибокі криваві рани.

— Він живий! — вигукнув Наб, схилившись над орангутангом.

— У такому разі ми його виходимо, — відповів моряк. — Глядітимем його, як брата!

Юп ніби зрозумів і, здавалося, вдячно схилив голову Пенкрофові на плече. Моряка теж було поранено, але рани його, як і рани інших колоністів, були легкі, бо вогнепальна зброя майже весь час тримала звірів на відстані. Більш-менш загрозовий стан здоров'я мав тільки Юп.

Наб і Пенкроф віднесли його до підйомника, й лише тоді, в них на руках, він ледь-ледь застогнав. Потім орангутанга обережно підняли в Гранітний палац, поклали на матрац, знятий із одного з ліжок, і турботливо помили Юпові рани. Судячи з усього, його внутрішні органи були цілі, але він дуже ослаб через велику втрату крові й мав сильну гарячку.

Отже, Юпа перев'язали, поклали в постіль і прописали сувору дієту, "наче справжній людині", як казав Наб, — [280] а потім дали випити кілька чашок жарознижуючого відвару з лікарських трав, що зберігалися в Гранітному палаці.

Юп заснув спочатку дуже неспокійним сном, але потроху його дихання стало рівнішим, і колоністи вийшли, аби дати йому цілковитий спокій. Іноді тільки Топ тихенько, мов "навшпиньки", заходив у приятелеву кімнату і, здавалося, схвалював турботу колоністів про його друга. Юп лежав на постелі, звисивши лапу, а Топ засмучено і співчутливо лизав її.

Того самого ранку колоністи відтягли туші забитих звірів до лісу Далекого Заходу і закопали їх глибоко в землю.

Напад звірів, що міг мати вельми прикрі наслідки, став для колоністів незабутнім уроком, і відтепер друзі лягали спати, тільки поки хто-небудь із них перевірить мости і переконається, що жоден звір не зможе на них напасти.

Тим часом Юп, за життя якого колоністи перші дні дуже тривожилися, швидко став одужувати. Завдяки міцному здоров'ю орангутанга його гарячка поволі спала, і Гедеон Спілет, котрий трохи розумівся на медицині, незабаром висловив припущення, що життю орангутанга не загрожує велика небезпека. Шістнадцятого серпня Юп почав їсти. Наб готував для хворого смачні солодкі страви, і той хлебтав їх з невимовною втіхою, — він таки мав грішок: любив — поласувати солодким, а Набові й на думку не спадало боротися з цією вадою.

— Що ви хочете? — казав негр Гедеону Спілетові, коли той часом зауважував, ніби він надто потурає Юпові. — В нашого Юпа тільки й радості, що поласувати чимось смачним; я вельми радий хоч так віддячити йому за вірну службу!

Через десять днів, 21 серпня, дядечко Юп підвівся з постелі. Його рани зарубцювалися, і колоністи повірили, що незабаром до нього вернуться і сила, й спритність. Як і всіх, хто одужує, його поймав непогамовний голод, і журналіст дав йому змогу їсти, скільки душа бажає, покладаючись на інстинкт, якого часто бракує людям і який мав уберегти орангутанга від надмірностей. Наб, звичайно, був у захваті, бачачи, що до його учня повертається бажання їсти й пити.

— їж, Юпику, — казав він. — їж, що хочеш і скільки хочеш! Ти за нас проливав

кров, і це все, чим я можу допомогти тобі набратися сили! [281]

А 25 серпня пролунав збуджений Набів голос, що скликав товаришів:

— Пане Сайресе, пане Гедеоне, пане Герберте, Пенкро-фе, бігом сюди!

Колоністи, що робили кожен своє в урочистій залі, схопилися й побігли на поклик до комірчини, відведеної Юпові.

— Що сталося? — запитав журналіст.

— Ви тільки гляньте! — сказав Наб і розреготався. І що ж вони побачили? На порозі Гранітного палацу

сидів, по-турецькому склавши ноги, дядечко Юп і спокійно кури в люльку!

— Моя люлька! — вигукнув Пенкроф. — Він узяв мою люльку! О, друже Юпе, я тобі дарую її! Кури, друже, кури!

А Юп поважно випускав хмари тютюнового диму й, очевидно, раював.

Сайрес Сміт нітрохи не здивувався такій пригоді й розповів про кілька випадків, коли приручені мавпи ставали курцями.

Відтоді у Юпа з'явилася власна люлька, що досі належала морякові; її повісили в орангутанговій кімнаті поруч із кисетом, і він сам набивав її тютюном, прикурював від жарини й здавався найщасливішим серед чотирируких. Неважко собі уявити, як скріпила й до того тісні узи дружби між Юпом і моряком ця спільність смаків.

— А може, він справжня людина? — часом казав Набу Пенкроф. — Ти здивувався б, якби одного чудового дня він заговорив з нами нашою мовою?

. — Анітрохи, — відповідав Наб. — Мене більше дивує те, що він не розмовляє, — це справді єдине, чого йому ще бракує!

— Ото була б сміхота, — вів далі моряк, — якби він раптом сказав мені: "Пенкрофе, ви не хотіли б помінятися зі мною люльками?"

— Атож, — притакував Наб. — Шкода, що він народився німим!

У вересні зима скінчилася, і колоністи гаряче взялися до роботи.

Спорудження судна пішло швидше. Зовні його корпус уже обшили, і тепер обшивали зсередини розігрітими паром дошками, які легко підганялися до —обводів. шпангоутів.

Дерева не бракувало, й Пенкроф запропонував інженерові зробити і внутрішню обшивку водонепроникною, аби ще більше поліпшити надійність і міцність судна. [282]

Сайрес Сміт, не знаючи, що на них чекає в майбутньому, охоче схвалив моряків намір збудувати бот якомога міцнішим.

Внутрішню обшивку й палубу закінчили до 15 вересня. Судно проконопатили сухою морською травою, яку забивали дерев'яними киянками в пази палуби, а також внутрішньої і зовнішньої обшивки; потім залили їх киплячою смолою, що її вдосталь давали острівні сосни.

Судно обладнали надзвичайно просто. Перш за все замість баласта в трюм завантажили великі гранітні камені загальною вагою близько дванадцяти тисяч фунтів і міцно закріпили їх розчином із вапна. Над баластом настелили палубу, а всередині бот розділили на дві каюти, в кожній з яких уздовж перебірки поставили по дві койки,

що правили водночас і за скрині. Основа щогли кріпилася до перебірки, що розділяла каюти, в кожному з яких вели люки з щільними накривками.

У Пенкрофа не виникло ніяких труднощів при пошукові дерева на корабельну щоглу. Він вибрав молоду й пряму ялину з гладеньким стовбуром, який йому лишалося тільки обтесати біля основи й заокруглити зверху. Грубе, зате міцне окуття щогли, стерна і корпусу виготовили в острівній кузні, у Комині. Виготовлення рей, флагштоків, гків, весел, рангоутів і такого іншого було закінчено в перший тиждень жовтня, й колоністи вирішили випробувати судно поблизу острова, аби дізнатись, як воно тримається на воді і чи можна вирушати на ньому в далеке плавання.

Увесь цей час не припинялися і всі інші роботи. В загоні збудували нові будівлі, бо у муфлонів та у кіз з'явився деякий приплід, і козенята та ягнята потребували прихистку й корму. Як і досі, колоністи не забували ні про устричну міліну, ні про кролятник, добували й далі кам'яне вугілля та залізну руду й навіть відвідали ще не досліджені ділянки лісів Далекого Заходу, де водилося безліч дичини.

Знайшли вони ще й деякі з острівних рослин, в яких, можливо, й не було нагальної потреби, та все ж вони різноманітили меню всіх мешканців Гранітного палацу. Переважно то були рослини з їстівним, багатим на крохмаль м'ясистим листям або ж із зернами, які давали щось подібне до борошна.

Десятого жовтня судно спустили на воду. Пенкроф аж сявав з радощів. Все відбулося якнайкраще. Цілком оснащений бот підкотили на котках до берега, там його підхопив приплив, і він поплив під оплески своїх творців, а надто моряка, котрий не міг би похвалитися за цих обставин [283] надлишком скромності. Пенкрофовому марнославству лестило і те, що, збудувавши судно, він сам ним керуватиме. За згодою всіх колоністів йому відразу надали звання капітана корабля.

Аби потішити ще більше капітана Пенкрофа, вирішили перш за все дати назву боту і після тривалих міркувань та суперечок зійшлися на назві "Бонадвентур" — саме таким ім'ям було наречено при хрещенні шановного Пенкрофа.

Як тільки морський приплив підняв на зСвилі "Бонадвен-тура", всі побачили, що в нього чудова остійність і він добре тримається на воді за будь-якого ходу.

Того ж дня здійснилося і його випробування прогулянкою в прибережних водах. Стояла ясна погода, дув свіжий вітер, але хвилі були невеликі, особливо біля південного узбережжя, бо годину тому повіяв норд-вест.

— Піднімайтеся на борт! Піднімайтеся на борт! — гукав капітан Пенкроф.

Та перш ніж вийти в море, варто було не лише поснідати, а й набрати провізії на випадок, якщо прогулянка затягнеться аж до вечора.

Сайресові Сміту також не терпілося випробувати збудований за його кресленнями бот, і хоча він не раз за моряковими порадами змінював то одну, то другу деталь, проте не мав такої певності в судні, як Пенкроф, і сподівався, що моряк відмовиться від наміру пливати до острова Табор, — останнім часом той не заводив про це розмов. У душі інженер повставав на саму думку, що двоє або троє його товаришів відважаться піти в далеку ризиковану мандрівку на, щиро кажучи, маленькому суденці

водотоннажністю не більше як п'ятнадцять тонн.

О десятій тридцять усі жителі колонії, навіть Топ і Юп, були вже на борту судна. Наб і Герберт підняли якір, що вчепився лапами в пісок біля гирла річки Вдячності, і, поставивши бізань, над якою майорів острівний прапор, "Бонадвентур" під командуванням капітана Пенкрофа вирушив у відкрите море.

Щоб вийти з бухти Єдності, бот потребував ходового вітру, і колоністи переконалися, що за фордевінду судно розвивало непогану швидкість. Обігнувши мис Знахідка і мис Кіготь, Пенкроф мусив іти майже проти вітру, кладучи судно то на один, то на другий борт; він спостеріг, що "Бонадвентур" може йти на п'ять румбів од вітру, майже не дрейфуючи. Бот дуже добре лягав на другий галс, роблячи поворот оверштаг, як кажуть моряки, і при цьому маневрі навіть вигравав час. [284]

Колоністи були в захваті. У них з'явилося прекрасне судно, яке, при потребі, зможе їм дуже знадобитися, а цієї ясної днини ирогулянка морем під легким вітерцем просто зачаровувала.

Пенкроф відійшов у відкрите море на три-чотири милі від берега і скерував судно на траверс порту Повітряної Кулі. Тепер острів поставав перед ними у всій неповторній новій красі з панорамою узбережжя від мису Кіготь до Зміїного мису: на передньому плані стіною стояв ліс, хвойні дерева темніли на тлі молоді весняної зелені листяних дерев, а над островом здіймалася гора Франкліна із ледь засніженою вершиною.

— Як гарно! — вигукнув Герберт.

— Атож, наш острів дуже гарний і гостинний, — відповів Пенкроф. — Я його люблю, як свою стареньку матір! Він прихистив нас, бідних і знедолених, а чого бракує тепер його п'ятьом синам, котрі впали із неба?

— Нічого не бракує, капітане, — відповів Наб. — Нічого не бракує!

І двоє бравих чоловіків щосили тричі гукнули "слава!" на честь острова!

Тим часом Гедеон Спілет, прихилившись до щогли, змальовував панораму, що розгорнулася в нього перед очима.

Сайрес Сміт мовчки вдивлявся в берег.

— Ну, пане Сайресе, — хвалькувато мовив Пенкроф. — Що скажете про наш бот?

— Ніби непогано тримається, — відповів інженер.

— Згоден! А тепер, як ви гадаєте, на ньому можна вирушати у більш-менш тривалу подорож?

— Яку подорож, Пенкрофе?

— Та, наприклад, до острова Табор?

— Друже мій, — відповів Сайрес Сміт, — гадаю, в разі нагальної потреби. "Бонадвентуров" можна довіритись і вирушити навіть далі, але, знаєте, я не хотів би, щоб ви відпливали до острова Табор хоча б тому, що вас ніщо до цього не змушує.

— Людям до дупгі знайомитися із сусідами, — відповів Пенкроф, що вперто стояв на своєму. — Острів Табор — наш сусід, та ще й єдиний! Його варто відвідати хоча б із чемності!

— Хай йому біс! — зауважив Гедеон Спілет. — Виявляється, наш друг Пенкроф

дотримується світських звичаїв!

— Нічого я не дотримуюсь, — огризнувся моряк, якого [286] трохи дратував інженерів опір, хоч він і не хотів завдавати прикрощів Сайресові Сміту.

— До того ж, — додав інженер, — зважте на те, Пенкрофе, що ви не можете пливати до Табора сам-один.

— Мені досить одного напарника.

— Припустімо, так, — відповів Сайрес Сміт. — Тоді острів Лінкольна ризикує зостатися без двох колоністів і з п'яти чоловіків нас може лишитися троє.

— Із шести! — відповів Пенкроф. — Ви забули про Юпа.

— Із семи! — додав Наб. — Топ не гірший від Юпа!

— Ми нічим не ризикуємо, нане Сайресе, — наполягав Пенкроф.

— Може, й так, Пенкрофе, але я повторюю: ви без ніякої потреби наражаєтесь на небезпеку!

Упертий моряк промовчав, вирішивши повернутися до їхньої розмови згодом. Проте він і уявити не міг, що незабаром на допомогу йому прийде випадок, який перетворить його досить сумнівну примху в людинолюбний вчинок.

І справді, після плавання у відкритому морі "Бонадвен-тур", прямуючи до порту Повітряної Кулі, став підходити ближче до берега. Екіпажеві належало ще з'ясувати, чи зможе він пройти між мілиною і підводними рифами, бо колоністи мали намір улаштувати в тій бухточці його порт прописки.

До берега лишалося тільки півмилі, і, щоб іти проти вітру, доводилося маневрувати. Бриз, на шляху якого постали гори, ледь-ледь напинав вітрила, і бот повільно йшов по рівній, як скло, морській гладіні, котру лише зрідка брижив легкий вітерець.

Стоячи на носі судна і вказуючи фарватер, Герберт несподівано крикнув:

— Тримай проти вітру, Пенкрофе, тримай проти вітру!

— Що там таке? — підводячись, запитав моряк. — Скеля?

— Ні... Зачекай, — відповів Герберт. — Щось погано видно.?. Тримай ще трохи проти вітру... Добре... Трохи вперед...

І по цих словах, лігши на палубу, Герберт швидко занурив руку в воду і за мить схопився на прями:

— Дивіться, пляшка!

Колоністи побачили в його руці закорковану пляшку, щойно підхоплену за кілька кабельтових від узбережжя. [287]

Сайрес Сміт узяв пляшку з юнакових рук, мовчки відкоркував її і витяг підмокнутий записку, на якій ще можна було розібрати такі слова:

"Зазнав корабельної аварії... Острів Табор 153 ° західної довготи, 37° 11" південної широти.

РОЗДІЛ ХШ

Вирішено пливати. — Припущення. — Лаштування в дорогу. — Три пасажери. — Перша ніч. — Друга ніч. — Острів Табор. — Пошуки на піщаному березі. — Пошуки в лісі. — На острові — жодної живої душі. — Тварини. — Рослини. — Житло. — Хижка

порожня.

— Хтось зазнав корабельної аварії! — вигукнув Пенк-роф. — І тепер, відрізаний од світу, чекає допомоги на Таборі, за кілька сотень миль від острова Лінкольна! О, пане Сайресе, невже й тепер ви проти мого від'їзду на той острів!

— Ні, Пенкрофе, — відповів Сайрес Сміт. — Треба вирушати якнайшвидше.

— Завтра?

— Завтра.

Інженер досі ще тримав витягнуту з пляшки записку. На хвилину замислившись, він додав:

— На підставі цього документа, друзі мої, можна зробити висновок: по-перше, потерпілий з острова Табор — людина, котра добре тямить у морській справі, адже вказані нею довгота і широта збігаються із тими, що ми визначили, з точністю до однієї мінутки; по-друге, він англієць або американець — документ написано по-англійському.

— Цілком логічно, — погодився Гедеон Спілет. — І оскільки є потерпілий, зрозуміло, звідки взявся ящик, який ми знайшли на березі. Коли хтось зазнав аварії, була й аварія. І хоч би ким був невідомий бідолаха, йому дуже пощастило, що Пенкроф надумав збудувати судно і саме сьогодні випробувати його, — ще один день, і пляшка могла б розбитися об скелі.

— Справді, — сказав Герберт, — це щастя, що "Бонад-вентур" пропливав тут саме тоді, як пляшка ще трималась на поверхні! [288]

— А вам це не здається дивним? — запитав інженер Пенкрофа.

— Мені здається, це не більше, ніж щасливий випадок, — відповів моряк. — А що ви побачили в цьому надзвичайного, пане Сайресе? Так чи інак, а пляшка мусила кудись пливати, то чому б їй пливати деінде, а не сюди?

— Може, й ваша правда, Пенкрофе, — мовив інженер, — проте...

— Але ж ніщо не вказує, — втрутився Герберт, — що пляшка давно плаває в морі?

— Ніщо, — відповів Гедеон Спілет. — Навіть більше: записку написано ніби зовсім недавно. А як ви, Сайресе, гадаєте?

— Важко сказати, — відповів Сайрес Сміт, — проте ми неодмінно все з'ясуємо.

Під час розмови Пенкроф не сидів склавши руки. Він повернув на другий галс, і "Бонадвентур" на всіх вітрилах помчав до мису Кіготь. Кожен думав про бідолаху з острова Табор, що кликав їх на допомогу. Чи встигнуть вони врятувати цю людину?

У житті колоністів сталася значна подія. Свого часу вони й самі потрапили в біду, та все ж їм, зрештою, якоюсь мірою щастило; тепер вони побоювалися, що того бідолаху спостигло ще більше лихо, і вважали за свій обов'язок поквипитись йому на допомогу.

"Бонадвентур" обігнув мис Кіготь і о четвертій пополудні кинув якір у гирлі річки Вдячності.

Того ж вечора колоністи ретельно обмірковували план майбутньої експедиції. Очевидно, в подорож повинні були вирушити Пенкроф і Герберт — вони обидва вміли керувати ботом.

Відпливши наступного дня, 11 жовтня, вони могли добутися до острова Табор тринадцятого вдень, бо, щоб пройти сто п'ятдесят миль за ходового вітру, потрібно щонайбільше дві доби. День вони побудуть на острові, ще три-чотири дні треба на зворотний шлях, отож 17 жовтня вони мали повернутися на острів Лінкольна. Стояла тепла ясна погода, барометр не стрибав, а плавно піднімався вгору, напрямом вітру також встановився, і, здавалося, все сприяло цим мужнім людям, що поспішали пливати у невідомий край далеко від рідного острова, аби допомогти ближньому.

Колоністи домовилися, що Сайрес Сміт, Наб і Гедеон Спілет залишаться дома; та несподівано виникли зміни: Гедеон Спілет, ще не забувши про те, що він журналіст за фахом і кореспондент газети "Нью-Йорк Геральд", [289] раптом заявив, що він ладен попливати плавом, а такої нагоди ні за що не проміне, і також потрапив у число мандрівників.

Увечері колоністи перенесли на борт "Бонадвентура" деякі постільні речі, посуд, зброю, бойові припаси, компас, харчі на тиждень і, швидко все повантаживши, повернулися до Гранітного палацу.

Наступного дня о п'ятій ранку мандрівники не без хвилювання попрощалися з рештою друзів, і Пенкроф, піднявши вітрила, взяв курс на мис Кіготь, аби, обігнувши його, іти, не звертаючи, далі на південний захід.

"Бонадвентур" віддалився вже на чверть милі від берега, коли його пасажери помітили на горішньому майданчику Гранітного палацу двох людей, котрі прощально махали їм руками. То були Сайрес Сміт і Наб.

— Он наші друзі! — крикнув Гедеон Спілет. — Це наша перша розлука за останні п'ятнадцять місяців!..

Журналіст, Пенкроф та Герберт і собі востаннє помахали друзям руками, й незабаром Гранітний палац зник за високими скелями мису.

Цілий ранок пасажери "Бонадвентура" не втрачали з поля зору острів Лінкольна, що незабаром здалеку став нагадувати зелений кошик, із якого стриміла гора Франкліна. Гориста поверхня острова, згладжена відстанню, навряд чи могла привабити мореплавців і викликати в них бажання кинути якір у його водах.

Близько першої пополудні минули Зміїний мис на відстані десяти миль від берега. З такої відстані на західному узбережжі, що простягалось аж до відрогів гори Франкліна, уже нічого не можна було розгледіти, а через три години крихітка суші, яка називалася островом Лінкольна, зникла за обрієм.

"Бонадвентур" ішов морем просто чудово. Він легко здіймався на хвилі і розвивав добру швидкість. Пенкроф підняв топсель; бот, ідучи на всіх парусах, тримав курс просто на острів Табор за компасом.

Час від часу Герберт змінював Пенкрофа за стерном і так упевнено й твердо керував судном, що й досвідченому морякові нічим було йому дорікнути.

Гедеон Спілет розмовляв то з одним, то з другим, а при потребі допомагав їм піднімати або спускати паруси. Каштан Пенкроф був вельми задоволений своїм екіпажем і обіцяв не більше й не менше як нагороду "по склянці вина на носа".

Надвечір у прозорих сутінках виринув тоненький серп [290] місяця, перша чверть якого мала з'явитися лише шістнадцятого числа, і незабаром погас. Настала темна, але дуже зоряна ніч, що провіщала на завтра так само погожий день.

Пенкроф з обачності прибрав топсель, аби не підставляти верхній парус під несподіваний порив вітру. Можливо, його обачність була й надмірною для такої тихої ночі, але Пенкроф виявився розважливим моряком, і ніхто не мав права кинути йому за це докір.

Уночі журналіст спав, а Пенкроф і Герберт ще дві години несли вахту за стерном. Моряк довіряв Гербертові, як собі самому, і розум та витримка кмітливого хлопця виправдували морякову довіру. Пенкроф визначав йому курс, як капітан стерновому, і Герберт не давав їхньому "Бонадвентуру" ні на йоту відхилитися вбік.

Ніч минула спокійно, без пригоди минув і день 12 жовтня. Протягом цілого дня екіпаж суворо дотримувався попереднього курсу на південний захід, і, якщо "Бонадвентура" не відносило якоюсь невідомою течією, він мав вийти просто на острів Табор.

На морі, по якому йшов їхній бот, не траплялося жодного корабля. Лише зрідка який-небудь великий птах — альбатрос або фрегат — пролітав на відстані рушничного пострілу, і Гедеон Спілет подумки запитував себе, чи не одному із тих пернатих він довірив свою останню замітку для "Нью-Йорк Геральда". Здавалося, ті птахи — єдині створіння, що з'являлися у безмежжі Тихого океану між островом Табор і островом Лінкольна.

— А проте, — зауважив Герберт, — саме цієї пори року китобої, як правило, вирушають у південну частину Тихого океану. Правду кажучи, я гадаю, в жодному морі немає такого безлюддя!

— Не таке вже воно й безлюдне! — заперечив Пенкроф.

— Що ви хочете цим сказати? — запитав журналіст.

— А ми що, не люди? Чи ви маєте наше судно за уламок колоди, а нас самих за дельфінів?

І Пенкроф засміявся з власного жарту.

Увечері мандрівники прикинули, що за тридцять годин "Бонадвентур" відплив від острова Лінкольна миль на сто двадцять, бо йшов із швидкістю приблизно три і три десятих милі. Вітер ледве віяв і, здавалося, о-ось стихне зовсім. Та все ж можна було сподіватися, що коли вони не помилилися у розрахунках і бот не знесло з курсу, завтра на світанку вони побачать острів Табор. Отож ні Гедеон Спілет, ні Герберт, ні Пенкроф не могли заснути цілу ніч з 12 на 13 жовтня. Вони чокали ранку й не могли здолати [291] хвилювання й тривоги. У їхній експедиції все було таке непевне! Чи підійшли вони до острова Табор? Чи жива іще людина, котра зазнала корабельної катастрофи і до котрої вони плывуть, щоб її врятувати? Хто вона? Чи не внесе вона розладу в їхню дружню сім'ю? Чи погодиться замінити своє теперішнє ув'язнення на якесь інше? Усі ці питання, які, очевидно, мали розв'язатися наступного дня, не давали їм заснути до самого ранку, і як тільки почало розвиднюватись, усі вони стали вдивлятися в західну

лінію обрїю.

— Земля! — раптом закричав Пенкроф близько шостої ранку.

А оскільки Пенкроф не міг помилитися, то там справді мала бути земля.

Можете уявити, яка радість пройняла екіпаж "Бонад-вентура"! За кілька годин вони будуть на узбережжі острова! Пологий острівець ледь бовванів не далі ніж за п'ятнадцять миль. Курс "Бонадвентура", якого трохи знесло на південь, відразу було виправлено; що вище підбивалося сонце, то ближче підходив до острова їхній бот, і щораз ясніше вимальовувалися на острові невисокі пагорби.

— Цей острівець далеко менший за острів Лінкольна, і він, очевидно, також має вулканічне походження, — зауважив Герберт.

Об одинадцятій ранку до острова лишалося не більш як дві милі, й Пенкроф, вибираючи фарватер, вів судно у невідомих водах повільно й обережно.

Тепер перед ними постав увесь острівець, на якому зеленіли камедні та інші великі дерева, схожі на ті, котрі росли на острові Лінкольна. Та дивувало одне: ніде не здійсмався жоден димок, котрий свідчив би, що на острові живуть люди, не виднілося ніде й ніякого знаку біди!

А проте записка свідчила: на острові перебуває людина, котра зазнала корабельної аварії і чекає на допомогу! Тим часом "Бонадвентур" відважно плів поміж рифів звивистими проходами, і Пенкроф напружено, пильно вдивлявся у кожен найменший поворот. Він поставив Герберта до стерна, а сам, ставши на носі бота і тримаючи фал, вдивлявся у воду, ладен будь-якої хвилини опустити вітрило. Гедеон Спілет, приклавши до очей далекоглядну трубу, вдивлявся у берег острова, але нічого не помічав. Нарешті відразу пополудні "Бонадвентур" уперся форштевнем у піщаний берег. Мандрівники кинули якір, спустили паруси, і екіпаж бота висадився на сушу.

Не було сумніву, що то був саме острів Табор, бо, [292] судячи з останніх карт, іншого острова між Новою Зеландією і узбережжям Америки в Тихому океані не існувало. Бот міцно пришвартували, щоб його не віднесло у море відпливом; потім Пенкроф з обома друзями, добре озброївшись, вирушили берегом до пагорба конічної форми, що здійсмався на двісті п'ятдесят — триста метрів над рівнем моря за півмилі від того місця, де вони щойно пристали.

— З вершини пагорба, — зауважив Гедеон Спілет, — подивимося, що являє собою цей острівець, і нам тоді легше буде вести пошуки далі.

— Так само перш за все зробив Сайрес Сміт на острові Лінкольна, піднявшись на гору Франкліна, — сказав Герберт.

— Авжеж, — погодився журналіст, — кращого методу для огляду незнайомого острова не придумаєш!

Ділячись враженнями, дослідники йшли краєм луку, що кінчався біля підніжжя пагорба. Над ними кружляли зграї гірських голубів та морських ластівок, таких самих, як на острові Лінкольна. Ліворуч здійсмався ліс, і звідти почувся шелест кущів; оглянувшись, подорожні побачили, як захвилювалася там трава: то, очевидно, почувши їх, розбіглися якісь лякливі прудкі звірята, проте досі ніщо не свідчило, що на острові

живуть люди.

Дійшовши до підніжжя пагорба, Герберт, Пенкроф та Гедеон Спілет за кілька хвилин піднялися на його вершину й оглянули з неї весь обрій.

Перед ними лежав острівець, що мав форму видовженого овала, розміри якого не перевищували шести миль у око-лі, а на рівній лінії берега майже не було бухт і заток. Навколо аж до обрію стелилася водяна пустеля. Ніде не видалося ні іншої землі, ні корабля чи вітрила!

Увесь острівець укривали ліси, і цим він дуже різнився від острова Лінкольна, безводного і дикого в одній частині, проте родючого й багатого на рослинність у інших.

Тут стелився лише рівний килим буйної зелені з кількома невисокими пагорбами. Широким лугом, навскоси перетинаючи острівець, біг, трохи розширюючись у гирлі, струмок, що впадав у море на західному узбережжі.

— Невеличкий цей острівець, — зауважив Герберт.

— Атож, — відповів Пенкроф, — нам було б на ньому тісно!

— До того ж він, здається, безлюдний, — додав журналіст.

— Справді, — погодився Герберт. — Тут ніщо не видає присутності людини. [293]

— Спускаймося, — запропонував Пенкроф. — І ходімо на пошуки.

Дослідники повернулися на берег моря, де лишили "Бонадвентура", і вирішили спочатку обійти все узбережжя, а потім заглибитися у ліс, аби нічого не пропустити.

Іти берегом було легко; на шляху трапилося лише кілька скель, але обійти їх було також неважко. Колоністи пішли на південь, полохаючи численні зграї водоплавних птахів і стада тюленів, що кидалися в море, ще здалеку помітивши їх.

— Ці тварини, — зауважив журналіст, — не вперше бачать людей. Вони нас бояться, отже, людей вони знають.

За годину всі троє дійшли до південного берега, що закінчувався гострим мисом, і, повернувши на північ, пішли західним берегом, також укритим піском і скелями та облямованим густим лісом.

За чотири години обійшли все узбережжя, але не побачили ні навіть решток житла, ні людських слідів.

Диво дивне! Здавалося, на острові Табор ні тепер, а може, й ніколи, не жили люди. Зрештою, можливо, хтось написав записку кілька місяців чи й кілька років тому, і той, хто зазнав корабельної аварії, або повернувся на батьківщину, або помер від злигоднів.

Пенкроф, Гедеон Спілет і Герберт, роблячи більш-менш прийнятні припущення, поспіхом пообідали на борту "Бонадвентура", кваплячись вирушити знову в дорогу, щоб дослідити острів до настання ночі.

І ось о п'ятій вечора всі троє пішли на пошуки й заглибились у лісові хащі.

Де тільки вони проходили, скрізь навсібіч розбігалися різні тварини, переважно кози і свині, що вельми скидалися на європейських. Певне, їх завезло на острів якесь китобійне судно і вони тут швидко розплодилися. Герберт вирішив будь-що піймати кілька самців та самок і відвезти їх на острів Лінкольна.

Тож не лишалося ніяких сумнівів: на острові висаджувалися люди. Це стало ще

очевиднішим, коли друзі помітили в лісі стежки, поблизу яких лежали зрубані дерева, а також безліч слідів людської діяльності; щоправда, стовбури дерев майже згнили, бо були зрубані багато років тому: зроблені сокирою мітки вкрилися мохом, а стежки позаростали такою високою і густою травою, що їх ледве можна було відшукати. [294]

— Це свідчить, — зауважив Гедеон Спілет, — що люди не лише висаджувалися на цей острівець, а й протягом якогось часу жили тут. Отже, виникають нові питання: хто були ті люди? Скільки їх висаджувалося? Скільки залишилося досі?

— В записці йдеться, — мовив Герберт, — тільки про одну людину.

— Гаразд, якщо він ще на острові, — озвався Пенкроф, — не може бути, щоб ми його не знайшли!

Пошуки тривали далі. Дослідники пішли стежкою, яка в'юнилася навскоси через острівець, і та привела їх до річечки, що впадала в море.

Не лише вивезені з Європи тварини та сліди сокири, а й рослини, що траплялися на острівці, незаперечно свідчили: тут побували люди. Подекуди серед галявин виднілися занедбані рештки грядок, де колись, мабуть, вирощувалися овочі.

І як же зрадів Герберт, побачивши картоплю, моркву, капусту й ріпу! Досить було зібрати їхні бульби й насіння, щоб розвести всі ті овочі на острові Лінкольна!

— От добре! — радо сказав Пенкроф. — Вони стануть у пригоді і Набові, й усім нам! Хай ми навіть не знайдемо нікого, все одно наша подорож не буде марною; Бог нам за все віддячить!

— Воно-то так, — погодився Гедеон Спілет. — Але городи надто запусчені... Боюся, тут давно ніхто не живе.

— Справді, — мовив Герберт. — Хто став би нехтувати овочами, живучи на острові!

— Атож, — додав Пенкроф. — Той, хто зазнав корабельної аварії, вже покинув острів. Це напевне...

— На вашу думку, записку написано давно?

— Звісно.

— І пляшка допливла до острова Лінкольна після довгої мандрівки морем?

— Чому б і ні? — наполягав Пенкроф. — А втім, уже сутеніє, — додав він. — Гадаю, час припиняти пошуки.

— Повертаймося до бота, а завтра прийдемо до лісу знову, — запропонував журналіст.

На ту пору це було найрозумніше, і мандрівники попростували назад, як раптом Герберт показав на якусь споруду, що темніла поміж деревами, й вигукнув:

— Дивіться, хижка!

І всі троє кинулися до хатини. У сутінках ще можна було розгледіти, що вона зроблена з дощок і обтягнена грубою просмоленою парусиною. [295]

Пенкроф штовхнув прочинені двері й швидко зайшов до хижки.

Вона була порожня.

РОЗДІЛ XIV

Облік майна.— Ніч.— Кілька літер.— Подальші пошуки.— Рослими й тварини.—

Герберт у великій небезпеці.— На борту судна. — Відплиття.— Негода.— Проблиск інстинкту.— Загублені в морі.— Вчасно запалений вогонь.

Гедеон Спілет, Герберт і Пенкроф мовчки стояли у темній хижці.

Пенкроф гучно покликав.

Ніякої відповіді.

Тоді моряк викресав вогонь і запалив гілочку. Вогник на мить освітив невеличку, здавалося, давно покинуту кимось кімнату. В її глибині стояла грубо складена піч із давно захололим попелом, поверх якого лежала в'язанка сухих дров. Пенкроф кинув на неї запалену гілочку, дерево спалахнуло і яскраво осяяло хижку.

Моряк та обидва його супутники побачили незастелене ліжко з вогкими, пожовклими простирадлами, на яких давно ніхто не спав, у кутку печі — два поіржавілі чайники і перекинута каструлю; шафу з кількома запліснявілими одежинами моряка; на столі — цинковий столовий прибор і порослу цвіллю Біблію; в одному з кутків хижки валялося якесь начиння, лопата, мотика, кайло, дві мисливські рушниці, одна з яких була зламана; на полиці — непочате барильце з порохом, барильце із свинцевим дробом і кілька коробок із капсулами; все те вкрилося товстим шаром пилюки, що збиралася, можливо, протягом багатьох років.

— Нікого немає, — сказав журналіст.

— Нікого! — підтвердив Пенкроф.

— Тут давно ніхто не живе, — зауважив Герберт.

— Атож, дуже давно! — погодився журналіст.

— Знаєте, пане Спілете, — мовив Пенкроф, — а чом би нам не провести ніч у цій хижці, щоб не повертатися на бот?

— Слушно, Пенкрофе, — відповів Гедеон Спілет. — Сподіваюся, господар не образиться, коли, повернувшись, побачить, що ми зайняли його місце?

— На жаль, він не повернеться, — заперечив Пенкроф, сумно хитаючи головою.
[296]

— Гадаєте, він покинув острів? — запитав журналіст.

— Якби він покинув острів, то взяв би з собою різне начиння і зброю, — відповів Пенкроф. — Ви знаєте, як ті, що зазнали корабельної аварії, дорожать такими речами. Ні! Ні! — переконано повторив моряк. — Він не покинув острова! А якщо припустити, що він сам зробив човна і на ньому подався в море, тоді він тим паче не покинув би тут таких конче потрібних речей. Ні, він на острові!

— Живий?.. — запитав Герберт.

— Живий або мертвий. Але якщо він помер, то сам себе, як мені здається, він не міг поховати, — відповів Пенкроф, — і ми, принаймні, знайдемо його останки!

Отож вирішили переночувати у покинутій хижці, де в одному з кутків лежало досить дров, аби натопити. Зачинивши двері і посідавши на лавку, Гедеон Спілет, Пенкроф і Герберт задумано, майже не розмовляючи, чекали, що буде далі. Жадібно прислухаючись до кожного звуку надворі, вони перебували в такому стані, що, хоча хижку було давно покинуто, їх нітрохи не здивувало б, якби раптом відчинилися двері й

до неї зайшов чоловік; їхні долоні були готові широко потиснути руки того незнайомця, котрий зазнав корабельної катастрофи; того невідомого друга, котрого так нетерпляче чекали всі троє приятелів!

Та не почулося ніяких кроків, двері не відчинялися; так минали години й години...

Якою довгою видалася та ніч морякові та обом його приятелям! Лише Герберт заснув години на дві, адже у його віці сон — доконечна потреба. Усім трьом мандрівникам не терпілося якнайшвидше повести далі дослідження острова і обнищпорити найпотаємніші його закутки! Пенкрофові здогади були цілком справедливі: оскільки у покинутій хижці zostалися господарське начиння і зброя, не виникало майже ніяких сумнівів, що їхній власник загинув. Отож вони мушили принаймні знайти його рештки і поховати їх за християнським звичаєм.

Нарешті розвиднілося. Пенкроф зі своїми друзями відразу ж заходився оглядати покинуте житло.

Воно справді було збудоване в дуже затишному місці, на схилі невеликого пагорба, під чудовими камедними деревами. Перед вікнами хтось прорубав широку просіку, завдяки якій видно було аж берег моря. Невелика галявина, обнесена напіврозваленою огорожею, вела до берега річечки, ліворуч якого виднілося її гирло.

Саму хижку було збито з дощок, вочевидь знятих з обшивки або палуби корабля. Отож, напевне, якесь судно, зазнавши [297] аварії, було викинуте на острів, а з усього екіпажу врятувалася щонайменше одна людина, котра, маючи необхідне знаряддя, спорудила з корабельних уламків цю хижку.

Ці здогади стали ще більш імовірними, коли Гедеон Спілет, обійшовши хижку, виявив на одній із дощок, мабуть, знятій із фальшборту розбитого судна, напівстертий напис:

"БР ТАН Я"

— "Британія"! — крикнув Пенкроф, коли його покликав Гедеон Спілет. — Так називається дуже багато суден, і я не можу сказати, американське воно чи англійське!

— Це, Пенкрофе, не має значення, — сказав Гедеон Спілет.

— Це справді не має значення, — погодився моряк, — і якщо вижив хоч хто-небудь з екіпажу корабля, ми дізнаємось, якій країні він належав! Та, перш ніж вести далі пошуки, не завадило б глянути на "Бонадвентура".

У Пенкрофа несподівано з'явилася тривога за їхній бот. "А що, коли на острові є люди і вони захопили судно?.." — подумав він.

Проте за мить моряк тільки стелував плечима через неймовірність свого припущення.

Та хай там як, Пенкроф не проти був би пообідати на борту бота. Уже прокладений до нього шлях ледве сягав однієї милі, й колоністи рушили в дорогу, вдивляючись поміж дерев та кущів, у гущі яких від них тікали сотні кіз і свиней.

Через двадцять хвилин Пенкроф і його друзі знову побачили східний берег острова й "Бонадвентура", що стояв на якорі.

Пенкроф не зміг стримати полегшеного зітхання. Як-не-як, бот був його дитям, а

батьки мають право турбуватися про дітей навіть тоді, коли для цього немає підстав.

Колоністи піднялися на борт свого суденця і добре пообідали, враховуючи те, що вечеряти їм доведеться аж уночі; поївши, вони знову вирушили на ретельні пошуки.

Найприйнятнішим залишалось припущення: після корабельної аварії вціліла тільки одна людина, та й та вже померла. Отож немає нічого дивного, що Пенкроф і його супутники шукали радше рештки небіжчика, ніж людські сліди. Але всі їхні пошуки були марні, хоч вони півдня нищпорили між деревами, які густо росли на всьому острові. Напрошувався висновок: якщо житель острова помер, [298] якийсь хижак пожер його останки до кісточок, не залишивши й сліду.

— Завтра на світанку вирушаємо додому, — сказав Пенкроф своїм супутникам, коли вони о другій пополудні лягли трохи спочити в холодку під деревом.

— Гадаю, — додав Герберт, — нам не гріх забрати зброю і все начиння з хижки?

— І я такої думки, — відповів Гедеон Спілет. — Вони поповнять припаси зброї й реманенту в Гранітному палаці. Якщо не помиляюся, тут неабиякі припаси пороху і дробу.

— Атож, — погодився Пенкроф. — Не забудьмо тільки піймати одну-дві пари свиней — на острові Лінкольна таких немає...

— І зібрати насіння, — докинув Герберт. — Тоді ми матимемо овочі Старого й Нового Світу.

— Можливо, — зауважив журналіст, — варто затриматись на один день на острові Табор, аби набрати всього необхідного?

— Ні, пане Спілете, — відповів Пенкроф. — Я проситиму вас вирушити в дорогу не пізніше ніж завтра вдосвіта. Здається, вітер потроху повертає на західний. Не вадило б нам і назад плити з ходовим вітром.

— Якщо так, то не марнуймо часу! — сказав, підводячись, Герберт.

— Не марнуймо, — відповів Пенкроф. — Зберіть, Гер-верте, насіння — ви в ньому тямите більше, ніж ми. А ми із Спілетом підемо ловити свиней; сподіваюся, нам і без Топа пощастить піймати кілька штук!

І Герберт пішов стежкою, що мала привести до колишнього городу, а моряк і Гедеон Спілет заглибилися в ліс.

Вони зустріли безліч свиней, однак, ледве забачивши мисливців, прудкі тварини враз тікали, не виявляючи найменшого бажання підпускати їх до себе. Та після півгодинної гонитви їм пощастило спіймати пару свиней, що забилися в густі чагарники, і раптом за кількасот кроків на півдні острова почулися відчайдушні крики. До них приєднувалося жаске ричання, що зовсім не скидалося на людський голос.

Гедеон Спілет і Пенкроф, почувши крики, підвелися, і свині, скориставшись цим, випорснули у них із рук саме тієї хвилини, коли моряк ладнав мотузки, щоб їх зв'язати.

— Ніби Гербертів голос!.. — мовив журналіст.

— Біжімо! — крикнув Пенкроф.

Гедеон Спілет і моряк щодуху кинулись туди, звідки лунали крики. [299]

Квапилися друзі неспроста — за поворотом стежки, біля галявини, вони побачили

Герберта, поваленого на землю якимось звіром, напевне, велетенською мавпою, пю збиралася прикінчити його.

Кинутись на чудовисько, звалити його на землю, заламавши за спину лапи, й звільнити Герберта — все це було справою миті для Пенкрофа і Гедеона Спілета. Моряк мав геркулесову силу, та й журналіст був міцним чоловіком, отож, попри шалений опір потвори, її швидко зв'язали так, що вона не могла й ворухнутися.

— У тебе, Герберте, ніде не болить? — запитав Гедеон Спілет.

— Ні, ніде!

— О, не дай Боже, ця мавпа роздерла б його!.. — вигукнув Пенкроф.

— Але то не мавпа! — заперечив Герберт. Почувши це, моряк і журналіст придивилися до дивного

створіння, зв'язаного на землі.

Справді, то була не мавпа, а людина, чоловік! Але який чоловік! Дикун у найстрашнішому значенні цього слова. Тим більше страшний, що він до краю озвірів!

Розкошаний чуб на голові, неохайна, аж до пояса борода, майже голе тіло, прикрите лише на стегнах шматком тканини, здичавілі очі, величезні руки з неймовірно довгими нігтями, темна, як в індіанця, шкіра, затверділі, немов рогові, ступні ніг — такою була істота, котру вони мусили, незважаючи ні на що, називати людиною! Вони мали право замислитись: збереглася ще в цьому тілі душа чи в ньому zostалися тільки грубі тваринні інстинкти?

— Ви впевнені, що це людина або що він був людиною? — звернувся Пенкроф до журналіста.

— На жаль, у цьому немає сумніву, — відповів той.

— То це той, що зазнав корабельної катастрофи? — запитав Герберт.

— Так, — відказав Гедеон Спілет. — Але нещасний геть здичавів, і в ньому не лишилося нічого людського!

Журналіст мав слушність: якщо потерпілий і був колись людиною, то самотність перетворила його на дикуна, навіть гірше — у справжню печерну людину. З горла в нього виривалося гарчання, а зуби стали як у хижака, що звук глутити тільки сире м'ясо. Пам'ять його покинула, очевидно, дуже давно; він розучився користуватися знаряддями праці, зброєю, так само, як і розводити вогонь. Відразу впадало у вічі, що він спритний, сильний, але всі ці фізичні переваги розвивалися у нього за рахунок втрати розумових якостей! [300]

Гедеон Спілет заговорив до бранця. Але той ніби не тільки не розумів його, а й не чув, що він каже... Та все ж, пильно подивившись дикунові в очі, журналіст вирішив, що той іще не зовсім утратив людську свідомість.

Полонений лежав тихо і не робив спроб порвати мотузки. Невже його так приголомшила присутність людей, до яких він сам колись належав? А може, коли він побачив людей, у закутках його мозку прокинулася якась невиразна згадка? Утік би він, якби його відпустили на волю, чи залишився б із ними? Ніхто з мандрівників цього не знав, але вони не стали випробовувати долю, й, уважно оглянувши з усіх боків

нешасного дикуна, Гедеон Спілет сказав:

— Хоч би ким він був тепер або в минулому і хоч би ким він став, наш обов'язок — забрати його на острів Лінкольна!

— Так! Так! — підхопив Герберт. — Може, увага і турбота повернуть йому проблиски розуму!

— Душа не вмирає, — мовив журналіст, — і було б дуже добре, якби нам пощастило вирвати це Боже створіння з пазурів темряви й дикунства!

Пенкроф тільки недовіжливо похитав головою.

— Принаймні треба спробувати, — додав журналіст. — Цього потребує звичайна людяність.

То справді був їхній християнський обов'язок. Це розуміли всі троє мандрівників, добре знаючи, що Сайрес Сміт схвалив би їхній вчинок.

— Залишимо його зв'язаним? — запитав моряк.

— Краще розв'яжімо йому ноги, щоб він сам ішов, — запропонував Герберт.

— Спробуймо, — відповів Пенкроф.

Мандрівники розв'язали мотузки на ногах бранця, але руки залишили міцно зв'язаними. Дикун сам підвівся з землі, однак не кидався тікати. Його сухі очі гостро поглядали на людей, котрі йшли поруч, проте ніщо не свідчило, чи він упізнав у них собі подібних. З рота в нього раз у раз виривалося сопіння з присвистом, він дико озирався навкруги, але не намагався чинити опору.

За Спілетовою порадою, нещасного повели до його хижки. Сподівалися, що на нього справить хоч якийсь враження вигляд знайомих речей. Може, досить однієї іскорки, аби розбудити думку, оживити затьмарену, згаслу свідомість!

До хижки було недалеко — кілька хвилин ходи; та в'язень нічогосінько не впізнав, здавалося, він остаточно втратив найменшу згадку про побутові речі! [301]

Лишалось зробити висновок, що нещасний дуже давно перебуває в цілковитій самоті і, діставшись острівця при здоровому глузді, мало-помалу геть здичавів!

Журналістові спало на думку, що, можливо, на нього подіє вогонь, і за хвилину в хижці запалахкотіло яскраве вогнище, яке приваблює увагу навіть тварин.

Спочатку вигляд вогню ніби зацікавив дикуна, та незабаром той позадкував і його безтямний погляд знову згас.

Поки що залишалося одне: відвести полоненого на борт "Бонадвентура". Так і зробивши, приятелі залишили дикуна під Пенкрофовим наглядом.

Герберт і Гедеон Спілет знову зійшли на берег, аби завершити початі справи, й за кілька годин повернулися на борт суденця, несучи з собою все цінне із покинутої хижки: реманент, посуд, зброю, насіння городніх рослин, кілька туш дичини і дві пари живих свиней. Усе це повантажили на суденце, і тепер "Бонадвентур" був готовий знятися ід якоря, ледь розпочнеться вранішній приплив.

Полоненого прилаштували в носовій каюті; тримався він спокійно, тихо, але й далі залишався, мов глухонімий, байдужий до всього навколо.

Пенкроф приніс йому поїсти, але той гидливо відштовхнув варене м'ясо, якого,

напевне, вже не міг споживати. Зате, коли моряк дав йому підстрелену Гербертом качку, він накинувся на неї жадібно, мов звір, і миттю зжер сире холодне м'ясо.

— Гадаєте, він видужає? — сказав Пенкроф, хитаючи головою.

— Може, й видужає, — відповів журналіст. — Цілком імовірно, що наші турботи зрештою вплинуть на його згаслу свідомість, адже він став таким через самотність, а відтепер буде серед людей!

— Здається, цей бідолаха давно у такому стані, — зауважив Герберт.

— Може, й давно, — відповів Гедеон Спілет.

— Скільки йому років? — запитав юнак.

— Важко сказати, — відповів журналіст. — Через густу бороду майже не видно його обличчя, але він уже не молодий; гадаю, йому не менш як п'ятдесят.

— Пане Спілете, ви зауважили, як глибоко посаджені його очі? — запитав хлопець.

— Так, Герберте, але додаю, що у них світиться далеко більше розуму, ніж можна було б чекати, бачачи його зовнішність.

— А втім, покаже час, — відповів Пенкроф. — Хотів б [302]

я почути, що скаже Сайрес Сміт про цього дикуна. Кинулися рятувати чоловіка, а повернулися з потворою! Правда, ми зробили все, що від нас залежало!

Ніч минула спокійно; невідомо, спав їхній бранець чи ні, та спроб до втечі не робив, хоч і був розв'язаний. Він чимось нагадував тих хижаків, які щойно після ув'язнення пригнічено стихають, а оговтавшись, лютують іще більше. На світанку наступного дня, 15 жовтня, відбулася передбачена Пенкрофом зміна погоди. Подув сприятливий для команди бота швічно-східний вітер, але на морі піднялися хвилі, провіщаючи нелегке плавання. О п'ятій ранку друзі знялися з якоря. Пенкроф зарифив грот і взяв курс на схід — північний схід — просто на острів Лінкольна. Перший день плавання минув без пригод. Бранець притих у своїй каюті в носовій частині судна, а оскільки він був моряком, то хвилювання моря, здавалося, справляло на нього благодійний вплив. Чи не викликало це у дикуновій пам'яті спогадів про його колишнє ремесло? Принаймні він сидів тихо й нібито був радше здивований, аніж пригнічений.

На другий день, 16 жовтня, вітер подужчав, дмути тепер майже з півночі, у менш сприятливому для "Бонад-вентура" напрямку, і бот раз у раз підстрибував на високих хвилях. Пенкрофові довелося тримати судно ще крутіше до вітру; хвилі люто навалювалися на ніс бота, і моряк дуже непокоївся, хоч і не ділився тривогою із супутниками. Було ясно: якщо вітер не зміниться, до острова Лінкольна доведеться пливати довше, ніж вони пливли до острова Табор.

І справді, вранці 17 жовтня минуло дві доби відтоді, як "Бонадвентур" вийшов знову в море, а ніщо не свідчило, що він підходить до острова. До того ж неможливо було визначити пройдену відстань, бо і швидкість, і напрямок весь час змінювались.

Минула ще доба, а земля не з'являлась. Дув зустрічний вітер, на морі тривав шторм. Весь час доводилося швидко маневрувати парусами суденця, яке заливали хвилі, брати рифи, часто змінювати курс, ідучи короткими галсами. Сталося навіть так, що 18 жовтня "Бонадвентура" цілком накрило велетенським валом, і якби мореплавці

задля перестороги заздалегідь не прив'язалися на палубі, їх змило б в океан.

Саме тієї небезпечної хвилини засмикана команда бота несподівано дістала допомогу від полоненого: відгадавши інстинктом моряка навислу небезпеку, він вискочив із люка [304] й сильним ударом жердини вибив фальшборт, аби швидше стекла вода, що залила всю палубу; а коли суденце, звільнившись від зайвого вантажу, випросталося, він, не зронивши й слова, знову спустився в каюту.

Приголомшені Пенкроф, Герберт і Гедеон Спілет не заважали йому.

А тим часом становище ставало все небезпечнішим; моряк збагнув, що заблукав у океані, й не знав, як віднайти правильний курс!

Ніч із 18 на 19 жовтня видалася темною й холодною. Проте близько одинадцятої вечора вітер затих, хвилі трохи вляглися, "Бонадвентура" підкидало набагато менше, і він знову став набирати швидкість. Загалом бот чудово витримав шторм і негоду.

Тієї ночі Пенкроф, Гедеон Спілет і Герберт ні на мить не склепили очей. Всі троє напружено вдивлялися у темряву, знаючи, що острів Лінкольна має бути десь недалеко і вони або побачать його не пізніше ніж на світанку наступного дня, або мусять змиритися з думкою, що, знесений із курсу течіями й вітром, < Бонадвентур > заблукав в морі, — й тоді майже неможливо буде визначити правильний курс.

Украй стурбований Пенкроф усе ж таки не впадав у відчай, — він був людиною загартованою і мав мужню вдачу; сидючи за стерном, він уперто вдивлявся у густий морок навколо бота.

Наближалася друга година ночі, й тут моряк схопився на прями й закричав:

— Вогонь! Вогонь!

І справді, за двадцять миль на північний схід з'явилося яскраве світло. Там лежав острів Лінкольна, й на ньому горіло розведене, напевне, інженером велике вогнище, яке вказувало їм шлях.

Пенкроф, котрий тримав курс набагато північніше, швидко його змінив і скерував суденце на вогник, що блищав на обрії, як зірка першої величини.

РОЗДІЛ XV

Повернення. — Суперечка. — Стрес Сміт і незнайомиць. — Порт Повітряної Кулі. — Треті жнива. — Вітряк. — Перше борошно і перший хліб. — Інженером самовідданість. — Хвилююче випробування. — Кілька гарячих сльозин.

О сьомій ранку наступного дня, 20 жовтня, "Бонадвентур" після п'ятиденного плавання обережно пристав до берега у гирлі річки Вдячності.

Дуже стурбовані негодою й тривалою відсутністю товаришів, Сайрес Сміт і Наб іще вдосвіта піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій і нарешті побачили довгождане суденце.

— Хвала Богу! Вони повернулися! — закричав Сайрес Сміт.

А зраділий Наб, голосно повторюючи: "О хазяїне, хазяїне!", кинувся танцювати, кружляти, плескав у долоні, й та його пантоміма була зворушливіша від найпишніших промов!

Полічивши тих, хто стояв на палубі, інженер спершу подумав, що Пенкрофові не

пощастило знайти бідолаху з острова Табор або ж принаймні той нещасний відмовився змінити одну в'язницю на іншу й залишився на своєму острові.

І справді, на палубі "Бонадвентура" стояли тільки Пенкроф, Гедеон Спілет і Герберт.

Коли суденце пристало, інженер і Наб уже чекали його не березі, й не встигли мандрівники зіскочити на пісок, як Сайрес Сміт крикнув:

— Ми дуже турбувалися за вас, друзі! З вами не сталося біди?

— Ні, — відповів Гедеон Спілет. — Навпаки, все чудово! Зараз ми все розкажемо.

— Проте, — не вгавав інженер, — вам не пощастило нікого знайти, інакше на палубі було б четверо.

— Вибачайте, пане Сайресе, — відповів моряк, — нас четверо!

— Ви знайшли того бідолаху, що зазнав корабельної аварії?

— Авжеж.

— І привезли його?

— Так, привезли!

— Живого? [306]

— Звісно!

— Де ж він? Хто він такий?

— Це людина, — відповів журналіст. — Чи то пак — колишня людина! Оце, Сайресе, все, що можемо вам сказати!

І нещодавні мандрівники відразу ж поділилися з інженером усіма пригодами, що сталися під час їхньої подорожі. Розповіли про пошуки, про те, як знайшли на острівці єдину давно забуту хижку і як нарешті в їхньому полоні опинився невдаха, що втратив навіть людську ' подобу.

— Тепер я й сам не знаю, — додав наостанок Пенкроф, — чи 'варто було везти його на наш острів...

— Звичайно, варто, ви, Пенкрофе, добре зробили! — жваво відповів інженер.

— Але цей нещасний сплив з розуму!

— Може, й так, — відповів Сайрес Сміт. — Проте ще кілька місяців тому він був таким самим, як ви і я. Хто знає, на що перетвориться після довгих днів самотності той з-поміж нас, котрому судилося пережити всіх інших... Горе тому хто самотній, друзі мої, і, напевне, самотність дуже швидко відбирає в людини розум, якщо цей бідолаха дійшов до такого стану.

— Але, пане Сайресе, чому ви думаєте, що цей чоловік здичавів недавно? — запитав Герберт.

— Бо виловлену в морі записку написано зовсім недавно, — відповів інженер, — і єдина людина, що могла її написати, — той, хто зазнав корабельної Катастрофи.

— Звичайно, тільки в тому разі, — додав Гедеон Спілет, — якщо записки не писав невідомий його супутник, котрий після того віддав Богові душу.

— Це неможливо, дорогий Спілете.

— Чому? — запитав журналіст.

— Бо тоді в записці йшлося б про двох потерпілих, а в ній згадується тільки один.

І тут Герберт кількома словами розповів про те, що трапилось, коли вони пливли додому, як до їхнього полоненого повернувся здоровий глузд моряка саме тієї миті, коли суденце накрила найбільша хвиля.

— Ти маєш слухність, Герберте, — сказав інженер, надаючи великого значення такому факту. — Цього бідолаху можна вилікувати — він здичавів через відчай і безнадію. Але тут, оточений увагою, живучи серед людей і маючи людську душу, він видужає, ми його врятуємо!

Привезеного з острова Табор бранця, на якого інженер дивився зворушено й співчутливо, а Наб — приголомшено, [307] вивели з каюти, влаштованої у носовій частині бота; ставши на землю, він у першу хвилину спробував вирватись і втекти.

Але Сайрес Сміт ступив два кроки і, владним жестом поклавши руку йому на плече, подивився на дикуна безмежно добрими очима. Й тієї ж миті бідолаха, ніби скоряючись незбагненній магнетичній силі, затих, опустив очі, понурив голову і припинив будь-який опір.

— Нещасний, усіма покинутий сиротина! — прошепотів інженер.

Сайрес Сміт уважно спостерігав за полоненим. Судячи з виду, в цій жалюгідній істоті не лишилося нічого людського, але Сайреса Сміта, так само, як перед тим і журналіста, вразив якийсь майже невловний спалах думки в його очах.

Колоністи вирішили, що покинутий, чи то пак, невідомий — саме так вони стали віднині називати його — житиме в одній із кімнат Гранітного палацу, звідки, до речі, він не міг утекти. Заходячи в нове житло, полонений не опирався, і в колоністів острова Лінкольна з'явилася надія, що, оточивши його турботою, вони з часом матимуть ще одного товариша.

Під час сніданку, що його нашвидкуруч приготував негр, бо журналіст, Герберт і Пенкроф ледь не вмирали з голоду, Сайрес Сміт попросив їх детально розповісти про все, що з ними сталося під час подорожі. Він погодився з приятелями, що невідомий — напевне англієць чи американець: назва "Британія" говорила сама за себе; до того ж Сайрес Сміт не сумнівався, що попри його кошлату бороду і кучму закустраного волосся на голові, розпізнав у незнайомця риси, характерні для англосакса.

— До речі, — сказав Гедеон Спілет, звертаючись до Герберта, — ти не розповів, як зустрівся з дикуном; нам відомо тільки те, що він тебе задушив би, якби ми вчасно не наспіли!

— Слово честі, — відказав Герберт, — мені важко навіть розповісти, що сталося. Пригадую, я збирав насіння рослин, коли почув, як щось гупнуло з високого дерева. Ледве я встиг озирнутися, як отой нещасний, — а він, мабуть, зачаївся був серед гілок дерева, — наче пантера, стрибнув на мене, і коли б не пан Спілет і Пенкроф...

— Хлопчику мій, — схвильовано урвав його Сайрес Сміт, — ти зазнав страшної небезпеки, але, якби цього не сталося, той бідолаха, може, й не виказав би своєї присутності і в нас не з'явився б новий товариш. [308]

— То ви, Сайресе, сподіваєтеся зробити з нього людину? — запитав журналіст.

— Саме так, — відповів інженер.

Після сніданку Сайрес Сміт і його друзі вийшли з дому й вирушили на берег. Вони взялися розвантажувати "Бонадвентур", і Сайрес Сміт, перевірявши зброю, інструменти й реманент, не виявив нічого, що дало б змогу визначити особу незнайомця.

Привезених з острова свиней зустріли радо, як дуже корисних для острова Лінкольн тварин, і відвели в хлів, де вони мали легко прижитися, незабаром звикнувши до нових умов.

Чудовий прийом зустріли і обидва барильця з порохом та дробом, а також коробочка з капсулями. Тепер колоністи навіть надумали влаштувати невеличкий пороховий погріб за межами Гранітного палацу або у верхній печері, де був би не страшний ніякий вибух. До того ж вирішили й далі при потребі використовувати піроксилін; уже випробувана вибухівка давала чудові наслідки, і не було підстав замінювати її порохом.

Коли "Бонадвентур" розвантажили, Пенкроф сказав:

— Пане Сайресе, гадаю, наш бот варто б тримати в надійнішому місці.

— Ви вважаєте, що біля гирла річки Вдячності погана стоянка? — запитав Сайрес Сміт.

— Так, пане Сміте, — відповів моряк. —? Через відпливи бот половину часу лежить на піску, а це недобре. Чи бачите, "Бонадвентур" виявився чудовим судном; він прекрасно показав себе у шторм, який безжально шарпав його на зворотному шляху.

— А чи не можна тримати його посеред річки?

— Звісно, пане Сайресе, можна тримати й там, але гирло річки не захищене від східних вітрів, і бот можуть пошкодити морські хвилі.

— Куди ж ви, Пенкрофе, хотіли б його поставити?

— У порт Повітряної Кулі, — відповів моряк. — Як на мене, ця захищена скелями маленька бухта — найкраще місце для стоянки.

— Чи не занадто це далеко?

— Де там далеко, якихось три милі від Гранітного палацу доброю дорогою!

— Хай буде, Пенкрофе, по-вашому, ставте свого "Бонадвентура" в порт Повітряної Кулі, — відповів інженер. — Хоч, правду кажучи, я волів би постійно мати його [309] на очах. Коли в нас з'явиться трохи вільного часу, ми збудуємо для нього порт.

— От здорово! — вигукнув Пенкроф. — Порт із маяком, молотом і сухим доком? Слово честі, пане Сміте, з вами не пропадеш!

— Атож, друже, — відповів інженер. — Тільки за умови, що ви будете допомагати мені, бо три чверті роботи лягає на ваші плечі.

Герберт і моряк знову піднялися на борт "Бонадвентура", зняли з якоря, поставили вітрила і, скориставшись ходовим вітром, швидко попливли до мису Кіготь. А через дві години бот стояв у тихій гавані порту Повітряної Кулі. Як поводився незнайомиць у перші дні перебування у Гранітному палаці? Чи була якась надія, що його дика вдача зміниться на краще? Чи блиснув хоч промінчик у глибині його

затмареної свідомості? Чи поверталася, нарешті, в його тіло душа? Так, безумовно; це було настільки очевидно, що Сайрес Сміт і журналіст почали сумніватися, чи й справді він будь-коли цілком утрачав тяму. Спочатку невідомого, що звик до простору й необмеженої волі на острові Табор, кілька разів поймала лють, і колоністи побоювались, чи не викинеться він із вікна Гранітного палацу. Але потроху він змирився, і йому стали більше попускати.

У колоністів виникла надія — і немала — на його одужання. Поступово відвикаючи від кровожерних інстинктів, невідомий вже не накидався на сире м'ясо, яким харчувався на острівці, а варене м'ясо не викликало в нього такої відрази, як спочатку на борту "Бонадвентура".

Якось, скориставшись тим, що невідомий заснув, Сайрес Сміт підстриг йому гриву кошлатого чуба і довжелезну недоглянуту бороду, які надавали йому такого дикого вигляду. Потім замість ганчірки на стегнах надів на нього більш-менш пристойний одяг. І ось, нарешті, в обличчі оточеного турботою невідомого з'явилося щось людське; складалося навіть враження, що його погляд став не таким похмурим і диким. Напевне, багато років тому, коли в його очах світилася думка, він був навіть вродливим.

Сайрес Сміт узяв собі за правило щоденно проводити з ним кілька годин. Він приходив до невідомого з якоюсь роботою і всіляко намагався чим-небудь його зацікавити. На його думку, досить однієї іскри, одного спогаду, щоб у бідолахи знов ожив людський розум. Адже сталося щось подібне на борту "Бонадвентура" під час бурі!

Інженер також не проминав нагоди розмовляти при [310] невідомому вголос, аби проникнути в глибину його затмареної свідомості як через органи зору, так і через органи слуху. До них приєднувалися то один колоніст, то другий, а іноді всі вони збиралися разом. Найчастіше велася мова про кораблі, про море й моряків, тобто на теми, що повинні найбільше хвилювати свідомість мореплавця. Іноді невідомий ніби починав прислухатися до розмов, і незабаром друзі побачили: дещо він усе ж таки розуміє. Часом його обличчя спотворювала мов гримаса відчаю, і це свідчило, що в глибині душі дикуна страждає, бо лицемірити, контролювати вираз обличчя він не вмів; проте пришелець з острова Табор мовчав, хоч господарям Гранітного палацу не раз здавалося, ніби якісь слова ось-ось зірвуться у нього з уст.

Хай там як, а бідолаха весь час був хоч і спокійним, але дуже сумним. Та чи не був той спокій удаваним? Чи не був той сум наслідком прикрої неволі? Ніхто поки що не міг напевне відповісти на ці питання. Бачачи навколо незначну кількість речей у невеликому просторі, перебуваючи день у день серед приятельних колоністів, до яких він зрештою звик і які вгадували його найменше бажання, намагались якнайкраще годувати, поїти й одягати, невідомий, цілком природно, на виду трохи — змінився. Але перейнявся він по-людському новим життям чи його — і це слово може виявитися найдоречнішим — пощастило лише приручити, як хазяїн приручає тварину? Це питання було вкрай важливим, та хоч як Сайресові Сміту хотілось якнайшвидше дістати на нього відповідь, він побоювався виявляти будь-який тиск на свого пацієнта.

Для нього той бідолаха був тільки хворим! Однак чи видужав він?.. Інженер ні на хвилину не спускав із незнайомця очей! Він стежив за кожним порухом душі дикуна, якщо в того могла бути душа! Як хотілося Сайресові Сміту збагнути оту душу! Колоністи, щиро хвилюючись, спостерігали за всіма фазами лікування, яке почав Сайрес Сміт. Усіляко допомагаючи інженерові в цій людинолюбній справі, всі вони, за винятком хіба що скептично настроєного Пенкрофа, повірили у вірогідність одужання свого бранця з острівця Табор.

Як ви вже знаєте, бідолаха зберігав Незворушний спокій, проте всі бачили, що він по-своєму прихилився до інженера, і той вирішив здійснити невеликий дослід: вирвавши не— —відомого з уже звичного для нього середовища, привести його на берег моря, що раніше стелився перед його зором, а потім піти з ним до лісу, який мав нагадати йому ліси на острівці Табор, де він стільки прожив! [311]

— Але хто може поручитися, — сказав Гедеон Спілет, — що, опинившись на волі, він не втече?

— Для цього ми й повинні здійснити цей дослід, — відповів інженер.

— Побачите, — зауважив Пенкроф, — як тільки наш парубок опиниться просто неба і хапне повітря, він зразу п'ятами накиває!..

— Я так не думаю, — відповів Сайрес Сміт.

— Що ж, спробуймо, — погодився Гедеон Спілет.

— Спробуймо! — повторив інженер.

Ця розмова відбулася 30 жовтня, тобто на дев'ятий день перебування невідомого з острова Табор у Гранітному палаці. Тепле весняне сонце заливало сліпучим світлом їхній гостинний острів.

Коли Сайрес Сміт і Пенкроф зайшли до кімнати, полонений лежав біля вікна й дивився в небо.

— Ходімо з нами, друже, — лагідно промовив інженер. Невідомий миттю встав і пішов за Сайресом Смітом,

не спускаючи з того очей. Моряк, який не вірив, що все це закінчиться добре, йшов позаду.

Підійшовши до дверей печери, Сайрес Сміт і Пенкроф Посадили невідомого в підйомник, а Наб, Герберт і Гедеон Спілет чекали їх унизу. Лозовий кошіль спустився, і за кілька хвилин усі зібралися на березі.

Колоністи трохи відійшли од бранця, аби той почував себе вільніше.

Невідомий ступив кілька кроків до моря, його очі гарячково заблищали, але він не виявляв найменших намірів тікати; лише дивився, як морські хвилі, розбиваючись об острівець, ліниво лижуть піщаний берег.

— Він бачить поки що тільки море, — зауважив Гедеон Спілет, — і воно, можливо, не викликає в нього бажання втекти.

— Слушно, — відповів Сайрес Сміт. — Поведімо його до узлісся на плоскогір'ї. Там випробування буде переконливішим.

— Між іншим, тікати йому все одно нікуди, — зауважив Наб, — містки-бо розведені.

— Атож! — засміявся Пенкроф. — Ох, і злякався ж він твого Гліцеринового струмка! Та цей гицель одним махом перестрибне через нього!

— Побачимо, — тільки й сказав інженер, пильно дивлячись у очі підопічного.

Колоністи повели невідомого до гирла річки Вдячності й звідти піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій. [312]

Підійшовши до узлісся, де росли величезні стрункі дерева, листя яких погойдував легкий вітерець, невідомий спинився, на всі груди вдихнув п'яного лісового повітря, і з них вирвалося довге, глибоке зітхання!

Колоністи стояли трохи ззаду, готові миттю піймати дикуна, якби той кинувся тікати в ліс.

І справді, якоїсь миті бідолаха мало не скочив у струмок, що відокремлював од них ліс, — на секунду м'язи на його ногах напружилися... Та за хвилину невідомий відступив назад, присів на землю, і з його очей збігли дві великі сльозини.

— А! — вигукнув інженер. — Ти плачеш? Отже, ти знову став людиною!

РОЗДІЛ XVI

Нерозгадана таємниця. — Перші слова невідомого. — Дванадцять років на острівці! — Перші зізнання! — Зникнення. — Сайрес Сміт не втрачає віри. — Спорудження вітряка. — Перший хліб. — Героїчний вчинок. — Чудесні руки!

Так, бідолаха справді плакав, У його заснулій свідомості майнув якийсь спогад, і, як сказав Сайрес Сміт, сльози віродили в ньому людину.

Колоністи відійшли, залишивши невідомого на плоскогір'ї, щоб той відчув себе вільнішим, та він і не думав скористатися наданою волею, і незабаром Сайрес Сміт відвів його до Гранітного палацу.

Через два дні після тієї сцени невідомий уперше нібито виявив бажання взяти участь у щоденних турботах колоністів. Він вочевидь усе чув і розумів, але вперто не хотів розмовляти з ними, бо якогось вечора Пенкроф, приклавши вухо до дверей його кімнати, почув, як той бурмоче:

— Ні! Не тут! Ніколи! Нізащо! Про почуте моряк розповів друзям.

— Тут прихована якась жорстока таємниця, — мовив Сайрес Сміт.

Невідомий почав працювати на грядці, застосовуючи сільськогосподарське знаряддя, але досить часто кидав роботу й довго стояв задуманий; інженер радив друзям не чіпати бідолаху в такі хвилини й поважати його тягу до самоти. Якщо ж раптом хтось із колоністів ненароком підходив до невідомого, той тікав і його груди здригалися від стримуваного ридання. [313]

Може, його мучило сумління? Напевне, так воно й було, і якось журналіст, не втримавшись, промовив:

— Якщо він не говорить, то, гадаю, лише тому, що муситиме поділитися надто тяжким зізнанням.

Колоністам довелося набратись терпіння і чекати.

Через кілька днів, 3 листопада, невідомий, що працював на плоскогір'ї, зупинився, як не раз бувало, випустив із рук лопату, і Сайрес Сміт, котрий неподалік спостерігав

за ним, побачив, що в бідолахи знову течуть сльози.

— Друже, — промовив він.

Невідомий відвів очі, а коли інженер хотів узяти його за руку, різко відсахнувся.

— Друже, — твердішим тоном повторив Сайрес Сміт, — я хочу, щоб ви подивилися мені в очі.

Підкоряючись його волі, невідомий глянув інженерові в обличчя, мов загипнотизований. Він хотів кинутись тікати. Але вираз його обличчя враз змінився. Його очі кресали блискавки. З горла намагалися вирватись якісь слова. Він уже не міг стримуватися!.. Нарешті, схрестивши руки на грудях, невідомий глухо пробелькотів:

— Хто ви?

— Ми так само зазнали аварії, як і ви, — відповів глибоко схвильований інженер. — Ми привезли вас сюди, в коло таких самих, як ви, людей.

— Таких самих людей, як я?.. Таких не буває!

— Ви серед друзів...

— Серед друзів?.. У мене — друзі?! — вигукнув невідомий, затуляючи обличчя руками. — Ні!.. Ніколи!.. Пустіть мене! Пустіть мене!

Він побіг на край плоскогір'я, що високо здіймалося над морем, і довго там стояв, немов закам'янілий.

Сайрес Сміт підійшов до друзів і розповів їм, що сталося.

— Так, у житті цього чоловіка є якась таємниця, — сказав Гедеон Спілет. — Мені здається, що саме муки сумління розбудили в ньому людину.

— Сам не знаю, кого ми сюди привезли! — скрушно мовив моряк. — Якісь дивні в нього таємниці...

— І все ж ми повинні їх поважати, — жваво підхопив Сайрес Сміт. — Навіть якщо в минулому він і скоїв гріх, то вже був жорстоко покараний і спокутував найтяжчий злочин.

Дві / година незнайомий лишався сам-один на березі моря, поринувши в спогади про минуле... Напевне, дуже сумне минуле. Колоністи не спускали з нього очей, але уникали порушувати його самоту. [314]

І ось після тривалих роздумів він нібито на щось відважився й підійшов до інженера. Очі невідомого почервоніли від сліз, але він уже не плакав. На його обличчі застигли скорбота і приниження. Здавалося, він був наляканий, присоромлений; йому хотілось скулитися, стати непомітним, очі його потупилися...

— Пане, — звернувся він, — ви і ваші приятелі — англійці?

— Ні, — відповів інженер. — Ми американці.

— Ага! — сказав невідомий і стиха додав: — Тим краще...

— А ви, друже? — запитав інженер.

— Англієць, — покvapливо відповів той.

І, ніби ці кілька слів коштували йому величезного напруження, він одійшов від берега, по якому, неймовірно схвильований, ходив то в той, то в другий бік від водоспаду до гирла річки Вдячності.

Через якийсь час, проходячи повз Герберта, він раптом зупинився й хрипко запитав:

— Який зараз місяць?

— Грудень, — відповів Герберт.

— А рік?

— Тисяча вісімсот шістдесят шостий.

— Дванадцять років! Дванадцять років!.. — закричав невідомий і знову заходив берегом.

Герберт розповів друзям про цю розмову.

— Той бідолаха, — зауважив журналіст, — загубив лік місяцям і рокам.

— Так, — погодився Герберт. — Очевидно, він просидів дванадцять років на острівці, коли ми його знайшли!

— Дванадцять років! — повторив Сайрес Сміт. — Дванадцять років цілковитої самотності, та ще й, можливо, із страшною плямою на совісті!.. При цьому затьмарився б і найясніший розум!

— Мені чогось здається, — додав Пенкроф, — що цей чоловік не зазнав корабельної аварії, його просто висадили на острівці Табор, щоб покарати за якийсь злочин.

— Напевне, ви не помиляєтесь, Пенкрофе, — відповів журналіст. — Але якщо це так, то люди, котрі покинули його на острові, якогось дня неодмінно припливуть по нього!

— І не знайдуть його, — додав Герберт.

— Тоді, — мовив Пенкроф, — треба повернутися і...

— Друзі, — урвав його інженер, — не варто обговорювати це питання, поки не дізнаємося, в чому річ. Я впевнений, що бідолаха дуже багато вистраждав, що він зазнав страшної [315] кари за свої гріхи, хоч би які вони були, і що він сам знемагав від бажання покаятися в них. Не квапте його! Не сьогодні-завтра він, безумовно, сам усе розкаже, і тоді побачимо, як бути далі. Тільки він може сказати, чи мав надію коли-небудь повернутися на батьківщину, хоча особисто я і сумніваюся в цьому!

— Чому? — запитав журналіст.

— Бо якби він мав певність, що настане день, коли вийде термін його покарання і по нього приїдуть, то терпляче чекав би і не кидав би записок у море. Ні, я схильний думати, що він був приречений померти в самотині на тому острівці, не бачачи людей!

— І все ж таки, — зауважив моряк, — є тут одна обставина, яка чогось не вкладається мені в голову.

— А саме?

— Якщо той чоловік цілих дванадцять років сам сидів на острові, він точно вже не один рік, як здичавів.

— Можливо, — погодився Сайрес Сміт.

— Отже, він написав записку кілька років тому!

— Безумовно... проте з усього видно, що її було написано недавно!..

— А крім того, як пляшка могла пливти кілька років від острова Табор до острова

Лінкольна?

— Цього не можна вважати чимось зовсім неможливим, — відповів інженер. — Хіба не могла вона давно прибитися до берега?

— Ні, — переконано сказав Пенкроф. — Бо вона плавала. Не можна припустити, що її викидало на берег, а потім знову підбирало море. Південний берег, поблизу якого ми знайшли пляшку, скелястий, і вона неминуче мусила розбитися...

— Слушно, — задумливо промовив інженер.

— Крім того, — додав моряк, — якби покладена в пляшку записка пробула кілька років у морі, її поїла б волога. А з нею цього не сталося, вона збереглася ціла й непсована.

Морякові зауваження здавалися незаперечними: було щось незбагненне в тому, що знайдена в пляшці записка мала вигляд щойно написаної. Крім того, в ній так точно вказувалися широта і довгота острова Табор, що її автор безумовно, мусив краще знати гідрографію, ніж рядовий матрос.

— Ваша правда, друзі, тут знову щось незрозуміле, — повторив інженер. — І все ж таки не треба викликати на відвертість нашого нового приятеля. Коли він захоче, сам усе розповість.

Минуло ще кілька днів; невідомий не вимовив ані слова і жодного разу не вийшов за частокіл, що огороджував плоскогір'я. Він працював на городі від зорі до зорі, не спочиваючи й хвилини, але уникав людей, тримався від них чимдалі. Коли друзі йшли їсти, він не піднімався разом з ними у Гранітний палац, а вдовольнився сирими овочами, хоча його щоразу кликали до спільного столу. З настанням ночі він не повертався до відведеної йому кімнати, а спав під деревами, у негоду ж ховався серед диких скель; одне слово, він тепер жив так само, як на острові Табор, коли його єдиним прихистком був густий ліс, і марно колоністи умовляли невідомого змінити спосіб життя; отож їм довелося набратися терпіння й ні на чому не наполягати. Та ось нарешті в ньому заговорило сумління, і, ніби під тиском нездоланної сили, з його уст зірвалися жахливі зізнання.

Десятого листопада, близько восьмої вечора, коли в сутінках колоністи сиділи під дашком, повитим зеленим листям, перед ними несподівано виріс невідомий. Його очі дивно блищали, і у всій постаті, в обличчі знову з'явилось щось дике, як у перші дні перебування на острові.

Сайрес Сміт і його приятелі аж злякалися, побачивши, що він увесь тремтить від страшного збудження, а зуби клацають, наче від лихоманки. Що з ним? Може, він ненавидить їх? Чи йому набридло жити серед чесних, працюючих людей? А може, в ньому знов заговорили кровожерні інстинкти? Колоністи так і подумали, почувши його белькотіння:

— Чого я тут?.. Хто дав вам право силоміць забрати мене з острова?.. Що між нами спільного?.. Ви знаєте, хто я такий? Знаєте, що я скоїв?.. Чому я був там... один?.. Звідки ви знаєте, чи не навмисно мене там покинули?.. Може, мене прирекли на смерть?.. Ви знаєте моє минуле?.. ' Ви впевнені, що я не крав, не вбивав... не був

вигнанцем... що я не проклятий... і можу жити тільки як дикий звір... далеко од людей?.. Кажіть... ви про це знаєте?..

Затамувавши дух, колоністи слухали оті напівзізнання, що виривалися з грудей нещасного, немовби проти його волі. Сайрес Сміт, аби хоч трохи заспокоїти його, підвівся і ступив кілька кроків, однак той різко відсахнувся.

— Ні! Ні! — закричав він. — Не наближайтесь до мене! Хочу почути тільки одне слово... Я вільний?

— Ви вільний, — відповів Сайрес Сміт.

— Тоді прощайте! — крикнув він і, мов нестямний, кинувся тікати. [317]

Наб, Пенкроф і Герберт гналися за ним аж до узлісся, та незабаром повернулися ні з чим.

— Нехай робить, що хоче, — мовив інженер.

— Він ніколи не повернеться!.. — вигукнув Пенкроф.

— Повернеться, — відповів Сайрес Сміт.

Відтоді минуло чимало днів, та інженерова впевненість не похитнулася; він і далі доводив: рано чи пізно привезений з острова Табор вигнанець повернеться.

— Це останній спалах його дикої вдачі, — казав він. — У нього прокинулися муки сумління, і він не витримає відлюдкуватого животіння.

Тим часом звичні роботи тривали як на плоскогір'ї Широкий Обрій, так і в загоні, де Сайрес Сміт хотів збудувати ферму. Звісно, насіння, зібране Гербертом на острові Табор, було старанно посіяне. На плоскогір'ї тепер простяг-ся великий город з охайними, чисто окресленими й гарно доглянутими грядками, і друзі мусили на них трудитися не покладаючи рук. Там для них завжди знаходилась робота. Овочів дедалі більшало, й колоністи стали розкопувати під грядки навіть луг. Але пасовищ на острові було дуже багато, отож онаграм не загрожувала небезпека залишитися без паші. Під грядки найдоцільніше було відвести плоскогір'я Широкий Обрій, захищене кільцем глибоких, заповнених водою рівчаків, а худоба могла пастися на луках, що не потребували захисту від навали чотирируких чи чотириногих звірів.

П'ятнадцятого листопада колоністи втретє зібрали урожай пшениці. За півтора року, відтоді, як було посіяно єдине зернятко, поле надзвичайно розрослося. Висіавши другий урожай із шести тисяч зерен, тепер зібрали чотири тисячі буассо, тобто понад п'ятсот мільйонів пшеничних зерен. Тепер колонія стала дуже багата, — досить було щороку висівати по десятку буассо, щоб цілий рік і люди, і худоба мали вдосталь хліба.

Зібравши урожай, колоністи присвятили всю другу половину листопада підготовці до випікання білих паляниць.

Справді, маючи тепер зерно, вони не мали борошна, тож виникла потреба невідкладно збудувати млин. Спочатку Сайрес Сміт планував використати другий водоспад, з якого вода впадала в річку Вдячності, аби поставити там водяний млин, — перший водоспад уже використовувався для сукновальні. Але, поміркувавши, колоністи вирішили збудувати на плоскогір'ї Широкий Обрій звичайнісінького вітряка. Зробити його було не важче, ніж водяного млина; [318] крім того, колоністи не сумнівалися: на

плоскогір'я, відкритому всім морським вітрам, вітряк завжди працюватиме.

— Не тільки це, — додав Пенкроф, — вітряк прикрасить плоскогір'я і оживить краєвид!

Узявшись до роботи, колоністи перш за все вибрали будівельний ліс для корпусу та інших складових частин. Із брил пісковика, знайдених на північному березі озера, можна було зробити жорна, а на крила використати знов-таки оболонку повітряної кулі.

Сайрес Сміт накреслив план вітряка, вибравши для нього місце поблизу озера й неподалік від пташника. Корпус вітряка мав спиратися на стояк, умонтований у зруб, і обертатися разом з усім механізмом, щоб його можна було повертати залежно від напрямку вітру.

Вітряк збудували дуже швидко. Наб і Пенкроф, що стали неабиякими теслями, працювали за інженеровими кресленнями. Незабаром на березі виросла циліндрична будка з гострим дахом, що скидалася на перечницю. Крила вітряка було міцно посаджено на вал за допомогою залізних скріплень. Невдовзі колоністи без великих труднощів змайстрували і внутрішні частини вітряка: ящик для двох жорен — рухомого й нерухомого, велике, широке зверху і вузьке внизу квадратне корито, з якого зерно сиплеться на жорна; рухомий ківш для рівномірної подачі зерна і, нарешті, сито, що відділяє борошно від висівок. Інструменти в колоністів були добрі, робота виявилася нескладною, адже— всі деталі млина дуже прості.

Колоністи будували вітряка гуртом і на 1 грудня закінчили роботу.

Як завжди, Пенкроф захоплювався плодами своєї праці й не сумнівався, що збудований вітряк чудовий.

— Тепер тільки б доброго вітру, — сказав він, — і наш вітряк завиграшки помеле все зерно!

— Авжеж, тільки б доброго вітру, — відповів інженер, — але не надто сильного.

— Пусте, тільки й того, що швидше крутитимуться крила вітряка!

— Не треба, щоб-вони крутилися надто швидко, — заперечив Сайрес Сміт. — Досвід показав: найпродуктивніше працює вітряк тоді, коли кількість обертів крил вітряка вшестеро менша від швидкості вітру за одну секунду. При середньому вітрі двадцять чотири фути за секунду крила мають робити шістнадцять обертів за хвилину — більше й не треба. [319]

— Прекрасно! — вигукнув Герберт. — Якраз повіяв північно-східний вітер. Він нам і допоможе!

Не було ніяких підстав відкладати урочисте дійство запуску вітряка, тим паче, що колоністам не терпілося скуштувати справжнього печеного хліба з острова Лінкольна. Того ж дня з самого ранку змололи два-три буассо зерна, а наступного дня на обід уже мали чудову хлібину — правда, глевкувату, хоч її й замісили на пивних дріжджах, — тепер вона красувалася посеред столу в Гранітному палаці. Неважко уявити втіху колоністів — вони уминали хліб за обидві щоки!

Тим часом невідомий досі не повертався. Гедеон Спілет і Герберт часто ходили

лісом в околицях Гранітного палацу, проте ніде не зустрічали того чоловіка і навіть не помічали слідів його перебування на острові. Їх неабияк турбувало таке тривале зникнення. Звичайно, колишній дикун з острова Табор не пропаде з голоду в лісах Далекого Заходу, де аж кишла різна дичина, та чи не візьметься він знову за давні звички і чи не оживуть на волі його кровожерні інстинкти? І все ж таки Сайрес Сміт уперто наполягав, що втікач неминуче повернеться, ніби йому підказував це внутрішній голос.

— Він повернеться, — повторював він із переконаністю, якої аж ніяк не поділяли його приятелі. — Коли бідолаха жив на острові Табор, він знав, що навкруги немає жодної живої душі, а тепер знає, що на нього чекають доброзичливі люди! Цей розкаяний грішник уже відхилив завісу таємниці свого минулого, а повернувшись, розповість нам усе до кінця і того ж дня увійде в наше товариство.

Події довели непомильність інженерового переконання.

Третього грудня Герберт спустився з плоскогір'я Широкий Обрій і вирушив на південний берег озера вудити рибу. Зброї він не брав, — досі йому не доводилося остерігатися там небезпеки, бо хижаки ще не заходили в цю частину острова.

На той час Пенкроф і Наб порались у пташнику, а Сайрес Сміт і журналіст готували в Комині соду, бо в колоністів вийшло мило.

Раптом почувся Гербертів крик:

— Рятуйте! Поможіть!

Сайрес Сміт і журналіст були надто далеко і не могли почути його крику, але Пенкроф і Наб миттю вискочили з пташника і кинулись до озера.

Та ще раніше від них невідомий, про присутність якого у цій місцевості ніхто й гадки не мав, перестрибну [320] через Гліцериновий струмок, що відокремлював проскогір'я від лісу, і помчав на допомогу юнакові.

До Герберта скрадався величезний ягуар, подібний до хижака, забитого поблизу Зміїного мису. Захоплений зненацька величезним звіром, юнак стояв, відступивши до дерева, а ягуар, присівши на задні лапи, готувався стрибнути на жертву... Але невідомий, маючи в руці лише ножа, сам кинувся на хижака; той обернувся і напав на нового ворога.

Сутичка відбулася блискавично. Невідомий був надзвичайно дужий, спритний. Схопивши ягуара за горлянку і стиснувши її, як кліщами, він, мов не помічаючи могутніх пазурів, які вп'ялися йому в тіло, другою рукою просто в серце звірові всадив ножа.

Ягуар упав. Невідомий копнув його ногою і тієї хвилини, коли колоністи підбігали до поля бою, вже хотів кинутися навікача, як раптом Герберт, ухопившись за нього, закричав:

— Ні! Ні! Не покидайте нас!

Сайрес Сміт підійшов до невідомого, а той, побачивши інженера, відразу насупився. Під розірваною сорочкою лилася кров, але невідомий наче й не помічав її.

— Друже, — сказав йому Сайрес Сміт, — тепер ми навіки зобов'язані вам. Аби

врятувати нашого хлопчика, ви важили власним життям!

— Власним життям!.. — пробурмотів невідомий. — Чого воно варте? Кому воно треба?

— Ви поранені?

— Ет, байдуже...

— Дозвольте потиснути вам руку!

Герберт підбіг до свого рятівника, аби подякувати йому, але невідомий, важко дихаючи, схрестив руки на грудях, і погляд його затуманився, — здавалося, він знову хотів утекти, проте, зробивши над собою неймовірне зусилля, різко запитав:

— Хто ви? Що вам від мене треба?

Очевидно, йому хотілося хоч дещо довідатися про колоністів. Можливо, вислухавши їхню розповідь, він розповість про себе теж?

Сайрес Сміт у кількох словах розповів про все, що з ними трапилося після втечі з Річмонда, як їм пощастило врятуватися і що вони здобули на острові.

Невідомий слухав надзвичайно уважно.

Потім інженер розповів про товаришів — Гедеона Спіле-та, Герберта, Пенкрофа й Наба — і додав, що відтоді, [322] як вони опинилися на острові Лінкольна, найбільшої радості всі п'ятеро зазнали, коли "Бонадвентур" вернувся з плавання і в них з'явилася надія, що їхня невелика згуртована сім'я поповниться ще одним надійним товаришем.

Почувши ці слова, невідомий почервонів і потупив голову. Вся його постать і вираз обличчя свідчили про зниклої й розгубленості.

— А тепер, коли ви знаєте, хто ми, — закінчив Сайрес Сміт, — чи згодні ви подати нам руку?

— Ні, — глухо відповів невідомий, — ні! Ви чесні люди, а я...

РОЗДІЛ XVII

Весь час осторонь інших. — Прохання невідомого.— Будівництво загону для худоби.— Дванадцять років тому! — Боцман "Британії" .— Покинута на острові Табор.— Потиск іняеє-нерової руки.— Загадкова записка.

Останні його слова підтверджували здогади колоністів. У минулому бідолаха скоїв злочин, який, можливо, спокутував перед людьми, але не перед власним сумлінням. Принаймні, його мучила совість, він каявся, і, звичайно, нові друзі щиро потисли б йому руку, однак він почував себе не гідним потиску чесних рук! Та все ж після сутички з ягуаром він не повернувся до лісу і відтоді не покидав меж володінь Гранітного палацу.

Що ж за таємниця була в його житті? Чи поділиться колись нею цей чоловік? Майбутнє покаже. У всякому разі, колоністи домовилися ніколи не випитувати в нього тієї таємниці й поводитися з ним, ніби вони ні про що й не підозрювали. Через кілька днів життя увійшло в колію. Сайрес Сміт і Гедеон Спілет працювали разом, займаючись то хімією, то фізикою. Журналіст відлучився від інженера лише для того, щоб сходити з Гербертом на полювання, бо після пригоди з ягуаром було вирішено не відпускати хлопця самого в ліс — доводилось остерігатися нових пригод. А Наб і Пенкроф

працювали: одного дня в стайні та в пташнику, другого дня — у загоні для худоби, не рахуючи мороки по господарству в Гранітному палаці, — одне слово, роботи їм не бракувало.

Невідомий також працював, але осторонь від колоністів; > далі не сідав їсти до спільного столу, спав під деревом [323] на плоскогір'ї й не брав участі у розмовах. Здавалося, він і справді не може терпіти товариства своїх рятівників.

— Не збагну, — дивувався Пенкроф, — навіщо тоді він просив допомоги? Навіщо кидав записку в море?

— Він сам розповість про це, — незмінно відповідав у таких випадках Сайрес Сміт.

— Коли?

— Може, раніше, ніж ви думаєте, Пенкрофе. І справді, наближався день зізнання.

Десятого жовтня, через тиждень після повернення до Гранітного палацу, невідомий підійшов до Сайреса Сміта і тихо, покірно сказав:

— Пане, я маю до вас прохання.

— Я вас слухаю, — відповів інженер. — Але спочатку я хотів би вам дещо сказати.

Почувши його слова, невідомий почервонів і ладен був знову втекти. Однак Сайрес Сміт, збагнувши, що відбувається в душі колишнього злочинця, котрий, без сумніву, побоювався розпитів про минуле, стримав його.

— Товаришу, — мовив він, — ми не тільки ваші сусіди, а й віддані друзі. Ось і все, що я хотів вам сказати. А тепер я вас слухаю.

Невідомий провів рукою по очах. Він тремтів і кілька хвилин не міг вимовити слова.

— Пане, — нарешті сказав він, — я хочу попросити вас зробити мені ласку.

— Яку?

— За чотири чи п'ять миль звідси, біля підніжжя гори, у вас є загін для худоби. Тварини, що там утримуються, потребують догляду. Чи не міг би я оселитися і жити при них?

Сайрес Сміт кілька секунд жалісливо дивився на бідолаху, а потім сказав:

— Друже, в загоні є тільки хлів, та й той ледве придатний для ночівлі худоби.

— Для мене цього достатньо, пане.

— Друже, — повів далі Сайрес Сміт, — ми ніколи не перечимо вам. Вам хочеться жити в загоні? Хай буде так. До того ж ми завжди будемо раді бачити вас у Гранітному палаці. Але якщо ваше рішення жити в загоні остаточне, ми зробимо все необхідне, щоб, як належить, улаштувати там для вас помешкання.

— Мені цього не треба. Я ладний задовольнитися тим, що там є.

— Друже, — відповів Сайрес Сміт, свідомо підкреслюючи [324] це сердечне звертання до невідомого, — дозвольте нам самим вирішити, що ми повинні робити!

— Дякую, пане, — відповів той і відійшов.

Інженер, не зволікаючи, розповів приятелям про пропозицію невідомого, й вони вирішили збудувати в загоні дерев'яну хижку і якомога затишніше обладнати та обставити її.

Того самого дня колоністи вирушили до загону з усіма необхідними інструментами,

і не минуло й тижня, як хатина була готова прийняти гостя. Поставили її футів за двадцять від хліву, аби зручніше було стежити за стадом муфлонів, котре налічувало на той час понад вісімдесят голів. Щоб обставити хижку, зробили деякі меблі: ліжку, ослони, шафу, стола й скриню; крім того, принесли туди зброю, набої та реманент.

Треба сказати, що невідомий не ходив дивитися на своє майбутнє житло, не підходив до колоністів, які працювали на будівництві, а трудився на плоскогір'ї, очевидно, прагнучи довести до кінця почату праці. І справді, його стараннями вся земля була скопана і тепер лише чекала, коли настане пора сівби.

Дванадцятого грудня всі будівельні й столярні роботи в загоні було завершено. Інженер сповістив невідомому, що нове житло готове його прийняти, і той відповів, що ночуватиме там наступної ж ночі.

Того вечора колоністи зібралися в урочистій залі Гранітного палацу близько восьмої вечора, коли невідомий мав вирушити до свого нового помешкання. Аби не турбувати його, не нав'язувати йому, можливо, болісної сцени прощання, колоністи, закінчивши роботу, zostавили його самого і пішли додому.

Отож вони розмовляли, сидячи в урочистій залі, коли в двері хтось легенько постукав. Відразу по цьому швидко увійшов невідомий і сказав:

— Панове, перш ніж піти, я хотів би, щоб ви дізналися всю правду про мене. Ось вона...

Ці прості слова справили велике враження на Сайреса Сміта і його товаришів.

Інженер підвівся й сказав невідомому:

— Ми нічого не вимагаємо від вас, друже. Ви маєте право нічого не розповідати...

— Мій обов'язок розповісти про все.

— Що ж, сідайте.

— Я стоятиму.

— Ми готові вас вислухати, — мовив Сайрес Сміт. [325]

Невідомий зупинився в напівтемному кутку зали. Стоячи зі схрещеними на грудях руками, простоволосий, він глухим голосом, ніби через силу, повів розповідь, якої слухачі не уривали жодного разу:

— Двадцятого грудня тисяча вісімсот п'ятдесят четвертого року парова яхта "Дункан", що належала багатому шотландському землевласникові лордові Гленарвану, кинула якір поблизу мису Вернуїллі, на західному узбережжі Австралії, під тридцять сьомим градусом широти. Пасажирами яхти були її власник, Едуард Гленарван, його дружина, майор англійської армії, француз-географ, молода дівчина-і хлопчик. Двоє останніх були дітьми капітана Гранта, корабель яких "Британія" загинув з усім екіпажем рік тому. "Дунканом" командував капітан Джон Мангліс; команда складалася з п'ятнадцяти осіб.

Ось яка причина привела яхту "Дункан" до берегів Австралії.

За півроку до того яхта "Дункан" підбрала в Ірландському морі пляшку з запискою, написаною трьома мовами: англійською, німецькою і французькою. В ній ішлося про те, що після загибелі корабля "Британія" врятувалося троє людей — капітан Грант і двоє

членів його екіпажу — і що вони опинилися на якійсь землі; записка вказувала широту, але прочитати довготу було неможливо, — морською водою змило чорнило.

Отож у записці повідомлялося, що врятовані перебувають на тридцять сьомому градусі одинадцятій хвилині південної широти. Аби знайти каштана Гранта і двох його товаришів, не знаючи довготи, треба було обстежити всі континенти й океани вздовж тридцять сьомої паралелі. Англійське адміралтейство відмовилося послати експедицію по капітана Гранта, й Едуард Гленарван вирішив сам вирушити на пошуки.

Він познайомився з Мері й Робертом Грант. Яхту спорядили у далеке плавання, в якому захотіли взяти участь лордова дружина і діти капітана Гранта; і ось "Дункан", вирушивши з Глазго, перетнув Атлантичний океан, вийшов Магеллановою протокою в Тихий океан і поплив до берегів Патагонії, де, за Певними міркуваннями, — спочатку саме так витлумачили записку, — капітан Грант перебував у полоні в туземців.

"Дункан" висадив пасажирів на західному узбережжі Патагонії й відразу ж відплив, аби підібрати їх на східному березі, біля мису Коррієнтес.

Експедиція Гленарвана перетнула всю Патагонію [326] вздовж тридцять сьомої паралелі й, не знайшовши ніяких слідів капітана Гранта, тринадцятого листопада знову сіла в яхту, щоб вести далі пошуки у відкритому морі.

Відвідавши дорогою Амстердам і острови Трістан д'Акунья, що лежать на тій самій паралелі, як я вже сказав, "Дункан" дванадцятого грудня тисяча вісімсот п'ятдесят четвертого року підплив до мису Вернуїллі на австралійському узбережжі.

Едуард Гленарван мав намір перетнути Австралію так само, як перетнув до того Південну Америку, тому експедиція знову висадилася на берег. За кілька миль від місця висадки учасники експедиції наштовхнулися на ферму якогось ірландця, котрий гостинно прийняв мандрівників. Лорд Гленарван розповів ірландцеві, які обставини привели в Австралію його експедицію, і спитав, чи не чув той що-не-будь про англійського трищоглового вітрильника, який розбився близько двох років тому десь поблизу західного узбережжя Австралії.

Фермер нічого про те не чув, але, на превелике їхнє здивування, один із його робітників втрутився у розмову й сказав:

— Мілорде, складіть хвалу Господові. Якщо каштан Грант іще живий, то він на австралійській землі.

— Хтови? — запитав лорд Гленарван.

— Я шотландець, так само, як і ви, сер! — відповів чоловік. — До того ж я один із тих, хто зазнав корабельної катастрофи разом із каштаном Грантом, один із членів екіпажу "Британії".

Того чоловіка звали Айртон. Як свідчили його папери, він служив боцманом на "Британії". Коли "Британія" розбилася об скелі, він доплив до берега і до останньої хвилини був переконаний, що лише сам з усього екіпажу врятувався після корабельної катастрофи.

"Тільки, — додав він, — "Британія" розбилася не на західному, а на східному узбережжі Австралії, і якщо капітан Грант іще живий і перебуває в полоні у туземців,

то його слід шукати по той бік Австралійського материка".

Чоловік той говорив упевнено, очі його були ясні й спокійні. Сумніватися в його словах не було жодних підстав. До того ж за Айртона ручився ірландець, у якого той служив понад рік. Лорд Гленарван повірив незнайомцеві й за його порадою вирішив перетнути Австралію по тридцять сьомій паралелі. Сам лорд Гленарван, його дружина, діти капітана Гранта, майор, француз-географ, капітан Манглс і кілька чоловік з екіпажу "Дункана" увійшли до складу невеличкого [327] загону, а тим часом "Дункан" під командою Тома Аустина, помічника каштана Манглса, мав вирушити до Мельбурна і там чекати розпоряджень Гленарвана.

Експедиція вирушила в дорогу двадцять третього грудня тисяча вісімсот п'ятдесят четвертого року.

Настав час сказати, що той Айртон був зрадником. Він справді служив раніше боцманом на борту "Британії", але, посварившись із капітаном Грантом, намагався підняти команду корабля на бунт, щоб захопити "Британію"; спроба бунту закінчилася невдачею, а восьмого квітня тисяча вісімсот п'ятдесят другого року капітан Грант висадив його — і цілком справедливо — на західному узбережжі Австралії та й поплив далі.

Але той негідник нічого не знав про морську катастрофу "Британії". Він щойно довідався про неї з розповіді Гленарвана! Після вигнання з команди "Британії" Айртон, під ім'ям Бена Джойса, став ватагом зграї розбійників — колишніх каторжан, котрі втекли з в'язниці, і його нахабна брехня, ніби "Британія" зазнала катастрофи біля східного узбережжя Австралії, умовляння скерувати пошуки саме в цьому напрямку мали тільки одну мету: заманити Гленарвана на суходіл, захопити його яхту "Дункан" і перетворити її на піратське судно в Тихому океані.

Невідомий на хвилину замовк. Голос його тремтів, але він пересилив себе і повів далі:

— Експедиція вирушила в глибину Австралійського материка. Від самого початку її переслідували всякі нещастя, і в цьому не було нічого дивного, бо заздалегідь попереджена зграя Айртона, або Бена Джойса, — як завгодно можете її називати, — день у день ідучи то попереду, то позаду експедиції, весь час переслідувала її.

Тим часом "Дункан" відправили на ремонт до Мельбурна. Айртові треба було переконати лорда Гленарвана дати розпорядження привести яхту з Мельбурна в який-небудь глухий закуток на східному узбережжі Австралії, де було б легко захопити її. Завівши експедицію в непрохідні ліси далеко від узбережжя, де вона зазнавала неймовірних труднощів і нестатків, Айртон переконав Гленарвана написати листа помічникові капітана яхти і взявся доставити того листа, в якому Гленарван велів екіпажеві негайно привести "Дункан" у затоку Туфольда, розміщену на східному узбережжі за кілька днів шляху від стоянки загону. В тій самотній бухті на яхту мала чатувати Айртонова зграя. Тієї хвилини, коли Гленарван мав вручити Айртові письмовий наказ, зрадника несподівано було виявлено і [328] йому довелося тікати. Але написаний лист віддавав яхту під владу Айртона, і той будь-що намагався захопити

її. Айртонові це вдалося, і через два дні він уже був у Мельбурні.

Досі всі його злочинні задуми здійснювалися безперешкодно і Айртон уявив, що так само буде й надалі: він відправить "Дункан" у затоку Туфольда, там його злочинна зграя переб'є екіпаж і захопить судно, а він, Бен Джойс, стане хазяїном у тамтешніх морях... Та Господь не дав здійснитись його злочинним замірам.

Прибувши до Мельбуерна, Айртон передав наказ помічникові каштана, Томові Аустину, і той, ознайомившись із його змістом, відразу велів знятися з якоря; та можете уявити розчарування і лють Айртон, коли на другий день плавання він довідався, що помічник капітана веде яхту не в затоку Туфольда на узбережжі Австралії, а до східного берега Нової Зеландії! Айртон спробував учинити опір, тоді Аустин показав йому листа... І справді, завдяки посланій Провидінням помилці француза-географа, що писав того листа, в ньому місцем призначення було вказано східний берег Нової Зеландії.

Зазнали краху всі плани Айртон. Він хотів підняти на судні бунт. Його замкнули в каюті... Отож він поплив до Нової Зеландії, не знаючи навіть, що сталося з його поплічниками і з Гленарваном. "Дункан" плавав уздовж берегів Нової Зеландії до третього березня. Того дня Айртон почув гарматні постріли. "Дункан" стріляв з усіх корабельних гармат, і незабаром лорд Гленарван разом із своїми супутниками піднявся на борт яхти.

Ось що трапалося.

Здолавши тисячі небезпек і неймовірні труднощі, лорд Гленарван вийшов до східного узбережжя Австралії й дістався затоки Туфольда. "Дункана" там не було! Він зателеграфував до Мельбуерна. У відповідь надійшла телеграма: "Дункан вийшов 18 лютого у невідомому напрямку.

Лорд Гленарван міг подумати тільки одне: його славна яхта опинилася в руках у Бена Джойса і стала піратським судном!

Та все ж таки Гленарван не облишив пошуків. То був сміливий і шляхетний чоловік. Він сів на перше торговельне судно, доплив до західного узбережжя Нової Зеландії і перетнув її вздовж тридцять сьомої паралелі, не знайшовши жодних слідів капітана Гранта. Зате на протилежному березі, на превелике своє здивування і завдяки волі Неба, побачив свою яхту, яка за наказом помічника капітана чекала на нього цілих п'ять тижнів! [329]

Це сталося третього березня тисяча вісімсот п'ятдесят п'ятого року. Отож лорд Гленарван знову піднявся на борт "Дункана", де перебував і Айртон. Гленарван хотів дізнатися у злочинця все, що йому відомо про долю капітана Гранта.

Айртон відмовився відповідати. Лорд попередив, що в першому ж порту передасть його до рук англійських властей. Але Айртон мовчав.

"Дункан" поплив далі вздовж тридцять сьомої паралелі. Тим часом леді Гленарван поставила собі за мету здолати опір бандита. Після тривалих зусиль вона домоглася свого, і Айртон запропонував лордові Гленарвану розповісти все, що він знає про долю капітана Гранта, якщо той пообіцяє висадити його на якому-небудь пустельному

острівці Тихого океану, а не здаватиме англійським властям. Лорд Гленарван погодився, бо був ладен на все, аби тільки довідатися хоч що-небудь про долю каштана Гранта.

Тоді Айртон розповів про всі свої похмурі пригоди й зізнався, що відтоді, як його висадили на австралійський берег, він нічого не знає про каштана Гранта.

Та все ж таки лорд Гленарван дотримав слова. "Дункан" плив далі уздовж тридцять сьомої паралелі й дійшов до острівця Табор. Там і вирішили покинути Айртона, і саме там, завдяки дивовижно щасливому випадку, на клаптику _ землі, розташованому на тридцять сьомій паралелі, знайшли капітана Гранта й обох членів його екіпажу. Замість них на пустельному острівці мусив поселитися злочинець. Тієї хвилини, коли Айртон залишав борт яхти, Гленарван звернувся до нього з такими словами:

— Айртоне, ви тут житимете вдалині від будь-якої заселеної землі, без спілкування з людьми. Ви не зможете втекти з острівця, де вас залишає "Дункан". Ви будете сам-один під всевидючим оком Господа Бога, котрий витає в найпотаємніших закутках людських душ, але, на відміну від каштана Гранта, про вашу самотність знатимуть люди. Хоч ви того й не заслуговуєте, люди будуть пам'ятати про вас. Я знаю, де ви, Айртоне, і знаю, де вас шукати. Я ніколи не забуду про вас!

Незабаром "Дункан" підняв якор і відплив з острова.

Це сталося вісімнадцятого березня тисяча вісімсот п'ятдесят п'ятого року |(8).

(18) Стисло викладені події взято з твору, з яким знайомий вже дехто з читачів; називається він "Діти капітана Гранта". Тут і далі ці читачі помітять деяку розбіжність у датах; але згодом вони зрозуміють, чому справжні дати не могли бути наведені від початку. (Прим, видавця Етцеля.) [330]

Айртон зостався самотній на острові, та йому не бракувало ні зерна, ні різноманітних знарядь. Він, злочинець, міг оселитися у хижці, збудованій капітаном Грантом. Життя його було забезпечене, і йому лишалося тільки згадувати на дозвіллі про свої злочини й каятися.

І він, панове, покаявся, совість не давала йому спокою; він почувався таким нещасним! Айртон сказав собі, що коли люди приїдуть, аби забрати його з острівця, він має бути гідним такої милості. Скільки вистраждав той бідолаха! Скільки працював, сподіваючись очиститися працею! Скільки часу провів у молитвах, надіючись, що молитва переродить його!

Так минуло років два-три; змучений самотністю Айртон, що видивився всі очі, чекаючи корабля і питаючи себе, чи довго ще доведеться йому спокутувати провину, неймовірно страждав. А яка ж бо важка самотність для людини, що божеволіє з горя і сорому! Та, очевидно, Небо ще не досить покарало нещасного, бо він помічав, що мало-помалу втрачає глузд! Він не міг би сказати вам, коли все це сталося, — через два, через три чи через чотири роки, але зрештою вигнанець утратив будь-яку подобу людини — таким ви його і знайшли!

Я, панове, не маю потреби пояснювати, що Айртон, або Вен Джойс, і я — одна особа!

Наприкінці розповіді Сайрес Сміт і його товариші не витримали і підвелися. Важко переказати, як вона їх схвилювала! Розгорнута перед ними картина невтішного горя і нестерпних страждань розчулила їх до глибини душі.

— Айртоне, — сказав Сайрес Сміт, — ви були запеклим злочинцем, але Небо напевно побачило, що стражданням і каяттям ви спокутували свої злочини! Вас прощено, Айртоне! Чи не хотіли б ви стати тепер нашим товаришем?

Айртон позадкував.

— Ось вам моя рука! — промовив інженер. Айртон кинувся до Сайреса Сміта і потис йому руку; з очей у нього скотилися дві великі сльози.

— Хочете жити з нами? — запитав інженер.

— Пане Сміте, дозвольте мені ще трохи... дозвольте мені пожити самому в тому будиночку!

— Як хочете, Айртоне, — відповів інженер.

Айртон уже хотів іти, коли Сайрес Сміт звернувся до нього з останнім запитанням:

— Скажіть мені, друже, ще одне: якщо ви так хочете лишатись на самоті, навіщо ви кинули в море записку, яка допомогла нам знайти вас? [331]

— Записку? — перепитав Айртон, здавалось, не розуміючи, про що йдеться.

— Так, покладену в пляшку записку, яку ми знайшли у морі і в якій було вказано точні координати острова Та-бор!

Айртон провів рукою по лобі. Потім, подумавши, відповів:

— Я ніколи не кидав у море ніяких записок!

— Ніколи? — вигукнув Пенкроф.

— Ніколи!

І Айртон, уклонившись, вийшов.

РОЗДІЛ XVIII

Розмова. — Сайрес Сміт і Гедеон Спілет.— Інженерова ідея.— Телеграф.— Дроти.— Батарея.— Абетка.— Літо.— Процвітання колони.— Фотокартка.— Білі пташки.— Два роки на острові Лінкольна.

— Бідолаха! — сказав Герберт, повертаючись до урочистої зали після марної спроби догнати Айртон, що спустився мотузкою підйомника і зник у темряві.

— Він повернеться, — мовив Сайрес Сміт.

— Пане Сміте! — вигукнув Пенкроф. — Що все це означає? Як це так? Виходить, записку кинув у море не Айртон? Хто ж тоді це зробив?

Пенкрофове запитання було надзвичайно доречним.

— Він сам кинув записку, — відповів Наб. — Тільки бідолаха був уже тоді несповна розуму і тому не запам'ятав...

— Авжеж, Набе, — притакнув Герберт. — Він зробив це несвідомо.

— Іншого пояснення й бути не може, — аж надто охоче погодився інженер. — Зрозуміло також, завдяки чому Айртон міг точно назвати розташування острова: попередні події цілком пояснюють це.

— Проте, — заперечив Пенкроф, — якщо він кинув записку в море до свого

здичавіння, тобто сім-вісім років тому, то як сталося, що вона зовсім не намокла?

— Це тільки доводить, що Айртон утратив розум значно пізніше, ніж він сам думає.

— Так, це єдине, що можна припустити, — сказав Пенкроф. — Інакше ця історія була б зовсім непояснена.

— Атож, непояснена, — буркнув інженер, якому ніби хотілося уникнути цієї розмови. [332]

— Але чи правда те, що розповів Айртон? — запитав Пенкроф.

— Так, — відповів журналіст. — Усе, що він нам розповів, — чистісінька правда. Я чудово пам'ятаю, що в газетах було вміщено саме такий звіт про рятувальну експедицію Гленарвана і про її успішне завершення.

— Не сумнівайтесь, Пенкрофе, — запевнив Сайрес Сміт. — Айртон сказав правду, жорстоку правду. Коли люди такі нещадні до себе, вони завжди кажуть правду.

Наступного дня, 21 грудня, обійшовши берег, колоністи піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій, але Айртон там не знайшли. Очевидно, він іще напередодні вирушив до хатини в загоні, й вони вирішили не мозолити йому очей, сподіваючись, що час краще загоїть рани, яких не вилікувала дружня увага.

Герберт, Пенкроф і Наб узялися до своєї звичної роботи. Того ж дня інженер і Гедеон Спілет повернулися до майстерні в Комині.

— Знаєте, дорогий Сайресе, — мовив журналіст, — ваше вчорашнє пояснення пригоди з пляшкою аж ніяк не задовольнило мене! Як можна робити припущення, ніби той бідолаха написав записку і кинув її в море, а в нього не залишилося про це й сліду в пам'яті?

— Та я й не думав, що то він кинув записку, дорогий Спілете.

— Як, ви досі вважаєте...

— Нічого я не вважаю... Я нічого не знаю! — відповів Сайрес Сміт, перебиваючи журналіста. — З мене досить того, що я занотував і цю пригоду до списку тих таємничих подій, яких ніяк не можу пояснити!

— Справді, Сайресе, незбагненні події! Ваше врятування, ящик, викинутий на піщаний берег, пригоди Топа й нарешті ота пляшка... Чи знайдемо ми коли-небудь ключ до розгадки всіх цих таємниць?

— Так! — рішуче сказав інженер. — Знайдемо, навіть якби довелось перекопати весь острів аж до надр!

— Може, з часом якась випадковість допоможе нам розгадати цю таємницю?

— Якась випадковість, Спілете? Я так само мало вірю у випадковість, як і в дива на білому світі. Усі ті незбагненні події мають якусь причину, і я розгадаю її! А поки що працюймо й спостерігаймо!

Настав січень. Починався 1867 рік. У розпалі були літні роботи. Герберт і Гедеон Спілет, відвідавши загін для худоби, переконалися, що Айртон оселився в спорудженій для [333] нього хатині. Він турботливо доглядав довірене йому велике стадо кіз та муфлонів і звільнив колоністів від стомливої необхідності що два або що три дні ходити до загону. Проте вони вирішили все ж таки досить часто навідуватися сюди, щоб не

лишати Айртона довго на самоті.

Перебування Айртона у цій частині острова, яка викликала в інженера й Гедеона Спілета певні підозри, було корисним іще й тому, що він наглядав за околицями і в разі чого повідомив би про все, що там трапилося б.

Могла статися й така пригода, про яку слід було негайно повідомити інженера. Не кажучи про все, що пов'язане з таємницями острова Лінкольна, на обрії міг з'явитися корабель, могла статися аварія на західному узбережжі, могли, зрештою, висадитись пірати і таке інше.

Тому Сайрес Сміт вирішив налагодити швидкий зв'язок із Гранітним палацом.

Десятого січня він поділився з колоністами своїми міркуваннями з цього приводу.

— Все це так, пане Сайресе, — зауважив Пенкроф, — але як це зробити? Чи не думаєте ви провести телеграф?

— Саме так, — відповів інженер.

— Електричний? — здивувався Герберт.

— Електричний, — відповів Сайрес Сміт. — Ми маємо все необхідне, щоб виготовити батареї; важче буде зробити залізний дріт, але, гадаю, з допомогою волочильні ми й цьому дамо раду.

— Еге-е-е, після цього, — сказав моряк, — я не втрачаю надії незабаром покататися по острову на поїзді!

Колоністи відразу взялися до діла, почавши з найскладнішого — виготовлення дротів, бо якби тут їх спіткала невдача, все інше — батареї та обладнання — було б непотрібне.

Як відомо, залізо на острові Лінкольна було найвищої якості, а отже, мало добре витягуватися.

Сайрес Сміт почав із того, що зробив волочильню — стальну дошку з отворами різного діаметра, проходячи крізь які, залізний прут щораз тоншає, аж доки сягає необхідної товщини. Максимально, як кажуть металурги, загартувавши стальну волочильню, інженер нерухомо закріпив її на глибоко вкопаних у землю стовпах, неподалік від водоспаду, силу якого він знову хотів використати.

Йому спало на думку переобладнати тимчасово зупинену сукновальню на волочильню і примусити вал, який обертала сила води, протягувати дріт, намотуючи його на себе.

Цей процес був досить складний і клопіткий. Тонкі штаби [334] м'якого заліза, загострені з одного кінця терпугом, вставлялися в найбільші отвори волочильні й протягувалися, намотуючись на вал сукновальні. Намотана на вал стрічка завдовжки від двох до тридцяти футів розмотувалася і знову протягувалася, але цього разу крізь отвір меншого діаметра. Кінець кінцем інженер одержав достатню кількість дротин завдовжки від сорока до п'ятдесяти футів; їх легко було з'єднати і протягти на п'ятимильну відстань, що відокремлювала Гранітний палац від загону для худоби.

На цю роботу пішло лише кілька днів; до того ж, переконавшись, що машина працює добре, Сайрес Сміт залишив коло неї друзів, а сам заходився виготовляти

батареї.

Тепер ішлося про виготовлення батарей постійного струму. Як відомо, у сучасних батареях елементи складаються із штучного графіту, цинку й міді. Міді інженер не мав, — попри всі пошуки, він не виявив навіть найменших ознак цього металу на острові Лінкольна; доводилось обходитися без неї. Штучний графіт одержують на газових заводах після того, як із кам'яного вугілля в ретортах виділиться увесь водень; аби добути такий графіт, довелося б установити спеціальні прилади, що було надто складним завданням. А цинк вони мали, читачі пам'ятають: у ящик, знайдений на мисі Знахідка, було вкладено другий, цинковий, і кращого застосування для цього цинку годі було й придумати.

Отож, добре поміркувавши, Сайрес Сміт вирішив зробити найпростішу батарею, подібну до тієї, яку 1820 року винайшов Беккерель, бо для такої батареї потрібний тільки цинк. Що ж до інших речовин, — азотної кислоти і поташу, — то їх інженерів не бракувало.

Пояснимо, як було влаштовано цю батарею, що працювала на взаємодії азотної кислоти й поташу.

Сайрес Сміт заготував кілька скляних банок і наповнив їх азотною кислотою. Потім затулив кожен банку корком із прорізаним посередині отвором; в отвори він уставив скляні трубки, нижній кінець яких позатикав глиняними втулками та обмотав клаптиками тканини. Потім через верхню, відкриту, частину трубок налив у них розчин поташу, добутого із золи різних рослин: таким чином азотна кислота й поташ вступали в реакцію між собою, пройшовши крізь глиняну втулку. Відтак Сайрес Сміт узяв дві смужки цинку і занурив одну в азотну кислоту, а другу — в розчин поташу. Коли обидві пластинки були з'єднані дротиком, виник електричний струм, що йшов від негативного полюса, зануреного в азотну кислоту, до позитивного полюса, [336] зануреного в розчин поташу. Щоб одержати батарею, достатню для живлення електричного телеграфу, лишалося тільки послідовно з'єднати між собою кілька елементів.

Шостого лютого колоністи почали встановлювати стовпи із складними ізоляторами для дротів, що їх мали протягти понад шляхом до загону для худоби. Через кілька днів проводка була готова до передачі електричних сигналів зі швидкістю триста тисяч кілометрів на секунду, а земля мала служити тим провідником, по якому струм ішов би до відправної точки.

Колоністи виготовили дві батареї: одну — для Гранітного палацу, другу — для загону, щоб установити між ними двосторонній зв'язок.

Приймальний і передавальний апарати були дуже прості. На обох кінцях лінії ізолюваний дріт намотувався на брусок м'якого заліза. Таким чином утворювався електромагніт. Коли в мережу вмикався струм, він ішов від позитивного полюса батареї до електромагніта, намагнічував його і через землю повертався до негативного полюса. Як тільки струм припинявся, електромагніт розмагнічувався. Пластинка з м'якого заліза, закріплена біля електромагніта, притягувалася до нього, коли він був намагнічений, і поверталася у висхідне положення, як тільки струм припинявся. До

цієї пластинки було прикріплено заточений шматочок графіту, що креслив на паперовій смужці лінії й точки, залежно від того, який передавався сигнал — довгий чи короткий. Комбінації з рисок і крапок, відомі під назвою азбуки Морзе, давали можливість передавати на відстань літери, слова й цілі речення.

Все було остаточно готове 12 лютого. Того дня Сайрес Сміт послав першу телеграму Айртону із запитом, чи все гаразд у загоні, й через кілька секунд той відповів, що все добре.

Пенкроф радів телеграфу, наче дитина новій іграшці, і відтоді щоранку й щовечора телеграфував Айртону, який ніколи не відмовчувався.

Цей спосіб зв'язку давав дві відчутні для всіх переваги: перш за все колоністи завжди знали, чи перебуває Айртон у загоні, а крім того, їхній новий товариш не повинен був почуватися таким самотнім, як досі.

А втім, Сайрес Сміт не рідше ніж раз на тиждень відвідував його у загоні, а іноді й сам Айртон приходив до Гранітного палацу, де його завжди зустрічали дуже гостинно. [336]

Серед буденної праці літо непомітно хилилося до кінця. Харчові припаси колонії щоденно зростали, особливо після того, як дозріли вивезеш з острова Табор овочі й злаки. Плоскогір'я Широкий Обрій стало тепер справжньою житницею колонії. Четвертий урожай хліба був просто чудовий, хоч, звичайно, нікому не спало на думку перелічувати чотириста мільярдів зернин, знятих із поля. Щоправда, спочатку Пенкрофові сягнуло було таке в голову, але він одразу перелякано замахав руками, як тільки інженер пояснив, що навіть якби той лічив по триста зернин щохвилини, або дев'ять тисяч зернин щогодини, йому, може, не вистачило б і п'яти тисяч п'ятисот років, аби завершити підрахунки!

Погода стояла чудова; дні ще були спекотні, але вечорами морський бриз освіжав повітря, і мешканці Гранітного палацу вночі тішилися прохолодою. Кілька разів над островом Лінкольна пролітали грози, короткі, але надзвичайно сильні, — по кілька годин обрій аж палав від блискавок, а гримкотів, не стихаючи й на хвилину.

Колонія процвітала. Мешканців пташника наплодилося стільки, що довелося трохи їх вирізати. Свині опоросилися, і бідний Пенкроф та Наб мусили витратити чимало часу на догляд за ними. Онагри також принесли приплід — двох гарненьких лошат; тепер на онаграх часто їздили верхи Ге-деон Спілет і Герберт, який завдяки журналістивим настановам зробився чудовим вершником. А іноді тварин запрягали у воза, щоб привезти до Гранітного палацу дрова, кам'яне вугілля та різні потрібні інженерові матеріали. За цей час колоністи кілька разів побували у хащах лісів Далекого Заходу. їх не лякала спека, бо густе шатро крон могутніх дерев, що висіло над головами дослідників, майже не пропускало палючого сонця, а в лісі було навіть прохолодно. Так вони оглянули весь лівий берег річки Вдячності аж до дороги, що з'єднувала загін для худоби із гирлом Водоспадної річки.

Але, вирушаючи у похід, колоністи не забували взяти зброю, бо їм часто траплялися люті й небезпечні дикі кабани, з якими хоч-не-хоч, а треба було боротися.

Того ж літа було оголошено нещадну війну ягуарам. Гедеон Спілет ненавидів їх лютою ненавистю, а його учень Герберт цілком поділяв журналістові почуття і був йому добрим помічником. Озброєні до зубів, вони тепер не боялися зустрічі з цими хижаками. Усіх захоплювали Гербертова сміливість і журналістова витримка. Урочисту залу в Гранітному палаці прикрашали вже два десятки чудових шкур, і якби [338] тепло протрималося на острові довше, були б знищені всі ягуари, — а це й була та мета, якої прагнули мисливці. Кілька разів і Сайрес Сміт вирушав у розвідку в недосліджені частини острова, де надзвичайно уважно оглядав місцевість. Шукав він у лісових хащах не сліди лісових тварин, проте нічого так і не помітив.

Топ і Юп, які супроводили його в тих походах, були спокійні, всією поведінкою засвідчуючи, що докіль немає нічого незвичайного, зате в Гранітному палаці, як і досі, Топ нерідко люто гарчав, кружляючи навколо колодязної ляди.

Того ж літа Гедеон Спілет і його помічник Герберт уперше випробували знайдений у ящику фотографічний апарат, який досі лежав без ужитку, і зробили багато знімків у най-мальовничіших куточках острова.

Крім апарата з сильним об'єктивом, у ящику знайшлося все необхідне для фотографування: колодій для обробки пластинок, азотнокисле срібло, що забезпечує пластинкам світлочутливість, гіпосульфат для фіксажу, хлористий амоній, у якому вимочують папір для позитивів, оцтовокислий натрій і хлористе золото, що ним просякають фотопапір. У ящику також знайшовся папір, уже просякнутий хлором; перш ніж накласти його на негатив, треба було зробити лише одне: занурити на кілька хвилин у розчин азотнокислого срібла.

Незабаром журналіст і його помічник стали майстерними фотографами й одержали досить гарні фотознімки острівних краєвидів — панораму острова з горою Франкліна на обрії, гирло річки Вдячності, мальовничо обрамлене високими скелями, узлісся і загін для худоби, що притулився до підніжжя гори, химерні обриси мису Кіготь і мису Знахідки толю.

Не забули фотографи й наробити фотопортретів усіх колоністів.

— Нас стає щораз бішене, — жартував Пенкроф. Моряк був у найбільшому захваті від власного добре

зробленого фотопортрета, який разом з іншими знімками прикрашав стіни Гранітного палацу. Він щиро тішився, так довго розглядаючи ту стіну фотовиставки, ніби перед ним була вітрина найкращого фотоательє на Бродвеї. Однак треба зізнатися, що найвдаліше вийшов Юпів портрет. Дядечко Юп позував перед апаратом із поважністю, яку годі описати словами, і вийшов, наче живий!

— Здається, він ось-ось скорчить гримасу, — голосно жартував моряк.

Юпові важко було догодити, і він обурився б, якби портрет [330] не припав йому до душі, але знімок дуже сподобався орангутангові, і він довго самовдоволено милувався собою.

У березні спека спала. Почалися дощі, проте повітря було ще тепле. Того року березень, — він відповідав вересню у Північній півкулі, — виявився холоднішим і більш

дощовим, ніж очікували. Можливо, він провіщав ранню і суворішу зиму.

Якось вранці 21 березня колоністам навіть здалося, що випав сніг. Прокинувшись на світанку, Герберт підійшов до вікна і вигукнув:

— Гляньте, весь острівець Порятунку вкрито снігом!

— Як, о цій порі вже випав сніг? — перепитав журналіст, наблизившись до хлопця.

Усі колоністи ї собі підійшли до вікон і побачили, що не лише острівець, а й увесь берег біля підніжжя Гранітного палацу вкритий густою пеленою снігу.

— Здається, це справді сніг! — сказав Пенкроф.

— Дуже схоже на те, — відповів Наб.

— Але ж термометр показує п'ятдесят вісім градусів (14° вище нуля за стоградусним термометром)! — зауважив Гедеон Спілет.

Сайрес Сміт мовчки дивився на білу габу, що вкривала острів; він ніяк не міг збагнути такого незрозумілого явища — сніг у таку пору року і за такої температури!

— Хай йому біс! — вигукнув Пенкроф. — Усі наші города померзнуть!

Моряк хотів уже спуститися на берег, але спритний Юп випередив його і першим зісковзнув униз.

Не встиг орангутанг торкнутися землі, як пелена снігу раптом піднялася з берега і розвіялася в повітрі сотнями тисяч пухнастих сніжинок, що на кілька хвилин заступили навіть сонце.

— Це пташки! — вигукнув Герберт.

Справді, то були цілі хмари морських птахів із сліпучо-білим оперенням. Сотні тисяч їх сіли на острівець та на узбережжя і після недовгого відпочинку знову знялися в повітря й зникли вдалині на очах у приголомшених колоністів, перед якими, ніби на сцені, зима несподівано змінилася літом. На жаль, усе сталося так швидко, так несподівано, що ні журналіст, ні юнак не встигли підстрелити жодної пташки, аби дізнатися, до якого виду вони належать.

Через кілька днів, 26 березня, виповнилася друга річниця приземлення колоністів на острівець Порятунку та острів Лінкольна. [340]

РОЗДІЛ XIX

Спогади про батьківщину. — Надії на майбутнє, — Плани дослідження узбережжя.— 16 квітня — день відплиття.— Вид із моря на Зміїний півострів.— Базальтові скелі на західному березі острова.— Негода.— Настання нот.— Ще одна незбагненна пригода.

Минуло цілих два роки! Два роки колоністи жили вдалині від людей, не мали з людством ніякісінького зв'язку! Вони навіть не уявляли, що робиться в світі, і жили на острові, що загубився серед Тихого океану, ніби на маленькому астероїді Сонячної системи!

Що там діється тепер на рідній землі? їх ніколи не покидала думка про батьківщину, яку шматувала громадянська війна; можливо, через повстання Південних штатів там і досі проливається кров? Ці думки сповнювали їх тривогою, і вони часто розмовляли про рідний край, не сумніваючись, що справедлива справа федералістів

переможе на славу Сполучених Штатів.

Протягом обох років поблизу острова не з'явилося жодного корабля, не майнуло жодне вітрило. Було цілком очевидно, що острів Лінкольна лежав осторонь морських шляхів і, можливо, навіть нікому не був відомий, про що свідчили, до речі, й карти, на які його ще не було нанесено. Бо хоч острів і не мав зручної бухти, однак прісноводні джерела, безумовно, приваблювали б сюди кораблі.

Хоч куди кинь оком, безмежне море було завжди пустельним; колоністи не могли чекати рятунку з-за моря: щоб повернутися на батьківщину, вони мусили сподіватися тільки на себе.

Проте одна можливість урятуватися все ж таки існувала, і саме про неї колоністи вели мову, зібравшись якогось квітневого вечора в урочистій залі Гранітного палацу.

Вона, якраз розмовляли про Америку, про рідні краї, що їх уже майже не сподівалися побачити знову.

— Як на мене, є тільки один спосіб покинути острів Лінкольна, — міркував Гедеон Спілет, — це побудувати велике судно, що могло б витримати довгий морський перехід у кілька сотень миль. Мені здається, якщо ми могли збудувати бот, то зможемо спорудити й корабель!

— І якщо ми змогли допливти до острова Табор, — додав Герберт, — то зможемо дістатися й до архіпелагу Туа-моту! [341]

— Не скажу "ні", — відповів Пенкроф, за яким у морських питаннях лишалося останнє слово. — Не скажу "ні", хоч це зовсім не одне й те саме — пропливли півтори сотні чи півтори тисячі миль! Коли наш бот ішов на острів Табор, вітер грався з ним, як із тріскою, але ми знали, що берег недалеко і з одного, і з другого боку. Але пройти тисячу двісті миль, — а до найближчої землі аж ніяк не менше, — то зовсім інше діло!

— Чи означає це, Пенкрофе, що ви побоялися б при потребі здійснити таку подорож? — запитав журналіст.

— Я не побоявся б нічого в світі, пане Спідете, — відповів моряк. — І ви добре знаєте — я не боягуз.

— До речі, Пенкрофе, у нас тепер є ще один моряк, — зауважив Наб.

— Хто?

— Айртон.

— Точно, — підтримав Герберт.

— Якщо тільки він згодиться поїхати звідси, — відповів Пенкроф.

— Отакої! — вигукнув журналіст. — Невже ви гадаєте, що Айртон відмовився б їхати, якби Гленарванова яхта прийшла по нього на острів.

— Ви, друзі мої, забуваєте, — втрутився інженер, — що за останні роки перебування на острові Табор Айртон позбувся розуму. Але річ не в тому. Треба обміркувати, чи могли б ми вважати прихід шотландської яхти шансом на наш порятунок? Сподіваюся, ви не забули: Гленарван обіцяв Айртонові забрати його з острова Табор, коли вважатиме, що той достатньо покараний за скоєні злочини; я переконаний — він повернеться.

— Авжеж, — погодився журналіст, — а я додам, що шотланець незабаром прибуде, бо минуло цілих дванадцять років відтоді, як він висадив Айртон на острівці Табор!

— Еге ж! Я згоден з вами, — відповів Пенкроф, — лорд повернеться, і дуже скоро. Але нам від того не легше, адже куди він попливе? Не до острова Лінкольна, а до острівця Табор.

— Безумовно, — погодився й Герберт, — тим паче, що острів Лінкольна навіть не нанесено на карту.

— А тому, друзі мої, — мовив інженер, — треба вжити належних заходів і повідомити того, хто припливе до острова Табор, що ми і Айртон перебуваємо на острові Лінкольна.

— Саме так, — вів далі журналіст. — На мою думку, найпростіше залишити у хижці, де жив капітан Грант, а [342] потім Айртон, записку з точними координатами нашого острова; до того ж покласти її так, щоб вона впала в очі лордові Гленарвану та його супутникам.

— От шкода, — прикро зітхнув моряк, — що ми не здогадалися цього зробити, коли вперше плавали до Табора!

— А навіщо б ми це робили? — заперечив Герберт. — На той час ми ще не мали й уявлення, хто такий Айртон і що з ним сталося; не знали й того, що по нього хтось обіцяв повернутися; про все довідалися лише восени, і вже пізно було повертатися туди.

— Так, — мовив Сайрес Сміт, — надто пізно, і тепер цю подорож треба відкласти аж до весни.

— А що, коли шотландська яхта прийде не сьогодні---" завтра? — запитав Пенкроф.

— Навряд, — висловив сумнів інженер. — Зимової пори лорд Гленарван не ризикне вирушити в далеку дорогу. Або він уже побував на острові Табор за ті п'ять місяців, відколи Айртон з нами, або прибуде туди не раніше ніж наступного жовтня. В такому разі ми не запізнимось, якщо у перші ж весняні дні відвеземо листа на острів Табор.

— Зізнаюся, — скрушно промовив Наб, — була б справжня біда, якби виявилось, що "Дункан" з'явився у цих морях лише кілька місяців тому!

— Сподіваюся, це не так, — відповів інженер, — і Небо не позбавить нас останньої можливості повернутися на батьківщину!

— Гадаю, — зауважив журналіст, — ми про все дізнаємося, ще раз відвідавши острів Табор. Бо якщо шотландці побували на острові, там неодмінно залишаться сліди їхнього перебування.

— Безумовно, — погодився інженер. — Отож, друзі, по-ки не втрачено надії на порятунок саме таким шляхом, наберімося терпіння й чекаймо. Коли ж виявиться, що сподіватися нема на що, тоді обміркуємо, що робити далі.

— Принаймні, — мовив Пенкроф, — ми повинні сказати, що залишаємо острів Лінкольна зовсім не тому, що нам тут погано живеться!

— Та ні, Пенкрофе, — підтримав інженер, — тільки тому, що ми тут відірвані від найдорожчого, що має людина, — від родини, друзів, своєї землі!..

Так і вирішили, й відтоді колоністи вже не заводили розмов про будівництво великого корабля і про далеке плавання на північ, до архіпелагів, чи на захід, до берегів Нової Зеландії, а взялися до буденної роботи, готуючись до третьої зимівлі у Гранітному палаці. [343]

Та все ж таїш вони погодилися, що треба до настання зими здійснити на боті подорож навколо острова Лінкольна. Це рішення було ухвалене у зв'язку з тим, що вони досі не мали повного уявлення про західне й північне узбережжя острова між гирлом Водоспадної річки і мисом Щелеп, а також про вузьку затоку, схожу на роззявлену пащу акули.

Підготовлений Пенкрофом план морської експедиції, звісно, схвалив Сайрес Сміт, якому дуже кортіло оглянути всі свої володіння.

Погода була нестійкою, але барометр падав або піднімався поступово, тож різких змін погоди не доводилось боятися. Саме першого тижня у квітні стрілка барометра пішла вниз, днів п'ять чи шість дув сильний західний вітер, а потім вона поповзла вгору і завмерла на рівні двадцяти дев'яти і дев'яти десятих дюйма (759,45 міліметра), тож колоністи вирішили, не відкладаючи, вирушити в експедицію.

Відплиття було призначене на 16 квітня, і "Бонадвен-тур", що стояв у порту Повітряної Кулі, був споряджений для кількадечної подорожі.

Сайрес Сміт попередив Айртона про майбутню експедицію і запропонував йому взяти в ній участь; проте той відмовився, й колоністи вирішили, що до їхнього повернення він мешкатиме у Гранітному палаці. Разом із ним мав залишитися й дядечко Юп, який поставився до такого рішення цілком прихильно.

Шістнадцятого квітня п'ятеро друзів, узявши Топа, піднялися на борт "Бонадвентура". Вітер — і досить сильний— віяв із південного заходу, отож "Бонадвентуру" довелося лавірувати, виходячи з порту Повітряної Кулі й тримаючи курс на Зміїний мис. З усієї дев'яностомильної довжини острова по периметру на південне узбережжя припадало двадцять миль від бухти до мису Щелеп. І всі двадцять миль колоністи йшли проти вітру.

Минув майже цілий день, поки бот досягнув мису, бо через дві години після його виходу в море закінчився відплив і "Бонадвентурові" довелося шість годин поспіль боротися із припливом. Коли "Бонадвентур" обігнув мис, настали сутінки.

Пенкроф, узявши два рифи на вітрилах, запропонував інженерові пливати далі з невеликою швидкістю. Але інженер волів стати на якір за кілька кабельтових від берега, щоб удень оглянути цю частину острова. Навіть більше — колоністи домовилися пливати лише вдень, аби краще дослідити все узбережжя, а з настанням вечора кидати якір якнайближче до берега. [344]

Поблизу мису бот простояв на якорі цілу ніч; вітер ущух, клубочився туман, і було дуже тихо. Крім моряка, всі колоністи спали, хоч, можливо, й не так міцно та спокійно, як у своїх кімнатах.

Сімнадцятого квітня раннього ранку Пенкроф підняв якір і пішов лівим галсом повним бакштагом, тримаючись чимближче до західного берега.

Колоністи вже були на цьому вкритому чудовими лісами березі, а проте він знову викликав їхнє захоплення. Намагаючись пливати якнайтихіше, аби все бачити, і обережно обходячи стовбури дерев, що плавали в морі, вони ішли так близько від берега, як тільки було можливо. Кілька разів колоністи навіть ставали на якір, і Гедеон С пі лет робив знімки чарівних місць на узбережжі.

Близько полудня "Бонадвентур" підійшов до гирла Водоспадної річки. На правому її боці стояв негустий ліс, а далі, миль за три, виднілися лише рідкі гайки між західними відрогами гори, безплідний кряж якої тягся аж до моря.

Як дивовижно відрізнялися південне і північне узбережжя! Перше — лісисте, зелене й веселе; друге — дике, похмуре й безплідне. Подекуди таке узбережжя називають "залізним берегом" — схарапуджені скелі завмерли, мов свідки того, що в одну з геологічних епох тут захолили гори вулканічної лави. Якого б то відчаю зазнали друзі, коли б куля скинула їх на цей берег острова! На вершині гори Франкліна, дивлячись із високості, ніхто й уявити не міг, яка похмура й зловісна оця місцевість, а бачачи зблизька, з моря, всі були приголомшені її дивним, незвичайним виглядом; можливо, ніде в світі нема такого ландшафту.

"Бонадвентур" пройшов за півмилі від берега. З такої відстані чітко було видно, що узбережжя завалене брилами різноманітних форм заввишки від двадцяти до трьохсот футів, — циліндричні, неначе вежі, призматичні, мов дзвони, пірамідальні, як обеліски, і конічні, ніби фабричні димарі. Навіть хаотичне нагромадження торосів у льодових морях не являло б собою величного і страшного видовища! Тут від скелі до скелі ніби висів місток; там верхівки скель вигиналися, мов недсяжні людському зору аркади храму; ще далі розверзлася похмура паща печери з монументальним склепінням; в іншому місці виднілися фантастично нагромаджені шпилі й пірамідальні вежі, яких не знайдеш у жодному готичному соборі. Творіння геніальної природи, химерніші й різноманітніші, аніж шедеври, створені людською уявою, надавали дивної величі берегові, що простягся на вісім-дев'ять миль. [345]

Сайрес Сміт і його супутники приголомшено дивилися на це диво природи. Тільки Топ, на якого дика краса місцевості не справляла враження, голосно гавкав, будячи серед базальтових скель тисячоголосу луну. Інженер навіть зауважив, що в його гавканні було щось дивне, — саме так він гавкав, бігаючи навколо колодязної ляди в Гранітному палаці.

— Пристаньмо до берега, — звелів Сайрес Сміт.

І "Бонадвентур" підійшов, наскільки міг, до берегових скель. Можливо, там знайдеться вартий дослідження грот? Але Сайрес Сміт не побачив ні печери, ні заглиблення, де могла б сховатися жива істота, бо високі хвилі заливали підніжжя скель. Незабаром Топ замовк, і бот рушив далі, плывучи за кілька кабельтових від берега.

Північно-західне узбережжя було полого і піщане; подекуди над уже оглянутою колоністами болотистою низовиною здіймалися самотні хирляві деревця, та, на відміну від дикої, щойно баченої пустелі, його оживляли тисячі водоплавних птахів.

Увечері "Бонадвентур" кинув якір у якійсь бухточці, причаливши аж до берега, — так у ній було глибоко. Ця ніч теж минула спокійно, бо вітер, так би мовити, заляк з останнім промінням сонця і піднявся знову лише на світанку. Зійти на берег було легко, і, визнані найкращими мисливцями колонії, Герберт та Гедеон Спілет із самого ранку вирушили на полювання, а через дві години повернулися з низками качок і куликів. Топ творив дива, і завдяки його старанню й спритності мисливці не втратили жодного підстреленого птаха.

О восьмій ранку "Бонадвентур" знявся з якоря і під ходовим вітром, що помітно дужчав, швидко поплив до мису Північна Щелепа.

— Загалом я не здивувався б, якби тепер повіяв сильний західний вітер. Учора ввечері на заході небо було аж бурякове, та й "баранці" на хвилях не провіщають нічого доброго, а вранці в небі з'явилися ще й "котячі хвости", — сказав Пенкроф.

"Котячими хвостами" називають довгасті хмари у зеніті неба, що скидаються на легкі пасма вати й летять не нижче п'яти тисяч футів над рівнем моря; вони завжди провіщають бурю.

— У такому разі, — мовив Сайрес Сміт, — поставмо всі вітрила і мчімо до Акулячої затоки. Гадаю, там "Бонадвентур" буде в безпеці.

— Авжеж, там таки буде безпечно, — згодився Пенкроф. — [346] Крім того, весь північний берег узявся нудними дюнами — і дивитись ні на що!

— А в Акулячій затоці, — додав Сайрес Сміт, — хотілося б не тільки перебути ніч, а й провести завтра цілий день, — затока варта того, щоб її добре вивчити.

— Все одно нам, мабуть, доведеться там сидіти, — відповів Пенкроф. — Гляньте, як на заході насупилося небо!

— Хоч би там що, — озвався журналіст, — а цей вітер нам допоможе швидше допливти до Північної Щелепи.

— Звісно, вітер добрий, — відповів моряк, — але, щоб увійти в затоку, доведеться маневрувати, а я, не знаючи там дна, волів би робити це при денному світлі, а не в сутінках...

— Судячи з того, що ми бачили на півдні Акулячої затоки, дно там має бути всіяне рифами, — зауважив Герберт.

— Робіть, як знаєте, Пенкрофе, — мовив Сайрес Сміт. — Ми покладаємось на вас.

— Не турбуйтеся, пане Сайресе, — відповів моряк, — без потреби я не піду на ризик. Я волів би скорше дістати ножа в бік, аніж пробоїну в нутро "Бонадвентура"!

"Нутром" Пенкроф називав підводну частину бота, бо дорожив ним більше, ніж своїм життям.

— Котра година? — запитав Пенкроф.

— Десята, — відповів Гедеон Спілет.

— А яка відстань до мису, пане Сайресе?

— Миль п'ятнадцять, — відповів інженер.

— Отже, через години дві з половиною, між полуднем і першою, — сказав моряк, — ми вийдемо на траверс мису. На біду, це час відпливу, й нам напевне буде важко

увійти в затоку проти течії й вітру.

— Тим більше, — сказав Герберт, — що сьогодні місяць уповні, а припливи і відпливи в квітні завжди найвищі.

— Скажіть, Пенкрофе, чи не можна зачекати кінця відпливу на якорі край мису? — запитав Сайрес Сміт.

— Та що ви, пане Сміт! — вигукнув моряк. — Стати на якір біля берега, коли наближається буря?! Ви що-не-будь собі думаєте, пане Сайресе? Це все одно, що самохіть піти на дно!

— Що ж тоді робити?

— Протриматися в морі до припливу, тобто десь до сьомої вечора, і, якщо не буде надто темно, спробувати увійти в затоку. В іншому випадку ляжемо на ніч у дрейф і спробуємо пройти в затоку на світанку. [347]

— Я вам уже сказав, Пенкрофе, — повторив Сайрес Сміт, — робіть, як знаєте. Ми покладаємось на вас.

— Ех! — вигукнув Пенкроф. — Був би на березі хоч один маяк! На скільки легше стало б морякам!

— Атож! — відповів Герберт. — Та цього разу на березі немає здогадливого інженера, який знову розвів би вогнище, аби допомогти нам втрапити у порт!

— Ай справді, любий Сайресе, — сказав Гедеон Ст-лет, — ми вам досі не подякували; та, щиро кажучи, якби вам не спало на думку розвести вогнище, ми ніколи не втрапили б на острів!

— Яке вогнище?.. — перепитав Сайрес Сміт, здивований словами журналіста.

— Йдеться, пане Сайресе, про те, — відповів Пенкроф, — що, повертаючись додому, ми опинились у великій скруті на борту "Бонадвентура". І напевне минули б острів, якби ви не розвели вогнища на майданчику над Гранітним палацом у ніч із дев'ятнадцятого на двадцяте жовтня.

— Атож, атож... — розгублено притакнув інженер, — то була справді дуже слухна думка...

— А тепер, — додав моряк, — нікому зробити нам цю послугу, — хіба Айртон додумається...

— Таки нікому, — погодився інженер.

Через кілька хвилин, знайшовши на носі бота Гедеона Спілета, інженер шепнув йому на вухо:

— Якщо є на цьому світі щось абсолютно вірогідне, дорогий Спілете, то це те, що в ніч із дев'ятнадцятого на двадцяте жовтня я не розводив ніякісінького вогнища ні на плоскогір'ї над Гранітним палацом, ні будь-де на острові!..

РОЗДІЛ XX

Ніч у морі— Акуляча затока. —Зізнання. — Підготовка до зимівлі. —Люті морози. — Колмгіети працюють дома. — Через шість місяцю. — Фотокартка. — Несподівана пригода.

Обставини склалися саме так, як передбачав Пенкроф, — інстинкт моряка не

обманув його. Вітер дедалі свіжішав, аж поки перейшов у штормовий зі швидкістю від [348] сорока до сорока п'яти миль на годину (19); вітрильники, заскочені таким вітром у відкритому морі, квапляться взяти рифи і прибрати брамсели. Було близько шостої вечора, коли "Бонадвентур" вийшов на траверс Акулячої затоки, але ще був сильний відплив і увійти в бухту не пощастило. Змушений триматися у відкритому морі, капітан Пенкроф за найбільшого бажання не міг би дійти навіть до гирла річки Вдячності. Отож він вичікував, установивши клівер на грот-щоглі, як штормовий таксель, і повернувши бот носом до суші.

На щастя, попри сильний вітер, хвилі завдяки близькому берегу лишалися помірні, і Пенкрофові не доводилось боятися морських валів, дуже небезпечних для дрібних суденець. "Бонадвентур" не перекинувся б навіть за великих хвиль, — його правильно навантажили баластом, — та якби хвилі переплескували через палубу, могла б виникнути небезпека, що обшивка борту не витримає ударів води. Пенкроф — досвідчений моряк — стояв біля керма, готовий до всіляких несподіванок. Звичайно, він безмежно вірив у надійність свого бота і все ж таки із завмиранням серця чекав нового дня.

За цілу ніч Гедеон Спілет і Сайрес Сміт ні разу не змогли знайти хвилини, щоб поговорити наодинці, а тим часом, судячи із слів, які інженер прошепотів журналістові, їм конче треба було обмінятися думками про новий прояв таємничої сили, що, очевидно, правила островом Лінкольна. Гедеон Спілет безперестану думав про загадкове вогнище, яке світилося на острівному березі. Він бачив той вогонь на власні очі! Так само, як і він, те вогнище спостерігали його супутники — Пенкроф і Герберт! У ту темну ніч воно допомогло їм визначити розташування острова; вони не сумнівалися, що його запалив інженер, і раптом з'ясовується, що той ні сном, ні духом про це не знає!

Гедеон Спілет вирішив з'ясувати це питання, як тільки "Бонадвентур" повернеться додому, і наполягати, щоб Сайрес Сміт розповів решті колоністів про всі оті дива. Можливо, треба спільними зусиллями дослідити увесь острів Лінкольна?

Хай там як, але тієї ночі вогонь не загорався на узбережжі біля виходу до недослідженої затоки, і до самого світанку невеличкий бот боровся з вітром у відкритому морі. Лець над східним обрієм зайнялася зоря, вітер трохи стих і змінив напрям на два румби, що дало змогу Пенкрофові взяти

(19) Близько 106 кілометрів на годину. (Прим, автора.) [349]

курс просто на вхід до вузької затоки. Близько сьомої райку, обігнувши мис Північної Щелепи, "Бонадвентур" обережно увійшов до затоки, обрамленої закам'янілою лавою химерних обрисів.

— Який чудовий рейд! — захоплено сказав Пенкроф. — У ньому можна було б розмістити цілий флот!

— Найцікавіше те, — відповів Сайрес Сміт, — що береги затоки утворені двома зустрічними потоками лави, що наростала з кожним виверженням вулкану. Затока тут захищена з усіх боків, і, гадаю, навіть у найсильнішу бурю море в ній спокійне, наче

озеро.

— Ще б пак! — погодився Пенкроф. — Вітер може увірватися сюди лише через вузьку горловину між двома мисами; до того ж північний мис прикривав південний, отож шквалам увірватися сюди дуже важко. Слово честі, "Бонадвентур" міг би простояти тут цілий рік на якорі, ні разу не гоїднувшись.

— Тільки для нього у затоці забагато місця, — зауважив журналіст.

— Ваша правда, пане Спілете, — відповів моряк. — Для "Бонадвентура" вона великувата, не заперечую. Але якщо для флоту США потрібна буде база в Тихому океані, то кращого рейду йому не знайти!

— Ми ніби опинилися в пащі акули, — зауважив Наб, натякаючи на дивну форму затоки.

— У глибині пащі, друже Набе! — відповів Герберт. — А вам не страшно, що вона клацне зубами?

— Не страшно, — поважно відповів Наб. — Та все ж таки затока ця мені не до вподоби. Надто вона лиха й похмура!

— Отакої! — крикнув Пенкроф. — Нащо ж ти, Набе, гудиш затоку? А я щойно зібрався принести її в дар Америці!

— Цікаво, а вона досить глибока? — запитав інженер. — Бо там, де пройде "Бонадвентур", не завжди пройдуть крейсери.

— Це неважко перевірити, — відповів Пенкроф.

І моряк кинув за борт саморобного лота — довгого каната із залізним грузилом. Канат завдовжки п'ятдесят морських сажнів розмотався до кінця, але дна не дістав.

— Що ж, крейсери сюди також можуть заходити, на міліну не сядуть, — зауважив Пенкроф.

— Так, — погодився Сайрес Сміт. — У цій затоці — справжня безодня: Та це й не дивно — острів вулканічного [360]

походження; саме тому в морському дні трапляються такі бездонні западини.

— Береги затоки, — додав і собі Герберт, — справляють враження, прямовисних скель. Гадаю, якби Пенкроф мав навіть у п'ять або шість разів довший канат, то й тоді не дістав би дна.

— Усе це чудово, — озвався журналіст, — але мушу, Пенкрофе, вам сказати, що ваш рейд не бездоганний...

— Чого б то, пане Спілете?

— Ніде немає ані балки, ані рову, щоб якось вибратись на берег. Не видно, де б хоч ногу поставити!

І справді, до прямовисних скель із лави ніяк було й під-ступитися. Навкруги здіймалися ніби неприступні вали бастіонів чи береги норвезьких фіордів, але ще суворіші. "Бонадвентур" пройшов попід самими стінами, мало не торкаючись їх, уздовж усієї затоки, а його пасажери не знайшли жодного виступу, що дав би їм змогу зійти на дикий похмурий берег. ;

Пенкроф тішив себе тим, що при потребі кам'яну стіну можна б висадити

динамітом; потім, переконавшись, що в затоці робити нічого, скерував бот до її горловини і близько другої пополудні вийшов у відкрите море.

— Уф! — Полегшено зітхнув Наб.

Наш славний неф почував себе вочевидь незатишно у величезній акулячій пащі.

Від мису Щелеп до гирла річки Вдячності лишалося не більше як вісім миль. Піднявши всі вітрила, "Бонадвентур" узяв курс на Гранітний палац, ідучи на відстані однієї милі від берега. Величезні брили захололо! лави незабаром змінилися мальовничими піщаними дюнами, де дивом колись врятувався знайдений там інженер і де водилися сотні морських птахів.

Близько четвертої пополудні Пенкроф, обійшовши з лівого боку острівець Порятунку, завів бот у затоку, що відокремлювала острівець від узбережжя, а о п'ятій якір "Бонадвентура" зачепився за піщане дно у гирлі річки Вдячності.

Минуло три дні відтоді, як колоністи залишили свій дім. Айртон чекав їх на березі, а дядечко Юп радо кинувся їм назустріч, вітаючи своїх хазяїв задоволеним, веселим бурчанням.

Колоністи закінчили; повне обстеження берегів острова, не знайшовши нічого підозрілого. Якщо на острові й жило якесь таємниче створіння, то воно могло переховуватися [351] тільки в хащах непрохідних лісів, що вкривали Зміїний півострів, куди колоністи ще не доходили.

Гедеон Спілет умовив Сайреса Сміта звернути увагу решти товаришів на дивні явища, що відбувались на острові, останнє з яких було найбільш незбагненим.

Але, коли зайшла мова про кимось запалене на острові вогнище, Сайрес Сміт не міг утриматися, удвадцять не перепитати Гедеона Спілета:

— Але чи впевнені ви, що то справді було вогнище? Може, то було часткове виверження вулкану або якийсь метеорит?

— Ні, Сайресе, поза всяким сумнівом, це був вогонь, запалений рукою людини. Зрештою, запитайте Герберта і Пенкрофа. Вони бачили його так само чітко і підтвердять мої слова.

Через кілька днів після цієї розмови, увечері двадцять п'ятого квітня, коли колоністи зібрались на плоскогір'ї Широкий Обрій, Сайрес Сміт звернувся до них із такими словами:

— Друзі мої, я хотів би привернути вашу увагу до кількох випадків, які сталися на острові і з приводу яких бажано вислухати й вашу думку. Особисто для мене ці випадки здаються, так би мовити, надприродними...

— Надприродними? — гучно перепитав моряк, випускаючи хмару диму з люльки. — Невже наш острів теж надприродний?

— Ні, Пенкрофе, але таємничий — поза всяким сумнівом. Хіба що вам пощастить пояснити те, що досі Спілет і я не спроможні збагнути.

— Слухаємо вас, пане Сайресе, — мовив моряк.

— Почну ось із чого, — повів далі інженер. — Чи можете ви пояснити, яким чином після падіння в море я опинився за чверть милі від берега, не зберігши жодної згадки

про те, як я туди дістався?

— Може, вас оглушило?.. — припустив Пенкроф.

— Ні, це неможливо, — швидко відповів інженер. — Далі. Чи можете ви пояснити, яким чином Топ знайшов ваш прихисток за п'ять миль від гроту, де я лежав?

— Інстинкт собаки... — почав було Герберт.

— Який там інстинкт! — урвав його журналіст. — Не забувайте, що, попри зливу, яка не вщухала цілу ніч, Топ дістався до нас сухим і без єдиної плями болота!

— Допустимо, і це, дрібниця, — сказав інженер. — Але чи можете ви пояснити, яка сила викинула Топа а води під час боротьби з дюгоном? [352]

— Зізнаюсь, ні, — відповів Пенкроф. — Так само, як і те, якою зброєю і хто розпорів дюгоневі живота, тим паче, що рана була різана.

— Далі, — вів своєї Сайрес Сміт. — Чи можете ви, друзі мої, пояснити, яким чином дробинка застряла в тілі тримісячного пекарі?.. Як — без найменшого сліду корабельної катастрофи — на берег викинуло ящик із такими потрібними для нас речами й інструментами?.. Чому, ледь вийшовши на першу морську прогулянку, ми наштовхнулися на пляшку із запискою?.. Яким чином наша пірога зірвалася з прив'язі й підпливла до нас саме тоді, коли ми мали в ній найбільшу потребу?.. Як сталося, що після навали мавп мотузьяна драбина так доречно сама впала з Гранітного палацу до наших ніг?.. І, нарешті, хто написав оту записку, якщо Айртон доводить, що він її не писав?

Сайрес Сміт, нічого не пропускаючи, перелічив усі загадкові події, що трапились на острові. Герберт, Пенкроф і Наб тільки переглядалися, не знаючи, що відповісти, бо всі перелічені події вперше постали перед ними як ланки одного ланцюга і невимовно вражали їх.

— їй-Богу, — нарешті пробурмотів Пенкроф, — ви, пане Сайресе, здається, маєте рацію... Важко пояснити все це!..

— Але то ще не все, друзі мої, — знову заговорив інженер. — До всіх перелічених подій додалася ще одна, не менш дивна й незбагненна, ніж усі попередні.

— Яка, пане Сайресе? — жваво запитав Герберт.

— Ви казали, що, повертаючись із острова Табор, побачили запалене на острові Лінкольна вогнище?

— Звісно, бачили, — підтвердив моряк.

— Ви переконані, що бачили вогонь?

— Так само бачили, як я бачу вас.

— Ти також, Герберте?

— О пане Сайресе, — вигукнув Герберт. — Той вогонь блищав, мов зірка першої величини!

— А може, то й була зірка? — допитувався інженер.

— Ні, — заперечив Пенкроф. — Небо було затягнуте важкими хмарами, та й ніяка зірка не могла висіти так низько над обрієм. До того ж з нами був тоді й пан Спілет, він може підтвердити наші слова!

— Додам іще, — сказав журналіст, — що вогонь горів дуже яскраво, нагадуючи сніп електричного світла...

— Авжеж, — вигукнув Герберт. — І нам здалося, що світив він із плоскогір'я Широкий Обрій над Гранітним палацом. [353]

— Так ось, друзі мої, — відповів Сайрес Сміт, — тієї ночі з дев'ятнадцятого на двадцяте жовтня ні Наб, ні я не запалювали на узбережжі ніякого вогнища!

— Як, ви не?.. — скрикнув Пенкроф, так приголомшений, що не міг навіть закінчити фразу.

— Ми не виходили з Гранітного палацу, — відповів Сай-рее Сміт. — І якщо на узбережжі тієї ночі горів вогонь, то запалений він був не нашими руками!

Пенкроф, Герберт і Наб аж остовпіли від здивування. Вони ні миті не сумнівалися, що справді на власні очі бачили вогонь у ніч з 19 на 20 жовтня.

Так'— Доводилось погодитися: острів Лінкольна оточує якась таємниця. Над островом витала незбагненна, непомітна, але всюдисуща приязна до них сила. Колоністи загорілися цікавістю. Чи не ховається те загадкове створіння десь у потайних закутках острова або й у його надрах? Ось питання, яке будь-що належало з'ясувати!

Сайрес Сміт нагадав також колоністам, як дивно інколи поводитися Топ і Юп біля отвору колодязя в Гранітному палаці, колодязя, що вів з їхнього дому просто до моря, і зізнався, що досліджував колодязь, але нічого підозрілого там не помітив.

Підсумовуючи їхню розмову, інженер запропонував друзям, як тільки настане весна, перекопати весь острів згори донизу і будь-що знайти свого таємничого покровителя...

Від того вечора на Пенкрофовому обличчі з'явилася тінь стурбованості. Віднині острів, що його моряк досі вважав своєю власністю, здавалося, мав ще й іншого господаря, якому всі вони хоч-не-хоч мусили підкорятися. Пенкроф часто розмовляв із Набом про острівні дива, і обидва, дуже схильні до забобонності, були ладні повірити в існування на острові якоїсь надприродної сили.

Тим часом у травні, що відповідає листопаду в Північній півкулі, знову настали холоди. Зима передбачалася рання й сувора. І колоністи не зволікаючи взялися заготовляти паливо та харчові припаси. А втім, тепер їм не страшна була й найхолодніша зима. Стадо муфлонів дало їм стільки вовни, що можна було нашити досхочу валяного теплового одягу.

Не варто й говорити, що й Айртона вдягли по-зимовому, в зручне тепле вбрання. Сайрес Сміт запропонував йому переселитися на зиму до Гранітного палацу, і Айртон обіцяв зробити це, як тільки закінчить останні роботи в загоні для худоби. Дотримавши слова, він перебрався до колоністів у [354] середині квітня. Відтоді Айртон жив разом з усіма колоністами ; він завжди старався бути чимось корисним новим товаришам, але ніколи не брав участі в їхніх розвагах, весь час лишаючись засмученим і мовчазним. ч

Більшу частину третьої зими, проведеної на острові Лінкольна, колоністи майже не виходили з дому. Лютували бурі, від страшних ураганів здригалися навіть скелі.

Величезні вали припливу загрожували залити весь острів, і, безумовно, будь-який корабель, підійшовши до його берегів, неминуче розбився б об скелі. Двічі під час таких бур річка Вдячності виходила з берегів і мало не знесла мости й місточки. Попри жахливу погоду, колоністи мусили негайно укріплювати зведені на узбережжі мости, що зникали під водою щоразу, як океанські хвилі наскакували на берег.

Що й казати, вихори з дощем та снігом, які інколи скидалися на смерчі, накоїли багато лиха на плоскогір'ї Широкий Обрій. Найбільше постраждали вітряк і пташник. Колоністам не раз доводилося спішно лагодити їх, рятувати від загибелі пернатих.

У дні великих холодів до плоскогір'я підходили то ягуари, що блукали парами, то зграї мавп; існувала небезпека, що, гнані голодом, найсміливіші й найспритніші з-поміж них перебіжать через струмок, тим паче, що під час морозів його сковувала крига і перейти по ній було зовсім не важко. Побоючись, що хижаки завдадуть тяжкої шкоди городам та пташнику, колоністи встановили безперервне чергування на плоскогір'ї і часто рушничними пострілами мусили відлякувати небезпечних гостей. Тож нудьгувати було ніколи, бо, крім робіт за межами Гранітного палацу, колоністи й далі обладнували своє житло. Кілька разів у ті холодні зимові дні вони вирушали на полювання до Качиноного болота. Гедеон Спілет і Герберт, яким допомагали Топ і Юп, піднімали цілі хмари качок, куликів, нирків, чирків, та чайок і били їх несхибно. Дістатися до тих місць, багатих на пернату дичину, було неважко, йдучи дорогою, що вела до порту Повітряної Кулі через річку Вдячності, або огинаючи мис Знахідки, і при цьому колоністи відходили од Гранітного палацу не далі як на дві-три милі.

Так минуло чотири холодні зимові місяці — червень, липень, серпень і вересень. Загалом мешканці Гранітного палацу не страждали від суворої зими й негоди, так само як і мешканці загону для худоби, що стояв не на відкритому усім вітрам плоскогір'ї, а в долині, захищеній з одного боку [355] відрогами гори Франкліна, а з інших — лісами і високим скелястим берегом. Тому бурі завдали загону для худоби зовсім невеликих збитків і вміль, спритний Айртон, повернувшись туди на кілька днів у другій половині жовтня, швидко все полагодив.

За цілу зиму ніяких таємничих подій на острові не сталося, хоч тепер Пенкроф і Наб схильні були бачити вплив таємничих сил і в найнепомітніших подіях. Навіть Топ і Юп перестали ходити навколо отвору колодязя і не виявляли більше ніяких ознак стурбованості. Ланцюг дивних, незбагнених пригод нібито урвався, хоч мешканці Гранітного палацу часто згадували про них вечорами і не змінили свого наміру обшукати весь острів аж до найнепрístupніших його куточків. Але тут сталася така важлива й загрозлива подія, яка на довгий час порушила всі плани Сайреса Сміта і його товаришів.

Трапилося це в жовтні. Весна бурхливо вступала у свої права. Під теплим сонячним промінням відживала вся природа, й на узліссі серед хвойних дерев, уже зазеленіло свіже, ніжне листя каркасів, баксії і деодарів.

Ви пам'ятаєте, що Гедеон Спілет і Герберт безліч разів фотографували острів Лінкольна.

Сімнадцятого жовтня, близько третьої пополудні, приваблений ясним сонячним днем, Герберт вирішив сфотографувати з вікна Гранітного палацу бухту Єднання, що простяглася навпроти Гранітного палацу від мису Щелепи до мису Кіготь.

Обрій вимальовувався надзвичайно чітко, і море, що ледь-ледь погойдувалося під легеньким вітерцем, виблискувало дзеркальною гладінню, на якій то там, то сям зблискували яскраві сполохи сонця.

Герберт поставив фотоапарат на підвіконня в урочистій залі Гранітного палацу, звідки відкривався широкий краєвид на берег і на бухту. Зробивши, як належить, знімок, Герберт за звичкою пішов у темну комірчину Гранітного палацу, аби зразу ж проявити й закріпити його.

Повернувшись до кімнати й подивившись перед світлом на закріплену пластинку, Герберт виявив на склі якусь маленьку цятку, що хтозна-звідки взялася на морському обрії. "Мабуть, попалася зіпсована пластинка", — подумав він.

Потім хлопцеві з цікавості спало на думку викрутити збільшувальне скло з далекоглядної труби і, скориставшись ним, уважніше розгледіти ту цятку.

Та, ледве глянувши на неї крізь лінзу, хлопець гучно [356] скрикнув і мало не впустив фотопластинку на підлогу.

Кинувшись притьмом з кімнати, Герберт знайшов Сайреса Сміта й мовчки вручив йому фотопластинку і лупу, вказуючи пальцем на маленьку цяточку.

Сайрес Сміт пильно подивився на неї, потім схопився на ноги і кинувся до вікна.

Озброївшись далекоглядною трубою, він повільно провів нею по всьому обрію, знайшов підозрілу цятку, роздивився її, опустив руку й промовив тільки одне слово:

— Корабель!

Справді, на відстані людського погляду від острова Лінкольна плив корабель!

Частина третя

ТАЄМНИЦЯ ОСТРОВА

РОЗДІЛ I

Загибель чи порятунок? — Виклик Айртонна.— Важлива нарада.— Це не "Дункан".— Підозрілий корабелі".— Застережні заходи.— Корабель підходить щораз ближче. — Гарматний постріл.— Бриг кидає якір поблизу острова.— Настає ніч.

Минуло два з половиною роки відтоді, як упала повітряна куля, а її викинутим на острів Лінкольна пасажирам жодного разу досі не щастило встановити найменшого зв'язку із світом. Щоправда, журналіст спробував був скористатись послугами птаха, довіривши йому записку, де повідомлялося про таємницю їхнього зникнення й теперішнього перебування на острові, та навряд чи можна було сподіватися, що записка знайде адресата. Тільки Айртон за вже відомих читачам обставин пристав до маленької колонії. І ось 17 жовтня несподівано для всіх на завжди пустельній широчині моря з'явився корабель!

Не лишалося ніяких сумнівів: на обрії ледь мріло невідоме судно! Але чи піде воно далі у відкрите море чи підійде до острова? На це питання можна буде дати відповідь через кілька годин...

Сайрес Сміт і Герберт покликали Гедеона Спілета, Наба й Пенкрофа й розповіли їм про несподівану новину. Пенкроф схопив далекоглядну трубу, швидко оглянув обрій і став пильно придивлятися до того місця, де на фотопластинці виднілася невеличка цятка.

— Хай йому чорт! Це справді корабель! — вигукнув він без надмірного захоплення.

— Він пливе до острова? — запитав Гедеон Спілет. Поки що важко сказати, — відповів Пенкроф. — Над лінією горизонту виглядають самі щогли, корпусу ще не видно.

— Що ж нам робити? — запитав юнак.

— Чекати, — просто відповів Сайрес Сміт. [358]

І колоністи на кілька хвилин замовкли — кожен поринув у власні думки; судячи з їхнього хвилювання, можна уявити, скільки тривоги і надії розбурхала в них неждана подія — більшої на острові Лінкольна ще не траплялося.

Звичайно, нічого й порівнювати теперішніх колоністів із викинутими на пустельний острівець жертвами повітряної катастрофи, що мушили відвойовувати в мачухи-природи навіть право на жалюгідне животіння і рвалися всім еством до будь-якої землі, де живуть люди. Щоправда, Пенкроф і Наб, які на острові Лінкольна почувалися багатими й щасливими, не без жалю розлучилися б з ним. Вони вже звикли до цього острова, у який вклали стільки тяжкої щоденної праці і який зрештою полюбили, певною мірою навіть наблизили до решти обжитого людським світу. Та корабель — не тільки звістки з материка; це ніби часточка батьківщини, що пливе назустріч! На його борту перебувають такі самі люди, як і вони, отож чи є потреба комусь пояснювати, чому так лунко забилися їхні серця?

Час від часу Пенкроф брав далекоглядну трубу і, підійшовши до вікна, вдивлявся в морський обрій. Напружуючи всю увагу, він вдивлявся в обриси судна, яке тепер перебувало за двадцять миль на схід від острова. Отже, колоністи ще не мали жодної змоги подати йому сигнал: прапора там не помітили б, пострілу не почули б, вогню також не побачили б.

Поза всяким сумнівом, острів, увінчаний високою горою Франкліна, помітила команда корабля. Та чи відважаться вони пристати до його берегів? Може, він випадково опинився в тій частині Тихого океану, де на карти нанесено тільки острівець Табор, та й той перебуває на узбіччі морських шляхів, що пролягають між полінезійськими архіпелагами, Новою Зеландією і Північною Америкою? Відповідь на запитання, що постало перед кожним колоністом, несподівано дав Герберт.

— А чи не "Дункан" це? — вигукнув він.

Сподіваємось, читач не забув, що "Дунканом" називалася яхта лорда Гленарвана, який висадив Айртон на острові Табор і мав намір колись повернутися по нього. Але ж той острівець перебуває досить близько від їхнього острова, і судно, тримаючи курс на нього, звичайно, могло пройти повз острів Лінкольна. Обидва острови розділяють лише сто п'ятдесят миль за меридіаном і сімдесят п'ять за паралеллю.

— Треба негайно попередити Айртон і викликати його в Гранітний палац, —

запропонував Гедеон Спілет. — Тільки він може сказати нам, "Дункан" це чи ні. [359]

Усі погодилися з думкою журналіста, і Гедеон Спілет, підійшовши до телеграфного апарата, швидко відстукав таку телеграму:

"З'явиться негайно".

За кілька секунд пролунав дзвінок у відповідь.

"Я йду", — повідомив Айртон.

Чекаючи Айртонового приходу, колоністи й далі спостерігали за кораблем у далекоглядну трубу.

— Якщо це "Дункан", — міркував Герберт, — Айртон його відразу пізнає, адже він довго плавав на ньому.

— Уявляю, як він схвилюється, коли впізнає "Дунка-на"! — зауважив Пенкроф.

— Так, — відповів Сайрес Сміт, — але тепер Айртон може піднятися на борт "Дункана" з гордо піднятою головою. І дай Боже, щоб це справді була яхта лорда Гленарвана; будь-яке інше судно здалося б мені підозрілим! Ці місця мають досить-таки лиху славу, і я все ще побоююся відвідин малайських піратів.

— Ми захистимо острів Лінкольна! — вигукнув Герберт.

— Звичайно, синку, — відповів, усміхаючись, інженер. — Але краще було б, якби нам не довелося його захищати.

— Послухайте, — звернувся до них Гедеон Спілет, — острів Лінкольна не нанесено ще на карти навіть останніх випусків, а отже, мореплавцям він не відомий. То чи не здається вам, Сайресе, що вже саме це може спонукати команду судна не уникати нової землі, а навпаки — звернути з курсу, аби обстежити острів.

— Звісно, — погодився з ним Пенкроф.

— І я так думаю, — відповів інженер. — Наскільки мені відомо, це навіть входить до капітанських обов'язків —

. відмічати, а отже, й обстежувати землю, якої ще не нанесли на карти, а наш острів і є такою невідомою географам територією.

— Гаразд, — мовив Пенкроф, — припустимо, судно підійде сюди і стане на якір за кілька кабельтових від острова... І що ж ми тоді робитимемо?

Це несподіване запитання якийсь час лишалося без відповіді. Але, добре поміркувавши, Сайрес Сміт із властивим для нього спокоем відповів:

— Ми, друзі мої, зробимо те, що повинні зробити: вступимо в переговори з командою корабля і попросимо взяти нас на його борт, попередньо оголосивши острів Лінкольна власністю Сполучених Штатів. Відтак, повернувшись на [360] батьківщину, ми запропонуємо всім, хто хоче, переселитися на острів, колонізувати його й принести в дар(1) Американській республіці нову, дуже корисну землю в цій частині Тихого океану!

— Ура! — радо вигукнув Пенкроф. — І ми зробимо нашій країні чудовий подарунок! Його колонізацію майже завершено, всі частини острова одержали назви, знайдено добрий природний порт, прісноводні джерела й річки, прокладено дороги й телеграфну лінію, збудовано корабельню і навіть фабрику, залишається тільки одне — нанести

острів Лінкольна на карту.

— А що, як острів хто-небудь займе, коли нас тут не буде? — запитав Гедеон Спілет.

— А чорта лисого! — скрикнув моряк. — У такому разі я волію сам залишитись на нашому острові й охороняти його! Запевняю: в мене його не вкрадуть, як кишенькового годинника із жилетки роззяви!

Ще цілу годину не можна було достеменно сказати, іде корабель до острова чи повз нього. Проте він наблизився, хоча також не було відомо, з якою швидкістю він іде морем. Цього Пенкроф ніяк не міг визначити. Та все ж, оскільки дув норд-ост, здавалося цілком вірогідним, що судно йде правим галсом. До того ж бриз гнав його до берегів острова, та й за такого спокійного моря воно могло не боятися підійти до узбережжя, хоча глибини у цих місцях не нанесено ще на карту.

Близько четвертої пополудні — через годину після телеграфного виклику — Айртон піднявся в Гранітний палац. Зайшовши до урочистої зали, він доповів:

— До ваших послуг, панове!

Сайрес Сміт, як завжди, подав йому руку і, підводячи до вікна, сказав:

— Ма запросили вас, Айртоне, у зв'язку із важливою справою. Поблизу острова з'явився якийсь корабель.

Першої миті Айртон ледь зблід і в його очах майнула тривога. Він виглянув у вікно, схилився над підвіконням, обнишпорив очима весь морський обрій, але так нічого й не побачив.

— Візьміть далекоглядну трубу, — запропонував Гедеон Спілет, — і подивіться уважно на корабель. Чи це не "Дункан" приплив, аби відвезти вас на батьківщину?

— "Дункан"? — прошепотів Айртон. — Так скоро?.. Ці слова немов мимохіть зірвалися з уст Айртона, і він затулив обличчя руками.

Невже дванадцять років самотності на пустельному острові не здавалися йому достатньою покутою всіх гріхів? Невже[361] він досі не прощав собі своїх злочинів і вважав, що вони не прощені йому іншими?

— Ні, — заперечив він, — ні! Це не може бути "Дункан".

— Подивіться, Айртоне, —• попросив інженер. — Ми повинні знати задалегідь, що нам робити.

Айртон узяв далекоглядну трубу і подивився у вказаному напрямку. Кілька хвилин він нерухомо, мовчки вдивлявся у морський обрій і нарешті сказав:

— Там справді пливе корабель, але я не думаю, що то саме "Дункан".

— А чому ви гадаєте, що то не "Дункан"? — запитав Гедеон Спілет.

— Бо "Дункан" — парова яхта, а я не бачу найменших ознак диму ні над кораблем, ні позад нього.

— А може, він іде зараз під самими вітрилами? — заперечив Пенкроф. — Здається, він має ходовий вітер і, цілком можливо, перебуваючи в такій далині від заселеної землі, зацікавлений берегти вугілля?

— Можливо, Пенкрофе, ви й маєте слухність, — відповів Айртон, — і яхта справді йде з погашеними вогнями у топках. Зачекаймо, поки корабель підійде ближче до

берега, тоді все й з'ясується.

По цих словах Айртон відійшов у куток зали, сів там і замовк. Колоністи й далі обмінювалися думками щодо невідомого корабля, але Айртон більше не брав участі в розмові.

Схвильовані тим, що сталося, колоністи були тепер не спроможні повернутися до припиненої роботи. Найбільше схвильовані Пенкроф і журналіст не знаходили собі місця і великими кроками вздовж і впоперек міряли залу. Герберт був стриманішим, але і його точив черв'ячок цікавості. Тільки Наб зберігав звичайний спокій. Адже для нього рідний край завжди там, де перебуває його хазяїн. Що ж до Сайреса Сміта, то той сидів, поринувши у думки, і в глибині душі скоріше побоювався, ніж бажав прибуття цього корабля.

Тим часом судно підійшло до острова трохи ближче. В далекоглядну трубу вже було видно, що це корабель далекого плавання, а не "прао", на яких, як правило, ходять малайські пірати. Тож можна було сподіватися, що інженерові побоювання виявляться безпідставними і поява корабля у водах, що омивають острів Лінкольна, нічим не загрожує колоністам. Пенкроф іще раз пильно подивився в далекоглядну трубу і підтвердив, що, судячи з оснастки, то [362] бриг; іде він до берега навкоси, правим галсом, під марселями і брамселями. Айртон і собі подивився в далекоглядну трубу й підтвердив, що то справді бриг.

Тепер чітко було видно, що йде він на південний захід і незабаром сховається за крайнім виступом мису Кіготь; щоб стежити за ним далі, довелося б вибратися на скелі в бухті Вашингтона, неподалік від порту Повітряної Кулі. Це виявилось тим більш прикритим, що було вже близько п'ятої пополудні і незабаром мали спуститися сутінки, а в темряві спостерігати стане вже неможливо...

— Що нам робити, коли настане ніч? — запитав Гедеон Спілет. — Може, запалимо вогнище, аби сповістити, що на узбережжі перебувають люди?

Журналіст поставив ребром найважливіше питання, і хоча інженерові зловісні передчуття ще не зовсім розвіялись, все ж таки колоністи вирішили запалити вогнище. Вночі корабель пройде повз острів і назавжди зникне вдалині, а чи з'явиться ще коли-небудь інше судно поблизу їхнього острова? Хто знає, які несподіванки готує колоністам майбутнє?

— Так, — сказав журналіст, — хай там що, а ми повинні сповістити екіпаж судна, що на острові живуть люди. Не —використати цієї можливості повернутися на батьківщину — значить потім каятись усе життя!

Отож вони вирішили, що Наб і Пенкроф вирушать до порту Повітряної Кулі й там, коли стемніє, запалять велике вогнище, аби привернути увагу команди брига.

Але саме тієї хвилини, коли Наб і моряк збиралися вийти з Гранітного палацу, корабель несподівано змінив курс і пішов просто до острова, прямуючи в бухту Єдності. Бриг, очевидно, належав до швидкохідних суден, бо відстань між ним і берегом помітно зменшувалась.

Поїздку до порту Повітряної Кулі було відкладено, і Ай-ртон знову попросили

взяти далекоглядну трубу, аби остаточно визначити, "Дункан" то чи ні. Справа в тому, що шотландську яхту також було оснащено, як бриг. Питання полягало у тому, щоб роздивитися, чи є труба між двома щоглами корабля, який перебував тепер на відстані лише десяти миль від острова.

Вечірні сутінки ще не сховали обрїю, і це полегшувало спостереження. Айртон опустил далекоглядну трубу і переконано повторив:

— Ніякий це не "Дункан"! Та й не міг це бути "Дункан"!

Тепер Пенкроф упіймав судно в поле зору оптичного [364] приладу і побачив, що це саме бриг водотоннажністю триста — чотириста тонн із сміливими й красивими лініями, чудово оснащений і дуже, мабуть, швидкохідний; словом, то мав бути один із найшвидкісніших кораблів, що борознять океан. Але якій країні належав він? Це ще важко було сказати.

— А проте, — зауважив моряк, — на кормі майорить якийсь прапор, тільки я не розрізняю його кольорів.

— Менше ніж через півгодини ми це будемо знати точно, — відповів журналіст. — А втім, тепер цілком ясно, що капітан судна має намір пристати до нашого острова і не сьогодні, то найпізніше завтра ми познайомимося з ним.

— Все одно, — заперечив Пенкроф, — краще заздалегідь знати, з ким маєш діло! Я був би не проти вже тепер розпізнати кольори прапора цього зуха!

Розмовляючи з журналістом, Пенкроф не відривав ока від окуляра далекоглядної труби.

Вечоріло, з останнім промінням сонця поступово стихав і вітер. Повислий вимпел корабля заплутався у фалах, і тепер стало ще важче розгледіти його кольори...

— Ні, це, звісно, не американський корабель, — час від часу казав Пенкроф, — і не англійський — на англійському червоне поле відразу впадає в очі; не має він і кольорів французького або німецького флотів; і не російський білий морський прапор, і не жовтий іспанський... Швидше за все він однобарвний... Чекай... у цих морях... Які ж тут можуть бути кораблі?.. Чилійський? Але він триколірний... Бразильський? Він зелений... Японський? Той чорно-жовтий... А цей...

Тієї миті бриз розгорнув прапор невідомого корабля. Айртон вихопив із морякових рук опущену трубу, приклав її до ока і глухо, хрипко ледве промовив:

— Прапор чорний!..

І справді, на флагштоці корабля розпросталося темне полотнище; тепер були всі підстави вважати невідомого корабля вельми підозрілим.

Отже, інженера не обманули його прикрі передчуття? Отже, це таки піратське судно? Значить, цей корабель чинить розбій тут, у південних водах Тихого океану, наввипередки з малайським "прао", що досі бешкетують у цих широтах? Що він шукає біля берегів острова Лінкольна? Чи не спало на думку піратам використати як нікому невідому землю, аби переховати тут награбовані скарбк? А може, він шукає біля цього узбережжя іритулк на зимові місяці? Невже судилося чесним володінням кологстів [365] перетворитись на ганебне кипіло піратів, на їх таємну тихоокеанську резиденцію?

Всі ці думки за мить майнули в головах колоністів. Адже вони не мали жодних сумнівів у тому, що несе чорний прапор. Чорне полотнище — стяг піратів! Він висів би і на щоглі яхти "Дункан", якби каторжанам пощастило здійснити їхні злочинні задуми!

Колоністи не стали марнувати часу на розмірковування.

— Друзі мої, — звернувся до них Сайрес Сміт, — а що, кели цей корабель хоче тільки подивитися на узбережжя острова? Може, він не має жодних намірів висаджувати на острів свій екіпаж? У такому разі нам пощастило б. І ми мусимо зробити все можливе, щоб приховати нашу присутність на острові. Найбільше впадає в очі вітряк, поставлений на плоскогір'ї Широкий Обрій. Набе і Айртоне, підіть зніміть із нього крила. Замаскуймо також більшими гілками вікна Гранітного палацу. Треба погасити будь-який вогонь. Пірати не повинні здогадатися, що на острові є люди!

— А як бути з нашим ботом? — запитав Герберт.

— О, про нього нічого турбуватися! — відповів Пенкроф. — Він добре схований у порту Повітряної Кулі, і тим пикам не так просто його знайти!

Колоністи негайно виконали всі інженерові розпорядження. Наб і Айртон сходили на плоскогір'я і вжили заходів, щоб приховати будь-які сліди перебування людей на острові. Тим часом інші колоністи збігли до лісу Жакамара і принесли звідти величезні оберемки гілок та ліан, які на відстані мали справляти враження природної рослинності і досить добре приховувати отвори в гранітній кручі. Водночас колоністи приготували зброю й розмістили набої так, щоб при нападі вони лежали напохваті.

Коли закінчилися всі приготування, Сайрес Сміт схильовано сказав:

— Друзі, якщо пірати спробують захопити острів Лінкольна, ми докладемо всіх зусиль, щоб захистити його, чи не так?

— Так, Сайресе, — відповів за всіх журналіст. — Якщо треба буде, ми ладні битися до останку, ладні вмерти за нього!

Інженер простяг руки друзям, і ті гаряче потиснули їх. Тільки Айртон, мовчки стоячи в кутку, не кинувся до гурту. Можливо, він, будучи колись розбійником, вважав іще себе не гідним решти колоністів.[366]

Сайрес Сміт зрозумів, що коїлося в Айртоновій душі, й підійшов до нього.

— А ви, Айртоне? — запитав він. — Що ви робитимете?

— Я виконаю свій обов'язок, — відповів Айртон.

Він став біля вікна і подивився в просвіти між листям.

Було приблизно пів на восьму вечора. Хвилин двадцять тому сонце сховалося за гору позаду плоскогір'я. Сутеніло. Проте бриг і далі рухався до бухти Єдності. Тепер він перебував не більше ніж за вісім миль від берега і йшов навскоси повз плоскогір'я Широкий Обрій, бо, повернувши біля мису Кіготь, підхоплений припливом, відхилився трохи на північ. По суті, бриг увійшов уже в бухту, і якби провести пряму лінію від мису Кіготь до мису Щелепи, вона пройшла б західніше його правого борту.

Але чи зайде бриг у глибину бухти? Таким було перше питання. А якщо зайде в бухту, то чи кине якір? Це було друге питання. Можливо, він мав намір лише оглянути узбережжя і вирушити далі, не висаджуючи екіпажу? На все це відповідь мала надійти

не пізніше ніж через годину. Колоністи мусили тільки набратися терпіння.

Сайрес Сміт із глибокою тривогою спостерігав за кораблем із чорним прапором на щоглі. Невже він несе з собою загрозу самому існуванню їхньої колонії, всьому тому, чого кілька мужніх людей зуміли домогтися власною працею? Невже пірати, — тепер уже не залишалось сумнівів у тому, що екіпаж судна складається з морських розбійників, — відвідували і раніше цей острів? Бо чому раптом, підпливаючи до нього, вони підіймали б чорний прапор? Чи висаджувалися вони вже на його берег? Якщо так, то це пролило б світло на деякі ще загадкові поки що обставини. Чи не переховується десь на ще не дослідженій частині острова їхній спільник, який ляше чекає висадки піратів, аби приєднатися до них?

На всі ці запитання, що їх ставив собі подумки Сайрес Сміт, іще не було відповіді, але він розумів: поява цього корабля являла собою страшну загрозу для їхньої колонії.

Та все ж його товариші й він сам вирішили чинити опір до останнього. Але скільки тих піратів і чи краще вони озброєні, ніж колоністи? Ось про що треба було дізнатися перш за все! Але як добутися до брига?

Настала ніч. Серп молодика сховався водночас із останнім променем сонця. Глибока пільма огорнула море й острів. Густі хмари, що нависли над обрієм, не пропускали світла. З настанням ночі вітер стих зовсім. Жоден листок не ворухився на деревах, жодна хвилька не набігала на піщаний [367] берег моря. Корабель, ідучи з погашеними вогнями, також потонув у темряві, і якщо він і далі наближався до острова, то визначити це не було вже змоги.

— Ет, хто його знає, — і сказав Пенкроф, — може, завтра вранці від цього клятого корабля й сліду не залишиться?..

Ніби у відповідь на його слова в морі злинув яскравий спалах, а за мить пролунав потужний гарматний постріл.

Отже, озброєний гарматами корабель залишився в бухті.

Між спалахом світла й звуком пострілу минуло шість секунд.

Таким чином, бриг перебував на відстані однієї з чвертю милі від берега.

І тієї ж секунди до колоністів долинуло гримотіння й скрегіт ланцюгів, що їх спускали через клюзи.

Корабель став на якір навпроти Гранітного палацу!

РОЗДІЛ II

Військова рада. — Передчуття. — Айртонова пропозиція. — Схвалення пропозиції. — Айртон і Пенкроф на острівці Порятунку. — Норфольк-ські каторжани. — їхні плани. — Айртанів подвиг. — Його повернення. — Шестеро проти п'ятдесятьох.

Тепер не залишалось ніяких сумнівів щодо намірів піратів. Вони стали на якір так близько від узбережжя, що, звичайно ж, завтра вранці сподіваються пристати на човнах до берега!

Сайрес Сміт і його друзі були готові діяти сміливо й рішуче, проте не забували й про обережність. Вони ще могли розраховувати, що пірати не відкриють їхньої присутності, якщо обмежаться дослідженням самого узбережжя і не пробиратимуться

в глиб острова. І справді, можна було припустити, що вони спинилися під островом, аби набрати прісної води, і, знайшовши її біля гирла річки Вдячності, не стануть підніматися вгору проти течії й не помітять ні містка, прихованого за коліном річки на відстані півтори милі від її гирла, ні господарювання людей у Комині.

Але навіщо вони підняли на щоглі чорного прапора? Навіщо їм було стріляти з гармати? Було то просто фанфаронством чи частиною церемоніалу, який означав, [368] що вони проголошують себе володарями острова? Сайрес Сміт знав тепер, що пірати озброєні, як то кажуть, до зубів. Що ж моглл протиставити колоністи піратським гарматам? Лише кілька рушниць!..

— Хай там як, — зауважив Сайрес Сміт, — ми недосяжні для піратів. Вони не можуть знати про отвір колишнього водостоку, — він густо поріс очеретами і травою, — а не знаючи про його існування, не можна й пробратись до Гранітного палацу.

— Гаразд! — вигукнув Пенкроф. — Але наші города, пташник, наш загін для худоби?! Адже вони все можуть зруйнувати за кілька годин!

— Усе, Пенкрофе, можуть зруйнувати, — відповів Сайрес Сміт. — І ми нічим не спроможні завадити їм!..

— Усе залежить від того, скільки їх на кораблі, — зауважив Гедеон Спілет. — Якщо не більше дюжини, ми зможемо зупинити їх; якщо ж чоловік сорок — п'ятдесят чи навіть більше!..

— Пане Сміт, — сказав тоді Айртон, підходячи до інженера, — я маю до вас прохання!

— Яке, друже?

— Дозвольте мені підпливти до брига і вивідати, скільки на ньому команди.

— Але ж, Айртоне, ви ризикуєте життям... — вагаючись, відповів Сайрес Сміт.

— Ну то й що, пане Сміт?

— Це набагато більше, ніж виконання обов'язку.

— А я й хочу зробити більше, ніж за обов'язком! — відповів Айртон.

— Ви попливете до брига на пірозі? — запитав Гедеон Спілет.

— Ні, пане, я добиратимуся вплав. Пірога не пропливе так непомітно й тихо, як плавець.

— Чи знаєте ви, що бриг стоїть на якорі за милю з четвертю від берега? — запитав Герберт.

— Я добре плаваю. — відповів Айртон.

— Повторюю: ви ризикуєте життям! — вигукнув інженер.

— Не має значення, — відповів Айртон. — Пане Сміт, я прошу вашого дозволу, як милості. Можливо, це поверне мені почуття власної гідності, дасть змогу поважати самого себе!

— Гаразд, Айртоне, — відповів інженер, відчуваючи, Що відмова безконечно засмутила б колишнього злочинця, а тепер чесного чоловіка. [369]

— Я проведу вас, — сказав Пенкроф.

— Ви не довіряєте мені? — швидко запитав Айртон. І стиха додав:— На жаль, я

заслужив це!..

— Ні! Ні! — гаряче заперечив Сайрес Сміт. — Ні, Айртоне! Пенкроф вам довіряє! Ви неправильно витлумачили його слова!

— Авжеж, — сказав моряк. — Я пропоную Айртону провести його тільки до острівця Порятунку. Може статися, хоч це й малоймовірно, що там висадився хтось з отих негідників, і, звісно, двоє чоловіків краще за одного завадять їм підняти тривогу. Я почекаю Айртон на острівці, а до брига він попливе один — він сам так захотів.

Почувши це пояснення, Айртон заспокоївся і став готуватися до експедиції. Його план був відчайдушний, але завдяки темній ночі міг завершитись успішно. Допливши до корабля, він мав тихенько причепитися до ватерштагів чи завант-путенсів і визначити кількість піратів, а може, і їхні наміри.

Айртон і Пенкроф разом із рештою колоністів спустилися до берега. Айртон роздягся й натер тіло жиром, аби менше допікав холод, — температура води лишалася ще низькою, а він передбачав можливість кількогодинного перебування в морі.

Пенкроф і Наб пішли тим часом по пірогу, прив'язану за кількасот кроків угору проти течії річки Вдячності, й, коли вони повернулися, Айртон був готовий вирушити в дорогу. Йому на плечі хтось накинув теплу ковдру, і, бажаючи щастя, колоністи потиснули товаришеві руку.

Айртон і Пенкроф сіли в пірогу.

О пів на одинадцятю обидва зникли в темряві.

Колоністи вирішили зачекати їх у Коміні.

Пірога швидко перетнула вузьку протоку і пристала до острівця. Пенкроф і Айртон висадилися дуже обережно, побоюючись, що на острівці могли з'явитися пірати. Проте, оглянувши місцевість, вони переконалися, що острівець безлюдний. У супроводі Пенкрофа Айртон швидко перетнув пішки острів, лякаючи на ходу морських птахів, які позасинали в розколинах скель; потім, не вагаючись, стрибнув у море і поплив до корабля, на борчу якого щойно загорілося кілька ліхтарів, указуючи на його розташування.

А Пенкроф сховався серед берегових скель і став чекати на повернення товариша.

Тим часом Айртон плив до корабля, тихо розтинаючи могутніми помахами рук водну гладінь. Голова його ледь виступала над поверхнею води, а уважні очі невідривно [370] стежили за темним корпусом судна, що кидало жовтаві відблиски на море. Айртон думав лише про одне: будь-що виконати свій обов'язок; він немов забув про небезпеку, що чекала його на борту брига, та про акул, які нерідко з'являлися поблизу острова. Течія несла його у відкрите море, і він швидко віддалявся від острівця.

За півгодини Айртон тихо й непомітно, пірнаючи, підплив до брига і вхопився рукою за ватерштаги бушприта. Трохи перепочивши, він видерся на ланцюг якоря і вибрався по ньому на кінець водорізу. Там сушилося кілька матроських штанів. Одні штани Айртон надів на себе і, вмостившись зручніше, став прислухатися до розмов.

На кораблі ще не спали. Чулися балаканина, сміх і пісні. Але найбільше Айртон вразили перемішані з лайкою слова:

— От корабля добули ми собі!

— Атож, лепський бриг! Неспроста його назвали "Швидкий"!

— Цілий норфолкський флот міг би ганятися за ним! Адзуськи! Дідька лисого піймаєш!

— Слава капітану!

— Слава Бобу Гарвею!

Можна уявити собі, що пережив Айртон, почувши це ім'я: Боб Гарвей був його давнім австралійським приятелем, сміливим і досвідченим моряком, який здійснив тепер їхні спільні злочинні наміри. Боб Гарвей захопив оцей бриг у водах поблизу острова Норфолк із вантажем зброї, боєзапасів, інструментів та різного начиння, призначеного до відправки на один із Сандвічевих островів. Вся його зграя перекочувала на борт корабля, і колишні каторжани, а теперішні пірати, покидьки й головорізи, борознили води Тихого океану, нападаючи на торговельні судна і знищуючи їхні екіпажі ще жорстокіше, ніж малайські пірати.

Злочинці гучно вихвалялися своїми подвигами, впивалися й лементували, і ось що Айртон зрозумів із їхніх криків.

Теперішній екіпаж "Швидкого" складався тільки із англійців, що втекли з Норфолкської каторги.

То що ж таке Норфолк?

На 29°2' південної широти і 165°42'східної довготи, на схід від Австралії, лежить маленький острівець близько шести миль в околі, який вінчає гора Пітта, що здіймається на тисячу футів над рівнем моря. Це і є острів Норфолк, перетворений на місце заслання і каторги для найзапекліших злочинців, засуджених англійським правосуддям. Там їх п'ятсот осіб; їм встановлено залізну дисципліну, на порушників[171] якої чекає тяжка кара; охороняють острів сто п'ятдесят солдатів і стільки ж наглядачів, що підлягають губернаторові. Важко собі уявити гірше збіговисько лиходіїв. Іноді, — хоча такі випадки вельми рідкісні, — попри надзвичайно пильну охорону, декому з каторжан щастить утекти з острівця, захопити якийсь корабель, і тоді вони вирушають у плавання й стають піратами на полінезійських островах.

Саме так зробили і Боб Гарвей та його поплічники. Так свого часу хотів зробити й Айртон. Боб Гарвей захопив бриг "Швидкий", що стояв на якорі неподалік від острова Нор-фолк, перебив увесь корабельний екіпаж, і ось уже цілий рік, як бриг, що став піратським судном, плавав Тихим океаном під командою Гарвея, колишнього капітана далекого плавання, а тепер запеклого пірата, давнього Айртонового приятеля.

Більшість злочинців зібралося на юті, в кормовій частині корабля, а деякі розляглися на палубі й голосно перемовлялися.

Розмови уривалися п'яними вигуками і дзенькотом, склянок. Айртон довідався, що "Швидкий" зовсім випадково наштовхнувся на острів Лінкольна. Боб Гарвей жодного разу не ступав на його землю, але, як і передбачав Сайрес Сміт, помітивши не вказану на картах, а тому нікому не відому землю, вирішив відвідати її і, якщо виявиться добра

бухта, зробити з неї стоянку для брига.

Що ж до піднятого на щоглі чорного прапора і пострілу з гармати, то це було не більше ніж піратське фанфаронство, — наслідуючи звичаї військових кораблів, злочинці захотіли привітати підйом прапора гарматним пострілом. Отже, постріл не служив сигналом, а між утікачами з острова Норфолк і островом Лінкольна не існувало жодного зв'язку.

Колонії загрозувала величезна небезпека. Звичайно, острів з невеликим зручним портом, прісною водою, безліччю дичини і сільськогосподарських рослин, що їх вирощували колоністи, з неприступною фортецею в глибині гір — Гранітним палацом — міг здатися піратам справжнім скарбом; злочинці перетворять тихий }шрний острів на бандитське кишло, а та обставина, що й?го навіть не нанесено на карту, мала для піратів надзвичайну перевагу: нікому не відомий острів забезпечував їм — і то не на один, можливо, рік! — безкарність і надійне сховище. Звичайно, за таких умов не можна було сподіватися, що Боб Гарвей і його поплічники збережуть колоністам життя, навпаки, злочинці [372] перш за все нещадно повбивають їх. Сайрес Сміт і його друзі не мали навіть змоги кудись утекти або сховатися на острові, бо якщо злочинці вирішать на ньому влаштуватися, закріпитись, то залишать на суші кількох людей з екіпажу навіть тоді, коли "Швидкий" піде в чергове піратське плавання. Таким чином вихід був лише один — прийняти бій і винищити всіх розбійників, усіх до останнього, бо жоден з них не заслуговував на співчуття і жаль — щодо них годилися будь-які засоби.

Ось що думав Айртон, знаючи, що Сайрес Сміт вирішив би так само.

Та чи мали колоністи хоч якусь надію на успішну боротьбу й перемогу? Це залежало від кількості й потужності озброєння на кораблі, а також від того, скільки людей налічує його команда.

Айртон вирішив будь-що про все довідатися, і коли десь за годину на палубі стали стихати п'яні крики й балачки, а більшість злочинців позасинали п'яним сном, Айртон, не вагаючись, переліз на палубу "Швидкого", де вже було погашено вогні й панувала цілковита темрява.

Він вимерся по ватерштагах на бушприт і звідти прокрався на бак. Обережно прослизав поміж злочинців, що спали п'яні там і сям на палубі, Айртон обійшов увесь корабель і з'ясував, що він озброєний чотирма гарматами, які стріляють восьми-, десятифунтовими ядрами. Для певності він навіть визначив, що заряджаються вони з казенної частини. Отже, перед ним були гармати сучасного на той час зразка, зручні в користуванні й з величезною руйнівною силою.

На палубі заснуло чоловік десять, але, напевне, в кубрику спало значно більше. До речі, Айртон із розмов піратів між собою зрозумів, що їх на кораблі нібито душ п'ятдесят. П'ятдесят розбійників проти шістьох колоністів з острова Лінкольна! Та, зрештою, завдяки Айртоновому самовідданому вчинку його друзі не будуть заскочені зненацька і Сайрес Сміт, знаючи сили ворогів, вживе належних заходів і підготується до боротьби.

Більше Айртонові нічого було робити на борту брига, і він вирішив покинути

піратський корабель, щоб сповістити друзям про наслідки своєї розвідки; він уже мав намір перейти на ніс судна й спуститись ланцюгом у море.

Аж тут йому сяйнула смілива думка — адже він хотів більше, ніж просто виконати свій обов'язок, — пожертвувати власним життям заради порятунку острова і колоністів! Сайрес Сміт із своїми друзями, звісно, не зможе подолати [373] п'ятдесят бандитів, озброєних гарматами; пірати візьмуть Гранітний палац приступом або ж улаштують облогу і голодом примусять здатися захисників. І Айртон уявив собі, як люди, що врятували його з біди, будуть безжально вбиті, плоди їхньої праці буде знищено, а острів, де він відчув себе людиною — і чесною людиною! — перетвориться на зловісне розбійницьке кубло. Він подумав, що, по суті, це він, Айртон, стане винуватцем усіх оцих нещасть, бо давній приятель, Боб Гарвей, лише здійснив його власний план. Айртон охопив жах. І тоді у нього виникло бажання висадити в повітря корабель, а разом з ним і всю команду. Звичайно, він загине під час вибуху, зате виконає свій обов'язок.

Айртон не вагався. Пороховий погріб улаштовують завжди в кормовій частині корабля, й пробратися туди неважко. На судні, що веде піратський промисел, пороху не повинно бракувати, а досить однієї іскри, щоб за мить від нього залишилися самі тріски.

Айртон обережно спустився у міжпалубне приміщення, переповнене піратами, яких звалив із ніг не так сон, як хміль. Біля грот-щогли горів ліхтар; навколо неї було влаштовано стояк для револьверів, карабінів та рушниць.

Айртон узяв із стояка одного револьвера й переконався, що його заряджено і що він із капсулем. Цього було цілком достатньо, аби спричинити вибух. Скрадаючись, він пішов далі, на корму, де під ютом мав бути порохований погріб.

Але просуватися в темряві серед лежачих тіл було дуже нелегко — кілька разів Айртон наштовхувався на злочинців, які спали не дуже міцно. Ті брутально лялись і навіть били його ногами. Тоді він завмирав і ждав, поки всі затихнуть. Та врешті-решт Айртон добувся до перебірки, що відокремлює кормову частину корабля, і намацав двері, які мали вести до порохового погребу.

Двері треба було виламати, й Айртон узявся до роботи. Нелегка то була справа, бо довелося ламати великий всячий замок і робити це, не порушуючи тиші. Проте замок не довго опирався могутнім Айртоновим рукам; замок злетів, і двері в погріб відчинилися...

Але цієї миті на Айртонове %лече лягла чиясь важка рука.

— Ти що тут робиш? — владно запитав високий чоловік, який, несподівано з'явившись у темряві, підніс до Айртоно-вого обличчя потайного ліхтаря.

Айртон відскочив назад. Ліхтар блиснув на лице того, хто підійшов, і Айртон упізнав свого колишнього знайомого, [374] Боба Гарвея, але Боб Гарвей не пізнав Айртон, вважаючи його давно померлим.

— Ти що тут робиш? — повторив Боб Гарвей і захопив Айртон за пояс штанів.

Айртон, не відповідаючи, щосили відштовхнув піратського ватага і спробував

ускочити в пороховий погріб. Один постріл у барильце з порохом — і все скінчилося б!..

— До мене, хлопці! — закричав Боб Гарвей.

Кілька розбуджених піратів кинулися на Айртона, намагаючись звалити його з ніг. Та силачеві Айртона пощастило скинути їх із своїх плечей. Пролунало два постріли, і двоє злочинців упало на підлогу, але третій пірат завдав Айрто-нові ножової рани в плече. Айртон зрозумів, що йому не здійснити свого плану. Боб Гарвей знову зачинив двері погребу, а на всьому кораблі почулися голоси піратів, які попрокидалися від пострілів. Айртон мусив рятуватися, щоб потім битися на боці колоністів. Лишалось одне — тікати!

Та чи можливою ще була втеча з корабля? Шансів зоставалося дуже мало, хоч Айртон вирішив будь-що дістатися до своїх товарищів.

У Айртоновому револьвері ще залишалось чотири кулі. Айртон вистрілив ще двічі, але в Боба Гарвея не вцілів або тільки легко його поранив; скориставшись хвилиним замішанням ворогів, Айртон кинувся до трапа люка, що вів на верхню палубу. Пробігаючи повз ліхтаря, він розбив його, й міжпалубне приміщення поринуло у цілковиту темряву, що полегшувало втечу.

Ще кілька розбуджених пострілами піратів спускалися у цю хвилину трапом. П'ятим пострілом Айртон убив одного з них, а решта кинулися вбік, не розуміючи, що відбувається на кораблі. Двома стрибками Айртон вискочив на палубу, а через три секунди, вистріливши в пику піратові, що схопив його за шию, перескочив через поручні й пірнув у море.

Не встиг він пропливти і шести сажнів, як навколо нього градом заплюскотіли кулі.

Як повинні були хвилюватися Пенкроф, що чекав на Айртона під скелею на острівці, й решта колоністів — Сайрес Сміт, журналіст, Герберт, Наб, які лишилися у Коміні, почувши стрілянину на борту брига! Вони вибігли на берег і, зарядивши всі рушниці, приготувалися відбити будь-який напад.

Вони не сумнівалися, що пірати виявили Айртона, вбили його, а тепер, можливо, ті негідники захочуть скористатись темрявою, аби висадитися на острів. [375]

Минуло півгодини вкрай тривожного чекання. Постріли затихли, та ні Пенкроф, ні Айртон ще не повернулися. Невже пірати захопили острів Порятунку? Чи не побгані колоністи вирушити на острівець, аби допомогти Айртонові й Пенкрофу? Але як переправитись на острівець?

Зараз, під час повного припливу, перебратися уплав через затоку не було змоги, а пірога залишалася на острівці. Можна уявити, як страждали через своє безсилля Сайрес Сміт і його друзі!

Нарешті, десь о пів на першу ночі, до берега пристала пірога з двома чоловіками. Колоністи із розкритими обіймами зустріли легко пораненого в плече Айртона і цілого та неушкодженого Пенкрофа.

Усі гуртом не зволікаючи пішли до Комина. Там Айртон розповів про все, що сталося на кораблі, не приховавши і своєї спроби висадити в повітря бриг.

Колоністи тиснули Айртонові руку, хоча він не замовчував навислої над ними

небезпеки. Тепер пірати попереджені, їм відомо, що на острові є люди. Вони висадять на берег численні й добре озброєні загони. Вони не спиняться ні перед чим. Якщо колоністи опиняться в їхніх руках, жалю до них не буде.

— Що ж, ми зуміємо гідно покласти свої голови в бою, — промовив журналіст.

— Повертаймося додому й пильно стежмо за ворогом! — велів друзям інженер.

— Пане Сайресе, як ви гадаєте, є в нас надія вибратися з халепи? — запитав моряк.

— Так, Пенкрофе.

— Хм, у шістьох проти п'ятдесяти?!

— Так, у шістьох!.. Якщо не рахувати...

— Кого? — спитав Пенкроф.

Сайрес Сміт не відповів, а тільки мовчки показав рукою в небо.

РОЗДІЛ III

Туман розсіюється. — Інженерові наміри. — Три пости. — Айртон і Пенкроф. — Перша шлюпка. — Ще дві шлюпки. — На острівці Порятунку. — Шестеро каторжан висадились на берег. — Бриг піднімає якір. — Ядра "Швидкого". — Безнадійне становище. — Несподівана розв'язка.

Ніч минула без пригод. Колоністи чатували аж до ранку на посту поблизу Комина. Пірати, з свого боку, здавалося, не робили жодних спроб висадитись уночі на берег. Після того, як затихли постріли по Айртону, жоден постріл, жоден звук не виказував присутності брига у водах біля острова Лінкольна. Можна було б навіть тішитися думкою, що пірати, злякавшись невідомого противника, зняли з якоря і вирішили залишити ці широти.

Але насправді це було не так, і коли розвиднилося, колоністи знов побачили в ранковому тумані невиразні обриси піратського судна. То стояв "Швидкий".

— Друзі, — мовив інженер, — ми повинні багато чого встигнути, перш ніж розвіється ранковий туман. Він приховує нас від очей піратів і дає змогу нам діяти, не привертаючи їхньої уваги. Для нас найважливіше навіяти піратам думку, що остров'ян багато й ті спроможні вчинити їм рішучий опір. Тому я пропоную розділитись на три групи: перша залишиться поблизу Комина, друга піде до гирла річки Вдячності, а щодо третьої, то їй, на мою думку, треба перебратися на острів Порятунку, аби завадити піратам висадитись на ньому або хоча б затримати їх там. Ми маємо чотири рушниці й два карабіни. Таким чином, кожен з нас буде озброєний. Пороху і куль у нас також удосталь, шкодувати їх не треба. Нам нічого боятися рушниць піратів і навіть корабельних гармат — вони безсилі проти скель. А оскільки ми не будемо стріляти з вікон Гранітного палацу, пірати не здогадаються, що ядро, поціливши у пробоїну в гранітній кручі, завдало б нам непоправних збитків. Небезпечна для нас тільки рукопашна сутичка: піратів набагато більше, ніж нас. Тому ми всіма засобами повинні заважати висадитись піратам, але не висовуватися із-за скель. Повторюю: не берегти набоїв! Стріляти часто й влучно! На долю кожного з нас випадає по вісім — десять ворогів, і кожен з нас повинен убити саме по стільки піратів!

Сайрес Сміт чітко змалював становище, хоч говорив цілком [377] спокійно, ніби

мова йшла про звичайнісінькі буденні справи, а не про майбутній бій. Колоністи мовчки схвалили інженерів план. Тепер кожному з них треба було під прикриттям туману якнайшвидше стати на свій пост.

Наб і Пенкроф негайно підішлися в Гранітний палац, і принесли звідти достатню кількість набоїв. Гедеон Спілет і Айртон, як найкращі стрільці колонії, одержали по досконалому карабіну, що влучно стріляє на цілу милю. Чотири рушниці було розподілено між Сайресом Смітом, Набом, Пенкрофом і Гербертом.

Пости було розставлено таким чином.

Сайрес Сміт і Герберт мали сховатися в Комині, звідки могли тримати під обстрілом досить широку смугу берега біля підніжжя Гранітного палацу.

Гедеон Спілет і Наб — улаштувати засідку серед скель у гирлі річки Вдячності, підняти головний міст і всі місточки й не лише не підпускати жодної шлюпки, а й заважати їхній висадці на протилежний берег.

Айртон і Пенкроф — спустити на воду піроги й приготуватися перепливати через протоку, щоб зайняти два окремі пости на острівці Порятунку. Постріли з чотирьох різних точок на узбережжі навіють злочинцям думку, що на острівці живе багато людей і він дуже захищений.

Якщо ж піратам пощастить висадитися на берег острівця або виникне загроза, що Пенкрофа й Айртона піратські шлюпки обійдуть із тилу, обидва вони мусять сісти в пірогу, переправитись на берег острова Лінкольна і приєднатися до тих товаришів, яким загрожує найбільша небезпека.

Перш ніж розійтися на свої місця, колоністи востаннє потиснули один одному руки. Обнімаючи Герберта, якого Пенкроф любив, як сина, він зібрав усю волю, аби не виказати хвилювання, і друзі розійшлися.

За хвилину Сайрес Сміт і Герберт зайняли свій пост, Гедеон Спілет і Наб зникли за скелями; а ще за п'ять хвилин Пенкроф і Айртон, успішно переправившись через протоку, висадилися на острівці й поховалися в різних місцях на його східному березі.

Нікого з них пірати не могли помітити, бо ще висів такий густий туман, що колоністи самі ледь розрізняли в ньому бриг.

Це відбулося о пів на сьому ранку.

Незабаром верхні шари туману почали розсіюватися. Протягом іще кількох хвилин його великі білясті купи котились понад морем. Потім здійнявся бриз і швидко вимів його рештки з моря й узбережжя. [378] "Швидкий" виринув із туману у всій своїй красі; він стояв на двох якорях носом на північ, лівим бортом до острова. Як і казав напередодні Сайрес Сміт, бриг перебував не більше ніж за милю з чвертю від острова Лінкольна.

На його кормі висів зловісний чорний прапор.

Інженер побачив у далекоглядну трубу, що всі чотири бортові гармати націлились на острів. Вони напевне були готові відкрити нищівний вогонь і лише чекали наказу.

Однак "Швидкий" іще мовчав. По палубі ходили туди й сюди десятків зо три піратів. Кілька з них піднялося на ют, ще двоє видерлося на салінг біля грот-брамселя і,

озброївшись далекоглядною трубою, пильно розглядали узбережжя.

Очевидно, Боб Гарвей і його команда губилися у здогадах про те, що сталося на борту брига вночі. Чи уникнув їхніх куль той напівголий чоловік, який намагався висадити у повітря пороховий погріб? Той, котрий бився, наче тигр, і випустив у них шість зарядів із револьвера, убивши одного й тяжко поранивши двох їхніх спільників? Чи доплив він до берега? Звідки він узявся? Що йому треба було на борту брига? Чи справді він мав намір висадити у повітря корабель, як це здалося Бобу Гарвею? На всі ці запитання пірати не мали відповіді. Але й не сумнівалися у тому, що невідомий острів, біля берегів якого "Швидкий" став на якір, заселено і що його, певно, численні жителі готові захищатися. Та хоч як пильно вдивлялися пірати, вони не бачили нікого ні на березі, ні на горі. Узбережжя здавалося зовсім безлюдним. І ніде жодних ознак житла. Невже мешканці повтікали в глиб острова?

Ось які запитання ставив собі, очевидно, ватаг піратів і, не маючи на них відповіді, вирішив бути дуже обережним, а також добре ознайомитися із місцевістю, перш ніж послати туди свою зграю.

Цілих півтори години на борту брига не помічалось ніяких приготувань до нападу чи висадки на острів. Боб Гарвей вочевидь вагався. І в найкращий бінокль не можна було розгледіти колоністів, що причаїлися серед скель. Навряд чи привернула його увагу завеса із зелених гілок та ліан, яка приховувала вікна Гранітного палацу й дуже вирізнялася на голій прямовисній гранітній кручі. Та й як би міг він здогадатися, що на такій вишині, в гранітному масиві влаштовано людське житло? Вся видима із брига частина острова— від мису Кіготь і до мису Щелепи на всьому узбережжі бухти Єдності — нічим не виказувала присутності людей на острові.

Проте о восьмій ранку колоністи помітили на борту [379] "Швидкого" якийсь рух. Заскрипіли блоки, і на воду спустилася шлюпка. В неї сіло семеро піратів. У кожного була рушниця; один із них узявся за стерно, четверо — за весла, а двоє, тримаючи рушниці наготові і вдивляючись у берег, присіли на носі шлюпки. Напевне, то були розвідники, а не десантний загін, бо тоді їх було б набагато більше.

Пірати, що спостерігали за островом із салінгів біля грот-брамселя, певно ж помітили, що перед островом є невеличкий острівець, відокремлений затокою завширшки з півмилі. Стежачи за шлюпкою, Сайрес Сміт переконався, що пірати, керуючись цілком виправданими міркуваннями перестороги, не мають наміру заходити в протоку, а готуються спочатку пристати до острівця.

Пенкроф і Айртон, поховавшись у засідках серед гранітних скель, бачили, що шлюпка йде просто на них, і, причаївшись, чекали, поки вона наблизиться на рушничний постріл.

Шлюпка пливла до берега надзвичайно обережно. Весла опускалися у воду з великими інтервалами. Видно було, як один із колишніх каторжан на носі шлюпки весь час міряє глибину лотом, шукаючи фарватер, прокладений течією в гирлі річки Вдячності. Це означало, що Боб Гарвей має намір підвести бриг якомога ближче до берега. Чоловік тридцять піратів, видершись на ванти, не спускали з шлюпки очей і

замічали шлях, аби безпечно підійти до берега.

За два кабельтових від острівця шлюпка зупинилася. Стерновий підвівся й став придивлятися до узбережжя острівця, шукаючи очима, де пристати.

І цієї миті одночасно пролунали два постріли. Легкий димок піднявся над острівними скелями. Стерновий і пірат, що міряв зондом фарватер, навзаки звалилися на дно шлюпки. Кулі Айртона й Пенкрофа одночасно вцілили обох бандитів.

Майже зразу ж прогримів гарматний постріл, над бортом брига здійнялася хмара диму, і ядро вдарило у верхівку скель, за якими сховались Айртон і Пенкроф; у всі боки полетіли скалки каміння, та, на щастя, обидва стрільці лишилися неушкоджені.

Відчайдушні прокляття й лайка почувися на шлюпці, проте вона відразу попливла далі. На місце стернового сів один із веслярів, а решта люто налягли на весла.

Та замість того, щоб повернутися на бриг, як цього можна було чекати, шлюпка швидко попливла вздовж острівця, намагаючись обійти його з півдня. Пірати гребли щосили, аби швидше втекти на відстань, недосяжну для рушничних куль. [380]

Вони пристали на п'ять кабельтових до тієї частини берега, яка закінчувалася мисом Знахідки, обійшли мис півколом, увесь час тримаючись під захистом корабельних гармат, і скерували шлюпку в гирло річки Вдячності.

Їхній намір вочевидь полягав у тому, щоб зайти у протоку в тил колоністам, які засіли на острівці, аби ті — хоч би скільки їх було — опинилися між двома вогнями: із шлюпки й з брига, тобто хотіли поставити остров'ян у скрутне становище.

Наступну чверть години шлюпка без перешкод рухалася в цьому напрямку. У повітрі й на воді запанували цілковита тиша й спокій.

Хоча Пенкроф і Айртон добре розуміли, що ризикують бути відрізані, вони все ж таки не кидали засідок, можливо, не бажаючи виказати себе, аби не потрапити під обстріл бортових гармат "Швидкого", а може, сподіваючись на підтримку Наба й Гедеона Спілета, що охороняли гирло річки, та Сайреса Сміта й Герберта, які засіли серед скель Комина.

Через двадцять хвилин після перших пострілів шлюпка вийшла на траверсу гирла річки Вдячності менше ніж за два кабельтових від нього. Починався звичний у цей час приплив, особливо сильний у вузькій протоці; шлюпку каторжан понесло до гирла річки, і вони ледве втримувалися посеред протоки, та й то лише тому, що відчайдушно гребли веслами. Але тієї хвилини, коли вони проходили на підходящій відстані від гирла річки Вдячності, їх перестріло ще дві кулі, і знову два пірати впали на дно шлюпки. Наб і Спі-лет також не схибили.

За хвилину бриг пальнув ядром по засідці, над якою здійнявся зрадливий димок рушничних пострілів, але воно лише відбило кілька шматків скель, не зачепивши колоністів.

Тепер у шлюпці зоставалось тільки троє неушкоджених піратів. Підхоплена швидкою течією, вона стрілою пронеслася повз Сайреса Сміта й Герберта, а ті, вважаючи, що вона пливе на надто великій відстані, утримались від пострілів; потім, обійшовши північний край острівця Порятунку, шлюпка тільки на двох веслах попливла

до брига.

Досі колоністам ні на що було скаржитись. Для їхніх ворогів сутичка почалася невдало. Ті налічували вже чотирьох тяжко поранених, а може, й убитих, а колоністи, не витративши марно жодного заряду, лишались цілі й неушкоджені. Якщо пірати не змінять тактики і далі посилатимуть на берег по шлюпці, то колоністи зможуть перебити їх одного за одним. [382]

Тепер слухність інженерового задуму була очевидна. Пірати мусили переконатися, що вони мають справу з численним і добре озброєним противником, легко провести якого їм не пощастить.

Минуло щонайменше півгодини, перш ніж шлюпка по-додала зустрічну течію припливу і підійшла до борту "Швидкого". Коли на палубу підняли поранених, звідти пролунали жахливі крики, лайка, а потім трьома чи чотирма пострілами корабель послав на острів ядра, жодне з яких не вцілило в колоністів.

Тоді ціла дюжина п'яних від люті та й з учорашнього похмілля каторжан кинулися в шлюпку й попливли до берега. У другу шлюпку, спущену на воду слідом за першою, сіло ще восьмеро піратів, і поки перша пливла просто до острівця, розраховуючи вибити звідти ворога, друга почала маневрувати, щоб пройти у гирло річки Вдячності.

Становище Пенкрофа й Айртона ставало дуже небезпечним, і вони обидва розуміли, що повинні повернутися на острів Лінкольна.

Проте вони чекали, поки перша шлюпка підійде на рушничний постріл, і знову влучними пострілами внесли замішання в екіпаж шлюпки. Потім Пенкроф і Айртон вискочили із засідок і під запеклим обстрілом піратів перебігли через острівець, ускочили в пірогу і, перепливши через протоку саме в ту хвилину, коли друга шлюпка досягла південної частини острівця, перебігли під прикриття Комину.

Щойно вони приєдналися до Герберта й Сайреса Сміта, як пірати з першої шлюпки висадилися на острівець і забігали на всі боки, шукаючи його захисників.

Майже одночасно почулися звуки пострілів із засідок біля гирла річки Вдячності, до якої швидко наближалася друга шлюпка. Двоє із восьми піратів, що сиділи в ній, були убиті наповал влучними пострілами Наба й Гедеона Снілета, а підхоплена невтримною течією шлюпка розбилась об кідводні рифи біля входу в гирло річки. Але шестеро піратів, що лишилися живі, аби не намочити зброї, підняли її над головами і вибрались на правий берег річки. Однак, збагнувши, що там вони є доброю мішенню для стрільців, які сховалися в засаді, розбійники щодуху кинулися бігти до мису Знахідки, де їх не могли дістати кулі.

Тепер склалося таке становище: острівець зайняли дванадцятьоро піратів — серед яких напевне були й поранені, — що мали у своєму розпорядженні велику шлюпку; на острів висадилося шестеро бандитів, але дістатись до Гранітного палацу ці також не могли — на річці було піднято мости. [383]

— Усе йде як пописаному! — вигукнув Пенкроф. — Усе йде як по-писаному, пане Сайресе! Як ви гадаєте?

— Гадаю, — мовив інженер, — пірати змінять тепер тактику. Вони не такі дурні,

щоб дати змогу перестріляти себе поодинці у вкрай не вигідних для них умовах!

— І все ж таки вони не зможуть перебратися через протоку, — заперечив моряк. — Карабіни Айртона і пана Спілет-та б'ють на цілу милю і не пропустять каторжан!

— Без сумніву, — відповів Герберт. — Але що можна вдіяти з двома карабінами проїї корабельно? артилерії?

— Ет, — відмахнувся Пенкроф. — Бриг нібито ще не в протоці!

— А хто йому завадить увійти туди? — запитав Сайрес Сміт.

— Це неможливо, — надто великий ризик сісти на мілину під час відпливу.

— Ні, це цілком можливо, — відповів Айртон. — Каторжани можуть скористатися припливом і зайти в протоку, навіть ризикуючи сісти на мілину, коли настане відплив; якщо так станеться — нам не вистояти проти вогню їхніх гармат.

— Тисячу чортів! — крикнув Пенкроф. — Здається, ті паскуди справді піднімають якір!

— Чи не варто нам задалегідь сховатися в Гранітному палаці? — запитав Герберт.

— Зачекаймо трохи! — відповів Сайрес Сміт.

— А як же Наб і пан Спілет?.. — запитав Пенкроф.

— При потребі вони зуміють приєднатися до нас. Приготуйтеся, Айрtone, настав час пустити в хід карабіни.

Інженер не помилився. Бриг почав розвертатися на якорі, вочевидь готуючись підійти до острова. Приплив мав тривати ще півтори години, але течія стала набагато слабшою, і бригові легко було б маневрувати в протоці. Однак наперекір Айртоновому переконанню Пенкроф і далі не припускав, що бриг ризикне підійти ближче.

Пірати, які захопили острівець, потроху перейшли на протилежний берег протоки і тепер були відокремлені від колоністів лише досить вузькою смугою води. Озброєні звичайними рушницями, бандити не могли завдати шкоди колоністам, що засіли в Комині й поблизу гирла річки Вдячності, але вони й гадки не мали, що колоністи озброєні далекобійними карабінами і їм, забродам, загрожує небезпека. Не дивно, що, обшукавши весь острівець, вони спокійно ходили берегом.

Проте їхня самоомана дуже швидко розвіялася. Карабіни [384] Айртона і Гедеона Спілета заговорили майже тієї самої хвилини і напевне сказали бандитам щось дуже неприємне, бо двоє з них упали, як підкошені.

Закрутилася веремія. Десятеро інших піратів, не подумавши навіть забрати тіла вбитих чи поранених, дременули до протилежного краю острівця, повскакували в шлюпку, сіли на весла і щосили погналі до брига.

— На восьмеро менше — вигукнув Пенкроф. — Слово честі, можна подумати, що пан Спілет і Айртон змовилися не відставати один від одного!

— Панове, — урвав його Айртон, перезаряджаючи карабін, — тепер нам запахне смаленим: бриг знявся з якоря!

— Піднімають якір!.. — крикнув Пенкроф.

— Так, він пішов уже вгору!

І справді, тепер чітко почувся брязкіт стопора на кабестані, який крутила команда

брига. Першої хвилини "Швидкого" потягло до якоря, а коли якір відірвався від ґрунту, бриг рушив до берега. Вітер віяв з моря. На кораблі підняли стаюеель та формарсель, і бриг тихо став підходити до острова.

Зачаївшись у засідках поблизу гирла річки Вдячності та в Комині, колоністи схвильовано стежили за маневрами корабля. Їхнє становище могло стати невимовно складним, коли вони опиняться на близькій відстані під нищівним гарматним вогнем, не маючи найменшої змоги дати відсіч піратам. Хіба вони могли завадити каторжанам висадитись на берег?

Сайрес Сміт добре розумів їхню безпорадність і сушив голову, ям. знайти вихід із цього становища. За кілька хвилин йому доведеться обрати якесь рішення. Але яке? Заховатися в Гранітному палаці і витримувати облогу тижнями чи й місяцями завдяки великим запасам харчів? Чудово! Але чим усе це закінчиться? Пірати стануть хазяями на острові, понищать усе, що тільки можна, і рано чи пізно все одно здолають бранців Гранітного палацу.

Однак лишалася надія, що Боб Гарвей не наважиться зайти в протоку й зупиниться перед острівцем. У такому разі судно опиниться за півмилі від острова Лінкольна, а з такої відстані ядра не зможуть завдати колоністам значної шкоди.

— Та ніколи в світі, — повторював Пенкроф, — ніколи в світі Боб Гарвей, якщо він добрий моряк, не відважиться зайти в протоку! Він розуміє: варто налетіти шквалу, і бриг розіб'ється на друзки! А чого він вартий без корабля?

Тим часом бриг підходив до острівця Порятунку, тримаючи [385] курс на його південний виступ. Віяв слабенький бриз, течія майже не відчувалася, і Воб Гарвей мав змогу скерувати корабля, куди заманеться. Піратські шлюпки вже розвідали фарватер, і тепер бриг сміливо плыв пройденим ними шляхом. Наміри Боба Гарвея були цілком ясні: кинути якір навпроти Комина і ядрами відповісти на кулі, що досі, нищили його людей.

Ось "Швидкий" підійшов до краю острівця; ще кілька хвилин, і бриг легко обігнув його, підняв косий грот і, тримаючись круто до вітру, вийшов на траверс річки Вдячності.

— От, бандити, пруться-таки! — крикнув Пенкроф. Цієї хвилини до Сайреса Сміта, Айртонна, моряка й Герберта прибули Наб і Гедеон Спілет.

Журналіст і його напарник вирішили, що настав час покинути свою засідку поблизу гирла річки Вдячності, звідки нічого не вдієш проти брига, і повелися дуже мудро. В такий небезпечний і вирішальний момент, коли мав початися жорстокий бій, краще було триматися вкупі. Гедеон Спілет і Наб, ховаючись за скелями, перебігли до Комина, та все ж на них посипалася злива куль, які, щоправда, не завдали їм шкоди.

— Спілете, Набе! — вигукнув інженер. — Вас не поранило?

— Ні, — відповів журналіст. — Тільки зачепило кілька разів рикошетом! Але, гляньте, цей клятий бриг заходить у протоку!

— Атож! — відповів Пенкроф. — І не пізніше як за десять хвилин може стати на якір перед Гранітним палацом!

— Ви придумали, що робити, Сайресе? — запитав журналіст.

— Поки не пізно і каторжани не встигли нас помітити, треба сховатись у Гранітному палаці.

— Я так само думаю, — погодився журналіст, — але ми опинимося, наче в пастці...

— Про все подумаємо дома, — урвав його інженер.

— Отже — до Гранітного палацу! Та мерщій! — крикнув журналіст.

— Чи не дозволили б ви, пане Сайресе, зостатись нам із Айртоном у Коміні? — запитав моряк.

— Навіщо, Пенкрофе? — відповів Сайрес Сміт. — Ні. Не треба розпорошувати сил!

Не можна було втрачати ні секунди. Колоністи вибігли з Коми́на. Невеликий виступ гірського пасма приховував їх від бандитських очей, однак вибухи гарматних пострілів, що [386] шматували скелі, свідчили: "Швидкий" підійшов зовсім близько.

Ускочити в кошик підйомника, піднятися до дверей Гранітного палацу, де з учорашнього дня сиділи замкнені Топ і Юп, кинутись до урочистої зали — все це забрало кілька хвилин.

Колоністи вчасно повернулися додому: крізь просвіти в листі вони побачили, що огорнений димом пострілів "Швидкий" уже йде в протоці. Вони навіть мусили відійти од вікон, бо всі чотири корабельні гармати безперервно палили сліпма по засаді поблизу річки Вдячності й по Коміну, хоч там нікого вже не було. Скелі розліталися на шматки, і кожен вибух пірати вітали гучним "ура".

Проте колоністи все ж таки сподівалися, що поставлена за наказом Сайреса Сміта зелена завіса добре маскує вікна й тому ніщо їм не загрожує, аж раптом ядро пробило двері і влетіло в коридор.

— Прокляття! — крикнув Пенкроф. — Нас виявили!

Можливо, колоністів ніхто й не бачив, та, напевне, Бобові Гарвею закортіло перевірити, чи не приховує чогось надто підозріла зелень на гранітній кручі, і він звелів ударити по ній ядром. А коли й друге ядро, пробивши завісу з листя, відкрило в кручі зяючий отвір, розбійник наказав обстріляти її з усіх гармат.

Становище колоністів стало безвихідним. їхній притулок було виявлено, й вони нічим не могли захиститися від граду ядер, не могли навіть сховатися від скалок граніту, що фонтаном розліталися навсібіч. Тепер їм зоставалося тільки покинути приречене на зруйнування житло і перейти у верхній коридор Гранітного палацу. Та несподівано почувся глухний вибух, а потім — відчайдушні крики.

Сайрес Сміт і його друзі кинулись до вікон...

Величезний, могутній водяний стовп підняв корабля, той розколовся надвоє, і за десять секунд бриг пішов на дно разом із злочинним екіпажем!

РОЗДІЛ IV

Колоністи на березі.— Айртон і Пенкроф рятують те, що вціліло від брига.— Розмова під час сніданку.— Пенкрофові міркування.— Пильний огляд корабельного корпусу.— Пороховий погріб цілий і неушкоджений.— Нові багатства.— Останні уламки.— Рештки металевого циліндра.

— Бриг вибухнув! — закричав Герберт.

— Атож, вибухнув так, наче Айртон підпалив пороховий погріб! — відповів Пенкроф, кидаючись із Набом та юнаком до підйомника.

— Але що ж трапилось? — запитав Гедеон Спілет, усе ще приголомшений нежданою розв'язкою.

— О, цього разу ми про все довідаємося! — жваво відповів інженер.

— Про що довідаємося?..

— Потім! Потім! Ходімо, Спілете. Найважливіше: піратів знищено!

І за хвилину Сайрес Сміт із Айртоном та журналістом спустилися на берег до Пенкрофа, Наба й Герберта.

Від корабля не залишилося й сліду, навіть щогли не видніли ся. Підкинутий водяним смерчем, бриг ліг на бік і затонув — очевидно, вода ринула у величезну пробоїну. Та глибина протоки в тому місці не сягала більше двадцяти футів, і, без сумніву, при відпливі корпус корабля виступить із води.

На поверхні плавали рештки затонулого судна. Запасні щогли, реї, клітки із живими птахами, ящики й барильця, виштовхнуті водою через люки, — усе те поступово випливало з глибини; проте не видно було ні дощок палуби, ні шматків обшивки, тож причина несподіваної катастрофи й далі залишалася невідомою.

За якийсь час обидві пареломлені трохи вище основи щогли брига випливали разом з усіма парусами — одні з них були згорнуті, інші — розпущені.

Аби не дати течії віднести в море все оте багатство, Айртон і Пенкроф кинулися в пірогу, щоб відбуксирувати щогли до Гранітного палацу або до острівця Порятунку.

Та коли вони вже вхопилися за весла, їх зупинили слова Гедеона Спілета.

— Ви забули про шістьох піратів, які висадилися на правому березі річки Вдячності, — сказав він. [388]

І справді, не треба було забувати про шістьох бандитів, які пішки добралися до мису Знахідки після того, як їхня шлюпка розбилася об прибережні скелі.

Всі подивилися в напрямку мису. Ніде не виднілося жодного втікача. Очевидно, побачивши, що бриг затонув у водах протоки, вони втекли в глиб острова.

— Ми потурбуємося про них пізніше, — сказав тоді Сайрес Сміт. — Вони озброєні і тому ще небезпечні, але все ж таки їх шестеро проти нас шістьох. Таким чином, шанси в нас рівні. А зараз ми маємо більш невідкладні справи.

Айртон і Пенкроф відштовхнулись від берега і, налігши на весла, попливли по уламки корабля.

Море було спокійне, а приплив дуже високий, бо молодик настав лише два дні тому. Треба було чекати не менше години, поки корпус корабля вирине із води.

Айртон і Пенкроф устигли перехопити щогли і, об'язавши їх мотузками, передали їхні кінці на берег біля підніжжя Гранітного палацу; там колоністи, об'єднавши зусилля, під-тягли ті дорогоцінні уламки до берега. Потім пірога підбрала у морі ящики, барильця, що плавали на поверхні, клітки з птахами тощо, і все те колоністи зразу ж перенесли до Комина.

На поверхню води впливло кілька трупів. В одному з них Айртон пізнав Боба Гарвея і, вказуючи на нього своєму супутникові, схвильовано мовив:

— Таким і я був, Пенкрофе!

— Але тепер ви вже не такий, любий Айртоне! — відповів моряк.

Дивувало лиш те, що трупів плавало дуже мало. Колоністи нарахували лише п'ять-шість потопельників, яких уже відносило течією у відкрите море. Очевидно, захоплені зненацька вибухом, каторжани не встигли відбігти, ^оскільки бриг перевернувся на бік, більшість із них загинула, заплутавшись у бортових сітках. Відплив ніс трупи у відкрите море, позбавляючи колоністів прикрої необхідності копати для них могили де-небудь у віддаленому закутку острова.

Добрих дві години Сайрес Сміт і його друзі тільки й робили, що витягували рештки корабля на берег, відв'язували від реї паруси, які, на щастя, виявились не пошкодженими, та розкладали їх сушитися на пісок. Поглинуті роботою, вони майже не розмовляли, але скільки думок роїлося в їхніх головах протягом цих годин! Бриг із усім, що на ньому є, — то справжнє багатство! Адже корабель — мов невеличкий плавучий світ, у якому є все необхідне, і майно колоністів поповнять безліч різноманітних Корисних предметів. [389]

У всякому разі, далеко більше, ніж тоді, коли їм пощастило натрапити край мису Знахідки на великий ящик.

"А крім того, — думав Пенкроф, — чому б нам не підняти із дна й не полагодити цей бриг? Якщо в ньому тільки одна пробоїна, її не важко буде зашити, а корабель водотоннажністю в триста — чотиреста тонн — справжній велетень порівняно з нашим "Бонадвентуром"! На такому судні можна пливати куди завгодно! Треба буде, щоб пан Сайрес і Айртон оглянули зі мною корпус брига. Діло варте того!"

Справді, якщо бриг міг іще триматися на воді, то можливість повернутися на батьківщину для них неймовірно зростала. Проте, щоб одержати відповідь на таке питання, належало набратись терпіння й дочекатися відпливу; тоді можна буде оглянути корпус затонулого корабля з усіх боків.

Склавши в недоступне для води місце всю багату здобич, колоністи вирішили пообідати. Вони просто вмирали з голоду. На щастя, кухня була недалеко, і Наб швидко приготував і приніс чудовий обід. Отож колоністи пообідали в Комині, і цілком природно, що розмова за обідом весь час точилася навколо несподіваної події, яка чудом урятувала колоністам життя.

— Саме чудом! — повторював раз у раз Пенкроф. — Слід зізнатися, що тих мерзотників висаджено в повітря дуже вчасно! Ще трохи — і Гранітний палац був би розбитий ущент!

— Як ви, Пенкрофе, гадаєте, — запитав журналіст, — що трапилося? Що могло викликати такий вибух?

— Немає нічого простішого, пане Спілете, — відповів моряк. — Піратське судно — не військовий корабель! Каторжани — це вам не матроси! Ясно, що пороховий погріб за такої запеклої стрілянини було відчинено, і досить якогось пришелегшуватого або гави,

щоб уся машинерія злетіла в повітря!

— Ви знаєте, пане Сайресе, — сказав Герберт, — мене дивує, що вибух викликав так мало пошкоджень. Звук був не дуже сильний, а на воді немає уламків — постраждала тільки обшивка... Складається враження, що корабель скоріш затонув, ніж вибухнув.

— І це тебе, синку, дивує? — запитав інженер.

— Авжеж, пане Сайресе.

— Мене також, Герберте, — зізнався й собі інженер. — Але коли ми оглянемо корпус брига, ми напевне знайдемо пояснення цій дивній пригоді.

— Та що ви, пане Сайресе! — вигукнув Пенкроф. — [390] Невже ви думаєте, що бриг просто потонув, наштовхнувшись на риф?

— А чого б і ні? — зауважив Наб. — Адже у протоці є рифи!

— Ну, Набе, ти, мабуть, тільки кліпав очима і нічого не бачив, — глузливо відказав Пенкроф. — За мить до того, як затонути, — я добре бачив! — під бригом піднялась величезна хвиля, і він завалився на лівий борт. А якби він наштовхнувся на риф, то тихесенько затонув би, як усяке добропорядне судно!

— Ото ж то й воно! Це ж не добропорядне судно! — засміявся Наб.

— Нічого, потерпіть трохи, Пенкрофе, — сказав інженер. — Скоро ми про все довідаємося.

— Ясно, що довідаємося! — відповів моряк. — Але я й зараз ладен закластися головою, що в протоці немає ніяких рифів. Скажіть, пане Сайресе, поклавши руку на серце, невже ви гадаєте, що й тут дала знати про себе якась надприродна сила?

Сайрес Сміт нічого не відповів.

— У всякому разі, — мовив Гедеон Спілет, — вибухнув корабель чи наштовхнувся на риф — це справді сталося дуже вчасно!

— Атож, атож... — відповів моряк. — Не про те мова. Я тільки запитав пана Сміта, чи не бачить він і тут якоїсь надприродної сили.

— Поки що я, Пенкрофе, утримаюся од відповіді, — сказав інженер. — Ось усе, що я зараз можу сказати.

Інженерова відповідь аж ніяк не вдовольнила Пенкрофа. Він твердо вірив у вибух і не мав наміру поступатися власною думкою. Він ніколи не погодився б припустити, що в протоці, дно якої устелене таким самим дрібним піском, як і берег протоки, яку він не раз перебродив під час відпливу, знайшовся якийсь невідомий для нього риф. До того ж тієї хвилини, коли затонув корабель, був високий приплив, і судно могло спокійно пройти, не зачепивши будь-яких рифів, що їх не видно навіть під час відпливів. Отже, не могло статись ніякого зіткнення. Корабель не міг наштовхнутися на риф. Отже, він вибухнув.

Треба зізнатися, що моряковим міркуванням не бракувало логіки.

О пів на другу колоністи сіли в пірогу й попливли до затонулого корабля. Було дуже прикро, що не збереглися корабельні шлюпки: одна з них, як відомо, розбилась об скелі біля гирла річки Вдячності; друга затонула разом із бригом [391] і не виплила на

поверхню, очевидно, роздавлена його корпусом.

На той час "Швидкий" став потроху виступати з води. Бриг не лежав на боці — під час вибуху щогли зламалися, баласт перемістився і судно перекинулось кілем догори. Якась жахлива підводна сила, що викинула величезний водяний стовп, перевернула його просто догори дном.

Колоністи обпливли навколо затонулого корабля, і в міру того, як знижувався рівень води, визначили якщо й не причину, то принаймні наслідки незбагненої катастрофи. На носі, з обох боків кіля, за сім чи вісім футів під ватерлінією було розпанахано обшивку корпуса, а на її місці зяяла величезна пробоїна щонайменше двадцять футів завдовжки. Нічого було й думати, щоб зашити ті зяючі отвори. У пошкоджених місцях не пощастило виявити не лише дерев'яної, а й мідної обшивки, яку, очевидно, знищило вщент; зникли навіть частини набору, залізні цвяхи і нагелі. Усі скріплення розхиталися і не трималися на місцях. Якась неймовірна сила зірвала фальшкіль, а сам кіль у кількох місцях відійшов від кільсона і тріснув по всій довжині.

— Хай йому чорт! — крикнув Пенкроф. — Боюсь, що цього корабля важко буде полагодити!

— Не тільки важко, а й неможливо, — зауважив Айртон.

— У всякому разі, — додав Гедеон Спілет, — якщо тут і був вибух, то досить дивний: замість того, щоб розлетілася палуба і надводна частина судна, чомусь постраждало днище! Ні, ці пробоїни швидше свідчать про зіткнення з рифом, ніж про вибух порохового погреба!

— Та немає в протоці ніяких рифів! — уперто заперечив моряк. — Я ладен припустити все, що завгодно, тільки не зіткнення з рифом!

— Спробуймо пробратися всередину брига, — запропонував інженер. — Може, там знайдемо пояснення причин катастрофи?

Це було найрозумніше, не кажучи вже про те, що їм належало ознайомитися з уцілілим на борту корабля майном і спробувати врятувати його.

На той час прооратися всередину брига було неважко. Вода відступила, і нижня палуба, яка стала верхньою після того, як бриг перекинувся, була цілком доступною для огляду. Баласт із важких чавунних зливків пробив її у кількох місцях. Чулося дзюркотіння води, що витікала крізь тріщини в обшивці.

Сайрес Сміт і його друзі, озброївшись сокирами, пішли по скаліченій палубі. Вся вона була захаращена різноманітними ящиками, а оскільки ті пробули у воді недовго, їхній вміст, можливо, й не постраждав.

Перш за все колоністи відтягли весь вантаж у надійне місце. До початку припливу залишалось ще кілька годин, і вони вирішили якнайкраще використати цей час. Айртон і Пенкроф установили над пробою талі й застосували їх, щоб перевантажити в пірогу ящики та бочки. Їх вантажили на пірогу і відразу ж відвозили на піщаний берег. Колоністи забирали все, що траплялося під руку, нічого не сортуючи й не відбираючи, — це вони мали намір зробити пізніше.

Тим часом колоністи з великим задоволенням відзначили, що вантаж брига був

найрізноманітніший: кухонне начиння, мануфактура, інструменти і таке інше, тобто все те, що необхідне 'для далекого плавання по Полінезійському архіпелазі. Очевидно, тут було потроху всього, про що могли тільки мріяти жителі острова Лінкольна.

Проте Сайрес Сміт, лише мовчки дивуючись, переконався, що від удару, який призвів до катастрофи, надзвичайно постраждав не тільки корпус брига, як ми вже казали, а й його нутрощі, особливо в носовій частині судна. Перебірки й пілерси було знесено, ніби в трюмі вибухнув надпотужний снаряд. У міру того, як із брига витягалися різні ящики, колоністи щораз вільніше могли ходити від носа до корми судна. Тут були не великі паки, які важко було б пересовувати, а дрібні, нічим не закріплені, безладно розкидані по підлозі пакунки.

Потім колоністи пройшли до корми, де раніше здійсмався ют. За словами Айртона, саме там належало шукати пороховий погріб. Сайрес Сміт не думав, що його було висаджено в повітря, і сподівався знайти в ньому кілька барилець пороху, а оскільки його, як правило, запаковують у металеві посудини, інженер розраховував, що він не встиг відсиріти від перебування у воді.

Так воно й сталося. Знайшовши пороховий погріб, серед безлічі снарядів колоністи виявили десятків два барилець із порохом, оббитих ізсередини мідною бляхою, і відразу обережно витягли їх. Отже, Пенкроф міг на власні очі побачити, що не вибух порохового погребка став причиною корабельної катастрофи на борту "Швидкого", — його кормова частина, де був пороховий погріб, постраждала найменше.

— Можливо, — сказав упертий моряк, — але все ж таки я повторюю, що бриг не міг наштовхнутися на риф, бо в протоці немає ніяких рифів!

— Що ж тоді сталося? — запитав Герберт. [393]

— Не знаю, — відповів Пенкроф. — І пан Сміт не знає, і ніхто не знає й ніколи не знатиме!

Роботи всередині затонулого корабля забрали кілька годин; непомітно знову почався приплив. Рятувальні операції довелося припинити. А втім, не було ніякої небезпеки, що хвилі віднесуть корпус брига у відкрите море, бо корабель глибоко загруз у піску і тримався в ньому міцніше, ніж на всіх своїх якорях.

Отож можна було спокійно відкласти почату роботу до наступного відпливу. Однак сам корабель був приречений — сипучі піски на дні протоки неминуче мали засмоктати його, і треба було якнайшвидше зняти з нього все цінне.

Була п'ята вечора. Цей день був дуже важким для колоністів. Вони добре поїли, а після обіду, хоча й були стомлені, не могли втримати цікавості й заходилися оглядати ящики, вивезені із "Швидкого". У більшості ящиків зберігалися готовий одяг та взуття — їх вистачило б, щоб одягти з ніг до голови цілу колонію.

— Оце розбагатіли! — вигукнув Пенкроф. — Але що ми з усім цим скарбом робитимемо?

Такими самими веселими вигуками та криками "слава" звеселілий моряк зустрічав кожне барильце горілки із цукрової тростини, кожен ящик із тютюном, вогнепальною чи холодною зброєю, сільськогосподарським реманентом, слюсарними, ковальськими й

теслярським" інструментами, різноманітним збіжжям та паки з бавовною, що зовсім не попусувалися від недовгого перебування у воді. О, як їм потрібне було все це два роки тому! Проте й тепер, коли кмітливі колоністи самі забезпечили себе всім необхідним, ці скарби не були зайві.

У великих коморах Гранітного палацу було вдосталь місця, але того дня бракувало часу, аби все туди перенести. Проте не можна було й забувати, що на острові висадилися шестеро розбійників із "Швидкого — напевне, знавіснілих головорізів — і треба було вжити якихось заходів перестороги. Хоча міст через річку Вдячності й усі місточки було піднято, ніхто з колоністів не сумнівався, що вузька смужка води не зупинить піратів, якщо ті захочуть перебратися через річку, а, доведеш до відчаю, вони страшніші за звірів.

Колоністи домовилися пізніше обміркувати питання про стосунки з тими людьми, але поки що належало вберегти від них складені поблизу Комина ящики та пакети, й цілу ніч по черзі один із колоністів стояв на чатах. [394]

Проте тієї ночі каторжани не робили спроб напасти на колоністів. Дядечко Юп і Топ, поставлені на сторожі під Гранітним палацом, відразу повідомили б колоністів, якби розбійники з'явилися поблизу.

Три наступні дні — 19, 20 і 21 жовтня — були присвячені порятунку всього, що мало хоч якусь цінність для колоністів чи то з вантажів "Швидкого, чи з його оснащення. Під час відпливу вони розвантажували корабельний трюм, а під час припливу перетягували добуте добро до комор Гранітного палацу. Від корпусу судна, яке дедалі глибше осідало в пісок, вони віддерли значну частину його мідної обшивки. Перш ніж пісок остаточно засмоктав бриг, Айртон і Пенкроф устигли, пірнаючи на дно протоки, витягти якорі, якірні ланцюги, металеві зливки баласту і навіть чотири гармати, які вони підняли на поверхню води за допомогою герметично закупорених бочок і благополучно переправили на берег. '

Як бачите, арсенал Гранітного палацу виграв від вибуху на борту брига не менше, ніж його комори й склади. Мрійник Пенкроф уже намалював собі в уяві батарею, що стерегла б прохід до протоки та гирла річки Вдячності. Маючи чотири гармати, він брався не пропустити у острівні води й "наймогутніший флот"!

Коли від брига зостався лише ні на що не придатний каркас, почалася негода, яка й довершила його руйнування. Сайрес Сміт мав намір висадити корабельний корпус у повітря й потім витягти його рештки на сушу, але сильний норд-ост і шторм дали колоністам змогу заощадити порох.

І справді, в ніч із 23 на 24 жовтня хвилі остаточно розбили каркас "Швидкого і самі викинули частину уламків на берег.

Попри найстаранніші пошуки, Сайрес Сміт не виявив ні в капітанській каюті, ні в інших приміщеннях жодних слідів судових документів. Очевидно, пірати свідомо знищили всі папери, за якими можна було встановити особу капітана або власника корабля, а оскільки на кормовій дошці не значилося назви порту, до якого був приписаний бриг, то виявилось неможливим визначити і його національність. Проте

Айртон і Пенкроф, судячи з деяких особливостей носової частини брига, упізнали в ньому судно, збудоване на англійських корабельнях.

Через тиждень після корабельної катастрофи — чи то пак, після дивовижної розв'язки, завдяки якій урятувалися колоністи, — решток брига не стало видно навіть під час відпливів. Його уламки забрали як не море, то колоністи, а комори [395] Гранітного палацу збагатилися усім цінним, що було на кораблі.

Таємниця, що огортала історію загибелі піратського корабля, напевне, ніколи так і не з'ясувалася б, якби 30 жовтня Наб не надібав на березі уламок циліндра із товстого заліза, на якому лишилися сліди вибуху: оболонка циліндра була погнута й порвана, очевидно, якоюсь сильною вибухівкою.

Наб приніс той шматок заліза своєму хазяїнові, що працював на той час у майстерні в Комині.

Інженер уважно оглянув циліндр і, обернувшись до Пенкрофа, спитав:

— Ви, друже, і далі наполягаєте, що "Швидкий" не наштовхнувся на риф, а загинув з якоїсь іншої причини?

— Так, пане Сайресе, — відповів моряк. — Ви знаєте не гірше від мене, що в протоці немає ніяких рифів.

— А що, коли він наштовхнувся на ось цей уламок заліза? — запитав інженер, показуючи морякові циліндр.

— Що? На цей шмат труби? — недовірливо аж скрикнув Пенкроф.

— Друзі мої, — сказав інженер, — чи пам'ятаєте ви, що перед тим, як затонути, бриг підлетів у повітря, ніби піднятий водняним смерчем?

— Так, пане Сайресе, — відповів за всіх Герберт.

— Ви хочете знати, що викликало отой смерч? Ось ця штука, — сказав інженер, показуючи знівечену трубу.

— Ось ця? — перепитав Пенкроф, гадаючи, що інженер жартує.

— Саме ця. Цей циліндр — усе, що залишилося від торпеди.

— Торпеди?! — хором вигукнули інженерові друзі.

— А хто її випустив? — запитав Пенкроф, що не бажав визнавати себе переможеним.

— Не я! Це все, що я можу вам відповісти, — мовив Сайрес Сміт. — Але факт є факт: по бригу було випущено торпеду, й ми були свідками її величезної руйнівної сили.

РОЗДІЛ V

Інженерові висновки. — Пенкрофові грандіозні плани. — Висотна батарея. — Чотири постріли. — Розмова про вцілілих піратів. — Жйрто-нове вагання. — Великодушність Сайреса Сміта. — Пенкроф неохоче здається.

Отож усьому причиною був підводний вибух торпеди... Сайрес Сміт, якому під час війни не раз доводилося випробовувати ці страшні засоби знищення, не міг помилитися. Саме через дію цього циліндра, начиненого нітрогліцерином, солями пікринової кислоти чи іншою вибухівкою, з протоки піднявся водяний стовп, і,

знищений блискавичним ударом, бриг миттю пішов на дно; ось чому були такі великі пошкодження в корпусі корабля, що унеможливлювали його підняття із дна протоки. Та й не дивно: чи міг бриг "Швидкий" вистояти проти дії торпеди, що пускає на дно броненосний фрегат так само легко, як звичайну рибальську шхуну?

Так, усе стало ясным, усе... крім однієї обставини: звідки взялася торпеда у водах протоки?

— Друзі мої, — вів Сайрес Сміт далі. — Ми не маємо більше права сумніватися в тому, що на нашому острові живе якесь таємниче створіння, — можливо, так само, як ми, жертва корабельної катастрофи. Я це кажу для того, щоб ознайомити Айртона з тими загадковими подіями, які відбувалися тут останні два роки. Хто той невідомий добродій, втручання якого стільки разів уже рятувало нас із біди? Не можу собі й уявити. Чим він керується, допомагаючи нам, і чому переховується від нас після стількох неоцінених послуг? Теж не можу збагнути. Якщо згадати все, що він для нас зробив, не залишиться сумнівів: це людина, і до того ж могутня людина. Айртон так само йому зобов'язаний, як і ми, бо якщо той незнайомець урятував мене з моря після падіння аеростата, то так само Айртон повинен бути вдячний йому за записку в пляшці, записку, яка попередила нас про його відчайдушне становище. Додам, що не хто інший, як він, підкинув ящик із конче потрібними для нас речами на берег край мису Знахідки; саме він запалив вогонь на плоскогір'ї Широкий Обрій, завдяки чому ви змогли повернутись на острів; знайдена в тушці поросяти пекарі дробинка вилетіла з його рушниці; саме він випустив торпеду, яка затопила в протоці бриг! Одне слово, уся та вервечка незбагнених подій, над якими ми стільки сушили голови, — справа його рук. І хоч би хто він був — такий самий потерпілий, як ми з вами, чи вигнанець із роду людського, — ми були б най-невдячніші люди, якби не почували себе безмежно зобов'язаними йому. Ми у всьому в боргу перед ним, і я сподіваюся, що колись ми все ж таки зможемо віддячити цьому загадковому незнайомцеві за все зроблене нам добро.

— Ви маєте рацію, дорогий Сайресе, — відповів Гедеон Спілет. — Немає сумніву, що десь тут, на острові, живе таємнича людина, наділена майже надлюдською могутністю, яку застосовує тільки на наше благо. Я навіть сказав би, що могутність його надприродна, якби вірив у надприродні сили. Може, він через колодязь проникає у Гранітний палац і таким чином дізнається про всі наші задуми й плани?

Можливо, це він підкинув нам пляшку, коли ми вийшли у перше плавання на пірозі по морю? До речі, згадаймо: ніхто, крім нього, не міг викинути Топа з озера Гранта, коли на собаку напав дюгонь; вас, Сайресе, міг урятувати в морі лише він, бо будь-хто інший за тих умов був би зовсім безпорадний! А якщо це так, то йому підкоряються навіть стихії.

Колоністи не могли не погодитись із міркуваннями журналіста.

— Так, — погодився Сайрес Сміт, — ваша думка не безпідставна — у цієї людини величезні можливості, які можуть здатися надприродними тим, хто не посвячений у її таємницю. Якби ми знайшли що людину, її таємниця з'ясувалася б сама по собі. Але в тому й полягає питання: повинні ми прагнути відкрити таємницю нашого

великодушного покровителя чи нам належить терпляче чекати, поки він сам захоче відкрити її? Як ви гадаєте?

— На мою думку, — відповів Пенкроф, — хоч би ким був той чоловік, він молодчина, і я його поважаю!

— Згоден, Пенкрофе, — сказав інженер, — але це не відповідь па моє запитання.

— А я, хазяїне, думаю, — озвався Наб, — що ми можемо шукати того чоловіка хоч до нового прищестя, але знайдемо його тільки тоді, коли він сам того захоче.

— А ти не дурний, Набе, — похвалив негра Пенкроф.

— Я поділяю Набову думку, — зауважив Гедеон Спілет. — Але це ще не достатня підстава, щоб відмовитися від спроб знайти нашого таємничого покровителя. Знайдемо його ми чи ні — не має великого значення. Головне, ми зробимо все, що можемо, аби виконати наш обов'язок і подякувати йому.

— А як ти, синку, вважаєш? — запитав інженер, повертаючись до Герберта.

— О, — вигукнув Герберт, і очі його загорілись, — я так [398] хотів би подякувати йому за те, що він спочатку врятував життя вам, а потім і нам усім!

— Твоя правда, Герберте, — підтримав хлопця Пенкроф. — І я теж, та й інші!.. Я не вельми цікавий, та й то погодився б пожертвувати одним оком, аби другим побачити того чоловіка. Очевидно, то вродливий чоловік, дужий, високий на зріст; борода в нього довга, хвиляста, волосся — мов сяйво... Лежить він, напевне, на хмарах і тримає в руках величезну кулю!

— Але ж, Пенкрофе, — зауважив Гедеон Спілет. — Ви намалювали нам не що інше, як ікону Господа Бога!

— Не заперечую, — відповів Пенкроф, — але що робити, коли саме таким він мені уявляється!

— А ви, Айртоне? — запитав інженер.

— Я, пане Сміте, — сказав Айртон, — щодо цього не можу сказати нічого певного. Не сумніваюся: ваше рішення буде слухним, і, якщо ви захочете, щоб і я взяв участь у пошуках, я ладен піти за вами, куди завгодно.

— Спасибі, Айртоне, — подякував Сайрес Сміт, — проте мені хотілося б одержати чіткішу відповідь. Ви наш товариш, ви не раз на ділі довели свою відданість нам, і перш, ніж ухвалити таке важливе рішення, ви повинні так само, як інші, взяти участь у його обговоренні.

— Гаразд, — мовив Айртон, — мені здається, ми повинні зробити все, щоб розшукати нашого невідомого покровителя. Можливо, він дуже самотній? Може, страждає? Може, потребує нашої підтримки і допомоги, аби почати нове життя, як потребував цього я? Ви щойно самі сказали, що я також його боржник. Це він, звичайно, не хто інший, як він, відвідав острів Табор, побачив там відоме вам змучене нещасне створіння і повідомив, вам, що того бідолаху варто б урятувати!.. Отже, дякуючи йому, я знову став людиною. Я ніколи цього не забуду!

— Вирішено, — сказав тоді Сайрес Сміт. — Ми відновимо пошуки, як тільки це стане можливим. Ми не залишимо недослідженою жодну часточку острова. Ми

перекопаємо його згори донизу, проберемося в найпотаємніші закутки, і хай простить невідомий друг нашу нескромність, викликану добрими й щирими намірами!

Наступні кілька днів колоністи заготовляли сіно й жнивували. Перш ніж вирушити в експедицію у недосліджені краї острова, вони хотіли завершити всі невідкладні роботи. Змолотивши хліб, вони взялися до городів, — настав час зібрати овочі, вирощені на острові. Урожай знесли у величезні комори й засіки Гранітного палацу, де помістилися б [399] усі острівні багатства. Припаси колоністів було гарно складено рядами в доступних місцях, усі вони добре зберігалися у природних сховищах, куди не могли пробратися ні чужинці, ні звірі. Масивні гранітні стіни не пропускали вологи. Кілька природних печер, розміщених у верхній частині ко-ридора, було розширено чи розчищено кайлами або порохом, і таким чином у Гранітному палаці з'явилися величезні склади, де тепер зберігалися провізія, боеприпаси, інструменти і посуд — одне слово, все майно колоністів.

Що ж до прекрасних, відлитих зі сталі гармат, знятих із брига, то Пенкроф попросив колоністів підняти їх за допомогою лебідок і талей у Гранітний палац; між вікнами пробили бійниці, й незабаром з амбразур виглянули довгі блискучі жерла. З такої височини гармати тримали під прикриттям усю бухту Єдності, перетворюючи її на маленький своєрідний Гібралтар, і тепер жоден корабель не міг підійти до острова проти волі колоністів.

— Пане Сайресе, — якось сказав Пенкроф (то було 8 листопада), — тепер, коли встановлено батарею, конче треба випробувати її в дії і визначити, як далеко б'ють наші гармати.

— Ви впевнені, що це справді доцільно? — запитав інженер.

— Це не тільки доцільно, це необхідно! Без такого випробування ми не знатимемо, на яку відстань долітають оці гарнесенькі ядра!

— Що ж, спробуємо, — згодився інженер. — Тільки мені здається, що для дослідної пристрілки краще користуватися не звичайним порохом, аби не марнувати його припасів, а піроксиліном, — його нам ніколи не бракуватиме.

— А чи витримають наші гармати вибухову силу піроксиліну? — запитав журналіст, якому не менше, ніж Пенк-рофу, хотілося випробувати далекобійність батарей Гранітного палацу.

— Гадаю, витримають. А втім, — додав інженер, — ми будемо діяти обережно.

Сайрес Сміт зразу визначив, що їхнім гарматам ціни немає, — неспроста він був знавцем артилерійської справи. На їхнє виготовлення пішли найкращі гатунки сталі, заряджалися вони з казенної частини, стріляли великими ядрами, а отже, били на далеку відстань. Як відомо, далекобійність гармати тим більша, чим довша траєкторія польоту ядра, а довжина траєкторії залежить від початкової швидкості снаряда.

— А початкова швидкість, — пояснив Сайрес Сміт друзям, — [400] пропорційна закладеній кількості пороху. Таким чином, при виготовленні артилерійських гармат найголовніше — якість металу, який мусить мати максимальний опір, а сталь, безумовно, найтвердіша з усіх металів. Тому я вважаю, що наші гармати без ризику

витримають розширення газів піроксиліну і покажуть себе з найкращого боку.

— Гарзд, перевіримо. Може, й справді так, — відповів Пенкроф.

Нічого й казати, що всі чотири гармати утримувалися в чудовому стані. Відтоді, як їх витягли з води, Пенкроф, не шкодуючи сили й часу, натирав їх, змащував жиром, полірував, чистив затвори; замки, затисні гвинти. Тепер гармати блищали так, ніби стояли на борту морського фрегата Сполучених Штатів.

Отож того дня у присутності всіх колоністів, а також дядечка Юна і Топа було випробувано по черзі чотири гармати, їх зарядили піроксиліном, урахувавши його вибухову силу, а вона, як ми вже казали, в чотири рази перевищує вибухову силу звичайного пороху; снаряди мали конічну форму. Пенкроф, тримаючи запальний шнур, готовий був діяти.

За знаком Сайреса Сміта прогримів постріл. Ядро, пущене в бік моря, пролетіло над острівцем і зникло десь удалині на відстані, точно визначити яку не було змоги.

Другу гармату навели на крайню точку мису Знахідки, і ядро, ударившись об гострий виступ скелі на відстані близько трьох миль від Гранітного палацу, рознесло його на шматки.

Цілився і стріляв Герберт, який тепер дуже пишався своїм першим пострілом. Тільки Пенкроф пишався тим пострілом ще більше за нього! Ще б пак, його улюблений хлопчик, майже рідний син, зробив такий постріл!

Трете ядро, випущене цього разу в напрямку дюн, що стелилися понад берегом бухти Єднання, поцілило у пісок на відстані чотирьох миль від Гранітного палацу, потім рикошетом відскочило і впало в море, піднявши фонтан води.

Готуючись до четвертого пострілу, Сайрес Сміт поклав трохи більше піроксиліну, аби випробувати максимальну далекобійність гармат. Потім колоністи відійшли вбік на випадок, якщо гармату розірве, і підпалили гніт довгим шнуром.

Пролунав оглушливий гуркіт, але гармата витримала; колоністи кинулися до вікна й побачили, як ядро, зрізавши верхівку скелі на мисі Щелепи миль за п'ять від Гранітного палацу, шубовснуло в Акулячу затоку. [401]

— Ну, пане Сайресе, — вигукнув Пенкроф, чиї могутні крики < слава", певне, не поступалися гучністю перед гарматними пострілами, — що ви скажете тепер про нашу батарею? Хай до Гранітного палацу з'являються хоча б і всі пірати Тихого океану! Жоден із них не висадиться на острів без нашого дозволу!

— Ой, Пенкрофе, — відповів інженер, — повірте мені: краще б нам не довелося випробувати нашу батарею в ділі!

— До речі, — раптом згадав моряк, — як ми поведемося із тими шістьма мерзотниками, котрі досі блукають островом? Невже ми їм дозволимо тинятись нашими полями, лісами й долинами? Всі ті пірати — справжні ягуари, і, я вважаю, до них треба ставитись так само, як до ягуарів! Як ви, Айртоне, гадаєте? — запитав моряк, обертаючись до товариша.

Айртон відповів не зразу, і Сайресові Сміту стало шкода, що Пенкроф трохи подурному поставив йому це питання. Він навіть схвилювався, почувши, як Айртон

знічено сказав:

— Я був таким самим ягуаром, пане Пенкрофе, і не мені про це судити.

І по цих словах Айртон повільно вийшов із кімнати.

Пенкрофові дійшло.

— Який же я непроторенний дурень! Бідний Айртон! Але я тільки хотів почути його думку — він має право висловитись, як і кожен із нас!..

— Атож, — озвався Гедеон Спілет. — Однак його відмова взяти участь в обговоренні такого питання робить йому честь. Ми не повинні нагадувати Айртону про його прикре минуле.

— Слухаюсь, пане Спілете, — відповів моряк. — Більше маху я не дам! Краще проковтну язика, ніж завдам прикрощів Айртону! Однак повернімося до піратів. Як на мене, та сволота не має права на найменше співчуття, і ми повинні якнайшвидше очистити від них острів.

— Ви так вважаєте, Пенкрофе? — запитав інженер.

— Тільки так!

— І ви так само вважаєте, що всіх їх треба знищити, не чекаючи, поки вони самі почнуть ворожі дії?

— А хіба мало того, що вони вже накоїли? — не розуміючи вагань Сайреса Сміта, запитав Пенкроф.

— Але ж вони могли змінитися на краще, — заперечив інженер. — Вони могли навіть покаятись... [402]

— Вони?.. Покаятись?.. — моряк тільки здвигнув плечима.

— Пенкрофе, згадай Айртон! — сказав Герберт, беручи за руку моряка. — Він знову став чесною людиною!

Пенкроф по черзі подивився на друзів. Йому й на думку не спадало, що так сприймуть його слова. Його пряма натура не могла змиритися із тим, що можна церемонитися з бандитами, які висадились на острів, вступати в переговори із поплічниками Боба Гарвея, каторжанами і вбивцями з екіпажу брига "Швидкий; він вважав їх гіршими за диких звірів і, не задумуючись, без найменших докорів сумління винищив би їх до ноги.

— Ти дивися! — сказав він. — Всі наче змовилися проти мене! Ви хочете великодушничати з отими хижаками? Хай буде по-вашому! Тільки, цур, потім не кайтеся!

— Нам, Пенкрофе, не загрожує небезпека, якщо ми будемо пильні, — промовив Герберт.

— Гм! — буркнув журналіст, що досі не брав участі в суперечці. — їх шестеро, і вони добре озброєні. Досить кожному з них убити із засідки лише по одному з нас, і незабаром вони стануть хазяями в колонії!

— Чому ж то вони досі не робили замахів на нас? — заперечив Герберт. — Може, вони й не думають про це? Крім того, нас тут також шестеро.

— Хай буде по-вапюму! — сказав Пенкроф, якого не переконали ніякі докази. —

Нехай ті зухи й далі плетуть свої обору дай! Не заважаймо їм і викиньмо їх із голова!

— Годі, Пенкрофе, не прикидайся таким лютим! — сказав Наб. — Якби один з отих бідолах опинився на відстані рушничного пострілу, ти й не подумав би стріляти в нього...

— Набе, я пристрелив би його, як скаженого пса! — холодно відповів Пенкроф.

— Пенкрофе, — мовив тоді інженер, — ви не раз казали, що уважно ставитесь до моїх порад. Чи не погодилися б ви і цього разу довіритись мені?

— Пане Сміте, я зроблю так, як ви захочете, — сказав моряк, нітрохи не змінивши своєї думки.

— Тоді зачекаймо, поки вони перші нападуть на нас.

Так і вирішили, хоч Пенкроф і далі перекопував, що нічого доброго з того не вийде. Колоністи домовилися бути весь час насторожі, але першими піратів не чіпати. Зрештою, острів був великий і родючий. Якщо у їхніх душах уціліла хоч тінь порядності, можливо, бідолахи ще виправляться. Самі умови їхнього життя повинні були наштовхнути їх на думку про необхідність почати нове життя. Хай там як, [403] а хоча б із міркувань людяності потрібно було почекати. Щоправда, колоністи не могли вже так безпечно, як раніше, ходити островом. Раніше, виходячи за межі свого житла, вони мали стерегтися тільки зустрічі з дикими звірами, а тепер на острові ховалися розбійники, за кожним деревом на колоністів міг чатувати один із шести піратів, можливо, небезпечніших від хижаків. Становище і справді стало небезпечним, і не такі хоробрі, як колоністи, люди геть утратили б спокій.

Та байдуже! Поки що в суперечці з Пенкрофом більшість колоністів мала рацію. А як буде далі — покаже час.

РОЗДІЛ VI

План експедиції. Айртон повертається до загону для худоби. — Похід до порту Повітряної Кулі.— Пенкрофові зауваження на борту "Бе-надвентура". — Телеграма, надіслана в загін для худоби.— Айртон не відповідає.— Від'їзд на другий день.— Чому не діяв телеграф.— Постріл.

Тепер найбільший клопіт колоністів полягав у тому, щоб підготуватися до раніше запланованої експедиції, аби обстежити весь острів. Вони мали за мету перш за все розшукати таємничого заступника, в існуванні якого ніхто вже не сумнівався, і водночас дізнатися, що сталося з піратами, де вони оселилися, як живуть і наскільки вони небезпечні для колонії.

Сайресові Сміту хотілося негайно вирушити в дорогу, але експедиція мала тривати кілька днів, і тому не вадило прихопити, крім достатніх припасів їжі, ще й кухонного начиння та пристосування для майбутніх куренів або наметів на стоянках. Та на той час один з онагрів поранив ногу і якийсь час не міг ходити в упряжі; необхідно було дати йому кілька днів спочити, й колоністи вирішили відкласти свій від'їзд на тиждень, тобто до 20 листопада. Листопад у тих широтах відповідає травню в Північній півкулі. Навколо буяла весна. Сонце наближалось до тропіка Козерога, і дні дедалі довшали. Отож час для експедиції було вибрано дуже вдало; якщо вона не досягне бажаної мети,

то скільки можна буде зробити нових відкриттів, виявити природних багатств: адже, за задумом Сайреса Сміта, належало дослідити дрімучі ліси Далекого Заходу аж до краю півострова Звивистого. [404]

Дев'ять днів, що лишилися до від'їзду, колоністи вирішили присвятити рільничим роботам на плоскогір'ї Широкий Обрій.

Айртонові довелося повернутись до загону для худоби, мешканці якого потребували догляду і турбот. Було вирішено, що він побуде там зо два дні й повернеться до Гранітного палацу лише після того, як забезпечить худобу кормом на весь час, поки його не буде.

Перед тим як відпустити Айртона, Сайрес Сміт запитав, чи не хоче він, щоб разом з ним пішов хтось із колоністів, бо острів став не таким безпечним, як досі.

Айртон відповів, що в цьому немає потреби, він нікого, мовляв, не боїться і, в разі чого, зуміє захистити себе. Якщо ж у загоні чи його околицях щось трапиться, він негайно зателефонує у Гранітний палац.

Отож Айртон поїхав рано-вранці 9 листопада на возі, в який було запряжено тільки одного онагра, а через дві години колоністи дістали телеграму, в якій він повідомляв, що в загоні для худоби усе гаразд.

Наступні два дні Сайрес Сміт присвятив здійсненню плану, який мав остаточно убезпечити Гранітний палац від несподіваного нападу. Йшлося про те, щоб підняти рівень води в озері Гранта на два-три фути, аби затопити і зовсім сховати від чужинців отвір колишнього водостоку з південного краю озера, водостоку, вже закладеного камінням і замаскованого чагарниками й травами.

Аби зробити це, треба було спорудити дві загати на озері — там, де брали початок Гліцериновий струмок і Водоспадна річка. Колоністи гаряче взялися до роботи, і незабаром виросло дві загати, які, однак, не перевищували семи-восьми футів у довжину і трьох футів у вишину; на їх спорудження пішли уламки скель, скріплені цементом.

Коли роботу завершили, вода в озері піднялася на добрих три фути, і тепер ніхто не міг здогадатися, що під водою сховано отвір колишнього водостоку.

Навряд чи треба казати, що відвідний струмок, яким надходила вода до Гранітного палацу і який приводив у рух підйомник, лишився цілим. Піднявши кошик підйомника, колоністи у своєму надійному, затишному житлі могли не боятися несподіваного нападу.

Швидко упоравшись із цією роботою, Пенкроф, Гедеон Спілет і Герберт мали ще час відвідати порт Повітряної Кулі. Морякові дуже кортіло довідатись, чи дізналися каторжани про бухточку, де на якорі стояв "Бонадвентур". [405]

— Ті горлорізи, — казав він, — висадилися саме з південного боку бухти Єдності; якщо вони пішли узбережжям, боюся, наш порт уже виявлено, а в такому разі я не дав би й мідного гроша за бот.

Пенкрофові міркування не назвеш безглуздими, і відвідання бухточки колоністи вважали цілком доречним.

Десятого листопада, після обіду, моряк і його супутники вийшли з Гранітного палацу. Пенкроф, заряджаючи рушницю обома кулями, тільки похитував головою, що не провіщало нічого доброго "і людям, і звірам", як сам він казав, які трапилися б надто близько на його шляху. Гедеон Спілет і Герберт також узяли рушницю, й близько третьої пополудні всі троє вийшли з Гранітного палацу.

Наб провів супутників до коліна річки Вдячності й підняв за ними місток. Колоністи домовилися, що на зворотному шляху один із них вистрелить із рушниці, Наб, почувши сигнал, опустить міст і знову з'єднає обидва береги.

Маленький загін пішов дорогою просто до порту Повітряної Кулі. Хоча відстань не перевищувала трьох з половиною миль, Гедеон Спілет і його друзі йшли добрих дві години. Зате вони оглянули дорогою всю прилеглу до шляху місцевість як з боку лісу, так і з боку Качинового болота, проте не виявили ніяких слідів утікачів; очевидно, не знаючи ні чисельності колоністів, ні того, як вони озброєні, пірати вирішили сховатися десь у віддаленій і менш доступній частині острова.

Пройшовши у порт Повітряної Кулі, надзвичайно вдоволений Пенкроф побачив, що "Бонадвентур" спокійно стоїть на приколі у вузькій бухточці. А втім, у цьому не було нічого дивного: порт Повітряної Кулі був так прихований з усіх боків скелями, що ні з моря, ні з суші його не можна було помітити.

— Чудово! — вигукнув моряк. — Та сволота тут ще не з'являлася. Гадюки завжди шукають густу траву; ми напевне знайдемо їх у лісах Далекого Заходу!

— Наше щастя, що вони не знайшли < Бонадвенту-ра", — зауважив Герберт. — Вони, безумовно, втекли б на ньому, і ми втратили б змогу ще раз відвідати острів Табор.

— Справді, — відповів інженер, — нам конче треба відвезти туди записку з координатами острова Лінкольна і нового місцезнаходження Айртона на випадок прибуття по нього шотландської яхти.

— Але "Бонадвентур" на місці, пане Спілете! — відповів моряк. — І так само, як його екіпаж, за першим наказом готовий вирушити в дорогу! [406]

— Гадаю, Пенкрофе, обстеживши острів, ми так і зробимо. До речі, можливо, коли нам пощастить розшукати нашого невідомого заступника, потреба в тій поїздці й зовсім відпаде — він напевне зможе багато чого розповісти нам і про острів Табор, і про острів Лінкольна. Не забувайте, що саме він написав записку про Айртона, і не виключено, що він знає також, коли може повернутися яхта лорда Глеиар-вана!

— Хай йому біс! — вигукнув Пенкроф. — Та хто ж він такий! Він знає всіх нас, а ми навіть не можемо здогадатися, хто він! Якщо він так само зазнав корабельної аварії, як ми, то чому він од нас ховається? Ми, здавалося б, чесні люди, а спілкуватися з товариством чесних людей ще нікому не видавалося ганебним! Чи з власної доброї волі він тут оселився? Чи може він покинути острів, якби йому цього захотілося? Тут він ще чи вже поїхав?..

Отак розмірковуючи, Пенкроф, Гедеон Спілет і Герберт піднялися на палубу "Бонадвентура" і стали походжати по ній туди-сюди. Раптом моряк зупинився і,

схилившись над бітенгом, на який було накручено якірний канат, вигукнув:

— Оце-то так! Опе-то дива!

— Що там таке, Пенкрофе? — запитав журналіст.

— А те, що не я в'язав цього вузла!..

І Пенкроф показав на мотузку, якою до бітенга прив'язали якірний канат, щоб той не розмотався.

— Як так, не ви? — запитав Гедеон Спілет.

— Не я, клянуся, що не я! Це плаский вузол, а я звик зав'язувати подвійним морським вузлом!

— А ви не помилилися, Пенкрофе?

— Ні, не помилився, — доводив Пенкроф. — Ці вузли робиш механічно, не задумуючись, а в таких випадках руки не помиляються!

— Отже, пірати все ж таки знайшли "Бонадвентура"? — запитав Герберт.

— Не знаю, — відповів моряк, — але ручуся, що хтось піднімав якір "Бонадвентура", а потім знову опустив його! Стривайте! А ось вам другий доказ: якірний канат травили, а обмотка, бачите, не доходить до ключа! Повторюю: хтось плавав на нашому судні!

— Але якби на ньому плавали пірати, вони пограбували б його або втекли б на ньому...

— Втекли б?.. Куди?.. До острова Табор?.. — заперечив Пенкроф. — Гадаєте, вони відважилися б вирушити в море на такому невеличкому судні? [407]

— До того ж, вони мали б знати точні координати острова Табор, у чому я сумніваюся, — зауважив журналіст.

— Хай там як, а наш "Бонадвентур" без нас десь плавав, це так само точно, як те, що мене звали Бонадвентур Пенкроф і родом я із Вайн'ярда.

Моряк сказав це так упевнено, що ні Гедеон Спілет, ні Герберт не відважилися суперечити йому. Було добре видно, що судно стоїть не зовсім там, де його ставив Пенкроф. Моряк не сумнівався і в тому, що якір піднімали, а потім знову ставили. Отож навіщо було б здійснювати ці два маневри, якби судно не відчалювало від берега?

— Але як сталося, що ми не помітили бота поблизу острова? — запитав журналіст, намагаючись розвіяти всі сумніви.

— Що ж тут дивного, пане Спілете? — відповів моряк. — Підніміть якір уночі, і якщо віятиме добрий вітер, за дві години ви відійдете так далеко, що загубите острів з виду!

— Гаразд, тоді я ставлю вам іще одне запитання, — сказав Гедеон Спілет. — Навіщо каторжани брали "Бонадвентура" і чому поставили його назад у порт?

— Ех, пане Спілете, — відповів моряк, — віднесімо це до ряду незбагнених подій і викиньмо з голови! Для нас важливо, що "Бонадвентур" цілий і стоїть на місці. На жаль, якщо пірати візьмуть його вдруге, тоді нам його вже не бачити!

— Якщо так, Пенкрофе, — сказав Герберт, — то можна відвести "Бонадвентура" до Гранітного палацу.

— Воно-то так, — сказав Пенкроф. — А радше — ні. Гирло річки Вдячності — погане місце для стоянки корабля, там неспокійне море.

— А якщо витягти його на пісок до Комина?..

— Хіба що.. — відповів Пенкроф. — Однак ми все одно збираємося на тривалий час поїхати з Гранітного палацу, і здається, тут за нашої відсутності "Бонадвентур" буде в більшій безпеці. Нехай постоїть у порту Повітряної Кулі, допоки ми очистимо весь острів від тієї наволочі.

— І я так вважаю, — мовив журналіст. — Принаймні тут йому не так загрожує негода, як у гирлі річки Вдячності.

— А якщо пірати знову з'являться сюди? — запитав Герберт.

— Що ж, синку, — відповів Пенкроф. — Не знайшовши тут "Бонадвентура", вони шукатимуть його поблизу Гранітного палацу і, шки нас не буде, захоплять його там. Я згоден з паном Спілетом: залишмо бот на місці. А коли поверг [408] немося з експедиції і ще не встигнемо чи не зуміємо позбутися всіх отих головорізів, тоді буде обачніше підвести бота до Гранітного палацу, поки не зникне небезпека нового нападу.

— Домовилися. Пора в дорогу, — сказав Гедеон Спілет. Повернувшись до Гранітного палацу, Гедеон Спілет,

Герберт і Пенкроф доповіли Сайресу Сміту про все, що бачили, і той цілком згодився з тим, як вони вчинили. Він навіть обіцяв Пенкрофові дослідити протоку між острівцем і островом Лінкольна, щоб визначити, чи не можна там зробити штучну гавань, спорудивши кілька загат. Таким чином "Бонадвентур" був би завжди напохваті, на очах у колоністів, а при потребі навіть під замком.

Того ж вечора колоністи надіслали Айртонові телеграму з проханням привести з собою пару кіз, бо Наб хотів їх приручити на луках плоскогір'я. Та як не дивно, Айртон не підтвердив одержання цієї телеграми. Інженер дуже здивувався. А втім, Айртон могло не бути в загоні, навіть більше — він міг уже повертатись до Гранітного палацу. Справді, адже минуло цілих два дні, як він поїхав, і колоністи вирішили, що десятого ввечері, а найпізніше — одинадцятого вранці він повернеться.

Колоністи чекали, що Айртон ось-ось з'явиться на плоскогір'ї Широкий обрій. Наб і Герберт навіть чергували біля містка, щоб опустити його, як тільки приїде їхній товариш.

Проте Айртон не з'явився і о десятій вечора. Колоністи вирішили надіслати ще одну телеграму з проханням негайно відповісти.

Приймальний апарат і далі мовчав.

Колоністи вкрай стурбувалися. Що ж сталося з Айрто-ном? Його не було в загоні чи він, перебуваючи там, не був вільним у своїх вчинках? Чи треба невідкладно, темної ночі, вирушати до загону?

Колоністи засперечалися. Одні наполягали на тому, щоб негайно йти в дорогу, інші заперечували.

— Але ж могла просто статися аварія на телеграфній лінії! — сказав Герберт.

— Може, й так, — погодився журналіст.

— Почекаймо до завтра, — запропонував Сайрес Сміт. — Можливо, Айртон справді не одержав нашої телеграми, а від нього не доходять телеграми до нас.

Ніч, звичайно, минула в напруженому очікуванні.

На світанку одинадцятого листопада Сайрес Сміт ще раз спробував протелеграфувати, проте знову не дістав відповіді.

Інженер повторив свою спробу: те саме мовчання.

— їдьмо до загону! — звелів він.

— І добре озброймося! — додав Пенкроф.

Колоністи вирішили не полишати Гранітного палацу напризволяще, а залишити в ньому Наба. Провівши друзів до Гліцеринового струмка, він підніме місток і, сховавшись за деревом, чекатиме повернення колоністів чи Айртона. Якщо з'являться пірати і спробують перебратися на другий берег струмка, Наб прожоне їх рушничними пострілами, а якщо це не допоможе — сховається в Гранітному палаці й підніме підйомник, — дома йому ніщо не загрожуватиме.

Сайрес Сміт, Гедеон Спілет, Герберт і Пенкроф підуть, нікуди не звертаючи, до загону для худоби і, якщо не знайдуть там Айртона, обшшорять увесь ліс у його околицях.

О шостій ранку інженер та троє його супутників перейшли через Гліцериновий струмок, а Наб заховався на лівому березі за горбом, де росло кілька високих драконових дерев.

Спустившись, із плоскогір'я Широкий. Обрій, колоністи, не зволікаючи, пішли дорогою до загону. Рушниці вони тримали наготові, ладні відкрити вогонь за найменшої спроби нападу каторжан. Обидва карабіни та обидві рушниці було заряджено кулями.

З обох боків дороги стояли густою стіною чагарники, де" легко могли сховатися добре озброєні, а тому вкрай небезпечні розбійники.

Колоністи мовчки швидко йшли лісом. Топ, тихо біжачи попереду то дорогою, то обабіч неї, не виявляв ніяких ознак неспокою. А колоністи знали, що їхній вірний собака ще здалеку почує будь-яку небезпеку і попередить їх гучним гавкотом.

Водночас дорогою колоністи перевіряли, чи не пошкоджено телеграфну лінію, яка з'єднувала загін для худоби із Гранітним палацом. Пройшовши близько двох миль, вони ще ніде не помітили ніяких пошкоджень. Стовпи стояли на місці, ізолятори були цілі, дріт — добре натягнений. Проте через деякий час інженер помітив, що дріт трохи провис, а коли вони підійшли до стовпа № 74, Герберт^ який ішов першим, несподівано зупинився і вигукнув:

— Дріт обірвано!

Колоністи наддали ходи і за хвилину приєдналися до юнака.

Справді, впоперек дороги лежав повалений телеграфний стовп. Таким чином, колоністи визначили місце розриву дроту і зрозуміли, чому депеші не доходили з Гранітного [410] палацу до загону для худоби, а із загону для худоби — до Гранітного палацу.

— Ні, це не вітер перекинув стовпа, — сказав Пенкроф.

— Звичайно, ні, — відповів Гедеон Спілет. — Під ним викопано яму. Стовп

перекинули руки зловмисників.

— Крім того, дріт переламано, — додав Герберт, показуючи місце зламу.

— Злам свіжий? — запитав Гедеон Спілет.

— Так, свіжий, — підтвердив Герберт.

— Мерщій до загону! Мерщій! — крикнув моряк. Колоністи саме перебували на півдорозі між Гранітним

палацом і загonom для худоби. До загону лишалося ще понад дві милі. Колоністи перейшли з ходи на біг.

І справді, вони мали всі підстави боятися, що у загоні для худоби сталося якесь нещастя. Безумовно, Айртон міг послати телеграму до Гранітного палацу, але вона, звичайно, не дійшла; та не це тепер лякало колоністів, а те, що, обіцявши повернутися напередодні ввечері, він не прийшов додому. І дріт порвався не сам собою, а хто, крім каторжан, був зацікавлений у тому, щоб пошкодити телеграфну лінію?

Серця у колоністів аж заходилися, але вони, схвильовані, бігли й бігли. Всі вони щиро прихилилися до свого нового приятеля. Невже їм судилося знайти Айртона убитим руками тих, кими сам колись верховодив?

Незабаром колоністи досягли місця, де дорога йшла вздовж джерельця, яке впадало у Червоний струмок, що зрошував луки в загоні для худоби. Тут вони стишили ходу, аби перепочити чи хоча б віддихатися перед тим, як раптом почнеться бій. Друзі звели курки рушниць. Кожен з них стежив за окремою ділянкою у лісі. Топ стиха загарчав, а це не провіщало нічого доброго.

Нарешті крізь дерева виглянула огорожа загону для худоби. На перший погляд вона здавалася неушкодженою. Ворота, як завжди, були зачинені. В загоні панувала глибока тиша — не чулося ні звичного бекання муфлонів, ні Айр-тонового голосу.

— Зайдімо всередину, — запропонував Сайрес Сміт.

Інженер пішов до огорожі, а його друзі, кроків за двадцять позад нього, звівши рушниці, приготувалися стріляти за найменшої підозри на небезпеку.

Сайрес Сміт підняв внутрішню клямку воріт і вже хотів штовхнути одну з їхніх ступок, як раптом відчайдушно загавкав Топ. Із-за частоколу пролунав постріл, і Герберт, скрикнувши, упав на землю. [411]

РОЗДІЛ VII

Журналіст і Пеніроф у загоні для худоби. — Герберта переносять до хатини.— Пенкрофів розпач.— Інженер і журналіст радяться, що робити далі.— Лікування Герберта.— Перші проблески надії.— Як попередити Наба? — Надійний посланець.— Набоба відповідь.

Почувши Гербертів крик, Пенкроф кинув рушницю й побіг до юнака.

— Вони вбили його! — закричав він. — Синку!.. Вони вбили його!

Сайрес Сміт і Гедеон Спілет теж підбігли до Герберта. Журналіст, припавши вухом до хлопцевих грудей, вслухався, чи ще б'ється його серце.

— Він живий, — сказав Гедеон Спілет. — Але його треба перенести...

— До Гранітного палацу? Це неможливо! — відповів Сайрес Сміт.

— Тоді — до хатини у загоні! — крикнув Пенкроф.

— Хвилиночку, — мовив Сайрес Сміт.

Інженер кинувся ліворуч уздовж огорожі. Несподівано він мало не налетів на пірата, який цілився у нього з рушниці; пролунав постріл, і інженерового капелюха пробила куля. Не встиг пірат вистрілити вдруге, як надійніший, ніж куля, кинджал Сайреса Сміта прохромив йому серце.

Тим часом Гедеон Спілет і моряк перелізли через загорожу, стрибнули всередину загону для худоби, вскочили в Айртонову хатину і переконалися, що вона порожня; незабаром Герберт лежав на Айртоновому ліжку.

За хвилину Сайрес Сміт також прибіг до юнакової постелі.

Бачачи, в якому стані Герберт, моряк був у невимовному відчаї. Він плакав, ридав, ладний був розбити собі голову об стіну. Ні інженер, ні журналіст не могли втішити його. Вони й самі не мали сили говорити — від хвилювання їм аж дух перехопило.

Проте вони зробили все можливе, аби вирвати з пазурів смерті хлопця, у якому ледь жевріло життя. Гедеон Спілет за сповнений усіляких пригод вік навчився медицини. Він знав усього потроху, і в минулому йому не раз доводилося надавати допомогу людям із вогнестрільними чи ножовими ранами. Поборовши перший напад горя, він разом з інженером почав оглядати хлопцеву рану. [412]

Від самого початку журналіста неприємно вражала цілковита нерухомість, чи то пак заціпеніння, пораненого, причиною чого могла бути велика втрата крові або пук; очевидно, куля, сильно вдарившись об кістку, викликала струс усього організму.

Герберт був блідий, як крейда, а серце ледве билось, та ще й з такими перебоями, що Гедеону Спілету здавалося, ніби воно ось-ось зупиниться, — майже не промацувався пульс. До того ж Герберт лежав і далі непритомний. Всі ці симптоми були вкрай загрозливі.

Оголивши Гербертові груди, журналіст дуже обережно чистими хустинками витер кров і обмив її холодною водою.

Тепер можна було роздивитись рану. Між третім і четвертим ребром червонів овальний отвір. Саме в тому місці куля вцілила у Герберта.

Сайрес Сміт і Гедеон Спілет повернули бідолаху, той ледь чутно застогнав, і його стогін скидався на передсмертне зітхання.

Друга кривава рана зяяла на спині — звідти вилетіла куля, що поцілила у Герберта.

— Хвалити Бога! — вигукнув журналіст. — Рана наскрізна, і нам не доведеться витягувати кулю.

— А серце? — запитав Сайрес Сміт.

— Серця не зачепило, інакше Герберт був б уже мертвий.

— Мертвий!.. — закричав Пенкроф і відчайдушно зарідав.

Моряк почув лише останнє слово.

— Ні, Пенкрофе, ні! — відповів Сайрес Сміт. — Вія не помер! Пульс у нього б'ється! Він навіть щойно застогнав! Заспокойтеся, хоча б заради Герберта! Крім мужності, нам перш за все потрібен холодний розум! Допоможіть нам зберегти його!

Пенкроф замовк, але через душевне потрясіння у нього по щоках і досі текли сльози.

Тим часом Гедеон Спілет намагався пригадати, як треба діяти в таких випадках. Судячи з огляду, журналіст не сумнівався, що куля, увійшовши в груди, вийшла через спину. Але що вона могла пошкодити? Які життєві органи порвала? На це питання важко було б відповісти й професійному хірургові, а тим паче журналісту.

Проте він твердо знав одне: найперше треба запобігти запаленню в пошкоджених тканинах, а потім уже боротися проти місцевого запалення й гарячки, яку повинна була викликати рана, можливо, смертельна рана! Але як це зробити? [414]

Які антисептичні й протизапальні засоби він має? Як уникнути ускладнення?

Принаймні треба негайно перев'язати обидві рани. Гедеон Спілет побоювся промивати їх теплою водою або стягувати їхні краї, аби не викликати знову кровотечі. Герберт і так утратив забагато крові й тому дуже ослаб.

Журналіст вирішив обмежитися тільки промиванням обох ран холодною джерельною водою.

Герберта поклали на лівий бік і залишили його в цьому положенні.

— Не дозволяйте йому ворухитися, — сказав Гедеон Спілет. — Це положення найзручніше, щоб заживали рани на грудях і на спині, бо з них вільно може виділятися гній. Крім того, хлопцеві потрібен спокій.

— Як? Ми не зможемо перевезти його до Гранітного палацу? — запитав моряк.

— Ні, Пенкрофе, — відповів Гедеон Спілет.

— Прокляття! — закричав моряк, піднявши вгору кулаки.

— Пенкрофе! — докірливо промовив Сайрес Сміт. Гедеон Спілет ще раз пильно оглянув юнакові рани. Герберт лежав такий блідий, що журналіста опанував страх.

— Сайресе, — сказав він, — адже я не лікар... Я зовсім не впевнений в тому, що роблю... Ви мусите допомогти мені порадами, у вас великий досвід!..

— Не хвилюйтесь, друже, — відповів інженер, тиснучи йому руку. — Спокійно обміркуйте все... Думайте тільки про одне: як урятувати Герберта!

Інженерові слова повернули журналістові спокій, на хвилину втрачений через свідомість величезної відповідальності. Він сів поруч із ліжком, на якому лежав Герберт. Сайрес Сміт став поруч. Пенкроф розірвав на собі сорочку і машинально став висмикувати з неї корпію.

Тоді Гедеон Спілет виклав свій план лікування: він вважав за необхідне спочатку зупинити кровотечу, але не перев'язувати ран, щоб не закрити вихід гною, який міг утворитися в грудях через запалення пробитих кулею тканин.

Сайрес Сміт підтримав журналістів план; вирішено було не тампонувати ран, а дати їм можливість самим зарубцюватися, не допускаючи лиш їхнього забруднення. На щастя, хірургічного втручання рани не потребували.

Але чи був у колоністів засіб від можливого запалення?

Так, принаймні один засіб вони мали, бо природа безмежно щедра. Вони мали холодну воду, а вода знімає гарячку, знеболює й належить до дійових ліків, визнаних

лікарями [415] всього світу при лікуванні найтяжчих ран. До того ж холодна вода має ще одну велику перевагу: завдяки їй рана може залишатися у спокої і не потрібна невідкладна перев'язка, а це має величезне значення, бо, як свідчить досвід, у перші дні хвороби контакт повітря з раною смертельний для пораненого.

Отож Гедеон Спілет і Сайрес Сміт міркували, керуючись здоровим глуздом, і, вибравши як ліки холодну воду, зробили те саме, що зробив би і досвідчений хірург. До обох Гербертових ран приклали змочені холодною водою компреси з полотняної тканини, які вони міняли через кожні три — п'ять хвилин.

Моряк розпалив у пічці; на щастя, в Айртоновому житлі не бракувало різних припасів. Із кленового цукру й лікарських трав, які сам Герберт збирав на берегах озера Гранта, зварили освіжаючий напій і влили кілька ложечок у рот досі ще непритомного юнака. У того почалася сильна гарячка, він не приходив до тями цілий день і всю наступну ніч. Гербертове життя висіло на тоненькій волосинці, яка щомиті могла урватися.

Наступного дня, 12 листопада, у Сайреса Сміта і його друзів з'явилася малесенька надія на щасливий кінець хвороби. Герберт нарешті опритомнів. Він розплющив очі, пізнав Сайреса Сміта, журналіста, Пенкрофа і навіть вимовив кілька слів. Він не пам'ятав, що з ним сталося. Йому про все розповіли, і Гедеон Спілет лагідно попросив юнака не ворушитися, бо хоча небезпека минула, потрібен ще не один день, поки рани зарубцюються. Втім, Герберт майже не відчував болю, бо холодна вода, якою раз у раз змочували хлопцеві рани, знімала запалення. Гній виділявся рівномірно, температура не піднімалася, і можна було сподіватися, що страшна рана заживе без ускладнень. Пенкроф уперше відчув, ніби з його серця спав камінь. Він доглядав Герберта, як сестра милосердя, як мати рідну дитину. Герберт знову заснув, але цього разу вже спокійним сном.

— Повторюйте мені, що ви не втрачаєте надії, пане Спілете! — просив журналіста Пенкроф. — Кажіть, що ви врятуєте Герберта!

— Так, ми врятуємо його! — відповів журналіст. — Рана небезпечна, куля могла навіть пробити легені, але пошкодження цього органу не смертельне.

— Ох, ваші б слова та Богові у вуха! — побивався Пенкроф.

Цілком природно, що цілу добу, відколи колоністи були [416] в загоні для худоб", вони не думали ні про що, крім юнакової хвороби. Вони навіть не дбали про свою безпеку, хоча пірати могли наскочити з хвилини на хвилину, і не вживали ніяких заходів, аби захистити загін для худоби.

Але того дня, поки Пенкроф сидів поруч із ліжком хворого, Сайрес Сміт і журналіст вирішили поміркувати, що робити далі.

Перш за все вони обійшли весь загін для худоби, але ніде не виявили й сліду Айрттона. Невже бідолаху забрали його колишні поплічники? Невже вони заскочили його зненацька? Чи, може, він одбивався й загинув? Це припущення здавалося вірогіднішим. Перелазячи через паркан, Гедеон Спілет устиг помітити, як один із піратів кинувся бігти до південного відрогу гори Франкліна, і вірний Топ погнався за

ним. То був один із тих заброд, чия шлюпка розбилася об скелі в гирлі річки Вдячності. А втім, пірат, убитий інже-неровим кинджалом, пірат, тіло якого було знайдено за частоколом, також належав до зграї Боба Гарвея.

Проте в загоні для худоби не лишилося ніяких слідів боротьби. Його ворота були зачинені, вся худоба зосталася на місці. Колоністи не виявили також жодних слідів боротьби або пошкоджень ні в хижці, ні в самому частоколі. Зникли лише Айртон та набої, які той брав із собою.

— Очевидно, на бідолаху напали несподівано, він не захотів здатися без опору, і його вбили, — сказав Сайрес Сміт.

— Боюся, так воно й було, — відповів журналіст. — Потім, певне, пірати оселилися в загоні, де всього вдосталь, і втекли звідси тільки тоді, коли побачили нас. Очевидно також, що, коли ми сюди прийшли, Айртон — живого чи мертвого — тут уже не було.

— Доведеться влаштувати облаву в лісі й очистити наш острів від цих мерзотників! — сказав інженер. — Передчуття не обманули Пенкрофа. Пригадуєте: він вимагав знищити піратів, як хижаків. Якби ми послухались його, то не зазнали б згодом багатьох нещастя!

— Атож, — погодився Гедеои Спілет, — зате тепер ми здобули право не жаліти їх.

— Принаймні, — мовив інженер, — ми мусимо перечекаати у загоні, поки з'явиться можливість перевезти Герберта до Гранітного палацу.

— А як же Наб? — запитав журналіст.

— Набові нічого не загрожує.

— А якщо його стурбує наша довга відсутність і він вирішить іти до загону? [417]

— Не можна цього допустити, — швидко відповів Сайрес Сміт. — Дорогою його можуть убити!

— І все ж таки я побоююсь, що він саме так і зробить!

— Ех, якби працював телеграф, його можна було б попередити! Але тепер це неможливо! А залишити тут самого Пенкрофа з Гербертом ми теж не можемо!.. Мабуть, доведеться мені самому йти до Гранітного палацу.

— Ні, ні, Сайресе, — заперечив Гедеон Спілет. — Ви не маєте права ризикувати своїм життям! Тут сама хоробрість не зарадить! Ті розбійники, звичайно ж, стежать за загоном; вони причаїлися де-небудь у навколишніх хащах, і якщо ви підете, нам доведеться оплакувати двох небіжчиків замість одного!

— Але ж Наб уже цілу добу не має від нас жодної звістки.! Він неодмінно прийде! — повторював інженер.

— До того ж він і не здогадується про небезпеку, і його напевне вб'ють, — додав Гедеон Спілет.

— Невже зовсім немає змоги якось попередити його? Поки інженер подумки шукав ради, його погляд упав

на Топа, що весь час крутився поруч, ніби намагаючись сказати: "А навіщо ж я тут?"

— Топе! — вигукнув Сайрес Сміт. Вірний пес кинувся до хазяїна-

— Справді, хай збігає Топ, — сказав Гедеон Спілет, миттю збагнувши інженерову думку. — Собака проскочить там, де нам не пощастило б і кроку ступити! Він однесе до Гранітного палацу повідомлення про те, що діється в загоні, і принесе нам відповідь!

— Швидше! — відповів Сайрес Сміт. — Швидше! Гедеон Спілет квапливо вирвав із записника аркуш паперу і зразу ж написав на ньому кілька рядків:

Герберта поранено. Айртон зник. Ми в загоні для худоби. Будь пильний. Ні в якому разі не виходь із Гранітного палацу. Чи не помітно піратів у його околицях? Пришли відповідь із Топом".

У тій, стислій записці було викладено все, про що мусив знати Наб, а також поставлено питання, відповідь на яке так цікавила колоністів. Записку згорнули й прив'язали до Топового нашійника таким чином, щоб вона зразу впала у вічі.

— Топе, любий Топе, — сказав інженер, пестячи собаку. — Біжи до Наба, Топе! До Наба! Біжи! Біжи!

Топ радо загавкав на знак того, що він здогадується, [418] розуміє, чого від нього хоче хазяїн. Дорогу собака знав, і можна було сподіватися, що за півгодини він буде дома, пробігши непомітно лісом і в густій траві там, де не змогли б пройти ні Сайрес Сміт, ні журналіст.

Інженер підійшов до воріт загону, відчинив їх і кілька разів повторив:

— Біжи до Наба! До Наба! До Наба, Топе! — і простяг руку в напрямку Гранітного палацу.

Топ вибіг за ворота і за мить зник.

— Він добіжить! — упевнено сказав журналіст.

— Атож, і принесе нам відповідь, наш вірний друг!

— Котра година? — запитав Гедеон Спілет.

— Десята.

— За годину він може повернутися назад. Треба чекати.

Зачинивши ворота загону, інженер і журналіст повернулися до хижки. Герберт досі ще міцно спав. Пенкроф сидів біля хлопця, безперервно міняючи йому компреси. Гедеон Спілет, бачачи, що хворому поки що нічого не потрібно, взявся готувати обід, не спускаючи очей із краю огорожі, який впирався у відроги гори, звідки можна було чекати нападу.

Колоністи не без тривоги ждали Топового повернення. Близько одинадцятої, зарядивши карабіни, Сайрес Сміт і Гедеон Спілет вийшли до воріт загону, щоб упустити собаку, коли він обізветься гавкотом. Вони не сумнівалися: як тільки Топ добіжить до Гранітного палацу, Наб відразу одішле його назад.

Так стояли вони хвилин десять, аж раптом пролунав постріл, а слідом за ним почувся голосний гавкіт.

Інженер відчинив ворота і, помітивши за сотню кроків у лісі хмаринку диму, вистрілив у тому напрямку.

Майже тієї ж миті до загону вскочив Топ, і Гедеон Спілет зразу ж причинив за ним стулку воріт.

— Топе, любий Топе! — вигукнув інженер, обнімаючи за шию розумного пса.

До Топового нашійника було прив'язано іншу записку, і в ній великими літерами рукою Наба повідомлялося:

"Ніяких піратів у околицях Гранітного палацу ще не було. Я не рушу з місця. Бідний Герберт! Бідний Айртон!" [419]

РОЗДІЛ VIII

Каторжани блукають навколо загону для худоби. — Тимчасове пристановище. — Подальше Гербертове лікування. — Перша Пенкрофова радість. — Спогади про минуле. —Що обіцяє майбутнє. — Міркування Сайреса Сміта а цього приводу.

Отож пірати весь час блукали навколо загону, чигаючи на колоністів, аби повбивати їх поодиноці! Справді, іншої ради, як оголосити їм нещадну війну, не лишалося. Але передусім належало не втрачати пильності і бути вкрай обережними, бо розбійники мали ту перевагу, що бачили колоністів, а ті не могли їх бачити, крім того, вони могли несподівано напасти на колоністів, а ті цього ніяк не могли зробити.

Тому Сайрес Сміт вирішив і далі жити в загоні для худоби, де їжі не бракувало на тривалий час. У Айртоновій хатині було вдосталь усього необхідного, а пірати, налякані колоністами, не встигли її пограбувати.

Очевидно, як уявляв собі Гедеон Спілет, усе відбувалося таким чином: шестеро каторжан, що висадилися на острові, пішли вздовж південного узбережжя, обігнули Зміїний півострів і, не боячись заглиблюватися у дрімучі ліси Далекого Заходу, дійшли до гирла Водоспадної річки. Ідучи далі, вздовж правого берега річки, вони дісталися до відрогів гори Франкліна. Тут у пошуках якогось природного прихистку, вони, напевне, надібали загін для худоби, де на той час не було нікого з колоністів, і, мабуть, вичікуючи на сприятливий час для здійснення своїх злочинних задумів, вирішили влаштувати в ньому кипіло. Айртонове повернення мало бути для них неприємною несподіванкою, але, скориставшись чисельною перевагою, вони напали на нього і... подальші події не важко було вгадати!

Тепер каторжани — їх, щоправда, зосталося тільки п'ятеро, зате вони були добре озброєні — блукали навколо лісом, і з загону не можна було й носа виткнути, не діставши кулю в спину з якоїсь засідки.

— Треба чекати! Нічого іншого нам не лишається! — казав Сайрес Сміт. — Коли Герберт видужає, ми організуємо на острові облаву за всіма правилами і жоден із розбійників від нас не втече. Покарання піратів буде нашою метою нарівні з... [420]

— ...пошуками нашого таємничого заступника, — підхопив журналіст. — Треба признатися, дорогий Сайресе, що нам дуже бракує підтримки тієї таємничої сили, хоч тепер вона потрібна, як ніколи!

— Хто його знає, — відповів інженер.

— Що ви хочете сказати? — здивувався журналіст.

— Що ми іще не випили до дна чашу випробувань, дорогий Спілете, і у нашого таємничого заступника ще буде можливість втрутитися. А втім, не варто про це говорити. Для нас найважливіше зараз — урятувати Гербертові життя!

Це справді було найважливішою турботою колоністів. Минуло кілька днів, і стан здоров'я бідного хлопчини, на щастя, не погіршився. А для людини у його становищі кожний виграний день — додатковий шанс на порятунок. Компреси з холодної води, що їх весь час міняв Пенкроф, не дали викликати запалення. Журналіст навіть думав, що джерельна вода з деякими домішками сірки сприяла зарубцюванню ран. Виділення гною майже припинилося, і завдяки невпинним турботам Герберт поступово повертався до життя, а його гарячка потроху спадала.

Треба сказати, що юнака тримали на суворій дієті, а це, звичайно, не могло сприяти швидкому відновленню сил; зате лікарські настоянки і цілковитий спокій були йому дуже корисні.

Сайрес Сміт, Пенкроф і Гедеон Спілет посягли високої майстерності в перев'язуванні ран. Гербертові рани, на які накладали компреси й корпію, перев'язували не надто туго і не надто вільно, а це прискорювало їхнє зарубцювання, не викликаючи запального процесу. Журналіст приділяв надзвичайну увагу ранам свого пацієнта, весь час нагадуючи друзям, що досвідчені лікарі надають правильному догляду за хворим не меншого значення, ніж вдало зробленій операції, недаремно кажуть: легше зробити вдалу операцію, ніж вдале перев'язування.

Через десять днів, 22 листопада, Гербертові стало набагато ліпше. Він почав краще їсти. Шоки його зарожевіли, і він уже всміхався своїм "медсестрам". Попри Пенкрофові протести він навіть потроху розмовляв. Тоді славний моряк, аби не дати розтулити йому рота, сам став без упину говорити і не змовкав з ранку до вечора, розповідаючи йому всілякі дивовижні історії.

Герберт запитав у Пенкрофа, де Айрток; не бачачи його в хижці, хлопець дивувався, бо вважав, що Айртон має бути разом з усіма. Аби не завдавати йому прикрощів, моряк [421] у двох словах сказав, що Айртон вирушив до Гранітного палацу, аби охороняти його разом із Набом.

— Бачиш, Герберте, — зауважив він, — я таки мав слушність, коли радив знищити отих піратів, як хижаків!.. А пан Сміт думав: з ними можна ладком, по-доброму!.. Я їм по-доброму всадив би по кулі в лоба, та ще й найбільшого калібру!

— Пірати більше не приходили? — запитав Герберт.

— Ні, синку, — відповів моряк. — Але ми знайдемо їх, коли ти видужаєш. Тоді побачимо, чи посміють ті боягузи, що стріляють із-за рогу, битися з нами лице в лице!

— Але я ще дуже слабкий, Пенкрофе!

— Ет, потроху сила повернеться до тебе! Що таке рана в груді навиліт? Дрібниці! В мене були й важчі рани, а зараз, бачиш, я здоровий, як грім!

Зрештою, здавалося, все йде на краще, і якщо не виникне ніяких ускладнень, здоров'ю Герберта не загрожуватиме небезпека. Але в якому жахливому становищі опинилися б колоністи, якби куля застрягла в його тілі чи довелося б відрізати йому руку або ногу!

— Ні, — не раз казав Гедеон Спілет, — у мене аж у душі хололо, коли я думав що б ми робили у такому випадку!

— І все ж таки, якби вам довелося робити ампутацію, ви не завагалися б? — якось запитав його Сайрес Сміт.

— Ні, Сайресе, — відповів Гедеон Спілет. — Та, дякувати Богу, нас минуло це випробування!

Отож і цього разу колоністи керувалися здоровим глуздом, який завжди допомагав їм вибратися з безвиході, і знову завдяки знанням вони здобули ще одну перемогу! Та чи не настане такий час, коли всі їхні знання, вся їхня логіка виявляться безсилі? Адже вони самі-самісінькі на цьому острові! А в суспільстві одна людина доповнює зусилля іншої, люди не можуть обійтися одні без одних. Сайрес Сміт чудово це знав й іноді стривожено думав про те, що можуть виникнути обставини, за яких вони виявляться геть безпорадні!

Йому навіть здавалося, що його друзі та й він сам, досі живучи так щасливо, тепер вступили у фатальну смугу небезпек і бід. Протягом двох з половиною років, відтоді, як їм пощастило вирватися з Річмонда, все складалося якнайкраще. Надра острова були багаті на мінерали, ліси й рівнини — корисні рослини й дичину, і якщо природа незмінно пропонувала їм свої дари, то люди завдяки знанням і праці вміли користуватися її щедрістю. Матеріальний добробут колонії, так би мовити, був цілковитий. До того ж [422] якась таємнича сила завжди приходила їм на допомогу в тяжкі хвилини! Але ніщо не триває вічно!

Одне слово, Сайрес Сміт невиразно відчував, що щастя відвернулося від них.

І справді, всі невдачі почалися відтоді, як піратський корабель з'явився у водах острова Лінкольна; хоч завдяки втручанням їхнього заступника бриг затонув, забравши на дно моря всю команду, шестеро піратів урятувалося. Навіть більше, вони висадилися на берег, і п'ятеро з-поміж них, що лишилися живі, тепер майже невловні. Айртона, без сумніву, було вбито озброєними до зубів негідниками, які на ньому випробували влучність своїх рушниць; Гербертові вони також завдали чи не смертельної рани. Випадкові були події останніх днів, чи то тільки початок усіх нещасть? Ось яке питання хвилювало Сайреса Сміта. Ось про що він не раз заводив мову з Гедеоном Спілетом, і часом їм обом здавалося, що вони втратили підтримку незбагненого, але могутнього захисника. Невже той таємничий їхній заступник, — а в тому, що він існував, ніхто з колоністів не сумнівався, — покинув острів? А може, його теж убито?

Всі ці запитання лишалася без відповіді. Але не треба думати, що Сайрес Сміт і Гедеон Спілет, які нерідко розмовляли на цю тему, впадали у розпач. Аж ніяк! Ці люди не боялися глянути правді в очі, зважуючи свої шанси вийти переможцями в суворій боротьбі з життєвими знегодами, сміливо дивилися в майбутнє й ладні були відбити будь-які удари, які їм готувала доля.

РОЗДІЛ ІХ

Від Паба немає жодної звістки. — Пропозицію Пенкрофа й журналіста відхилено. — Вилазка Гедеона Спілета. — Шматок тканини. — Повідомлення. — Поквапливий від'їзд. — Прибуття на плоскогір'я Широкий Обрій.

Герберт хоч і повільно, але видужував. Троє його старших друзів тепер тільки

бажали, щоб стан хлопця якомога швидше дав змогу перенести його до Гранітного палацу. Добре була збудована і забезпечена всім потрібним Айрто-нова хатина, та вона, звичайно, не могла зрівнятися зі зручностями просторого приміщення в Гранітному палаці. До того ж там було й безпечніше, бо у загоні для худоби [423] мешканцям хатини весь час доводилося стерегтися несподіваного нападу каторжан, їхнього зрадницького пострілу з-за рогу. А там, у неприступному надійному житлі, створеному природою в гранітному масиві, їм нічого було боятися, — навпаки, будь-яка спроба нападу закінчилася б для каторжан нищівною поразкою. Отож усі нетерпляче чекали дня, коли можна буде без ризику для Гербертового здоров'я перевезти юнака, хоча чудово уявляли, як важко буде перетнути ліс Жакамара.

Від Иаба не було жодної звістки, але це не турбувало колоністів. У Гранітному палаці хоробрий негр перебував у безпеці і не дав би змоги піратам заскочити себе зненацька. Топ залишався у загоні для худоби — колоніста не хотіли ще раз піддавати небезпеці свого вірного помічника й ризикувати, що його наздожене піратська куля.

Хоч колоністи прагнули скоріше повернутись до Гранітного палацу, доводилося чекати далі. Інженера турбувало те, що їхні сили розколені, — він боявся, щоб цим не скористалися пірати. Відтоді, як зник Айртон і поранено Герберта, колоністів було тільки четверо проти п'яти піратів, і ця обставина гнітила хлопця, який вважав себе причиною теперішніх нещасть.

Двадцять дев'ятого листопада, коли Герберт серед дня заснув і не міг чути друзів, Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Пенкроф вирішили обміркувати, яких заходів належить ужити проти піратів.

— Друзі, — сказав журналіст, коли розмова зайшла про те, що всі вони відрізані від Наба й не мають змоги з ним спілкуватися, — так само, як і ви, я переконаний: вириватися в дорогу до Гранітного палацу — це підставляти себе під кулі, не маючи навіть можливості відповісти пострілом на постріл. Та чи не думаєте ви, що настав час улаштувати справжнє полювання на тих мерзотників?

— І я про це вже думав, — відповів Пенкроф. — Ми не з тих, кого злякають кулі! Як на мене, коли пан Сайрес згоден, я ладен хоч і в цю хвилину кинутися в ліс! Якого біса! Сам на сам я їм ще покажу!

— А сам проти п'ятох? — запитав інженер.

— Нас буде двоє проти п'ятох, — відповів журналіст. — Я міду з Пенкрофом, і ми прихопимо з собою Топа...

— Дорогий Спілете і ви, Пенкрофе, — мовив Сайрес Сміт. — Поміркуймо не гарячкуючи. Якби каторжани жили в якомусь певному місці, якби те місце ми заздалегідь знали і варто було б тільки вирушити туди, аби їх вигнати з лігва, [424] я згоден був би атакувати їх у лоб. Але чому ви переконані, що не вони перші побачать нас і обстріляють?

— Ет, пане Сайресе, — вигукнув Пенкроф, — не всяка куля знаходить ціль!

— Та, що поцілила в Герберта, не заблудилася, Пенкрофе! — відповів інженер. — До речі, зауважте: якщо ви удвох підете із загону, я залишуся сам-один. Чи ви ручаетесь,

що пірати, простеживши за вами, не пропустять вас у глиб лісу і за вашої відсутності не нападуть на хижку, знаючи, що тут zostався тільки один чоловік, а другий лежить поранений?

— Ваша правда, пане Сайресе, — погодився Пенкроф, у якого гнів аж клекотів у горлі. — Ваша правда! Вони на все підуть, щоб знову захопити загін для худоби; вони знають, що тут усього вдосталь! А ви сам, звісно, проти них не вистоєте! Ех, були б ми у Гранітному палаці!

— Були б ми у Гранітному палаці, — відповів інженер, — то й становище було б іншим: я не побоявся б залишити Герберта на одного з нас, а решта трое пішли б прочісувати ліси. Але поки що ми в загоні для худоби і зостанемося тут доти, аж доки зможемо всі разом вийти з нього!

Було б безглуздо заперечувати інженерові — його товариші чудово розуміли це.

— Якби хоч Айртон був із нами, — сумно сказав Гедеон Спілет. — Бідолаха! Недовго ж йому судилося пожити по-людському!

— Якщо тільки він помер!.. — досить дивним тоном відповів Пенкроф.

— То ви, Пенкрофе, гадаєте, що ті головорізи пожаліли його? — запитав Гедеон Спілет.

— Атож! Вони в ньому зацікавлені!

— Як, невже ви підозрюєте, що Айртон забув, чим зобов'язаний нам, і, зустрівши своїх колишніх поплічників...

— Хто зна... похмуро сказав моряк, якому не легко було висловлювати таке припущення.

— Пенкрофе, — мовив Сайрес Сміт, беручи за лікоть моряка. — Це лиха думка; ви завдали б мені великих прикрощів, якби й далі говорили таке, підозрюючи Айртона у зраді! Я переконаний у Айртоновій вірності!

— Я також, — гаряче підтримав інженера Гедеон Спілет.

— Авжеж, авжеж, пане Сайресе, — зніяковіло відповів Пенкроф. — Зізнаюся: це справді лиха думка і до того ж безпідставна. Але що зробиш? У мене голова паморочиться... [425] Оце ув'язнення в загоні для худоби жахливо мене гнітить. Я місця собі не знаходжу, зі мною ще ніколи не було так, як тепер!

— Потерпіть, Пенкрофе, — мовив інженер. — Дорогий Спілете, як ви гадаєте, коли можна буде перевезти Герберта до Гранітного палацу?

— Важко сказати, Сайресе, — відповів журналіст. — За такого стану будь-яка необачність може мати непоправні наслідки. Та зрештою, якщо його одужання триватиме так само, як тепер, днів через вісім можна буде ще подумати!

Вісім днів! Таким чином, повернення до Гранітного палацу відкладалося до перших чисел грудня.

На той час минуло вже два весняних місяці. Весна буяла, наставала спека. Ліси пишались в зелених шатах; наближався час сівби. Отож після повернення на плоскогір'я Широкий Обрій треба зразу ж почати польові роботи, які триватимуть аж до задуманої експедиції до острова Табор.

Можна уявити, якої шкоди завдавало колоністам ув'язнення в загоні для худоби. Хоч вони й мусили скоритись необхідності, проте їх мучила тривога.

Разів зо два журналіст усе ж таки ризикнув вийти із загону і обійшов навколо огорожі. Гедеон Спілет брав із собою Топ і, тримаючи наготові карабін, чекав найгірших несподіванок.

Проте ніхто не зустрівся йому дорогою й ніяких підозрілих слідів він не побачив. Собака, звісно, попередив би його про небезпеку, але Топ мовчав; поки що, очевидно, небезпека їм не загрожувала — піратів поблизу не було; мабуть, на той час ті перебували в іншій частині острова.

Проте 27 листопада, під час другої вилазки, зайшовши на чверть милі в глибину лісу, Гедеон Спілет помітив, що Топ занепокоївся. Собака бігав туди й сюди, обнюхував траву й кущі, ніби чуючи щось підозріле.

Гедеон Спілет побіг за Топом, став його нацьковувати, посилаючи собаку вперед, а сам, тримаючи карабін наготові та ховаючись за кожним деревом, як за природним прикриттям, пильно дивився навкруги. Навряд чи Топ чув людину, бо в таких випадках він, розлючений, починав уривчасто й глухо гавкати. А тепер він навіть не гарчав, тож близької небезпеки не було.

Так тривало хвилин п'ять; Топ нишпорив у лісі, журналіст, сторожко оглядаючись, ішов за ним. Раптом собака кинувся в густі чагарники і повернувся звідти, тримаючи в пащі клапоть матерії. [426]

То була порвана брудна шматина одягу, і Гедеон Спілет поквапився віднести її до хатини в загоні для худоби.

Там колоністи уважно роздивилися її і впізнали в ній шматок Айртонової куртки, яку було пошито з грубої вовни, виготовленої в майстерні при Гранітному палаці.

— От бачите, Пенкрофе, — зауважив Сайрес Сміт, — бідолашний Айртон відбивався від піратів; нашого друга тягли кудись усупереч його волі. Невже ви й досі сумніваєтесь у його чесності?

— Ні, пане Сайресе, — відповів моряк. — То я так, необачно ляпнув і вже давно покаявся. Але із цього відкриття, по-моєму, треба зробити один висновок...

— Який? — запитав журналіст.

— Що Айртон не було вбито в загоні для худоби! Він опирався, отже, звідси його тягли живим. А коли так, він живий і досі!

— Може, й так, — задумливо промовив інженер.

І справді, знахідка давала колоністам слабку надію на те, що їхнього товариша не вбито. Досі їм здавалося, що Айртон підстрелили в загоні для худоби з-за рогу, як і Герберта. Але якщо розбійники не вбили його відразу, а потягли кудись, то були всі підстави допустити, що він живий і тепер перебуває в полоні у піратів. Можливо навіть, вони пізнали в ньому свого поплічника по австралійських оборудках — Бена Джойса, ватажка колишніх каторжан? Хто знає, може, вони не втратили надії знову заманити Айртон до своєї зграї? Адже він був би дуже корисним тратам, якби їм пощастило схилити його до зради!..

Так чи інакше, колоністи пожвавішали, і в них зародилася надія, що їм вдасться знайти Айртона. Якщо він у полоні, можна було не сумніватися, що він докладе всіх зусиль, аби вирватися на волю і повернутися до друзів!

— У всякому разі, — зауважив Гедеон Спілет, — якщо Айртонові пощастить утекти з полону, він піде до Гранітного палацу; адже він не знає про замах на Герберта і не здогадується, що ми обложені в загоні для худоби.

— Ех, як хотілося б, щоб він був уже в Гранітному палаці! — вигукнув Пенкроф. — Та щоб і ми перебралися туди! Оті бандюги неспроможні заподіяти шкоди Гранітному палацу, зате на плоскогір'ї можуть знищити наш пташник, розорити посіви!

Пенкроф став затятим хліборобом і дуже вболівав за урожаї овочів та злаків. Однак треба сказати, що Герберт іще дужче хотів швидше повернутися до Гранітного палацу — він розумів, як це потрібно колоністам. А через [427] нього, сидячи в загоні для худоби, вони втрачали дорогоцінний час! І його з ранку до ночі гризла одна тільки думка: вибратись із загону для худоби, будь-що вибратись із загону! Гербертові здавалося, що він уже зможе витримати подорож до Гранітного палацу, і юнак запевняв колоністів, що у своїй кімнаті, де легко дихається й видно море, він видужає швидше, ніж у Айртоновій хатині.

Безліч разів він доводив це Гедеону Спілетові, але той, не без підстав побоюючись, що дорогою можуть відкритися ще не досить зарубцьовані рани, все зволікав і відкладав від'їзд.

Проте сталася подія, яка змусила інженера та двох його друзів удовольнити Гербертові домагання, і лише Всевишній знає, скільки горя та каяття завдала їм ота легковажна ухвала!

Трапилось те 29 листопада о сьомій ранку. Троє колоністів мирно розмовляли в Гербертовій кімнаті, як раптом голосно озвався Топ.

Сайрес Сміт, Пенкроф і Гедеон Спілет, ухопивши свої завжди заряджені рушниці, вибігли з хатини.

Собака, бігаючи під огорожею, й далі гавкав, але гавкав не люто — радісно.

— Хтось іде!

— Атож.

— Це не ворог!

— Може, Наб?

— А раптом Айртон?

Не встигли колоністи обмінятися цими міркуваннями, як дебеле тіло перевалилося через частокіл і гупнулося на землю.

То був Юп, дядечко Юп, і Топ зустрів його, як любого друга.

— Юп! — вигукнув Пенкроф.

— Його послав Наб! — мовив журналіст.

— У такому разі, — відповів Сайрес Сміт, — з ним має бути якась записка.

Пенкроф підбіг до орангутанга. Звичайно, якщо Наб мав потребу передати звістку хазяїнові, він не міг знайти надійнішого і прудкішого посланця, ніж дядечко Юп,

котрий міг пройти там, де не пройшли б ні колоністи, ні Топ.

Сайрес Сміт не помилився: до Юпової шиї було прив'язано торбинку, а в ній знайшлася записка, написана Набо-вою рукою.

Можна уявити відчай друзів, коли вони нарешті прочитали такі слова: [428]

"П'ятниця, 6 г. ранку. Пірати захопили плоскогір'я Широкий Обрій.Наб".

Колоністи презирнулися і, не кажучи й слова, повернулись до хатини. Треба було щось робити. Хазяйнування каторжан на плоскогір'ї — то було спустошення, розорення, то була катастрофа!

Герберт із першого погляду зрозумів з виразу облич Сайреса Сміта, Гедеона Спілета і Пенкрофа, що сталося щось лихе, а, побачивши Юпа, зразу збагнув, що на їхню колонію звалилося якесь нещастя.

— Пане Сміте, — сказав він, — я хочу поїхати звідси. Я витримаю дорогу! Я хочу їхати!

Гедеон Спілет підійшов до Герберта і, пильно подивившись йому в обличчя, сказав:

— Якщо так — їдемо!

Колоністи швидко порадилися, перевозити Герберта на возі, в якому Айртон прибув до загону, чи нести на ношах. Ноші були б зручніші для пораненого, бо Герберт на них менше відчував би поштовхи, зате їх треба нести, тобто в разі несподіваного нападу тільки один із колоністів міг зразу ж дати відсіч розбійникам.

І навпаки, якщо пораненого юнака везти на возі, всі трое колоністів будь-якої миті могли дати піратам відсіч. Та й хіба не можна влаштувати Гербертові м'яку постіль на возі і їхати так тихо й обережно, щоб поранений не відчував поштовхів? Напевне можна!

Отак і вирішили. Воза підтягли до хижки, Пенкроф запряг у воза онагра, а Сайрес Сміт і журналіст перенесли Гербертові матраци й поклали їх на дно воза між його бортами.

Була погідна, гарна днина. Ясне сонячне проміння пробивалося крізь листя високих густих дерев.

— Перевірте, чи заряджено зброю! — звелів Сайрес Сміт.

Рушниці були заряджені. Інженер і Пенкроф озброїлися дубельтівками, а Гедеон Спілет — карабіном. Можна було вирушати.

— Тобі зручно, Герберте? — запитав Сайрес Сміт.

— Не бійтеся, пане Сміте, — відповів Герберт. — Я не помру дорогою!

Хоча хлопчина й бадьорився, закликаючи на допомогу всю свою волю, видно було, що йому дуже боляче, й він докладає усіх зусиль, аби не знепритомніти. [429]

В інженера болісно стиснулося серце. Він іще вагався, чи давати сигнал до від'їзду. Але залишитися в загоні для худоби — означало вкинути Герберта у відчай, який йому загрожував, можливо, смертю.

— У дорогу! — сказав нарешті інженер.

Ворота загону для худоби розчинилися, і Топ та Юп, які вміли, коли треба, дотримуватися тиші, кинулися вперед. Пенкроф узяв за вуздечку онагра і вивів із воріт

воза, журналіст і Сайрес Сміт знову зачинили ступки воріт, і маленький загін повільно рушив уперед.

Звичайно, набагато краще було б їхати якоюсь іншою дорогою, а не прямою, що була відома каторжанам, але возом важко проїхати в лісових хащах, тож вибору колоністи не мали.

Сайрес Сміт і Гедеон Спілет ішли обабіч воза, готові вистрілити, ледь десь шелесне. Та все ж здавалося мало ймовірним, що злочинці так швидко підуть із плоскогір'я Широкий Обрій. Наб, очевидно, відправив повідомлення, як тільки вони з'явилися там, а його записка була позначена шостою ранку. Прудкий орангутанг, який не раз бував у загоні для худоби, долав п'ятимильну відстань від Гранітного палацу до загону для худоби за сорок п'ять хвилин. Отож дорога зараз була досить безпечною, а якщо й доведеться відкрити вогонь, то це, певно, станеться десь поблизу Гранітного палацу.

Проте колоністи не втрачали пильності. Топ і Юп, які то забігали наперед і поверталися назад, то нишпорили лісом по боках, нічого підозрілого не помічали. Віз ледве-ледве рухався. Виїхали колоністи о восьмій тридцять і за годину проїхали чотири милі з п'яти, не наштотхнувшись на лихі пригоди.

Дорога й далі була безлюдна, як і вся ділянка лісу Жакамара від річки Вдячності до озера Гранта. Навколо панували тиша й спокій. Здавалося, в лісових хащах так само немає жодної душі, як і того дня, коли вони щойно висадились на острів.

Віз під'їздив до гоюскогір'я. Ще одна миля — й з'явиться звідний міст через Гліцериновий струмок. Сайрес Сміт не сумнівався, що його опущено; пірати або перейшли ним через річечку, або, перебравшись через одну з водних перепон, повинні були опустити його, щоб забезпечити відступ для себе.

Нарешті на узліссі між деревами виглянуло море. Віз і далі тихо котився вперед, і його захисники не могли й думати про те, щоб відійти від нього. [430]

У цю хвилину Пенкроф зупинив онагра й гучно закричав:

— Ах ви ж негідники!

Він показав рукою на хмару густого диму, що клубочився над вітряком, над стайнями і пташником.

Серед диму метушилась якась людина.

То був Наб.

Колоністи погукали негра, той їх почув і кинувся назустріч друзям...

Каторжани покинули плато півгодини тому, зруйнувавши все, що тільки можна було зруйнувати.

— А що з Гербертом? — вигукнув Наб. Гедеон Спілет кинувся до воза. Герберт лежав непритомний.

РОЗДІЛ X

Герберт у Гранітному палаці. — Наб розповідав про те, що сталося. — Сайрес Сміт іде на плоскогір'я. — Спустошення й розгром. — Колоністи безпорадні перед хворобою. — Вербова кора. — Смертельна лихоманка. — Топ знову гавкав.

Миттю були забуті пірати, небезпека, що загрожувала Гранітному палацу, і

спустошення на плоскогір'ї. Перед неспокоєм за Гербертом поблякло все. Чи не стався в нього через перевезення внутрішній крововилив? Журналіст не міг нічого певного відповісти, але й сам він, і його товариші були в розпачі.

Віз під'їхав до коліна річки. Там непритомного пораненого підняли на матрацах, на яких він лежав, і переклали на ноші, поспіхом сплетені з гілок. Доручивши Набові відвезти воза на плоскогір'я Широкий Обрій, Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Пенкроф хвилини за десять пройшли до підніжжя кручі під своїм домом.

Вони привели в дію підйомник і незабаром поклали Герберта на його ліжку у Гранітному палаці.

Завдяки турботливому догляду через якийсь час Герберт опритомнів. Знову побачивши свою кімнату, він ледь усміхнувся, але був такий ослаблений, що ледве зміг прошепотіти кілька слів.

Гедеон Спілет почав оглядати юнакові рани. Журналіст боявся, що вони могли відкритися, бо ще недостатньо зарубцювалися... На щастя, хоч цього не сталося. Звідки ж [431] така неймовірна слабкість? Чому Гербертові стало гірше?

Юнак упав у забуття. В нього з'явилася гарячка, і Пенкроф та журналіст zostалися біля його ліжка.

Тим часом Сайрес Сміт розповів Набові про те, що відбувалося в загоні для худоби, а той, у свою чергу, — про події, які нещодавно відбулися на плоскогір'ї Широкий Обрій.

Лише напередодні вночі каторжани вперше з'явилися 'на узліссі поблизу Гліцеринового струмка. Наб, який чатував біля пташника, відразу ж вистрілив у одного з піратів, що готувався перебратися через потік. Та в темряві негр не міг добре прицілитись і, мабуть, не поцілив. Так чи інак, а постріл не прогнав банду, і Набові довелося квапливо сховатися у Гранітному палаці.

Він ламав голову, що робити далі? Як запобігти спустошенню плоскогір'я? Як попередити хазяїна про нові нещастя?

Сайрес Сміт і його товариші вирушили до загону для худоби 11 листопада, а вже настало 29 листопада. Отож минуло цілих дев'ятнадцять днів відтоді, як Топ приніс прикру звістку про зникнення Айртонна, тяжке Гербертове поранення і, так би мовити, ув'язнення інженера, журналіста і моряка у загоні для худоби!

"Що робити, що робити?" — подумки питав себе Наб. Особисто йому ніщо не загрожувало — каторжани не могли пробратися у Гранітний палац. Але хто захистить від піратів будівлі, посіви й пташник? Краще б сам Сайрес Сміт вирішив, яких заходів ужити. І тоді він здогадався принаймні попередити інженера про небезпеку. Набові спало на думку послати до друзів Юпа з запискою. Він знав не раз випробувану надзвичайну кмітливість орангутанга. Юп розумів слово "загін", яке часто вимовлялося при ньому, і читачі, мабуть, пам'ятають, як часто він їздив туди на возі разом із Пенкрофом. Іще не починало світати. Спритна мавпа зуміє непомітно прослизнути в лісі, а якщо пірати й побачать її, то, звичайно, матимуть за природну мешканку місцевих лісів.

І далі Наб уже не вагався. Він написав записку, прив'язав її до Юпової шиї, підвів до дверей Гранітного палацу і, спустивши до землі довгу мотузку, кілька разів повторив:

— Юпе! Юпе! Загін! Загін!

Розумний орангутанг миттю збагнув, що від нього хочуть. Ухопившись за мотузку, він зісковзнув на берег і, не помічений піратами, зник у темряві.

— Ти зробив слушно, — сказав Сайрес Сміт. — Але, може, було б ще краще, якби ти нас не попереджував. [432]

Кажучи це, інженер думав про Герберта, стан здоров'я якого через переїзд додому різко погіршився.

Наб завершував розповідь. Каторжани не відважилися вийти на берег. Не знаючи, скільки жителів острова, вони могли думати, що Гранітний палац охороняє великий загін. Певно, вони пам'ятали, що під час нападу брига на острів на них посипались кулі і з нижніх, і з верхніх скель, і, звичайно, не хотіли наражатися на небезпеку. Зате плоскогір'я Широкий Обрій нічим не було захищено і не обстрілювалося із Гранітного палацу. Тут розбійники могли дати волю своїм хижим інстинктам, все грабуючи, нищачи, спалюючи, роблячи зло задля зла, і покинули плоскогір'я лише за півгодини до повернення колоністів, вважаючи, мабуть, що ті й досі сидять замкнені в загоні для худоби. Наб поквапився зі свого схову до плоскогір'я. Ризикуючи дістати розбійницьку кулю, він кинувся гасити пожежу, яка поглинала будівлі у пташнику, і марно боровся з вогнем, аж поки віз виїхав з лісу.

Отакі відбулися тут події! Присутність піратів на острові стала постійною загрозою для життя і добробуту колоністів острова Лінкольна, які ще так недавно жили тут щасливо й спокійно! Відтепер можна було чекати ще більших нещасть.

Гедеон Спілет із Пенкрофом zostалися в Гранітному палаці біля Гербертової постелі, а Сайрес Сміт пішов разом з Набом на плоскогір'я, аби на власні очі побачити, що накоїли там пірати.

На щастя, каторжани не дійшли до підніжжя Гранітного палацу — інакше майстерні у Коміні не уникнули б також розгрому. Хоча, зрештою, тій біді, мабуть, легше було зарадити, ніж цілковитому спустошенню на плоскогір'ї Широкий Обрій!

Сайрес Сміт і Наб попростували до річки Вдячності й перейшли на її лівий берег, не побачивши ніяких слідів каторжан. На другому березі, в лісових хащах, вони також не помітили чогось підозрілого.

Судячи з усього, можна було припустити, що розбійники довідалися про прихід колоністів, коли побачили їх на дорозі до Гранітного палацу, або ж, сплундрувавши все на плоскогір'ї, пішли вздовж річки Вдячності в ліс Жакамара і не знають, що колоністи повернулись додому.

— У першому випадку пірати, очевидно, вирушили до загону для худоби, де залишилося багато цінних для них припасів, що zostалися без охорони. [433]

У другому — пішли до свого схрону і там чекають зручної нагоди, щоб відновити напади на колоністів.

Треба було випередити їх і першими завдати удару злочинцям, але будь-яка спроба

очистити від них острів усе ще залежала від стану Гербертового здоров'я. Справді, Сайресові Сміту потрібні були всі його помічники, тому ніхто не міг поки що покинути Гранітний палац.

Інженер і Наб вийшли на гору. Плоскогір'я мало жахли-вий вигляд: посіви витоптано, зерна із майже дозрілого колосся осипалися на землю. Не менше постраждали й інші сільськогосподарські культури, було подовбано весь город. На щастя, у Гранітному палаці зберігався запас насіння, завдяки якому можна ще зарадити біді.

Вітряк, пташник, стайню онагрів — усе знищив вогонь. Плоскогір'ям блукало кілька переляканих свійських тварин. Птахи, що ховались від вогню на берегах озера, тепер потроху поверталися до звичних місць... Тут'усе треба було будувати наново.

Тільки поблідле обличчя Сайреса Сміта виказувало гнів, що аж кипів у його душі. Але інженер не вимовив ні слова. Кинувши останній погляд на спустошені поля і дим недавньої пожежі, він повернувся до Гранітного палацу.

Для колоністів настали невеселі дні, найсумніші з усіх, які їм довелося пережити на цьому острові. Герберт танув у них на очах. Здавалося, внаслідок тяжкої рани в нього починалася якась нова хвороба, до того ж така серйозна, що Гедеон Спілет почувався безсилим проти неї! Герберт весь час перебував у забутті, інколи марив. А колоністи тільки й мали ліків, що прохолоджу вальні настоянки. Спочатку юнака не дуже мучила гарячка, та незабаром вона стала наростати і повторювалась частіше, переростаючи у лихоманку.

Шостого грудня в Герберта був найсильніший напад лихоманки. Спочатку в бідолашного хлопчини поблідли, наче крейда, пальці, ніс і вуха, його почало морозити, він так тремтів, аж цокотіли зуби. Пульс у нього був нерівний і слабкий, шкіра — суха, його мучила спрага. Потім у Герберта різко піднялася температура, очі заблищали, лице почервоніло, пульс почастішав; згодом виступив холодний піт і гарячка почала, спадати. Напад тривав близько п'яти годин.

Гедеон Спілет не відходив од Герберта — він тепер не сумнівався, що в хлопця переміжна пропасниця; наступний напад являв собою грізну небезпеку для Гербертового життя. [434]

— Щоб запобігти другому нападу, — сказав Гедеон Спілет інженерові, — потрібен якийсь жарознижуючий засіб.

— Але який? — запитав інженер. — Адже ми не маємо хініну!

— Не маємо, — погодився Гедеон Спілет, — зате на озері є верби, а кора верби іноді може замінити хінін.

— Негайно спробуймо дати йому кори, — відповів інженер.

Справді, вербова кора має ряд властивостей, що дають змогу застосувати її замість хініну, так само, як і кору індійського каштана, листя гостролиста, "драконове коріння" тощо. Звичайно, треба було випробувати цей засіб, хоч він не міг зрівнятися з хініном, і застосувати його у природному вигляді, — на жаль вони не мали змоги добути з кори алкалоїд, що носить назву "саліцин".

Сайрес Сміт сам пішов до озера і зрізав із стовбура чорної верби кілька шматків кори. Повернувшись до Гранітного палацу, він розтер кору на порошок, і того ж вечора ті порошки дали випити Гербертові.

Ніч минула досить спокійно. Щоправда, Герберт трохи , марив, але кілька годин проспав спокійно. Гарячка в нього не з'явилась ні вночі, ні наступного дня.

Пенкроф почав надіятись, що хвороба вже минає. Але Гедеон Спілет мовчав. Він знав, що напади лихоманки можуть повторюватись не щоденно, а відбуватись через день. Тож він стривожено чекав, що принесе наступний день.

Крім того, він помітив, що в проміжках між нападами лихоманки Герберт почувається розбитим, відчуває головний біль, тягар у голові й часто непритомніє. Нарешті ще один симптом, який з'явився під кінець дня, украй налякав Гедеона Спілета: печінка в Герберта дуже збільшилася й запалилася, а незабаром посилювалося марення, і воно свідчило, що хвороба вплинула й на мозок.

У Гедеона Спілета опустились руки. Він відвів інженера вбік і сказав:

— У Герберта болотна лихоманка, переміжна пропасниця!

— Переміжна пропасниця! — вигукнув Сайрес Сміт. — Ви помиляєтеся, Спілете. Болотна лихоманка не починається так несподівано! Нею треба заразитися!..

— Ні, я не помиляюся, — відповів журналіст. — Герберт, очевидно, заразився нею на болоті, і тепер вона дала про себе знати. Перший напад він переніс. Якщо буде другий напад, і нам не пощастить запобігти третьому, то... він загине!.. [436]

— А вербова кора?..

— Не допоможе, — відповів Гедеон Спілет, — потрібен хінін. Якщо не запобігти третьому нападу переміжної пропасниці, смертельний кінець неминучий!

Добре, що Пенкроф не чув їхньої розмови. Він збожево-чів би.

Не важко уявити, як хвилювались інженер і журналіст цілий той день, 7 грудня, і всю наступну ніч.

Над полудень у Герберта почався новий напад. Самопочуття хворого було жахливе. Герберт відчував, що гине. Він благально простягав руки до Сайреса Сміта, Гедеона Спілета, Пенкрофа. Він не хотів помирати!.. Сцена була така важка, що Пенкрофа довелося вивести із Гербертової кімнати.

Напад тривав аж п'ять годин. Ясно було, що третього нападу юнак не витримає.

Ніч була жахлива. Герберт марив так, що у колоністів серце обливалося кров'ю. Він, марячи, метався, бився з піратами, кликав Айртон! Він благав зниклого тепер таємного заступника, образ якого безперервно переслідував його... Потім впадав у цілковиту прострацію, і життя, здавалося, ось-ось покине його зовсім. Кілька разів Гедеон Спілет думав, що бідний хлопчик уже помер.

На другий день, 8 грудня, Герберта ще більше опанувала слабкість.

Поверх ковдри безсило стискалися пальці його схудлих рук. Колоністи знову дали Гербертові товченої вербової кори, хоча Гедеон Спілет не покладав уже надій на неї.

— Якщо до завтрашнього ранку ми не знайдемо якогось сильнодіючого засобу, — промовив журналіст, — Герберт пропаде!

Настала ніч, певне, остання ніч для цього славного хлопчини, доброго, розумного, не за віком розвиненого юнака, якого полюбили решта колоністів, як свого сина. А єдиних ліків проти смертельної хвороби, ліків, що могли б здолати переміжну пропасницю йвилікувати хворого, на острові Лінкольна не було.

З настанням ночі з 8 на 9 грудня Герберт знову почав марити, до того ж ще страшніше, ніж траплялося досі, набряк печінки був жахливий, голова палала, і юнак уже нікого не впізнавав.

Чи доживе він до завтрашнього дня, адже третій напад неминуче повинен був його убити? Герберт не мав більше сили і в проміжках між нападами марення лежав, як мертвий. [436]

Близько третьої ранку Герберт дико закричав і забився у, здавалося, смертельній агонії. Наб, що чергував біля його постелі, з переляку кинувся до сусідньої кімнати, де сиділи без сну його товариші.

У цю хвилину Топ дивно загавкав...

Всі колоністи кинулись до Гербертової спальні й встигли підхопити вмирущого юнака й не дати йому зіскочити з постелі на підлогу. Гедеон Спілет узяв Герберта за руку і відчув, що його пульс стає потроху рівнішим.

Була п'ята ранку. Світанок хлюпнув сонячним промінням у вікна Гранітного палацу. Заповідалося на ясний погідний день, останній день у житті бідного хлопчини!.. Ковзаючи по стіні, сонячний промінь упав на столик поряд із ліжком умирущого.

Раптом Пенкроф скрикнув і показав рукою на якийсь предмет, що лежав на столику.

То була маленька довгаста коробочка, на кришечці якої виднілося два слова:

"Сірчаноокислий хінін".

РОЗДІЛ XI

Незбагненна таємниця. — Гербертове одужання.— Недосліджені терени острова.— Підготовка до наступної експедиції.— Перший день.— Ніч.— Другий день.— Каурі. — Пара казуарів.— Людські сліди в лісі— Прибуття на Зміїний мис.

Гедеон Спілет схопив коробочку і швидко відкрив її. У ній лежало близько двохсот гранів білого порошку. Журналіст узяв у рот кілька крупинок. Їхня сильна гіркота розвіяла будь-які сумніви: то справді був дорогоцінний алкалоїд кори хінного дерева, чудовий засіб проти лихоманки.

Треба було, не вагаючись, дати ті ліки Гербертові. Про те, як вони тут опинилися, можна буде поговорити згодом.

— Кави! — звелів Гедеон Спілет.

Через кілька секунд Наб приніс чашку теплого трунку. Гедеон Спілет розчинив у ньому близько вісімнадцяти гранів (20) хініну, і друзям пощастило вмовити Герберта випити мікстуру.

(20) Десять грамів. (Прим, автора.) [438]

Ліки не запізнилися — третій напад болотної лихоманки ще не почався!

Не було сумніву: тепер він і не міг початися!

Віднині колоністи аж ожили. Таємнича сила знову виявила до них конче потрібне заступництво, до того ж саме тоді, коли вони втратили рештки надії на її допомогу!..

Через кілька годин Герберт спав спокійніше. Тільки тоді його друзі змогли поговорити про те, що сталося. Турбота невідомого заступника цього разу виявилась очевидніше, ніж у всіх попередніх випадках. Але як він зумів пробратися серед ночі у Гранітний палац? Це не вкладалося у голову. Всі вчинки "заступника острова" лишалися не менш загадковими, ніж сам незнайомиць.

Цілий день що три години Гербертові давали хінін.

Через добу в його стані здоров'я намітився перелом на краще. Хлопець іще, звичайно, не був здоровий — болотні лихоманки нерідко повторюються, але ж він мав ліки і такий турботливий догляд! До того ж, десь недалеко був і їхній заступник, що приніс ліки! Гаряча хвиля надії вимела геть відчай із їхніх сердець.

Колоністи не помилилися. Через десять днів, 20 грудня, підопічний почав одужувати.

Герберт був ще слабкий, і його друзі встановили для хлопця сувору дієту, але напади пропасниці вже не повторювалися. До того ж, юнак був таким слухняним і так покійно виконував усі приписи свого лікаря! Він так хотів скоріше стати-на ноги!

Пенкроф ніби знову народився на білий світ. Його невтримна радість іноді нагадувала божевілля. Коли щасливо минув час третього нападу пропасниці. Гедеон Спілет мало не задихнувся в морякових обіймах. Відтоді Пенкроф називав журналіста не інакше, як "доктор Спілет".

Але справжній Гербертів лікар уникав колоністів.

— Ми знайдемо його! — не вгавав Пенкроф.

І хоч би ким був їхній невідомий заступник, йому, певне, не уникнути морякових обіймів.

Грудень закінчився, а разом з ним і важкий для колоністів 1867 рік. Новий, 1868 рік почався погідним безхмарним небом, сонцем і тропічною спекою, яку, на щастя, освіжав морський вітерець. До Герберта поверталася сила. Його ліжко поставили під вікном, і він годинами вдихав на повні груди цілюще, солоне й вогке, морське повітря. Юнак знову охоче став їсти, і Наб аж із шкури пнувся, готуючи йому легкі, смачні й поживні страви. [439]

— Так хто завгодно схоче опинитися при смерті! — жартував Пенкроф.

Весь той час пірати жодного разу не з'явилися поблизу Гранітного палацу. Про Айртона не надходило звісток, і якщо Герберт і Сайрес Сміт ще не втрачали надії, що він знайдеться, — то решта колоністів не сумнівалися: він загинув. Незабаром мало з'ясуватися, хто прозірливіший, бо як тільки Герберт видужає, планувалося вирушити в експедицію у недосліджені терени острова. Але до експедиції лишалося чекати не менше місяця, — щоб подолати каторжан, у ній мусли взяти участь усі колоністи.

Гербертові що не день кращало. Запалення печінки минуло, рани зарубцювалися.

У січні колоністи добре попрацювали на плоскогір'ї Широкий Обрій, аби зібрати рештки врожаю пшениці й овочів; робилося це, головним чином, аби забезпечити,

наскільки можливо, майбутній їх урожай. Відновлювати спалені піратами вітряк, пташник і стайні Сайрес Сміт поки що відмовлявся: доки колоністи шукатимуть піратів у лісі, ті зможуть знову прокрастися на плоскогір'я і вдруге зруйнувати й попалити будівлі. До цього можна взятися тоді, коли острів Лінкольна буде очищено від лиходіїв...

У другій половині січня Гербертові дозволили вставати з ліжка спочатку на годину, потім на дві, а згодом і на три години. До нього швидко поверталася сила. На той час йому вже виповнилось вісімнадцять років. Він дуже виріс, і мав стати вродливим і шляхетним чоловіком. Хоч Гербертове здоров'я ще потребувало певного лікування, — "доктор Спі-лет" щодо цього був невблаганним, — він одужував щораз швидше. Під кінець місяця гуляв уже на плоскогір'ї і на узбережжі біля Гранітного палацу. Купання в морі у компанії з Пенкрофом і Набом теж додавало йому здоров'я. Нарешті Сайрес Сміт відважився призначити день початку походу — 15 лютого. Літні місячні ночі мали значно полегшити завдання колоністів, а ті поклялися не повертатись додому, аж доки знищать усіх піратів, звільнять Айртона, якщо той ще живий, і знайдуть того, чия допомога не раз впливала на їхню долю.

Досі колоністи сходили вздовж і впоперек усю східну частину острова — від мису Кіготь до мисів Південна —Щелепа й Північна Щелепа, велике Качине болото, околиці озера Гранта, частину лісу Жакамара між дорогою до загону для худоби і річкою Вдячності, всі береги цієї річки й Червоного струмка, а також східні відроги гори Франкліна, між якими було збудовано загін для худоби. [440]

Вони також ознайомилися, хоч і побіжно, з берегами бухти Вашингтона — від мису Кіготь до мису Зміїний, з болотистим узліссям на західному узбережжі й з численними дюнами, якими кінчалася роззявлена паща Акулячої затоки. Зате зовсім недосліджені залишалися широкі простори лісів на Звивистому півострові, весь правий берег річки Вдячності, лівий берег Водоспадної річки і плетиво відрогів гори Франкліна, які займали три чверті її підніжжя, де напевне було безліч печер. Іншими словами, лишилися не обстежені ще кілька тисяч акрів острова.

Колоністи ухвалили іти через ліси Далекого Заходу і пильно дослідити весь правий берег річки Вдячності.

Певно, спочатку варто було б відвідати загін для худоби — розбійники могли піти туди, щоб його пограбувати або зостатися жити в Айртоновій хатині. Але якщо загін для худоби спустошено, то цьому вже не завадиш; якщо ж розбійники там оселилися — колоністи завжди встигнуть повернутися до хатини в загоні.

Порадившись, друзі вирішили попростувати через ліси Далекого Заходу до Зміїного мису. Прокладаючи дорогу сокирами, вони мали таким чином позначити майбутній шлях від Гранітного палацу до кінця Звивистого півострова, шлях завдовжки шістнадцять-сімнадцять миль.

Віз був у повному порядку. Онагри добре відпочили і могли зробити великий перегін. На воза повантажили харчові припаси, намета, переносну плиту, різне знаряддя, набої й зброю, старанно вибрану в багатих арсеналах Гранітного палацу. Не

вадило пам'ятати, що пірати, можливо, десь ховаються в лісі, де недовго дістати кулю із засідки, тому інженер вирішив не дробити сили маленького загону, а вирушити в похід усією колонією.

Так само вирішили, що ніхто не зостанеться в Гранітному палаці. Навіть Топ і Юп мусили йти з експедицією. Непроступне житло могло обійтися без охорони.

Напередодні, 14 лютого, була неділя. Весь цей день колоністи присвятили відпочинку та молитвам вдячності Творцю людства. Для Герберта, що вже зовсім одужав, але ще був трохи кволий, залишили місце на возі.

На світанку наступного дня Сайрес Сміт ужив усіх необхідних заходів, аби вберегти Гранітний палац від вторгнення каторжан за відсутності колоністів. Мотузьяні драбини, які служили раніше, щоб підніматися ними у Гранітний палац, друзі віднесли до Комина і там закопали глибоко в пісок, попередньо склавши їх, аби після повернення можна було користуватися ними знову; барабан підйомника так [441] само, як і решту пристосування, розібрали на окремі частини.

Пенкроф залишився останнім у Гранітному палаці, щоб покласти в одній із комор розібраний механізм, а потім спустився на берег мотузкою, перекинутою через виступ скелі й одним кінцем закріпленою біля підніжжя кам'яної кручі; як тільки він став на землю, мотузку перетягли додолу і останній засіб спілкування з Гранітним палацом було ліквідовано.

Стояла чудова погода.

— Ото спека сьогодні буде! — весело сказав журналіст.

— Пусте, докторе Спілете, — відповів Пенкроф. — Ми йтимемо під деревами і навіть не будемо бачити сонця!

— У дорогу! — сказав інженер.

Віз чекав колоністів на узбережжі під Гранітним палацом. Журналіст зажадав, щоб Герберт не злазив з нього принаймні під час перших годин подорожі, а юнак хоч-не-хоч мусив підкорятися приписам свого лікаря. Наб узяв за вуздечку онагрів. Сайрес Сміт, журналіст і моряк пішли попереду. Навколо них радо вистрибував Топ. Герберт покликав Юпа до себе у візок, і орангутанг, не комизячись, сів поруч із хлопцем. Настав час від'їзду, і маленький загін вирушив у дорогу. Віз повернув за виступ гранітної кручі біля гирла річки Вдячності, проїхавши з милою лівим берегом річки, перекотив через міст, що вів на шлях до порту Повітряної Кулі й у затінку високих дерев став заглиблюватись у хащі лісів Далекого Заходу.

Перші дві милі дерева росли на досить значній відстані одне від одного і не заважали возові рухатися вперед; тільки зрідка колоністам доводилось перерубувати ліани або прокладати дорогу в заростях чагарників. Ніякі інші перешкоди їх не затримували.

У густому затінку високих крилатих верховіть стояла прохолода і свіжість. Скільки бачило око, навколо здіймалися деодари, дугласи, казуарини, бенксії, камедні дерева, драцени та інші уже відомі колоністам дерева. Зібралися тут і всі представники пташиного царства на острові: тетеруки, жакамари, фазани, лорі, гамірливі зграйки

какаду, папуги і папужки. То там, то сям миготіли у високих травах агуті, кенгуру й водосвинки, нагадуючи колоністам про їхні перші експедиції на острові Лінкольна.

— І все ж таки, як на мене, птахи і звірі стали лякливіші, ніж раніше, — зауважив Сайрес Сміт. — Отже, у цьому лісі нещодавно побували пірати і наполохали дичину. Не може бути, щоб ми не натрапили на їхні сліди.

І справді, незабаром у кількох місцях з'явилися сліди перебування цілої групи людей: тут — гілки, обламані на деревах, напевне, для того, щоб позначити дорогу; там — попіл від вогнища; ще далі — відбитки ніг на глинястому вологому ґрунті. Проте всі вони були, мабуть, zostавлені мимохідь, і ніщо не свідчило, що ті люди десь зупинялися табором.

Сайрес Сміт порадив супутникам поки що утриматись від полювання. Звуки рушничних пострілів попередили б піратів, що десь блукали у лісі. Крім того, мисливцям довелося б віддалятися від воза, а інженер суворо заборонив іти поодиночі.

У другій половині дня, коли загін пройшов миль шість від Гранітного палацу, іти стало набагато важче. Подекуди ліс піднімався такою густою стіною, що прокласти дорогу серед дерев можна було тільки сокирою. Підходячи до таких хащів, інженер посилав уперед на розвідку Топа і Юпа; ті сумлінно виконували визначені для них обов'язки, і якщо вони спокійно поверталися до колоністів, то боятися було нічого, — їхньому загону не загрожували ні пірати, ні дикі звірі — два види однаково небезпечних хижаків.

Надвечір друзі стали табором миль за дев'ять від Гранітного палацу, на березі дрібної притоки річки Вдячності, річечки, про існування якої колоністи й не підозрювали. То була ще одна складова гідрографічної системи острова, що сприяла надзвичайній родючості ґрунту.

Добре повечерявши — за день пішої ходи усі неабияк зголодніли, — друзі зробили все необхідне, аби наступної ночі не сталося ніяких лихих пригод. Якби небезпека загрожувала їм тільки від чотириногих хижаків, наприклад ягуарів, інженер обмежився б тим, що розвів би навколо табору кілька вогнищ, і цього було б достатньо. Але піратів вогнища не налякають, а лише приваблять, і за цих умов здавалося безпечнішим перебути ніч у темряві.

Колоністи визначили строгий порядок чергування у дорозі: табір мусили охороняти по двоє вартових, які змінювалися що дві години. Гербертові, попри його протести, вартувати не дозволили. Пенкроф та Гедеон Спілет і Наб та інженер по черзі вартували цілу ніч поблизу табору.

А втім, літня ніч коротка, і темрява швидше залежала від густої тіні під кронами дерев, аніж од того, що зайшло сонце. Зрідка десь іздалеку долинали хрипке гарчання ягуарів та хихотіння мавп, яке вельми дратувало Юпа.

Ніч минула без пригод, і наступного дня, 16 лютого, маленький загін знову рушив через ліс; попереду на колоністів чекав нелегкий забарний шлях. [443]

Другого дня колоністи пройшли тільки миль шість — кожної хвилини доводилося пускати в хід сокиру. Вони не чіпали могутніх старих дерев, вирубування яких, до того

ж, відбирало б забагато часу й зусиль, а зрубували молоді деревця; через це дорога весь час петляла.

Тоді ж Герберт відкрив у лісі нові породи дерев, які їм ще не зустрічалися на острові. То були деревовидні папороті, чиє перисте листя спадало до землі, як струмки фонтана в басейні; ріжкове дерево з довгими й смачнішими солодкими стручками, що їх залюбки скубли онагри. Знову з'явилися й групи велетенських каурі, стовбур, яких, мов колона, тримав на вишині у двісті футів темний конус зелені. Оті царі лісів Нової Зеландії так само славетні, як ліванські кедри.

Фауна була представлена тваринами, які вже траплялися на острові нашим мисливцям. Щоправда, друзі здалеку побачили пару величезних птахів, характерних для природи Австралії, — один із видів казуарів, яких ще називають ему; ці заввишки у п'ять футів птахи із коричневим оперенням належать до родини голінастих. Топ щодуху кинувся за ними, але, неймовірно швидко бігаючи, казуари легко відірвалися від собаки.

Подекуди колоністи знову натрапляли на сліди піратів. Біля, здавалося, недавно погашеного вогнища уся земля була всіяна відбитками ніг. Ретельно, вздовж і впоперек, вимірявши сліди, Гедеон Спілет дійшов висновку, що їх залишили п'ятеро чоловіків. Отже, п'ятеро піратів стояли тут табором. Але відбитків ніг шостої людини, тобто Айртонна, виявити не пощастило.

— Айртонна з ними не було! — сказав юнак.

— Так, не було, — погодився Пенкроф. — І це доводить, що вони убили бідолаху!.. Але невже в тих паскуд немає лігва, де їх можна було б уколошкати, як тигрів?

— Гадаю, ні, — відповів журналіст. — їм вигідно блукати островом без певної стоянки доти, доки цілком захоплять його.

— Захоплять острів?! — вигукнув Пенкроф. — Захоплять острів? — глухо, ніби чиясь залізна рука здушила йому горло, повторив він, а потім уже спокійніше додав: — Чи знаєте ви, пане Сміте й пане Спілете, якою кулею я зарядив рушницю?

— Якою, Пенкрофе?

— Тією, що пробила Гербертові груди! І будьте певні: вона не схибить!

Але справедлива кара не могла повернути життя Айртоні; [444] вивчивши сліди на сирій землі, колоністи мусили дійти висновку, що треба відмовитися від сподівань побачитися з бідолахою!

Того вечора вони отаборилися за чотирнадцять миль від Гранітного палацу; на думку Сайреса Сміта, до Зміїного мису залишалося не більше як п'ять миль.

Справді, наступного дня, перетнувши ліс із кінця в кінець, друзі дійшли до мису, проте не виявили ні ознак житла, де ховалися пірати, ні не менш таємничого сховища свого невідомого захисника.

РОЗДІЛ XII

Дослідження Зміїного півострова. — Табір біля гирла Водоспадної річки. — За шістсот кроків від загону для худоби. — Гедеон Сігілет і Пенкроф ідуть у розвідку. — їхнє повернення. — Усі вперед! — Відчинені двері. — Світло у вікні. — Зійшов ясний

місяць.

Четвертий день, 18 лютого, колоністи присвятили дослідженню узбережжя від Зміїного мису до Водоспадної річки. Вони обнищпорили всі закутки лісу, що простягся смугою завширшки від трьох до чотирьох миль між берегами півострова. Велетенські дерева з буйним листям свідчили про дивовижну родючість ґрунту — напевне, там земля була найродючіша на всьому острові. Здавалося, сюди, в помірну смугу, природа перенесла куточок недоторканих тропічних лісів Америки або Центральної Африки. Густота і пишність рослинності наводили на думку, що вологий ґрунт зігрівається ізсередини підземним вулканічним вогнем, який дає рослинам додаткове тепло, невластиве кліматові помірної смуги. Там переважали каури та евкаліпти, до того ж і ті й ті сягали велетенських розмірів.

Та колоністи прийшли туди не милуватися чудовою рослинністю. Вони знали, що з цього погляду острів Лінкольна міг позмагатися із групою Канарських островів, які спочатку були названі Щасливими. Але тепер, на жаль, цей острів належав не тільки їм. Тепер тут блукали інші люди, розбійники, і задля порятунку острова треба було знищити заброд.

Попри уважні пошуки, колоністам не пощастило виявити слідів піратів на західному узбережжі — ніде не трапилось відбитків ніг, надломлених гілок дерев, попелу згаслого вогнища або решток покинутого табору. [445]

— Це мене не дивує, — сказав Сайрес Сміт. — Гадаю, висадившись біля мису Знахідки після того, як розбилася їхня шлюпка, пірати кинулись через Качине болото в ліси Далекого Заходу. Йшли вони приблизно тим самим шляхом, що й ми цього разу. Ось чому нам весь час траплялися їхні сліди у лісі. Проте, дійшовши до узбережжя, пірати збагнули, що їм не знайти тут належного притулку, і, повернувши на північ, набрили на загін для худоби...

— Можливо, вони й тепер там, — зауважив Пенкроф.

— Не думаю, — відповів інженер. — Вони розуміють, що рано чи пізно ми прийдемо туди. Для них загін для худоби служить щонайбільше харчовим складом, а не постійним помешканням.

— Я цілком згоден із Сайресом, — сказав журналіст. — Як на мене, пірати знайшли собі пристановище десь на схилах гори Франкліна.

— У такому разі я пропоную негайно йти до загону! — вигукнув Пенкроф. — Треба якнайшвидше покінчити з ними, ми й так змарнували казна-скільки часу!

— Ні, друже, — заперечив інженер. — Ви забуваєте: для нас дуже важливо з'ясувати, чи немає в лісах Далекого Заходу якогось житла. Ми поставили собі подвійне завдання, Пенкрофе: з одного боку, покарати злочинців, а з другого — принести данину вдячності нашому таємничому заступникові.

— Слушно, пане Сайресе, — відповів моряк. — Але я чомусь переконаний, що ми не знайдемо загадкового джентльмена доти, аж доки він сам того захоче!

Пенкроф, по суті, висловив думку решти супутників. Пристановище незнайомця було напевне не менш таємниче, ніж він сам!

Надвечір віз зупинився аж біля гирла Водоспадної річки. Колоністи отаборилися, як і завжди, й вирішили чергувати вночі позмінно. Герберт, якому свіже повітря щогодини повертало здоров'я, знову став міцним засмаглим юнаком. Йому пішли тільки на користь океанські вітри і цілющий лісовий дух. Тепер він уже не сидів на возі, а йшов попереду каравану.

Наступного дня, 19 лютого, колоністи попрощалися з морським узбережжям, де за гирлом річки мальовничо громадилося величезне каміння найхимерніших обрисів, і подалися лівим берегом проти течії Водоспадної річки. Дорога там уже була частково прокладена під час їхньої першої подорожі від загону для худоби до західного узбережжя. Тепер колоністи перебували миль за шість від гори Франкліна. [446]

Інженер запропонував такий план: пильно оглянути всю долину, по якій пролягло русло річки, обережно підійти до загону для худоби і, якщо він захоплений розбійниками — відбити його; якщо ж там немає піратів — оселитися в Айртоновій хатині, укріпитися і здійснювати звідти подальші походи для обстеження гори Франкліна.

Із цим планом одностайно погодилися всі колоністи, адже їм не терпілося знову стати господарями на своєму острові!

Отож загін заглибився у вузьку долину, яка пролягала між двома найбільшими відрогами гори Франкліна. Дерев, що густо росли на берегах річки, рідшали в міру того, як дорога піднімалася вгору, до вершини вулкана. Навколо лежала гориста, порізана ярами й ущелинами місцевість, дуже зручна для ворожих засідок, і тут вони мусили пильнувати. Топ і Юп бігли попереду загону; забігаючи то ліворуч, то праворуч у лісові хащі, вони чудово виконували обов'язки розвідників, змагаючись один з одним у кмітливості й спритності. Проте не було ніяких ознак, що хтось нещодавно блукав неподалік берегами гірської річки або перебуває десь поблизу.

Близько п'ятої вечора віз зупинився кроків за шістьсот від частоголу довкруг загону для худоби. Півколо великих дерев затуляло його завісою густих гілок.

Тепер конче треба було послати розвідників, аби довідатися, чи не захоплено загін для худоби. Але йти туди відкрито, серед білого дня, — означало ризикувати втрапити під кулі бандитів, як це вже сталося з Гербертом, тому Сайрес Сміт волів дочекатися ночі.

Однак Гедеонові Спілету кортіло невідкладно розвідати підступи до загону, і моряк, який ще більше горів нетерпінням, викликався піти разом з ним.

— Ні, друзі, — відказав їм Сайрес Сміт, — почекайте ночі! Я нікому з вас не дозволю марно ризикувати життям.

— Але ж, пане Сайресе... — заперечив Пенкроф, не схильний цього разу підкорятися інженерові.

— Прошу вас, Пенкрофе! — наполегливо сказав інженер.

— Гаразд, — відповів моряк і, давши волю своєму гніву проти піратів, покритив їх усіх і кожного зокрема найдобрішою лайкою із свого матроського лексикону.

Отож колоністи чекали, зібравшись біля воза, і пильно стежили за тим, що

робиться в сусідстві, у лісі.

Так минуло години зо три. Вітер ушух, і під високими деревами запанувала така глибока тиша, що почувся б найменший [447] шерех: легенький хрускіт зломленої тоненької гілочки, шурхіт обережних кроків по сухому листю, шелест трави, прим'ятої пластуном. Навколо — тиша і спокій. Топ нерухомо лежав на землі, поклавши морду на простягнуті лапи, і не виявляв найменшого занепокоєння.

О восьмій вечора вже так стемніло, що можна було вирушати на розвідку, Гедеон Спілет зголосився піти разом із Пенкрофом. Сайрес Сміт більше не заперечував. Топові та Юпу довелося залишитися з інженером, Гербертом і Набом: недоречний собачий гавкіт або мавпячий крик могли б наполохати ворогів.

— Даремно не ризикуйте! — попередив інженер Пенкрофа й Гедеона Спілета. — Пам'ятайте, що ваше завдання — не захопити загін для худоби, а тільки здійснити розвідку і з'ясувати, є там пірати чи ні.

— Домовилися, — відповів Пенкроф.

І обидва розвідники вирушили до загону.

Під деревами, сутінки так згустилися, що за тридцять — сорок кроків нічого не було видно. Журналіст і Пенкроф обережно просувалися вперед, завмираючи, як тільки чувся найменший шурхіт.

Вони йшли на деякій відстані один від одного, аби не бути зручною мішенню для каторжан. Правду кажучи, обидва щосекунди чекали, що ось-ось прогрімить постріл.

Хвилин через п'ять Гедеон Спілет і Пенкроф підійшли до останніх дерев на узліссі; перед ними лежала галявина, а за нею темнів частокіл загону для худоби.

Вони зупинилися. Над галявиною ще лишалося бліде, вечірнє світло. Не більше як тридцять кроків відокремлювали розвідників від щільно причинених воріт у частоколі. Ті тридцять кроків мовою артилеристів можна було б назвати "зоною обстрілу". То було небезпечне місце. Декілька куль і навіть окремий постріл могли покласти на місці кожного, хто ризикнув би висунутися з-під прикриття.

Гедеон Спілет і Пенкроф не були боягузами, але вони знали, що за найменшу необережність доведеться розплачуватись не лише їм самим, а й їхнім товаришам. Що сталося б з Гербертом, Сайресом Смітом і Набом, якби розвідники раптом загинули?

Однак для нетерплячого Пенкрофа це очікування біля самого частоколу стало нестерпним випробуванням; моряк був упевнений, що злочинці в загоні. Він рішуче пішов уперед, але журналіст утримав його.

— Через кілька хвилин зовсім стемніє, — прошепотів йому Гедеон Спілет на вухо. — Тоді й почнемо. [448]

Пенкроф, судомно стиснувши цівку рушниці, зупинився, але загорівся ще більшою ненавистю до піратів.

Нарешті замість сутінків налягла темна ніч. Галявину огорнув морок, який мов виповзав із лісових хащів. Гора Франкліна здіймалася, ніби величезна запада, що затуляла обрій на заході; темрява густішала дуже швидко, як це буває в низьких широтах. Настав час діяти.

Відтоді, як журналіст і Пенкроф зупинилися на узліссі, вони й на мить не спускали очей з частоколу навколо загону. Здавалося, там нікого немає. Гребінь огорожі вирізнявся в темряві чорною смугою, і ніщо не міняло його чітких обрисів. Однак, якби в загоні були пірати, їм довелося б виставити вартового, аби запобігти лихим несподіванкам.

Гедеон Спілет потиснув руку товаришеві, і обидва, наготувавши рушниці, поповзли до загону.

Вони підкралися до воріт: у темряві не блиснуло жодної іскорки світла.

Пенкроф спробував відчинити ворота, але, як передбачав і він сам, і журналіст, вони не відчинилися, хоча зовнішній засув їх не тримав.

Із цього можна було зробити висновок, що каторжани сидять у загоні, міцно зачинившись там, аби до них ніхто не прорвався.

Гедеон Спілет і Пенкроф прислухалися.

За огорожею панувала мертва тиша. Муфлони й кози, напевне, спали, із хлівів не долинали жодного звуку.

Не чуючи нічого підозрілого, журналіст і моряк порадилися, чи не варто їм перелізти через огорожу й проникнути у загін для худоби. Але це суперечило настановам Сайреєа Сміта.

Це вторгнення могло закінчитися вдало, але з такою самою долею вірогідності могло й провалитися. Крім того, якщо пірати не підозрювали про експедицію колоністів, то тепер з'явилась можливість захопити їх зненацька, і хіба можна було ризикувати, все зіпсувати, необачно перелізши через частокіл?

Журналіст не хотів такого повороту подій. Він вважав за доцільніше почекати, доки зберуться всі колрністи, а потім разом спробувати пробратися до загону. У всякому разі, ясно було, що до частоколу можна проникнути непомітно і що його ніхто не охороняє. З'ясувавши це, розвідники вирішили повернутись до друзів і обміркувати з ними, як бути далі.

Напевне, Пенкрофа переконали журналістові міркування, бо він, не сперечаючись, погодився повернутись до воза. [449]

Через кілька хвилин інженер уже знав, як стоять справи.

— Гадаю, — сказав він, подумавши, — піратів зараз немає в загоні.

— Ми про все довідаємось, — відповів Пенкроф, — як тільки переліземо через огорожу.

— Що ж, до загону, друзі! — зважився інженер.

— Воза залишимо в лісі? — запитав Наб.

— Ні, — відповів інженер. — Це наш обозний фургон для військового спорядження й провіанту. А як треба буде, віз послужить для нас і прикриттям.

— Тоді в дорогу! — сказав Гедеон Спілет.

Він виїхав з лісу і тихо покотився до загону для худоби. Навколо стояла така сама непроглядна темрява, як і тієї хвилини, коли Пенкроф із журналістом повзли по галявині. Густа трава приглушувала обережну ходу людей і онагрів.

Колоністи були готові будь-якої миті відкрити вогонь. За наказом Пенкрофа Юп ішов позаду загону. Наб вів Топа на повідку, щоб той не забіг наперед.

Загін дійшов до узлісся. Галявина зоставалась безлюдною. Не вагаючись, колоністи проскочили її і прокралися до огорожі. Небезпечну зону вони перетнули за одну-дві хвилини. Наб залишився з онаграми, а четверо колоністів на чолі з Сайресом Смітом тихо підійшли до воріт, аби подивитися, чим вони забарикадовані зсередини...

І тут з'ясувалося, що одна стулка воріт відчинена!

— Отак, а ви що казали? — запитав інженер, повернувшись до моряка й Гедеона Спілета.

Ті приголомшено презирнулися.

— Хай мене грім поб'є, — пробурчав Пенкроф. — Ворота щойно були зачинені!

Колоністи, охоплені нерішучістю, зупинилися. Невже каторжани були всередині загону, коли Пенкроф і журналіст підповзли до воріт? Це здавалося незаперечним, бо хто інший міг відчинити ворота, якщо не вони? В загоні ще бандити чи вже десь пішли?

Усі ці питання миттю промайнули в головах колоністів, але відповіді на них не було.

Тієї хвилини Герберт, пройшовши кілька кроків у двір, раптом позадкувавши схопив за руку Сайреса Сміта.

— Що там? — швидко запитав інженер.

— Світло!

— У хатині?

— Так!

Всі п'ятеро пройшли в двір і справді побачили за шибкою у вікні слабкий вогник.
[450]

Сайрес Сміт миттю обрав рішення.

— Нам страшенно пощастило, — сказав він товаришам. — Ми захопимо піратів зненацька!

Колоністи проникли в двір, тримаючи наготові рушниці. Воза вони залишили за огорожею під охороною Юпа і Топа, прив'язавши обох до' нього.

Сайрес Сміт, Пенкроф і Гедеон Спілет — з одного боку, а Герберт і Наб — із другого безшумно прокралися під огорожею. Навколо було темно й безлюдно.

Через кілька хвилин усі підійшли до хатини й зупинилися біля зачинених дверей.

Сайрес Сміт знаком велів усім не ворухитися і обережно підкрався до освітленого зсередини вікна. Припавши очима до шибки, він заглянув у єдину кімнату.

На столі горіла свічка. У кутку стояло Айртонове ліжко.

На ліжку лежала людина.

Раптом Сайрес Сміт відскочив од вікна і здушеним голосом прошепотів:

— Там Айртон!

Тієї ж миті двері було скоріше висаджено, ніж відчинено, і друзі вскочили до кімнати.

Айртон, здавалося, спав. Його змучене обличчя свідчило про тривалі й жорстокі страждання. На зап'ястях і щиколотках у нього видніли ся широкі синці.

Сайрес Сміт нахилився над бранцем піратів.

— Айртоне! — вигукнув він і радо потиснув руку товаришеві, знайденому за таких нежданих обставин.

На цей оклик Айртон розплющив очі, подивився на Сайреса Сміта, потім обвів поглядом усіх колоністів.

— Це ви?! — зітхнув він. — Ви?

— Айртоне! Айртоне! — повторював Сайрес Сміт.

— Де я?

— У вашій хатині, в загоні!

— Сам?

— Так.

— Але вони зараз прийдуть! — вигукнув Айртон! — Захищайтеся! Захищайтеся!

ї він знеможено впав на ліжку.

— Спілете, — сказав інженер, — на нас щохвилини можуть напасти. Заведіть воза в загін для худоби, забарикадуйте ворота і зразу ж повертайтеся назад.

Пенкроф, Наб і журналіст кинулись виконувати інженерів наказ. Не можна було втрачати ані хвилини. Може, віз уже опинився в руках каторжан! [451]

За мить журналіст із обома товаришами перебігли двір і опинилися біля воріт, за якими чулося глухе гарчання собаки.

Сайрес Сміт, на хвилину залишивши Айртон, вибіг із рушницею з хатини, щоб допомогти друзям. Герберт став поруч з інженером. Обидва вдивлялися у гребінь відрогу гори, що здіймався в темряві над загонем для худоби" Якщо пірати влаштували там засідку, вони могли перестріляти колоністів одного за одним.

Цієї хвилини із-за густих хмар над чорною запоною лісу вплив місяць і залив молочним світлом подвір'я загону. З темряви виринув увесь двір із кущами, деревами, струмком, що в'юнився збоку, і високою густою травою. Від гори дім і паркан здавалися зовсім білими, а з протилежного боку, в затінку, темною стіною стояв частокіл.

Незабаром у світловому колі з'явилася якась темна маса. То був віз і за хвилину Сайрес Сміт почув, як зачинились ворота й заgrimіли засуви.

І тут собака, зірвавшись з повідка і люто гавкаючи, кинувся в глиб загону, праворуч від хижки.

— Обережно, друзі! Цільтеся!.. — крикнув Сайрес Сміт.

Колоністи скинули рушниці до плечей і приготувалися стріляти. Топ, не змовкаючи, гавкав, а Юп, підбігши до нього, збуджено засвистів.

Колоністи подалися за собакою й підійшли до струмка, що біг у затінку великих дерев.

І що ж вони побачили у місячному світлі?

На березі лежало п'ять трупів!

То були пірати, які чотири місяці тому висадилися на острів Лінкольна!

РОЗДІЛ XIII

Айртонова розповідь, — Плани його колишніх спільників.— Захоплення загону для

худоби. — . Суддя острова Лінкольна.— Бонадоентур".— Пошуки під горою Франкліна.— Гірські полонини, —Підземний гул.— Морякова відповідь.— У глибині кратера.— Повернення.

Що ж сталося? Хто вбив піратів? Невже Айртон? Ні; адже він щойно сам їх боявся!

Але Айртон, упав у глибокий сон, і розбудити його було неможливо. Після того, як він вимовив кілька слів, якийсь [452] ніби дурман знову звалив його на постіль, і він нерухомо лежав у тяжкому забутті.

Гублячись у невиразних здогадках, з нервами, вкрай напруженими через усі ті події, колоністи цілу ніч просиділи біля Айртонової постелі, не повертаючись до того місця, де лежали трупи забитих піратів. Напевне, Айртон не міг би сказати, за яких обставин вони знайшли смерть, адже бідолаха навіть не знав, що він перебуває в загоні. Та принаймні він, може, знав, що відбулося перед тією жахливою карою.,

Наступного дня Айртон прокинувся з глибокого сну, і колоністи навперебій квапилися висловити йому радість, що бачать його живим і майже здоровим після ста чотирьох днів розлуки.

Айртон коротко розповів про все, що з ним сталося, точніше, про все, що знав.

Через день після його повернення до загону, 10 листопада, ледве настала ніч, на нього, перелізши через частокіл, несподівано напали пірати. Вони зв'язали Айртонові руки й ноги і запхнули в рота кляп. Потім пірати перетягли його в темну печеру біля підніжжя гори Франкліна, де влаштували для себе лігво.

Його прирекли на смерть і наступного дня забили б, якби один із піратів раптом не впізнав у ньому свого австралійського спільника. Пірати залюбки вбили б Айртона, але зовсім інакше вони ставилися до Вена Джойса!

Але відтоді, як Айртона впізнали, йому весь час доводилося боротися проти вимог колишніх поплічників. Ті вирішили перетягти його на свій бік, аби він допоміг їм захопити Гранітний палац; вони сподівалися, що, пробравшись в неприступне житло колоністів, зможуть їх перебити і стануть хазяями на острові!

Айртон опирався. Колишній розбійник, що покаявся і дістав прощення, швидше помер би, ніж зрадив би нових друзів.

Зв'язаний, із заткнутим ротом, він майже чотири місяці пролежав у тій печері.

Пірати знайшли загін для худоби незабаром після появи на острові і весь час черпали в ньому продовольчі ресурси, алї жити там не відважувались. Одинадцятого листопада двоє бандитів несподівано для себе побачили колоністів, що підходили до загону. Один із них вистрілив у Герберта і, повернувшись до спільників, вихвалявся, що "вколошкав" когось із жителів острова. Проте злочинець прийшов до печери сам-один його напарникові, як відомо, вкорбтив віку кинджал Сайреса Єміта. [453]

Можна уявити горе Айртона, коли той довідався про Гербертову смерть! Колоністів зосталося тільки четверо, і вони опинилися, так би мовити, у руках піратів!

Весь час, поки колоністи перебували в загоні для худоби через Гербертову хворобу, пірати майже не виходили з печери. Навіть після погрому на плоскогір'ї Широкий Обрій вони з обережності залишалися у тій самій печері.

Ставлення до Айртоніа дедалі гіршало. У нього на руках і на ногах зосталися криваві сліди від мотузків, яких пірати не знімали навіть на ніч. Він щохвилини чекав смерті; вона йому здавалася неминучою.

Так тривало до середини лютого. Чекаючи сприятливої нагоди для нападу на колоністів, пірати рідко виходили зі свого лігва, а лише робили кілька разів вилазки для полювання то всередині острова, то доходячи аж до його південного берега. Айртон більше не одержував ніяких звісток про своїх друзів і уже втратив будь-яку надію побачитися з ними!

Через лихе ставлення до себе й голодування він поступово впав у напівсвідомий стан і перестав бачити й чути. Бувши майже непритомним уже два дні, Айртон не міг сказати, що з ним відбувалось останнім часом.

— Але, пане Сміте, — додав Айртон, — як могло статися, що я, недавно ще ув'язнений в печері, опинився у загоні для худоби?

— Ви спочатку дайте відповідь, як трапилося, що всі пірати лежать убиті всередині частоколу нашого загону для худоби? — запитав інженер.

— Пірати вбиті? — вигукнув Айртон, піднімаючись на ліжку, незважаючи на свою кволість.

Колоністи допомогли йому підвестися і, підтримуючи під руки, відвели до берега струмка.

Уже розвиднилось.

На березі лежали трупи піратів у такому самому положенні, в якому їх застала, мабуть, блискавична смерть.

Айртон був приголомшений. Сайрес Сміт і решта колоністів мовчки дивилися на нього.

За знаком інженера Наб і Пенкроф оглянули холодні вже тіла піратів.

На них не виявилось жодних слідів ран.

Лише уважно обдивившись всі трупи, Пенкроф побачив у кожного з них ледь помітну червону цятку, ніби від слабенького удару (у одного — на лобі, в другого — на грудях, у третього — на плечі), походження якої неможливо було визначити. [454]

— Ось як їх було вбито! — сказав Сайрес Сміт.

— Але якою зброєю? — вигукнув журналіст.

— Рушницею, яка стріляє блискавкою, і якої ми й уявити собі не можемо.

— Хто ж їх убив?.. — спитав Пенкроф.

— Вершитель правосуддя на цьому острові, — відповів Сайрес Сміт. — Той, хто переніс вас, Айртоне, до загону для худоби, хто своїм втручанням стільки разів нас рятував, хто робить для нас усе, чого ми не можемо зробити самі для себе, і щоразу ухиляється від нашої подяки.

— Його будь-що треба знайти! — вигукнув Пенкроф.

— Атож, треба знайти, — відповів Сайрес Сміт. — Але тепер і я гадаю, що надлюдину, яка має таку могутність і здатна творити такі дива, ми знайдемо лише тоді, коли вона сама того захоче.

Оте невидиме заступництво, що зводило нанівець усі їхні намагання, і розчулювало, й дратувало водночас. Свідомість власного безсилля перед лицем могутності тієї таємничої сили було образливим для гордої людини, а у великодушності їхнього заступника, що не давав їм найменшої можливості висловити свою вдячність, було щось зневажливе. Це в інженерових очах зменшувало цінність отієї добродійності.

— Треба знайти, — повторив він, — і дай Боже, щоб нам пощастило довести нашому гордому покровителю, що ми здатні відчувати вдячність! Я віддав би півжиття, аби мати можливість, у свою чергу, зробити йому якусь хоча б і невелику послугу.

Від цього дня пошуки таємничого заступника стали єдиною турботою жителів острова Лінкольна.

Вони прагнули будь-що знайти ключа до розгаданім таємниці, дізнатися ім'я людини, яка мала справді незбагненну, надприродну могутність.

За хвилину колоністи пішли до хатини, і їхнє піклування швидко повернуло Айртонові душевні і тілесні сили.

Наб і Пенкроф перенесли трупи піратів до лісу, чимдалі від загону для худоби, і закопали їх глибоко в землю.

Потім Айртонові розповіли про все, що сталося, поки він був у піратському полоні. Він тоді довідався і про Гер-бертове поранення, і про всі випробування, які випали на долю колоністів, котрі вже не сподівалися побачити його серед живих, бо мали всі підстави боятися, що каторжани давно безжально його вбили.

— А тепер, — сказав під кінець Сайрес Сміт, — ми мусимо нарешті виконати свій обов'язок. Півсправи зроблено. [455]

Проте якщо нам уже нема чого боятися піратів і ми знову стали господарями на острові, то це не наша заслуга. —: Гаразд! — відповів Гедеон Спілет. — Обшукаймо весь лабіринт відрогів гори Франкліна! Обшукаймо кожну тріщину в ґрунті, кожну печеру! О, я гадаю, жоден журналіст не мав іще нагоди розплутувати таку захоплюючу, незвичайну загадку!

— І ми не вернемося до Гранітного палацу, доки не знайдемо свого заступника? — запитав Герберт.

— Авжеж! — відповів інженер. —: Ми зробимо для цього все, що в людських силах!.. Але повторюю: нам пощастить знайти його лише у тому разі, якщо він сам того захоче!

— То ми залишимося у загоні для худоби? — запитав Пенкроф.

— Так, у загоні для худоби, — відповів Сайрес Сміт. — Провіанту тут доволі, і крім того ми перебуваємо якраз у центрі місцевості, де мусимо провести пошуки. До того ж звідси будь-коли можна поїхати возом до Гранітного' палацу. .

— Слушно, — сказав моряк. — Тільки дозвольте нагадати вам...

— Що саме?

— Що ми відклали до літа нашу морську подорож, а літо вже настало. —

— Яку ще морську подорож? — запитав Гедеон Спілет.

— На острів Табор! — відповів Пенкроф. — Ви хіба забули? Ми ж повинні залишити там записку, що Айртон й ми самі перебуваємо на острові Лінкольна, і вказати в ній

координати острова на випадок, якщо прийде шотландська яхта! Аби тільки не спізнитися...

— Але на чому ви, Пенкрофе, збираєтесь пливати туди? — запитав Айртон.

— Як на чому? На "Бонадвентур"

— На "Бонадвентурі"? — вигукнув Айртон. — Його давно немає!

— Мого "Бонадвентура" вже немає?! — закричав Пенкроф, схопившись на ноги.

— На жаль, немає, — відповів Айртон. — Тиждень тому пірати знайшли його в порту Повітряної Кулі, вийшли в море і...

— І що?.. — замираючи від хвилювання, перепитав Пенкроф.

— Боба Гарвея з ними не було, вести судно вони не вміли... От і напоролися на рифи... Ваш бот розбився Вщент!

— Негідники! Мерзотники! Падлюки! — кричав моряк. [456]

— Пенкрофе, — сказав Герберт, узявши моряка за ру-Куу-ми збудуємо судно, більше і краще, ніж попереднє. Тим паче, що тепер у нас є всі залізні частини й оснастка з піратського брига.

— А ви знаєте, — сумно мовив Пенкроф, — що треба не менш як п'ять-шість місяців, щоб збудувати бот тоннажністю тридцять-сорок тонн?

— Часу в нас удосталь, — сказав журналіст. — Тільки цього року вже не доведеться з'їздити до острова Табор.

— Не журіться, Пенкрофе, — додав інженер. — Нічого не зробиш, треба змиритися. Сподіваюся, така відстрочка не завдасть нам шкоди.

— Бідний "Бонадвентур"! Мій бідний "Бонадвентур"! — побивався Пенкроф, приголомшений втратою судна, яким так пишався.

Знищення "Бонадвентура" було справді відчутним ударом для колоністів. Тому вони ухвалили почати спорудження нового судна, як тільки повернуться до Гранітного палацу. Тепер у них зосталося одне завдання: обстежити всі закутки острова.

Пошуки почалися того самого дня, 19 лютого, і тривали цілий місяць. Біля підніжжя гори Франкліна тягся цілий лабіринт ущелин, тріщин, гротів і печер. Очевидно, треба було шукати саме там і, можливо, навіть у надрах гори Франкліна. Людині, що хотіла лишитися для всіх невідомою, найлегше було влаштувати житло саме в цій частині острова.

Відроги гори були розкидані так безладно, що Сайрес Сміт, перш ніж почати пошуки, методично розбив усю площу на окремі ділянки.

Передусім колоністи обстежили південний схил вулкана з витоками Водоспадної річки. Айртон показав їм печеру, де пірати тримали його в полоні. В печері нічого не змінилося відтоді, як Айртон покинув її. Там колоністи виявили припаси харчів і набоїв, украдених піратами в загоні.

Всю цю частину гори, вкриту чудовими хвойними деревами, колоністи оглянули дуже уважно. Дійшовши до південно-західної частину схилу, вони виявили вузьку ущелину, що впиралася в мальовниче нагромадження базальтових скель на березі океану.

Дерева там росли рідше, замість трави навколо лежало каміння. По скелях стрибали дикі кози й муфлони. Там починалася безплідна частина острова. Колоністи дійшли — висновку, що серед численних долин, які прилягали до відрогів гори Франкліна, лише три поросли лісом і густою травою, [457] їх омивала із заходу Водоспадна річка, а зі сходу — Червоний струмок. Обидві водні артерії починалися десь у горах, а нижче, ввібравши в себе кілька приток, перетворювалися у річки, які зрошували південну частину острова. Що ж до річки Вдячності, то її живили переважно джерела, що губилися в густих хащах лісу Жакамара; численні струмки підґрунтових вод, які виходили на поверхню також джерелами, зрошували півострів Звивистий.

Отож із трьох родючих долин біля підніжжя гори Франкліна тільки одна мала всі умови, необхідні для життя людини. Проте, попри старанні пошуки, колоністи й там не знайшли жодних слідів таємничого заступника.

Невже він вибрав притулок у глибині безплідних ущелин північної частини острова, серед громаддя похмурих скель, серед потоків застиглої лави?

Північний схил гори Франкліна переходив біля свого підніжжя у дві широкі й неглибокі мертві долини, всіяні валунами й помережані довгими смугами морен та потоками застиглої лави, серед яких лежали розсипи дрібних уламків обсидіану й лабрадоритів. Ця частина острова потребувала тривалого й важкого дослідження. Тут у схили гори врізалось безліч печер, звичайно неприступних. Колоністи пробиралися в темні тунелі, що, утворившись за часів виверження вулкана, заглиблювалися у гірський масив; із запаленими смолоскипами в руках оглядали кожен закуток, кожне відгалуження, кожную западину. Всюди панували тиша й морок. Здавалося, під темним склепінням тих прадавніх печер ніколи не ступала людська нога, ніколи люди не пересували тут жодного каменя. Печери й гроти стояли такі самі похмурі й пустельні, як і того дня, коли підземний вогонь підняв їх з морського дна на поверхню і створив новий острів.

Однак, попри відсутність у них життя і панування непроглядної темряви, Сайресові Сміту довелось переконатися: то не було царство мертвої тиші.

В одній із печер, яка тяглася на сотні футів у глибину гори, його здивував глухий, далекий гуркіт, що відлунював під темним склепінням.

Гедеон Спілет, ідучи разом з інженером, також почув далекий гул, який свідчив: у глибині вулкана оживає підземний вогонь. Обидва раз у раз прислухалися — глухе гуготіння повторилося кілька разів; очевидно, в надрах землі відбувався невідомий геологічний процес.

— Хіба вулкан ще не погас? — запитав журналіст.

— Може, відтоді, як ми обстежували його кратер, — [458] відповів Сайрес Сміт, — у нижніх пластах гори почалися нові процеси. В будь-якому вулкані, що вважається згаслим, може знову розгорітися вогонь.

— Але якщо гора Франкліна оживає і готується нове виверження вулкана, то хіба острову Лінкольна не загрожує небезпека? — запитав Гедеон Спілет.

— Не думаю, — відповів інженер. — Кратер вулкана грає роль запобіжного

клапана: надлишок пари й лави, як і раніше, вирветься через звичний канал.

— Якщо тільки лава не проб'є виходу до родючих земель острова!

— Але чому ж так має статися, дорогий Спілете? — заперечив інженер. — Чому лава відхилиться від шляху, прокладеного самою природою?

— Ет, вулкани такі примхливі!.. — відповів журналіст.

— Зауважте, — мовив інженер, — нахил гори Франкліна сприяє витоку лави до тих долин, які ми тепер обстежуємо. Щоб лава потекла в інший бік, повинен зміститися центр ваги, а це можливе лише внаслідок землетрусу.

— По-моєму, під час виверження вулкана завжди можливий і землетрус, — зауважив Гедеон Спілет.

— Завжди, — погодився інженер. — Надто, якщо підземні сили пробуджуються з довгого сну, а вихід кратера завалено. Отож, дорогий Спілете, виверження вулкана може стати для нас страшною бідою, і краще б він ніколи не прокидався, а й далі слав мирним сном. Але ми нічим не можемо завадити його пробудженню, чи не так? У всякому разі, хоч би що сталося, я вірю: нашому господарству на плоскогір'ї Широкий Обрій ніщо не загрожує. Між ним і горою лежить досить глибока западина, і якщо коли-небудь лава потече у бік озера, вона литиметься із цієї западини до дюн і Акулячої затоки.

— Однак ми не бачили над вершиною гори найменшого димку, що провіщав би виверження вулкана, — мовив журналіст.

— Атож, не бачили, — відповів Сайрес Сміт. — Над кратером не було ні хмаринки пари, вчора я й сам уважно придивлявся до вершини гори. Однак це може бути і поганою ознакою: можливо, за тривалий час у глибині кратера утворилася пробка з валунів, застиглої лави й попелу і запобіжний клапан, про який я щойно згадував, занадто щільно закупорений. А втім, як тільки сильно натиснуть підземні гази, все те полетить у повітря, мов пір'я; будьте певні, дорогий Спілете: ні острів, який можна порівняти з паровим [459] котлом, ні вулкан, який б його тонкою,, не вибухнуть під тфском газів. Та все ж таки, повторюю, краще було б, якби вулкан не оживав.

— Проте ми чітко чуємо далеке гримотіння в його надрах, — заперечив журналіст. — У цьому ми не помиляємось.

— Це справді так, — погодився інженер, знову прислухаючись до гулу під землею. — Тут не може бути помилки... У надрах відбуваються якісь процеси, але їхньої сили і нчслідків передбачити ми не можемо.

Вийшовши з печери, Сайрес Сміт і Гедеон Спілет знайшли друзів і розповіли їм новину.

— Он як! — вигукнув Пенкроф. — Тепер уже вулкан готує для нас капость! Хай тільки спробує! Ми знайдемо на нього управу!

— У кого? — запитав Наб.

— У нашого заступника! Він заткне горлянку кратеру, хай вулкан тільки посміє писнути! ;

Морякова віра в божество острова Лінкольна, як бачите, була безмежна.

Неодноразові вияви його надприродної влади захоплювали Пенкрофа і переконали моряка, що вона всемогутня. Однак таємничий чарівник і далі уникав колоністів; усі їхні вперті, методичні пошуки досі лишались марними: житло загадкового заступника їм не щастило виявити.

З 19 по 25 лютого коло пошуків розширилось і охопило всю північну частину острова Лінкольна, де колоністи обнищпорили найпотаємніші куточки. Вони дійшли до того, що вистукували кожну скелю, як вистукує поліція стіни підозрілого будинку. Інженер склав точну карту гори та її відрогів, і друзі обійшли їх до найдальших закутків. Дослідили вони й верхню терасу та конусоподібну вершину аж до Снігової шапки, що біліла на її маківці, у якій зяяла воронка кратера. ,

Більше того, спускалися навіть у воронку кратера, який не дихав поки що вогнем, але в якому ясно чувся підземний гул Проте і там не виривався найменший струмінь диму чи пари, не нагрівалися стінки кратера, тобто ніщо не провіщало близького виверження вулкана. Проте ні в кратері, ні будь-де інде колоністи не знайвіли слідів того, кого шукали.

Тоді пошуки перенесли в бік дюн. Там колоністи так само пильно згори донизу дослідили базальтові кручі Акулячої затоки, хоч тією кручею спускатися до моря було дуже важко. Ніде ані: душі!

Оці три слова — підсумок тривалих тяжких і марних наполегливих зусиль, отож не дивно, що така невдача викликала в Сайреса Сміта і його товаришів гірке розчарування.

Вони нарешті вирішили повернутись до Гранітного палацу — ті пошуки не могли тривати безконечно. Колоністи мали всі підстави вважати, що таємничий незнайомец живе не на поверхні острова, і в уяві кожного з них стали з'являтися найбожевільнігаі припущення.

І тут найбільше відзначалися Наб і Пенкроф: не знайшовши розгадки отієї таємниці у світі реального, вони стали шукати її у світі божественного.

Двадцять п'ятого лютого друзі повернулись до Гранітного палацу і, прив'язавши подвійний канат до стріли та запустивши його за виступ майданчика перед дверима дому, відновили зв'язок між своїм житлом і берегом.

Рівно через місяць, 25 березня, вони відзначили третю річницю перебування на острові Лінкольна!

РОЗДІЛ XIV

Минуло три роки. — Питання про спорудження нового корабля, — Ухвалене рішення. — Розквіт колонії.— Корабельня.— Холоди в Південній півкулі. —Пенкроф згоджується.— Прання білизни. — Гора Франкліна.

Минуло три роки відтоді, як колишні військовополонені втекли з оточеного Річмонда. Скільки разів за ті роки вони згадували незабутню батьківщину!

Вони не сумнівалися в тому, що громадянська війна давно закінчилась, не допускаючи й думки, що справедлива справа північних штатів не перемогла. Але чого коштувала та жахлива війна? Скільки було пролито крові? Хто серед друзів і знайомих

поліг на полі бою? Ось про що часто розмовляли колоністи, не знаючи, чи скоро настане день, коли вони побачать рідний край. Повернутися туди хоча б на кілька днів, відновити зв'язок із світом, з людьми, встановити постійне сполучення між вітчизною й островом... Після цього друзі ладні були провести довгі роки в заснованій ними колонії, яка тоді залежала б від метрополії, й, можливо, ті роки стали б найкращою, найщасливішою порою в їхньому житті. Невже все те було тільки примарною мрією?[46]

А втім, вона могла здійснитися тільки у двох випадках: якщо у води острова Лінкольна знайде коли-небудь якийсь корабель або якщо колоністи самі збудують судно, спроможне витримати тривалий морський перехід і допливти до найближчої землі.

— Якщо тільки наш заступник не знайде іншого способу, аби допомогти нам повернутися на батьківщину! — казав Пенкроф.

І справді, Наб і Пенкроф ніскільки не здивувалися б, якби їм раптом повідомили, що в порту Повітряної Кулі або в Акулячій затоці на них чекає трьох-, чотирьохсоттонний корабель. Почувши це, вони й оком не змигнули б. Але Сайрес Сміт, буди не таким легковірним, порадив їм спуститися з небес на землю і подумати про спорудження корабля," то була дуже невідкладна справа, адже вони мали якнайшвидше відвезти на острів Табор записку, в якій указали б, де тепер перебуває Айртон.

"Бонадвентура" вже не було, а спорудження будь-якого судна потребувало щонайменше шість місяців, Тим часом надходила зима, і до весни, звичайно, нічого було й думати про морське плавання.

— Таким чином, ми маємо досить часу, — казав інженер Пенкроф. — Мені здається, друже, треба цим скористатися, щоб збудувати судно більшого розміру, ніж наш колишній "Бонадвентур". Я не дуже вірю в те, що шотландська яхта прибуде ще раз до Табору. Може навіть статися, що вона побувала вже на острові і; не знайшовши там елі —дів Айртона, повернулася назад. Маючи це на увазі, чи не краще збудувати таке судно, на якому можна було б здійснити перехід до Нової Зеландії або до Полінезійського архіпелагу? Як ви гадаєте?

— Гадаю, пане Сайресе, — відповів моряк, — що ми так само можемо збудувати великий корабель, як і малий. Нам не бракує ні дерева, ні інструментів. Все це лише питання часу.

— А скільки його потрібно, щоб спорудити судно на двісті п'ятдесят-триста тонн? — запитав Сайрес Сміт.

— Щонайменше сім-вісім місяців, — відповів Пенкроф. — Але не треба забувати, що йде зима, а під час великих холодів важко тесати дерево. Взввши до уваги кілька тижнів змушеного простою, треба буде лише радіти, якщо пощастить спустити судно на воду в листопаді.

— Що ж, — зауважив Сайрес Сміт, — це якраз найкращий час для морської подорожі на острів Табор або у ще віддаленіші краї. [462]

— Ваша правда, пане Сайресе, — відповів моряк. — Робіть креслення, ми всі готові

до роботи. Не сумніваюся, що Айртон дуже допоможе нам у цьому ділі.

Порадившись, колоністи схвалили інженерів задум; ідея справді була чудова. Правда, спорудження великого судна водотоннажністю в двісті — триста тонн — нелегка справа, та колоністи вірили у свої сили й мали повне право на те — про це свідчили вже досягнуті ними успіхи.

Сайрес Сміт відразу взявся готувати розрахунки і креслення для спорудження судна. Тим часом його друзі рубали й перевозили дерева, що повинні були піти на вигнуті шпангоути, набір судна і його обшивку. Ліси Далекого Заходу дали їм найкращі для кораблебудування породи дуба й береста. Скориставшись просікою, прорубаною під час останньої експедиції, колоністи проклали у лісі шлях, який назвали дорогою Далекого Заходу; тією дорогою колоди підвезли до Комина і влаштували там корабельню. Щоправда, дорога аж надто петляла, бо пролягла там, де вирубувались дерева, та все ж таки завдяки їй значна частина півострова Звивистого стала набагато доступнішою.

Колоністи відразу тесали стовбури й пиляли їх на дошки, бо для спорудження корабля не можна використовувати вогкий ліс, йому треба дати час висохнути. Теслярі щосили працювали цілий квітень; за цей місяць не сталося ніяких прикрих пригод, хіба що дошкуляли шторми, звичні в пору рівнодення. Юп залюбки допомагав лісорубам — то видирався на вершину дуба й закріплював там канат, яким валили зрубане дерево, то перетягував на міцних плечах уже обтесані колоди.

Дерево склали штабелями під просторим дощаним навісом, поставленим поблизу Комина; там воно мало зберігатися, чекаючи свого часу.

Квітень випав теплий, нагадуючи жовтень у Північній півкулі. Одночасно з підготовкою до спорудження корабля колоністи старанно обробляли землю, й незабаром із плоскогір'я Широкий Обрій зникли всі сліди спустошення. Друзі відбудували вітряк, а на місці знищеного пташника вирости нові сараї. Їх довелося будувати просторішими, ніж раніше, адже пернатих мешканців стало також далеко більше. У стайнях тепер стояло п'ятеро онагрів, серед них четверо міцних, великих, добре об'їжджених тварин і маленьке нещодавно приведене на світ лоша. Реманент колонії збагатився плугом, і тепер онагри орали землю, як звичайнісінькі йоркширські або кентуккські воли. Кожному колоністові знаходилась робота за власними уподобаннями, й ніхто не [463] сидів склавши руки. Тому всі були здорові, дужі й на них любо було подивитися, коли вони збиралися вечорами в Урочистій залі Гранітного палацу, де укладали безліч планів на майбутнє.

Нічого й казати, що Айртон віднині жив разом з усіма колоністами, ділив з ними хліб і сіль та турботи й навіть не думав про повернення до загону для худоби. Проте, як і колись, він заставався сумним, неговірким і радніше брав участь у роботі, ніж у розвагах товаришів. Він виявився чудовим працівником — сильним, невтомним, спритним і вигадливим. Його любили й поважали всі колоністи, і він це знав.

Звичайно, друзі не забували й про загін для худоби. Що два дні один із них їздив туди возом чи верхи, накладав кормів худобі, доїв кіз і привозив молоко для кухонних

потреб Наба. Оті поїздки використовувались і для полювання. Тож найчастіше ці обов'язки брали на себе Герберт і Гедеон Спілет, прихоплюючи з собою Топа, що біг попереду. Завдяки вправності мисливців та їхній добрій зброї у Гранітному палаці не вибували водосвинки, агуті, кенгуру й дикі кабани; не виводилася і перната дичина: качки, тетеруки, глухарі, жакамари й бекаси. Кролики з сажка, устриці з коси, часом черепаха, повні неводи лососів, що запливали косяками в річку Вдячності метати ікру, овочі з городу на плоскогір'ї Широкий Обрій, фрукти з лісових дерев — не полічити всіх дарів природи! Головний кухар Наб ледве встигав заготовляти їх на зиму в коморах.

Телеграфний дріт Із Гранітного палацу до загону для худоби було давно полагоджено, і телеграф діяв щоразу, коли той чи той колоніст, вирушивши до загону, вважав за необхідне zostатися там на ніч. Утім, острів тепер став безпечним, і колоністам нічого було боятися, принаймні від людей.

Проте біда, звичайно, могла повторитися, якби піратам знову заманулося висадитись на острові Лінкольна. А це зовсім не виключалося. Цілком можливо, що хтось із приятелів Боба Гарвея по норфолкській каторзі знав про його плани і, вийшовши на волю, так чи інакше спробує їх здійснити. Тож колоністи взяли за правило щоденно оглядати в далекоглядну трубу всі зручні для висадки ділянки узбережжя та широку Дугу обрію від бухти Єдності до бухти Вашингтона. А вирушивши до загону для худоби, черговий колоніст обов'язково пильно оглядав морський пруг у західній частиш острова — з відрогів гори Франкліна видно було дуже далеко.

Щоправда, колоністи жодного разу не помітили чогось [464] підозрілого, але, навчені гірким досвідом, пильно дотримувались цього правила.

Якось увечері інженер поділився з друзями планом укріплення загону для худоби. Він мав намір зробити частокіл вищим і прибудувати до нього щось на зразок блокгауза, в якому колоністи могли б відбивати напад цілого загону піратів. Наскільки Гранітний палац був неприступний, настільки ж легкою спокусливою здобиччю для піратів зоставався загін для худоби з його припасами харчів, стадами й будівлями. І якби колоністам довелось опинитися там в оточенні, вони повинні мати більше змоги чинити опір нападникам.

Та інженерів план мав визріти, і його здійснення відклали до наступної весни.

До 15 травня на стапелях уже заклали киль майбутнього корабля, і незабаром на кінцях кіля, майже перпендикулярно до нього, вирости міцно посаджені в пази форштевень і ахтерштевень. Дубовий киль мав сто десять футів у довжину, отож середню частину судна можна було довести до двадцяти п'яти футів. Але то було все, що столярі встигли зробити до настання холодів. Наступного тижня вони поставили ще перші кормові шпангоути і мусили припинити роботи.

Під кінець місяця погода геть зіпсувалася. Вітер віяв зі сходу і часом досягав ураганної сили. Інженер навіть став турбуватися, чи не повалить вітер навісів біля корабельні; для них вибрали найзручніше місце, поблизу Гранітного палацу, але під час бурі острівець Порятунку не дуже захищав узбережжя гнані вітром хвилі докочувались аж до гранітних круч і розбивалися біля їх підніжжя.

На превелике щастя, тривога Сайреса Сміта виявилася марною. Вітер переважно віяв з південного сходу, і Гранітний палац був захищений виступом мису Знахідки.

Пенкроф і Айртон, два найстаранніші будівничі, працювали на корабельні так довго, як тільки було можливо. Вони не боялися ні вітру, який куйовдив їм чуприни, ні дощу, який проймав до кісток, вважаючи, що молоток б'є однаково і в гарну днину, і в негоду. Але коли вдарили морози, дерево затверділо, наче залізо, стало дуже важко його тесати, і на 10 червня будівництво судна припинилося остаточно.

Взимку Сайреса Сміта і його друзів не могли не дивувати сильні морози на острові Лінкольна. Середня зимова температура тут нагадувала температуру в штатах Нової Англії, що перебувають приблизно на такій самій відстані від екватора, як і острів Лінкольна. У Північній півкулі, принаймні [465] в тій її частині, яку займають Нова Англія й північна смуга Сполучених Штатів, це явище пояснюється пласким рельєфом приполярних земель, завдяки якому на них вільно віють північні буревії; для острова Лінкольна таке пояснення не пасувало.

— Давно доведено, — якось сказав Сайрес Сміт друзям, — що на одних і тих самих географічних широтах острови й прибережні краї менше страждають від холоду, ніж континентальні землі. Я, наприклад, часто чув, що в Ломбардії зими суворіші, ніж у Шотландії. Це пояснюється тим, що взимку море віддає накопичене за літо тепло. З цього погляду острови перебувають у найвигідніших умовах.

— Пане Сайресе, але чому ж острів Лінкольна не підпадає під загальне правило? — запитав Герберт.

— Це важко пояснити, — відповів інженер. — На мою думку, це пов'язано скоріше із тим, що наш острів перебуває у Південній півкулі, а вона, як тобі відомо, холодніша за Північну.

— Ай справді, — зауважив Герберт, — на півдні Тихого океану плавучі льоди зустрічаються в нижчих широтах, ніж на півночі.

— Я це бачив на власні очі! — сказав Пенкроф. — Коли я служив на китобійному судні, ми якось зустріли плавучу кригу аж на траверсі мису Горна!

— У такому разі морози, що аж тріщать узимку на нашому острові, можливо, пояснюються тим, що неподалік плавають айсберги і навіть утворилися крижані поля, — сказав Гедеон Спілет.

— Цілком можливо, що ваше припущення відповідає істині, дорогий Спілете, — відповів Сайрес Сміт, — і саме цим пояснюються тутешні морози. Та існує й інше цілком наукове тлумачення причин, чому Південна півкуля холодніша, ніж Північна: оскільки влітку сонце стоїть ближче до Південної півкулі, то взимку, природно, воно відступає далі. Через це і велика різниця в середній температурі зими та літа. Згадайте: на острові Лінкольна зима холодна, зате літо спекотне.

— А скажіть мені, пане Сміте, — суплячись, промовив Пенкроф, — чому так кепсько, як ви кажете, влаштовано нашу півкулю? Це ж несправедливо!

— Любий Пенкрофе, — сміючись, відповів інженер, — справедливо це чи несправедливо, — так влаштовано світ! І ось чому: орбіта, по якій рухається Земля

навколо Сонця, являє собою не коло, а еліпс, що відповідає одвічним законам механіки, тому в своєму річному русі вона то віддалиться [466] від Сонця на найбільшу відстань — перебуває в афелії, — то наближається до нього на найменшу відстань — вступає у перигелій. Але саме під час південної зими Земля перебуває у найвіддаленішій точці від Сонця, отож не дивно, що зими тут такі люті. Тут, любий Пенкрофе, ніхто нічого не може вдіяти; і найученішм мужам на Землі школи не пощастить будь-що змінити у влаштуванні Всесвіту, створеного Всевишнім.

— А все ж таки дивно, — додав Пенкроф, якому вочевидь важко було змиритися із неминучістю. — Людство накопичило стільки звань! Якби, пане Сайресе, все записати, ото груба була б книга!

— А ще грубшу книгу можна було б написати про те, чого люди досі не знають, — відповів Сайрес Сміт.

Хай там як, а в червні настала уже звична сувора зима і колоністи нерідко навіть по кілька днів не виходили з Гранітного палацу.

Яким тяжким було для них усіх оте мимовільне зимове ув'язнення, а надто для Гедеона Спілета!

— Знаєш, — сказав він якось Набові, — я залюбки передав би тобі нотаріальним актом усі свої статки, що їх я колись успадкую, коли б ти, як славний хлопчина, передплатив для мене хоч поганеньку газету. Для повного щастя мені бракує лише одного: щоранку знати, що сталося напередодні за межами нашого острова!

Наб розсміявся:

— Ти ба, а для мене щоденна робота цікавіша, ніж учорашні новини!

Та й не дивно, роботи не бракувало ні в Гранітному палаці, ні на самому острові.

Після трьох років щоденної наполегливої праці острівна колонія процвітала, як ніколи досі. Прихід піратського корабля ще більше примножив її багатства. Не кажучи вже про повну корабельну оснастку, яку колоністи мали намір використати для спорудження нового морського судна, їхні комори ломилися від інструментів, реманенту, начиння, зброї, пороху, куль, одягу й харчових припасів. Колоністи вже не мали навіть потреби виготовляти повстяні тканини. Першої зими вони таки мерзли, зате тепер мали стільки одягу, що їх не лякали ніякі морози. Білизни в них також стало багато, і тримали вони її в дуже доброму стані. З морської солі, до якої входить хлористий натрій, Сайрес Сміт легко добув натрій і хлор. Натрій потім ішов на виготовлення соди, а хлор — хлорного вапна; і те й те вживалося в Гранітному палаці для господарських потреб і, зокрема, для [467] прання білизни. А втім, велике прання влаштовували тільки чотири рази на рік, як це робилося за давніх часів у багатих родинах, і тут варто додати, що Пенкроф та Гедеон Спілет, котрий мріяв щодня бачити листоношу із свіжими газетами та журналами, виявились чудовими прачками.

Так минули зимові місяці — червень, липень і серпень. Стояли морози — середня температура не перевищувала восьми градусів за Фаренгейтом (13, 33° нижче нуля за Цельсієм). Отож зима того року випала ще суворіша, ніж попередня. Зате як добре топилися груби в Гранітному палаці! У них ненастанно палахкотів вогонь, і кіптява

довгими смугами розписала їхні кам'яні стінки. Палива не шкодували— воно було поруч. На дрова йшли і зайві колоди, заготовлені для спорудження судна; це давало змогу заощаджувати кам'яне вугілля, яке важче було перевозити з місця його видобутку.

І люди, й худоба були здорові, щоправда, дядечко Юп вродився мерзлякуватим — то була чи не єдина вада орангутанга — і йому довелося пошити теплий халат на ваті. Зате який з нього став чудовий служник — спритний, уважний, старанний, невтомний та ще й... не язикатий. Він міг цілком заслужено стати зразком для всіх своїх двоногих братів у Старому й Новому Світі.

— Що ж тут дивного? — якось сказав Пенкроф. — Не кожен служник має чотири руки!

І справді, кмітливе чотирируке створіння працювало на славу!

Усі сім місяців, відтоді як закінчилася їхня остання острівна експедиція й дослідження гори Франкліна, а також увесь вересень, коли повернулися теплі дні, таємничий заступник острова й колоністів нічим не виказував своєї присутності. Щоправда, за весь той час жодного разу не сталося ніяких лихих пригод, і колоністи не потребували його допомоги.

Сайрес Сміт навіть звернув увагу на те, що більше ніж півроку не помічалось нічого схожого на таємничий зв'язок, який нібито встановився крізь гранітний кряж між мешканцями Гранітного палацу і їхнім заступником. Ні Топ, ні Юп не підходили до колодязя, не гарчали й не виявляли незбагненого неспокою. Обидва приятелі уже не снували навколо прикритого льодою колишнього водостоку, не гавкали й не скавуліли з якоюсь особливою стривоженістю, що відразу привернула увагу Сайреса Сміта. Проте хіба міг інженер переконано сказати, що цій таємниці покладено край і про неї треба забути? Хіба міг він твердити, що вже ніколи не [468] виникнуть якісь обставини, коли їхній невідомий заступник знову муситиме вийти на сцену? Хто знав, що їм готує майбутнє?

Нарешті минула і ця зима, і ось у перші весняні дні сталась подія, яка могла спричинитися до вельми поважних наслідків.

Сьомого вересня Сайрес Сміт, глянувши на вершину гори Франкліна, помітив, що над кратером вулкана в'ється димок і зависла легенька хмарина пари.

РОЗДІЛ XV

Пробудження вулкана. — Літня пора. — Відновлення робіт. — Вечір 15 жовтня. — Телеграми. — Запрошення. — Відповідь. — Від'їзд до загону для худоби. — Записка. — Новий дріт. — Приморські базальтові скелі. — Під час припливу. — Під час відпливу. — Печера. — Сліпуче світло.

Почувши від інженера страшну новину, колоністи покинули роботу і звели очі на гору Франкліна.

Вулкан прокинувся, і перші струмені пари, піднявшись з надр, прорвалися крізь шар твердих порід на дні кратера. Та чи викличе підземний вогонь виверження вулкана? Ніхто не міг ні відповісти на це питання, ні запобігти лиху.

Та навіть якщо припустити, що виверження вулкана неминуче, zostавалася надія, що від нього постраждає не весь острів. Розплавлені породи не завжди несуть загибель усьому живому. Острів уже зазнавав такого випробування, про це свідчили потоки застиглої лави на північних схилах гори. Крім того, сама форма кратера й глибока тріщина в його верхньому краю мали спрямовувати лаву в бік, протилежний родючій частині острова.

Проте минуле не гарантувало, що так буде і в майбутньому. Трапляється, у вулкана відкриваються не давні, а нові кратери. Такі випадки знані і в Старому, і в Новому Світі — на Етні, на Попокатепетлі, на Орізабі, а напередодні виверження вулкана всього можна чекати. Іноді досить сильного землетрусу — а це явище нерідко супроводить вз^лканічні виверження, — щоб внутрішня будова гори змінилася і розплавлена лава потекла новим шляхом.

Сайрес Сміт, не згущуючи барв і нічого не приховуючи, пояснив усе це друзям.
[469]

Зрештою, тепер від них нічого не залежало. Гранітному палацу ніби ніщо не загрожувало, крім можливого землетрусу. Зате, якби новий кратер відкрився на південному схилі гори Фракліна, загін для худоби було б стерто з. лица землі.

Відтоді вершину гори дедалі більше огортала пара й дим; вони здіймалися щораз вище, але відблиски полум'я поки що не проглядали. Підземний вогонь усе ще був усередині гори і не вихлюпувався на поверхню.

Настала весна; знову закипіла праця. Колоністи квапилися збудувати корабель, а щоб швидше розпилювати колоди на дошки й балки, Сайрес Сміт поставив гідравлічну пилку, яка дуже прискорила цю стомливу і забарну роботу. Той нехитрий пристрій нагадував селянські лісопильні у Норвегії: завдяки колесу, двом циліндрам та системі блоків колоди подавалися по горизонталі, а пилка рухалася вертикально. Хоча й зовсім проста, — машина діяла бездоганно.

Під кінець вересня на стапелях здіймався кістяк судна, що мало стати шхуною. Набір було майже завершено, всі шпангоути трималися на тимчасовому кріпленні, і тепер ясно вимальовувалася його майбутня форма. На цьому~судні з вузькою носовою частиною і широкою кормою при потребі можна було здійснювати досить великі переходи, але зовнішня і внутрішня його обшивки та настеляння палуби потребували ще багато часу. Після вибуху торпеди колоністам пощастило врятувати всі металеві частини брига. Із пожолоблених дощок обшивки та корабельних шпангоутів Пенкроф і Айртон повитягували обценьками болти і безліч мідних цвяхів. Ковалям просто поталанило, зате у теслярів було роботи — непочатий край.

Під час жнив довелося на тиждень облишити корабельні справи й зібрати врожай та скосити сіно і звести до комор зерно та овочі з плоскогір'я Широкий Обрій. Проте, як тільки ці роботи закінчилися, друзі взялися знову споруджувати судно і відтепер ні на хвилину не відходили від нього.

Під вечір колоністи ледве тримались на ногах. Щоб не марнувати часу, вони почали їсти двічі: обідали ополудні; вечеряли, коли ховалось сонце й сутеніло. Тоді всі

піднімались до Гранітного палацу й відразу лягали спати.

Тільки зрідка, коли за вечерею розмова зачіпала якусь дуже цікаву тему, колоністи забалакувались і лягали спати трохи пізніше. Улюбленою темою їхніх розмов лишалися мрії про часи, коли вони збудують шхуну— і на ній можна буде здійснити подорож до заселених земель. Та все ж нікому [470] не хотілося назавжди розлучатися зі своїм островом, з колонією, в яку всі вклали стільки праці, де перенесли такі важкі випробування і здобули стільки перемог над дикою природою. Варто встановити зв'язок з Америкою, і розвиток колонії піде ще швидше.

Пенкроф та Наб найбільше мріяли дожити свої дні на острові Лінкольна.

— Герберте, а ти не зрадиш острова? — питав хлопця моряк.

— Ніколи, особливо якщо ти тут зостанешся, Пенкрофе!

— За мене можеш не боятися! Я тебе чекатиму. Ти прийдеш із дружиною, з дітьми... Я їх глядітиму, і вони виростуть у нас такими моряками!

— Домовилися, — сміючись і червоніючи, відказував юнак.

— А ви, пане Сайресе, — не вгавав Пенкроф, — станете постійним губернатором острова Лінкольна! До речі: скільки жителів він може прогодувати? Тисяч десять, не менше!

Своїми мріями Пенкроф розбурхував уяву всіх колоністів; журналіст і той став говорити, яка чудова буде його газета "Лінкольнський вісник"!

Така вже людська вдача!.. Людині хочеться творити, залишити на землі слід, укласти душу в щось велике, довговічне... Це і є ознака її вищості над усіма тваринами. Ось чому їй нема рівних у всьому світі!

А втім, хто його знає, може, й Топ та Юп тихцем виношували якісь плани й мрії?

А мовчазний Айртон думав про зустріч із Гленарваном: колишній лиходій хотів довести, що став новою, чесною людиною, що він спокутував усі свої гріхи.

П'ятнадцятого жовтня дружня розмова затяглася на довше, ніж завжди. Була дев'ята вечора. Ледве стримуване позіхання свідчило: давно пора вже спати; Пенкроф перший підвівся з-за столу й пішов до спальні, як раптом в урочистій залі різко пролунав дзвінок.

Всі колоністи були на місці: Сайрес Сміт, Гедеон Спі-лет, Герберт, Айртон, Наб і Пенкроф. Отже, в загоні для худоби нікого з них не могло бути.

Сайрес Сміт схопився першим. Решта здивовано пере-зирнулися, думаючи, чи їм не почулося. —

— Що це означає? — вигукнув Наб. — Не інакше як сам чорт нам дзвонить!..

Ніхто йому не відповів. [471]

— Надходить дощ, — промовив Герберт. — Може, впливають ГрОЗОВІ розряди?

Він не договорив. Інженер, до якого повернулися всі колоністи, заперечливо похитав головою.

— Почекаймо, — сказав Гедеон Спілет. — Якщо це був сигнал, то він повториться.

— Хто ж це може нам дзвонити? — вигукнув Наб.

— Ясно, хто, — відповів моряк. — Той, хто... Новий різкий дзвінок урвав Пенкрофа.

Сайрес Сміт підійшов до телеграфного апарата і послав у загін для худоби таку телеграму:

"Що ви хочете?"

За кілька секунд на барабані з абеткою застрибала стрілка, і мешканці Гранітного палацу прочитали відповідь:

"Негайно йдіть до загону".

— Нарешті! — вигукнув Сайрес Сміт.

Так, нарешті відкривається таємниця! Втому як рукою зняло, про сон усі забули й думати — хотілось якнайшвидше опинитися в загоні. Не кажучи ні слова, колоністи миттю зібралися в дорогу і за кілька секунд спустилися з Гранітного палацу на берег моря. Дома zostались тільки Топ та Юп. Тепер друзі могли піти й без них.

На землю опустилась непроглядна темрява. Молодик зайшов за обрій водночас із сонцем. Як зауважив Герберт, наближалася гроза, чорні хмари низько нависли над землею важким склепінням, крізь яке не зблискувала жодна зірочка. На обрії зрідка мигтіли сполохи далекої грози.

Очевидно, через кілька годин вона дійде й до острова Лінкольна. У повітрі відчувалася тривога.

Проте ніяка темрява й гроза не зупинили б колоністів, а дорогу вони добре знали. Друзі рушили лівим берегом річки Вдячності, піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій, перебралися мостом через Гліцериновий струмок і пішли далі лісом.

Схвильовані, вони швидко йшли до загону. Ніхто не сумнівався, що незабаром вони з'ясують таємницю, яка так довго не давала всім їм спокою, побачать свого великодушного й могутнього заступника, який їм стільки помагав, довідаються, яким чином він спостерігав за ними, все на світі про них знав, чув їхні розмови у Гранітному палаці й завжди опинявся там, де треба!..

Поринувши в свої думки, кожен і не помічав, як вони дедалі більше наддають ходи. Під густим склепінням крон [472] стояла така темрява, що не виднілося навіть узбіччя шляху. Навколо — мертва тиша. Четвероногі й пернаті мешканці лісу, заціпенівши від передгрозової задухи, зачалися у лігвах і гніздах. У темряві відлунювали тільки кроки колоністів по твердій, мов кам'яній, землі.

За першу чверть години їхнє мовчання лише раз порушили слова Пенкрофа:

— Шкода, ми забули взяти ліхтаря...

На що почулося у відповідь від інженера:

— Ліхтаря візьмемо в загоні.

Сайрес Сміт і його друзі вийшли з Гранітного палацу о дев'ятій годині дванадцять хвилин. У сорок п'ять хвилин на десяту вони пройшли три з п'яти миль між Гранітним палацом і загonom.

Грозові сполохи на небі блискали все частіше, і щоразу чітко вимальовувалось чорним мереживом листя. Ті сполохи дедалі більше сліпили очі. Ось-ось мала початися гроза. Удалині глухо загримів грім. Повітря стало вкрай задушливим.

Колоністи йшли так швидко, ніби їх підштовхувала нездоланна сила.

О чверть на одинадцяту знову яскраво спалахнула блискавка, і зовсім поряд виник чорний частокіл загону. Не встигли друзі пройти в ворота, як у них над головами прокотився оглушливий грім. Колоністи перебігли через двір і зупинилися біля дверей хатини.

Можливо, таємничий незнайомиць чекав на них у хижці, адже він міг послати телеграму тільки звідси. Проте у вікнах не світилося.

Інженер постукав у двері хижки.

Жодної відповіді.

Сайрес Сміт відчинив двері, й колоністи зайшли в кімнату.

Пенкроф висік вогонь, і за мить ліхтар освітив там усі кутки.

Ніде ані душі. Всі речі залишались недоторкані.

— Невже ми стали жертвами галюцинації? — пробурмотів Сайрес Сміт.

— Ні, це було неможливо. У телеграмі чітко сказано:

"Негайно йдіть до загону".

Вони підійшли до телеграфного стола з приймальним та передавальним апаратами, батареєю і ящиком, в якому вона стояла. Тут також усе лишалося на місці. [473]

— Хто приходив до загону останнім? — запитав інженер.

— Я, пане Сміт, — відповів Айртон.

— Коли?

:— Чотири дні тому.

— Гляньте, на столі записка! — крикнув Герберт. У записці по-англійському хтось написав:

"Ідіть уздовж нової лінії.

— У дорогу! — вигукнув Сайрес Сміт, зрозумівши, що телеграму надіслано не із загону для худоби, а з таємничого прихистку їхнього заступника, і що інший дріт, відведений від їхнього, зв'язує незнайомця із Гранітним палацом.

Наб узяв запаленого ліхтаря, і всі вийшла з хижки.

Неподалік гроза аж шаленіла. Проміжки між спалахами блискавок і громом ставали все коротші. Відчувалося, що незабаром гроза охопить і гору Франкліна, й острів. Блискавки вихоплювали з темряви огорнену густою хмарою диму вершину з кратером вулкана.

У дворі загону для худоби нового дроту колоністи не знайшли, але, вийшовши за ворота, Сайрес Сміт побачив, коли знову блиснуло, що від ізолятора першого ж телеграфного стовпа опускається дріт.

— Ось він! — вигукнув інженер.

Дріт тягся по землі, але по всій довжині був загорнутий, як підводний кабель, в ізоляційну оболонку, а це забезпечувало добру передачу струму. Судячи з напрямку дроту, він ішов через ліс і південні відроги гори на захід острова.

— Тримайтесь кабеля! — крикнув Сайрес Сміт.

То освітлюючи дорогу ліхтарем, то вдивляючись у неї під час блискавок, колоністи швидко пішли уздовж дроту.

Грім гримів тепер так сильно й часто, що несила було розмовляти; а втім, тепер стало не до розмов: колоністи тільки думали, як швидше йти вперед.

Сайрес Сміт і його супутники піднялися на пагорб, що відокремлював долину із загоном для худоби від долини Водоспадної річки, спустилися його схилом і перейшли убрід цю річку в найвужчому місці. Дріт вився то по землі, то по нижніх гілках дерев і весь час служив для колоністів надійним провідником.

Інженерові чомусь здавалося, що таємниче житло незнайомця перебуває в глибині долини Водоспадної річки, але він помилився.

Довелося знову підніматися на схил південно-західного відрогу гори Франкліна, потім спускатися на кам'янисте [474] плоскогір'я, що тяглося аж до химерного нагромадження базальтових скель. Час від часу то один, то другий колоніст нахилився і, намацуючи рукою дріт, перевіряв напрямок. Проте ніхто уже не сумнівався — телеграфна лінія вела до моря. Напевне, там, у глибокій печері, серед невідомих скель і знаходилося житло, яке вони шукали так довго, але марно.

Все небо аж палало. Ненастанно миготіли сліпучі блискавки, що били у вершину гори Франкліна, навіть у глибину кратера вулкана, огорненого густим димом. Часом здавалося, що гора вивергає полум'я.

Близько одинадцятої ночі колоністи дійшли до урвистого берега океану на заході острова. Здійнявся сильний вітер. П'ятьмастами футів нижче ревіли океанські хвилі, з гуркотом налітаючи на гострі скелі.

Сайрес Сміт вирахував, що зі своїми супутниками він одійшов від загону для худоби на півтори милі. Від цього місця, дріт тягся вниз між скелі, пролягаючи крутим схилом вузького й звивистого бескиду.

Колоністи стали спускатися, кожної миті ризикуючи бути розчавленими або скинутими в море через обвал нестійких кам'яних брил, але, вже не володіючи собою, вони не думали про небезпеку. Таємниця притягувала їх, як магніт притягує залізо.

Не помічаючи смертельної загрози, вони спускалися крутосхилом, який і вдень був карколомним. Каміння осипалося під ногами колоністів, котилось їм услід і в спалахах блискавок мигтіло, мов метеорити. Сайрес Сміт ішов попереду. Айртон — позаду. Тут вони йшли вервечкою, там — рачкували, ще далі їм доводилось ковзати на животі або на спині, судомно чіпляючись за найменші виступи схилу; потім колоністи знову зводились на ноги і йшли далі.

Та ось дріт, круто повернувши, потягся поміж прибережних скель до чорного пасма рифів, об які важко бились океанські хвилі під час припливів. Нарешті колоністи дісталися підніжжя кам'яної кручі.

Тут дріт побіг уздовж вузького прискалка, що ледь здіймався над водою. Та не пройшли вони і сотні кроків, як прискалок похило пішов донизу й привів до моря.

Сайрес Сміт ухопив дріт і виявив, що той пірнув у воду.

Біля інженера збилися приголомшені товариші.

Крик розчарування, майже відчаю вирвався з їхніх грудей. Невже треба пірнати в воду й шукати там підводну печеру? їхнє збудження вийшло тепер за всякі межі, і вони

ладні були й на таке. [475]

Проте Сайрес Сміт зупинив друзів.

Він підвів їх до заглиблення у скелі й сказав:

— Почекаймо тут. Зараз приплив. А коли почнеться відплив, шлях знову буде відкрито.

— А чому ви так думаєте? — запитав Пенкроф.

— Він не став би нас кликати, якби його житло було недоступне.

У голосі інженера звучала така впевненість, що ніхто не відважився суперечити. А втім, інженерові міркування були цілком логічні. Очевидно, справді в скелі існував отвір, що виходив на поверхню води при відпливі і ховався при припливі.

Чекати треба було кілька годин. Починався дощ, і мовчазні колоністи відступили під своєрідний дашок над глибокою западиною в скелі. А дощ дужчав, дужчав і незабаром із чорних хмар, що їх шматували блискавки, полив потоком. > Луна гучно повторювала страшний гуркіт грому.

Колоністи аж тремтіли від збудження. Не злічити дивовижних припущень і фантастичних надій, що не давали їм спокою. Усі чекали чогось надзвичайного: ось-ось постане перед ними величне видиво в образі велетня-чарівника — адже лише казковий образ міг виникнути в уяві цих людей, коли йшлося про їхнього могутнього заступника.

Опівночі Сайрес Сміт узяв ліхтаря і спустився до місця, де дріт пірнав під воду. На той час відплив тривав уже дві години.

Інженер не помилився. Над водою почало вимальовуватися склепіння великого гроту. Кабель, зігнувшись лід прямим кутом, зникав у його зяючому отворі.

Сайрес Сміт повернувся до супутників і просто сказав:

— За годину можна буде зайти в отвір.

— То він таки є? — запитав Пенкроф.

— А ви сумнівалися? — мовив Сайрес Сміт.

— Але дно печери, напевне, все ж таки залишиться під водою, — зауважив Герберт.

— Або печера зовсім звільниться від води, — відповів інженер, — і ми зможемо пройти по сухому, або нам буде надано якийсь засіб для пересування по воді.

Минула ще година. Колоністи вийшли з-під скелі й під зливою спустилися до моря. За три години, що минуло від початку припливу, рівень води знизився футів на п'ятнадцять. Склепіння печери здіймалось над водою принаймні на вісім з половиною футів. Воно тепер скидалося на арку моста, під якою, шумлячи й пінячись, біжить швидка річка, [476]

Нахилившись і заглянувши під склепіння, інженер помітив якийсь темний предмет, що плавав на поверхні води, і притяг його до себе.

То був човен, прив'язаний мотузком до виступу на внутрішній стіні печери. Човен зроблено із жерсті. На його дні, під лавками, лежало два весла.

— Сідайте! — сказав інженер.

За мить колоністи посідали в човен. Наб і Айртон сіли на весла, Пенкроф — до стерна. Сайрес Сміт став на носі з ліхтарем у руці, щоб освітлювати шлях.

Низько нависле склепіння біля входу до печери різко пішло вгору, але навколо стояла густа темрява, і при слабкому світлі ліхтаря неможливо було визначити розміри печери у ширину, у висоту і глибину. Тут панувала велична тиша. Ні шум прибою, ні гуркіт грому не долинали сюди крізь товщу кам'яних стін.

Подекуди на земній кулі є величезні підземні печери, свого роду велетенські природні склепи, що зберігають сліди далекої геологічної епохи, коли вони утворилися. Одні з них затоплені водами морів, інші приховують у своїх стінах цілі озера. Для прикладу можна назвати печеру Фінгала на острові Стаффа, одному з Гебрідських островів, гроти Морга в бухті Дуарнене в Британії, гроти Боніфачо на Корсиці, печеру Ліз-Фіорда в Норвегії і велетенську Мамонтову печеру в Кентуккі заввишки п'ятсот футів і завдовжки двадцять миль. Природа створила такі склепи в багатьох місцях, вони й досі збереглися і захоплюють усіх, хто туди потрапляє.

Що ж до печери, у яку пробрались колоністи, то в них складалося враження, що вона доходить чи не до середини острова. Човен плів уже чверть години; Пенкроф повертав там, де вказував інженер, коротко подаючи сигнал. І раптом Сайрес Сміт дав команду:

— Правіше!

Човен змінив напрямок і пішов під правою стінкою печери. В інженера виникло справедливе бажання перевірити, чи тягнеться, як і досі, уздовж неї дріт.

Дріт висів, прикріплений до виступів у стіні.

— Уперед! — мовив інженер.

Два весла водночас занурилися в чорну воду, і човен поплив далі.

Так минуло ще чверть години; від виходу з печери колоністи пропливли, напевне, з пів милі, і знову пролунав голос Сайреса Сміта:

— Стоп! [477]

Човен завмер. Колоністи побачили в далині якесь яскраве світло, що сяяло у величезній печері, так глибоко викопаній природою в надрах острова.

Тільки тепер можна було роздивитися цю печеру, про існування якої досі ніхто й не підозрював.

За сто футів над водою здіймалося склепіння, яке підтримували базальтові стовпи, ніби виліплені за однією міркою. Такі величезні колони природа створювала тисячами в перші епохи утворення земної кори; у знайдений печері на них спиралися неправильної форми арки й дивовижні карнизи. Обрубки базальту, нагромаджені один на один, здіймалися на сорок — п'ятдесят футів; підніжжя колон ховалося під дзеркальною гладінню води, хоча над островом ще шаленіла буря. Проміння, що лилося з невідомого джерела світла, поміченого інженером, чітко вирізняло кожен грань базальтових призм, запалювало на них вогняні іскри і мов пронизувало, здавалося, прозорі стіни печери, перетворюючи їхні виступи в блискучі самоцвіти.

Усі ті різноманітні сяйливі блиски відбивались у воді, мерехтіли на її поверхні, і складалося враження, ніби човен пливе серед вогняних струменів.

Не могло бути жодних сумнівів щодо відбитого у воді світла, яке вихоплювало з

темряви снопами свого проміння обриси базальтових стін, колон і склепіння печери. Воно, звичайно ж, було електричним, про його походження свідчила білизна і яскравість проміння. Тут сонце замінювала електрика, заливаючи всю печеру світлом.

За знаком Сайреса Сміта весла знову занурились у воду, піднімаючи тисячі бризок, що переливалися всіма барвами райдуги.

Підземне водоймище сягало тут ширини в триста п'ятдесят футів, а за сліпучим джерелом світла видно було кам'яну стіну, що закривала шлях далі. Печера помітно розширювалась, і морські води утворили тут озеро, та, як і досі, й склепіння, й бокові стінки печери, і кам'яна стіна у глибині, всі оті базальтові призми, циліндри, конуси потопали в електричному світлі, такому яскравому, наче воно випромінювалось із отих кам'яних брил, огранених, мов найкоштовніші діаманти, кожна грань яких мерехтіла різнобарвним сяйвом.

Посеред печери на поверхні води виднівся якийсь веретеноподібний предмет, нерухомий і німий. Із обох його кінців, ніби з жерла двох розпечених до білого печей, двома пучками струмувало світло. Зовні цей предмет скидався на величезного кита, завдовжки понад двісті п'ятдесят футів [478] над водою він виступав на висоту від десяти до дванадцяти футів.

Колоністи поволі підпливали до дивного предмета. Сай-рес Сміт став на носі човна. Украй схвильований, він удивлявся вперед. Раптом інженер обернувся і, схопивши руку Гедеона Спілета, вигукнув:

— Але ж це він! Це не хто інший, як він! Він!..

По цих словах Сайрес Сміт опустився на лавку, пробурмотівши ім'я, яке почув тільки журналіст.

Очевидно, те ім'я було знайоме й Гедеону Спілетові, бо воно справило на нього надзвичайне враження.

— Не може бути!.. — хрипко промовив він. — Людина, поставлена поза законом?!

— Так, це він! — наполягав Сайрес Сміт.

За наказом інженера човен підійшов упритул до дивного плавучого апарата і пристав до лівого борту біля грубого скла, крізь яке виривався ясний струмінь світла.

Сайрес Сміт і його супутники піднялися на місток, що виступав із води. Перед ними зяяв отвір відкритого люка. Усі кинулись у люк.

Біля підніжжя східців виднів вузький прохід, ясно освітлений електрикою. В кінці проходу були двері. Сайрес Сміт відчинив їх.

Квапливо минувши розкішно обставлену залу, колоністи зайшли до сусідньої з нею бібліотеки, яскраво освітленої зі стелі.

Широкі двостулкові двері в глибині бібліотеки вели до наступної кімнати. Інженер відчинив і їх.

Колоністи опинились у великому салоні, що нагадував музей, — там було зібрано і скарби з царства мінералів, і твори мистецтва, і чудові промислові вироби. Приголомшеним колоністам на хвилину навіть здалося, що вони потрапили до казкової країни мрій.

На розкішному дивані нерухомо лежав чоловік, який наче й не помітив їхньої появи.

Сайрес Сміт виступив поперед друзів і, на превеликий їхній подив, голосно промовив:

— Капітане Немо, ви веліли нам з'явитися? Ми прийшли. [480]

РОЗДІЛ XVI

Капітан Немо. — Перші його слова.— Життя борця за незалежність батьківщини.— Ненависть до загарбників. — Товариші героя.— Життя під водою.— Самотність.— Останнє пристановище "Наутілуса" на острові Лінкольна.— Таємничий заступник острова.

Почувши ці слова, чоловік підвівся, й колоністи побачили в ясному світлі його красиву голову, високе чоло, гордий погляд, сріблясту бороду і довгий, густий, відкинутий назад чуб. Спершись на спинку дивана, він спокійно подивився на колоністів. Було видно, що його здоров'я поступово підточила тяжка хвороба. Але голос у нього звучав твердо, коли він здивовано промовив по-англійському:

— Я не маю імені, добродію!

— Мені відоме ваше ім'я, — відповів інженер. Капітан Немо кинув на інженера такий пекучий погляд, ніби ладен був його спопелити.

Та за хвилину він знову відкинувся на диванні подушки й прошепотів:

— Зрештою, яка різниця? Я все одно скоро помру!

Сайрес Сміт і Гедеон Спілет підійшли до дивана. Журналіст узяв руку каштана Немо. Вона пашіла жаром. Айр-тон, Пенкроф, Герберт і Наб шанобливо залишилися стояти у кутку розкішного салону, де наелектризоване повітря пахло озоном.

Капітан Немо вивільнив руку і жестом запросив інженера й журналіста сісти поруч.

Усі схвильовано дивилися на нього. Нарешті вони бачили перед собою того, кого досі називали божеством острова Лінкольна, хто їх стільки разів рятував із біди, свого могутнього і таємничого заступника, для якого їм важко було навіть знайти слова, щоб висловити всю глибину своєї вдячності... Того, "хто на морякову й Набову думку, мав бути напівбогом, а з'ясувалося: то звичайна людина, та ще й літня, хвора, на порозі смерті!..

Але як трапилося, що Сайрес Сміт знав капітана Немо? Чому той так жваво підвівся з дивана, почувши своє нікому, як він гадав, не відоме ім'я?..

Капітан, спираючись на лікоть, пильно подивився на Сайреса Сміта, що сів поблизу.

— Отже, добродію, вам відоме моє колишнє ім'я? — запитав він. [481]

— Так, відоме, — відповів Сайрес Сміт. — І я знаю також, як називається цей дивовижний підводний човен...

— "Наутілус"? — посміхнувся капітан.

— "Наутілус"-відповів інженер.

— А ви знаєте... ви знаєте, хто я такий?

— Знаю.

— Але ж я вже тридцять років не спілкуюся зі світом, тридцять років живу в глибині морів, у єдиному місці, де ніхто не може замахнутися на мою свободу! Хто ж зрадив мою таємницю?

— Людина, яка не давала жодних зобов'язань зберігати її, капітане Немо, а тому й не може бути звинувачена в зраді.

— Чи не той француз, що випадково опинився на борту мого судна шістнадцять років тому?

— Атож!

— Отже, ні він, ні двоє його супутників не загинули в Мальстрімі, коли там проходив "Наутілус"?

— Ні, не загинули. І той француз написав роман "Двадцять тисяч льє під водою", у якому змалював ваше життя.

— Кілька місяців мого життя, не більше, пане! — жваво заперечив капітан.

— Ваша правда, — повів далі Сайрес Сміт, — але й кілька місяців отого незвичайного життя вистачило, щоб скласти про вас думку...

— Як про великого злочинця, чи не так? — глузливо скрививши губи, запитав капітан Немо. — Чи бунтівника, відкинутого суспільством?

Інженер промовчав.

— Чому ж ви мовчите, добродію?

— Мені не випадає судити капітана Немо, — відповів інженер. — Принаймні за його минуле. Адже нікому не відомо — і мені також — що вас примусило вести такий дивний спосіб життя. А не знаючи причин, ніхто не має права судити про наслідки. Зате я добре знаю, що могутня приязна рука опікувалась нами з першого дня нашої появи на острові Лінкольна, що всі ми зобов'язані життям людині добрій і великодушній — вам, каштане Немо!

— Атож, мені, — просто сказав капітан.

Інженер і журналіст підвелися. Решта колоністів тихо підійшла до хворого, аби висловити йому вдячність, що переповнювала їхні серця.

Капітан Немо спинив їх порухом руки і схвильовано мовив:

— Послухайте мене спочатку. [482]

І капітан Немо в кількох словах, стисло і ясно, розповів про своє життя.

Оповідь його була досить коротка, і все ж таки він мусив зібратися на силі, аби довести її до кінця. Впадало в очі, що він дедалі більше слабшає. Кілька разів Сайрес Сміт просив його перепочити, але капітан щоразу заперечно похитував головою, як людина, котрій відомо, що до завтрашнього дня їй не дожити; коли журналіст запропонував йому медичну допомогу, він одказав:

— Мені вже ніщо не допоможе. Жити мені — лічені години.

За походженням капітан Кемо був індусом. Звали його принц Даккар, і був він сином раджі, що правив незалежним на той час князівством Бундельханд, небожем відомого індійського героя Тіппо-Саїба. Десятирічним хлопчиком батько послав його до

Європи, аби дати йому добру освіту й потай сподіваючись, що це допоможе синові рівною зброєю змагатися з тими, кого раджа вважав загарбниками і гнобителями свого краю.

З десяти до тринадцяти років принц Даккар, обдарований від природи неабиякими здібностями, волею й розумом, опановував різні науки й досягнув високого рівня і в природознавстві, і в математиці, і в літературі.

Принц Даккар об'їздив усю Європу. Завдяки знатному походженню та багатству перед ним відчинялися двері всіх палаців, але втіхи світського життя ніколи не спокушали його. Молодий, вродливий, він завжди був серйозний, навіть похмурий; його поглинала спрага знань, а в серці не згасла невблаганна ненависть.

Принц Даккар ненавидів. Він ненавидів ту єдину країну, на чю землю ні за що не хотів ступити, ту єдину націю, чиї загравання завжди відкидав; він ненавидів Англію, ненавидів тим більше, що багато в чому вона викликала його захоплення.

У тому індусові, здавалося, зосередилась уся ненависть пригнобленої нації до гнобителів. Загарбники не можуть сподіватись на пощаду загарбаних. Бувши сином володаря країни, який лише на словах скорився Об'єднаному королівству, і принцом з роду Тішю-Саїба, усмоктавши з материнським молоком жадобу помсти і безмежно люблячи свою прекрасну й знедолену батьківщину, закуту в англійські кайдани, він ніколи не ступав ногою на тричі прокляту ним землю Англії, що закабалила його вітчизну, Індію.

Принц Даккар здобув різнобічну освіту: з його думкою рахувалися найкращі малярі, поети й артисти; водночас [483] він став ученим, для якого не було нічого недосяжного на науковій ниві; став політиком, вивчивши при європейських дворах усі тонкощі дипломатії. Поверховому спостерігачеві він, мабуть, здався б одним із нудьгуючих космополітів, які шукають гострих новин, але уникають рішучих дій, одним із багатьох мандрівників, пихатих і марнославних, які ненастанно колесять світом і не належать жодній країні.

Насправді він був зовсім не таким. Цей митець, цей учений, цей державний діяч залишався в душі індусом, індусом за складом розуму, індусом за прагненням помсти, індусом, котрий ненастанно плекав надію, що одного чудового дня його співвітчизники зажадають законних прав для своєї країни, виженуть чужоземців і повернуть їй незалежність.

Діставши освіту, 1849 року принц Даккар повернувся до Бундельханду. Він одружився з індускою із шляхетного роду, в якої так само, як і у нього, серце обливалося кров'ю через страждання поневоленої вітчизни. У них народилося двоє дітей, яких принц дуже любив. Але родинне щастя не могло прогнати думки про страждання уярмленої батьківщини. Він лише чекав сприятливої нагоди. І така нагода трапилася.

Гніт англійського панування ліг надто важким тягарем на індійський народ. Принц Даккар став глашатаєм невдоволення. Він запалював у їхніх душах вогонь тієї самої ненависті до чужоземців, яка горіла у його власних грудях. Він об'їздив увесь

індійський півострів, побував і в ще незалежних князівствах, і в місцевостях, змушених визнати владу англійських властей. І скрізь він будив спогади про дні героїчного повстання, піднятого Тіппо-Саїбом проти загарбників, та про його трагічну загибель від рук англійців у бою під Серінгапатамом.

Тисяча вісімсот п'ятдесят сьомого року спалахнуло відоме повстання сипаїв. Його душею був принц Даккар. Він підняв величезні маси народу, віддав справедливій борні весь свій хист, усі знання й багатства. Не щадячи себе, він воював у перших лавах повстанців і безліч разів ризикував власним життям так само, як тисячі інших безіменних героїв, що стали на захист рідного краю. Він брав участь у двадцятьох боях і десять разів був поранений. Та марно шукав він для себе смерті, коли останні борці за незалежність упали, скошені англійськими кулями.

Ніколи ще пануванню Великобританії над Індією не загрожувала така небезпека, і якби сипаям, як вони на те сподівалися, допомогли сусіди, Об'єднане королівство, напевне, [484] втратило б у Азії не лише панування, а й вплив. Ім'я принца Даккара стало відоме в усьому світі. Герой, що носив його, не приховував своєї участі в повстанні й відкрито бився проти Британії. За його голову була обіцяна велика винагорода, але в усій Індії не знайшлося людини, котра відважилася б зрадити принца. Зате його батько, мати, дружина і діти заплатили замість нього власним життям, перш ніж він довідався про небезпеку, що їм загрожувала...

Право і цього разу було розчавлене силою. Але розвиток людства ніколи не припиняється, можна подумати, що воно черпає свої права в неминучості. Та все ж таки англійці здолали сипаїв, і давні князівства раджів опинилися у ще більшому рабстві, ніж до повстання.

Принц Даккар, що не зміг загинути у бою, повернувся до гір Бундельханду. Самотній, сповнений безмежної огиди до всього, що пов'язане із людьми, ненавидячи й зневажаючи так зване "вишукане" товариство, прагнучи назавжди відмежуватись від нього, він перетворив на гроші решту своїх маєтностей, зібрав навколо себе два десятки безмежно відданих йому вцілілих у битвах соратників і одного чудового дня десь зник разом з ними.

Де ж принц віднайшов ту незалежність, якої не міг домогтися серед людей? Під водою, в морських глибинах, там, де ніхто не міг переслідувати його.

Учений узяв гору над воїном. На одному з безлюдних островів Тихого океану він улаштував корабельню і за власними кресленнями почав споруджувати підводного човна. Завдяки способам, які досі відомі лише йому, він зумів скористатися незмірною силою електричної енергії, добуваючи її з невичерпних джерел і застосувавши її для всіх потреб на підводному човні. Вона і рухала судно, і освітлювала, і опалювала його. Море і його незліченні скарби, міради риб, багаті на водорості водяні поля, величезні ссавці, все те, що природа сховала в морських глибинах, і те, що втратили у них люди, цілком задовольняли всі потреби індійського принца та його екіпажу, а головне, збувалося найпалкіше його бажання — порвати будь-які зв'язки із землею. Свого підводного корабля він назвав "Наутілусом", сам назвався каштаном Немо і зник під

водою.

За багато років підводного плавання він обійшов усі океани від полюса і до полюса. Вигнанець серед людей, він зібрав у невідомих підводних світах дивовижні скарби. Мільйони золотих монет, що потонули 1702 року разом з іспанськими галіонами в бухті Віто, стали для нього невичерпним [485] джерелом багатства і служили для надання безіменної допомоги народам, які боролися за незалежність (21).

Багато років він плавав під водою, не зустрічаючись із людьми, що жили на поверхні землі, коли несподівано в ніч на 6 листопада 1856 року на борту підводного корабля опинилося троє нових людей. То були француз-професор, його служник і канадський рибалка. Вони впали у воду при зіткненні "Наутілуса" з американським фрегатом "Авраам Лінкольн", який гнався за підводним човном.

Тоді каштан Немо довідався від професора, що "Наутілуса" одні вважають велетенським китом, а інші — піратським підводним човном і що за ним полюють по всіх морях флоти всіх країн.

Капітан Немо міг викинути назад в океан отих трьох чужинців, які волею випадку вторглися в його таємниче життя. Але він цього не зробив, і цілих сім місяців вони мали змогу спостерігати всі дивовижні перипетії незвичайної подорожі, коли корабель капітана Немо проплив під водою двадцять тисяч льє.

Одного дня — це сталося 22 червня 1867 року — ті троє людей, котрі нічого не знали про минуле капітана Немо, прихитрилися захопити корабельну шлюпку і втекли з "Наутілуса". Але оскільки в цей час стрімка течія Маль-стріму понесла підводного човна до берегів Норвегії, капітан Немо не сумнівався, що, опинившись у тій жахливій водоверті, втікачі знайдуть могилу в морській безодні. Він так і не довідався, що француза та його двох супутників дивом викинуло на берег одного з Лофотенських островів, де їх підібрали рибалки, а професор, повернувшись до Франції, видав книжку, в якій розповів читачам про своє семимісячне плавання на борту "Наутілуса" і численні пригоди під час згаданої подорожі.

Ще багато років капітан Немо вів таке життя, плаваючи морями. Але поступово один за одним померли і знайшли вічний спокій на кораловому кладовищі на дні Тихого океану його соратники й друзі. "Наутілус" безлюднів, і зрештою з усіх, хто знайшов на ньому прихисток, живим зостався сам капітан Немо.

На той час йому було шістдесят років. Залишившись самотнім, він зумів провести "Наутілус" до однієї з підводних гаваней, де його корабель час від часу стояв після тривалого плавання.

Мова йде про повстання греків, яким капітан Немо справді надав грошову допомогу. (Прим, автора.) [486]

Одним із таких портів і була підземна печера на острові Лінкольна, де стояв тепер "Наутілус".

Уже шість років жив тут каштан Немо, не виходячи більше в море і чекаючи миті, коли й він прийде до давно померлих товаришів, і раптом волею випадку старий капітан став очевидцем падіння повітряної кулі, на якій полонені південці утекли з

Річмонда. Одягнений у водолазний костюм, він прогулювався під водою за кілька кабельтових від берега, коли інженер упав у воду. Капітан Немо не стримав своєї великодушності і... врятував Сайреса Сміта.

Спочатку, коли на острові з'явилося п'ятеро потерпілих, що зазнали повітряної—катастрофи, капітан Немо хотів покинути острів, але вихід із його гавані виявився закритим — за шість років стоянки в печері під дією вулканічних сил піднялося її дно, і "Наутілус" уже не міг вийти зі свого підземелля. Там, де було досить глибоко для легкого човна, не міг пройти корабель з досить великою осадкою.

Отож капітану Немо довелося зостатись на острові. З цікавості він почав придивлятися до життя п'яти колоністів, викинутих на безлюдний острів і позбавлених усього найнеобхідтшого, але старанно уникав зустрічі з ними. Потроху він ближче пізнав цих людей і, бачачи, які вони чесні й діяльні, як по-братському люблять один одного, зацікавився ними і довідався про всі таємниці їхнього життя.

У водолазному костюмі він пробирався в колодезь і там, піднявшись східцями в його стінках до верхнього отвору, чув, як колоністи розповідали про своє минуле, ділилися думками про теперішнє становище й планами на майбутнє. Від них він дізнався про криваву війну, в якій одна частина Америки піднялась проти другої, аби знищити рабовласництво. Так, саме ці люди примирили капітана Немо із людством, яке вони так гідно представляли на острові!

Капітан Немо врятував Сайреса Сміта. Не хто інший, як він, відвів собаку до Комина; врятував Топа, викинувши його з озера: на берег біля мису Знахідки підкинув ящика, де було стільки різних речей, конче потрібних для колоністів; відв'язав човна, і той поплив униз річкою Вдячності; скинув мотузяну драбину після нападу мавп на Гранітний палац; підкинув пляшку з повідомленням про Айртон; висадив у повітря піратський бриг, застосувавши в протоці торпеду, урятував Герберта, принісши коробочку з хініном, і, нарешті, вбив каторжан електричними кулями — власним винаходом, який застосовував для підводного полювання. Так пояснювалось безліч пригод, які здавалися наслідком втручання незбагнених надприродних сил і свідчили [487] тільки про великодушність і могутність капітана Нема.

Цей великий людиноненависник, прагнув творити добро. Йому захотілося перед смертю дати колоністам кілька важливих порад, а відчуваючи, що його серцю вже недовго битися, він з'єднав телеграфну лінію з "Наутілусом", що також був оснащений телеграфним пристроєм, і, коли йому стало зовсім погано, викликав колоністів до себе... Можливо, він і не зробив би цього, якби знав, що інженерові дещо відомо про нього, принаймні його ім'я Немо.

Капітан Немо закінчив свою розповідь. Тоді взяв слово і Сайрес Сміт. Перелічивши всі події, коли втручання капітана Немо рятувало колоністів із важкого становища, він гаряче подякував великодушному заступникові від імені своїх друзів і від себе. Але каштану Немо не потрібна вдячність за надані колоністам послуги. Його тривожила тепер тільки одна думка. І, перш ніж потиснути простягнуту йому інженером руку, він мовив:

— Тепер, добродію, знаючи про моє життя, судіть мене! Кажучи ці слова, капітан, мабуть, натякав на подію,

свідками якої були три іноземці, що опинилися на борту "Наутілуса". Про ту подію, звичайно, не міг промовчати у своїй книжці француз-професор, і вона мусила викликати хвилю обурення в цілому світі.

Справді, за кілька днів до втечі професора і двох його супутників "Наутілус", що перебував у північних широтах Атлантичного океану, кинувся, як розлючений бик, на фрегата, що його переслідував, протаранив корабель своїм корпусом і безжально пустив на дно.

Сайрес Сміт зрозумів, про що йдеться, й промовчав.

— То був англійський фрегат, добродію! — вигукнув каштан Немо, на хвилину знову стаючи принцом Дак-каром. — Чуєте? Англійський фрегат! Він напав на мене! Я був тоді у вузькій і мілкій бухті!.. Я мусив вирватися... і я вирвався! — Потім він сказав спокійніше: — І право, і справедливість були на моєму боці. Скрізь, де я міг, я творив добро і карав зло. Не завжди справедливість полягає в прощенні!

Після його слів виникла невелика пауза, і каштан Немо повторив:

— То що ж ви думаєте про мене, панове? Сайрес Сміт простяг каштанові руку і у відповідь на його запитання поважно сказав:

— Каштане, ваша вина лише в тому, що ви вірили, ніби можна відродити минуле, і боролися проти необхідності проти прогресу. Такі міркування хибні; одних вона можуть [488] захоплювати, в інших — викликають обурення; людським розумом їх можна збагнути, а суддя їм — лише Бог. Якщо хтось прагне добра, але помиляється, вибираючи шлях, проти нього можуть боротися, проте його не можуть не поважати. Ваші помилки належать до тих, які не виключають захоплення; і вам немає чого боятися суду історії. Вона любить героїчні шаленства, хоча й засуджує їхні наслідки.

Каштан Немо важко зітхнув і, піднісши руку до неба, тихо сказав:

— Добре я робив чи ні? На що Сайрес Сміт відповів:

— Про всі великі діяння хай судить Бог, адже все йде від нього! Капітане Немо, чесні люди, що стоять перед вами, люди, яким ви стільки допомогли, завжди будуть оплакувати вас.

Герберт підійшов до каштана Немо, став навколішки і, піднісши до губів капітанову руку, поцілував її. З очей умирущого скотилася сльоза.

— Хай тебе береже Господь, дитино моя!.. — прошепотів він.

РОЗДІЛ XVII

Передсмертні година капітана Немо. — Остання воля вмирущого.— Подарунок новим друзям.— Труни капітана Немо.— Кілька порад колоністам.— Останні хвилини.— У морських

Настав ранок. Жоден промінчик денного світла не проникав у глибокий грот. Високий приплив цілком закритий прохід до печери з боку моря. Але штучне світло, що виривалося довгими пучками проміння зі скляних фар, не згасало, і водна гладінь так само виблискувала навколо плавучого апарата.

Капітана Немо опанувала глибока втома, і він одкинувся на подушки дивана. Нічого було й думати про те, щоб перенести його до Гранітного палацу, — він висловив бажання залишитися на Наутілусі серед безцінних скарбів, яких не купити і за мільйони, й чекати там недалекої смерті.

Капітан Немо, мабуть, знепритомнів, і, поки він лежав нерухомо, Сайрес Сміт і Гедеон Сшлет уважно оглянули його. Було очевидно, що життя каштана Немо згасає. Сила [490] покидала колись могутнє тіло, яке стало тепер лише крихкою оболонкою невидимої душі, що ось-ось мала залишити земний світ. Усе його життя зосередилося тепер у серці і в голові.

Інженер і журналіст тихо радилися. Чи можна було якось полегшити стан умиручого? Чи можна було якщо не врятувати йому життя, то хоча б продовжити на кілька днів?

Сам капітан Немо доводив, що ніяких ліків від його хвороби немає, і без страху чекав смерті.

— Ми нічим не можемо допомогти йому, — сказав Гедеон Сшлет.

— Але від чого він помирає? — запитав Пенкроф.

— Згасли сили, — відповів журналіст.

— Може, вони з'явилися б, якби його перенести на свіже повітря й сонце? — не поступався моряк.

— Ні Пенкрофе, це не допоможе, — відповів інженер. — Та й сам каштан Немо ні за що не погодиться розлучитися зі своїм судном. Він тридцять років прожив на "Нау тілу сі" й хоче померти на ньому.

Мабуть, каштан Немо почув інженерову відповідь, бо ледь підвівся на дивані й слабким, але виразним голосом зауважив:

— Ваша правда, пане. Я повинен і хочу померти тут. І я маю до вас прохання...

Сайрес Сміт і решта колоністів знову підійшли до дивана і поправили подушки, щоб умиручому було зручніше лежати. Капітан Немо обвів поглядом усілякі дива, зібрані в цьому салоні, освітленому прихованими в оздобленій арабесками стелі електричними лампами. Він по черзі подивився на свої картини, що висіли на стінах, задрапованих чудовими гобеленами (а то були шедеври мистецтва, що належали пензлю італійських, фламандських, французьких та іспанських художників); на скульптури — зменшені бронзові й мармурові копії прославлених статуй, що здіймалися на п'єдесталах; на величний орган, який займав цілу стіну; на вітрини з рідкісними дарами морів, що оточували влаштований посеред зали басейн, — там виднілись морські рослини й тварини, перламутрові мушлі, низки безцінних перлів небаченої краси, і нарешті його очі зупинилися на девізі "Наутілуса", накресленому над дверима цього своєрідного музею:

MOBILIS IN MOBILI(22)

(22) Рухомий у рухомому (лат.). [491]

Здавалося, капітан Немо хотів востаннє помилуватися скарбами мистецтва й природи, які оточували його понад тридцять років у морських глибинах.

Сайрес Сміт шанобливо чекав, поки вмирущий заговорить знову.

Минуло кілька хвилин, яд час яких перед каштаном Немо, напевне, промайнуло все його довге життя; нарешті він обернувся до колоністів і мовив:

— Чи не здається вам, панове, що я заслуговую на деяку вдячність із вашого боку?

— Капітане, ми залюбки віддали б власне життя, аби ви жили якнайдовше, — відповіли колоністи.

— Добре, — сказав капітан Немо. — Добре!.. Обіцяйте мені, що виконаєте мою останню волю, і ви віддячите мені за все, що я для вас зробив.

— Клянемося! — відповів за всіх Сайрес Сміт, даючи обіцянку за себе особисто і за своїх друзів.

— Панове, — почав капітан Немо, — завтра я помру. Герберт хотів заперечити, але хворий знаком зупинив його.

— Завтра я помру, — повторив він, — і не хочу мати іншої труни, крім "Наутілуса". Іншої труни мені не треба. Всі мої друзі спочивають на морському дні, і я хочу бути разом із ними.

Слова капітана Немо колоністи зустріли глибоким мовчанням.

— Слухайте мене уважно, — вів далі капітан Немо. — "Наутілус" ув'язнений в печері базальтовою скелею, що піднялася з дна моря. Але якщо він не може впливати зі своєї в'язниці, то принаймні може зануритися на дно безодні під склепінням цієї печери і поховати мій прах.

Колоністи з побожною шанобливістю слухали капітана:

— Завтра, пане Сміт, ви і ваші друзі покинете "Наутілус", і всі скарби, зібрані в ньому, повинні навіки зникнути разом зі мною. На згадку про принца Даккара, історію життя якого ви тепер знаєте, вам залишиться тільки одне — ось ця скринька... В ній лежать діаманти на кілька мільйонів; з ними переважно пов'язані спогади про ту пору мого життя, коли я був чоловіком і батьком, коли я майже вірив у щастя... Крім того, ви знайдете в ній перли, які я зі своїми друзями зібрав на дні морів. Завдяки цим коштовностям ви зможете коли-небудь зробити багато добра. В руках таких людей, як ви і ваші товариші, пане Сміте, гроші не стануть знаряддям зла. Перебуваючи там, на Небі, моя душа буде співучасницею ваших справ, і це не лякає мене. [492]

Хвильку помовчавши, украй виснажений капітан Немо знову зібрався на силі й повів далі:

— Завтра ви заберете цю скриньку і, вийшовши із салону, зачинете за собою двері. Піднявшись на місток "Наутілуса", ви задрете люк і добре прикрутите болтами його заслінку.

— Гаразд, ми зробимо так, як ви хочете, капітане! — відповів Сайрес Сміт.

— Добре. Потім ви сядете у той самий човен, на якому сюди припливли. Тільки, перш ніж відчалити від "Наутілуса", підпливіть до корми і відкрийте два великі крани, розміщені на ватерлінії. Вода потече в резервуари, і "Наутілус" поступово зануриться, щоб знайти вічний спокій аж на дні моря.

Помітивши заперечний жест Сайреса Сміта, капітан Немо додав:

— Нічого не бійтеся! Ви поховаєте небіжчика!

Ні Сайрес Сміт, ні його друзі не почували за собою права будь-що заперечувати капітану Немо. То була остання воля вмирущого, і їй належало виконати.

— Можу я сподіватися на ваше слово, панове? — запитав капітан Немо.

— Можете, капітане! — відповів за всіх інженер. Умирущий кивнув головою на знак подяки і попросив

залишити його самого на кілька годин. Гедеон Спілет наполегливо пропонував зостатися з ним на випадок, якщо йому стане погано, але капітан рішуче відмовився:

— До завтра я житиму, пане.

Колоністи вийшли з салону, пройшли через бібліотеку, їдальню і потрапили в машинний зал у носовій частині підводного човна. Там стояли електричні апарати, які давали "Наутілусу" світло, тепло і були його двигунами.

"Наутілус" був справжнім технічним дивом, наповненим безліччю інших— див, тож інженер, розглядаючи його, не переставав захоплюватися.

Потім колоністи вийшли на платформу, що здіймалася на десять — дванадцять футів над водою, і лягли там поблизу опуклої лінзи з грубого скла, з якої струмувало потужне електричне світло. За нею виднілася порожня кабіна із стерном та іншими навігаційними приладами. Колись там стояв стерновий, який вів "Наутілус" крізь товщу морських вод, і електричне світло осявало шлях на досить велику відстань.

Спочатку колоністи, схвильовані зустріччю з капітаном Немо, мовчали; у них стискалося серце на думку, що людина, [493] яка стільки разів подавала їм руку допомоги, повинна вмерти... А вони ж познайомилися з капітаном лише кілька годин тому!..

Хоч би який вирок винесли майбутні покоління справам і вчинкам, здійсненим у його незбагненному житті поза суспільством, принц Даккар все одно залишиться одним із тих незвичайних образів, спогади про яких ніколи не зітруться в людській пам'яті.

— Оце чоловік! — тихо сказав Пенкроф. — Навіть не вкладається у голову, що він стільки років прожив під водою! Аж туга бере, коли думаєш, що й там він не знайшов спокою...

— "Наутілус", — сказав Айртон, — міг би перевезти нас із острова Лінкольна до якої-небудь обжитої землі...

— Хай йому чорт! — вигукнув Пенкроф. — Я зроду не наважився б вести таке судно. Плавати на воді — скільки завгодно, але під водою — вибачайте!

— А я гадаю, — зауважив журналіст, — що таке підводне судно, як "Наутілус", вести дуже легко, Пенкрофе, і ми швидко звиклися б із ним. Йому не страшні ні пірати, ні бурі. На глибині кілька футів море спокійне, як озерце!

— Можливо, — відповів моряк, — але я волію зустріти сильний вітер на борту добре оснащеного судна. Кораблі будують, щоб плавати на воді, а не під водою!

— Друзі, — втрутився інженер, — не треба сперечатися про переваги надводних і підводних суден, принаймні у зв'язку із "Наутілусом". Цей підводний корабель

належить не нам, і ми не маємо ніяких прав користуватися ним. У жодному разі ми не можемо брати його. Не кажучи про те, що корабель не може впливти із печери, капітан Немо бажає, щоб його прах залишався тут, на морському дні, а його воля для нас закон!

Трохи ще порозмовлявши, Сайрес Сміт і його друзі спустилися в їдальню "Наутілуса", поснідали й повернулись до салону, де лежав їхній заступник.

Капітан Немо прокинувся із забуття, і його очі знову заблищали. Він навіть ніби всміхнувся.

Колоністи підійшли до нього.

— Панове, — звернувся до них капітан, — всі ви мужні, чесні й добрі люди. Всі ви віддані вашій спільній справі. Я часто спостерігав за вами і полюбив вас. І тепер я вас люблю!.. Дайте вашу руку, пане Сміт!

Сайрес Сміт простяг руку капітанові, і той приязно її потиснув.

— Як добре! — прошепотів він, а потім голосно додав: [494]

— Але досить говорити про самого мене! Я хотів би поміркувати про вас і про острів Лінкольна, на якому ви знайшли притулок... Ви хочете покинути його?

— Але ми неодмінно повернемося сюди! — жваво відповів Пенкроф.

— Повернетесь?.. Справді, я й забув, Пенкрофе, що ви закохані в цей острів, — усміхнувся каштан. — Завдяки вашій праці тут багато що змінилося, і тепер це дійсно ваш острів!

— Наш, капітане, план полягає в тому, — сказав Сайрес Сміт, — щоб принести острів у дар Сполученим Штатам і для стоянки флоту заснувати тут порт, дуже вдало розташований у цій віддаленій частині Тихого океану.

— Ви думаете про батьківщину, панове, — відповів капітан. — Ви працювали задля її процвітання, її слави. Це чудово. Батьківщина!.. Звичайно, треба повернутися на батьківщину. Вмирати треба на рідній землі!.. А я вмираю вдалині від усього, що любив!

— Можливо, ви бажаєте висловити комусь вашу останню волю, — швидко запитав інженер. — Чи, може, хочете що-небудь заповісти на згадку друзям? У вас, мабуть, залишилися друзі в горах Індії.

— Ні, пане Сміт, у мене не залишилося друзів! Я останній у своєму роду... і давно помер для всіх, хто мене знав... Але повернімося до ваших проблем. Самотність, відірваність від товариства інших людей — сумна і важка доля. Не кожен може витримати її... Особисто я помираю тому, що уявив, ніби спроможний жити у самоті!.. Ви повинні все зробити, аби вирватися з цього острова й повернутися до людей, на землю, де ви народилися. Я знаю, що ті негідники знищили ваше суденце...

— Ми будемо нове судно, — сказав Гедеон Спілет, — досить велике, щоб на ньому можна було допливти до найближчих обжитих земель. Але якщо нам пощастить відпливти з острова Лінкольна, ми рано чи пізно знову повернемося сюди. Надто багато ми всього пережили тут, щоб забути острів Лінкольна!

— До того ж тут доля звела нас із капітаном Немо, — сказав Сайрес Сміт!

— Тут ми завжди будемо згадувати про все добре, що ви для нас зробили, — додав

Герберт.

— І тут я спочиватиму вічним сном, — промовив капітан, — якщо...

Не договоривши, він змовк і, трохи повагавшись, за хвилину додав: [495]

— Пане Сміт, я хотів би поговорити з вами... наодинці.

Колоністи поквапились виконати волю вмирущого і вийшли із салону.

Сайрес Сміт лише кілька хвилин розмовляв сам на сам із капітаном Немо і невдовзі знову запросив друзів до салону, але жодним словом не прохопився про таємниці, якими з ним поділився каштан Немо.

Гедеон Спілет уважно оглянув хворого. Було очевидно, що життя тримається у ньому тільки завдяки зусиллям волі, але й ту незабаром мало зламати фізичне виснаження.

День минув без змін. Колоністи ні на мить не покидали "Наутілус". Настала ніч, хоча її приходу й не можна було помітити у цьому склепі.

Капітан Немо не страждав від болю, але життя вочевидь полишало його. Його шляхетне обличчя, поблідле через близьку смерть, було спокійне. Із уст часом виривалися ледь чутні слова — мабуть, йому пригадувалися то одні, то інші події минулого. Відчувалося, що життя поступово покидає його тіло, — руки й ноги вже холонули.

Він ще кілька разів звертався з привітними словами до колоністів, що стояли біля нього, і всміхався їм тією останньою усмішкою, яка навіки застигає на обличчі вмирущого.

Нарешті, незадовго перед північчю, капітан Немо зібрався на силі й схрестив на грудях руки, ніби бажаючи померти в цій позі. На першу ніч життя тліло у нього лише в очах. І ось востаннє блиснули його зіниці, які колись горіли ясним вогнем. Потім він прошепотів: "Бог і Батьківщина!" — і тихо заснув навіки.

Сайрес Сміт нахилився й заплющив очі тому, хто колись був принцом Даккаром, а тепер уже не був і капітаном Немо.

Герберт і Пенкроф плакали. Айртон витер зрадливу сльозу. Наб став навколішки поруч із нерухомим, як статуя, журналістом.

Сайрес Сміт, піднісши руку над головою небіжчика, промовив:

— Прийми, Боже, його душу! — і, повернувшись до друзів, додав: — Помолімося за того, кого ми втратили!

Через кілька годин колоністи виконали обіцянку, яку дали капітанові Немо, і вчинили останню волю небіжчика. Сайрес Сміт і його друзі полишили "Наутілус", узявши [496] з собою останній подарунок свого заступника — скриньку із безцінними коштовностями.

Вони щільно зачинили за собою двері незвичайного салону, залитого яскравим світлом, і задріли заслінку люка так міцно, щоб у "Наутілус" не могла просочитися жодна крапля води.

Потім колоністи сіли в човен, прив'язаний до борту підводного корабля.

Човна підвели до корми. Там колоністи знайшли два великі крани, що поєднувалися

з резервуарами, при заповненні яких човен занурювався під воду.

Колоністи відкрили обидва крани, вода ринула в резервуари, і "Наутілус", опускаючись дедалі нижче, зрештою зник під водною гладінню.

Колоністи ще довго проводжали його очима під товстим шаром води: потужне світло прожекторів осявало товщу непорушної прозорої води, тим часом як печера знову ставала темним склепом.

Поступово світло прожекторів потьмяніло, а згодом і зовсім зникло, і "Наутілус", що став плавучою труною капітана Немо, опустився на дно морської безодні.

РОЗДІЛ XVIII

Роздуми колоністів. — Відновлення робіт на корабельні. — Перше січня 1869 року. — Дим над вулканом. — Провісники виверження вулкана. — Айртон і Сайрес Сміт у загоні для худоби. — Дослідження печери Даккара. — Що сказав капітан Немо інженерові.

На світанку мовчазні колоністи підпливли до виходу з печери, яку на згадку про капітана Немо назвали "печерою Даккара". Уже почався відплив, і вони без перешкод вибралися з грота, біля підніжжя якого море лизало базальтові скелі.

Бляшаного човна колоністи залишили на колишньому місці, захищеному від хвиль. Задля більшої певності Пенкроф, Наб і Айртон гуртом витягли його на мілину, що тяглася під однією із стін печери; там човну ніщо не загрожувало.

Минула ніч, а з нею й гроза. Лише на заході завмирало останнє відлуння грому. Дощ припинився, але небо досі ще було захмарене. [497]

Жовтень — перший весняний місяць у Південній півкулі — починався погано: вітер весь час міняв напрямом, і годі було сподіватися на тривалість погоди.

Попрощавшись із печерою Даккара, Сайрес Сміт і Його супутники подалися до загону для худоби. Попутно Наб і Герберт змотували в клубок телеграфний дріт, що з'єднував печеру із загonom, розраховуючи, що він їм, може, ще придасться. ¹

Дорогою всі мовчали. Події ночі з 15 на 16 жовтня справили на колоністів невимовне враження. Таємничий заступник, який так часто їх рятував, напівбог, наділений у їхніх очах надприродною владою й могутністю, — капітан Немо — пішов із життя... "Наутілус" разом зі своїм хазяїном похований у глибині підводної безодні. І кожен з колоністів почувався мов осиротілим, ще більше відірваним від людей, від світу. Всі вони звикли сподіватися у глибині душі на його підтримку, й тепер їм бракувало колишньої впевненості; навіть Гедеон Спілет і Сайрес Сміт піддалися загальним настроям. Ось чому, посмутнілі, друзі майже не озивалися один до одного, йдучи до загону.

Близько дев'ятої ранку колоністи повернулися до Гранітного палацу.

Того ж дня, порадившись, вони вирішили прискорити спорудження судна, і Сайрес Сміт віддавав цій справі увесь свій час, усе своє вміння. Ніхто не знав, що готує для них майбутнє. Мати велике надійне судно, на якому можна буде вирушити в плавання, а при потребі і в тривалу подорож, навіть у бурю, означало здобути шанс на порятунок. Якби колоністи й не відважилися покинути острів Лінкольна і пливати на новому кораблі до Полінезійського архіпелагу або до берегів Нової Зеландії, все ж таки треба

було квапитися, аби відвідати хоча б острів Табор і залишити там записку з повідомленням, де тепер Айртон. Це конче слід було зробити на той випадок, якщо шотландська яхта ще раз з'явиться в тутешніх водах; такою можливістю не можна було нехтувати.

На корабельні знову закипіла робота. Сайрес Сміт, Пенкроф і Айртон, яким допомагали Наб, Гедеон Спілет і Герберт, працювали не покладаючи рук, якщо тільки не траплялося нагальнішої справи. Судно мало бути готове через п'ять місяців, тобто до початку березня, бо пізніше вітри осіннього рівнодення вже не дадуть вийти в море. Отож теслі не розгинали спина. На щастя, їм принаймні не довелося наново виготовляти оснастку корабля — вони цілком урятували її із "Швидкого". [498]

Весь кінець 1868 року друзі присвятили спорудженню судна і нічого більше не робили. Через два з половиною місяці було поставлено на місце шпангоути й прикріплено перші дошки бортової обшивки. Навіть тепер не виникало сумнівів, що інженер не марно працював над проектом корабля і що той витримає будь-які випробування. Пенкроф трудився без спочинку і завжди бурчав, коли інші колоністи міняли сокиру на рушницю й вирушали полювати. Хоч-не-хоч необхідно було заpastися харчами на зиму. Але яке це мало значення для моряка? Він аж кипів, коли на корабельні бракувало когось із робітників. У таких випадках він ставав темним, наче хмара, і з люті починав ішачити за шістьох.

Ціле літо не було гарної погоди. Кілька днів не давала дихати спека, у повітрі аж на дотик відчувалася наелектризованість, і рідко минав день, щоб на острів не налітали грози. З ранку до вечора чувся далекий грім. Небо весь час глухо бурчало — досить звичне явище в зонах екватора.

Перше січня 1869 року ознаменувалося страшною грозою. Блискавка кілька разів била в острів. Буря повалила безліч дерев, а серед них і одне з чудових кропив'яних дерев, що захищало пташник із південного краю озера.

Чи не було якогось зв'язку між цими атмосферними явищами і процесами, що відбувалися під землею? Чи не були ті грози відображенням невідомих зрушень у глибинах земної кулі?

Сайрес Сміт гадав, що такий зв'язок мав місце і грози обумовлювались саме відновленням вулканічних процесів.

Третього січня Герберт, піднявшись удосвіта на плоскогір'я Широкий Обрій, щоб осідлати онагра, побачив величезний стовп диму над вершиною гори Франкліна.

Юнак відразу ж попередив про це колоністів, і ті вийшли подивитися на дим.

— Еге-е! — вигукнув Пенкроф. — Це вже не пара, а справжній дим! Схоже на те, що велетень не тільки дихає, а й курить!

Образне порівняння моряка точно передавало характер змія, що відбулися у вулкані за ніч. Цілих три місяці над його кратером здіймалася хмарка пари, але вона свідчила тільки про те, що в надрах вулкана кипить розплавлена маса. Тепер замість пари в небо піднімався густий стовп сірого диму грибовидної форми завширшки футів триста біля основи і заввишки футів сімсот — вісімсот.

— У комині загорілася сажа, — зауважив Гедеон Спілет. [499]

— І нічим не погасиш, — відповів Герберт.

— Не завадило б, якби кожен вулкан час від часу чистили сажотруси, — без тіні посмішки сказав Наб.

— Молодчина, Набе! — похвалив Пенкроф. — Може, ти й візьмешся чистити сажу у вулканах?

І моряк зареготав, задоволений своїм жартом.

Сайрес Сміт уважно спостерігав за густою хмарою диму, що зависла над горою; він навіть відійшов на кілька кроків від решти колоністів і нашорошив вуха, ніби сподіваючись почути далекий гуркіт. Потім, повернувшись до приятелів, мовив:

— Друзі, не треба приховувати від себе, що за минулу ніч у вулкані сталися великі зміни. Надра землі, які ще вчора плавилися й кипіли, сьогодні вже загорілися. Поза всяким сумнівом, незабаром нам загрожуватиме виверження!..

— От і добре, пане Сайресе! — вигукнув Пенкроф, — Виверження то й виверження! Якщо видовище справить враження, ми нагородимо вулкан оплесками! Думаю, нам немає чого боятися!

— Звичайно, Пенкрофе, — відповів Сайрес Сміт, — давній стік лави відкритий, а кратер нахилений так, що досі лава виливалася в північному напрямку. І все ж таки...

— І все ж таки, — підхопив Гедеон Спілет, — раз нам немає ніякої користі від виверження вулкана, то краще б цього не сталося.

— Хто його знає, — відповів моряк, — а може, вулкан викине для нас якісь рідкісні корисні копалини і нам зостанеться лише підібрати їх?

Але інженер тільки неспокійно похитав головою, вочевидь не чекаючи нічого доброго від такого природного явища. Він не міг так легковажно, як Пенкроф, ставитись до майбутнього виверження вулкана. Навіть якщо завдяки нахилу гори лава потече давнім стоком і не загрожуватиме безпосередньо лісам та обробленим землям, могли виникнути інші біди. І справді, нерідко трапляється, що виверження вулканів супроводять страшні землетруси, а острів Лінкольна при сильному землетрусі міг просто розвалитися на шматки, адже за своєю структурою він складався з дуже різних порід: із базальту й граніту, застиглої лави на півночі й крихких ґрунтів на півдні, а такі породи не тримаються між собою. Якщо навіть саме виверження лави не несе дуже серйозної небезпеки, то й слабкий підземний поштовх неминуче призведе до найтрагічніших наслідків.

— Мені здається, — сказав Айртон, ставши навколішки [500] й приклавши вуха до землі, — що я чую якийсь глухий гуркіт, наче по кам'яній бруківці гуркоче віз, навантажений залізними брусами.

Всі колоністи відразу приклали вуха до землі й переконалися, що Айртон не помилився. Часом до далекого гуркоту домішувалось, то наростаючи, то затихаючи, якесь невиразне виття, ніби десь глибоко під землею свистів вітер. Однак підземних ударів ще не було чути. Очевидно, продукти горіння надр — гази, дим і пара — знаходили вільний вихід через центральну трубу — кратер вулкана, і, поки той вихід

був досить широкий, вибуху можна було не боятися.

— Хай йому пек! — раптом сказав Пенкроф. — Скільки ми будемо байдики бити? Нехай ця гора Франкліна і курить, і бурчить, і стогне, й виє, нехай, скільки їй влізе, блює вогнем — це ще не підстава, щоб скласти руки й тільки дивитися на неї! Айртоне, Набе, Герберте, пане Сміте, пане Спілете! Пора братися до роботи! Сьогодні ми повинні ставити шірстрек, а для такої роботи і десяти рук мало. Я хочу, щоб через два місяці наш новий "Бонадвентур" — сподіваюсь, ми збережемо цю назву? — стояв у порту Повітряної Кулі. А коли так, не можна марнувати ні хвилини!

Колоністи, чиї руки були такі потрібні Пенкрофові, послушалися моряка й почовгали до корабельні, де взялися кріпити шірстрек — грубу обшивку, яка утворює пояс судна й міцно зв'язує між собою частини корабельного набору. Нелегка то була робота, і в ній, звісно, мусили взяти участь усі колоністи.

Третього січня, коли з'явився дим, усі працювали цілий день, не шкодуючи сил і ніби й не думаючи про вулкан, що його, до того ж, не було видно з берега біля Гранітного палацу. Але густа тінь, яка кілька разів застувала сонце, котре здійснювало свій денний обхід безхмарного неба, нагадувала про стовп диму між світилом і островом. Вітер віяв з моря і гнав дим та пару на захід. Сайрес Сміт і Гедеон Спілет добре бачили ці тимчасові затемнення сонця і тихо перемовлялися — обмінювались думками про швидкий розвиток вулканічних процесів, однак не покидали роботи. Тепер питання про якнайшвидше спорудження корабля набувало особливого значення з будь-якого погляду. Шхуна була єдиним засобом, який страхував колоністів від лихих несподіванок і пригод. Хто знає, може, настане день, коли вона буде для них єдиним прихистком!

Під кінець дня, повечерявши, Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Герберт піднялися на плоскогір'я Широкий Обрій. [502]

На землю вже спали сутінки, але завдяки темряві легше було побачити, чи не домішується до пари й диму, які огорнули кратер вулкана, ще й вогонь і чи не викидає вулкан розпечених часток породи.

— Увесь кратер в огні! — закричав Герберт, котрий випередив супутників і першим прибіг на плоскогір'я.

Гора Франкліна, що перебувала миль за шість від плоскогір'я Широкий Обрій, постала перед колоністами, мов велетенський факел з язиками червоного полум'я. Проте густі хмари диму, викиди шлаку й попелу пригашували його блиск, і острів був освітлений тьмяним червонуватим світлом, при якому важко було розрізнити навіть найближчий до плоскогір'я ліс. Небо встеляли величезні хмари диму, між якими то там, то сям прозирали зірки.

— Ото розходився! — сказав інженер.

— Нічого дивного! — відповів журналіст. — Вулкан давно вже прокинувся. Згадайте-но, Сайресе: перші струмені пари з'явилися ще тоді, коли ми обстежували відроги гори, шукаючи житло капітана Немо. Тобто, якщо я не помиляюся, десь 15 жовтня.

— Саме так! — відповів Герберт. — Це було два з половиною місяці тому!

— Підземний вогонь розгорався протягом десяти тижнів, — вів далі Гедеон Спілет.
— І немає нічого дивного, що тепер він досяг величезної сили!

— Відчуваєте, як тремтить земля? — урвав його Сайрес Сміт.

— Ай справді... — погодився журналіст. — Але від тремтіння ґрунту до землетрусу ще далеко...

— Я не кажу, що нам загрожує землетрус, — поквапливо відповів інженер. — Воронь Боже! Ні! Це тремтіння зумовлене кипінням розплавленої маси металів та мінералів усередині центрального вогнища. У таких випадках земна кора нагадує стінки котла, а ви маєте знати, що коли в паровому котлі кипить під тиском вода, то його стінки вібрують, мов камертон. Саме це явище ми й спостерігаємо.

— Які красиві снопи вогню над вулканом! — вигукнув Герберт.

Цієї миті з кратера вирвався потік розплавлених порід і високо, як фейєрверк, шугонув у небо, розсипавшись міриадами вогняних бризок, сліпучого відблиску яких не могли приховати навіть густі хмари диму й пари. У всі боки розлетілося безліч світляних скалок. Деякі з них піднялися навіть вище від хмари диму і розсипались розпеченим порохом. [503] Водночас пролунало гучне тріскотіння, що нагадувало стрілянину з багатьох рушниць.

Провівши майже годину на плоскогір'ї Широкий Обрій, Сайрес Сміт, Гедеон Спілет і Герберт спустилися на берег і пішли додому. Інженер був такий задуманий і стурбований, що Гедеон Спілет — вирішив запитати його, чи не передбачає він якоїсь небезпеки, прямо або побічно пов'язаної з майбутнім виверженням вулкана.

— І так, і ні, — відповів Сайрес Сміт.

— Мені здається, найбільше нещастя, яке може нам загрозувати, — землетрус. Він здатний знищити наш острів, чи не так, пане Сміт? Але землетрус, очевидно, нам не загрожує, бо газу, лава й каміння знайшли вільний вихід через отвір кратера.

— А я й не побоююсь звичайного землетрусу, викликаного тим, що газу й лава не знаходять для себе виходу на поверхню землі, — відповів інженер. — Є й інші причини, які можуть породити страшну катастрофу.

— Які, любий Сайресе?

— Важко сказати... Треба ще подивитися... Я повинен відвідати печеру Даккара... За кілька днів я зможу відповісти вам на це питання.

Гедеон Спілет не наполягав, і незабаром, попри дедалі гучніший гуркіт вулкана, від якого луна котилася по всьому острову, мешканці Гранітного палацу заснули глибоким сном.

Минуло ще три дні — 4, 5 і 6 січня. Колоністи й далі працювали на корабельні, а інженер, нічого не пояснюючи, задавав щораз більший темп у роботі. Гора Франкліна була тепер огорнена темною лиховісною хмарою; разом з полум'ям із кратера вилітали розпечені кам'яні брили, і деякі з них відразу падали назад, у кратер. Пенкроф полюбляв у всьому знаходити щось смішне, і це його тільки розважало.

— Дивіться! — кричав він. — Велетень сам із собою грається в більбоке! Наш

вулкан виступає в ролі жонглера!

І справді, викинуте вулканом каміння часто-густо знову падало у безодню, і це вселяло надію, що лава, яка піднімалася через внутрішній тиск, іще не дійшла до верхнього отвору кратера. У всякому разі, спостерігаючи за північно-східним схилом, який було чітко видно з плоскогір'я Широкий Обрій, колоністи не помічали жодних слідів вогняного потоку.

(23) Дитяча гра: до загостреної палички прив'язують кульку і, підкидаючи її, намагаються настромити на шпичак. [504]

Та хоч як поспішали друзі добудувати судно, вони не могли нехтувати інші важливі справи в різних куточках острова.

Перш за все конче треба було відвідати загін для худоби, де були зачинені стада кіз і муфлонів, аби поновити там запас фуражу. Було вирішено, що наступного дня, 7 січня, з самого ранку туди вирушить Айртон. Як правило, з роботою в загоні міг упоратись один чоловік, і Пенкроф та інші колоністи були дуже здивовані, почувши, що інженер сказав Айртонові:

— Завтра я поїду до загону для худоби разом з вами, Айртоне.

— Отакої, пане Сайресе! — вигукнув Пенкроф. — У нас дорогий кожен день, і якщо й ви поїдете, завтра ми позбудемось чотирьох рук замість двох!

— Ми повернемося післязавтра вранці, — відповів інженер. — Я повинен поїхати до загону!.. Я хочу зблизька побачити, що там із виверженням вулкана.

— Виверження! Виверження!.. — невдоволено пробурчав Пенкроф. — Ніби на світі нема нічого важливішого за виверження! Чхати я хотів на всі ті виверження!..

Але Сайрес Сміт, не зважаючи на морякове бурчання, все ж таки вирішив їхати. Герберт залюбки також пристав би до інженера, проте, аби не завдавати прикрощів Пенкрофу, і не заїкнувся про своє бажання.

Наступного дня на світанку Сайрес Сміт і Айртон сіли у воза, запряженого двома онаграми, і клусом поїхали до загону.

Над лісом клубочилися важкі чорні хмари, що виривалися із кратера вулкана. Низько зависнувши над землею, вони склалися не тільки з диму, а й з найдрібнішого вулканічного попелу й пилу. Вулканічний попіл такий легкий, що іноді висить у атмосфері місяцями. Наприклад, в Ісландії після виверження вулкана в 1783 році майже рік у повітрі тримався пил, крізь який ледве пробивалося сонячне проміння.

Проте найчастіше оті попелясті хмари досить швидко осідають на землю, й так було і в цьому випадку. Не встигли Сайрес Сміт і Айртон під'їхати до загону для худоби, як землю несподівано встелила сірувата пелена. Дерев, трави — все вкрилося грубим рівним шаром сірої пудри. На щастя, в цей час повіяв твнічно-східний вітер і відніс вулканічні хмари в море. [505]

— Яке давнє явище, пане Сміт! — сказав Айртон.

— Точніше, грізне явище, — відповів інженер, — ця пуццолана, ця порошоквидна пемза, одне слово, весь цей мінеральний пил свідчить про те, що вулканічні процеси відбуваються не близько від поверхні землі, а в її глибинах.

— І ми нічим не можемо зарадити?

— Нічим. Ми можемо лише спостерігати за підготовкою до виверження. А тим часом, Айртоне, попорайтесь у загоні для худоби, а я піднімусь до витоків Червоного струмка і подивлюся, що там робиться на південному схилі гори. Потім...

— Що сотім, пане Сміт?

— Потім ми разом сходимо в печеру Даккара... Мені треба подивитися... Коротше, я прийду по вас через дві години.

Айртон пішов у двір загону для худоби і, чекаючи, поки повернеться Сайрес Сміт, став годувати дуже неспокійних муфлонів і кіз, мабуть, стривожених першими ознаками виверження вулкана.

Тим часом інженер швидко піднявся до гребеня східного відрогу гори Франкліна, обігнув Червоний струмок і дійшов до того місця, де під час першої експедиції колоністи виявили сірчане джерело.

Як усе змінилося відтоді! Замість одного струменя диму, що виходив із-під ґрунту, він налічив тринадцять, і били вони з такою силою, ніби їх виштовхував потужний поршень. Не було сумніву, що в цьому місці земна кора зазнавала страшного внутрішнього тиску. Повітря було насичене сірчистим газом, воднем і вуглекислою, змішаними з водяною парою.

Сайрес Сміт відчував, як у нього під ногами здригаються вулканічні туфи, які вкривали полонину; колись вони були звичайним вулканічним попелом, що перетворився з часом у тверду масу. Проте ніяких свіжих слідів лави він не виявив.

Підвівши погляд на південний схил гори Франкліна, інженер переконався в тому, що нового виверження ще не було. Із кратера виривалися клуби диму і язики полум'я; на землю падав дощ розпеченого каміння, але на схилі не було помітно ніяких слідів лави. Це доводило, що рівень лави в кратері ще не досяг верхнього отвору головного кратера.

Я волів би, щоб виверження вже почалося, — подумав Сайрес Сміт. — Принаймні я переконався б, що лава йде тим самим шляхом... А так, хто знає, може, виверження почнеться [506] в зовсім іншому місці?.. А втім, не в цьому найстрашніша небезпека!.. Каштан Немо слушно передбачав. Ні, не в цьому небезпека!"

Інженер сховався до Величезного колишнього потоку застиглої лави, який, роздвоюючись, огинав Акулячу затоку. Там він пильно оглянув смугастий слід попереднього виверження. Він уже не сумнівався в тому, що останнє виверження сталося колись дуже давно.

Потім Сайрес Сміт пішов назад, прислухаючись дорогою до підземного гуркоту, що ні на хвилину не стихав. О дев'ятій ранку інженер повернувся до загону.

Айртон уже чекав його.

— Я нагодував худобу, пане Сміт.

— Добре, Айртоне, — відповів інженер.

— Вона занепокоєна, пане Сміт.

— Так, тварини мають добрий інстинкт, і він їх не обманює.

— Коли ви захочете...

— Візьміть, Айртоне, кресало й ліхтаря, — відповів інженер, — і в дорогу!

Айртон виконав наказ. Розпряжені онагри скубли траву в дворі загону для худоби. Старанно зачинивши ззовні ворота, Сайрес Сміт і Айртон пішли на захід стежкою, що вела до узбережжя. Сайрес Сміт ішов попереду, Айртон позаду. Вони йшли немов по ваті — всю землю було встелено глибоким шаром попелу, що випав із хмар. У лісі колоністи не зустріли жодної тварини. Птахів також не було. Іноді вітер піднімав попіл у повітря, і колоністи не бачили тоді не тільки шляху, а й один одного. їм доводилося затуляти очі й дихати через носовички, щоб не осліпнути й не задихнутися.

За таких умов тяжко йти дуже швидко. До того ж повітря було таке важке, ніби у ньому вигорів увесь кисень і залишився тільки непридатний для дихання азот. Через кожні сто кроків колоністам доводилося зупинятись, щоб перепочити. Тому минула вже десята, коли інженер і його супутник досягли базальтових і порфірових скель, безладно нагромаджених уздовж південно-західного узбережжя острова.

Айртон і Сайрес Сміт почали спускатися крутосхилом тією самою стежиною, яка недавно привела їх грозової ночі до печери Даккара. Щоправда, серед дня той спуск видався безпечнішим, а попіл, що вкривав гладенькі, ніби відшліфовані схили, полегшував спуск, не даючи ковзати ногам. [507]

Незабаром колоністи досягли валу на висоті близько сорока футів над берегом, Сайрес Сміт пригадав, що вал поступово знижується, спускаючись до рівня моря. Хоча почався вже відплив, піщаний берег ще не оголився, і хвилі, бурі від осілого у воду вулканічного пилу, билися об підніжжя базальтових скель.

Сайрес Сміт і Айртон легко знайшли отвір печери Дак-кара й зупинилися під скелею, яка утворювала ніби нижній майданчик валу.

— Тут повинен бути залізний човен, — сказав інженер.

— Ось він, пане Сміте, — відповів Айртон, притягуючи до себе легке суденце, що стояло на прив'язі за аркою біля входу до печери.

— Сідайте, Айртоне.

Колоністи посідали в човна. Той легко ковзнув по воді під низьке склепіння печери; Айртон висік вогонь, запалив ліхтаря і поставив його на ніс човна так, що пучок променів освітлював їм шлях, а потім узявся за весла. Сайрес Сміт сів до стерна, і човен поплив у глиб темної печери.

"Наутілуса", який освітлював потужними прожекторами цю печеру, тепер, на жаль, не було. Можливо, в глибинах вод могутні його машини й досі живили енергією прожектори, але жоден промінчик світла не пробивався із безодні, де знайшов собі могилу каштан Немо.

Хоч яке слабке було світло ліхтаря, все ж таки воно давало змогу інженерові впевнено вести човна по під правою стінкою печери. Спочатку під її склепінням панувала могильна тиша, однак що далі вони пливли, то виразнішим ставав глухий гуркіт вогню, який клекотів у глибині вулкана.

— Чуєте, як гуркотить вулкан? — запитав інженер. Незабаром, крім гуркоту, вулкан

дав про себе знати ще й густими сірчаними випарами, що забивали дихання інженерові та його супутнику.

— Ось чого боявся капітан Немо! — пробурмотів поблідлий інженер. — І все ж таки треба дійти до кінця!

— Уперед! — відповів Айртон і наліг на весла, женучи човен у глиб печери.

Через двадцять хвилин човен уперся в стіну печери й зупинився.

Сайрес Сміт, ставши на лавку, з ліхтарем у руці оглянув стіну, що відокремлювала печеру з підземною водою від головного вогнища вулкана. А яка товщина стіни? Сто футів чи десяток, інженер не міг сказати, але, судячи із [508] виразності шумів, що долинали крізь неї, навряд чи та стіна була така вже груба...

Оглянувши стіну на рівні очей, Сайрес Сміт прив'язав ліхтаря до весла і став оглядати верхню її частину.

Звідти крізь ледь помітні тріщини між кам'яними брилами просочувалися сірчани випари, отруюючи повітря у печері. На стіні подекуди виднілися ламані тріщини; деякі з них, найчіткіші, тяглися майже до води.

Сайрес Сміт опустив ліхтаря і глибоко задумався. Потім він прошепотів:

— Так, капітан Немо мав слухність! Найбільша небезпека тут... Страшна небезпека...

Айртон промовчав.

Потім за знаком інженера він узявся за весла, а через півгодини човен підплив до виходу з печери Даккара, і з нього висадилися Айртон та інженер.

РОЗДІЛ XIX

Розповідь Сайреса Сміта про свої спостереження. — Колоністи поспішають добудувати корабель.— Востаннє у загоні для худоби.— Битва води й вогню.— Що залишилося на острові— Колоністи вирішують спустити корабель на воду.— Ніч із 8 на 9 березня.

Наступного ранку, 8 січня, переночувавши у загоні для худоби і впоравши там усю роботу, Сайрес Сміт і Айртон повернулись до Гранітного палацу.

Інженер відразу зібрав друзів і повідомив їх, що острову Лінкольна загрожує велика небезпека, відвернути яку не може ніяка людська сила.

— Друзі мої! — сказав він, і в голосі його вчувалося глибоке хвилювання. — Острів Лінкольна не належить до тих куточків землі, які існуватимуть стільки ж, як і наша планета. Він приречений на зруйнування у близькому чи в далекому майбутньому, і причина його загибелі в ньому самому... Ніщо не може його врятувати!..

Колоністи перезирнулись між собою, а потім подивилися на інженера. Вони нічого не збагнули з його слів.

— Поясніть чіткіше, Сайресе! — попросив Гедеон Спілет.

— Добре, поясню... А радше точно перекажу вам пояснення, [509] яке дав мені капітан Немо за ті кілька хвилин, що я провів з ним наодинці.

— Капітан Немо?! — вигукнули вражені колоністи.

— Так, перед смертю він побажав зробити нам ще одну, останню послугу!

— Останню послугу? — повторив Пенкроф. — Останню послугу? Побачите, він навіть після смерті ще не раз нам помагатиме!

— Що ж вам сказав капітан Немо? — Перепитав журналіст.

— Знайте, друзі:— відповів інженер, — острів Лінкольна дуже відрізняється від інших островів Тихого океану... Внаслідок однієї його природної особливості, на яку вказав мені капітан Немо, рано чи пізно його підводна частина має розпастися.

— Острів Лінкольна розпадеться? Та що ви кажете! — вигукнув Пенкроф і, попри всю свою повагу до Сайреса Сміта, здвигнув плечима.

— Не кваптеся, Пенкрофе, — вів далі інженер. — Капітан Немо помітив, і вчора, побувавши у печері Даккара, я теж у цьому переконався, що та печера тягнеться під землею до самого центру вулкана і відокремлена від нього лише стіною, що закінчується під склепінням грота. Але вся та стіна всяяна численними дрібними тріщинами, крізь які в печеру прориваються сірчисті гази, — вони утворюються всередині вулкана.

— Ну то й що? — запитав Пенкроф, насупивши лоба.

— А те, що під тиском газів тріщини збільшуються, і незабаром стіна впаде, відкривши шлях у вулкан підземним водам, які заповнюють печеру.

— От і добре, спробував знову обернути все на жарт Пенкроф. — Море залле вулкан, і все скінчиться!

— Так, усе скінчиться! — відповів інженер. — Того дня, коли море зруйнує базальтову стіну і рине в центральне вогнище вулкана, де кипить розплавлена маса, — той день, Пенкрофе, буде останнім днем острова Лінкольна! Він злетить у повітря, як злетіла б у повітря Сипілія, якби Середземне море затопило Етну!

Колоністам нічого було відповісти на це категоричне твердження Сайреса Сміта. Тільки тепер вони збагнули, яка жахлива небезпека загрожує їм, і острову Лінкольна.

Треба сказати, що інженер зовсім не перебільшував її. Багато хто й досі думає, що можна погасити вулкани, які майже всі розташовані на берегах морів або озер, якщо відкрити водам цих водойм доступ у надра вулканів. Але [510] вони не знають, що при цьому могла б вибухнути частина земної кулі, як вибухає розпечений паровий котел, коли від несподіваного перегріву занадто виростає тиск пари. Вода, ринувши в нагріте до кількох тисяч градусів закрите середовище, миттю перетворилася б на пару й вирвалася б назовні з такою силою, що розірвала б яку завгодно оболонку.

Отож не було сумніву: острову Лінкольна загрожує жахлива катастрофа; він проіснує рівно стільки, скільки опиратиметься тиску моря стіна в печері Даккара. Можливо, тут ішлося не про місяці чи тижні, а про дні й навіть години!

Першим почуттям, яке опанувало колоністів, була глибока туга. Вони думали не про небезпеку, що загрозувала їм самим, а про неминучу загибель острова, де вони знайшли притулок, острова, який хотіли зробити земним раєм. Скільки марно витрачено сили! Скільки праці піде прахом!

У Пенкрофа по щоці збігла велика сльоза, і він навіть не пробував приховати її.

Колоністи трохи ще порозмовляли, обмірковуючи, є для них якась можливість

урятуватись чи немає. І дійшли висновку, що не можуть гаяти ні хвилини, а повинні якнайшвидше спорудити й оснастити корабель, бо то їхній єдиний шанс на порятунок.

Усі гаряче взялися до роботи. Навіщо тепер обробляти землю, збирати врожай, полювати, примножувати харчові припаси у Гранітному палаці? Того, що зберігалось в коморах, вистачило б на спорядження судна в найдальшу подорож. Важливо тільки, щоб устигнути збудувати його до катастрофи.

Колоністи працювали як у гарячці. Двадцять третього січня вони вже закінчили половину обшивки судна. Досі зовнішній вигляд вулкана F2 змінився. Над вершиною гори Франкліна так само стояв стовп густого диму, із кратера виривалося розпечене "каміння й піднімалися довгі язички вогню. Але в ніч з 23 на 24 січня під тиском лави, що повільно наповнювала жерло кратера, верхній, схожий на шапку, конус розколовся. Пролунав страшний гуркіт. Спочатку колоністи думали, що острів вибухнув. Усі вибігли з Гранітного палацу.

Була друга година ночі.

Небо палало у вогні. Верхній конус, велетенська брила заввишки в тисячу футів і вагою в мільярди фунтів, упав на острів, аж затремтіла вся земля. На щастя, конус був нахилений на північ і звалився на вкриту піском і туфом [511] рівнину між горою й морем. Широко відкритий кратер випромінював таке яскраве світло, що все небо здавалося охопленим пожежею. Водночас потік лави, переливаючись через борти нового кратера, як вода через краї переповненої чаші, тисячами вогненних змії поповз униз схилом гори.

— Загін для худоби! Загін для худоби! — закричав Айртон.

І справді, потоки лави текли з нового кратера до загону для худоби, загрожуючи найродючішим частинам острова і в першу чергу лісу Жакамара та витокам Червоного струмка.

На крик Айртона колоністи побігли до стайні онагрів, і миттю запрягли їх у воза. Всі думали тільки про одне: встигнути до загону, аби випустити на волю замкнену худобу.

Ще до третьої ранку вони були на місці.

Відчайдушне мекання, що чулося за цілу милю, свідчило про те, які налякані муфлони й кози. Зі схилу найближчого відрогу насувався палаючий потік розплавленої маси, що бігла лукою і підступала до частоколу. Айртон розчахнув ворота, і худоба, мов ошаленіла, кинулась вріднобіч..

За годину кипляча лава залила двір вагону, випарувала струмок, підпалила Айртонову хижку, що спалахнула, як суха солома, і спалила до останньої колоди весь частокіл. Від загону для худоби не залишилося й сліду.

Колоністи спробували боротися з цим лихом, але то була шалена й марна спроба, бо людина безпорадна перед такими катаклізмами.

Настав день — 24 січня. Перш ніж повернутись до Гранітного палацу, Сайрес Сміт і його друзі хотіли точно з'ясувати, куди саме тече лава. Грунт мав нахил на схід від гори Франкліна, тож існувала небезпека, що попри перешкоду — ліс Жакамара — потік лави

дістане плоскогір'я Широкий Обрій.

— Нас захистить озеро, — сказав Гедеон Спілет.

— Сподіваюсь, — коротко відповів Сайрес Сміт. Колоністам хотілося оглянути долину, на яку впав конус

вулкана, але шлях їм перекрила лава. Вона текла двома потоками: перший — руслом Червоного струмка, другий — руслом Водоспадної річки. Звичайно, зіткнувшись із лавою, вода і там, і там відразу випарувалась. Через потоки лави не перейдеш. Навпаки, доводилося швидко відступати. Розвінчаний вулкан зробився невпізнаний. Кратер став пласкою діркою з краями, розірваними з південного і східного [512] боків; із тих двох виїмок без упину текла лава, утворюючи два потоки. А над новим кратером стовп полум'я і диму впирався аж у густі хмари, що затягли все небо.

Небесний грім перегукувався з підземним гуркотом, і у повітрі стояв безперервний гул. Із жерла кратера вилітали розпечені до білого кам'яні брили, і, піднявшись на тисячу футів, із страшним гуркотом вибухали й розсипалися мільярдами іскор. Небо раз у раз розтинали блискавки.

О сьомій ранку колоністи, що стояли край лісу Жакамара, мусили тікати й звідти: навколо почало падати розпечене каміння, та й потік лави, що вийшов з берегів Червоного струмка, загрожував відрізати їм шлях до відступу. На узліссі загорілися перші дерева, і їхній сік, миттю перетворюючись на пару, розривав стовбури, мов динаміт, а старі, висохлі дерева, спалахували, як свічки.

Часто обертаючись, колоністи йшли до Гранітного палацу. Але, завдяки нахилу долини, лава швидко текла до східного берега, і як тільки її нижні шари застигали, на них зразу накочувалися нові киплячі хвилі.

Тим часом головний потік, що біг долиною Червоного струмка, ставав щораз грізнішим. Уся прилегла частина лісу була охоплена вогнем. Величезні клуби диму стелились над деревами, стовбури яких тріскотіли, загорівшись в потоці лави.

Колоністи зупинились біля озера, за пів милі від гирла Червоного струмка. Тепер для них вирішувалося питання життя чи смерті.

Сайрес Сміт, який ніколи не розгублювався і знав, що перед ним люди, здатні вислухати найгіркішу правду, сказав:

;— Або озеро зупинить потік лави й частина острова буде врятована від знищення, або лава потече до лісу Далекого Заходу й на острові не вціліють ні деревце, ні травинка. В такому разі нам зостанеться лише чекати смерті на голому камінні... А втім, нам не доведеться довго її чекати, бо острів буде висаджено в повітря!

— То що, — вигукнув Пенкроф, схрестивши на грудях руки й тупнувши ногою, — нам нема чого гнути горба біля судна?

— Ні, Пенхрофе, — відповів інженер. — Ми боротимемось до кінця!

У цю хвилину річка лави, проклавши шлях серед прекрасних дерев, які швидко пожирала, дійшла до озера. На її дорозі здіймався пагорб. Якби він був хоч трохи [513] більшим, то міг би або затримати потік, або змінити його напрям.

— До роботи! — крикнув Сайрес Сміт. Колоністи зразу зрозуміли думку інженера:

треба було збудувати греблю і відвести потік лави в озеро.

Друзі збігали до корабельні по лопати, кайла й сокири. Зробивши земляний насип і загати із зрубаних дерев, вони за кілька годин звели греблю заввишки три фути і завдовжки в кількасот футів. Коли роботу було закінчено, їм здалося, що все це тривало лише кілька хвилин.

Греблю зробили саме вчасно — вогняні потоки підійшли до нижньої її частини. Річка лави прибувала, як вода у повінь, і загрожувала змести єдину перепону на шляху до лісів Далекого Заходу. Але гребля таки витримала випробування. Настала страшна хвилинка — вогненна річка зупинилась ніби в нерішучості і... ринула в озеро Гранта, падаючи з кручі заввишки двадцять футів.

Колоністи, захекані, знесилені й мовчазні, задивилися на боротьбу двох стихій.

Яке захопливе видовище являв собою отой бій води з вогнем! Чиє перо могло б описати ту казкову й страшну битву? Чий пензель міг би змалювати її? Вода шипіла, випаровуючись при зіткненні з розплавленою лавою. Стовпи пари вихорилися у небі на величезній висоті, ніби вириваючись із несподівано відкритих клапанів велетенського парового котла. Та хоч який великий був запас води в озері, відразу стало видно, що воно буде переможене у ній борні, бо вода до нього більше не надходила, а страшна вогняна ріка, яку живило невичерпне джерело, ненастанно котила все нові хвилі розплавленої маси.

Падаючи в озеро, лава зразу ж застигала, перетворюючись у кам'яні брили, що громадились одні на одних і незабаром здійнялися над водою. По них ковзали й скочувались у воду нові потоки лави; вони також кам'яніли, але скупчувались уже ближче до середини озера. Таким чином виростало кам'яне пасмо, яке загрожувало заповнити всю улоговину озера. Проте озеро не могло вийти з берегів, бо його води перетворювались на пару. Над нам лунало оглушливе шипіння й тріск, вітер підхоплював і ніс до моря хмари випарів, а ті в повітрі охолоджувались і випадали дощем. Кам'яна дамба щораз довшала, брили застиглої лави наповзали одні на одних. Там, де нещодавно погойдувалось тихе плесо, тепер здіймалося безладне громаддя повитих димом скель, ніби землетрус підняв на озері тисячі рифів. Уявіть собі підняті ураганом величезні хвилі, раптом [514] скуті кригою'на двадцятиградусному морозі, і ви дістанете картину озера через три години після вторгнення у нього нищівного потоку лави.

Цього разу вогонь подолав воду.

Однак те, що колоністам пощастило відвести потік лави в озеро Гранта, дало їм на кілька днів перепочинок: плоскогір'я Широкий Обрій, Гранітний палац і корабельня на якийсь час були врятовані від наступу стихії. Ці дні треба було використати, аби дообшити борти шхуни й законопатити їх. Після цього можна було спустити корабель на воду і робити оснастку. Перебування на суші стало надто небезпечним — острову загрожували вибух і знищення. Гранітний палац, який зовсім недавно був для колоністів надійним житлом, щомиті міг завалитися.

Шість наступних днів — з 25 по 30 січня — колоністи відчайдушно трудилися на

корабельні й зробили стільки, що й двадцять теслярів їх не перевершили б. Вони майже не спали й працювали цілу добу завдяки тому, що освітлене вулканом небо робило ночі такими світлими, як дні. Виверження вулкана тривало далі, але вже трохи слабше. Це було щастям для колоністів, бо озеро Гранта майже повністю залила лава, і нові її потоки вихлюпнулися б на плоскогір'я Широкий Обрій, а звідти ринули б на узбережжя.

Але якщо із цього боку острів уцілів, то на західному березі справи були зовсім кепські.

Справді, другий потік— лави, що текла долиною Водоспадної річки, не зустрічаючи перепон на рівнині, широко розлився й дійшов до західного краю лісів Далекого Заходу, а потім і в сам ліс. Висушені літньою спекою дерева миттю спалахнули, і пожежа пішла й низом, і у верховіттях, де сплелися крони дерев. Здавалось навіть, що хвиля вогню швидше біжить верхівками дерев, ніж потік лави біля підніжжя їхніх стовбурів.

Ошаленілі зі страху тварини — ягуари, дикі кабани, пекарі, коали, а також перната і четверонога дичина кинулись до річки Вдячності й до Качинового болота, з другого боку дороги до порту Повітряної Кулі. Але колоністи були надто заклопотані своїми справами, щоб остерігатися навіть небезпечних хижаків. Вони зовсім покинули Гранітний палац і, не відважуючись шукати притулку в Комині, тулилися в наметі біля гирла річки Вдячності.

Щоденно Гедеон Спілет і Сайрес Сміт піднімалися на плоскогір'я Широкий Обрій. Інколи їх супроводив Герберт, але ніколи з ними не ходив Пенкроф, котрий не міг байдуже дивитися на спустошення й загибель улюбленого острова. [515]

А видовище, що поставало перед очима з вишини плоскогір'я, було таки невтішним...

Із усіх острівних лісів уцілів тільки невеличкий гай у кінці Звивистого півострова. Всюди виднілись потворні обгорілі пеньки. Ділянки, досі вкриті буйними зеленими лісами, стали безплідніші, ніж Качине болото. Лава знищила майже все. Там, де нещодавно височіли могутні велетні-дерева, тепер лежали брили вулканічного туфу. У долинах Водоспадної річки й річки Вдячності не залишилось ні краплинки води, і якби зовсім висохло озеро Гранта, колоністи померли б зі спраги. На щастя, південна частина озера не постраждала від лави; там утворилося щось подібне до маленького ставка, де зосередилась уся прісна вода, яка ще зосталася на острові. У далині, на північному заході, вимальовувались різкі обриси відрогів вулкана, котрі скидалися на велетенські кігті, що вп'ялися в землю. Важко передати, яке гнітюче враження справляв цей ще кілька днів тому родючий острів із багатьма річками, непрохідними лісами, зеленими полями... А надто на людей, які їх обробляли... Тепер це була гола безводна скеля, і якби не припаси у Гранітному палаці, друзі незабаром умерли б з голоду!

— Серце розривається від болю, коли дивишся на все це, — якось сказав Гедеон Спілет.

— Ваша правда, Спілете, — відповів інженер. — Хоч би встигнути зробити корабель!

Це наш єдиний шанс на порятунок!

-Чи не здається вам, Сайресе, що вулкан ніби затихає? Якщо я не помиляюся, лава ще витікає з його кратера, але її набагато менше, ніж було досі.

— Це не має значення, — відповів інженер. — Підземний вогонь не згас, і море щохвилини може залити його... Зараз ми в становищі пасажирів корабля, охопленого пожежею, пасажирів, які не можуть її погасити і знають, що рано або пізно вогонь дійде до порохового погребка! Ходімо, Спілете, до корабельні. Не можна марнувати жодної години!

Ще цілий тиждень, тобто до 7 лютого, лава витікала з кратера, але вже не поширювалась за межі зайнятої нею площі. Найбільше Сайрес Сміт боявся, щоб вогняні потоки не залили берега, де стояла корабельня, бо тоді пропала б остання надія на порятунок. Тим часом колоністів стали турбувати часті підземні поштовхи.

Настало 20 лютого. Потрібен був ще місяць, щоб спустити корабель на воду. Чи протримається острів стільки [516] часу? Пенкроф і Сайрес Сміт хотіли спустити судно, як тільки його корпус буде непроникним для води. Палубу, оснастку і все інше можна завершити й на воді, найважливіше — забезпечити для себе пристановище удалині від острова. Чи не варто, думали вони, відвести судно в порт Повітряної Кулі, якнайдалі від вулкана, бо, перебуваючи поблизу гирла річки, між острівцем Порятунку і гранітною кручею, воно буде розчавлене, якщо острів Лінкольна розвалиться. Тепер колоністи спрямували всі зусилля на те, щоб якнайшвидше закінчити корпус корабля.

Так вони прожили до 3 березня і розраховували, що не пізніше як за десять днів, можна буде спустити судно на воду.

Надія потроху воскресала в серцях колоністів, на долю яких у цей четвертий рік перебування на острові випало стільки випробувань. Навіть Пенкроф, котрий весь час ходив похмурий і мовчазний, бачачи загибель улюбленого острова, і той ніби повеселішав. Щоправда, це пояснювалося тим, що тепер він думав тільки про корабель.

— Ми встигнемо його побудувати, — казав він інженерові, — встигнемо, пане Сайресе. І це буде саме враз! Адже надходить осінь, скоро осіннє рівнодення. Зрештою, ми зможемо перезимувати на острові Табор. Хоч після острова Лінкольна — Табор!.. Ох бідний я, бідний! Хто б міг подумати, що станеться таке горе?!

— Треба поспішати! — незмінно відповідав у таких випадках інженер.

І колоністи працювали, працювали, не втрачаючи ані хвилини.

— Хазяїнеякось звернувся Наб до інженера, — як ви гадаєте, чи сталося б усе це, якби був живий капітан Немо?

— Так, Набе, — відповів інженер.

— Не вірю, — пошепки сказав Пенкроф на вухо Набу.

— І я теж, — так само пошепки відповів той.

Першого тижня в березні зовнішній вигляд гори Франкліна став іще загрозливішим. На землю дощем падали тисячі скляних ниток, які утворювалися із бризок розплавленої лави. Знову кратер переповнився, і лава потекла по всіх схилах вулкана. Вогняна річка котила по затверділих пластах туфу й остаточно знищувала

обгорілі дерева, які стриміли потворними скелетами після першого виверження. Цього разу вона посунула вздовж південно-західного берега озера Гранта, перетнула Гліцеринувий струмок і розлилася на плоскогір'ї Широкий Обрій. [517]

Останній удар стихії був найтяжчим для колоністів: од вітряка, стайні й пташника не залишилося і сліду. Перелякані пернаті розлетілись, хто куди. Топа і Юпа охопив панічний жах у передчутті катастрофи.

Більшість острівних тварин загинули ще під час перших вивержень, а ті, що вижили, сховались на Качиному болоті й тільки деякі — на плоскогір'ї Широкий Обрій. Тепер вони лишилися зовсім без притулку, а ріка вогняної лави, переливаючись через край гранітної кручі, ринула, як водоспад, на берег океану. Страшної краси того видовища не можна описати! Вночі здавалось, що то ллється Ніагара з розплавленої сталі, ріка з клубами вогняної пари вгорі й важкою киплячою масою внизу.

Стихія уже й тут загрожувала людям, і хоча верхні шви корабельного корпусу ще не були проконопачені, колоністи вирішили спустити його на воду.

Пенкроф і Айртон стали готувати котки для спуску, призначеного на наступний ранок, 9 березня.

Але вночі з 8 на 9 березня велетенський стовп диму й пари вирвався з кратера і з громовим гулом здійнявся на висоту понад три тисячі футів. Напевне, стіна печери Даккара впала під тиском газів, і морська вода, що ринула в жерло вулкана, відразу випарувалась. Але пара не могла знайти для себе вільного виходу. Прогримів вибух, який почули б за сто миль від острова. Уламки гір упали в Тихий океан, і через декілька хвилин він затопив усе, що доти називалось островом Лінкольна.

РОЗДІЛ XX

Самотня скеля в Тихому океані. — Останній притулок колоністів острова Лінкольна.— Майбутня неминуча смерть.— Неждана допомога.— Острів на суші.— Могила капітана Немо.

Самотня скеля завдовжки тридцять і завширшки п'ятнадцять футів, яка виступала над водою ледь на десять футів, — оце й усе, що залишилося від острова Лінкольна, поглинутого Тихим океаном.

Колись на цьому місці був кам'яний масив, у надрах якого колоністи влаштували своє житло, назване Гранітним палацом. Кам'яна круча впала, розкололася, і її брили, падаючи одні на одних, піднялись над океаном. Навколо неї усе зникло в безодні: нижній конус гори Франкліна, що [518] розлетівся на шматки під час страшного вибуху, обидва миси Щелеп, колись утворені застиглою лавою, плоскогір'я Широкий Обрій, острівець Порятунку, гранітні скелі поблизу порту Повітряної Кулі, базальтові скелі склепу Даккара, довгий півострів Звивистий, хоч він перебував дуже далеко від вулкана... Від острова вціліла тільки ця вузька скеля, на якій тепер знайшли притулок шестеро колоністів і їхній вірний собака Топ.

У катастрофі загинули всі острівні птахи, всі тварини та інші представники острівної фауни. Одних розчавили гори, інших поглинув океан; на превеликий жаль, Юп також загинув, мабуть, упавши в тріщину землі!

Сайрес Сміт, Гедеон Спілет, Герберт, Пенкроф, Наб і Айртон уцілили тільки завдяки тому, що із намету, де вони були всі разом, їх викинуло повітряною хвилею у море саме тієї миті, коли з неба дощем падали уламки висадженого в повітря острова.

Випірнувши на поверхню води за півкабельтових від берега і оглянувшись навколо, вони побачили лише оту вершину гранітних брил. Колоністи підпливли до неї й вибралися з води.

На тій голій скелі вони жили вже дев'ять днів! Деякі харчі, узяті з комори Гранітного палацу перед катастрофою, та трохи дощової води, яка зібралася в западині на скелі, — це все, що мали бідолашні колоністи. Пропала й остання надія — затонув корабель. Вони не мали жодної можливості покинути ту скелю; не мали ні вогню, ні палива, щоб його розвести. Вони були приречені.

Того дня, 18 березня, припасів їжі у них залишилося лише на дві доби, хоч вони й розділили її на мінімальні порції. Знання, кмітливість, діяльність, працьовитість — ніщо не могло їм допомогти в цьому становищі.

Сайрес Сміт поведився спокійно. Гедеон Спілет трохи виказував знервованість, а Пенкроф, сповнений глухого гніву, ходив туди й сюди по скелі. Герберт не відступав від інженера і дивився на нього так, ніби чекав допомоги, якої той не міг подати. Наб і Айртон покірливо скорились долі.

— От горе!.. Яке горе!.. — часто повторював Пенкроф. — Якби нам хоч маленький човник, якусь лущину, ми дісталися б до острова Табор! Але в нас нема нічого! Нічого!..

— Каштан Немо вчасно помер, — якимось зауважив Наб. Протягом наступних п'яти днів Сайрес Сміт і його бідолашні друзі підтримували своє життя скупими рештками [519] харчів, з'їдаючи не більше, ніж було потрібно, щоб не померти з голоду. Усі вкрай ослабли. Герберт і Наб кілька разів починали марити.

Чи могла у них за цих умов лишитися хоч тінь надії? Звісно, ні! На що вони могли ще сподіватися? Що повз скелю пройде корабель? Але вони знали з досвіду, що кораблі ніколи не заходять у цей закуток Тіхого океану. Чи могли вони надіятися, що за найщасливішим збігом обставин яхта Гленарвана саме тепер прийде по Айртона на острів Табор? Навряд... Але якби таке і трапилось, то, не знаючи про те, що сталося із Айртоном, капітан яхти, обшукавши острів, повернеться назад і(1) поведе судно до нижчих широт... Ні, колишні колоністи не мали жодної надії на рятунок; на тій скелі їх чекала смерть, жахлива смерть від голоду і спраги.

Вони вже майже не тримались на ногах, лежали нерухомі, ледь усвідомлюючи те, що відбувається навколо. Тільки Айртон іще час від часу величезним зусиллям волі підводив голову й дивився на пустельне море.

Та ось 24 березня Айртонова рука простяглася в напрямку якоїсь цятки. Він підвівся, став спочатку навколішки, потім на повен зріст і навіть ніби помахав рукою...

Морем плив корабель! І ясно було: він опинився тут не випадково і тримає курс на самотню скелю в океані, йде просто до неї на всіх парах. Бідолашні бранці скелі могли б помітити цей корабель іще кілька годин тому, якби мали силу подивитися на обрій!

— "Дункан"! — прошепотів Айртон і зомлів.

Завдяки турботливому догляду, яким їх оточили, Сайрес Сміт і його друзі опритомніли в каюті корабля і не могли збагнути, як їм пощастило врятуватися від смерті.

Але єдине Айртонове слово все їм пояснило.

— "Дункан"! — тихо сказав він.

— "Дункан"! — повторив Сайрес Сміт і, піднісши руки до неба, вигукнув: — О всесильний Боже! Така Твоя воля! Нас урятували!

То справді був "Дункан", яхта лорда Гленарвана, яку вів тепер Роберт, син капітана Гранта. Вона вирушила до острова Табор, аби забрати Айртонів, покараного дванадцятьма роками вигнання за свої колишні злочини!..

Колоністи були врятовані й поверталися тепер на батьківщину!

— Капітане Роберте, коли ви, не знайшовши Айртонів, [520] відпливали від острова Табор, що вас підштовхнуло пройти іще сто миль на північний схід? — запитав Сайрес Сміт.

— Пане Сміт, — відповів Роберт Грант, — ми пливли сюди не лише по Айртонів, а й по всіх вас.

— По нас?

— Звичайно! Ми пливли до острова Лінкольна!

— До острова Лінкольна? — хором вигукнули вкрай здивовані Гедеон Спілет, Герберт, Наб і Пенкроф.

— Але звідки ви дізналися про існування острова Лінкольна, якщо він навіть не позначений на жодній карті? — запитав Сайрес Сміт.

— Я про це довідався із вашої записки, яку ви залишили в Айртоновій хижці на острові Табор, — відповів Роберт Грант.

— Із нашої записки?! — вигукнув Гедеон Спілет.

— Авжеж. Ось вона, — відповів Роберт Грант, протягуючи інженерові записку, в якій указувались координати "острова Лінкольна, що дав прихисток Айртону і п'ятьом американським колоністам".

— Капітан Немо!.. — промовив Сайрес Сміт, прочитавши записку й переконавшись, що її написано тією самою рукою, що й папірець, який вони знайшли в загоні для худоби.

— Он воно що! — вигукнув Пенкроф. — То це він брав нашого "Бонадвентура" і ризикнув сам пливти на ньому до острова Табор!..

— Він хотів покласти там записку! — відповів Герберт.

— От! Я не помилився, коли казав, що капітан Немо і після смерті нам допомагатиме! — вигукнув моряк.

— Друзі мої, — сказав глибоко зворушений Сайрес Сміт, — капітан Немо був справжнім нашим рятівником. Хай милосердний Господь Бог прийме душу його!

Після слів Сайреса Сміта всі поскидали капелюхи й тихо промовили капітанове ім'я.

Й тут до інженера підійшов Айртон і запитав:

— Куди покласти скриньку?

Ризикуючи життям, він урятував цю скриньку в хвилину катастрофи і тепер віддавав її інженерові.

— Айртоне! Айртоне! — вигукнув схвильований Сайрес Сміт і, обернувшись до Роберта Гранта, доідав: — Пане, ви залишили на острові Табор злочинця, а тепер перед вами порядна людина, і я пишаюсь честю потиснути йому РУку!

Робертові Гранту розповіли дивну історію капітана Немо й колоністів острова Лінкольна, і, позначивши на карті [521] місце вцілілої скелі, Роберт Грант віддав наказ вирушати назад.

Через два тижні колоністи висадились в Америці й побачили, що на їхній батьківщині настав мир після жахливої війни, яка, проте, закінчилася справедливою перемогою.

Скарби, які зберігалися у скриньці, подарованій капітаном Немо, переважно були витрачені на придбання величезної ділянки землі в штаті Айова. Взявши із скриньки найкрасивішу перлину, її послали в дарунок леді Гленар-ван від імені людей, врятованих "Дунканом".

Колоністи зібрали на придбаній землі всіх тих, кого хотіли запросити на острів Лінкольна, і закликали їх до праці, тобто відкрили для них шлях до щастя й добробуту. Там вони заснували велику колонію, якій дали назву острова, що зник у глибинах Тихого океану. Вони мають свою річку Вдячності, гору Франкліна, маленьке озеро Гранта і ліс, названий лісом Далекого Заходу. Одне слово, то був той самий острів Лінкольна, тільки не в океані, а серед Американського материка.

Під умілим керівництвом інженера і його товаришів колонія процвітала. Колоністи острова Лінкольна не розійшлися — вони запряглися один одному завжди жити разом. Наб і далі був нерозлучним із своїм хазяїном, Айртон — завжди готовий на самопожертву, Пенкроф став таким самим добрим фермером, як був добрим моряком, Герберт здобув освіту під керівництвом Сайреса Сміта, а Гедеон Спілет заснував "Лінкольнський вісник" — найбільш поінформовану газету в цілому світі.

До колоністів часто навідувались Едуард і Єлена Гленарван, капітан Мангліс, сам Роберт Грант, майор Мак-Набс та інші люди, яких доля поєднала з двома капітанами — Грантом і Немо.

Нарешті всі були щасливі, живучи так само дружно, як і досі. Та вони ніколи не забували острова, на який ступили бідні й голі і який їх годував і поїв протягом чотирьох років, острова, від якого залишилася тепер тільки одна гранітна скеля, що здіймається над океаном, як пам'ятник тому, хто називав себе капітаном Немо.